Jack London

Messze földön

Válogatott elbeszélések

Tartalom

A fehér csend
Messze földön
Egy király felesége
Északi Odisszeia
Az élet törvénye
Vének szövetsége
Ligun halála
Az ezer tucat
Az élet szerelme
Tüzet rakni
A Hitszegő
Az árktól délre
Mauphi háza
A copfos
Egy szelet sült
„Hej! Hej! Hej!”
Mauki
A pogány
Tarts nyugatnak
Hús, semmi más
A mexikói
Háború
A fedélzeten
Megölni egy embert
A hercegnő
Mint hajdan Argosz

A fehér csend

- Carmen már csak pár napig húzza... - Mason kiköpött egy darab jeget, és bánatosan nézegette a szegény állatot, azután szájába vette a kutya lábát, s tovább harapdálta az ujjak közé fagyott kegyetlen jégcsomókat.

- Még nem láttam olyan előkelő nevű kutyát, amelyik egy fabatkát is ért volna - mondta, mikor befejezte a munkáját, és félretolta a kutyát. - Egyszerűen elgyengülnek, és belepusztulnak a felelősségbe. Láttatok már tönkremenni olyant, amelyiknek becsületes neve volt, például Kassziár, Szivas, Eszkimó? Nem ám! Nézzétek meg ezt a Sukumot, ez...

Huh! A sovány állat felszökellt, fehér foga alig hibázta el Mason torkát.

- Ez kell neked? - Egy ügyes ütés a kutyakorbács nyelével a fül mögé kinyújtóztatta az állatot a hóban. Lágyan remegett, fogáról sárga nyál csorgott.

- Mit mondtam? Nézzétek meg Sukumot... az belevaló kutya. Fogadok, még ezen a héten megeszi Carment.

- Én más fogadást ajánlok - felelte Malemute Kid, s megfordította a tűz mellé tett fagyos kenyeret. - Mi esszük meg Sukumot, mielőtt az út végére érnénk. Mit szólsz hozzá, Ruth?

Az indián asszony leülepítette a kávét egy darab jéggel, előbb Malemute Kidről a férjére, azután a kutyákra pillantott, de nem felelt. Nyilvánvaló igazság volt, felesleges lett volna felelni rá. Előttük kétszáz mérföld töretlen út, alig van hatnapi élelmük maguknak, s egy csepp sincs a kutyáknak: más választásuk nem lehet. A két férfi és az asszony a tűz mellé húzódott, és nekilátott sovány ebédjének. A kutyák felszerszámozva feküdtek, mert déli pihenő volt, s minden falatot sóváran néztek.

- Holnap már nincs ebéd - mondta Malemute Kid. - És erősen szemmel kell tartanunk a kutyákat, egyre hamisabbak lesznek. Egykettőre lerántanák az embert, ha hozzáférnek.

- És én egy metodista egyházközség elnöke voltam valamikor, és tanítottam a vasárnapi iskolában! - Miután Mason meglepetésszerűen kibökte ezt, álmodozva nézegetni kezdte gőzölgő mokasszinját, de felriadt, mikor Ruth teletöltötte a csészéjét. - Hála isten, teánk van dögivel! Láttam, hogy termesztik lenn Tennessee-ben. Mit nem adnék most egy forró kukoricalepényért! Sose búsulj, Ruth; nem sokáig fogsz már éhezni, sem mokasszint hordani.

Az asszony szomorúsága ettől eltűnt, s szemében nagy szerelem lobbant fel fehér parancsolója iránt - az első fehér ember iránt, akit életében látott -, az első ember iránt, aki az asszonyt nem állatként vagy teherhordó baromként kezeli.

- Igen, Ruth - folytatta a férje, s visszatért a keveréknyelvre, mert csak így értették meg egymást -, várj, míg felszedelőzködünk és elindulunk kifelé. Felülünk a Fehér Ember kenujára, és kimegyünk a Sós Vízre. Igen, rossz víz, goromba víz, egész idő alatt nagy hegyek táncolnak rajta fel-le. És olyan nagy, olyan messzi, olyan nagyon messzi; utazol tíz alvást, húsz alvást, negyven alvást (a napokat szemléletesen előszámlálta az ujjain), és egész idő alatt víz, gonosz víz. Akkor nagy faluhoz érsz, sok ember, mint moszkitó nyáron. Vigvamok, ó, olyan magasak... tíz, húsz fenyő. *Hiju sukum!*

Tehetetlenül megállt, esdeklő pillantást vetett Malemute Kidre, aztán jelbeszéddel szorgosan egymás tetejébe állította a húsz fenyőt. Malemute Kid vidám cinizmussal mosolygott; de Ruth szeme tágra nyílt a csodálkozástól és a gyönyörűségtől; mert félig-meddig azt hitte, hogy férje tréfál, s ez a leereszkedés örömet szerzett szegény asszonyi szívének.

- És akkor belépsz egy... egy ládába, és hopp! felmégy. - Üres csészéjét a szemléltetés kedvéért feldobta a levegőbe, s amikor ügyesen elkapta, felkiáltott: - És hipp! máris lejössz. Ó, nagy varázslók! Te mégy Fort Yukon, én megyek Arctic City huszonöt alvás... nagy zsinór végig... én megfogni zsinór... én mondom: „Halló, Ruth! Hogy vagy?", és te mondod: „Az én jó uram beszél?", és én mondom: „Igen", és te mondod: „Nem tudni csinálni jó kenyér, nincs több élesztő", és én mondom: „Nézd meg kamra, liszt alatt. Isten veled." Te megnézed, és találsz sok élesztő. Te egész idő alatt Fort Yukon, én Arctic City. *Hiju*, nagy varázslók.

Ruth olyan őszintén mosolygott a tündérmesén, hogy mindkét férfi nevetésben tört ki. A kutyák marakodása azonban véget vetett a külvilág csodáinak, és mire az acsarkodó ellenfeleket szétválasztották, az asszony megrakta a szánokat, és útra készen állt.

- Gyerünk! Kopasz! Húzd! Gyerünk! - Mason ügyesen forgatta az ostorát, s míg a kutyák halkan nyüszítettek a hóban, kitörte a szánt a jégből a hajtórúddal. Ruth követte a második fogattal, s Malemute Kid, aki segített neki elindulni, a menet végére maradt. Baromian erős férfi volt, egy ütéssel le tudott volna teríteni egy ökröt, de nem volt szíve megütni a szegény állatokat, hanem úgy dédelgette őket, ahogy kutyahajtó ritkán szokta - szinte sírt velük nyomorúságukban.

- Gyerünk, húzzatok, ti szegény sebzett lábú dögök! - morogta, miután többszöri sikertelen kísérletet tett az indulásra. De türelme végül is elnyerte jutalmát, s a kutyák, bár nyüszítettek fájdalmukban, sietve utolérték társaikat.

A beszélgetés megszűnt; az utak fáradalma nem tűr meg ilyen hóbortokat. És valamennyi gyilkos munka közül a legnehezebb Észak útjainak robotja. Boldog az az ember, aki a hallgatás árán megvásárol egynapi utat, éspedig kijárt ösvényen.

És a gyötrelmes munkák közül is a leggyötrelmesebb az úttörés. A nagy, fonott talp minden lépésnél annyira lesüllyed, hogy a hó térdig ér. Akkor fel kell emelni, függőlegesen, mert egy milliméternyi eltérés biztos előfutára a bajnak; a hótalpat fel kell emelni, míg ki nem kerül a hóból; akkor előre, letenni, s lehet emelni függőlegesen a másik lábat úgy félméternyit. Az, aki ezt először próbálja, ha szerencsésen elkerülte, hogy a talpakat veszedelmes közelségbe hozza egymáshoz, s nem nyúlik el teljes hosszában az alattomos lábbeliken, száz méter után kimerülten abbahagyja; az, aki egész nap ki tud térni benne a kutyák elől, joggal bújik tiszta lelkiismerettel és felfoghatatlan büszkeséggel hálózsákjába; s azt, aki húsz alvást utazik a Hosszú Ösvényen, az istenek is megirigyelhetik.

Telt a délután, s az utazók a Fehér Csend keltette rettegéssel végezték munkájukat. A természet sok fogással meg tudja győzni az embert végességéről - a hullámok szüntelen hömpölygésével, a vihar dühével, a földrengés rázkódásával, az ég ágyúinak hosszú dörgésével -, de a legszörnyűbb, a legdermesztőbb a Fehér Csend roppant mozdulatlansága. Nincs egyetlen moccanás sem, az ég kitisztul, a mennybolt olyan, mint a réz; a leghalkabb suttogás is szentségtörésnek hat, s az ember fél, megrémíti tulajdon hangjának csengése. Egyetlen morzsányi élet, amint egy halott világ kísérteties sivatagjain utazik át, megremeg vakmerőségétől, és ráébred, hogy élete egy bogár élete, nem több. Furcsa gondolatok támadnak hívatlanul, s a minden dolgok titka meg akar szólalni. S elfogja a vándort az Isten, a mindenség, a halál félelme, a feltámadás és az élet reménye, a halhatatlanság utáni vágy, a börtönbe zárt lényeg hiú törekvése - ha valaha, akkor jár az ember egyedül Istennel.

Így telt el a nap. A folyó nagy kanyart írt le, s Mason át akart vágni szánjával a keskeny földnyelven. A kutyák azonban megtorpantak a magas partnál, újra meg újra visszacsúsztak, bár Ruth és Malemute Kid is tolta a szánt. Azután jött az együttes erőfeszítés. A nyomorult,

éhségtől legyengült állatok megfeszítették utolsó erejüket. Fel, fel - a szán a part élén billegett, de a vezérkutya jobbra rántotta a csapatot, és összekeverte Mason hótalpait. Az eredmény kétségbeejtő volt. Masont lesöpörték a lábáról; az egyik kutya elesett a hámban; azután a szán megint visszalódult, s lerántott mindent.

Puff! A korbács vadul a kutyák közé csapott, s főként arra vágott, amelyik elesett.

- Mason, ne! - kérte Malemute Kid. - Szegény pára a végét járja. Várj, befogjuk az én csapatomat.

Mason szándékosan visszafogta a korbácsot, míg az utolsó szó el nem hangzott, akkor kicsattant a hosszú szíj, s körültekeredett a vétkes állat testén. Carmen - mert Carmen volt az - leroskadt a hóra, és keservesen vonított, azután az oldalára fordult.

Tragikus pillanat volt, szomorú eseménye az ösvénynek - egy haldokló kutya s két haragos bajtárs. Ruth könyörögve pillantott egyik férfiról a másikra. De Malemute Kid fegyelmezte magát, bár szemében határtalan szemrehányás volt, s a kutya fölé hajolva elvágta a hámot. Senki sem szólt. Két csapatot fogtak össze, és legyűrték a nehézséget; a szánok megint futottak, a haldokló kutya hátul vonszolta magát utánuk. Míg az állat menni tud, nem lövik le, s ezzel megkapja utolsó lehetőségét, hogy bevonszolja magát a táborba, ha tudja, abban a reményben, hogy lőnek egy jávorszarvast.

Mason már megbánta indulatosságát, de makacsabb volt, semhogy jóvátegye; a menet élén robotolt, s nem is álmodta, hogy veszély fenyegeti. A szálfák sűrűn álltak a védett völgyfeneken, s köztük vitt az út. Az úttól ötven lépésre, vagy még messzebb, egy magas fenyő tornyosult. Nemzedékek óta itt állt, s nemzedékek óta a végzet erre a célra tartogatta - s talán ugyanez végeztetett el Masonról is.

Megállt, hogy mokasszinjának laza fűzőjét megigazítsa. A szánok megtorpantak, s a kutyák hangtalanul lefeküdtek a hóra. Kísérteties volt a némaság: egy lehelet sem sustorgott a jégborította erdőben; az űr hidege és csendje megfagyasztotta a természet szívét, és összehúzta remegő ajkát. Egy sóhaj lüktetett a légen át - mintha nem is hallották, inkább csak érezték volna, mint a mozgás előhírnökét a mozdulatlan űrben. Akkor a nagy fa, az évek és a hó súlya alatt, eljátszotta utolsó szerepét az élet tragédiájában. Mason hallotta a figyelmeztető reccsenést, és fel akart ugrani, de csaknem felegyenesedve már, egyenest vállára kapta az ütést.

A hirtelen veszély, a gyors halál: milyen gyakran nézett szembe vele Malemute Kid! A fenyőtűk még remegtek, s ő már parancsait adta és cselekedett. Az indián lány sem ájult el, nem is kezdett hiábavaló jajgatásba, ahogy fehér nővérei közül sokan tették volna. Malemute Kid parancsára ránehezedett a hirtelen összeeszkábált emelőre, enyhített a nyomáson, és hallgatta férje nyögését, míg Malemute Kid fejszével támadt a fára. Az acél vígan zengett, ahogy belemetszett a fagyos törzsbe, s mindegyik csapást az erőltetett, hangos favágólihegés kísérte.

Végre Kid a hóba fektette azt a szánandó valamit, amely valaha férfi volt. De keservesebb volt társának kínjánál az asszony arcán tükröződő szenvedés, a reményteljes és reménytelen kérdés egybekeveredő pillantása. Nem sokat beszéltek; az északi emberek hamar megtanulják a szavak hiábavalóságát és a tettek felbecsülhetetlen értékét. Mínusz hatvanöt foknál az ember nem fekhet sokáig elevenen a hóban, így hát elvágták a szánszíjazatot, s a szenvedőt prémekbe csavarva, ágakból készült ágyra fektették. Előtte tűz ropogott, abból a fából, amely a szerencsétlenséget okozta. Mögötte, s részben fölötte, kifeszítették a kezdetleges sátorfalat - egy darab ponyvát, amely felfogta a sugárzó hőt, vissza és lefelé verte, éppen őrá -, ezt a fogást olyan emberek ismerik, akik a fizikát a forrásainál tanulmányozzák.

S az emberek, akik megosztották ágyukat a halállal, tudják, mikor hangzik el a hívás. Mason szörnyűségesen összetört. A futólagos vizsgálat is kimutatta. Jobb keze, lába, gerince eltört; tagjai csípőtől lefele megbénultak, s nagyon valószínű volt, hogy belső sérüléseket is szenvedett. Egy-egy nyögéssel adott csupán életjelt.

Nem volt remény, nem volt mit tenni. A könyörtelen éj lassan közeledett. Ruth fajának kétségbeesett nyugalmával fogadta, Malemute Kid bronzarcán új redők jelentek meg. Voltaképpen Mason szenvedett legkevésbé, mert egész idő alatt Kelet-Tennessee-ben járt, a Nagy Füsthegységben, s újra átélte gyerekkora eseményeit. Szívszorító volt rég elfeledett déli tájszólásának dallama, ahogy úszásról, mosómedve-vadászatról, dinnyelopásról beszélt lázálmában. Ruthnak ez olyan volt, mintha kínaiul beszélne, de Kid értette és átérezte - átérezte, ahogyan csak az tudja, aki évek óta el van zárva mindattól, amit a civilizáció jelent.

Reggelre eszméletre tért a sebesült, s Malemute Kid közelebb hajolt, hogy megértse suttogását.

- Emlékszel, mikor összekerültünk a Tananán, jégzajláskor lesz négy éve? Akkor nem nagyon törődtem vele. Inkább csak azért, mert csinos volt, és azt hiszem, volt benne valami izgalmas. De tudod, azóta megtanultam becsülni. Jó feleségem volt, mindig mellettem állt a bajban. S ha kereskedésről van szó, tudod, hogy senki sem versenyezhet vele. Emlékszel, mikor átkelt a Jávoragancs-zúgón, hogy kihozzon bennünket a szikláról, s a golyók úgy verték a vizet, mint a jégeső? S az éhínségre Nuklukyetóban? Vagy amikor versenyt futott a jégzajlással, hogy híreket hozzon? Igen, jó feleségem volt, jobb, mint a másik. Nem tudod, hogy házas voltam? Sose meséltem? Hát megpróbáltam egyszer, lenn az Államokban. Azért vagyok itt. Együtt nevelkedtünk. Azért jöttem el, hogy elválhasson tőlem. Ki is mondták a válást.

De ennek semmi köze Ruthhoz. Fel akartam számolni, és elmenni jövőre vele együtt, de most már késő. Ne küldd vissza a népéhez, Kid. Gondold meg: csaknem négy éve él a mi szalonnánkon, babunkon, lisztünkön, aszalt gyümölcsünkön - s akkor térjen vissza a halhoz és a keribúszarvashoz? Egyszer már megpróbálta a mi életmódunkat, és megtudta, hogy jobb, mint az ő népéé, nem volna jó neki visszatérni a régihez. Gondoskodj róla, Kid... tudod, mit... de nem, te mindig óvakodtál a nőktől, és sosem mondtad el, miért jöttél ebbe az országba. Légy hozzá jó, és küldd vissza az Államokba, mihelyt tudod. De úgy intézd, hogy visszajöhessen... alighanem honvágya lesz.

És a gyerek... az még közelebb hozott bennünket. Remélem, fiú lesz. Gondold el, hús a húsomból, Kid. Nem szabad ebben az országban maradnia. Ha lány, akkor nem is maradhat. Add el a szőrméimet, legalább ötezret kapsz értük, s még ugyanannyi jár nekem a Társaságtól. És kezeld dolgaimat a tiéiddel. Azt hiszem, azt a pert megnyerjük. Gondoskodj róla, hogy kitaníttassák a fiút, és Kid, mindenekelőtt, ne engedd visszajönni. Ez az ország nem fehér embernek való.

Nekem végem van, Kid. Legfeljebb három vagy négy éjszakám van. Mennetek kell tovább. Mennetek kell! Ne feledd el, a feleségemről és a fiamról van szó... - ó, Istenem! Remélem, fiú lesz. Nem maradhattok mellettem... s én, a haldokló, megparancsolom, hogy törjetek tovább.

- Adj három napot - könyörgött Malemute Kid. - Még jobbra fordulhat az állapotod; valami történhet.

- Nem.

- Csak három napot.

- Mennetek kell.

- Két napot.

- A feleségemről és a fiamról van szó, Kid. Ne kérd.

- Egy napot.

- Nem, nem. Megparancsolom...

- Csak egy napot. Az élelem kitart, és talán puskavégre kapok egy jávorszarvast.

- Nem... no jó, egy napot, de egy perccel se többet. És, Kid, ne... ne hagyj itt egyedül vele. Csak egy lövés, egy ujjmozdulat a ravaszon. Hiszen érted. Gondold csak el! Gondold csak el! Hús a húsomból, és én sohasem láthatom... Küldd ide Ruthot. Szeretnék elbúcsúzni tőle, és megmondani neki, hogy gondolnia kell a fiára, és nem várhat addig, míg meghalok. Ha nem mondom, esetleg nem hajlandó veled továbbmenni. Isten veled, öreg cimbora, isten veled... Kid! Azt akarom mondani... áss le a csuszamlás mellett. Negyven centigrammot mostam ki egy lapátról. És Kid! - Az lejjebb hajolt, hogy megértse az utolsó gyenge szavakat, melyekkel a haldokló feladta büszkeségét. - Nagyon sajnálom... azt... tudod... Carmennel.

Malemute Kid otthagyta az asszonyt, aki halkan sírt férje felett, belebújt parkájába és hótalpaiba, hóna alá fogta puskáját, és elindult az erdőbe. Nem volt kezdő Észak komor tragédiáiban, de még sohasem kellett ilyen nehéz kérdéssel szembenéznie. Elvontan világos, matematikai feladvány volt - három élet valószínű megmenekülése egy halálraítélttel szemben. De most habozott. Öt évig vállvetve fonták barátságuk kötelékét folyón és ösvényen, táborban és bányában, szembenézve a halállal, harcban, árvízben, éhínség idején. Olyan szoros volt a kötelék, hogy gyakran szinte féltékenykedett Ruthra, mióta közéjük állt. Most saját kezével kell elvágnia.

Imádkozott a jávorért, egyetlen jávorért, de mintha minden vad elhagyta volna a vidéket, s este kimerülten, üres kézzel és nehéz szívvel vánszorgott a táborba. A kutyák üvöltése és Ruth éles kiáltozása sietésre ösztökélte.

A táborba rontott, s az acsargó horda közepén találta az asszonyt, baltájával csapkodva. A kutyák megszegték gazdáik vastörvényét, és megrohanták az élelmet. Puskáját megfordítva ő is harcba lépett, és a természetes kiválasztás régi játszmája az ősi környezetnek megfelelő kíméletlenséggel zajlott le. A puska és a fejsze fel-alá járt, egyhangúan és szabályosan talált vagy hibázott; karcsú testek, vad szemek és csöpögő agyarak villogtak; s az ember és az állat a végsőkig küzdött az uralomért. Aztán a megvert állatok a tűzfény széléig húzódtak, sebeiket nyalogatták, és kikiáltották nyomorúságukat a csillagoknak.

Megették az egész szárítottlazac-készletet, s talán öt font liszt maradt, hogy átvigye őket kétszáz mérföld vadonságon. Ruth visszatért az urához, Malemute Kid pedig felhasította az egyik baltával szétvert fejű kutya még meleg testét. Minden darabkáját gondosan eltette, kivéve a bőrt és a belsőrészeket; azt odadobta az állat előbbi bajtársainak.

A reggel új bajt hozott. Az állatok egymás ellen fordultak. Carment, aki még akkor is ragaszkodott élete vékony szálához, lerántotta a falka. A korbácsra ügyet sem vetettek. Összerándultak és vonítottak, de nem oszlottak szét, míg az utolsó nyomorult falat is el nem tűnt - csont, bőr, szőr, minden.

Malemute Kid tette a dolgát, és hallgatta Masont, aki Tennessee-ben járt, és zűrzavaros beszédeket és vad buzdításokat intézett hajdani társaihoz.

Kiválasztott két közeli fenyőt. Gyorsan dolgozott, s Ruth látta, hogy olyan rejtekhelyet csinál, amilyenben a vadászok szokták néha elrejteni a húst a rozsomákok és a kutyák elől. Lehajtotta a két kis fenyő csúcsát, egymás felé, csaknem a földig, és jávorbőr szíjakkal megkötözte őket. Aztán engedelmességre verte a kutyákat, és két szánba fogta őket: ezekre rakott fel mindent,

kivéve a szőrméket, melyekbe Masont burkolták. Ezeket szorosan rácsavarta és ráerősítette Masonra, s a végüket kétoldalt a meghajlított fenyőkre kötözte. Vadászkésének egyetlen metszése elszabadítja őket, és felküldi a testet magasan a levegőbe.

Ruth meghallgatta férje utolsó kívánságait, és nem tiltakozott. Szegény asszony, jól megtanulta az engedelmességet. Gyerekkorától fogva meghajolt, és minden asszonyt meghajolni látott a teremtés urai előtt, s természetellenesnek találta, hogy egy asszony ellenálljon. Kid a gyász egyetlen kitörését engedte meg neki, mikor megcsókolta a férjét - az ő népénél ez nem volt szokás -, azután az első szánhoz vezette, és segített neki felvenni a hótalpakat. Az asszony vakon, ösztönösen kézbe fogta a hajtórudat és az ostort, és kihajtotta a kutyákat az ösvényre. Kid ezután visszatért Masonhoz, aki eszméletlen volt, s miután az asszony már régen eltűnt, Malemute Kid még mindig ott kuporgott a tűznél, várakozva, reménykedve, imádkozva, hogy társa haljon meg.

Nem jó egyedül lenni gyötrelmes gondolatokkal a Fehér Csendben. A homály csendje irgalmas, eltakarja az embert, mintha védené, s ezernyi felfoghatatlan részvétet lehel; de a fényes Fehér Csend, a hideg és tiszta, könyörtelen az acélos ég alatt.

Eltelt egy óra, két óra, de Mason nem akart meghalni. Délben a nap, anélkül, hogy a déli látóhatár fölé emelte volna peremét, mintegy tüzet lövellt az ég felé, azután hamar vissza is szívta. Malemute Kid felállt, és társa mellé vonszolta magát. Körülnézett. A Fehér Csend mintha gúnyosan vigyorgott volna. Nagy félelem fogta el. Éles lövés csattant; Mason fellódult légi sírjába, és Malemute Kid vad vágtába ostorozta kutyáit, úgy menekült a hóban.

Szász Imre fordítása

Messze földön

Ha valaki messze földön utazik, jól teszi, ha elfelejti a javát annak, amit tanult, és elsajátítja az új szokásokat, amelyek életbevágóan fontosak azon a vidéken. El kell szakadnia a régi eszményektől és a régi istenektől, sőt gyakran fel kell hogy borítson olyan törvényeket, amelyek addigi magatartását meghatározták. Az, akiben megvan az alkalmazkodás e proteuszi képessége, az ilyen változások újszerűségében még örömét is lelheti; de annak, akiben megcsontosodtak az otthoni szokások, amelyekben felcseperedett, a megváltozott környezet nyomása úgyszólván elviselhetetlen, és testileg-lelkileg elkopik az új megszorítások közepette, melyek előtt értetlenül áll. Az örökös feszültségnek elmaradhatatlan a hatása, a visszahatása, sok bajt és mindenféle szerencsétlenséget okoz. Aki nem tud beletalálni az új kerékvágásba, legjobb, ha visszatér hazájába; mert ha soká halogatja, biztosra veheti, hogy belehal.

Az, aki hátat fordít egy régi civilizáció kényelmének, hogy az ősegyszerű, fiatal, barbár Északnak nekivágjon, csakhamar rájön, hogy sikerei fordított arányban állanak reménytelenül megcsontosodott szokásainak mennyiségével és minőségével - és ha eszes, arravaló ember, látni fogja azt is, hogy az élelem, a ruházkodás szokásai a kevésbé fontosak. Elcserélni a felséges ebédet a félvad harapnivalóval, a merev bőrcipőt a formátlan, puha mokaszinnal és a tollas ágyat a hálóhellyel a havon - ez voltaképp nem is olyan nagy dolog. A neheze akkor következik, amikor meg kell változtatnia viselkedését, gondolkodását mindennel, de kivált embertársaival kapcsolatban. Az otthoni megszokott élet udvariasságát itt önzetlenséggel, kitartással és türelemmel kell helyettesíteni, így és csakis így juthat hozzá a kincset érő drágagyöngyhöz: az igaz barátsághoz. Sohase mondja azt, hogy „köszönöm”; éreztesse anélkül, hogy a száját kinyitná, és bizonyítsa, viszonozza tettekben. Vagyis szavak helyett a tett, holt betűk helyett az eleven szellem legyen szószólója.

Amikor a világot telekürtölték a sarkvidéki arany meséjével, és a csalogató Észak megragadta az emberek képzeletét, Carter Weatherbee is otthagyta kényelmes könyvelői állását: megtakarított pénzének felét átadta feleségének, a maradékból pedig felszerelést vásárolt. Igazában nem volt romantikus természet: az üzleti élet robotja kiirtotta belőle; egyszerűen belefáradt már az örökös taposómalomba, és nem bánta, akármilyen nagyot kockáztat is, ha ahhoz mérhető lesz a haszon. Mint sok más hasonszőrű bolond, nem azt a régi utat választotta, amelyet Észak első utasai már húsz esztendeje jártak, hanem kora tavasszal Edmontonba utazott, és ott, szerencsétlenségére és lelki üdvének vesztére, csatlakozott egy csoporthoz.

Különben nem volt semmi szokatlan a csoportban útitervét kivéve. A végcélja is ugyanaz volt, ami a többieké: Klondike. Hanem a kitűzött útirány, amerre a célt el akarták érni, még az északnyugati élet viszontagságaihoz hozzáedződött bennszülöttnek is elállította a lélegzetét. Még Jacques Baptiste, egy csipevé asszonynak és egy indiánná vedlett franca vezetőnek a fia (aki a hatvanötödik szélességi foktól északra, egy szarvasbőr sátorban sírt fel először, és utána nyers faggyút szopogatva édesdeden szunyókált), még Baptiste is elhűlt a terv hallatára. Jóllehet felajánlotta szolgálatait jó pénzért, és ráállt, hogy elkíséri őket akár az örök jég honába is, sokatmondóan csóválta a fejét, valahányszor véleményét kérdezték.

Percy Cuthfertet is épp akkor hozta arra rossz csillagzata, és ő is csatlakozott az argonauták csapatához. Pedig jóravaló ember volt, átfogó műveltségével csak bankbetétje vetekedhetett - vagyis volt mit a tejbe aprítania. A világon semmi különösebb oka nem volt, hogy ily vállalkozáshoz csatlakozzék, hacsak az nem, hogy az idők folyamán bizonyos érzelgős szertelenség fejlődött ki benne, amit ő a romantika és a kalandos élet igazi szellemével tévesztett össze. Másoknál is előadódott ez már, és éppoly végzetesen melléfogtak.

Kora tavasz idején a csoport már javában haladt a Jávorszarvas folyó jégzajlásának vonalán. Hatalmas volt a flotta, mert felszerelésük bőven volt, és azonkívül egy sereg kétes hírű félvér vezető is velük tartott, asszonyostul, pereputtyostul. Teltek, múltak a napok, bajlódtak a csónakokkal, a kenukkal, veszkődtek a szúnyogokkal és a rovarvilág többi átkával, verejtékeztek és káromkodtak az átkelésnél. Az ilyen kemény robotban megmutatkozik az ember meztelen valója, és még el sem hagyták maguk mögött az Athabasca-tavat, a társaság minden tagja kimutatta a foga fehérét.

Carter Weatherbee és Percy Cuthfert volt a két dologkerülő és örök békétlenkedő. A csapat együttvéve nem panaszkodott annyit a fájdalmairól és gyötrelmeiről, mint ezek ketten. Ők maguk önként sohasem vállalták a táborban előadódó ezerféle apró, kellemetlen kötelességet. Akár egy veder vizet kellett hozni, akár egy öl fát vágni, edényt mosogatni, eltörölni, a felszerelésből előkeresni valamely nélkülözhetetlen szerszámot, a civilizáció két elpuhult gyermeke tüstént előhozakodott ínrándulásával, horzsolásaival, amelyeket épp akkor vett észre. Esténként elsőnek tértek aludni, dolgukvégezetlenül; reggel pedig utolsónak keltek fel, közvetlenül indulás előtt, amikor már épp reggelihez ültek. Étkezésnél persze az elsők között tolongtak, anélkül, hogy egyszer is megkavarták volna az ételt, elsőnek vetették rá magukat a legapróbb ínyencfalatra, és utolsónak vették észre, hogy véletlenül hozzácsapták az övékéhez valaki más adagját. Ha eveztek, minden húzásnál ravaszul lazítottak az evezőn, és hagyták, hogy a csónak lendülete húzza maga után a lapátot. Azt hitték, senki sem veszi észre; pedig társaik már bosszúsan káromkodtak miattuk, és mindinkább meggyűlölték őket, Jacques Baptiste pedig nyíltan kipellengérezte kettőjüket, és szidta reggeltől estig. De hát Jacques Baptiste nem volt úriember.

A Nagy-Rabszolga-tónál Hudson-öböl melléki kutyákat vásároltak, és csónakjaik peremig merültek az újonnan felrakott szárított hal és pemmikán[1] terhe alatt. A kenuk és a csónakok sebesen sodródtak a Mackenzie gyors árján, és eljutottak a Nagy-Puszták vidékére. Minden aranyra valló „érc-ágyat" megpróbáltak, de a folyton kisikló „lelőhely" igézete mind északabbra illant. A Nagy-Medve-tónál elfogta a vezetőket az ismeretlen vidékek szokásos félelme, és szökdösni kezdtek; Jóreménység látta még az utolsókat, a legderekabbakat, amint a csónak vontatókötelének nekifeszülve bukdácsolnak a víz sodrán, s árulómód messzi siklanak. Végül csak Jacques Baptiste maradt; megesküdött, hogy elmegy velük akár az örök jég országába is.

Egyre bújták a térképet, amelyet erről a tájról csak bizonytalan mendemondák alapján állíthattak össze. Tisztában voltak vele, hogy sietniük kell; a nap már túl volt a nyári napfordulón, és közeledett a sarki tél. Végighaladva az öböl partján, ahol a Mackenzie a jeges óceánba szakad, behatoltak a Vékonykérgű folyó torkolatába. Akkor kezdődött csak az igazi küzdelem fölfelé, és a két élhetetlen még komiszabbul érezte magát, mint eddig. Hol vontatni, hol csáklyázni, hol evezni, hol karóval tolni, hol a ragadó vízárral, hol az átkeléssel bajlódni; az ilyen gyötrelmek az egyikben mélységes undort támasztottak a nagy kockázatok iránt, a másik előtt pedig minden vérbeli romantikára és kalandra rányomták az utálat bélyegét. Egyik nap már valósággal lázadoztak, s mert Jacques Baptiste lehordta őket a sárga földig, férgek szokása szerint ellene fordultak. A félvér azonban alaposan elrakta kettőjüket, és összetörve, véresen, ismét munkába fogtak. Most történt először, hogy alaposan ellátták a bajukat.

A Vékonykérgű folyó felső folyásánál letérve a vízi útról, a nyár hátralevő részét a Mackenzie vízválasztóján a nyugati Patkány folyóhoz vezető átkelőhelynél töltötték. Ez a kis folyó a Tarajos Sün folyóba ömlött, amely viszont a Yukonba torkollott; a Yukon volt a nagy

[1] Pemmikán - Zsírban eltett szárított hús.

visszatérő út az Északi-sarkkörről, a visszaindulók fővonala. Hanem a versenyfutásban a téllel ők maradtak alul; egy nap odakormányozták tutajaikat a torlódó jéghez, és nagy sietve partra hordták holmijukat. Ezen az éjszakán a folyam többször beállt, olykor nagy rianások hallatszottak; másnap reggelre azonban a vastag, mozdulatlan jégtakaró alatt elszunnyadott.

- Négyszáz mérföldnyire lehetünk a Yukontól, nem messzebb - jegyezte meg Sloper, hüvelykujja körmével végigméricskélve a távolságot a térkép léptékén. A tanácskozás, amelyen a két élhetetlen is részt vett (s a nyafogás egyiknek sem vált díszére), a tanácskozás abbamaradt.

- Hudson-öböl Társaság állomása lenni pokolba messze. Nem érni vele semmit - mondotta Jacques Baptiste.

Apja megtette már ezt az utat a Prémkereskedelmi Társaságnak, még a régi időkben - le is fagyott két lábujja.

- A kutyateremtésit! - kiáltotta a csapat egy másik tagja. - Fehérek sehol?

- Itt ugyan egy fia se - jelentette ki Sloper kereken -, de a Yukon mellett alig ötszáz mérföldnyivel feljebb ott van Dawson. Nagyjából ezer mérföldnyire innen.

Weatherbee és Cuthfert egyszerre jajdult fel:

- Mennyi idő alatt érünk oda, Baptiste?

A félvér gondolkodott egy pillanatig.

- Ha dolgozni, mint ördög, senki sem kivonni magát, akkor tíz-húsz-negyven-ötven nap. Hogy csecsszopókkal mi lesz - folytatta az élhetetlenekre mutatva -, nem tudni. Ők majd akkor odaérni, ha pokol befagy; de lehet, hogy akkor se.

A hótalpak és mokasszinok javítása abbamaradt. Valaki a csapat egy távollevő tagjának nevét kurjongatta, amire az előjött a régi kunyhóból, és leült közéjük a tábortűz mellé. A kunyhó egyike volt a rejtélyeknek, amelyekkel oly gyakran találkozunk a hatalmas Észak eldugott zugaiban. Hogy ki építette és mikor, senki se tudta volna pontosan megmondani: a két sír a szabad ég alatt magasra rakott köveivel - talán az zárta magába az első vándorok titkát. De vajon ki emelhette a kőrakást?

Az útirány dolga döntésre ért. Jacques Baptiste is abbahagyta a kutyafogat hevedereinek javítását, és az egyik kutyát leszorította a hóba, hogy ráhúzza a hevedert. A szakács az indulás elhalasztása mellett volt, egy marék megvágott szalonnát beledobott a bableves zubogó üstjébe, aztán a többiekhez lépett és figyelt. Sloper talpra ugrott. Alakja nevetséges ellentéte volt a két élhetetlen jól megtermett figurájának. Sovány volt, sárga-sápadt; és jóllehet, valami dél-amerikai maláriás fészekből menekülhetett ide, jól bírta a viszontagságokat, az éghajlat változását, és minden fáradságból kivette a részét. Nem lehetett több ötven kilónál, hozzászámítva súlyos vadászkését is. De szürkülő haja arról beszélt, hogy az élet első tavasza elmúlt már fölötte. Akár Weatherbee, akár Cuthfert friss, fiatal izmai tízszer annyit kibírtak volna, de mikor gyaloglásra került a sor, egymás után dőltek ki mellőle az első napon. Egész nap arra ösztökélte erősebb társait, hogy vágjanak neki annak az ezer mérföldnek, akármilyen elképzelhetetlenül fáradalmas is; fajtája nyughatatlanságának megtestesülése volt, és az ősi teuton konokság, az amerikai gyors felfogásával és tettrekészségével párosulva, szelleme rabságában tartotta a testet.

- Mindenki, aki amellett van, hogy vágjunk neki nyomban a kutyákkal, mihelyt a jég beáll, mondjon igent!

- Igen! - szólt egyszerre nyolc hang harsányan: elszántan sok száz keserves mérföld végig-káromkodására.

- Ki van ellene?

- Senki.

Eleinte még a két élhetetlen is minden különösebb kikötés nélkül egyetértett a többiekkel.

- De hát hogy képzeli tulajdonképpen? - tette hozzá Weatherbee mégis, harciasan.

- A többség döntött - zajongtak a többiek.

- Tudom, hogy utunk könnyen szerencsétlenül végződhet, ha nem jönnek velünk - fordult feléjük Sloper mézesmázos mosollyal -, mégis úgy vélem, ha mindannyian alaposan megfogjuk a dolog végét, megleszünk maguk nélkül is. Mit gondoltok, fiúk? - Kijelentését zajos tetszés-nyilvánítás követte.

- Hiszen csak azt szeretném tudni - kérdezte Cuthfert sértődötten -, hogy mégis mi lesz a magamfajta fickóval?

- Hát nem akarnak velünk jönni?

- Hát nem.

- Nos, ahogy tetszik. Ördög vigye a fajtátokat. Nekünk ugyan szavunk sincs a dologhoz.

- Ugyan tanácskozza meg mán azzal a félcédulás cimborájával a dógát - dörmögte egy nagydarab nyugati Dakotából, Weatherbee-re mutatva. - Majd ő megmongya, mi lesz a dóga, ha főzni köll, meg fát szenni az erdőn.

- Hát akkor azt hiszem, elintéztük a dolgot - zárta be a tanácskozást Sloper. - Holnap elindulunk, ha tábort ütünk is innen öt mérföldnyire, hogy mindent rendbe hozzunk előbb az útra, és meghányjuk-vessük, hogy nem felejtettünk-e el valamit.

Szánok vastalpa csikorgott a havon, a kutyák megnyúlt testtel nekifeszültek hámjuknak - abban kellett élniük-halniuk. Jacques Baptiste megállt Sloper mellett, hogy egy búcsúpillantást vessen a kunyhóra, melynek kéményéből szaporán bodorgott a füst; a két élhetetlen az ajtóból figyelte őket. Sloper a társa vállára tette a kezét.

- Jacques Baptiste, hallottál már valaha a kilkennyi macskákról?

A félvér a fejét rázta.

- Hát, barátom-cimborám, az úgy volt, hogy a kilkennyi macskák addig marakodtak, amíg se szőrük, se bőrük, se körmük nem maradt. Érted? Nem maradt belőlük semmi, de semmi. Ennek a két fickónak büdös a munka. Nem akarózik dolgozni, hiszen tudjuk... Itt lesznek ebben a kunyhóban egész télen, és amilyen kegyetlen, hosszú, sötét a tél ezen a tájon: akár a kilkennyi macskák... mi?!

A félvér Baptiste francia fele vállat vont, az indián fele néma maradt. De azért ez az ékesszóló vállvonogatás többet mondott minden jövendölésnél.

Eleinte jól mentek a dolgok a kunyhóban. Társaik durva ugratása eléggé tudatára ébresztette Weatherbee-t és Cuthfertet, hogy kölcsönösen felelősek egymásért - de meg oly sok dolguk sem volt, hogy két egészséges, erős ember beleszakadt volna. A kegyetlen hajcsár, vagyis a folyvást őket ostorozó félvér eltűnése valósággal boldoggá tette őket. Eleinte igyekeztek

túltenni egymáson, és oly kenetteljes komolysággal végezték apró dolgaikat, hogy társaik, akik azóta már testüket-lelküket gyötörve vánszorogtak a Hosszú Úton, ugyancsak tágra nyitották volna a szemüket.

A gondoknak vége szakadt. A kimeríthetetlen erdő, amely három oldalról körülvette őket, adta a fát. Ajtajuktól néhány méternyire aludta téli álmát a Tarajos Sün folyó, s a téli jég takarójába vágott, csobbanó lék kristálytiszta, dermesztő-hideg vizet szolgáltatott. De csakhamar rájöttek, hogy ezzel sem boldogulnak egykönnyen. A lék újra meg újra befagyott, és ilyenkor hosszú órákon át veszkődtek a jégvágással. A kunyhó ismeretlen építői a hátranyújtott oldalgerendákon jól védett éléskamráról is gondoskodtak. Ebben tárolták a csapat élelmiszerkészletének zömét. Ennivaló volt rogyásig, hogy akár háromszor annyian is eléldegélhettek volna belőle. A java azonban csak az izomerő fenntartására szolgált, nem pedig ínycsiklandozásra. Igaz, cukor volt bőségesen, két meglett ember számára is, de ők rosszabbak voltak a gyereknél. Csakhamar rájöttek, milyen élvezetes a forró vízzel készített sűrű cukorlé, és attól kezdve palacsintájukat bőségesen öntözték a fehér, mézédes sziruppal, és a kenyér héját is abba mártogatták. Azután a kávé, a tea, de kivált a szárított gyümölcs mind iszonyú sok cukrot emésztett fel. Az első, amin összezördültek, a cukor volt. Márpedig nincs annál veszedelmesebb dolog, mint ha két férfi, aki teljesen egymás társaságára van utalva, civakodni kezd.

Weatherbee szeretett handabandázva politizálni, míg Cuthfert inkább arra hajlott, hogy részvényszelvényeit vagdossa, különben tőle ugyan felfordulhatott a világ; ő hát vagy rá sem hederített barátja handabandázására, vagy elképesztő epigrammák költésével foglalkozott. Hanem a volt könyvelő túlságosan eltompult ahhoz, hogy méltányolja a gondolat ily agyafúrt fogalmazását, Cuthfertet viszont ingerelte, hogy szellemességét hiába pufogtatja el. Már megszokta, hogy pompás ötleteivel elkápráztatja hallgatóságát, és külön megpróbáltatásnak érezte a hálás közönség hiányát. Személyes sértésnek vette a dolgot, és önkéntelenül is taplófejű cimboráját tette felelőssé érte.

Végül a létfenntartáson kívül már semmi közös ügyük, érintkezési pontjuk nem volt. Weatherbee könyvelő volt világéletében, és a könyvelésen kívül nem értett semmihez. Cuthfert viszont művészember volt, festegetett, és sok mindenfélét összeírt. Az első alsóbb osztálybeli ember volt, noha úrnak tekintette magát, a másik úr volt, teljes tudatában úr mivoltának. Erről csak annyi megjegyeznivalónk van, hogy lehet valaki úr anélkül, hogy az igazi bajtársiasság legkezdetlegesebb ösztöne élne benne. A könyvelő érzéki lény volt, a társa esztéta lélek; az első hosszú lére eresztve mesélte szerelmi kalandjait, melyek java része az ő kitalálása volt; e történetek a művészet érzékeny művelőjére úgy hatottak, mintha a szennycsatornát kellett volna szagolgatnia. Lenézte a könyvelőt, buja, faragatlan baromnak tekintette, akinek a disznókkal a pocsolyában a helye. S ezt meg is mondta neki; amire társa nem késett a felelettel, hogy ő pedig amilyen nyálas legény, oly bagaria. Nem tudta volna ugyan közelebbről meghatározni, mi az a „bagaria”, akkor se, ha az élete függött volna tőle, de amit mondani akart vele, arra jó volt, és végtére is, ez a legfontosabb az életben.

Weatherbee ismert minden dalocskát: folyvást énekelte a *Bostoni betörő*-t meg a *Nyalka legény a kunyhóban*-t, mindezt órákon át, míg Cuthfert sírt mérgében, és nem állta már tovább, annyira, hogy kiszökött a hidegbe. De nem volt előle menekülés. Sokáig nem lehetett elviselni az erős fagyot, és vissza kellett térnie a parányi kunyhóba, amelynek tíz négyzetméterén ágy, asztal, szék, kályha úgy összezsúfolódott, hogy mozdulni sem lehetett. Egymás puszta jelenlétét személyes sértésnek érezték, és komor hallgatásba merültek, mely a napok múltával egyre ridegebb, egyre hosszabb lett. Néha szemük vad villanása, dühösen lebiggyedő ajkuk elegendő volt, hogy könnyítsenek indulataikon, bár hallgatásuk ideje alatt arra törekedtek, hogy egymás

létezéséről se vegyenek tudomást. Nem győztek csodálkozni rajta, hogy teremthetett az Isten olyan csudabogarat, amilyen a másik.

Tennivalójuk alig lévén, az idő elviselhetetlen teherré vált. Természetesen mérhetetlenül ellustultak. Oly testi tompultságba süllyedtek, amelyet nem tudtak lerázni, és lázadoztak a legapróbb házi munka elvégzése ellen is. Egy reggelen, amikor Weatherbee-re került a sor a közös reggeli elkészítésében, kibújt takaróiból, s amíg a társa horkolt, ő meggyújtotta az olaj-lámpást, és tüzet rakott. Az üstök vize jéggé fagyott, és a kunyhóban nem volt mosdóvíz; de nem sokat törődött vele. Míg várta, hogy a jég felolvad, lekanyarított egy darabot a szalonnából, majd belemerült a kenyérdagasztás gyűlölt kötelességébe. Cuthfert félig nyitott szempillái alól ravaszul figyelte. Parázs veszekedés támadt, durván legorombították egymást, és megegyeztek abban, hogy ezentúl ki-ki gondoskodik magáról. Egy hét múlva már Cuthfert is elhanyagolta a reggeli mosakodást, de azért ugyanolyan jóízűen fogyasztotta a maga főzte ételt. Weatherbee vigyorgott. Azzal a mosdás nevetséges szokása nyomtalanul el is tűnt életükből.

Amikor a cukorhalom s egyéb nyalánkságok fogyatkozni kezdtek, aggodalmasan figyelték adagjaikat, hogy nem rövidültek-e meg. S hogy ezt idejekorán lehetetlenné tegyék, zabálni kezdtek. Ennek a pusztítási versenynek az élelmiszer csakúgy kárát látta, mint maguk a pákosztosok. A friss zöldség és a testmozgás hiányát vérük sínylette meg, és valami utálatos, vörhenyes kiütés lepte el testüket. De ők ügyet sem vetettek az intő jelre. Majd izmaik-ízületeik dagadni kezdtek, húsuk megfeketedett, szájuk, foghúsuk, ajkuk sápadt-sárgára változott, ám ahelyett, hogy a közös nyomorúság közelebb hozta volna őket, undorral figyelték egymáson a kifejlődő skorbut tüneteit.

Külsejüket teljesen elhanyagolták, és az illem elemi kötelességének sem tettek eleget. Disznóól lett a kunyhóból, ágyukat soha be nem vetették, sem friss fenyőgallyal fel nem töltötték a derékaljat. De akárhogy szerették volna, nem maradhattak takaróik alatt, mert a fagy könyör-telenül behatolt a kunyhóba, és a tűzhelyet alig győzték fával. Hajuk-szakálluk megnőtt, és csapzottan lógott, gúnyájuktól undorral fordult volna el a rongyszedő. Nem törődtek vele: betegek voltak, amúgy se nyitott rájuk senki, és különben is minden mozdulat fájdalommal járt.

És mindezt egy új baj tetézte: Észak félelme. Ez a félelem ikertestvére a Nagy Hidegnek és a Nagy Csendnek: a decemberi sötétségből született, amikor a nap jó időre a déli látóhatár alá süllyed: de természetük szerint más-más hatással volt rájuk. Weatherbee valami kezdetleges babona prédája lett, és azon igyekezett, hogy felidézze az elfelejtett sírok szellemeit. Lenyű-göző dolog volt; álmában szellemek lengedeztek be hozzá a jégvilágból, bebújtak takarói alá, és haláluk előtti küzdelmeikről, viszontagságaikról meséltek. Viszolyogva riadt vissza nyirkos érintésüktől, amikor átkulcsolták lábukkal, és olykor, ha a jövendő titkait fülébe súgták, a kunyhó visszhangzott, akkorát ordított rémületében. Cuthfert ezt nem tudta mire vélni - mert már régóta nem beszéltek egymással -, és ilyenkor, ha felriadt, nyomban pisztolya után kapott; felült az ágyon, és idegesen reszketve, fegyverét az öntudatlan alvóra szegezte. Cuthfert attól tartott, hogy társa megháborodott, és félt, hogy életére tör.

Az ő betegsége kevésbé határozott formában mutatkozott. A kunyhó titokzatos építője, aki gerendát gerendára fektetve összeácsolta, a taréjgerenda végére szélkakast erősített. Cuthfert észrevette, hogy a szélkakas folyvást dél felé mutat, és egy szép napon, ily célzatos konokság láttán felingerelve, azért is kelet felé fordította. Mohón figyelte most; de szellő sem rezdült, hogy új irányából kitérítse. Majd északnak fordította, és megesküdött, hogy hozzá nem nyúl, amíg szél nem kerekedik. A levegő azonban megriasztotta szinte földöntúli nyugalmával, és gyakran éjfélkor is felkelt, hogy megnézze, mennyi kitérést mutat a szélkakas: már tíz foknak is örült volna. Hanem az úgy magasodott fölé mozdulatlanul, mint a megmásíthatatlan sors.

Annyira csüngött a szélkakason, hogy végül valóságos fétissé vált benne. Időnként elindult abba az irányba, amelyet a borzalmas vidéken a szélkakas mutatott, és átengedte lelkét a környezetének, míg el nem telt félelemmel. Hosszan töprengett a láthatatlan, a megismerhetetlen dolgokon, s végül úgy érezte, hogy az örökkévalóság súlya valósággal agyonlapítja. A magas Északon mindennek ilyen nyomasztó, agyonütő hatása van: az élet és a mozgás hiányának, a sötétségnek, a szunnyadó föld végtelen nyugalmának, a kísérteties csendnek, amelyben a szívdobbanás szentségtöréseként hat. Mintha az ünnepélyes rengetegnek féltve őrzött, kimondhatatlan, rettentő titkai volnának, amelyek között sem a szó, sem a gondolat erejével eligazodni nem lehet.

Még nem is olyan régen hagyta maga mögött a nagyvilágot nyüzsgő népével, nagyvállalataival; most mindez véghetetlen messze volt. Olykor emlékek környékezték: árverési csarnokok, képtárak, útkereszteződések sokadalma, estélyi ruhák, összejövetelek, derék emberek, kedves asszonyok, akiket ismert; mindez azonban ködös emléke volt egy másik életnek, amelyet évszázadokkal előtte élt, egy másik bolygón. Ez a rémálom itt: ez a valóság, szélkakas alatt állva és a sarkvidéki eget kémlelve, el sem tudta képzelni, hogy a Dél valóban létezik, és nyüzsgő, zsivajgó élet tölti el most, e pillanatban is. Nem: sehol sem létezik ez a Dél, asszonyok nem szülnek gyermeket, a lányok nem mennek hozzá senkihez, a férfiak nem házasodnak. Azon a zordon égaljon túl a sivatag-magány terül el, és azon is túl még magányosabb sivatagok. Nincsenek kábító virágillatos, verőfényes vidékek, az ilyesmi afféle ósdi ábrándja a paradicsomnak. A Nyugat napsugaras földje, Kelet fűszeres tájai, a mosolygó Árkádia és a Boldogok szigete - hahaha! Felcsattanó nevetése elvágta a semmit, és megrettentette szokatlan hangjával. A nap sem létezik. A mindenség maga volt körülötte: a kihalt, hideg, sötét világmindenség, amelynek ő az egyetlen lakója. És Weatherbee? Weatherbee nem számított. Ő Caliban volt, a borzalmas szörny, aki időtlen idők óta hozzá van béklyózva, valamely elfelejtett bűn megtorlásaként.

A halál gondolatával élt holtak között: önnön jelentéktelenségének tudata kiszívta minden erejét, lényét agyonnyomta a szunnyadó korszakok mozdulatlan túlereje. A temérdek világ megrémítette: a mozgás, a szél tökéletesen megszűnt; az irdatlan, hóborította rengeteg valósággal benyelte, mindenünnen a mennybolt magassága és a csend mélysége tátongott. Csak az a szélkakas, csak az mozdulna már; vagy lecsapna a mennykő, hogy lángba borítsa a rengeteget! Csak kiszakadna már a menny eresztékeiből, és a közepébe vágna villámával a végzet pörölye - valami, valami történne már! De nem, semmi sem mozdul, a csend mindegyre nyomasztóbb, és Észak félelme jeges ujjaival megérinti szívét.

Egy alkalommal, mint valami második Robinson, a folyó partján nyomra bukkant, egy sarki nyúl bizonytalan nyomára a keményre fagyott hó kérgén. Úgy fogadta, mint a kinyilatkoztatást. Hát mégis van élet Északon! Követni fogja, megnézi, ha addig él is, legelteti rajta a szemét... Elfelejtkezett duzzadt tagjairól, és a gyönyörűség előérzetének önkívületében belegázolt a mély hóba. A sűrű erdő benyelte, és csakhamar a rövid, déli világosság is lealkonyult. De ő tovább kutatott, míg a kimerültség erőt nem vett rajta; magatehetetlenül végigvetődött a havon. Ott nyöszörgött, és átkozta őrültségét, mert már biztosra vette, hogy képzelődés volt a nyom; késő éjszaka lehetett, amikor nagy nehezen, négykézláb visszavánszorgott a kunyhóig. Arca egészen megfagyott, különös dermedtséget érzett lábaiban. Weatherbee kajánul vigyorgott, de a kisujját sem mozdította, hogy segítsen. Tűket szúrt lábujjaiba; majd a tűz felé tartotta, hogy hátha kiáll belőle a fagyás. Egy hét múlva már üszkösödni kezdtek.

De a könyvelőnek is megvolt a maga baja. A holtak szellemei egyre gyakrabban jártak föl a sírjukból, és akár ébren, akár álmában, nem hagyták nyugton. Rettegve várta kísértetei jövetelét, és összerázkódott, valahányszor elment a két sír mellett. Egy éjjel eljöttek érte álmában,

és magukkal vitték, hogy elvégezzen számukra valamit. A rémület gurgulázó kiáltása szakadt fel torkából, amikor felébredt a két kőrakás között, és vad futással visszamenekült a kunyhóba. De kinn feküdhetett egy darabig, mert arcán, lábán súlyos fagyás jelei mutatkoztak.

Néha valósággal magánkívül volt soha el nem maradó látogatásuk miatt, végigtáncolt a kunyhón, fejszével csapkodva az üres levegőt, és mindent összetört, ami keze ügyébe került. A kísértetlátogatások alkalmával Cuthfert lebújt takarói alá, és pisztollyal a kezében, felhúzott ravasszal figyelte az őrültet, készen arra, hogy lepuffantsa, ha közel talál jönni. Kísértetlátó rohamaiból kissé magához térve, a könyvelő egyszer észrevette a rászegezett fegyvert. Gyanakodni kezdett a másikra, és attól fogva ő is állandóan az életéért rettegett. Szakadatlanul egymást figyelték azontúl, és ijedten visszafordultak, ha egyik a másik háta mögé került. Ez a riadozás végül üldözési mániává fajult, mely még álmukba is elkísérte őket. Különös félelmükben hallgatólagos megegyezéssel egész éjjel égették a lámpást, és lefekvés előtt alaposan megtöltötték faggyúval. A legcsekélyebb neszre, mozdulatra a kunyhó másik végében már felébredt a másik: és ujjukkal a felhúzott pisztolyravaszon, reszketve a takarók alatt, hosszan farkasszemet néztek a sötétben.

Észak félelme, a túlságos idegfeszültség és az elhatalmasodó betegség következtében teljesen kivetkőztek emberi mivoltukból, és olyanná váltak, mint az üldözött, halálra szánt fenevadak. Arcuk, orruk a fagyás következtében megfeketedett, fagyos lábujjaik egymás után váltak le az első vagy a második porcnál. Minden mozdulat kínzó gyötrelemmel járt, de a telhetetlen kályha e kínok mindennapos vakságát megkövetelte nyomorult testüktől; a tűz étvágya minden nap fél kiló eleven húsukba került; kúszva, vánszorogva, térden tették meg az utat az erdőig, hogy fát hozzanak. Egy alkalommal száraz gallyak után kutatva, anélkül, hogy tudtak volna egymásról, hirtelen bukkantak fel a bozót két oldalán. Hirtelen, váratlanul, két halálfej bámult egymásra. A szenvedés a felismerhetetlenségig elváltoztatta őket, talpra ugrottak, felordítottak a rémülettől, és elrohantak hiányos csonkjaikon; majd nekiesve a kunyhó ajtajának, azt karmolták-kaparták, mint a halálra rémült kutyák, míg tévedésükre rá nem jöttek.

Olykor épelméjűek módjára viselkedtek. Egy ilyen józan pillanatukban a viszály főokát, a cukrot, egyenlően felosztották. Féltékenyen őrizték zsákjaikat az éléskamrában; a zsákokban már alig volt néhány maroknyi, és többé szikrányi bizalommal sem voltak egymás iránt. Egy nap Cuthfert súlyos hibát követett el. Mozogni is alig tudott, és betegen a kíntól, zúgó fejjel és káprázó szemekkel a kamrába vánszorogva a bádog cukortartóval a kezében - Weatherbee zsákját a magáénak nézte.

Január első napjaiban jártak, hogy a dolog történt. A nap nemrég fordult vissza déli mélypontjáról, és délben már hetyke sárga pászmákkal ragyogta be Észak egét. A következő nap, hogy a cukormorzsákat összetévesztette, Cuthfert mind testileg, mind szellemileg jobban érezte magát. Közeledett a dél, és a világosság eláradt; Cuthfert kivonszolta magát a kunyhó elé, hogy élvezze a gyorsan illanó sugarak melegét, mely a tavasz közeledtét ígérte. Weatherbee is jobban érezte magát valamivel, és kimászott, hogy mellételepedjék. A mozdulatlan szélkakas alatt lerogytak a hóra, és vártak.

A halál csendje vette őket körül. Más éghajlat alatt, amikor pezsdül a természet, valami várakozás remeg a levegőben, egy apró hangocska felcsendülésének hite, amely az abbamaradt dallamot folytatja majd. Nem így a magas Északon. A két férfi mintha világkorszakokat élt volna át e kísérteties csendben. Képtelenek voltak visszaemlékezni a múlt dalaira, és képtelenek megsejteni a jövő énekét. Ez a földöntúli nyugalom, az örökkévalóság mozdulatlan csendje elemükké vált.

Tekintetük mereven a messze Északon pihent, hátuk mögött láthatatlanul, túl a Dél tornyosuló hegyei mögött, a nap épp most volt delelőben; de az az ég már nem az ő egük. Mint a hatalmas tájkép egyedüli szemlélői, figyelték az egyre növekvő derengés csalóka fényeit. A sápadt láng fellobbant, és valahára átizzott az égen, egyre erősebb lett a fény, a vörhenyessárga, a bíbor és a sáfrány színeiben játszva. A ragyogás láttán végül Cuthfert azt gondolta már, hogy csak a nap lehet a szétterülő izzás mögött, és csodák csodája, északon kél a nap! Hirtelen, anélkül, hogy valami jelezte volna, elfakult a tájék, a színek elsápadtak az égen. A nappali fénynek már-már vége volt. Visszafojtották a lélegzetüket, hogy fel ne zokogjanak. De ni! A szikrázó fagy apró részecskéi villogtak a levegőben, és északra, a havon láthatták a szélkakas bizonytalan árnyékát. Árnyék! Árnyék! Pontban dél volt. Nyomban hátrakapták fejüket dél felé, a havas hegycsúcsokon átkukucskálva egy pillanatra aranykorong pereme mosolygott rájuk, majd újból eltűnt a szemük elől.

Szemüket elfutotta a könny, amikor egymásra néztek. Különös elérzékenyülés kerítette hatalmába őket: leküzdhetetlen vonzódást éreztek egymás iránt. Újra visszatért hát a nap. Ezentúl velük lesz. Holnap, holnapután; majd meghosszabbodnak látogatásai, és eljön az idő, amikor éjjel-nappal ott ragyog az égen, és többé nem bukik a látóhatár alá. Már nem lesz éjszaka, széttöri a tél jégbilincsét, szárnyra kap a szél, a zúgó erdők ráfelelnek, az áldott napfényben megfürdik a föld, és újjászületik az élet. Kézen fogva itthagyják ezt a rémálmot, és visszamennek Délre. Vaktában imbolyogva elindultak, és kezük - szegény, béna, megdagadt, nyomorék kezük az egyujjú kesztyűben találkozott.

Ezek a remények azonban sohasem teljesülhettek, a végzet másképp rendelkezett. Már Észak csak Észak marad, és az emberi lélek oly különös szabályokhoz igazodik, amelyeket mások, ha sohasem jártak a magas Északon, semmiképpen sem tudnak megérteni.

Egy óra múlva Cuthfert egy szelet kenyeret pirított a kályhán, és azon tűnődött, hogy vajon mit is kezdenek majd a sebészek a lábával, ha hazakerül. Az otthon már nem látszott oly távolinak. Weatherbee ezalatt az éléskamrában matatott. Egyszer csak fergeteges, éktelen káromkodásba fogott, majd ugyanolyan bámulatos hirtelenséggel abbahagyta. A „másik” megrabolta a cukorzsákját. Hiszen minden másképp is történhetett volna, ha a két halott kísértete történetesen elő nem bújik a kövek alól, és szájára nem adja a vad szavakat. Azok vezették ki szelíden az éléskamrából, amelyet még bezárni is elfelejtett; azok sugalmazták, hogy itt az idő, és annak, amit álmában már réges-régen bejelentettek, meg kell történnie; ők vezették nyájas-szelíden a farakáshoz, és ők adták kezébe a fejszét. Ők lökték be előtte a kunyhó ajtaját, és tisztán érezte, hogy ők is csukták be mögötte - még hallotta a csapódását, ahogy a kilincs bekattant; azt is tudta, hogy várnak rá, amíg a rábízott feladatot elvégzi.

- Carter! Hallod-e, Carter!

Percy Cuthfert a könyvelő arcára pillantott, és megrémült: legott igyekezett, hogy az asztal másik végére kerüljön.

Hanem Carter Weatherbee követte, sietség és különösebb elragadtatás nélkül. Nem volt az arcán se szánalom, se szenvedély, inkább annak a türelmes, egykedvű tekintetével nézte, akinek valami dolga van, és most annak rendje-módja szerint a végére jár.

- Hallod-e, mi ütött beléd?

A könyvelő az ajtóig hátrált, hogy elvágja a visszavonulás útját, de a száját nem nyitotta ki.

- Carter, hallod-e, beszélj! Hiszen mindig derék fickó voltál...

A művész egy pillanat alatt átlátta helyzetét, és ügyesen oldalt húzódva az ágya felé mozdult, ahol fegyvere hevert; majd szemét folyvást rajta tartva az őrültön, a hálóhely hátsó zugolyába hengeredve, megmarkolta pisztolyát.

- Carter!

A lövés közvetlenül Weatherbee arcába csapott, de ugyanakkor lóbálta meg ő is fejszéjét, és egész súlyával előrebukott. A fejsze foka fartőnél behatolt a művész testébe, és Percy Cuthfert agyán átcikázott, hogy alsó végtagjai megbénultak. Weatherbee súlyosan rázuhant, s gyönge ujjaival a torkát markolászta. Cuthfert a fejszecsapás fájdalmától elejtette a pisztolyt, és most, hogy lihegve levegő után kapkodott, hiába kotorászott a takaró ráncaiban, nem találta. Egyszerre eszébe jutott a kés; egyik kezével társa öve után nyúlt, hogy kitapogassa vadászkését. Szorosan átfogva egymást, vergődtek a végső küzdelemben.

Percy Cuthfert érezte, hogy ereje elhagyja. Derekától lefelé teste élettelenül lógott. Weatherbee súlyos, érzéketlen tömege is majd agyonnyomta - vergődött alatta, mint medve a csapdában. A kunyhót ismerős szag töltötte meg: akkor vette észre, hogy odaégett a kenyere. Bánta is ő! Most már nem lesz többé szüksége rá. És még mindig volt vagy hatmaréknyi cukor a zsákjában... ha ezt előre látja, nem takarékoskodik annyira az utóbbi időben. Megmozdul-e majd vajon a szélkakas? Talán éppen most fordul. Miért ne? Nem látták ma is a napot? Most mindjárt indul és megnézi. De nem: mozdulnia is lehetetlen. Sohasem gondolta volna, hogy a könyvelő ilyen ólomnehéz.

És milyen gyorsan hűl a kunyhó! A tűz alighanem kialudt. Nemsokára fagypont alá süllyed, és a jég átlépi a kunyhó küszöbét. Nem láthatta ugyan a jeget, de tapasztalatból le tudta mérni már terjedését a kunyhó hőmérsékletén. Az alsó sarokpántot már fehérrel vonja be. Ugyan megtudja-e a történetét valaha a világ, és vajon hogyan fogadnák barátai? Fölöttébb valószínű, hogy a reggeli kávé mellett olvasnák, és elbeszélgetnének róla a klubban. Mintha látná őket: „Szegény Cuthfert - dörmögnek majd -, pedig alapjában véve nem is volt olyan rossz fiú.” Elmosolyodott a dicséretre, majd elkalandozó gondolatai a gőzfürdőbe vitték. Az utcákon hullámzott a tömeg, mint régen. Milyen különös: észre sem veszik szarvasbőr mokasszinját és elrongyolódott német harisnyáját. Majd bérkocsiba ül. A fürdő után nem volna rossz megborotválkoznia. Nem, előbb eszik inkább. Valami sültet burgonyával és főzeléket - és milyen friss minden! Hát ez mi?! Ez a temérdek méz, az áradó, folyékony ámbra! Mért hoznak ilyen rengeteget? Hahaha! Sohase tudná megenni. Cipőtisztítás? Hát persze! Ráteszi a lábát a ládára. A fickó értetlenül feltekint, és akkor jut eszébe, hogy szarvasbőr mokasszinja van a lábán; és továbbsiet.

Csitt! Most mintha a szélkakas perdült volna egyet. Ó, nem: csak a füle cseng... semmi egyéb: a füle cseng. Azóta a jég már a kilincsig mászott, és valószínűleg ott fehérlik a felső forgópánt körül. A mohos tetőgerendák között apró, jeges foltok jelennek meg: milyen lassan szaporodnak! Nem; tán nem is olyan lassan. Ott egy új... meg ott is! A másik, a harmadik, a negyedik; már oly gyorsan bújnak elő, hogy számolni sem lehet. Kettő már összeolvadt. Most terjed odáig a harmadik, már nem különálló foltok: összefutnak, és fehér lepedőt alkotnak a mennyezeten.

No de legalább nem lesz egyedül. És ha valaha Gábriel arkangyal Észak csendjét megtöri, úgy állnak majd oda egymás kezét fogva, a nagy fehér trónus elé. És Isten ítélni fog fölöttük. Isten ítélni fog fölöttük!

Azzal Percy Cuthfert behunyta szemét, és mindennél mélyebb álomba merült.

Határ Győző fordítása

Egy király felesége

1

Valamikor, amikor Észak még igen fiatal volt, társadalmi és erkölcsi szokásai mind kezdetlegességükről, mind egyszerűségükről egyaránt nevezetesek voltak. Mikor már nagyon nyomasztó volt a ház körüli gondok terhe, és az örökös rosszkedv otthon a sivár magány elleni szakadatlan tiltakozássá fokozódott, Dél kalandorai jobb hiányában inkább megfizették a kialkudott árat, és bennszülött feleséget vásároltak. Ez valósággal kóstoló volt a paradicsomból az asszonyoknak, mert azt meg kell hagyni, a fehér csavargók sokkal inkább gondját viselték és jobban bántak az asszonyukkal, mint az indián férfiak. Persze ilyenkor a fehér emberek is jó vásárt csaptak, és az indiánok is meg voltak elégedve a dologgal. Lányaikat-nővéreiket eladták gyapjútakarókért, ódivatú puskákért, meleg szőrméiket elcserélték vékony nyersvászonért és komisz pálinkáért; de legalább Észak fiai azonnal és vidáman áldozatul estek a roncsoló tüdővésznek és más hirtelen ragályoknak, amelyek vele jártak a felsőbbrendű civilizáció áldásaival.

Az árkádiai egyszerűség e napjaiban történt, hogy Cal Galbraith keresztülutazott az országon, és a Yukon alsó szakaszánál megbetegedett. Érkezése valóságos felfrissülést jelentett a Szent Kereszt kedvesnővéreinek, akik befogadták és ápolták; és korántsem gondolták volna, hogy micsoda égető csodaszer ömlik szét ereiben gyengéd kezük érintése nyomán. Különös gondolatok bolygatták fel Cal Galbraith lelki nyugalmát, melyeknek végül engedve, tekintete megakadt a misszió egyik növendékén, Madeline-en. Érzéseinek semmivel sem adta jelét, és türelmesen várt. A tavasz közeledtével mindjobban összeszedte magát, és amikor a nap szüntelenül járta aranykörét az égen, és a vidéket betöltötte az eleven élet lüktetése, kapta magát, noha még kissé gyengécske volt, és nekivágott az útnak.

Madeline, a misszióslány, árva volt. Apja, egy fehér ember, egyszer nem tért ki a csupasz szürkemedvének, és halálát lelte. Indián anyja, amikor már nem akadt férfi, aki eleségvermét megtöltse, abba a fölöttébb kockázatos kísérletbe fogott, hogy kivárja a lazacvonulást huszonöt kiló liszten és félannyi szalonnán. Halála után lánykáját, Csuk-Rát, a kedvesnővérek vették magukhoz, és ettől fogva ezen a néven már nem volt ismeretes.

De Madeline-nek akadt még valami atyafisága; legközelebbi rokona egy züllött nagybácsi volt, aki azzal pusztította magát, hogy töméntelen mennyiségben fogyasztotta a fehér ember pálinkáját. Mindennap azon igyekezett, hogy az istenek útján járjon, s eközben lába megtalálta a sírhoz vezető legrövidebb utat. Ha józan volt, iszonyú kínokat szenvedett: ilyenkor nem volt eszén. Cal Galbraith beállított az öreg csavargóhoz, amint illik, és hosszú beszélgetésbe merülve, sok szót fecséreltek, és sok dohányt szívtak el. Ígérgettek, alkudoztak; végül is a vén pogány néhány kiló szárított halat rakott kéregcsónakjába, és leevezett a Szent Kereszt misszióhoz.

Senki még csak nem is álmodta, vajon mit fogadott meg az öreg, és mit hazudott összevissza - a nővérek sohasem pletykálnak -, hanem amikor visszatért, napbarnított mellén rézkereszt fityegett, s csónakjában magával hozta unokahúgát, Madeleine-t. Még aznap este megvolt a lagzi és a nagy patlacs;[2] utána két napig senki sem halászott a faluban. De Madeline már másnap reggel lerázta mokasszinjáról az Alsó folyó partjának porát, és férjével együtt útra kelt

[2] Patlacs - Téli ünnepség az észak-amerikai indiánoknál.

a csónakban, hogy ott telepedjék le a Felső folyó tájékán, egy helyen, amely Alsóvidék néven volt ismeretes. És az évek folyamán jó feleségnek bizonyult, aki megosztotta férje gondjait és jó ebédeket főzött neki; azonkívül kordában tartotta, hogy rakja félre aranyporát, és feküdjön neki alaposan a munkának. Cal Galbraith végül dús lelőhelyre bukkant, meggazdagodott, és házat épített Circle Cityben; csak úgy sugárzott az elégedettségtől, és akárki látogatta meg családja körében, ennyi boldogság láttán a sárga irigység futotta el, és nem volt maradása.

De Észak csakhamar fejlődni kezdett, és itt-ott mutatkoztak már a társadalmi élet kellemes oldalai. Eddig fiait küldte el a Dél, de most új népvándorlást támasztott: lányait indította útnak. Nem mint nővérek vagy feleségek szóltak bele a dolgokba, mégis beletették a férfiak fülébe az új gondolatok bogarát, és igényesebb hangot ütöttek meg, a maguk sajátos módján. Már nemigen gyűltek össze az indián nők a táncnál, hogy vidám sivalkodással a középre ugorva pörögjenek a jó öreg Virginia táncaiban, vagy mulatozva a *Dan Tucker*-t énekeljék. Visszasüllyedtek a régi, velük született egykedvűségbe, és zokszó nélkül figyelték házukból fehér nővéreik felülkerekedését.

Majd újabb népáradat jött a szapora Dél hegyei felől. Ezúttal azonban asszonyok a javából: s ezek lettek csak az igazán hatalmasok. Szavuk törvény volt, törvényük acél. Mogorván méregették az indián nőket - mialatt az első áradat fehér női megszelídültek, és alázatosan jártakkeltek. Voltak a férfiak között meghunyászkodók, akik szégyelltek, hogy összeálltak a bennszülöttekkel, és addig soha nem érzett utálattal tekintettek sötét bőrű ivadékaikra. De voltak más férfiak, akik büszkén és hűségesen kitartottak indián élettársuk mellett. Amikor divatba jött a válás, hogy az indián feleségektől szabaduljanak, Cal Galbraith nem vesztette el a fejét, és kitartott a magáé mellett, s ezzel magára vonta az újonnan érkezett nők haragját, akik semmihez sem konyítottak ugyan, de akaratuk törvény volt az országban.

A Felsővidékből - amely messze északra Circle City fölött terül el - egy szép napon gazdag ország lett. Kutyafogatok vitték a hírét a tengerig, hajórakomány aranyról szóló mesék szelték át az északi óceánt: ez volt a csalétek; távíróhuzalok és kábelek zümmögték a híreket, és a világ először hallott a Klondike folyóról és a Yukon-vidékről.

Cal Galbraith esztendőkön át nyugodtan éldegélt, derék férje volt Madeline-nek, és az csak áldotta őt. Mégis valami elégedetlenségféle fogta el; bizonytalan vágyat érzett a maga fajtája után, amelynek életéből kívül rekedt - azt a vágyat, amely felébred a férfiakban, és arra készteti őket, hogy kitörjenek, és újra megízleljék az élet gyümölcseit. Különben is vad hírek érkeztek a folyamon a csudálatos Eldorádóról, lelkendező leírások a kunyhó- és sátorvárosról, és mulatságos történetek a csicsakók-ról, akik elözönlötték az országot. Circle City kihalt. Boldog-boldogtalan felkerekedett, és elindult a folyón fölfelé, hogy elérkezzék az új csodák-országába.

Végül már Cal Galbraithnak sem volt maradása, és a tulajdon szemével szeretett volna meggyőződni a dolgokról, így hát az aranymosás befejeztével lemért vagy száz kiló aranyport a Társaság hatalmas mérlegén, és ugyanannyiról csekket állíttatott ki magának Dawsonba. Utána Tom Dicksonra bízta bányáját, megcsókolta búcsúzóul Madeline-t, megígérte, hogy visszatér, mielőtt a folyón beáll a jég, s azzal felült a fölfelé haladó gőzhajóra.

Madeline csak várt, várt, három hosszú nyári hónapon át, etette a kutyákat, ideje jó részét Cal csemetéjével töltötte, leste, hogy múlik el a rövid nyár, és hogy indul el vándorútjára a nap dél felé. Gyakran imádkozott, úgy, ahogy a Szent Kereszt kedvesnővérei tanították. Leesett a hó, a Yukonon beállt a jég, Circle City aranykirályai egyre-másra tértek haza a téli munkára bányáikhoz, csak épp Cal Galbraith nem jelentkezett. Mindazonáltal Tom Dickson kapott tőle levelet, mert Dickson emberei ellátták Madeline-t száraz fenyővel télire. A Társaság is kapott

tőle levelet, mert a Társaság kutyafogatai minden jófélével telehordták éléskamráját, és meg is mondták az asszonynak, hogy korlátlan hitele van. Minden időkben úgy vélték, hogy az asszonyi fájdalmaknak a férfiak voltak fő-fő okozói: ebben az esetben azonban a férfiak nem tartották a szájukat, és keményen szidták azt, aki távol maradt közülük - míg az asszonyok éppenséggel nem óhajtottak vetélkedni a férfiakkal a hallgatásban, így azután nemsokára Madeline is meghallotta a Cal Galbraith viselt dolgairól szóló különös meséket, a mendemondát egy bizonyos görög táncosnőről, aki úgy játszik a férfiakkal, mint a gyermek a szappanbuborékkal. Madeline azonban indián nő volt, és barátnője sem akadt, akitől tanácsot kérjen; hol terveket kovácsolt, hol imádkozott. Egy este gyors elhatározását tett követte: befogta kutyáit, és az ifjú Calt jól odakötve a szánra, útnak indult.

Bár a Yukon vize még szabadon hömpölygött, szélén már nőttön-nőtt a jég, és minden nappal keskenyebb, szennyes csíkká fogyott a víz. Csak az tudja, aki már próbálta, hogy mit jelent százmérföldeket utazni a folyó jégszegélyén, hát még hogy micsoda fáradalmat és megpróbáltatást jelent utat vágni az utolsó kétszáz mérföld jégtorlaszain, amikor a folyó jégtakarója már teljesen összeállt. De Madeline indián nő volt, keresztülvágott mindenen, és egy este bekopogtatott Malemute Kid ajtaján. Kid megetette az éhségtől legyengült kutyákat, ágyba dugta az egészséges kisdedet, majd a kimerült asszonyra fordította figyelmét. Lehúzta lábáról jég borította mokasszinját, míg elbeszélését hallgatta, és kése hegyével megdöfködte lábát, hogy lássa, milyen mélyre hatolt benne a fagyás.

Malemute Kid férfias, marcona lényében volt egy gyöngédebb, nőies elem, amellyel a dühösen morgó farkaskutyának is bizalmába férkőzött, és a legkérgesebb szívből is kicsalta benső vallomását. Pedig nem kereste e vallomásokat, a szívek oly önkéntelenül nyíltak meg előtte, ahogy a virág kinyílik a napon. Még a pap, Roubeau atya is neki szokott gyónni, mint mondták, és férfiak, nők, Észak utazói mindig bekopogtattak ajtaján, amelynek reteszmadzagja kint lógott, és bejöhetett, aki akart. Madeline-nek a gyónás nem árthatott, és tudta, hogy Kidben nem csalatkozik. Ismerte az első pillanattól, mikor sorsával hozzákeveredett atyja népéhez, és félbarbár elméjével úgy képzelte, hogy Kidben összpontosul minden korok bölcsessége, és látomásaival fellebbentheti a jövő titkának fátyolát.

Hamis eszmények kísértettek az országban. Dawson társadalmi szokásai mindinkább elütöttek az elmúlt idők szokásaitól, és Észak gyors fejlődése sok káros következménnyel járt. Malemute Kid tisztában volt mindezzel, és pontosan felmérte Cal Galbraith botlását. Azt is tudta, hogy az elhamarkodott szó csak elmérgesítheti a helyzetet, aztán meg is akarta leckéztetni, hogy elszégyellje magát, így hát a tanácskozásba már másnap este bevonták Stanley Prince-et, a fiatal bányamérnököt, és Szerencsés Jack Harringtont, a hegedűjével. Még akkor este Bettles, aki Malemute Kid lekötelezettje volt, befogta Cal Galbraith kutyáit, föltette az ifjú Cal Galbraitht a szánra, átcsatolta rajta hevederét, és elsiklott vele a sötétben, a Stuart folyó felé.

2

- Úgy! Egy, kettő, három; egy, kettő, három! Most visszafelé. Nem, nem úgy, kezdd el újra, Jack. Látja: így.

És Prince, mint előtáncos, bemutatta a táncmozdulatot.

- No most! Egy, kettő, három; egy, kettő, három. Visszafelé. Lám, mindjárt jobb. Próbálja még egyszer. Mondom, hogy tudja már, ne nézze a lábát. Egy, kettő, három; egy, kettő, három. Rövidebbet lépni! Ne úgy, mintha a szán után kellene futnia. Próbálja újra! Ez az! Most már pompás. Egy, kettő, három; egy, kettő, három.

Így járta a keringőt Prince és Madeline, fáradhatatlanul körözve. Asztalt, széket, mindent egymásra raktak a fal mellett, hogy helyet csináljanak a tánchoz. Malemute Kid az ágya szélén ült, térdére könyökölt, és nagy érdeklődéssel figyelt. Jack Harrington ott csücsült mellette, hegedűjén cincogva, és szemével a táncolókat követte.

Egyedülálló volt, amire a három férfi az asszonnyal vállalkozott. De még szakértelmükön is túltettek buzgóságukkal, amellyel a dologhoz láttak. A sportolót nem gyakorlatoztatják szigorúbban verseny előtt, sem farkaskutyát bele nem törnek keményebben a hámba, mint ők az indián nőt. Igaz, hogy Madeline nagyon alkalmas anyag volt, mert gyermekkorától kezdve sikerült megmenekülnie fajtája asszonyainak robotjától, a terhek cipelésétől és az utak fáradalmaitól. Emellett sudár, hajlékony teremtés volt, mozdulataiban sok ösztönös bájjal, amiről eddig nem tudott - ezt akarták a férfiak kihozni belőle, hogy határozottabb alakot öltsön.

- Az a baj, hogy tanult már táncolni, de egészen rosszul - jegyezte meg Prince az ágy felé, és lihegő tanítványát leültette az asztalhoz. - Gyors felfogású, de bár sohase táncolt volna egy lépést se. Csak ezt a mozdulatot nem tudom megérteni nála, Kid! - mondta, utánozva Madeline vállának, fejének egy sajátságos mozdulatát, mely olykor járás közben is előtűnt.

- Az a szerencséje, hogy a misszionál nevelkedett - felelte Malemute Kid. - A teherhordás, a fejheveder, az teszi tönkre az asszonyokat. Más indián nők örökké robotolnak; de ő csak akkor dolgozott, amikor férjhez ment, akkor is csak az első időben. Nehéz napokat látott férjével együtt. A Negyven Mérföld-állomáson együtt vészelték át az éhínséget.

- És erről a vállrángatásról nem tudjuk leszoktatni?

- Tudom is én! Talán ha sokat mozog a táncmesterével, elhagyja. De valahogy majd csak letesz róla, igaz, Madeline?

Az asszony beleegyezőleg bólintott. Ha Malemute Kid, aki minden dolgok tudója, azt mondja, hogy igen, hát igen. Ő sem mondhat egyebet.

Ismét közeledett feléjük, alig várta már, hogy újrakezdjék. Harrington figyelmesen végigvizsgálta a nőt, ahogy a férfiak egy lónak veszik sorra minden porcikáját. És szemmel láthatólag nem csalódott benne, mert hirtelen érdeklődve megkérdezte:

- Mit kapott magáért az az ágrólszakadt nagybátyja?

- Egy puskát, egy takarót és húsz üveg pálinkát. A puska törött volt.

Az utolsó szavakat megnyomta némi gúnnyal, mintha bosszantaná, hogy lányságát ilyen kevésre értékelték.

Folyékonyan beszélt angolul; bár sokat átvett férje sajátos modorából, még érződött beszédjén az indián kiejtés, a fajtájára jellemző gurgulázó hang. Mesterei azonban változtatni akartak ezen is, és a sok lecke végül eredménnyel járt.

A legközelebbi szünetben Prince-nek új eszméje támadt.

- Azt mondom, Kid, nem jól fogtuk meg a dolgot - mondta. - Mokasszinban sohasem tanul meg táncolni. Bújtassuk cipőbe, és azután vigyük a tükörfényes parkettre.

Madeline fölemelte lábát, és bizalmatlanul méregette ormótlan házi mokasszinját. Sok elmúlt télen át, Circle Cityben is meg Negyven Mérföldön is, sokszor táncolt esténként hasonló lábbeliben, és sohasem volt baj. De hát ha valamiben hiba van, azt Malemute Kidnek kell tudnia, nem neki.

Malemute Kid tudta bizony, és jó szemmértéke volt. Fejébe nyomta szőrmesapkáját, kezét ujjatlan kesztyűjébe bújtatta, és leereszkedett a dombról, hogy meglátogassa Eppingwellnét. Eppingwell kapitány, mint magas rangú kormánytisztviselő, előkelő szerepet játszott a társadalmi életben. Egy alkalommal a kormányzó bálján Kidnek megakadt a szeme az asszony formás, pici lábán. Azt is tudta róla, hogy amilyen szép asszony, oly okos és jószívű, s hogy nem fog tőle megtagadni ily apró szívességet.

Hogy visszatért, Madeline egy pillanatra visszavonult a hátsó szobába. Az asszony újra megjelent, és Prince tágra nyitotta a szemét.

- A mindenségit - mondta, levegő után kapkodva -, ki gondolta volna! Micsoda kis boszorkány! Hiszen indián testvérem...

- Úgy van, angol hölgy - szakította félbe Malemute Kid -, még a lába is angol. Kis lábú törzsből származik. A mokasszinban a lába ugyan egészségesen elterpeszkedett, de azért nem formátlanodott el, mert nem kellett gyermekkorában kutyák után szaladgálnia.

Ez a magyarázat csöppet sem csökkentette Prince ámulatát. Harringtonban a kereskedőösztön kerekedett felül, és a pompásan formált lábikrára-bokára pillantva, némán végigment a koszos listán: - Egy puska, egy takaró és húsz üveg pálinka...

Madeline egy király felesége volt, egy királyé, aki sárga kincsével egész sor pazarul felöltöztetett divatbábot vásárolhatott volna össze, mégis a felesége lábán soha más, mint a vörösre cserzett mokasszin, nem ékeskedett... A nő eleinte félve pillantott a fehér atlaszcipőre, de szempillantás alatt megérezte a férfiak szeméből sugárzó csodálatot. Arca kipirult a büszkeségtől, egy pillanatra szinte megittasult asszonyi szépségének tudatától, és dünnyögve, egyre bosszúsabban ismételte:

- A puska törött volt!

A tanulás tovább folyt. Malemute Kid mindennap hosszú sétát tett vele, hogy elsajátítsa a nemes tartást, és ne lépjen oly éktelen hosszúkat. Nemigen volt valószínű, hogy valaki is felismeri, hiszen Cal Galbraith és mások a régiek közül, valósággal elvesztek az özönlő jövevények tengerében. Különben is, Észak szelének csípése ellen a Dél gyenge fényei meleg álarcot öltöttek, hogy védjék arcukat harapós cirógatásától. Eltakart arccal és testüket mókusbőr parkába bugyolálva, anya és lánya is elmehettek egymás mellett, mint vadidegenek.

Madeline jó tanítványnak bizonyult. Eleinte nehezen ment a tanulás, de később pompásan belejött, és szinte ráragadt minden. Ez abban a pillanatban kezdődött, amikor Madeline felpróbálta a fehér atlaszcipőt, és egyszeriben önmagára talált. Természetes önbecsülése mellett új érzés jelentkezett benne: kezdett büszke lenni fehér apjára. Eddig alacsonyabb rendű, idegen fajú asszonynak tekintette magát, akit ura nagy kegyesen, pénzért magához váltott. Istent látott a férjében, aki magához emelte őt, a maga felsőbb régióiba, anélkül, hogy ő különösebb erényeivel kiérdemelte volna. Arról azonban sohasem feledkezett meg, még akkor sem, amikor gyermekét megszülte, hogy ettől még nem változott fehérré. És ahogy a férfit istenségnek tekintette, ugyanúgy számára a fajtájabeli nők fehér istennők voltak. Összeütközésbe kerülhetett velük ugyan, de sohasem mérte volna hozzájuk magát. Talán a túlságosan meghitt közelségből származott ez a megvetés: akárhogy is volt, most végre megértette az örökké bitangoló fehér férfiembert, és átlátott rajta. Igaz ugyan, hogy egyszerű eszével nem bírt elemezve mélyére hatolni a dolognak, de megvolt róla a világos, asszonyi megérzése. Azon az estén, amikor felpróbálta az atlaszcipőt, és jó barátai, a három férfi arcán lemérte a majdnem tolakodó, nyílt csodálatot, először jutott eszébe, hogy összehasonlítást tegyen. Egy szép lábikra, egy csinos boka - ennyi volt az egész; de a dolgok természeténél fogva az összehasonlítás itt nem állhatott meg, és női önérzete oly mértékben megnövekedett, hogy elsöpörte fehér

nővéreinek istennő mivoltát. Hiszen azok is csak asszonyok - és ugyan miért ne érhetne fel ő is hozzájuk? Leckéi alatt megtanulta, hogy mik voltak hibái, fogyatékosságai, és gyöngéinek ismeretéből erőt merített. Oly hallatlan volt benne az iparkodás, hogy három oktatója gyakran éjfélig, bámulattal emlegette az asszonyok örök rejtélyét.

Telt, múlt az idő, a Hálaadás Ünnepe közelgett. Bettles olykor, rendszertelenül, értesítést küldött, s megüzente, hogy van a Cal csemete. Nemsokára nekik is haza kellett térniük. Nemegyszer megesett, hogy tánczenét és lábak ütemes dobogását hallva, látogató vetődött be hozzájuk, de csak Harringtont találta, aki hegedűjén cincogott, meg a két másikat, amint az ütemet verték, vagy lármásán veszekedtek valami vitás tánclépésen. Madeline-nek addigra hűlt helye volt, rendesen sietve bemenekült a belső szobába.

Egy ilyen estén Cal Galbraith is betoppant. Biztató hírek érkeztek a Stuart folyó mellől; Madeline már felülmúlta önmagát, és nemcsak a járásban, a kecses tartásban, az asszonyi huncutságban is nagyot haladt. Nemegyszer ostromolták, de éles nyelvű asszony módjára mindannyiszor fényesen kivágta magát: majd a pillanat diadalmámorának engedve és tulajdon hatalmától megittasulva, letorkolta, meghódította és hízelgéssel-ajnározással az ujja köré csavarta őket, bámulatos sikerrel. Azok pedig ösztönösen, önkéntelenül meghajoltak előtte, nem is a szépsége, az okossága, szellemessége, inkább a meghatározhatatlan asszonyisága előtt, aminek a férfi megadja magát, anélkül, hogy néven tudná nevezni. A szobát betöltötte a fergeteges jókedv; aznap este ő és Prince pörögve az utolsó táncot járták, Harrington fülsértően hamis hangokat csalt ki hegedűjéből, míg Malemute Kid, aki teljesen átadta magát a tánc gyönyörűségének, felragadta a seprűt, és forgószélként körülviharzott a szobában.

E pillanatban keményen megverték az ajtót odakint. Hirtelen odapillantottak, és látták, amint lenyomják a kilincset; de megesett ilyesmi már azelőtt is. Harrington nem hagyta abba a muzsikáját; Madeline a nyitott ajtón besurrant a belső szobába, Kid a seprűt hamarjában az ágy alá dugta, és mire Cal Galbraith és Louis Savoy bedugták fejüket, már Malemute Kid és Prince járták összekapaszkodva, vadul körülugrándozva a szobán.

Az indián asszonyok általában nemigen szoktak elájulni, még ha okuk volna rá, akkor se; mégis, Madeline soha életében ilyen közel még nem volt az ájuláshoz. Teljes óra hosszat kuporgott a padlón, hallgatta a férfiak fel-alá hullámzó, mennydörgő hangját; mint az eltűnt gyermekkor ismerős dallama, fülébe mászott férje hanghordozása, hangjának minden árnyalata, a szíve vadul vert, és térde annyira elgyöngült, hogy félájultan az ajtónak dőlt. Szerencséjére sem nem látta, sem nem hallotta, amikor Cal elbúcsúzott a többiektől:

- Mikor szándékozol visszamenni Circle Citybe? - állt elő a kérdéssel Malemute Kid, minden teketória nélkül.

- Nemigen gondolkoztam még róla - hangzott a felelet -, mindenesetre addig, míg a jég olvadni nem kezd, eszemben sincs.

- Hát Madeline?

A férfi elpirult a kérdésre, és hirtelen lesütötte szemét. Malemute Kid megvethette volna érte, ha nem ismeri annyira az embereket. De mert ismerte, neheztelése azok ellen az asszonyok és lányok ellen fordult, akik bejöttek az országba, és nem érték be azzal, hogy bitorolják a bennszülött feleségek helyét, hanem szennyes gondolatokat loptak a férfiak szívébe, és szégyent hoztak rájuk.

- Ő, azt hiszem, jól van - vágta rá gyorsan Circle City aranykirálya, mintegy mentegetőzve. - Tom Dickson intézi ügyeimet, és gondoskodik róla, hogy meglegyen mindene.

Malemute Kid karjára tette a kezét, és hirtelen csendre intette. Kiléptek a szabadba. Fejük fölött az északi fény bontogatta buja, pompázatos színeit, alattuk terült el az alvó város. Valahol messze magányos kutya vonított. Az aranykirálynak újra megeredt a nyelve, de Kid megint csak leintette. Innen is, onnan is felcsattant a vonítás; kutya kutya után kezdett el ugatni tele torokból, míg az üvöltő kórus betöltötte az éjszakát. Annak, aki először hallja ezt a kísérteties hangot, annak a magas Észak nagy-nagy titkáról beszél, de aki gyakran hallotta már, annak a letört remények ünnepélyes lélekharangja. Az elgyötört lelkek jajszava, benne van Észak egész öröksége, számlálatlan nemzedékek szenvedése, intő szózat a világ csavargóihoz és az elveszettek gyászmiséje.

Cal Galbraith könnyedén összerázkódott, mikor az ugatás végre elhalt, és az utolsó panaszos nyüszítés is abbamaradt. Kid tisztán olvasott gondolataiban, és vele tartott, amikor képzelete sorra vette az éhezés és a betegség súlyos napjait; akkor még vele volt a türelmes Madeline, a soha nem kételkedő, soha nem panaszkodó Madeline, aki megosztott vele minden fáradalmat és veszélyt. Emlékezetének szivárványhártyáján ott remegett szigorú, éles képekben a múlt; az emlékek visszanyúltak érte, és megfacsarták a szívét. Nagy volt a kísértés Malemute Kidben, hogy kijátssza ütőkártyáját, és megnyerje a játszmát: de leckének ez túlságosan enyhe lett volna, így hát szándékosan elszalasztotta az alkalmat. A következő pillanatban már búcsúzóul egymás kezét szorongatták, és Kid hallhatta, hogyan csikorog a feltúrt hóban a dombról leereszkedő aranykirály gyöngyökkel kivarrt mokasszinja. A riadalomtól összecsuklott Madeline-ben nem lehetett ráismerni a pajzán teremtésre, aki egy órával ezelőtt volt, akinek jókedvű nevetése valósággal ráragadt mindenkire, és kipirult arcát és villogó szemét önfeledten nézték tánctanárai. Elgyöngülten, ernyedten ült a székben, amelyet Prince és Harrington odatoltak alá; Malemute Kid a homlokát ráncolta. Nem tetszett neki a dolog. Ha eljön a férjével való találkozás ideje, parancsolónak, nagyvonalúnak és fölényes-büszkének kell mutatkoznia. Szakasztottan úgy kell viselkednie, mintha fehér nő volna, különben a győzelem nem lesz igazi győzelem. Szépítgetés nélkül, szigorúan feltárta előtte helyzetét, beavatta a férfinem gyöngéibe, míg Madeline fel nem érte ésszel, hogy micsoda együgyű fráterek a férfiak, és miért törvény a fehér nő szava.

Néhány nappal a Hálaadás Ünnepe előtt Malemute Kid újra meglátogatta Eppingwellnét. Az asszony rögtön átvizsgálta asszonyi cifraságait, sőt elment és hosszasan időzött a Társaság rövidáruboltjában, és elment Kidhez is, hogy megismerje Madeline-t. Ilyen jelenetet még nem látott a ház, ami most következett: szabtak, varrtak, férceltek, tűztek, és ezerféle csudálatos és ismeretlen dolgot műveltek, amiből a férfi összeesküvők többé-kevésbé ki voltak zárva, mert gyakran kiküldték őket. Ilyenkor nyitotta meg előttük az Opera-vendéglő kettős szélfogóit. Oly gyakran dugták össze fejüket, és oly gyakran köszöntötték fel egymást, egy hajtásra kiürítve poharaikat, hogy a lebzselők eldugott folyócskák mederágyában rejlő felmérhetetlen kincseket orrontottak a sugdolózás mögött, sőt úgy mondják, hogy jó néhány csicsakó s legalább egy öreg aranyásó is ott tartotta holmiját menetkészen a pult mögött, csak a jelre várva, hogy nekivágjon az útnak.

Eppingwellné ügyes asszony volt, s amikor Madeline-t az ünnep estéjén tanárainak bemutatta, a nő annyira megváltozott, hogy szinte félni kezdtek tőle. Prince tréfás előzékenységgel, mintha csak színlelte volna, beburkolta a meleg gyapjútakaróba, míg Malemute Kid, aki karján vezette, minden igyekezetét összeszedte, hogy növendékét lássa benne. Harrington, akinek a fejében még mindegyre a vételár sovány listája motoszkált, hátul kullogott, és a városon átmenet egyetlenegyszer sem nyitotta ki a száját. Az Opera-vendéglő hátsó kapujához érve, levették Madeline-ről a takarót, és leterítették a hóba. Ő lerúgta lábáról Prince mokasszinját, és ott állott előttük fehér atlaszcipőjében. Az álarcosbál javában örvénylett odabenn. Madeline

egy pillanatig habozott, de szélesre tárták előtte az ajtót, és betuszkolták. Azután az épületet megkerülve a főbejárathoz futottak.

3

- Hol van Freda? - kérdezték a régi emberek, míg a csicsakók buzgón tudakolták, hogy ki az a Freda; az ő neve zsongott a bálteremben, őt tudakolta mindenki. Deresedő hajú, „dörzsölt fickók”, napszámosok a bányából (akik azért rátartiak voltak rangjukra) vagy pártfogásukba vették a bamba zöldfülűeket, és teli szájjal hazudoztak - a „dörzsölt fickók” már születésüktől fogva hadilábon álltak az igazsággal -, vagy felháborodva, vad tekintettel méregették az ostobákat. Valami negyven alsó- és felsővidéki „aranykirály” volt a teremben; valamennyien úgy érezték, hogy nyomra jutottak már, és hogy ebbéli véleményüknek nyomatékot adjanak, megcsillogtatták királyságuk sárga porát. Fullajtárjukat odaküldtek a mérlegelő emberhez, akinek egyéb dolga sem volt, mint hogy sorra mérje a zsákokat, míg az örök fogadók - akikhez annyiszor szegődött már a szerencse - kecsegtető fogadásokat kötöttek a mezőnyön felvonuló kedvencekre.

- Melyik az a Freda?

Olykor azt hitték, hogy már felfedezték a görög táncosnőt; de minden újabb felfedezés pánikot idézett elő a fogadók gyűrűjében, és zsivajogva jegyezték fel az új fogadók nevét, akik már ott tolongtak tétjeikkel. Malemute Kid is érdeklődve figyelte a felhajtást, megjelenését hangos zúgással fogadták a mulatozók, akik tudták róla, hogy ember a talpán. Kidnek jó szeme-füle volt, a lépésükről, hangjuk zöngéjéről felismerte a nőket, és egy csudálatos teremtést választott magának, aki „Északi fény”-nek öltözve szikrázott. De a görög táncosnőt még az ő tapasztalt, átható tekintete sem tudta felfedezni. Az aranyásók többsége amellett tört lándzsát, hogy az „Orosz hercegnő” álarca mögött rejtőzik: ez volt a legbájosabb jelenség a teremben, és így senki más nem lehetett, mint Freda Moloof.

A négyes alatt az elismerés moraja hullámzott végig a termen: Fredát mégiscsak leleplezték. Egy előző bálon a körtáncnál Freda a táncfiguráknak oly utánozhatatlan változtatásával ejtette bámulatba a nézőket, amelyet csak ő tudott. Az „Orosz hercegnő”-n felismerni vélték ugyanazokat az ütemes, ringó mozdulatokat. - No, nem megmondtam! - harsogták körös-körül kórusban, a zsivaj betöltötte a hatalmas termet, amikor, íme, ugyanazt a tánclépést ismerték fel egy másik álarcosnál, az „Északi fény”-nél, sőt ugyanazt a ringó mozdulatot a „Sarkvidék szellemé”-nél, és amikor ugyanúgy jártak a két iker „Napkutyá”-val és a „Jégkirálynő”-vel, újra elküldték fullajtárjukat a mérleges emberhez.

Bettles a vidám izgalom kellős közepén érkezett az útról, egyenest ide, viharnak-fagynak jeges leheletét hozva magával, ívelt szemöldökéről fröcskölt a hólé: amikor megfordult, fagyott bajuszán színeket játszó gyémántok szikráztak a fényben; míg perdülő lába könnyen siklott a mokasszinjáról és német harisnyájáról levált jégdarabokon. Az északi táncmulatságoknál nem sokat teketóriáznak; a bányákban és a hosszú utakon megszenvedő emberekről a kényeskedés utolsó nyoma is lekopik, csak a felsőbb hivatalos körökben tartják a formaságokat. Itt az osztálykülönbségnek nincs jelentősége. Milliomosok és éhenkórászok, kutyahajcsárok és lovas rendőrök „a legfelsőbb körökhöz tartozó hölgyeknek” is odanyújthatták karjukat, hogy feltűnő szökdécseléssel körültáncolják velük a termet. Bár egyszerű örömöknek hódoltak, és zajosak voltak és faragatlanok, azért nem követtek el otrombaságot, inkább valami nyers lovagiasság jellemezte őket, amely őszintébb volt a legcsiszoltabb udvariasságnál.

Míg Cal Galbraith a görög táncosnő után kutatott, egyszerre csak összeakadt az „Orosz hercegnő”-vel, akiben mindenki Fredát gyanította. A millióit rátette volna, miközben táncolt vele, hogy nem Freda, s hogy mégis valahol már átkarolta a derekát: hogy hol, mikor, azt nem tudta volna megmondani, de a meghittség különös érzése annyira zavarba hozta, hogy egész figyelmével kilétének felderítésére törekedett. Malemute Kid igazán segíthetett volna neki ebben, ahelyett, hogy időnként lekérje kezéről a „hercegnőt”, s tánc közben halkan, nagy komolyan duruzsolja a magáét a fülébe. De legkitartóbban az „Orosz hercegnő”-nek Jack Harrington tette a szépet. Egy alkalommal félre is vonta Cal Galbraitht, és a legvadabb találgatásokba bocsátkozva kilétéről, közölte vele, hogy a legbiztosabb úton halad nála a teljes siker felé. Ezt a keserű pirulát semmiképp sem tudta lenyelni Circle City aranykirálya, mert a férfiembert a természet nem egynejűnek alkotta. És ő is, megfeledkezve Madeline-ről és Fredáról, az új tünemény után vetette magát.

Nemsokára híre ment, hogy az „Orosz hercegnő” nem Freda Moloof. Most már kettőzött érdeklődéssel figyelték. Itt volt az új rejtvény. Fredát ismerték, bár nem tudták megtalálni, most meg találtak valakit, akit nem ismertek. Még az asszonyok sem tudták hova tenni, pedig ugyancsak számon tartottak minden jó táncosnőt a városban. Egyesek arra gyanakodtak, hogy a kormányzati előkelőségekhez tartozik, aki bolondos szeszélyből leruccant közéjük. Mások még azt is megjósolták, hogy eltűnik majd, mielőtt levetné álarcát. Egyesek bizonyosra állították, hogy a *Kansas City Star* tudósítónője, aki kilencven dollárt kap hasábonként a báli tudósításért; és a fogadásnál a mérleg körül buzgón sürögtek a férfiak.

Egy órakor az összes párok lementek a földszintre, kezdték levetni az álarcokat, oly vidám kacagás közepette, mintha valamennyien gondtalan, boldog gyermekek volnának. Nem győztek ámuldozni, nem tudtak hova lenni a csodálkozástól, ahogy egyre-másra kerültek le az álarcok. A szikrázó „Északi fény”-ről kiderült, hogy senki más, mint a formás néger nő, aki mosásból él, és ötszáz dollárt is megkeres havonta. A két iker „Napkutyá”-nak bajusz pelyhedzett az ajka fölött - egy kisebb aranybánya tulajdonos-fivéreit ismerték fel bennük. Két pár a legelső sorokban nem nagyon sietett az álarc levételével; az egyik Cal Galbraith volt a „Sarkvidék szellemé”-vel, velük szemközt Jack Harrington állt az „Orosz hercegnő”-vel. A többiek levetették az álarcot, és a görög táncosnő még mindig nem került elő. Minden szem erre a kis csoportra irányult. Feleletül a vidám biztatásra Cal Galbraith végre felemelte táncosnője álarcát. Freda babonázó szépsége, ragyogó szemei bukkantak elő. A csodálkozás moraját csakhamar elnyelte a kíváncsiak kiáltozása, akik alig várták már, hogy megtudják az „Orosz hercegnő” titkát. Még eltakarta álarca, és Jack Harrington küszködött vele. A társaság lábujjhegyre állva tolongva figyelt. Végül Harrington durván megragadta hercegnői jelmezét, és - és az egész mulatozó társaság hangos hahotára fakadt. Pompás tréfa volt. Egész éjszaka egy lenézett, bennszülött indián nő után vetették magukat.

De azok, akik ismerték, éspedig elég sokan, hirtelen abbahagyták a kacagást; halálos csend támadt a teremben. Cal Galbraith haragos léptekkel egyenesen feléjük tartott, és kevert csinuk nyelven támadt neki Madeline-nek. A nő azonban nem vesztette el lélekjelenlétét, és szemmel láthatólag megfeledkezve róla, hogy a szemek kereszttüzében áll, angolul válaszolt. Sem félelmet, sem haragot nem árult el, és Malemute Kid magában kuncogott, hogy milyen pompásan győzi hidegvérrel. A „király” úgy érezte, hogy csúful megjárta, s ő húzta a rövidebbet: közönséges szivas felesége mindenben túltett rajta.

- Gyerünk! - mondta végül. - Gyerünk haza.

- Sajnálom - felelte az asszony -, de már elígérkeztem Harrington úrnak, ő vezet asztalhoz. Azonkívül még vannak odaígért táncaim, egész sereg.

Harrington karját nyújtotta, hogy elvezesse. Cal Galbraith a legcsekélyebb jellel sem árulta el, hogy kifogása lenne a dolog ellen, Malemute Kid mégis jónak látta, hogy közelebb húzódjék; Circle City aranykirálya magánkívül volt; kétszer is az övéhez nyúlt, és Kid mind a kétszer ugrásra készen figyelte, míg az elvonuló pár baj nélkül el nem érte az étterem ajtaját, ahol öt dollárért vesztegettek egy tányér osztrigát. A tömeg megkönnyebbülten fellélegzett; párokba verődtek, és utánuk nyomultak. Freda kissé duzzogott, úgy vonult be Cal Galbraith karján; és amilyen jószívű és éles nyelvű lány volt, elrontotta a férfi osztrigavacsoráját. Hogy mit mondott, nemigen lehetett tudni, de Galbraith arca hol vörösre, hol sápadtra változott, és több ízben alighanem vadul átkozódott.

A vacsorázók éktelen zsivaját hirtelen mintha elvágták volna, amikor Cal Galbraith váratlanul odalépett felesége asztalához. Mióta az álarcokat levették, nagy összegekben fogadtak, hogy mi lesz a dolog vége. Mindenki lélegzetfojtva figyelte őket. Harrington merően rászegezte kék szemét, de térdén, az abrosz alatt, egy Smith-Wesson-pisztolyt tartott készen. Madeline mintegy véletlenül, különösebb érdeklődés nélkül pillantott fel.

- Szabadna... szabadna felkérnem a legközelebbi fordulóra? - dadogta a „király”.

Felesége belenézett táncrendjébe, és bólintott.

Határ Győző fordítása

Északi Odisszeia

1

A szánok örök panaszukat énekelték, kíséretül a hámok recsegéséhez és a vezérkutyák csengőinek csilingeléséhez, de az emberek és a kutyák fáradtak voltak és némák. Az utat nehézzé tette a frissen hullott hó, s ők messziről jöttek, és a kovakeménnyé fagyott jávor-szarvasbőrökkel megterhelt szántalpak makacsul megtapadtak a töretlen havon, és csaknem emberi konoksággal tartották vissza a szánt. Közeledett az éjszaka, de tábornak alkalmas hely nem mutatkozott. A hó lágyan hullt a mozdulatlan levegőben, nem pelyhek, hanem finom rajzú jégkristályok formájában. Nagyon meleg volt - alig tíz fok nullpont alatt -, s az emberek meg sem érezték. Meyers és Bettles felhajtotta fülvédőjét, Malemute Kid pedig lehúzta a kesztyűjét.

A kutyák kora délután ellankadtak, de most újból erőre kaptak. Az ügyesebbeken némi nyugtalanság mutatkozott - türelmetlenkedtek a lassú iram miatt, valamivel gyorsabban mozogtak, szimatoltak, és fülüket hegyezték. Megharagudtak nyugodtabb vérmérsékletű testvéreikre, és noszogatásul alattomosan bele-belekaptak a hátsó részükbe. Azokra, miután így kikaptak, szintén ráragadt a türelmetlenség, és ők is terjesztették a ragályt. Végül a legelső szán vezérkutyája elégedettségében éles hangon felrikkantott, és mélyebbre dőlve a hóban, nekifeszült a hámnak. A többiek követték példáját. A lemaradt csapatok felzárkóztak, sebesebbre fogták az iramot; a szánok előreugrottak, s az emberek megkapaszkodtak a vezetőrudakban, vadul kapkodva lábukat, hogy a szántalpak alá ne kerüljenek. Az egész napos fáradtság lehullott róluk, s buzdítón kurjongattak a kutyáknak. Az állatok vidám vakkantásokkal válaszoltak. Recsegve-ropogva vágtattak a sűrűsödő sötétben.

- Gyí! Gyí! - kiáltották az emberek sorra, mikor szánjuk elhagyta a főösvényt, oldalra dőlve, féltalpon, mint könnyű vitorlás hajó a szélben.

Aztán százméteres vágta következett a kivilágított pergamenablak felé, amely ékesen beszélt a faház-otthonról, a dübörgő Yukon-kályháról és a gőzölgő teáslábasokról. De a faház-otthont megszállták. Hatvan eszkimókutya üvöltött kihívóan kórusban, és ugyanannyi bundás alak rohant neki az első szán kutyáinak. Az ajtó kivágódott, egy férfi az Északnyugati Csendőrség bíbor köpenyében kigázolt a térdig érő hóban a nekivadult dögök közé, és nyugodtan, részrehajlás nélkül, csillapító igazságot osztott a kutyakorbács boldogabbik végével. Az emberek ezután kezet fogtak: így üdvözölte Malemute Kidet a saját kunyhójában egy idegen.

Stanley Prince-et, akinek fogadnia kellett volna, s aki felelős volt a fent említett Yukon-kályháért és forró teáért, lefoglalták a vendégei. Voltak vagy tizenketten, szedett-vedett társaság, mindannyi a királynő szolgálatában, mint törvényeinek végrehajtója vagy postájának szállítója. Sok fajtából származtak, de közös életük egyazon típussá formálta őket: szikárak és inasak voltak, napbarnított arcúak, az ösvény megkeményítette izmukat, és kiegyensúlyozott lelkük őszintén, állhatatosan sugárzott tiszta szemükből. A királynő kutyáit hajtották, ellenségei szívében félelmet ébresztettek, ették sovány kenyerét, és elégedettek voltak. Látták az igazi életet, nagy tetteket hajtottak végre, és regényeket éltek át öntudatlanul.

És nagyon otthonosan érezték magukat. Ketten elnyúltak Malemute Kid fekhelyén, s azokat a dalokat énekelték, amelyeket francia őseik akkoriban, mikor az Északnyugati Földre léptek, és összeházasodtak indián asszonyaival. Bettles fekhelye ugyanilyen sorsra jutott; három vagy

négy izmos *voyageur*[3] nyújtózkodott takarói alatt, úgy figyeltek egy társuk meséjére, aki Wolseley csónakkülönítményében szolgált, mikor az átverekedte magát Kartumig. S mikor a beszélő elfáradt, egy cowboy mesélt királyi udvarokról, uralkodókról, lordokról és ladykről, akiket akkor látott, mikor Buffalo Bill-lel bejárta Európa fővárosait. Egyik sarokban két félvér, két régi bajtárs egy vesztes hadjáratban, kutyahámot javított, s közben azokról az időkről beszélgettek, amikor Északnyugaton lángra kapott a felkelés, és Louis Riel[4] volt a király.

Nyers tréfák és még nyersebb ugratások röpködtek, s nagy úti és vízi veszedelmekről úgy beszéltek, mint megannyi szürke eseményről, amiket csupán valami mulatságos mozzanat vagy nevetséges epizód tesz említésre méltóvá. Prince-et magukkal ragadták ezek a koszorúzatlan hősök, akik ott voltak, ahol a történelem készül, akik a nagy és romantikus eseményeket közönséges és mellékes dolognak tekintették az élet hétköznapjaiban. Értékes dohányát bőkezű nemtörődömséggel kínálgatta körbe, az emlékezés rozsdás láncai meglazultak, és elfelejtett odisszeiák támadtak fel.

Mikor a beszélgetés abbamaradt, s az utazók megtöltötték az utolsó pipát, és kibontották szorosan összeszíjazott hálóprémjeiket, Prince bajtársához fordult további felvilágosításért.

- Nos, azt tudod, ki a cowboy - felelte Malemute Kid, és bontogatni kezdte mokasszinfűzőjét -, és nem nehéz kitalálni, hogy alvó társában angol vér folyik. Ami a többieket illeti, azok mind *coureur du bois*-k[5] gyermekei, isten tudja, hányféle vérrel keveredve. Az a kettő, aki most jön be az ajtón, szabályszerű félvér vagy *bois brulé*. Az a gyapjúsálas fiú - nézd a szemöldökét és az álla hajlatát - azt mutatja, hogy skót férfi hált az anyja füstös kunyhójában. Az a csinos fickó, aki sapkáját a feje alá rakja, francia félvér... hallottad beszélni; nem szereti a két indiánt, akik mellette alszanak. Tudod, mikor a félvérek felkeltek Riel vezetésével, a tiszta vérű indiánok békén maradtak, s azóta nem sok szeretetet pazarolnak egymásra.

- De mondd, ki az a bánatos képű fickó a kályhánál? Megesküszöm rá, hogy nem tud angolul. Egész este ki sem nyitotta a száját.

- Tévedsz. Elég jól tud angolul. Figyelted a szemét, amikor a beszélgetést hallgatta? Én figyeltem. De se fia, se borja a többieknek. Mikor azok a maguk tájszólását beszélték, látszott rajta, hogy nem érti. Én is eltűnődtem, miféle ember lehet. Találjuk ki!

- Tégy egypár ágat a tűzre! - parancsolta Malemute Kid emeltebb hangon, és egyenesen a szóban forgó emberre nézett.

Az tüstént engedelmeskedett.

- Valahol beleverték a fegyelmet - jegyezte meg halkan Prince.

Malemute Kid bólintott, lehúzta harisnyáját, és átlábalt a fekvő emberek között a kályhához. Ott felakasztotta vizes harisnyáját egy csomó száradó harisnya mellé.

- Mit gondolsz, mikor értek Dawsonba? - kérdezte kísérletképpen.

Az ember egy pillanatig fürkészte, csak azután válaszolt:

- Azt mondják, hetvenöt mérföld. Igen? Talán két nap.

---

[3] Voyageur - Utazó.

[4] Louis Riel (1844-1885) - a kanadai kormány elleni félvér-lázadást vezette 1869-ben; a felkelők az ideiglenes kormány elnökének választották.

[5] Coureur du bois - Erdőjáró.

Alig volt idegenszerűség a beszédében, nem akadt meg ügyetlenül, nem keresgélte a szavakat.

- Voltál már errefelé?

- Nem.

- Az Északnyugati Tartományban?

- Igen.

- Ott születtél?

- Nem.

- Ej, hát hol az ördögben születtél? Nem ezek közül való vagy? - Malemute Kid széles mozdulattal elmutatott a kutyahajcsárok, sőt a két csendőr fölött is, akik éppen lefeküdtek Prince helyére. - Honnan jössz? Láttam már olyan arcokat, mint a tiéd, csak éppen nem emlékszem, hol.

- Én ismerlek - felelte az idegen váratlanul, egyszeriben másfelé fordítva Malemute Kid kérdéseinek sodrát.

- Honnan? Láttál már?

- Nem; tiéd társad, a papot, Pastilikben, régen. Ő kérdezni, láttalak-e téged, Malemute Kidet. Ő adni nekem ennivaló. Én nem sokáig maradni ott. Te hallottad őt beszélni rólam?

- Ó, te vagy az az ember, aki elcserélte kutyákért a vidrabőreit?

Az ember bólintott, kiverte a pipáját, és prémjeibe burkolózva jelezte, hogy nincs kedve beszélgetni. Malemute Kid elfújta az olajlámpát, és a takarók alá mászott Prince-szel.

- No, kicsoda?

- Nem tudom; másra terelte a beszédet, aztán becsukódott, mint a kagyló. De olyan, aki felpiszkálja az ember kíváncsiságát. Hallottam róla. Az egész Part elálmélkodott rajta nyolc évvel ezelőtt. Olyan titokzatos, tudod. Északról jött le, tél derekán, sok ezer mérföld távolságról, megkerülte a Bering-tengert, és úgy utazott, mintha az ördög kergetné. Csúnyán kimerült állapotban volt, mikor élelmet kapott a Golovin-öbölnél a svéd misszionáriustól, és érdeklődött a délnek vezető út felől. Később hallottunk erről. Azután elhagyta a part vonalát, és egyenesen átvágott Norton Soundon. Szörnyű idő volt, hóvihar, förgeteg, de keresztülkecmergett ott, ahol ezer más ember elpusztult volna; eltévesztette St. Michaelt, s végül Pastiliknél kötött ki. Két kutya kivételével mindenét elvesztette, és csaknem éhen halt már... Mindenáron tovább akart menni, annyira, hogy Roubeau ellátta élelmiszerrel; de kutyát nem tudott neki adni, mert csupán az én megérkezésemre várt, s maga is útnak akart indulni, Odisszeusz úr nem volt annyira ostoba, hogy kutyák nélkül elinduljon, és napokig kínlódva téblábolt. Volt a szánkóján egy köteg gyönyörűen kikészített vidraprém, tengerividraprém, tudod, annyit ér aranyban, amennyit nyom. Volt ott Pastilikben egy öreg Shylock is, egy orosz kereskedő, néhány lebunkózni való kutyával. Nos, nem sokáig alkudoztak, s amikor a Furcsa Ember megint elindult dél felé, már egy príma kutyafogatot hajtott maga előtt. Mr. Shylock egyébként birtokába jutott a vidrabőröknek. Láttam őket, csodálatosak voltak. Felbecsültük őket, s úgy számoltuk, hogy a kutyákon egyenként ötszázat keresett. És nem azért, mintha a Furcsa Ember nem ismerte volna a tengerividra értékét; valamiféle indián volt, s kevés szavából is kiderült, hogy járt fehér emberek között. Miután a jég elhúzódott a tengerről, híre jött Nunivak szigetéről, hogy ott élelmet vett fel. Azután eltűnt szem elől, s nyolc év óta most hallok róla először. Honnan jöhetett? Mit csinál itt? És miért jött el onnan? Indián, senki sem tudja,

honnan való, és megtanulta a fegyelmet, ami indiánnál szokatlan. Megint egy talánya Északnak, amit megfejthetsz, Prince.

- Nagyon szépen köszönöm, de épp elég talányt gyűjtögettem össze máris - felelte az.

Malemute Kid már mélyen lélegzett; de a fiatal bányamérnök egyenesen felfelé bámult a sűrű sötétben, s várta, hogy elmúljon a furcsa izgalom, ami felkavarta a vérét. És amikor elaludt, agya tovább működött, és egyszeriben ő is a fehér ismeretlenségben vándorolt, végtelen ösvényeken küszködött a kutyákkal, és férfiakat látott élni, gürcölni, és férfi módra meghalni.

Másnap reggel, órákkal napkelte előtt a kutyahajtók és csendőrök elindultak Dawson felé. De a hatalmasságok, akik őfelsége érdekeit védték, és akik kisebbrendű alattvalóinak sorsát irányították, nem soká hagyták nyugodni a posta embereit; mert egy hét múlva ismét megjelentek a Stewart folyónál, alaposan megrakva Salt Waterba címzett levelekkel. Kutyáikat azonban pihentek váltották fel, de hát azok kutyák voltak.

Az emberek egy kis szünetre, pihenőre számítottak, amellett ez a Klondike új területe volt az Északi Földnek, és szerették volna egy kissé jobban szemügyre venni az Aranyvárost, ahol az aranypor úgy folyik, mint a víz, és a mulatóhelyek zengenek a véget nem érő tivornyáktól. De megszárították harisnyájukat, és ugyanolyan élvezettel szívták el esti pipájukat, mint előző látogatásuk alkalmával, bár egy-két bátor szellem a szökésen tűnődött, s azon a lehetőségen, hogy átvágjon a felderítetlen Sziklás-hegységen kelet felé, s onnan a Mackenzie-völgyön át eljusson a régi kedves vidékre, a Csipevé-földre. Ketten-hárman még azt is elhatározták, hogy hazamennek ezen az útvonalon, ha szolgálati idejük lejárt, s terveket szőttek, úgy tekintve a kockázatos vállalkozásra, mint városi ember a hétvégi erdei kirándulásra.

A Vidrabőrös Ember nagyon nyugtalannak látszott, bár nem sok ügyet vetett a beszélgetésre. Végül félrevonta Malemute Kidet, és egy ideig halkan beszélt vele. Prince kíváncsi pillantásokat vetett feléjük, s a titok még mélyebbé vált, mikor felvették sapkájukat és kesztyűjüket, és kimentek. Mikor visszatértek, Malemute Kid az asztalra tette aranymérlegét, lemért másfél kiló aranyport, és átrakta a Furcsa Ember zacskójába. Aztán a kutyahajtók főnöke is csatlakozott a titkos tanácshoz, és valami üzletet bonyolított le. Másnap a csapat elindult lefelé a folyón, de a Vidrabőrös Ember, több kiló élelemmel, visszafordította lépteit Dawson felé.

- Nem tudom, mire véljem - mondta Malemute Kid, válaszul Prince kérdezősködésére -, de a szegény nyavalyás valamilyen okból ki akart lépni a szolgálatból, s úgy látszott, nagyon nagy oka van rá, bár nem árulta el, mi az. Olyan ez, tudod, mint a katonaság; két évre szerződött, és csak úgy szabadulhat, ha kiváltja magát. Nem szökhetett meg úgy, hogy utána itt maradjon, pedig majd megőrült azért, hogy itt maradhasson az országban. Elhatározta, mikor Dawsonba ért, mondta; de senkit sem ismert, nem volt egy vasa sem, és én vagyok az egyetlen, akivel két szót váltott, így hát megbeszélte a dolgot a kormányzóhelyettessel, és elrendezte arra az esetre, ha kap pénzt tőlem, persze kölcsön. Azt mondta, még idén visszafizeti, s ha akarom, gazdag lelőhelyre visz. Sose látta, de tudja, hogy gazdag. És amikor kihívott, szinte elsírta magát. Könyörgött és esengett; leborult a hóba, míg fel nem ráncigáltam. Összevissza beszélt, mint az őrült. Megesküdött, hogy ezért a célért dolgozik évek óta, és nem viselné el, ha most elszalasztaná. Megkérdeztem, milyen célért, de nem mondta meg. Azt mondta, ott tarthatják az út másik szakaszán, és két évig nem kerülne Dawsonba, s akkor már késő volna. Soha életemben nem láttam még ennyire feldúlt embert. S amikor azt mondtam, hogy megkapja, megint úgy kellett felcibálnom a hóból. Azt mondtam, tekintse betársulásnak. Azt hiszed, elfogadta? Nem, barátom! Megesküdött, hogy nekem ad mindent, amit talál, olyan gazdaggá tesz, amilyenről még a legkapzsibb ember sem álmodhat, és így tovább. Mármost egy ember,

aki életét és idejét felteszi egy lelőhelyre, rendszerint azt is elég keservesnek találja, ha a felét át kell adnia. Valami van emögött, Prince; csak jegyezd meg a dolgot. Még hallani fogunk róla, ha ezen a vidéken marad.

- És ha nem marad?

- Akkor a jóindulatom kap egy pofont, és másfél kiló aranyporral könnyebb leszek.

A hosszú éjszakákkal beállt a hideg idő, s a nap elkezdte régi bújócskáját a déli hóhatáron, mire hír jött Malemute Kid aranylelőhelyéről. S akkor egy sivár januári reggelen, súlyosan megrakott kutyaszán érkezett a Stewart folyó menti házhoz. A Vidrabőrös Ember jött, s vele egy férfi, olyan, mint amilyet valamikor régen formáltak csak az istenek. Az emberek sohasem beszéltek szerencséről, bátorságról, egy aranymosó-szitányi ötszáz dolláros iszapról anélkül, hogy Axel Gunderson nevét ne említették volna; és nem hangzottak el történetek lélekjelenlétről, erőről, vakmerőségről tábortüzek mellett, hogy meg ne idézték volna. S a már pislákoló beszélgetés újra lángra lobbant, ha szóba került az asszony, akivel vagyonát megosztja.

Amint elhangzott már, Axel Gunderson teremtésénél az isteneknek eszükbe jutott régi ügyességük, és azon férfiak mintájára öntötték, akik a világ ifjúsága idején születtek. Két méternél magasabbra tornyosult fel festői ruhájában, az aranykirályok jellegzetes öltözékében. Mellkasa, nyaka, végtagjai egy óriásé. Hótalpa jó egy méterrel nagyobb volt, mint más emberé, hogy elbírja a másfél mázsa izmot és csontot. Durvára faragott arca, barázdás homloka, széles álla és halványkék szeme olyan emberről beszélt, aki csak az erő törvényét ismeri. Az érett búza színére emlékeztető, fagymarta sárga haja úgy fogta körül az arcát, mint éjszakát a nappalok, és aláhullt medvebőr ruhájára. Mintha ködös tengerjáró-hagyományok kísérték volna, amint a kutyaszán előtt az ösvényen lépkedett, és úgy verte meg kutyakorbácsa nyelével Malemute Kid ablakát, mint ahogy egy normann kalóz mennydörögtethette meg bebocsátásért a kastélykaput délvidéki rablóhadjárata során.

Prince felgyűrte az ingét nőies karján, és kenyeret dagasztott, s közben sokszor pillantott a három vendégre, akikhez hasonló három vendéget a legtöbb ember egész életében nem lát a fedele alatt. Furcsa Ember, akit Malemute Kid elnevezett Odisszeusznak, még mindig megigézte, de figyelme főleg Axel Gunderson és felesége között oszlott meg. Az asszony megérezte az egész napos utat, mert sokáig kényelmes faházban élt, s elpuhult, mióta férje a fagyos aranymosóhelyek kincseinek ura lett. Fáradt volt. Úgy támaszkodott a férfi hatalmas mellkasának, mint egy karcsú virág a falnak, és lustán válaszolt Malemute Kid jóindulatú ugratására, s Prince vérét furcsán felkavarta mély, sötét szemének egy-egy pillantásával. Mert Prince egészséges férfi volt, és nemigen látott nőt hónapok óta. Az asszony idősebb volt nála, és emellett indián. De más volt, mint azok a bennszülött asszonyok, akikkel eddig találkozott: sokat utazott - többek közt, ahogy a társalgásból kiderült, járt az ő hazájában is; és majdnem mindent tudott, amit az ő fajának asszonyai tudnak, és még sok minden mást, amit azok természetszerűleg nem tudhattak. Tudott napon szárított halból ebédet csinálni, tudott ágyat vetni a hóban; de sokfogásos ebédek gyötrő részletezésével ingerelte őket, s furcsa háborgást támasztott bennük különböző ételek említésével, amelyekről jószerivel már el is feledkeztek. Ismerte a jávorszarvas, a medve, a kis kékróka s az északi tengerek vad kétéltűinek szokásait; járatos volt az erdők és folyók tudományában, és nyitott könyvként olvasta le a finom hókéregről emberek, madarak, állatok történetét; Prince mégis elfogta szemének elismerő csillanását, mikor az asszony elolvasta a Tábor Szabályait. Ezeket a szabályokat az elnyűhetetlen Bettles szülte akkoriban, mikor teli volt életkedvvel; figyelemre méltó volt

tömör, egyszerű humoruk. Prince mindig a fal felé fordította az írást, ha hölgyek jöttek; de ki sejtette, hogy ez a bennszülött asszony... Mindegy, most már úgyis késő.

Ez volt hát Axel Gunderson felesége, az az asszony, akinek híre és neve együtt szállt a férje hírével-nevével, kéz a kézben, végig Északon. Asztalnál Malemute Kid a régi barát magabiztosságával ugratta, és Prince, lerázva az első találkozás okozta félénkséget, csatlakozott hozzá. De az asszony tartotta magát az egyenlőtlen küzdelemben, lassúbb észjárású férje pedig csupán elismerésre szorítkozott. És nagyon büszke volt rá; minden pillantása, mozdulata elárulta, mekkora helyet foglal el életében. A Vidrabőrös Ember némán evett, a vidám csatában elfeledkeztek róla; és jóval megelőzve a többieket az evéssel, felállt az asztaltól, és kiment a kutyákhoz. De útitársai hamar felhúzták kesztyűjüket és parkájukat, és követték. Napok óta nem esett hó, a szánkók úgy siklottak a kitaposott yukoni ösvényen, mintha tükörsima jég lett volna. Odisszeusz vezette az első szánt; a másodikkal Prince és Axel Gunderson felesége ment; a harmadikat pedig Malemute Kid és a sárga hajú óriás irányította.

- Csak szimat, Kid - mondta Gunderson -, de azt hiszem, helytálló. Sohasem járt ott, de jó történeteket mesél, és egy térképet mutogat, amelyről már hallottam Kootenayben, évekkel ezelőtt. Szeretném, ha velünk jönnél; de ő igen különös, és megesküdött, hogy felrúgja az egészet, ha még valaki belekerül. De ha visszajövök, te kapod meg elsőnek a tippet, és az enyém mellett foglalok neked bányát, és fele részt kapsz a városi teleküzletben is.

- Nem! Nem! - kiáltotta, mikor a másik félbe akarta szakítani. - Én intézem ezt, s két fejre lesz szükségem, hogy a végére járjak. Ha igaz a hír, akkor az lesz a második Sánta Folyó - ember, hallod? -, a második Sánta Folyó. Tudod, az arany kvarcban van, nem lerakódás, és ha jól kihasználjuk, elcsíphetjük az egészet, milliókat és milliókat, hallottam már erről a helyről, és te is hallottál róla. Várost építünk - munkások ezrei, jó vízi utak, gőzhajójáratok, nagy szállítóvállalatok, könnyű gőzösök a folyók felső folyásán - talán vasútvonal is lehet -, fűrészmalmok, villanyerőmű, kereskedelmi társaság, szindikátus... Csak fogd be a szád, amíg vissza nem érek.

A szánok megálltak ott, ahol az ösvény átvágott a Stewart folyó torkolatán. Végtelen hótenger terült el előttük, hatalmas síkja elnyúlt az ismeretlen Kelet felé. Leoldották a szánokról a hótalpakat. Axel Gunderson kezet fogott a visszamaradókkal, és az élre ment; nagy, fonott hótalpai jó fél méterre belesüppedtek a pelyhes felszínbe, és letiporták a havat, hogy a kutyáknak ne kelljen kepeszteniük benne. Felesége az utolsó szán mögé állt; látszott rajta, hogy régtől kitanulta az ügyetlen lábbeli kezelésének módját. A csendet vidám búcsúkiáltások törték meg; a kutyák nyüszítettek; s a Vidrabőrös Ember korbácsával győzte meg az egyik renitenskedő rudast.

Egy óra múlva a menet már olyan volt, mint egy fekete ceruza, amely hosszú, egyenes vonalat húz egy hatalmas ív hófehér papíron.

2

Sok-sok hét múlva, egy este Malemute Kid és Prince egy régi képes újság kitépett lapjának sakkfeladványait igyekezett megfejteni. Kid éppen akkor tért vissza bonanzai aranymosóhelyéről, és pihent a tervezett hosszú jávorszarvasvadászat előtt. Prince is aranyat mosott, úton volt csaknem egész télen, és ráéhezett egyheti áldásos szobaéletre.

- Előrehúzom a fekete vezért, és sakkba szorítom a királyt. Nem, az nem lesz jó. Látod, a következő lépés...

- Minek előrelépni két kockát a paraszttal? Leütik, a futó nem védi...

- Megállás! Ez rést nyit, és...

- Nem. Védve van. Gyerünk, lépj. Majd meglátod, jó lesz.

Nagyon érdekes volt. Valaki már másodszor kopogott az ajtón, mikor Malemute Kid azt mondta: „Szabad.” Az ajtó kinyílt. Valami betántorgott. Prince ránézett, és talpra ugrott. A szemében tükröződő borzadástól Malemute Kid is hátraperdült; és ő is nagyon megdöbbent, noha látott már egyet s mást életében. A valami vakon botorkált feléjük. Prince addig hátrált, míg el nem érte a szöget, amelyen Smith-Wesson fegyvere lógott.

- Szent isten! Mi ez? - suttogta Malemute Kidnek.

- Nem tudom. Azt hiszem, fagyás és éhezés - felelte Kid, s az ellenkező irányba siklott. - Vigyázz! Lehet, hogy őrült - figyelmeztette Prince-et, miután becsukta az ajtót, és visszajött.

A valami előrejött az asztalhoz. Az olajlámpa fénye magára vonta tekintetét. Öröme telt benne, s vidámság nélkül, hátborzongatóan vihogott. Az ember - mert ember volt - azután hirtelen hátratántorult, megrántotta bőrnadrágját, és énekelni kezdett egy dalt, olyat, amilyet a matrózok szoktak énekelni, mikor a csörlőt forgatják, és fülükbe bömböl a tenger:

Jenki hajó siklik a folyón simán.
Hórukk! Húzzátok meg, fiúk!
Tudjátok-e, rajta ki a kapitány?
Hórukk! Húzzátok meg, fiúk!
A dél-karolinai Jones Jonathán.
Hórukk! Húzzátok...

Hirtelen abbahagyta, farkasmorgással az élelmiszeres polchoz botorkált, s mielőtt megakadályozhatták volna, fogával tépni kezdett egy nyers szalonnatömböt. Malemute Kid vad küzdelmet vívott vele; de az idegent éppoly gyorsan elhagyta őrült ereje, ahogy jött, és elgyengülten átengedte prédáját. Ketten nagy nehezen egy székre ültették; fél testével ráfeküdt az asztalra. Egy kis whisky erőt adott neki, s meg tudta meríteni kanalát a cukrosdobozban, amit Malemute Kid rakott eléje. Miután étvágya valamelyest csillapodott, Prince borzongva elébe tolt egy bögre gyenge húslevest. Az idegen szemében komor őrület csillogott, kigyúlt és elhalványodott minden korttyal. Arcán alig volt bőr. Beesett, összeaszalódott arca egyébként alig hasonlított emberi ábrázatra. Egyik fagyás a másik után mart bele, mélyen, s mindegyik lerakta a maga varrétegét az előző, alig gyógyult hegre. Ez a száraz, kemény felszín alvadtvérfekete volt, nagy hasítékok mintázták, s ezeken keresztül kilátszott a vörös nyers hús. Bőrruhája mocskos volt és csupa rongy, egyik felén leperzselődött, leégett róla a szőrme, mutatva, hogy fél oldalával a tűzben feküdt.

Malemute Kid rámutatott a cserzetlen bőrruhának arra a részére, ahonnan, csíkonként, nagy darabot vágott le az idegen - s ez az éhezés komor bizonyítéka.

- Ki vagy? - kérdezte lassan és tagoltan Kid.

Az ember nem figyelt rá.

- Honnan jössz?

- *Jenki hajó siklik a folyón simán* - hangzott a reszketeg válasz.

- A folyón jött le a nyomorult - mondta Kid, s megrázta, hogy világosabb beszédre próbálja sarkallni.

De az ember felsikoltott az érintésre, és látni való fájdalommal oldalára nyomta a kezét. Lassan, félig az asztalra támaszkodva talpra állt.

- Rám nevetett... így... gyűlölet volt a szemében; és nem... akart... eljönni.

Hangja elhalt, s le akart ereszkedni a székre, mikor Malemute Kid megmarkolta a csuklóját, és rákiáltott:

- Ki? Ki nem akart eljönni?

- Ő, Unga. Nevetett, és belém döfött, így és így...

- Igen?

- És aztán?

- És aztán mi történt?

- És aztán az embere nagyon csendesen feküdt a hóban, hosszú ideig. Még... mindig... ott van... a hóban.

A két ember tanácstalanul összenézett.

- Ki van a hóban?

- Ő, Unga. Rám nézett, gyűlölet volt a szemében, és azután...

- Igen, igen.

- És azután fogta a kést, így... és egyszer, kétszer... gyenge volt. Nagyon lassan haladtam. És sok arany van azon a helyen, nagyon sok arany.

- Hol van Unga? - Malemute Kid nem tudta, nem fekszik-e egy mérföldnyire innen Unga. Vadul megrázta az embert, és újra, és újra megismételte: - Hol van Unga? Ki az az Unga?

- Ott... van... a... hóban.

- Folytasd! - Kid kegyetlenül szorította a csuklóját.

- Én... is... ott... lennék... a hóban... de... egy... adósságot... még meg... kell... fizetnem. Nagyon... nyomott... hogy... egy... adósságot... meg... kell... fizetnem... egy... adósságot... - Az akadozó beszéd félbeszakadt, az idegen a zsebében kotorászott, és egy szarvasbőr zacskót húzott ki. - Meg... kell... fizetnem... másfél... kiló... arany... élelem... bánya... Ma... le... mute... Kidnek... én... - A kimerült fej az asztalra koppant, s Malemute Kid nem tudta újból felemelni.

- Odisszeusz - mondta nyugodtan, és az asztalra lökte az aranyporos zacskót. - Azt hiszem, Axel Gundersonnak és az asszonynak vége. Gyere, rakjuk takaróba. Indián; ki fogja heverni, és elmondja a történetét.

Mikor levágták róla a ruhát, jobb melle közelében két gyógyulatlan, fagyott szélű késszúrást találtak.

3

- Elmondom mindazt, ami történt, a magam módján, de meg fogjátok érteni. Az elején kezdem, és beszélek magamról és az asszonyról és a férfiról.

A Vidrabőrös Ember áthúzódott a kályhához, mint általában azok az emberek, akik nélkülözték a tüzet, és attól tartanak, hogy a prométheuszi adomány bármelyik pillanatban eltűnhet. Malemute Kid fogta az olajlámpást, és úgy helyezte el, hogy fénye az elbeszélő arcára essen. Prince átcsúsztatta testét a fekhely peremén, és csatlakozott hozzájuk.

- Naass vagyok, főnök és főnöknek fia. Napszállta és napkelte között születtem, a sötét tengereken, apám *umiak*[6]-jában. Az emberek egész éjszaka kínlódtak az evezőknél, s az asszonyok merték a vizet, amely becsapott ránk, és harcoltunk a viharral. A sós tajték megfagyott anyám mellén, míg lehelete el nem távozott a távozó dagállyal. De én, én kieresztettem hangom a széllel és viharral, és életben maradtam... Akatanban laktunk...

- Hol? - kérdezte Malemute Kid.

- Akatanban, az Aleuták egyik szigetén; Akatanban, túl Csigniken, túl Kardalakon, túl Unimakon. Mint mondtam, Akatanban laktunk, amely a tengeren s a világ peremén fekszik. Gazdálkodtunk a sós vizek halaival, fókájával, vidrájával; és otthonaink egymásnak támaszkodtak a sziklasávon, az erdő széle és a sárga part között, ahol kajakjaink feküdtek. Nem voltunk sokan, s a világ nagyon kicsi volt. Kelet felé idegen földek feküdtek - olyan szigetek, mint Akatan; így hát azt hittük, az egész világ szigetekből áll, és nem törődtünk vele.

Én más voltam, mint népem. A part homokjában egy csónak elgörbült bordázata és hullámzúzta palánkjai feküdtek, s ilyen csónakot népem sohasem épített; s emlékszem, a sziget fokán, amely háromfelé nézett az óceánra, egy fenyőfa állt, simán, egyenesen, magasan, és fenyőfa ezenkívül soha nem nőtt még a szigeten. Mesélték, hogy két ember jött arra a helyre, napokig kerülgették, és figyelték az alkonyi fényben. Ez a két ember a tengerről jött, azon a csónakon, amely darabokban hevert a parton. És fehérek voltak, mint ti, és gyengék, mint a kisgyerekek, ha eltűnik a fóka, s a vadászok üres kézzel jönnek haza. Öregemberektől és öregasszonyoktól hallottam ezt, ők meg az ő apjuktól és anyjuktól. Ezek a furcsa fehér emberek először nem szívelték szokásainkat, de a haltól és olajtól erősek és vadak lettek. És mindegyik megépítette a maga házát, és kiválasztották asszonyaink legjavát, és idővel megérkeztek a gyerekek, így született az, aki apám apjának apja lett.

Mint mondtam, más voltam, mint népem, mert ereimben erős, idegen vér folyt, azé a fehér emberé, aki a tengerről jött. Mesélték, hogy a két ember megérkezése előtt más törvények uralkodtak nálunk; de ők vadak és harciasak voltak, és addig harcoltak férfiainkkal, míg nem maradt, aki harcolni mert volna. Azután főnökké emelték magukat, és elvették régi törvényeinket, és újakat adtak, olyat például, hogy a fiúgyerek az apja fia, és nem az anyjáé, mint ahogy régebben volt. Azt is megparancsolták, hogy az elsőszülött fiúé legyen minden, ami előtte apjáé volt, s a testvérei boldoguljanak, ahogy tudnak. És más törvényeket is hoztak. Új halfogási módokat mutattak, új módot az erdőben nyüzsgő medvék elejtésére; és megtanítottak arra, hogy nagy készleteket raktározzunk ínséges időkre.

De mikor már főnökök lettek, és nem volt férfi, aki szembeszálljon haragjukkal, ezek a furcsa fehér emberek egymással harcoltak. S az, akinek vére bennem folyik, karhosszúságnyira belevágta fókaölő dárdáját a másik testébe. Gyermekeik folytatták a harcot, s gyermekeik gyermekei is; és nagy gyűlölködés volt köztük, és sötét tetteket vittek véghez, egészen az én időmig, úgy, hogy minden családnak csak egy tagja maradt, aki továbbadhatta elődeinek vérét. Az én véremből egyedül én éltem; a másikéból csak egy lány, Unga, aki anyjával lakott. Az ő apja és az én apám nem tért vissza a halászatról egy éjszaka; de később a dagály partra sodorta őket, és nagyon szorosan átfogva tartották egymást.

Az emberek csodálkoztak a két család közt fennálló gyűlölségen, s az öregemberek azt mondták, hogy a harc folytatódni fog, ha majd neki is és nekem is gyerekeink születnek. Még gyerekkoromban mondták ezt nekem, s én végül is elhittem, és ellenségemnek tekintettem Ungát, mert anyja lesz azoknak a gyerekeknek, akik majd az én gyerekeim ellen harcolnak.

---

[6] Umiak - Indián csónak.

Naponta gondolkoztam ezen, s amikor suhanccá serdültem, megkérdeztem, miért kell ennek így lennie. És ők azt felelték: „Nem tudjuk, de így tettek atyáitok.” És én elcsodálkoztam azon, hogy az eljövendőknek az eltávozottak csatáit kell vívniuk, és nem láttam igazságosnak a dolgot. De a nép azt mondta, így kell lennie, és én még csak suhanc voltam.

És azt mondták, sietnem kell, hogy vérem idősebb legyen, és hamarabb megerősödjön, mint Ungáé. Ez könnyen ment, mert első ember voltam, s a nép felnézett rám atyáim tettei és törvényei és gazdagságom miatt. Minden lány hozzám jött volna, de nekem egyik sem tetszett. És az öregemberek és a lányok anyjai azt mondták, hogy siessek, mert a vadászok máris nagy árat kínálnak Unga anyjának; és ha az ő gyerekei hamarabb megerősödnek, mint az enyémek, az enyéim biztosan meg fognak halni.

Nem is találtam lányt, csak azon az estén, halászatból hazajövet. A napfény alacsonyan nyúlt el, s belesütött a szemünkbe, a szél szabadon fújt, s a kajakok versenyt futottak a fehér hullámokkal. Egyszerre Unga kajakja elhúzott mellettem, és ő rám nézett, így, fekete haja úszott, mint az éji felhő, s a tajték nedvesen csillogott arcán. Mint mondtam, a nap éppen szembe sütött, és én suhanc voltam; de valahogy világos volt az egész, és én tudtam, hogy ez a közös fajta hívó szava. Ahogy előresuhant, visszanézett két evezőcsapás között - úgy nézett, ahogy csak egyetlen nő, Unga tudott nézni -, s én megint tudtam, hogy ez a közös fajta hívása. Az emberek kiáltottak, amikor elhúztunk a lusta umiakjuk mellett, s messze magunk mögött hagytuk őket. De Unga gyorsan kezelte az evezőt, s az én szívem olyan volt, mint a vitorla öble, és nem hoztam rajta semmit. A szél megerősödött, a hullámok fehérre váltak, és mi ugrálva, mint fókák a szél iránti hullámtörésen, végigzúdultunk a nap arany ösvényén.

Naass félig kihajolt székéből, az evezős testhelyzetében, s újra végigrohanta a versenyt. Valahol a kályhán át a táncoló kajakot látta és Unga röpködő haját. A szél hangja zúgott fülében, és sós szaga újból megcsapta orrát.

- De Unga partot ért, és nevetve felszaladt a homokon anyja házába. És aznap nagy gondolatom támadt; olyan gondolat, amely méltó Akatan népének főnökéhez, így, mikor feljött a hold, lementem Unga anyjának házához, és megnéztem Jas-Nus ajándékait, amelyeket az ajtó előtt halmozott fel - Jas-Nusét, az erős vadászét, aki Unga gyermekeinek apja akart lenni. Más fiatal férfiak is felrakták ajándékaikat, és újból el is vitték; és minden ifjú férfi nagyobb halmot rakott fel az előzőnél.

És én felnevettem a holdra és a csillagokra, és lementem a házamhoz, ahol vagyonomat tartottam. És sokszor fordultam, míg az én halmom kézszélességgel magasabb nem lett a Jas-Nusénál. Volt ott napon és füstön szárított hal, és negyven sörényes és feleannyi prémes fóka bőre, és mindegyik bőrt bekötöttem a szájánál, és hasasra töltöttem olajjal; és tíz medve bőre: az erdőben öltem meg őket, mikor tavasszal előjöttek. És volt ott gyöngy és takaró és bíborszínű szövetek, amelyeket keletre lakó népekkel cseréltem, akik még távolabb keletre lakó népekkel cserélték. És ránéztem Jas-Nus halmára, és nevettem; mert első ember voltam Akatan-ban, és vagyonom nagyobb volt minden ifjú emberem vagyonánál, s atyáim nagy tetteket vittek véghez, és törvényeket hoztak, és minden időkre a nép ajkára adták nevüket.

Így, mikor eljött a reggel, lementem a partra, és szemem sarkából egy pillantást vetettem Unga anyjának házára. Felkínált ajándékaim még érintetlenül álltak. És az asszonyok mosolyogtak, és ravasz dolgokat mondtak egymásnak. Csodálkoztam, mert ekkora árat még sohasem kínáltak fel; és aznap éjszaka megnéztem a halmot, és melléje tettem egy jól cserzett bőrökből készült kajakot, amely még sohasem úszott a tengeren. De másnap még ott volt, az emberek nevetségére. Unga anyja furfangos volt, és engem felbőszített, hogy ilyen szégyenbe kerültem

népem előtt, így aznap éjjel még raktam a halomra, míg nagyon nagy nem lett, és felvonszoltam umiakomat, amely húsz kenut ért. És reggelre eltűnt a halom.

Aztán előkészületeket tettem a nászünnepségre, és még a keletre lakó népek is eljöttek a lakoma ennivalójáért és a patlacs-ajándékokért. Unga négy napfordulóval idősebb volt nálam - mi így számoljuk az éveket. Én még csak suhanc voltam, de főnök fia, és így a korom nem számított.

De egy hajó vitorlái emelkedtek az óceán síkja fölé, és a szél fuvallatával egyre növekedtek. Vízkieresztő nyílásain tiszta víz ömlött, s az emberek sietve és keményen dolgoztak a szivattyúknál. A hajó orrában hatalmas ember állt, figyelte a víz mélységét, és mennydörgő hangon parancsokat osztogatott. Szeme halványkék volt, mint a mély vizek, s feje sörényes, mint az oroszlánfókáé. És a haja sárga volt, mint a délvidéki aratások szalmája vagy a matrózok fonta manilakötél.

Az utolsó években láttunk hajókat messziről, de ez volt az első, amely Akatan partjai felé tartott. A lakoma félbeszakadt, a nők, gyerekek a házakba menekültek, mi, férfiak, pedig kifeszítettük íjainkat, és dárdánkkal a kezünkben vártunk. De noha a hajó orra a partot szaglászta már, az idegen emberek nem vettek tudomást rólunk, mert saját dolgukkal voltak elfoglalva. A dagály visszahúzódtával oldalra fordították a szkúnert, és befoltozták fenekén a nagy lyukat, így hát a nők visszasompolyogtak, s a lakoma folytatódott.

Mikor megjött a dagály, a tengeri vándorok horgonnyal mély vízre vontatták a szkúnert, aztán közénk jöttek. Ajándékokat hoztak, és barátságosak voltak; így hát helyet csináltam nekik, és nagylelkűen emléktárgyakat adtam, olyanokat, mint a többi vendégnek, mert ez volt a házasságom napja, és az első ember voltam Akatanban. És ő, az oroszlánfóka-sörényű is eljött, és olyan magas és erős volt, hogy az ember azt várta: megremeg a föld, ha lép egyet. Sokáig merően nézte Ungát, összefonva karját, így, és addig maradt, míg le nem ment a nap, és fel nem jöttek a csillagok. Akkor lement a hajóhoz. Ezután kézen fogtam Ungát, és a házamhoz vezettem. És a nép énekelt és nevetett, és az asszonyok ravasz dolgokat mondtak, ahogy az asszonyok szokták ilyenkor. Azután az emberek egyedül hagytak bennünket, és hazamentek.

Még nem halt el az utolsó hang, mikor a tengeri vándorok főnöke bejött az ajtón. Fekete üvegeket hozott, ittunk belőlük, és vidámak voltunk. Tudjátok, én még csak suhanc voltam, és mindig a világ peremén éltem, így hát vérem olyan lett, mint a tűz, s a szívem könnyű, mint a hab, amely a hullámverésből a sziklára fröccsen. Unga szótlanul ült a bőrök között a sarokban, szeme tágra nyílt, mert félni látszott, és az oroszlánfóka-sörényű merőn és sokáig nézte. Aztán az emberei batyukban árukat hoztak, s ő akkora vagyont rakott elém, amekkora nem volt egész Akatanban. Voltak ott fegyverek, kicsik és nagyok, és puskapor és sörét és töltények és fényes fejszék és acélkések és ügyes szerszámok és különös holmik, amelyekhez hasonlót még sohasem láttam. Mikor jelekkel azt mutatta, hogy ez mind az enyém, azt gondoltam, milyen nagy, bőkezű ember; de azt is mutatta, hogy Ungának vele kell mennie a hajójára. Értitek? Hogy Ungának vele kell mennie a hajójára. Atyáim vére hirtelen fellángolt bennem, és bele akartam döfni a dárdámat. De az üvegek szelleme ellopta karom erejét, s ő megfogta nyakamat, így, és a fejemet a ház falához verte. És én gyenge lettem, mint egy újszülött, és lábam nem akart megállni alattam. Unga sikoltozott, és megkapaszkodott mindenféle holmiba, s azok szanaszét szóródtak, amint az oroszlánfóka-sörényű az ajtóhoz vonszolta. Akkor hatalmas karjába vette, s amikor Unga tépni kezdte a sárga haját, olyan hangon nevetett, mint a párzó, nagy hím fóka bőgése.

Kimásztam a partra, és hívtam népemet, de féltek. Csak Jas-Nus volt férfi, s az idegenek fejbe vágták evezővel, s ott feküdt a parton, és nem mozdult többé. És énekszóra felhúzták vitorláikat, s a hajó elment a széllel.

A nép azt mondta, jól van így, mert nem lesz többé vérbosszú Akatanban; de én egy szót sem szóltam, megvártam a telihold idejét, akkor halat és olajat tettem kajakomba, és elindultam kelet felé. Sok szigetet láttam és sok népet, és én, aki csak a peremén éltem, megláttam, milyen nagy a világ. Jelekkel beszéltem; de nem látták a szkúnert, sem az oroszlánfóka-sörényű embert, és mindig csak kelet felé mutattak. És furcsa helyeken aludtam, és különös ételeket ettem, és szokatlan arcokat láttam. Sokan kinevettek, mert azt hitték, megzavarodtam; de egy-egy öregember a fény felé fordította arcom és megáldott, és fiatal nők szeme ellágyult, amikor az idegen hajóról és Ungáról és a tengeri emberről kérdezgettek.

És így jutottam el hatalmas hullámokon és nagy viharokon keresztül Unalaskába. Két szkúner horgonyzott ott, de egyik sem az volt, amelyet én kerestem, így hát továbbmentem kelet felé, s a világ egyre jobban kitágult, és Unamok szigetén nem tudtak a hajóról, sem Kadiakon, sem Atongnakon. És így érkeztem el egy sziklás földhöz, ahol az emberek nagy lyukakat ástak a hegybe. És ott állt egy szkúner, de nem az én szkúnerem, s az emberek felrakták rá a kiásott sziklákat. Ezt gyerekesnek találtam, mert az egész világ sziklából való; de ők ennem adtak, és munkára fogtak. Mikor a szkúner mélyen járt már a vízben, a kapitány pénzt adott, azt mondta, mehetek; de én megkérdeztem, merre megy, s ő délre mutatott. Jelekkel értésére adtam, hogy szeretnék vele menni; ő először nevetett, de aztán, mivel kevés embere volt, felvett segítségnek a hajóra. Megtanultam úgy beszélni, mint ők, húzni a kötelet, és bevonni a feszülő vitorlákat hirtelen szélrohamban, és őrt állni a kormánynál. De mindez nem ment nehezen, mert apáim vére tengerjáró emberek vére volt.

Azt hittem, könnyű lesz megtalálni azt, akit keresek, ha egyszer eljutok a népéhez; s amikor egy nap megpillantottuk a földet, és egy tengeri kapun a kikötőbe futottunk, talán annyi szkúnerre számítottam, ahány ujj van a két kezemen. De a hajók mérföldszám sorakoztak a rakpart mellett, sűrűn, mint a csoportosan járó kishal; s amikor odamentem, hogy az oroszlán-fóka-sörényű ember után érdeklődjem, kinevettek, és sok nép nyelvén feleltek nekem. És rájöttem, hogy ezek az emberek a föld legtávolabbi vidékeiről gyűltek össze. És bementem a városba, hogy minden embernek arcába nézzek. De olyan sokan voltak, mint a tőkehal, mikor sűrű rajokban a partokhoz fut, és megszámolni sem tudtam őket. És a zaj rám zúdult, míg bele nem süketültem, s a fejem szédelgett a sok mozgástól. Így mentem tovább, tovább, a meleg napfényben éneklő országokon át, ahol a learatott gabona gazdagon feküdt a síkságokon, s a nagyvárosokban nyüzsgött a sok ember, akik úgy éltek, mint az asszonyok, hamis volt a szó a szájukban, és a szívük fekete az arany utáni sóvárgástól. És ezalatt népem Akatanban boldogan élt abban a hitben, hogy a világ kicsi.

De mindenhová elkísért a halászatról hazatérő Unga tekintete, és tudtam, hogy rátalálok, ha eljön az ideje. Csendes kis utcákon ment az esti szürkületben, vagy maga után csalogatott a reggeli harmattól nedves, gazdag földeken, és olyan ígérettel teli tekintettel nézett, ahogy csak egyetlen nő, Unga tudott nézni.

Így vándoroltam ezer városon át. Néhol kedvesek voltak, és ennem adtak, másutt kinevettek, megint másutt gorombáskodtak velem; de én fogam közt tartottam a nyelvem, és különös utakat jártam be, és különös dolgokat láttam. Néha én, aki főnök voltam és főnök fia, más embereknek dolgoztam, akik aranyat facsartak ki embertársaik verejtékéből és bánatából. De nem hallottam semmit kutatásom céljáról, míg vissza nem érkeztem a tengerhez, mint a hazafelé húzó fóka a fókatelepre. És ott ködös történeteket hallottam a sárga hajú tengeri vándorról, és megtudtam, hogy fókavadász, és most is tengeren van.

Felszálltam hát egy fókavadászhajóra a lusta szivasokkal, és követtem nyom nélküli csapáját észak felé, ahol éppen nagyban folyt a vadászat. És hosszú, fárasztó hónapokon át ott voltunk, és a hajóraj sok hajójával találkoztunk, és sokat hallottam vad tetteiről annak az embernek, akit kerestem; de soha nem bukkant fel a látóhatáron. Északra mentünk, egészen a Pribilov-szigetekig, és csordaszám öldöstük a fókát a parton, és a hajóra hoztuk meleg tetemüket, úgyhogy vízkieresztőinkben vér és zsír csorgott, és senki sem tudott megállni a fedélzeten. Aztán egy lassú gőzhajó üldözőbe vett, és nagy ágyúkkal lőtt ránk. De mi felhúztuk a vitorláinkat, úgy, hogy a tenger átcsapott fedélzetünkön, és tisztára mosta, és eltűntünk előle egy ködfelhőben.

Azt mesélték, hogy akkor, mikor mi félelemmel a szívünkben menekültünk, a sárga hajú tengeri vándor megérkezett a Pribilov-szigetekre, egyenesen az üzemhez, s míg embereinek egy része sarokba szorította a társulat szolgáit, a többi tízezer nyersbőrt rakodott fel a sózókamrákból. Mesélték, mondom, de én elhiszem; mert sikertelen, part menti útjaimon hallottam, hogy az északi tengerek visszhangoznak vadságától és bátorságától, s az ottani földeket birtokló három nemzet üldözőbe vette hajóival. És hallottam Ungáról, mert a kapitányok hangosan zengték dicséretét, és Unga mindig a sárgahajúval járt. Azt mondták, megtanulta a férfi népének szokásait, és boldog. De én jobban tudtam - tudtam, hogy szíve visszavágyik népéhez, Akatan sárga partjaira.

Hosszú idő után tehát visszamentem a tenger kapuján túl fekvő kikötőbe, s ott hallottam, hogy megkerülte a nagy óceán derekát, s elment fókára vadászni attól a meleg országtól keletre, amely az orosz tengerektől délre fekszik. És én, aki tengerész lettem, hajóra szálltam az ő fajtájának embereivel, és mentem utána fókavadászatra. Kevés hajó járt azokon az új vizeken, s mi oldalba fogtuk a fóka-bordát, s egész tavasszal hajszoltuk észak felé. S amikor a nőstény fókák hasában megnőttek a fókakölykök, s a csorda átvágott az orosz vizekre, embereink morogni kezdtek és féltek. Nagy köd volt, és mindennap tűntek el emberek a csónakokról. Nem akartak dolgozni, így hát a kapitány visszafordította a hajót arra az útra, amelyen jöttünk. De én tudtam, hogy a sárga hajú tengeri vándor nem fél, és követi a csordát, akár az orosz szigetekig is, ahová kevés ember merészkedik, így hát elvittem egy csónakot az éjszaka sötétjében, amikor az őr elszundított az első fedélzeten, és elindultam egyedül a hosszú meleg országba. És dél felé utaztam, és találkoztam Yeddo-öbölbeli emberekkel, akik vadak, és nem ismerik a félelmet, és Joshivarában a lányok kicsik és fénylők voltak, mint az acél, és jólesett rájuk nézni; de nem állhattam meg, mert tudtam, hogy Unga a hömpölygő vizeken hányódik az északi fókatanya közelében.

A Yeddo-öbölben a világ minden részéről összejöttek hajósok, és nem ismertek se istent, se embert. Japán zászló alatt hajóztak. Velük mentem a Réz-szigetek gazdag partjára, ahol raktárainkat teletömtük fókabőrrel. És e néma tengereken nem láttunk embert, s már-már elfelé készülődtünk. Akkor egyik nap erős szél fújta szét a ködöt, és közvetlen közelünkben felbukkant egy szkúner, s nyomdokvizében szorosan egy orosz hadihajó kéményei. Elmenekültünk a szél szárnyán, a szkúner egyre közelebb nyomult hozzánk, és három lábat ugrott előre, míg mi kettőt. És farában ott állt az oroszlánfóka-sörényű férfi, szorította le a keresztsudárt a vitorlával, és harsányan nevetett életerejében. És ott volt Unga - azonnal megismertem -, de ő leküldte, mikor beszélgetni kezdtek az ágyúk a vízen át. Mint mondtam, háromlábnyit haladtak, míg mi kettőt, s már láttam zölden kiemelkedni kormánylapátjukat minden egyes szökellésnél - s én támolyogva fogtam a kormánykereket, s háttal az orosz lövéseknek káromkodtam. Mert tudtuk, hogy elénk akar kerülni és elmenekülni, míg minket elfognak. És a hadihajó kilőtte árbocainkat, és már úgy vonszoltuk magunkat a vízen, mint a sebzett sirály, de ő eltűnt a látóhatár peremén - ő és Unga.

Mit tehettünk? A friss bőrök önmagukért beszéltek, így hát elvittek bennünket egy orosz kikötőbe, és aztán valami elhagyatott vidékre, ahol a sóbányákban munkába állítottak. És volt, aki meghalt és... és volt, aki nem halt meg.

Naass lelökte válláról a takarót, s feltárta a tépett, heges húst, amelyen korbácsütések félreismerhetetlen csíkjai látszottak. Prince sietve betakarta, mert a látvány nem volt szép.

- Sanyarú időket éltünk ott. Néha sikerült egy-egy embernek dél felé megszöknie, de mindig visszajöttek. Mi, akik a Yeddo-öbölből jöttünk, fellázadtunk egy éjszaka, s elvettük az őröktől a puskákat, és észak felé indultunk el. És a földrész nagyon nagy volt, teli mocsaras síkságokkal és erdőkkel. És az idő hidegre fordult, sok hó hullott a földre, és egyikünk sem ismerte az utat. Fárasztó hónapokon vándoroltunk a végtelen erdőkben - nem emlékszem már jól rá, mert kevés ennivalónk volt, és gyakran már lefeküdtünk meghalni. Végül kiértünk a hideg tengerhez, de csak hárman láthattuk meg: ennyien maradtunk. Egyik, aki kapitányi rangban indult a Yeddo-öbölből, fejből ismerte a nagy földrészeket és azt a helyet, ahol az ember átmehet egyikről a másikra a jégen. Ő vezetett bennünket - nem tudom meddig, nagyon sokáig -, és már csak ketten maradtunk. Mikor elérkeztünk arra a helyre, találkoztunk öt emberrel az ott lakó furcsa népből, és nekik voltak kutyáik és szőrméik, mi pedig nagyon szegények voltunk. Harcoltunk a hóban, míg meg nem haltak, és meghalt a kapitány is, és a kutyák és a bőrök az enyémek lettek. Aztán átkeltem a zajló jégen, és egyszer elsodródtam, míg egy nyugati szélvihar partra nem hajtott. Ezután jött a Golovin-öböl, Pastilik és a pap. Azután délre, délre, a meleg, napos vidékekre, ahol kezdetben kóboroltam.

De a tenger nem termett már, s azok, akik fókavadászatra mentek, kevés haszonnal jártak és nagy kockázattal. A hajórajok szétszóródtak, és a kapitányok és matrózok nem hallottak azokról, akiket én kerestem. Elfordultam hát az óceántól, amely sohasem pihen, és jártam a földet, ahol a fák, a házak és a hegyek mindig egy helyben állnak, és nem mozdulnak. Messzire utaztam, és sok mindent megtanultam, még írni és könyvekből olvasni is. Jól tettem, mert eszembe jutott, hogy Unga már tudhatja mindezt, s egy nap, mikor eljön az idő... mi... hiszen értitek, mikor eljön az idő.

Így sodródtam, mint azok az apró halak, amelyek vitorláznak a szélben, de nem tudnak kormányozni. De szemem és fülem mindig nyitva volt, és sokat utazó emberek közt jártam, mert tudtam, hogy nekik látniuk kellett azokat, akiket keresek. Végül jött egy ember, frissiben a hegyekből, szikladarabokkal, amelyekben borsónyi aranyszemcsék fénylettek, s ő hallott róluk, találkozott velük, ismerte őket. Gazdagok, mondta, és azon a helyen élnek, ahol a földből szedik ki az aranyat.

Vad ország és nagyon távoli ország volt ez; de idővel mégis eljutottam a hegyek közt rejlő táborba, ahol az emberek éjjel-nappal dolgoztak, és nem látták soha a napot. De még nem jött el az idő. Füleltem az emberek beszédjére. Ó elment - ők elmentek - Angliába, mondták, hogy sokpénzű embereket társaságba hozzanak össze. Láttam a házat, amelyben laktak; inkább kastély volt az, amilyet az ember régi országokban lát. Éjszaka bemásztam az ablakon, hogy lássam, hogyan bánik az az ember Ungával. Szobáról szobára mentem, és azt gondoltam, így élhetnek a királyok és királynők, minden olyan szép volt. És mindenki azt mondta, úgy bánik vele, mint egy királynővel, és sokan találgatták, milyen néphez tartozik, mert más vér folyt az ereiben, és más volt, mint Akatan asszonyai, és senki sem tudta, honnan jött valójában. Igen, királynő volt; de én főnök voltam és főnök fia, és sohasem hallott árat fizettem érte szőrmében, csónakban és gyöngyben.

De minek ennyit beszélni? Tengerész voltam, és ismertem a tengerjáró hajók rendjét. Követtem őket Angliába, s aztán más országokba. Néha szóbeszédből hallottam, néha újságokban olvastam róluk; de soha nem találtam rájuk, mert sok pénzük volt, és gyorsan utaztak, én meg szegény ember voltam. Aztán bajba kerültek, és vagyonuk egy nap úgy eltűnt, mint a füst-gomolyag. Az újságok másról sem beszéltek akkoriban; de azután nem hallottam már semmit, és tudtam, hogy visszamentek oda, ahol még több aranyat lehet kiszedni a földből.

Mivel szegények lettek, eltűntek a világ szeme elől; ezért hát táborról táborra mentem, eljutottam a Kootenay-földtől északra is, és ott megtaláltam a kihűlt nyomot. Jöttek és elmentek, az egyik azt mondta: erre, a másik: arra, megint mások azt mondták, hogy a Yukon vidékére mentek. És mentem erre, mentem arra, örökké utaztam, egyik helyről a másikra, míg úgy éreztem, lassan belefáradok ebbe a nagy-nagy világba. De Kootenayben, egy rossz és hosszú ösvényen együtt vándoroltam egy északnyugati félvérrel, aki végül is belehalt az éhezésbe. Ez a félvér eljutott egyszer a Yukonhoz egy ismeretlen úton, a hegyeken át, s amikor érezte, hogy közeledik az utolsó perce, nekem adta a térképet és annak a helynek a titkát, ahol - megesküdött az isteneire - sok arany van.

Ezután a világ tódulni kezdett északra. Én szegény ember voltam, és eladtam magam kutyahajtónak. A többit tudjátok. Dawsonban találkoztam az oroszlánfóka-sörényűvel és Ungával. Unga nem ismert meg, hiszen csak suhanc voltam annak idején, s ő nagy életet élt, és közben nem jutott eszébe az, aki sohasem hallott árat fizetett érte.

Aztán? Kiváltottál a szolgálatból. Visszamentem, hogy elrendezzem a dolgokat a magam módján, mert sokáig vártam, s most, hogy kezembe került az az ember, nem siettem. Mint mondom, a magam módján akartam mindent elrendezni, mert felidéztem az életemet, mindazt, amit láttam és szenvedtem, és eszembe jutott a hideg és az éhség az orosz tenger menti végtelen erdőkben. Amint tudjátok, keletre vezettem őt - őt és Ungát -, keletre, ahova sokan mentek, és kevesen tértek vissza. Arra a helyre vezettem őket, ahol az emberek csontjai és átkai ott hevernek az arany mellett, amely nem lehetett az övék.

Az út hosszú volt, és az ösvény kitaposatlan. Sok kutyánk volt, és sokat ettek, és szánjainknak csak tavaszig vehettük hasznát. Vissza kellett térnünk, mielőtt felolvad a folyók jege. Így hát itt is, ott is élelmet raktároztunk el, hogy kisebb legyen szánjaink terhelése, és ne pusztulhassunk éhen a hazafelé-úton. A McQuestionnál három embert találtunk, s a közelükben állítottuk fel a rejteket, és így tettünk a Mayónál, ahol egy tucat pelli indián vadásztábora állt: délről jöttek fel a vízválasztón át. Ezután kelet felé menet nem láttunk több embert, csak az alvó folyót, a mozdulatlan erdőt és Észak Fehér Csendjét. Mint mondom, az út hosszú volt, és az ösvény kitaposatlan. Néha egynapi fáradsággal csak nyolc-tíz mérföldet jutottunk előre, és éjszaka úgy aludtunk, mint a hullák. És ők nem is álmodták, hogy én Naass vagyok, az első ember Akatanban, a bűnök büntetője.

Most kisebb rejtekeket csináltunk, és könnyű volt éjente visszamenni a frissen tört úton, és elpusztítani őket, úgy, hogy a rozsomákokat higgye tolvajnak akárki. Aztán vannak olyan helyek, ahol nagy esése van a folyónak, s a víz kiszámíthatatlan, s a jeget alulról vékonyra eszi a víz. Egy ilyen helyen az én szánom beszakadt kutyástul, de ő és Unga ezt is csak kis balszerencsének tartotta, semmi másnak. Pedig sok ennivaló volt a szánon, és azok a kutyák voltak a legerősebbek. De az ember csak nevetett, mert teli volt életerővel, és odaadta a kutyáknak a maradék kis ennivalót, azután kivettük őket sorra a hámból, és megetettük a társaikkal. Teher nélkül akarunk hazatérni, mondta, szán és kutya nélkül, egyik raktártól a másikig, és ott eszünk. Ez igaz is volt, mert lassan kifogytunk az élelemből, s az utolsó kutya aznap este pusztult el a hámban, amikor megtaláltuk az aranyat, a csontokat és az emberek átkait.

Hogy elérhessük ezt a helyet - s a térkép igazat mondott -, a nagy hegyek szívében lépcsőket kellett vágnunk egy hegyoldal jegében. Az ember völgyet várt a túloldalon, de nem találtunk völgyet; a hó simán terült el előttünk, mint a nagy gabonaérlelő síkságok, s körülöttünk itt-ott hatalmas hegyek emelték fehér fejüket a csillagok közé. És e különös síkságon, amelynek völgynek kellett volna lennie, középütt hirtelen alázuhant a föld és a hó, egyenesen le a világ szívéig. Ha nem vagyunk tengerészek, szédelgett volna fejünk a látványtól; de mi odaálltunk a szédítő szakadék peremére, és kerestük a lefelé vivő utat. És egyik oldalon, de csak az egyik oldalon, a fal ferdén lejtett, mint a hajó fedélzete jó téli szélben. Nem tudom, miért volt így, de így volt. „Ez a pokol szája - mondta a sárgahajú -, menjünk le." És lementünk.

A szakadék fenekén egy kunyhó állt, valaki fentről dobálhatta le a fatörzseket, s azokból építette. Nagyon régi kunyhó volt, mert különböző időben és egyedül haltak meg itt különböző emberek, és a szerteheverő nyírfakérgeken olvashattuk az utolsó szavaikat és átkaikat. Az egyik skorbutban halt meg; a másiktól elrabolta társa az utolsó csepp élelmét, puskaporát, és elszökött; a harmadikat összemarcangolta a csupasz pofájú szürkemedve; a negyedik vadászott, és éhen halt - és így tovább, és egyik sem akarta otthagyni az aranyat, és meghalt mellette így vagy úgy. És az értéktelen arany, amit összegyűjtöttek, sárgán elborította a kunyhó földjét, mint valami álomban.

De ennek az embernek, akit ilyen messzire vezettem, erős volt a lelke, és tiszta a feje. „Nincs mit ennünk - mondta -, tehát csak szemügyre vesszük ezt az aranyat, és megnézzük, honnan származik, és mennyi van. Aztán gyorsan elmegyünk, mielőtt beleenné magát a szemünkbe, és megfosztana a józan eszünktől, így majd visszajöhetünk több élelemmel, és mindet birtokba vehetjük." Megnéztük a nagy eret, amely átvágta a szakadék falát, ahogyan igazi érhez illik; megmértük, követtük útját fentről is, lentről is, levertük bányafoglaló karóinkat, és jeleket vágtunk a fákba, birtokjogunk jelzésére. Aztán az éhezéstől remegő lábbal, fájó gyomorral, torkunkban dobogó szívvel utoljára másztunk fel a nagy falon, és a hazafelé vezető útnak fordítottuk arcunkat.

Az utolsó szakaszon közrefogva cipeltük Ungát, és gyakran elestünk, de végül elértük a rejtekhelyet. És íme, nem volt benne ennivaló. Jól csináltam, mert a sárgahajú azt hitte, a rozsomákok fosztották ki, és szidta őket és isteneiket egy szusszal. De Unga bátor volt és mosolygott, s kezét a kezébe tette, s én elfordultam, hogy meg tudjam őrizni nyugalmamat. „Reggelig pihenünk a tűznél - mondta Unga -, és erőt nyerünk a mokasszinjainkból." Így hát a mokasszinunk felső részét csíkokra vágtuk, és fél éjszaka főztük, hogy meg tudjuk rágni, és le tudjuk nyelni. És reggel az esélyeinkről beszéltünk. A következő rejtek ötnapi járásra feküdt; nem érhettük el, vadat kellett keresnünk. - Elmegyünk vadászni - mondta az ember. - Igen - mondtam én -, elmegyünk vadászni.

És megparancsolta, hogy Unga maradjon a tűznél, és takarékoskodjék az erejével. És elmentünk, ő jávorszarvas után, én az élelmiszerhez, amit máshova rejtettünk el. De keveset ettem, hogy ne lássanak bennem túl sok erőt. És a sárgahajú éjszaka sokszor elesett, amíg a táborba vonszolta magát. És én is nagy gyengeséget mutattam, meg-megbotlottam a hátalpaimban, mintha az volna az utolsó lépésem. És a mokasszinjainkból szereztünk erőt. Nagy ember volt. Lelke utolsó pillanatig fenntartotta testét; nem is panaszkodott hangosan, csupán Unga miatt. Másnap követtem, hogy el ne mulasszam a végét. Gyakran lefeküdt pihenni. Aznap éjszaka csaknem meghalt, de reggel gyengén káromkodni kezdett, és megint vadászni ment. Olyan volt, mint a részeg, és én sokszor vártam már, hogy most adja fel; de az erősek ereje élt benne, s lelke egy óriásé volt, mert fenntartotta testét az egész gyötrelmes napon át. És lőtt két hófajdot, de nem ette meg őket; nem a tűz hiányzott; a hófajdok az életet jelentették; de csak Ungával törődött, és visszafordult a tábor felé. Már nem tudott járni, négykézláb mászott a

hóban. Odamentem hozzá, és kiolvastam szeméből a halált. Még akkor sem lett volna késő, hogy a hófajdokból egyen. Eldobta puskáját, és szájában vitte a madarakat, mint a kutya. Én mellette mentem, egyenesen. És a pihenés percei alatt engem nézett, és nem értette, miért vagyok olyan erős. Láttam rajta, bár nem beszélt már; s ha ajka mozdult, hang nélkül mozdult. Mint mondtam, nagy ember volt, és szívem enyhületért könyörgött; de felidéztem az életemet, és eszembe jutott a hideg és az éhezés az orosz tenger melletti erdőben. És Unga az enyém volt, mert én sohasem hallott árat fizettem érte szőrmében, csónakban, gyöngyben.

És így mentünk a fehér erdőn át, s a csend súlyosan ült rajtunk, mint a nedves tengeri köd. És a múlt kísérletei ott jártak a levegőben és körülöttünk mindenütt; és én láttam Akatan sárga partját és a halászatból hazatérő kajakok versenyét és a házakat az erdő szélén. És ott voltak az emberek, akik főnökké emelték magukat, a törvényhozók, akiknek vére bennem folyt, és akiknek vérét eljegyeztem Ungában. Igen, és mellettem jött Jas-Nus, nedves homok a hajában, és hadidárdája, amely eltört, mikor ráesett, még mindig a kezében. És tudtam, hogy eljött az idő, és láttam Unga szemében az ígéretet.

Amint mondtam, így mentünk a fehér erdőn át, amíg orrunkat meg nem ütötte a tábor füstje. És én fölébe hajoltam, és kitéptem foga közül a hófajdokat. Oldalára fordult és megpihent, szemébe csodálkozás szökött, s teste alatt fekvő keze lassan a csípején lógó kés felé csúszott. De én elvettem tőle, és közelről az arcába nevettem. Még akkor sem értette a dolgot, így hát úgy tettem, mintha fekete üvegből innék, és nagy halom értéket raknék fel a hóban, és újra átélném mindazt, ami házasságom éjszakáján történt. Nem szóltam egy szót sem, de megértette. Mégsem félt. Ajkára vicsorgás és hideg düh ült, és új erőre kapott attól, amit megtudott. A tábor nem volt messze, de a hó mély volt, s ő nagyon lassan vonszolta magát. Egyszer olyan sokáig feküdt, hogy átfordítottam, és a szemébe bámultam. És néha a távolba meredt, és néha halottnak látszott. S amikor elengedtem, tovább vergődött, így értünk a tűzhöz. Unga azonnal mellette termett. A férfi ajka hang nélkül mozgott; majd rám mutatott, hogy Unga megértse. Azután sokáig feküdt a hóban, nagyon csendesen.

Még most is ott van a hóban.

Én nem szóltam egy szót sem, amíg meg nem főztem a hófajdokat. Azután megszólítottam Ungát, a saját nyelvén, amit hosszú évek óta nem hallott. Felegyenesedett, szeme kitágult a csodálkozástól, s megkérdezte, ki vagyok, s hol tanultam ezt a nyelvet.

- Naass vagyok - mondtam.

- Te? - kérdezte. - Te? - és közelebb kúszott, hogy megnézhessen.

- Igen - feleltem. - Én vagyok Naass, Akatan első embere, vérem utolsó sarja, ahogy te véred utolsó sarja vagy.

És Unga nevetett. Mindarra, amit láttam és cselekedtem - bár soha életemben ne hallanék többé ilyen nevetést! Megdermedt tőle a lelkem, ott a Fehér Csend közepén, szemben a halállal s ezzel az asszonnyal, aki nevetett.

- Gyere - mondtam, mert azt hittem, önkívületben van. - Egyél az ételből, s megyünk. Messze van innen Akatan.

De ő belenyomta arcát a férfi sárga sörényébe és nevetett, míg végül úgy éreztem, rám szakad az ég. Azt hittem, túl nagy örömet szerez neki, hogy lát, és vágyik vissza a régi idők emlékeibe; de furcsa volt az örömnek ez a formája.

- Gyere! - kiáltottam, és erősen megfogtam a kezét. - Az út hosszú és sötét. Siessünk!

- Hová? - kérdezte felülve, és abbahagyta a furcsa kacagást.

- Akatanba - feleltem, és vártam, hogy arca felfénylik a gondolatra. De ajkára vicsorgás és düh ült.

- Igen - mondta -, elmegyünk, kéz a kézben, Akatanba, te meg én. És mocskos viskóban fogunk lakni, halat és olajat eszünk, és ivadékot nemzünk: ivadékot, akire egész életünkben büszkék lehetünk. Elfelejtjük a világot, és boldogok, nagyon boldogok leszünk. Nagyon jó, nagyon-nagyon jó! Gyere! Siessünk. Menjünk vissza Akatanba.

És ujjával végigfésülte a sárga sörényt, és baljósan mosolygott. És nem volt ígéret a szemében.

Némán ültem, és csodálkoztam, milyen különösek a nők. Felidéztem az éjszakát, mikor a sárgasörényű elvonszolta tőlem Ungát, és ő sikoltozott, és tépte a sörényét - azt a sörényt, amellyel most játszik, s amelyet nem akar elhagyni. Aztán eszembe jutott, mennyit fizettem érte, és mennyit vártam rá; és szorosan megmarkoltam, és elvonszoltam tőle, mint annak idején ő tőlem. És Unga belekapaszkodott, mint azon az éjszakán, és úgy küzdött, mint nőstény macska a kölykéért. És amikor a tűz köztünk és a sárgahajú közt volt, elengedtem, és ő leült és figyelt. És én elmeséltem neki mindazt, ami azóta történt, mindazt, ami idegen tengereken történt velem, mindazt, amit idegen országokban átéltem; fárasztó kutatásaimat és az éhes éveket, és az ígéretet, ami elejétől fogva enyém volt. Igen, mindent elmeséltem neki, azt is, mi történt aznap a másik férfi közt és köztem, s mi történt régen. És ahogy meséltem, láttam a növekvő ígéretet szemében kerekedni, kiteljesedni, mint a hajnalhasadást. És szánalmat olvastam ki belőle, asszonyi gyöngédséget, Unga szerelmét, szívét, lelkét. És újból suhanc lettem, mert ez a pillantás azé az Ungáé volt, aki felszaladt a parton anyja házába. Elmúlt a komor nyugtalanság és az éhség és a fárasztó várakozás. Eljött az idő. Éreztem, hogy hív a keble, s úgy éreztem, oda kell hajtanom a fejem és felejtenem. Kitárta felém a karját, és én odamentem hozzá. Akkor hirtelen fellángolt szemében a gyűlölet, keze a csípőmhöz kapott. És egyszer, kétszer belém döfte a kést.

- Kutya! - vicsorgott, és belelökött a hóba. - Disznó! - Aztán nevetett, hogy szétszakadt tőle a csend, és visszament halottjához.

Mint mondtam, belém szúrt, egyszer, kétszer; de az éhség elvette erejét, és nem úgy volt megírva, hogy meghaljak. Mégis ott akartam maradni, és lehunyni szemem az utolsó hosszú álomra, azokkal, akik élete keresztezte az enyémet, és ismeretlen ösvényekre vezette lábamat. De egy adósság súlya nyomott, és nem hagyott pihenni.

És az út hosszú volt, a hideg gyötrelmes, és az ennivaló kevés. A pellik nem találtak jávorszarvast, és kifosztották rejtekhelyünket, így tett a három fehér ember is; de ott feküdtek soványan és holtan a kunyhóikban, mikor odaértem. Azután már nem emlékszem semmire, csak arra, hogy tüzet és ennivalót találtam - sok tüzet.

Amint befejezte, közel, szinte féltékenyen közel hajolt a kályhához. Az olajlámpa sokáig árnyjátéktragédiákat játszott a falon.

- És Unga? - kiáltotta Prince, akit még mindig lenyűgözött a látomás.

- Unga? Nem evett a hófajdokból. Karjával átfogta az embere nyakát, arcát sárga hajába temette, úgy feküdt mellette. Közel húztam hozzá a tüzet, hogy ne érezze a fagyot; de ő átkúszott a túlsó oldalra. Akkor ott raktam tüzet, de nem sokat ért, mert Unga nem evett. És így fekszenek most is ott a hóban.

- És te? - kérdezte Malemute Kid.

- Nem tudom. Akatan kicsi, és nem kívánok visszamenni, és a világ peremén élni. De az élet nem sokat ér. Elmehetnék a rendőrségre, ott vasba vernének, és aztán egy darab kötelet kötnének a nyakamba, és elaludnék. De nem. Nem tudom.

- De Kid! - tiltakozott Prince. - Ez gyilkosság!

- Csönd! - parancsolta Malemute Kid. - Vannak a mi bölcsességünknél nagyobb és a mi igazságunknál magasabb dolgok. Nem tudjuk megmondani, hogy helyesek-e vagy helytelenek.

Naass még közelebb húzódott a tűzhöz. Nagy csend lett, és mindhármuk szeme előtt sorra vonultak el a képek.

Szász Imre fordítása

Az élet törvénye

Öreg Koszkus mohón figyelt. Jóllehet régóta vaksi volt már, hallása igen éles maradt, és a legcsekélyebb nesz is elhatolt a pislákoló értelemig, amely még aszott homloka mögött székelt, de már nem tekinthetett végig az előtte elterülő világon. Ó! Szit-Kum-To-Ha átkozza éles hangon a kutyákat, amint a szán elé rúgja-veri őket. Szit-Kum-To-Ha a vén Koszkus lányának a lánya volt, de ezúttal kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy gondolatait törődött nagyapjára vesztegesse, aki elhagyatottan, gyámoltalanul ücsörgött a havon. Szedelőzködik a tábor. Hosszú út áll előtte, a rövid nap pedig nem vár. Az élet szólítja, az élet kötelességei és nem a halál dolgai; márpedig nagyapja közel jár a halálhoz.

A halál gondolatára az öreget rémület szállta meg egy pillanatra; kinyújtotta hűdött karját, és reszkető kézzel végigtapogatta a melléje helyezett aprócska, száraz farakást. Miután megbizonyosodott, hogy a fa ott van a keze ügyében, visszahúzta kezét a koszos prém melegébe, és újra fülét hegyezte. A fagyos sátorbőrök fülsértő ropogásából megállapíthatta, hogy a törzsfőnök szarvasbőr sátrának szétszedésére került a sor; nemsokára egymásra rakják, összegöngyölik, és hordozható csomagot csinálnak belőle. A törzsfőnök a fia volt: tagbaszakadt, erős férfi, a törzs első embere és hatalmas vadász. Mialatt az asszonyok a tábor felmálházásával bajlódtak, a főnök emelt hangon korholta őket lomhaságukért. A vén Koszkus csak annál jobban hegyezte fülét. Utoljára hallja ezt a hangot. Most értek Dzsihau sátrához! Most bontják a Tuszkenét! Hét, nyolc, kilenc; alighanem már a sámáné áll csak. Most! Szétverik azt is. Hallotta a sámán dörmögését, míg sátrát, holmiját a szánra rakta. Valahol felsírt egy gyerek; lágyan dünnyögő asszonyi torokhang csitítgatta, babusgatta. Bizonyosan a kis Ku-Ti, gondolta az öreg: nyűgös gyermek és elég hitványka. Tán hamarosan meghal; akkor lyukat égetnek a fagyos tundrán, és köveket hengergetnek fölé, hogy megóvják a farkascsordától. Ugyan, számít az valamit? Legfeljebb néhány évet s éppannyi éhezést, mint jóllakást. A végén úgyis ott leskelődik az örökké éhes, mindnyájuknál falánkabb halál.

De mi volt ez a nesz? Persze: a férfiak lepányvázzák a szánokat, és szorosra húzzák a hevedert. Úgy hallgatta az öreg, mint aki nem hallhatja többé. A pattogó korbáccsal a kutyák közé csördítettek. Hogy szűkölnek! Hogy gyűlölik ezt: a nekihuzakodást, az örökös hónyomot! Most indulnak! Szán szán után siklik tova lassan a csöndben. Elmentek... Kiléptek életéből, hogy egyedül nézzen szembe az utolsó keserves órával.

De mégse! Közeledő mokasszinok alatt ropog a hó. Egy férfi áll a vén Koszkus mellett, és tenyerét gyengéden a fejére teszi. Az ő fia, a derék fiú! Visszaemlékezett a többi vénekre, akiknek fiai nem várakoztatták meg a törzset; de az övé igen. Gondolatai messze a múltban kalandoztak; de a fia hangja visszaszólította a jelenbe.

- Jól érzed magad? - kérdezte.

- Jól - válaszolta az öreg.

- A fa ott van melletted - folytatta a fiatal férfi. - A tűz nagy lánggal ég; szürke az ég alja, a fagy is enged. Nemsokára havazik. Máris...

- Igen, már havazik.

- Sietős az utunk. Az emberek alig cipelik a nehéz batyut, horpaszuk lapos az éhségtől. Hosszú még az út, sietni kell. Indulok. Jó?

- Menj csak. Én már olyan vagyok, mint a tavalyi levél a fán: semmi se tart az ágon. Ha szellő kerekedik, lehullok. A hangom, mint a sipító vénasszonyé, szemem sem mutatja már a lábamnak a jó utat, a lábam is nehéz. No jó, csak menj.

Megnyugodva horgasztotta le fejét, és hallgatta a hó panaszos csikorgását, míg az utolsó nesz el nem halt; és akkor ráeszmélt, hogy fia messze jár, nem tudná már visszahívni. Kapkodva-tapogatva a farakás felé nyúlt. Már csak ez a fa választotta el az örökkévalóságtól, amely feltátongott előtte. Addig tart az élet, ameddig ez a maroknyi tüzelő. Egymás után rakja majd a tűzre, hogy táplálja, élessze, és lépésről lépésre közelebb lopakodik felé a halál. Amikor az utolsó hasáb is kiadja melegét, erőre kap a fagy. Előbb a lába dermed meg, majd a keze, lassan érzéketlenné válnak a végtagjai, végül az egész teste; feje a térdére csuklik - s akkor elpihen. Hiszen olyan könnyű. Mindenkinek meg kell halnia.

Nem panaszkodott. Ez az élet sora. Így van jól. A röghöz közel született, a röghöz közel élt, nem volt új előtte a rög törvénye. A törvény minden eleven húsra ezt szabta ki. A természet mostohán bánik a testtel; nincs részvéttel a kézzelfogható valami iránt, amit egyénnek hívnak. A természet csak a fajjal, a nemmel törődik. Ez volt a legelvontabb gondolat, amelynek belátásáig Koszkus barbár elméje eljutott; de ezt szilárdan megragadta. Az egész élet ezt példázta. A nedv felhúzódása, a fűzfarügyek kizöldellése, felpattanása, az elsárgult levél leperdülése - benne van ebben az egész történetünk. A természet egyetlen feladatot szab ki az egyénre csupán; ha elvégzi, meghal; ha nem végzi, mindegy, akkor is meghal. A természet nem törődik vele. Bőven akad, aki engedelmeskedik neki; csak az engedelmesség él tovább, és tart örökkön-örökké, nem pedig az engedelmeskedők. Réges-régi törzs a Koszkusé. Azok az öregek, akiket ő gyermekkorában ismert, maguk is ismertek véneket annak idején. A törzs él, ez az igazság: a törzs kezeskedik, hogy engedelmességre fogja minden gyermekét, a rég elfelejtett múltba visszamenőleg, azokat is, akik ott kallódnak jeltelen sírok alatt. Azok sem számítottak egyenként: megannyi epizód a törzs életében. Ügy múltak el, mint a nyári égbolton vonuló felhők. Ő is csak az volt: mellékes, múló epizód. A természet mit sem törődik vele. Az élet egyetlen feladatot szabott ki rá, egyetlen törvényt. A feladat a faj éltetése volt, a törvény pedig a halál. A fiatal lány jóleső látvány, telt keblű, erőteljes, pompás teremtés, járása ruganyos, és a szeme villog, de még előtte a feladat, amely rá kiszabatott. Villogó szeme felfényesül, járása mind szaporább, merészen bánik a fiatal férfiakkal, akik bátortalanul követik, és nyugtalansága rájuk ragad. Így lesz a leány mindegyre szebb, míg valamelyik vadász nem tudja türtőztetni már magát, sátrába viszi, hogy főzzön neki, törje magát érte, és gyermekei anyjává legyen. És ahogy egymás után jönnek gyermekei, szépsége elhagyja. Csoszogva-vánszorogva jár, szeme elhomályosul, elcsipásodik, és végezetül már csak apró gyermekei lelik örömüket a vénasszony fonnyadt arcában a tűznél. Elvégezte a rá kiszabott feladatot. Nemsokára az első ínséges esztendő, a legközelebbi hosszú út után, akárcsak őt is, mellétéve az aprócska farakást, otthagyják a havon. Mert ez a törvény.

Öreg Koszkus óvatosan egy tuskót helyezett a tűzre, és újra átadta magát az elmélkedésnek. Bárhová néz, mindennel egyformán ez történik. A szúnyogok az első faggyal eltűnnek. A kis mókus is elbújik, ha érzi halálát. Ha a nyúl elvénhed, mozgása lassú, nehézkes, s a futásban nem hagyja el többé ellenségeit. Még az óriás, csupasz képű szürkemedve is esetlen lesz, vaksi és kötekedő, míg végül leveszi lábáról néhány csaholó eszkimókutya. Még emlékszik, hogy hagyta ott tulajdon apját egy télen valahol a Klondike felső folyásánál - egy téllel annak előtte, hogy a misszionárius megjelent közöttük mondókáskönyvével és orvosságosdobozával. Nemegyszer csemcsegve emlékezett vissza Koszkus erre a skatulyára, noha fogatlan szájában már nem gyűlt össze nyál: különösen a „fájdalomölő” volt kedvére való. De a misszionárius csak kölönc volt tulajdonképpen, mert sohasem hozott a táborba húst, míg maga öt helyett

evett; végül a vadászok morogni kezdtek. A Mayo vízválasztója mellett, ott hűtötte meg a tüdejét; később a kutyák elkaparták a köveket róla, és összemarakodtak a tetemén.

Koszkus újabb hasábot helyezett a tűzre, és még messzebbre kalandozott a múltban. Visszagondolt a Nagy Éhínség idejére, amikor a vének üres gyomorral kuporogtak a tűz mellett, és a homályos szájhagyományt emlegették, hajdanvaló időkről, amikor a Yukon három teljes télen át nem fagyott be, s utána három teljes nyáron át jégtakaró alatt hömpölygött. Az anyját is akkor vesztette el, a Nagy Éhínség idején. Azon a nyáron a lazac ívása elmaradt, és a törzs a telet várta, mert a keribúban bizakodott. Eljött a tél, de egyetlen keribút sem ejtettek. Emberemlékezet óta nem történt ilyesmi, a legöregebbek szerint sem. Már a hetedik szűk esztendő volt, a keribú nem jött, a nyúl sem szaporodott, a kutyák is csonttá-bőrré fogytak. És a hosszú sötétség alatt a gyermekek jajveszékeltek és elhaltak, és elhullottak az asszonyok és a vének. És alig minden tizedik a törzsből érte meg a tavaszi nap visszatértét; az volt csak az éhség!

De látott bő esztendőket is, amikor a hús megrothadt, oly sok volt, a kutyák agyonzabálták magukat, és úgy elhíztak, hogy hasznavehetetlenné váltak - esztendőket, amikor eleresztették a vadat bántatlanul, az asszonyok termékenyek voltak, és a kunyhókban zsibongott a szapora fiú- és lány-ivadék. És a férfiak elterebélyesedtek, kiújultak a régi viszályok, és átkeltek a vízválasztón dél felé, hogy leöljék a pelli törzset, onnan pedig nyugatra mentek, hogy a tananák elhamvadt tüze mellé telepedhessenek. Emlékezett, hogy még mint gyerek, megleste a nagy bőség idején, amikor a farkasok letepertek egy hatalmas szarvasbikát. Zing-Ha is ott hevert a hóban vele, és együtt nézték - Zing-Ha, akiből a legügyesebb vadász lett később, de végül egy léken beleesett a Yukonba. Úgy leltek rá egy hónap múlva, félig kikapaszkodva a lék szélénél, keményen ráfagyva a jégre.

Igaz, a szarvasbika... Zing-Hával ketten mentek ki aznap az erdőre, hogy vadászosdit játsszanak, ahogy az apjuktól látták. A folyócska medrében friss szarvasnyomot fedeztek fel, elkeverve tömérdek farkasnyommal.

- Vén bika lehet - mondotta Zing-Ha, aki hamarabb eligazodott a nyomokon -, vén bika, amelyik már nem tud a csordával lépést tartani. A farkasok elvágták testvéreitől, és most már le nem mennek róla.

Úgy is volt. Ez volt a farkasok szokása. Éjjel-nappal fáradhatatlanul a sarkában, ott vicsorítottak körülötte, az orra után kaptak, és nem tágítottak, amíg le nem rogyott. Akkor érezték Zing-Hával először az ébredező vérszomjat: a végső küzdelem izgalmas látványnak ígérkezett.

Mohón nekivágtak a nyomon, és még ő is, Koszkus, aki nem volt sem olyan jó szemű, sem oly ügyes nyomkövető, bekötött szemmel is utánament volna, olyan szélesre taposták. Heves izgalommal figyelték a farkascsorda vadászatát, és úgyszólván minden lépésnél azon frissiben kiolvasták a nyomokból a sötét tragédiát. Egy helyen odaértek, ahol a szarvasbika megállapodott. Jókora területen, hogy három férfi egyvégtében végigfekhetett rajta, a hó minden irányban fel volt túrva és le volt taposva. Ott volt középen az űzött nagyvad rézsút patáinak nyoma, és körös-körül szanaszét a farkasok apróbb lábnyomai. Néhányan, míg társaik a bikát gyötörték, leheveredtek a hóba pihenni; elnyújtózott testük nyoma világosan kirajzolódott a hóban, mintha csak az imént keltek volna fel. Az egyik farkast elcsípte a vadul öklendező felbőszített áldozat, és halálra tiporta: jól lekopasztott csontjai tanúskodtak róla.

Továbbmentek, s nemsokára újra elfelejtették emelni hátalpaikat: elébük tárult a második küzdelem színhelye. Itt az óriás állat kétségbeesetten viaskodott: kétszer is leteperték a hó tanúsága szerint, és kétszer is lerázta támadóit, s újra lábra állt. Már régen elvégezte a rá kiszabott feladatot, de szerette még az életet. Nagy ritkaság, hogy a jávorszarvas még egyszer

talpra álljon, ha a farkasok leteperték - vélte Zing-Ha -, de úgy látszik, ez lábra állt. A sámán majd jelnek és csodának veszi, ha elmondják odahaza.

Később odaértek, ahol a szarvasbika felkapaszkodott a parton, hogy elérje az erdőt; de támadói addig tépázták hátulról, míg felágaskodott és hátrazuhant - bele is vágott két farkast a hóba. Világos volt, hogy a zsákmány már nem szökhet meg: társaik nem falták fel a két farkasdögöt. Még két helyen állapodtak meg gyors egymásutánban, egész közel. Csupa vérfolt volt a nyom: a hatalmas állat iramodó léptei rendetlenek és rövidek lettek. S akkor fülükbe hatoltak a csata első hangjai - de nem a hajtók tele torokból üvöltő kara, hanem a kurta, csahos farkasugatás, amely arra vallott, hogy tipornak rajta, és fogukkal tépik már. Zing-Ha szél ellen, a hóban hason csúszva közelítette meg, és mögötte kúszott ő, Koszkus, akit a későbbi évek folyamán főnökké választott a törzs. Ketten emelték fel a fiatal fenyő földig lógó ágait, úgy lestek át alatta. A végküzdelem tárult elébük.

Mint minden ifjúkori benyomás, a kép most is élénken állt előtte, vaksi szeme oly világosan látta a végső viadalt, mint akkor, régen. Koszkus elcsodálkozott ezen; később, amikor harci főnök lett és a tanács főembere, nagy tetteket vitt véghez, és a pelli törzsbeliek átkozva emlegették nevét, nem is szólva arról, hogy egyszer egy fehér embert is megölt, nyílt küzdelemben, késpárbajban.

Sokáig eltűnődött fiatalsága napjain; a tűz is hamvadozott már, és a fagy csípése érezhetőbbé vált. Újabb két hasábbal szította fel a tüzet, és a maradékot tapintásra felbecsülve, felmérte a hátralevő életet. Ha Szit-Kum-To-Ha megemlékezett volna nagyapjáról, és több rőzsét gyűjtött volna, egy-két órácskával megtoldhatta volna életét. Ezt igazán megtehette volna, ezt a semmiséget; de amilyen nemtörődöm lány, még ennyire sem becsülte az öregeket, amióta a Hód, Zing-Ha fiának a fia, szemet vetett rá. Sebaj: vagy nem így tett-e ő is szeles fiatalságában? Egy darabig a csöndet figyelte, hátha a fia szíve meglágyul, és visszajön a kutyákkal, hogy elvigye vén apját a törzzsel oda, ahol kövér a keribú, és vastagon reng rajta a háj.

Feszülten figyelt, nyugtalan elméje egy pillanatra elcsitult. Sehol semmi nesz. Egyedül ő lélegzik a roppant csönd közepén; iszonyú volt ez a magány... De most! Mi volt az? Az öregember egész testében megborzongott. A jól ismert, hosszan elnyújtott üvöltés törte meg a csendet közvetlen közelről. Elsötétülő szemei előtt a jávorszarvas látomása merült fel - a vén jávorszarvasé: felszaggatott vékonya, véres oldala, megtépázott sörénye, hatalmas, sokágú agancsa, amellyel leteperve is a végsőkig döfködött. Látta az ide-oda cikázó szürke foltokat, parázsló szemüket, lógó nyelvüket, nyálcsorrantó agyaraikat... Látta, mint tömörülnek köré könyörtelenül, míg a letiport hóban egyetlen fekete folttá olvadnak össze.

Hideg állati orr bökte meg arcát, és érintésére lelke visszazuhant a való jelenbe. Gyorsan a tűzbe nyúlt, és égő rőzsenyalábot kapott ki belőle. A vadban felülkerekedett örökölt félelme az embertől, meghátrált egyelőre, és hosszú, elnyújtott vonítással társait szólította; azok mohón feleltek rá, míg lapuló, vicsorgó szürke kör képződött körülötte. Csak leste az egyre közelebb nyomuló kört; akkor vadul megforgatta feje fölött az égő rőzsét. A vad szimatolás dühös morgássá változott, de a fenekedő ordasok csak nem akartak szétszóródni. Hol az egyik tolta előre a pofáját, horpaszával utánahúzódzkodva, hol a második, hol a harmadik; és egy sem hátrált. Hát miért is csüggne annyira az életen? - kérdezte Koszkus, s a lángoló rőzsenyalábot a hóba ejtette. A fa sisteregve kialudt. A kör kelletlenül morgott, és nem tágított. Utoljára villant föl benne a vén szarvasbika küzdelme, és fáradtan térdére ejtette fejét. Utóvégre nem mindegy? Vagy nem ez az élet törvénye?

Határ Győző fordítása

Vének szövetsége

A katonai bíróság egy ember élete fölött ítélkezett. Öregember volt a vádlott, bennszülött, a Fehérhal folyó mellől, amely a Le Barge-tó alatt ömlik a Yukonba. Egész Dawsont felkavarta az ügy, és felkavarta a Yukon mentén lakókat is ezer mérföldre felfelé és lefelé. A földrabló és tengerrabló angolszászoknak szokásuk volt, hogy törvényeket adjanak a leigázott népeknek, gyakran kemény törvényeket. De Imber esetében a törvény ez egyszer elégtelennek és enyhének látszott, s a dolgok matematikáját tekintve a rá váró büntetés aránytalanul csekélynek. Az ítélet előre kész volt, nem is fért hozzá kétség; de hiába várt rá halálos ítélet, Imbernek csak egy élete volt, a vád pedig több tucat ember életét kérte rajta számon.

Oly sok ember vére tapadt a kezéhez, hogy a neki tulajdonított gyilkosságokat pontosan felsorolni sem lehetett. Az ösvény mellett, vagy a kályhánál pipázva, az emberek hozzávetőlegesen számítgatták, hányan pusztultak el a kezétől. Valamennyi szerencsétlen, meggyilkolt ember fehér volt, és egyenként, párosával és csoportostul ölték meg őket. És oly céltalanok és hiábavalók voltak e gyilkosságok, hogy a lovas csendőrség nem találta a rejtély nyitját, sem a csendőr kapitányok idején, sem később, mikor a patakok aranyat adtak, és kormányzó jött a domíniumból, hogy fizettessen az országgal gazdagságáért.

De még rejtélyesebb volt, hogy miért jött Imber Dawsonba, és miért adta fel magát. Késő tavasszal történt, mikor a Yukon morog, és hánykolódik jégpáncélja alatt: az öreg indián keservesen felkapaszkodott a folyó menti ösvényről, és pislogva állt meg a főutcán. Azok, akik látták megérkezését, észrevették, hogy gyenge és tántorog, s hogy odabotorkál egy épületfa-rakáshoz és leül. Egy teljes napig ült ott, s bámulta a fehér emberek hömpölygő szüntelen áradatát. Sokan kapták kíváncsian oldalt a fejüket, és néztek szembe merő tekintetével, és nem egy megjegyzés hangzott el a furcsa arckifejezésű öreg szivasra. Rengeteg ember emlékezett rá később, hogy meghökkent e rendkívüli alaktól, és életük végéig büszkén emlegették, milyen gyorsan felismerik ők a rendkívülit.

De a nap hőse mégis Dickensen volt. Kicsi Dickensen. Kicsi Dickensen nagy álmokkal és teli zsebbel jött ide; de a pénzzel eltűntek az álmok, s hogy megkeresse az útiköltséget vissza az Államokba, beállt tisztviselőnek a Holbrook és Manson ügynöki irodába. Holbrook és Manson irodájával szemben, az utca túloldalán volt az az épületfa-rakás, amelyen Imber ült. Dickensen kinézett az ablakon, mielőtt ebédelni ment volna; s amikor az ebédtől visszatért, megint kinézett az ablakon, és az öreg szivas még akkor is ott ült.

Dickensen továbbra is kinézett az ablakon, s később ő is élete végéig büszkén emlegette, milyen gyors a felismerő képessége. Romantikus kis fickó volt, s a mozdulatlan vén pogányt a szivas faj őrszelleméhez hasonlította, aki nyugodt tekintettel nézi a betörő angolszászok légióit. Teltek az órák, de Imber nem változtatott helyzetén, egy hajszálnyit sem mozdította izmait, és Dickensennek eszébe jutott az az ember, aki egyszer mozdulatlanul ült a szánján a Fő utcán, a jövő-menő emberek között. Azt hitték, pihen, de később, mikor megérintették, érezték, hogy merev és hideg: megfagyott a forgalmas utca kellős közepén. Tűzhöz kellett vonszolni, és felolvasztani kicsit, hogy kiegyenesítsék, és koporsóba tegyék. Dickensen megborzongott a visszaemlékezéstől.

Dickensen később kiment a járdára, hogy elszívjon egy szivart, és lehűljön; és nemsokára arra jött Emily Travis. Emily Travis kecses, finom szépség volt, és akár Londonban, akár Klondikeban, úgy öltözködött, ahogy egy milliomos bányamérnök lányához illik. Kicsi Dickensen lerakta szivarját az ablakpárkányra, hogy majd megtalálja újból, és megemelte kalapját.

Vagy tíz percig csevegtek, mikor Emily Travis átpillantott Dickensen válla fölött, és ijedt kis sikoltás tört ki belőle. Dickensen hátrafordult, és ő is meghökkent. Imber átjött az utca túloldaláról, és ott állt, ösztövér, kiéhezett árnyék, s tekintete a lányra szegeződött.

- Mit akarsz? - kérdezte Kicsi Dickensen remegő-bátran.

Imber morgott, és odalépkedett Emily Travishez. Végignézte, merően és gondosan, minden porcikáját. Úgy látszott, különösen megragadta figyelmét a lány selymes barna haja és puha lepkeszárny hamvas színeire emlékeztető arcbőre. Körbejárta és szemügyre vette, mérlegelő tekintettel, mint aki egy csónak vagy egy ló felépítését tanulmányozza. Körözése során szeme és a lenyugvó nap közé került a lány rózsaszín fülkagylója, és ő megállt, hogy a rózsás, áttetsző fület szemlélje. Aztán visszatért az archoz, és hosszan, figyelmesen nézett a kék szemekbe. Morgott, s kezét a lány karjára, a válla és könyöke közé tette. Másik kezével felemelte és visszahajlította az alkarját. Undor és csodálkozás tükröződött az arcán, és megvető morgással elengedte a lány karját. Aztán néhány torokhangú szótagot mormogott, hátat fordított neki, és megszólította Dickensent.

Dickensen nem értette a beszédét, és Emily Travis nevetett. Imber egyiktől a másikhoz fordult, homlokát ráncolta, de mindketten fejüket rázták. Már-már otthagyta őket, mikor a lány felkiáltott:

- Ó, Jimmy! Gyere ide!

Jimmy átjött az utca túloldaláról. Nagydarab, esetlen indián volt, a fehér emberek öltözékében, fején az eldorádói királyok sombrerója. Akadozva, görcsös torokhangon beszélt Imberrel. Jimmy szitka indián volt, és futtában ismerte csak a belső vidék nyelvjárásait.

- Ő fehérhal ember - mondta Emily Travisnek. - Én érteni nem nagyon övé beszéd. Ő akarja látni fehér ember főnök.

- A kormányzót - vélte Dickensen.

Jimmy beszélt még valamit a fehérhal indiánnal, s arca komollyá és zavarodottá vált.

- Azt hiszem, ő akarni Alexander kapitány - magyarázta. - Azt mondani, ő megölni fehér ember, fehér asszony, fehér fiú, megölni sok fehér. Ő akarni meghalni.

- Eszelős, azt hiszem - mondta Dickensen.

- Az micsoda? - kérdezte Jimmy.

Dickensen jelentőségteljesen a fejére mutatott, aztán az ujját ide-oda ingatta homloka előtt.

- Lehet, lehet - mondta Jimmy, és megint Imberhez fordult, aki ismét a fehér emberek főnökét követelte.

Egy lovas csendőr (aki Klondike-ban gyalogos szolgálatot teljesített) csatlakozott a csoporthoz, és hallotta Imber ismételt kívánságát. Magas, izmos legény volt, széles vállú, domború mellkasú, egyenes lábát szétterpesztette, és bármily magas volt is Imber, fél fejjel fölébe emelkedett. Szeme hűvös, szürke és szilárd tekintetű volt, magatartásán érzett a fajból és hagyományból táplálkozó erő sajátos önbizalma. Pompás férfiasságát még jobban kihangsúlyozta fiatalsága - szinte kamaszkorban járt még -, és sima arca éppoly kész volt a pirulásra, mint egy lányé.

Imber tüstént felfigyelt rá. Szeme kigyúlt, mikor észrevette a rendőr arcán egy régi kardvágás nyomát. Ráncos kezét végigfuttatta a fiatalember hátán, és megsimogatta a dagadó izmokat. Öklével ráütött a széles mellkasra, és nyomta, döfködte a vastag izomnyalábokat, amelyek vértként borították a rendőr vállát. A csoporthoz kíváncsi járókelők csatlakoztak: nagydarab

bányászok, hegylakók, határvidékiek, hosszú lábú és széles vállú nemzedékek fiai. Imber egyikről a másikra pillantott, azután hangosan megszólalt a fehér indiánok nyelvén.

- Mit mond? - kérdezte Dickensen.

- Ő mondani, mind lenni férfi, mint az a rendőr - fordította Jimmy.

Kicsi Dickensen kicsi volt, és most már restellte, hogy Miss Travis jelenlétében feltette a kérdést.

A rendőr megsajnálta, és átvette a szót:

- Azt hiszem, lehet valami a történetében. Elviszem kihallgatásra a kapitányhoz. Mondd meg neki, Jimmy, hogy jöjjön velem.

Jimmy megint görcsös torokhangokban tört ki, és Imber elégedetten dörmögött.

- De kérdezd meg, Jimmy, mit mondott és mit akart, mikor megfogta a karomat - szólt Emily Travis.

Jimmy feltette a kérdést, és megkapta a választ.

- Azt mondja, te nem félni - mondta Jimmy.

Emily Travisnek tetszett ez.

- Azt mondja, te nem szkukum, nem erős, te lenni gyenge, mint kisbaba. Ő törni téged övé két kezében apró darabokra. Ő gondolni, igen mókás, nagyon furcsa, hogy te lehetsz anyja olyan nagy, olyan erős férfiaknak, mint rendőr.

Emily Travis nem sütötte le a szemét, de arcát bíborszín futotta el. Kicsi Dickensen elpirult, és zavarba jött. A rendőr arcán átlángolt gyerekvére.

- No gyere - mondta mogorván, és vállával utat nyitott a tömegben.

Így jutott el Imber a katonai bíróságra, ahol önként teljes vallomást tett - a falak közé, ahonnan soha többé nem kerül elő.

Imber nagyon fáradtnak látszott. A reménytelenség és a kor fáradtsága ült ki arcára. Válla csüggedten előrehajlott, szeme fénytelen volt. Hajcsomója fehér lett volna, de a nap és az időjárás viszontagságai annyira égették, marták, hogy petyhüdten, élettelenül lógott alá. Nem érdekelte, mi zajlik körülötte. A tárgyalótermet zsúfolásig megtöltötték a bányászok és útonjárók, és baljós csengése volt tompára fogott hangjuk dörmögésének, zúgásának: úgy ért az Imber füléhez, mint mély barlangokból a tenger morgása.

Egy ablak mellett ült, és szeme meg-megpihent a kietlen külvilágon. Az eget felhő borította, szürke eső szitáit. A Yukon áradt. Eltűnt a jég, s a folyó feljött a városba. A Fő utcán kenukban és csáklyafával hajtott ladikokban jártak ide-oda a nyughatatlan emberek. Imber gyakran látta, hogy a ladikok letérnek a Fő utcáról, és befutnak a négyszögletes térre, a laktanya elöntött gyakorlóterére. Néha eltűntek odalent, s hallotta, amint nekiütődnek a ház cölöpjeinek, s utasaik bemásznak az ablakon. Majd vízben gázoló emberek tocsogását hallotta, amint átlábaltak az alsó szobákon, és feljöttek a lépcsőn. Aztán megjelentek az ajtóban, kalaplevéve, csöpögő gázlócsizmában, és csatlakoztak a várakozó tömeghez.

S míg az emberek rászögezték pillantásukat, és komor várakozással élvezték a rá váró büntetést, Imber nézte őket, és töprengett szokásaikon és törvényükön, amely sohasem alszik, hanem működik szakadatlanul, jó és rossz napokban, áradásban és éhínségben, bajon, szörnyűségen és halálon át, s amely, úgy érezte, működni fog szakadatlanul, az idők végezetéig.

Egy ember élesen kopogott az asztalon, s a beszélgetés némaságba fúlt. Imber ránézett a kopogóra. Úgy látszott, ez itt a legfőbb ember, de Imber úgy érezte, az a szögletes homlokú ember, aki hátrább, egy íróasztalnál ül, főnöke itt mindenkinek, annak is, aki kopogott az asztalon. Egy másik ember állt fel ugyanattól az asztaltól, és sok-sok lap finom papírról olvasni kezdett. Minden lap előtt megköszörülte a torkát, és minden lap végén megnyalta az ujjait. Imber nem értette a beszédét, de a többiek értették, és Imber tudta, hogy felbőszültek tőle. Néha nagyon felbőszültek tőle, s egyszer egy ember szidni kezdte őt, metsző, éles szótagokban, míg az asztal mellett ülők közül valaki csendre nem kopogta.

A felolvasás végtelenül sokáig tartott. Az egyhangú, éneklő kiejtés álmodozásba ringatta Imbert, és akkor is álmodozásba merült, mikor a felolvasás véget ért. Egy hang szólt hozzá az ő nyelvén, s ő meg sem lepődött.

Felállt, s belenézett testvére fiának az arcába, egy fiatalemberébe, aki évekkel ezelőtt elvándorolt, hogy a fehéreknél keressen szállást.

- Emlékszel-e rám? - kérdezte a fiatalember köszöntésül.

- Emlékszem - felelte Imber. - Te vagy Haukan, aki elment. Anyád meghalt.

- Öregasszony volt - mondta Haukan.

De Imber ezt nem hallotta, és Haukan, vállára téve kezét, megint felrázta tompultságából.

- Elmondom neked, amit ez az ember mondott; gonosztetteid történetét, amit te, ó, bolond, elmondtál Alexander kapitánynak. És te meg fogod érteni, és megmondod, igaz beszéd-e vagy sem. Így parancsolták.

Haukan a missziós emberek közé került, s ott megtanították írni és olvasni. Kezében tartotta a sok finom papírlapot, amelyeket az ember felolvasott az imént; egy írnok jegyezte fel a szöveget akkor, amikor Imber vallomást tett Jimmy száján keresztül Alexander kapitány előtt. Haukan olvasni kezdett. Imber hallgatott egy darabig, aztán csodálkozás ült ki arcára, és hirtelen közbeszólt:

- Ez az én beszédem, Haukan. Hogyan jöhet a te ajkadról, hiszen füled nem hallotta?!

Haukan önelégülten somolygott. Haja középen volt elválasztva.

- A papírról jön, ó, Imber. Fülem sohase hallotta. A papírról jön, a szememen át a fejembe, s a számon át hozzád. Így jön.

- Így jön? Ott van a papíron? - Imber hangja tiszteletteli suttogássá halkult. Hüvelyk- és mutató-ujja között morzsolgatta a papírlapokat, és a rákapart betűkre meredt. - Nagy varázslat ez, Haukan, és te csodát művelsz.

- Ez semmi, ez semmi - felelte a fiatalember hanyagul és büszkén. Vaktában olvasott az iratból:

- *Abban az évben, jégzajlás előtt egy öregember jött, és egy sánta fiú. Ezeket is megöltem, és az öregember nagy zajt csapott...*

- Igaz - vágott közbe Imber elakadó lélegzettel. - Nagy zajt csapott, és sokáig nem akart meghalni. De te honnan tudod, Haukan? Talán a fehér emberek főnöke mondta meg neked? Senki sem látott, és csak neki meséltem el.

Haukan türelmetlenül rázta a fejét.

- Nem mondtam már, hogy itt van a papíron, ó, te ostoba?

Imber merően nézte a tintával telerótt lapot.

- Mint ahogy a vadász, ránéz a hóra, és azt mondja: itt tegnap elment egy nyúl; és itt a füzesnél megállt, fülelt, hallott valamit és félt, és ott visszafordult a nyomán; és itt, sokkal gyorsabban és nagyobb ugrásokkal egy hiúz jött; és itt, ahol a karmok mélyen belevágtak a hóba, a hiúz nagyot ugrott; és itt a nyúlra vetette magát, és az alája került, és hátára fordult; és itt már csak a hiúz nyoma vezet el, nyúl nincs többé - mint ahogy a vadász ránéz a jelekre a hóban, és azt mondja, ez és ez, így és itt történt, úgy nézel te a papírra, és mondod, ezt és ezt, így és itt cselekedte az öreg Imber?

- Úgy bizony - mondta Haukan. - És most figyelj, és tartsd azt a vénasszony nyelvedet a fogad közt, míg nem szólítanak, hogy beszélj.

Azután sokáig olvasta neki Haukan a vallomást, és Imber szótlanul tűnődött. A végén így szólt:

- Az én beszédem igaz beszéd, de öreg vagyok már, Haukan, és eszembe jutnak elfelejtett dolgok, amiket a fehér főnöknek meg kell tudnia. Először, volt egy ember, aki a Jéghegyeken jött át, ravasz vascsapdákkal, és a Fehérhal folyó hídjait kereste. Megöltem. És valamikor régen három ember aranyat keresett a Fehérhal folyón. Őket is megöltem, és otthagytam a rozsomákoknak. És az Öt Ujjnál volt egy tutajos ember, akinek sok húsa volt.

Azokban a percekben, mikor Imber megállt, és emlékei között keresgélt, Haukan lefordította a vallomást, s egy jegyző írásba foglalta. A hallgatóság egykedvűen figyelte a cifrázatlan kis tragédiákat, míg Imber egy vörös hajú emberről nem beszélt, aki kancsal volt, s akit nagyon messziről lőtt le.

- A szentségit! - mondta egy ember a hallgatóság első sorában, érzéssel és bánatosan. Vörös haja volt. - A szentségit! - ismételte. - A bátyám volt, Bill. - És a tárgyalás alatt végig, szabályos időközökben ünnepélyesen megismételte: - A szentségit! - Barátai nem hallgattatták el, sem az asztalnál ülő férfi nem kopogott rá.

Imber feje megint lehajlott, szeme kialudt, mintha fátyol húzódott volna eléje, és eltakarná a világtól. És álmodott, ahogy csak az öregség tud álmodni az ifjúság óriási hiábavalóságáról.

Haukan később megint felkeltette:

- Állj fel, ó, Imber. Azt parancsolták, hogy mondd meg, miért tetted mindezt, miért ölted meg azokat az embereket, és miért utaztál végül ide, megkeresni a Törvényt?

Imber erőtlenül felállt, és előre-hátra imbolygott. Beszélni kezdett, halk, kissé recsegő hangon, de Haukan félbeszakította:

- Ez az öregember borzasztó bolond - mondta angolul a szögletes homlokú embernek. - Beszéde bolond, és olyan, mint egy gyereké.

- Hallani akarjuk a beszédét, amely olyan, mint egy gyereké - mondta a szögletes homlokú ember. - És szóról szóra akarjuk hallani, úgy, ahogy mondja. Megértetted?

Haukan megértette, és Imber szeme felszikrázott, mert észrevette a testvére fia és a vezető ember között lezajló jelenetet. S aztán elkezdődött a történet, egy bronz hazafi eposza, amelyet bronzba lehetne önteni az ezután élő nemzedékek okulására. A tömeg furcsán elcsendesült, a szögletes homlokú ember tenyerébe támasztotta fejét, és eltöprengett Imbernek és fajtájának lelkén. Csak Imber mély hangja hallatszott, amint ritmikusan váltakozott a tolmács éles hangjával, és olykor-olykor, mint a harang, a vörös hajú ember álmélkodó és tűnődő felkiáltása: - A szentségit!

- Imber vagyok, a fehérhal népből. - Így kezdte a fordítást Haukan, akit elfogott öröklött barbársága, s elvesztette a misszión felszedett kultúráját és felületes civilizáltságát, amikor meghallotta az öreg Imber történetének vad csengését és ritmusát. - Apám az erős Otszbaok volt. Az országot gyerekkoromban napfény és boldogság melegítette. Az emberek nem sóvárogtak idegen holmi után, nem hallgattak új hangokra, és atyáik szokásai voltak szokásaik. A nők tetszésre leltek a fiatal férfiak szemében, és a fiatal férfiak örömmel néztek rájuk. Az asszonyok mellén gyerekek csüggtek, csípejüket kiszélesítette a törzs szaporodása. A férfiak férfiak voltak azokban az időkben. Békében és bőségben, háborúban és éhínségben férfiak voltak.

Akkoriban több hal volt a vízben, mint most, és több vad az erdőben. Kutyáink farkasok voltak, vastag bundájúak, és állták a fagyot és a vihart. És mi is olyanok voltunk, mint kutyáink, mert mi is éppúgy álltuk a fagyot és a vihart. És amikor a pellik földünkre törtek, megöltük őket, és ők megöltek minket. Mert férfiak voltunk, mi, a fehérhal indiánok, és apáink és apáink apái harcoltak a pellik ellen, és meghúzták földünk határait.

Mint mondtam, mi is olyanok voltunk, mint a kutyáink. És egyik nap megérkezett az első fehér ember. Úgy vonszolta magát, négykézláb, a hóban. És bőre kifeszült, csontjai majd kibökték. Ilyen embert még nem láttunk, gondoltuk, és szerettük volna tudni, milyen földről és milyen furcsa törzsből való. Gyenge volt, nagyon gyenge, mint egy kisgyerek, adtunk hát helyet neki tüzünknél, és meleg szőrméket fekvőhelynek, és úgy etettük, mint a kisgyerekeket.

És jött vele egy kutya, háromszor akkora, mint a mi kutyáink, és nagyon gyenge volt az is. Ennek a kutyának a szőre rövid volt és nem meleg, és úgy megfagyott a farka, hogy a vége levált. És ezt az idegen kutyát etettük, lefektettük a tűz mellé, és elvertük róla kutyáinkat, amelyek megölték volna. És a jávorszarvashústól és a napon szárított lazactól erőre kapott a kutya és az ember; és erejük tudatában hatalmasak és bátrak lettek. És az ember hangos szavakat mondott, és kinevette az öregembereket és a fiatal férfiakat, és kihívóan méregette lányainkat. És a kutya verekedett kutyáinkkal, és noha rövid szőrű és lágy testű volt, hármat megölt közülük egy nap alatt.

Mikor népe felől érdeklődtünk, az ember így felelt: - sok testvérem van -, és nem volt jó hallgatni a nevetését. És amikor egészen visszanyerte erejét, elment, és vele ment Noda, a főnök lánya. És nem sokkal ezután egyik szukánk megkölykezett. Senki sem látott még olyan kutyákat: nagy fejűek, vastag állkapcsúak, rövid szőrűek és tehetetlenek voltak. Jól emlékszem apámra, az erős Otszbaokra. Arca elfeketült a haragtól ekkora tehetetlenség láttán, fogott egy követ, így, és megszűnt a tehetetlenség. És két nyár múltán visszajött hozzánk Noda, karján egy fiúgyermekkel.

Így kezdődött. Jött a második fehér ember, rövid szőrű kutyákkal. Mikor elment, otthagyta őket. Vele ment a hat legerősebb kutyánk, helyettük cserébe anyám öccse, Ku-Szo-Ti, csodálatos pisztolyt kapott, amely nagyon gyorsan hat lövést adott le egymás után. Ku-Szo-Ti nagyra volt a pisztollyal, és kinevette íjainkat és nyilainkat. „Asszonyholmi” - mondta, és elment a csupasz képű szürkemedve ellen, kezében a pisztollyal. Most már tudni való, hogy nem jó a csupasz képű szürkemedvére pisztollyal vadászni, de honnan tudhattuk volna akkor, és honnan tudhatta volna Ku-Szo-Ti? Így hát elindult a csupaszképű ellen, nagyon bátran és nagyon gyorsan hatszor elsütötte a pisztolyt, de a csupaszképű csak dörmögött, és betörte Ku-Szo-Ti fejét, mintha tojás volna, s mint a mézet a méhodúkból, kiborította Ku-Szo-Ti agyvelejét a földre. Ku-Szo-Ti jó vadász volt, és nem maradt, aki húst hozzon asszonyának és gyerekeinek. És minket keserűség fogott el, és azt mondtuk: „Ami jó a fehér embernek, az nem jó nekünk.” És ez így igaz. Sok a fehér ember és kövér, de minket megritkítottak és sovánnyá tettek a szokásaik.

Jött a harmadik fehér ember, és mindenféle kincset érő csodálatos holmit hozott magával. És elcserélte a húsz legerősebb kutyánkat. Ajándékokkal és nagy ígéretekkel magával csábította tíz fiatal vadászunkat is, olyan útra, amelyről senki sem tudta, hova visz. Azt mondják, megfagytak a Jéghegyek hómezőin, ahol még nem járt ember, vagy a Csend Dombjain, a föld peremén túl. Akárhogy is, sem a kutyákat, sem a vadászokat nem látta többé a fehérhal nép.

És az évek során egyre több fehér ember jött, és fizetséggel, ajándékkal elcsalták a fiatal férfiakat. És néha a fiatal férfiak visszajöttek, és furcsa történeteket meséltek a pelliken túl fekvő föld veszedelmeiről és a fáradságos munkáról; és néha nem jöttek vissza. És mi azt mondtuk: „Ezek a fehér emberek biztosan azért nem félnek az élettől, mert sok életük van; de mi kevesen vagyunk a Fehérhal folyónál, s a fiatal férfiak nem mehetnek el ezután." De a fiatal férfiak elmentek, és a fiatal nők is, és mi nagyon haragosak voltunk.

Igaz, lisztet és sózott disznóhúst ettünk, és teát ittunk, ami nagy gyönyörűség volt; de ha nem tudtunk teát szerezni, rosszul éreztük magunkat, keveset beszéltünk, és hamar felbőszültünk. Így támadt bennünk a sóvárgás a fehér embertől cserélt holmik után. Csere! Csere! Mindig csak csere! Egyik télen eladtuk húskészletünket faliórákért, amelyek nem jártak, törött belsejű zsebórákért, simára koptatott reszelőkért és töltény nélküli, használhatatlan pisztolyokért. És jött az éhínség, és nem volt hús, és kétszer húszan meghaltak a tavasz megérkezése előtt.

„Most legyengültünk - mondtuk -, és a pellik ránk fognak törni, és elfoglalják határainkat." - De a pellik is arra a sorsra jutottak, mint mi, és túl gyengék voltak, hogysem ránk törjenek.

Apám, az erős Otszbaok, akkor már öreg volt, és nagyon bölcs. És beszélt a főnökkel, imigyen: „Nézd, kutyáink nem érnek semmit. Nem vastag bundájúak, és nem erősek már, és elpusztulnak a fagyban és a hámban. Menjünk a faluba, és öljük meg őket, a farkasfajták kivételével, azokat meg kössük ki éjszakára, hogy párosodjanak a vad erdei farkassal. Így megint meleg szőrű és erős kutyáink lesznek."

És szava meghallgatásra talált, és mi, fehérhal indiánok, híresek lettünk kutyáinkról, amelyek a legjobbak voltak az országban. De önmagunkért nem lettünk híresek. Legjobb fiatal férfiaink és asszonyaink elmentek a fehér emberekkel, és ösvényeken, folyókon vándoroltak távoli helyekre. És a fiatal nők öregen és megtörten jöttek vissza, mint Noda, vagy egyáltalán nem jöttek vissza. És a fiatal férfiak, ha visszajöttek, rövid ideig ültek csak tüzünknél, tele voltak rossz beszéddel, durva szokásokkal, gonosz italokat ittak, és hosszú napokon és éjszakákon át szerencsejátékot játszottak, és mindig nagy nyugtalanság volt szívükben, míg meg nem hallották a fehér ember hívó szavát, s akkor elmentek megint az ismeretlen helyekre. És nem volt bennük tisztesség és tisztelet, kigúnyolták az ősi szokásokat, és a főnök és a varázslók arcába nevettek.

Mint mondtam, gyenge néppé váltunk mi, fehérhal indiánok. Eladtuk meleg bőreinket és szőrméinket dohányért, whiskyért és vékony gyapjúholmiért, amiben dideregtünk télen. És ránk jött a köhögő betegség, és férfiak és asszonyok köhögtek és izzadtak hosszú éjszakákon át, és a vadászok az ösvényen vért köptek a hóba. És most az egyikük, majd a másikuk szájából kezdett dőlni a vér, és meghaltak. És az asszonyok kevés gyereket szültek, s akiket szültek, gyengék és betegesek lettek. És más betegség is jött a fehér emberektől. Ilyen betegséget sose láttunk, és nem értettük őket. Hallottam, hogy himlőnek, kanyarónak hívják ezeket a betegségeket, s mi úgy pusztultunk tőlük, mint a lazacok a csendes visszaforgóban, mikor már elívtak ősszel, és felesleges tovább élniük.

És - ez a furcsa benne - bár a fehér emberek úgy jönnek, mint a halál lehelete, és minden szokásuk halált hoz, s orrlyukuk halállal van tele, ők mégsem halnak meg. Övék a whisky és a dohány és a rövid szőrű kutyák; övék a sok betegség, a himlő, a kanyaró, a köhögés, a

vérköpés; övék a fehér bőr és a gyengeség faggyal és viharral szemben; és övék a pisztoly, amely nagyon gyorsan, hatszor egymás után lő, és nem ér semmit. És ők mégis meghíznak sok bajukon, gonosz holmijukon, és boldogulnak, és rátelepednek a világra, és hatalmasan letiporják népeit. És asszonyaik is gyengék, mint a kicsi babák, roppant törékenyek, de sose törnek el, és férfiakat szülnek. És ebből a puhaságból, betegségből, gyengeségből erő és hatalom és tekintély származik. Lehet, hogy istenek, lehet, hogy ördögök. Nem tudom. Mit tudok én, öreg Imber, a fehérhal indiánok törzséből? Csak azt tudom, hogy ésszel nem lehet felérni ezeket a fehér embereket, ezeket a távolba utazókat, világszerte verekedőket.

Mint mondtam, egyre kevesebb és kevesebb lett a vad az erdőben. Igaz, a fehér ember puskája kitűnő, és messziről öl; de mit ér a puska, ha nincs ölni való vad? Mikor kisgyerek voltam, a Fehérhal folyó mellett minden dombon találtunk jávorszarvast, s a keribú-szarvas megszámlálhatatlan csapatokban vonult minden évben. De ma a vadász tíz napig is járhatja az ösvényt, és egyetlen jávorszarvas sem örvendezteti meg szemét, a megszámlálhatatlan sokaságú keribú pedig egyáltalán nem vonul. Keveset ér a puska, mondom, bármilyen messziről öl is, ha nincs mit ölnie.

És én, Imber, eltöprengtem ezeken a dolgokon, s közben figyeltem, hogyan pusztulnak a fehérhal indiánok, a pellik s az ország valamennyi törzse, mint ahogy kipusztult a vad az erdőben. Sokáig töprengtem. Beszéltem a varázslókkal és a bölcs öregemberekkel. Elköltöztem, hogy a falu zaja ne zavarjon, és nem ettem húst, hogy ne nyomja a gyomrom, és ne gyengítse szememet és fülemet. Soká ültem álmatlanul az erdőben, tágra nyílt szemmel vártam a jelet, és türelmes és sóvár füllel a szót, amelynek el kellett jönnie. És egyedül lementem az éj feketeségében a folyópartra, ahol szél nyögött, víz zokogott, s ahol régi, elmúlt, meghalt varázslók fákban élő szellemeitől kértem bölcsességet.

És végül, mintegy látomásban, feltűntek előttem a kurta szőrű, hitvány kutyák, s a tennivaló megvilágosodott. Atyám, az erős Otszbaok bölcsessége folytán tisztán megőriztük farkaskutyáink vérét, s ezért azok meleg szőrűek és erős szánhúzók maradtak, így hát visszatértem a faluba, és beszédet intéztem a férfiakhoz. „Ezek egy törzshöz tartoznak, ezek a fehér emberek - mondtam -, nagyon nagy törzshöz, és bizonyára nincs ennivaló az országukban, azért jöttek közénk, hogy új országot szerezzenek maguknak. De gyengévé tesznek bennünket, és meghalunk. Nagyon éhes népség. Vadjaink már eltűntek, és ha életben akarunk maradni, úgy kell velük bánnunk, mint a kutyáikkal bántunk."

És tovább beszéltem, és harcot tanácsoltam. És a fehérhal törzs férfiai meghallgattak, és egyik ezt mondta, a másik azt, megint mások más haszontalanságokról beszéltek, és senki sem szólt bátran, vitéz tettekről és háborúról. De míg a fiatal férfiak gyengék voltak, mint a víz, és féltek, észrevettem, hogy az öregek némán ülnek, és szemükben fel-fellobban és kialszik a tűz. És később, mikor a falu már aludt, és senki sem tudott róla, félrehívtam az öregembereket az erdőbe, és megint beszéltem. És most egy véleményre jutottunk, és visszaemlékeztünk az ifjúság szép napjaira, a szabad földre, a bőség idejére, a boldogságra és a napfényre; és testvéreknek neveztük magunkat, titoktartást fogadtunk, és hatalmas esküt esküdtünk, hogy megtisztítjuk földünket a rárontó gonosz fajzattól. Világos, hogy bolondok voltunk, de honnan tudhattuk volna ezt, mi, a fehérhal törzs öregjei?

Hogy felbátorítsam a többieket, én hajtottam végre az első tettet. Őrt álltam a Yukonnál, míg az első kenu le nem ereszkedett rajta. Két fehér ember ült benne, s mikor kiegyenesedtem a parton, és felemeltem a kezem, megváltoztatták útirányukat, és felém eveztek. És amikor a csónak orrában ülő ember felemelte a fejét, hogy megtudja, mit akarok, nyilam átszisszent a levegőn, bele a torkába, s akkor megtudta. A másik ember, aki háttal evezett, félig vállához emelte puskáját, akkor ütötte át három dárdahajításom közül az első.

„Ezek az elsők - mondtam, mikor az öregemberek odagyűltek hozzám. - Később összefogunk minden törzs öregjeivel, és azután azokkal a fiatal férfiakkal, akik erősek maradtak, s a munka könnyű lesz.”

Akkor a két fehér embert beledobtuk a folyóba. És a kenut, pedig nagyon jó kenu volt, eltüzeltük, és eltüzeltük a kenuban levő holmit is. De előbb megnéztük, mi az: bőrzsákok voltak, s késünkkel felvágtuk őket. A bőrzsákokban sok olyan papírt találtunk, amilyenről felolvastál, ó, Haukan, s rajtuk jeleket, amelyeket megcsodáltunk, és nem értettünk. Most már bölcs vagyok, és tőled tudom, hogy emberek beszéde ez.

Suttogás, zümmögés támadt a tárgyalóteremben, mikor Haukan végig lefordította a kenuról szóló beszámolót, s egy ember hangosan megszólalt:

- Az elveszett 91-es posta volt, Peter James és Delaney hozta, utoljára Matthews beszélt velük, mikor a Le Barge-tóról elindultak.

Az írnok állhatatosan körmölt, s Észak története újabb bekezdéssel szaporodott.

- Nem sokat mondhatok már - folytatta lassan Imber. - Ott van a papíron mindaz, amit véghezvittünk. Öregemberek voltunk, és nem értettünk meg semmit. Én, Imber, még ma sem értek meg semmit. Titokban örültünk, és egyre öltünk, mert éveink során furfangossá váltunk, és megtanultuk, hogyan kell sietség nélkül gyorsan haladni. Mikor sötét tekintetű és durva szavú fehér emberek jöttek közénk, és elvittek hat fiatal férfit vasra verve, rájöttünk, hogy többet és messzebb kell ölnünk. És mi, öregemberek, egyenként elindultunk felfelé és lefelé a folyón, ismeretlen földekre. Bátor tett volt. Öregek voltunk, és nem féltünk, de a távoli helyektől való félelem szörnyű félelme azoknak, akik már öregek.

Így öltünk, sietség nélkül és furfangosan. Öltünk a Csilkutnál és a Deltánál, a hágóktól a tengerig, ahol csak tábort vertek vagy utat törtek a fehér emberek. Igaz, meghaltak, de mit értünk vele? Csak jöttek át a hegyeken, egyre többen és többen lettek, mi pedig, öregek, egyre kevesebben. Emlékszem a Keribú-gázlónál egy fehér ember táborára. Nagyon kicsi fehér ember volt, és három öreg támadt rá álmában. És másnap mind a négyükre rábukkantam. Csak a fehér ember lélegzett még, és elegendő lélegzet volt benne, hogy alaposan megátkozzon, mielőtt meghalt.

Így halt meg most az egyik öregember, majd a másik öregember. Néha sokkal később hallottuk meg, hogyan halt meg, néha egyáltalán nem hallottuk meg. S a többi törzs öregjei gyengék és gyávák voltak, és nem akartak csatlakozni hozzánk. Mint mondtam, sorra meghaltak, s végül egyedül maradtam. Imber vagyok, a fehérhal népből. Apám az erős Otszbaok volt. Nincs már fehérhal törzs. Az öregek közül én vagyok az utolsó. A fiatal férfiak és nők elmentek, némelyik a pellikkel él, némelyik a lazac törzzsel, és legtöbben a fehér emberekkel. Nagyon öreg vagyok és nagyon fáradt, és hiábavaló harcolni a Törvény ellen, ahogy mondtad, Haukan. Eljöttem megkeresni a Törvényt.

- Csakugyan bolond vagy, ó, Imber - mondta Haukan.

De Imber már álmodozott. A szögletes homlokú bíró is álmodozott, és egész faja feltűnt előtte egyetlen hatalmas látomásban - acélpatkós, páncélba öltözött fajta, a törvényhozó és világalkotó az emberiség családjában. Látta vörösen csillogó hajnalát a sötét erdőkön és mogorva tengereken át; látta lobogni, véresen és vörösen, nagy és diadalmas delét; és látta árnyékos lejtőin éjbe veszni a vérvörös fövenyt. És mindezeken keresztül meglátta a hatalmas és kegyetlen Törvényt, amely örökké ítélkező, örökké hajthatatlan, és nagyobb, mint az emberparányok, akik végrehajtják, vagy akiket összezúz, mint ahogy nagyobb nála is; és szíve irgalmat kért.

Szász Imre fordítása

Ligun halála

- Hallgasd meg Ligun halálát...

A beszélő elhallgatott, vagyis inkább várt a szóval, és sokatmondón rám tekintett. Én a tűz felé tartottam az üveget, hüvelykujjammal mutatva, hogy mennyit húzhat belőle, s azzal odanyújtottam neki: hisz ő volt Palitlum, az Iszákos. Sok történetet mondott már nekem, és régen lestem, hogy ettől az írástudatlan krónikástól meghalljam Ligun viselt dolgait; mert ő aztán minden teremtett léleknél többet tudhatott róla.

Dörmögve hátraszegte fejét, de hangja csakhamar kortyintássá változott: hátunk mögött a szirtfalon, felfordított palack alatt hátrahajló szörnyeteg férfitorzó árnyéka táncolt-imbolygott; Palitlum dédelgető cuppanással vette le szájáról az üveget, és bánatosan pillantott fel a kísérteties mennyboltra, amelyen a nyáréji északi fény sápadt világossága játszott.

- Furcsa jószág - mondta az italra -, hideg, mint a víz, és forró, mint a tűz. Erőt ad annak, aki issza, és erejét veszi annak, aki issza. Megfiatalítja a vént, megvéníti a fiatalt. A fáradtat felserkenti, hogy folytassa útját, a pihent embert elnehezíti, és álomba ringatja. Az én fivérem nyúlszívű volt, de ha ivott belőle, négyesével küldte másvilágra ellenségeit. Atyám olyan volt, mint a vén ordas, mindenkire fogát vicsorította; de ivott belőle, és lelőtték hátulról, amikor megfutamodott. Furcsa jószág.

- Háromcsillagos; különb, mint amivel ti a gyomrotokat mérgezitek, amott - válaszoltam, széles mozdulattal körbe mutatva a sötétség ásító torkába és le a partra, ahol távoli, apró fények villogtak; pisla lángocskák - körülöttük csak még sűrűbben, még hatalmasabban sötétlett az éjszaka.

Palitlum sóhajtott, és megcsóválta a fejét.

- Ezért vagyok most itt veled.

És egyetlen ölelő pillantásba foglalt engem és az üveget; tekintete minden szónál ékesebben tanúskodott szemérmetlen szomjúságáról.

- Még nem - hárítottam el, két térdem közé csúsztatva az üveget. - Most Ligunról beszélj. A háromcsillagosról majd azután társalgunk.

- De sok van még benne, meg se kottyant ez a kevés - kunyerált arcátlanul. - Csak az ajkaimon érezzem, mindjárt nagyszerű dolgokat mesélek Ligunról és utolsó napjairól.

- Erejét veszi annak, aki issza - csúfolódtam -, a pihent embert pedig elnehezíti, és álomba ringatja.

- Bölcs vagy - hagyta rám, harag és büszkeség nélkül. - Bölcs vagy, miként összes testvéreid. Ha ébren, ha álmotokban, a háromcsillagos ott van veletek; de azért még egyszer sem láttam, hogy túl soká vagy túl sokat innátok belőle. És közben összegyűjtitek a hegyeinkben rejlő aranyat és a vizeinkben úszkáló halat; és Palitlum és Palitlum fivérei nektek ássák az aranyat, nektek fogják a halat, és boldogok, ha bölcsességetekben kegyesen boldoggá teszitek őket, és megengeditek, hogy a háromcsillagos megnedvesítse ajkukat.

- Azt hittem, Ligunról fogok hallani - szóltam türelmetlenül. - Rövid az éjszaka már, és kemény út áll előttünk holnap.

Ásítozni kezdtem, és szedelőzködtem, mintha indulnék; Palitlumnak aggodalom tükröződött arcán, és hirtelen megeredt a nyelve:

- Öreg napjaiban arra vágyott Ligun, hogy békében éljenek a törzsek. Fiatal korában első volt a harcosok között, és ő volt a szigetek és a hágók harci főnökeinek feje. Harcból állt az élete, több csont-, ólom- és acélütötte sebhellyel dicsekedett, mint akárki más. Három felesége volt, és mindegyiktől két fia; és fiai, a legidősebbtől a legfiatalabbig, ott estek el a csatában oldalán. Nyughatatlanul, mint a csupasz képű szürkemedve, bebarangolta az országot széltében-hosszában, északnak Unalaszkáig és a Sekély Vizekig, délnek a Sarolta-szigetekig, sőt mondják, hogy a khék törzzsel a messzi Puget-öbölig is eljutott, és megerősített házaikban lemészárolta testvéreidet.

Hanem, amint mondtam, öreg napjaira békét akart teremteni a törzsek között. Nem mintha ijedős lett volna, vagy megkedvelte volna a meleg vackot a tűz mellett és a tele fazekat. Mert szilajabb volt, ravaszabb és vérszomjasabb a legvadabb harcosnál, éhínség idején behúzta horpaszát, és jobban bírta a legfiatalabbnál, és a kegyetlen tengerrel, a dermesztő úttal hóban-fagyban, a legderekabbnál is bátrabban szembeszállt. De sok mindenért, amit tett, büntetésül egy hadihajó elvitte őt a te hazádba, ó, Szőrös Arcú Bostoni Ember. És sok-sok év telt el, és én is felserdültem már, mire visszatért, öregebb voltam a gyerekeknél, de fiatalabb a férfiaknál. És Ligun, aki vénségére gyermek nélkül maradt, kedvelt engem, és ahogy bölcsességében gyarapodott, nekem is juttatott belőle.

„Jó a harc, ó, Palitlum” - mondotta, nem egészen így, ó, Szőrös Arc, mert abban az időben még nem úgy ismertek, hogy Palitlum, hanem Ólónak, az Örökké-Éhesnek hívtak. Az ivás csak azután következett. „Jó a harc - mondotta Ligun -, de ostobaság. A Bostoni Országában, és ezt tulajdon szememmel láttam, senki sem harcol a másikával, mégis erősek. Azért erejük tudatában nekünk támadnak a szigeteken és a hágókon, mi pedig, akár a tábor füstje vagy a tengeri köd, nem tudunk megállni ellenük. Azért azt mondom, hogy jó a harc, nagyon jó, de mégis nagy oktalanság.”

És mert így gondolkozott, Ligun, aki mindig első volt a harcosok között, a leghangosabban követelte a békét. S amikor már nagyon öreg volt, Ligun, a leghatalmasabb törzsfőnök és a leggazdagabb az emberek között, nagy patlacsot adott. Soha nem volt még ehhez hasonló patlacs. Ötszáz kenu sorakozott a folyóparton, és minden kenuban legalább tíz férfi és asszony érkezett. Nyolc törzs gyűlt össze. Ott voltak a legelőkelőbb- s legvénebbtől a legutolsóig és a legfiatalabb újszülöttig mind. Voltak ott férfiak messzi-messzi törzsekből, nagy utazók és kutatók, akik hallották Ligun patlacsának hírét. Hét álló napon keresztül mindenki az ő ételével, italával töltötte meg hasát. Csak gyapjútakarót nyolcezret ajándékozott a népnek, ezt jól tudom, mert én metszettem a rovásokat, és én osztottam ki rend és rang szerint, annyira, hogy a végén Ligunból szegény ember lett, de a neve szájról szájra járt, és a többi törzsfőnök a fogát csikorgatta irigységében, hogy a híre ennyire megnövekedett.

És így, merthogy szavának súlya is volt, békét tanácsolt, és minden patlacsra, minden ünnepre és törzsi gyűlésre elment, hogy a béke mellett hallassa szavát, így történt, hogy Ligun és én együtt utaztunk el a nagy ünnepre, amit Niblak adott, a sztikinek törzsétől nem messze tanyázó, folyó menti szkutok törzsfőnöke. Ez már az utolsó napokban történt, amikor Ligun nagyon öreg volt már, s a halálhoz közel. Folyvást köhögött a hidegtől, a tábor füstjétől; gyakran piros vér folyt a szájából, és már azt hittük, vége.

„Ne így - szólt ilyenkor egyszer. - Akkor haljak meg, mikor a kés mellett előbuggyan a vér, acél pengését hallom, puskapor szagát érzem, és jajgatnak, akiket a hideg vas és a gyors ólom átjár.” - Az volt az igazság, ó, Szőrös Arc, hogy Ligun szíve még akkor is a harcért dobogott.

Csilkut-földön nagy az út a szkutokig; napokig eveztünk a kenuban - és míg a többiek az evezőket húzták, én ott ültem Ligun lábainál, és hallgattam az ő szavát a törvényről. De minek mondanám el a törvényt, ó, Szőrös Arc, hiszen tudom, hogy igen jártas vagy benne. Csak arról az egy törvényről szólok, amely azt mondja, hogy vért vérért, rangot rangért. És elmélyedve benne, Ligun így szólt:

„Tudd meg, ó, Óló, hogy nem nagy dicsőség, ha magadnál rangban kisebb embert ölsz meg. Mindig náladnál hatalmasabb férfit öljél. Annál nagyobb dicsőség számodra, mennél előkelőbbet ölsz. És ha két ember közül a kisebbet ölöd meg, ennek a szégyene rajtad lesz, és nyelvükre vesznek az asszonyok. Mondtam, a béke jó és üdvös; de ne feledkezz meg róla, ó, Óló, ha ölnöd kell, ölj az ősi törvény szerint."

- Ez a tlinket törzsnél már így szokás - szúrta közbe, mintegy mentegetőzve, Palitlum.

Saját nyugati hazám puskás gonosztevőire gondoltam, és már nem csodálkoztam a tlinket törzs szokásán.

- Idejében érkeztünk Niblak törzsfőnökhöz és a szkutokhoz - fűzte tovább Palitlum. - Majdnem akkora volt a patlacs, mint a Liguné. Ott voltunk mi, a csilkutok, ott voltak a szitkák, a sztikinek - a szkutok szomszédai -, ott voltak a vrangelek és a hunák; ott voltak a napnyugatiak és a tákók Port Houghtonból, és szomszédaik, az aukok, a Douglas-csatorna mellékéről; a Naass folyó népe és a tongák Észak-Dicksonból, azután a khékek, akik a Kupreanov nevű szigetről jöttek; voltak ott még szivasok Vancouverből, kassziárok az Aranyhegységből, tezlinek, és még Yukon vidéki sztikek is.

Hatalmas gyülekezet volt. De mindenekelőtt a törzsfőnökök találkozójának szánták, hogy Niblaknál kvaszba fojtsanak minden ellenségeskedést. Az oroszok tanították meg rá, hogy kell a kvaszt készíteni, így mondta nekem apám, aki az apjától hallotta. De Niblak a kvaszba még mindenfélét belekevert, cukrot, lisztet, aszalt almát és komlót, úgyhogy férfinak való, erős, jó ital lett belőle. Nem olyan jó, mint a háromcsillagos, ó, Szőrös Arc, de azért jó.

Az ünnepi kvasz a főnököké volt, csakis a főnököké; de voltak is elegen. Minthogy Ligun már nagyon öreg, de hatalmas ember volt, megengedték nekem, hogy vele legyek mindenütt - hogy vállamra támaszkodhassék, és segítsek neki leülésnél-felkelésnél. Niblak óriás gerendaházának ajtajában minden főnök, amint már szokásban volt, lerakta a dárdáját vagy a puskáját és a kését; mert amint ezt te is tudod, ó, Szőrös Arc, az erős ital elhamarkodottá tesz, a régi gyűlölség fellángol, és a kéz hamarabb cselekszik, mint ahogy a fej gondolkozik. Én azonban észrevettem, hogy Ligun két kést hozott, az egyiket az ajtó előtt hagyta, a másikat a köntöse alá csúsztatta, úgyhogy markolata a keze ügyében legyen. A többi főnökök is úgy tettek, és én már előre féltem attól, ami következik.

A főnökök széles körben körülülték a termet. Én Ligun mellett álltam. A hordót a kvasszal középre állították, és egy rabszolga töltötte az italt. Először Niblak beszélt, sok ékes szóval kimutatva barátságát; akkor jelt adott, a rabszolga színültig merítette a kancsót kvasszal, és odanyújtotta Ligunnak, amint illik, hiszen ő volt rangban a legelső.

Ligun kiitta az utolsó cseppig, és erős karomra támaszkodva felállt, hogy elmondja beszédét. Minden törzshöz volt egy jó szava. Magasztalta Niblakot, amiért ilyen pompás ünnepet rendezett, azután szokás szerint békére intette őket, és végül dicsérte a kvaszt, mert nagyon jó volt.

Utána Niblak ivott, aki rangban Ligun után következett, és utánuk rang és sorrend szerint a többi törzsfőnök, és mindannyian nyájas szóval szóltak, és dicsérték a kvaszt, hogy jó - amíg mindnyájan ittak belőle. Mindnyájan, azt mondottam? Nem. Nem mindnyájan, ó, Szőrös Arc,

mert utolsónak egy sovány, macskatestű férfi következett; az arca fiatalos, szeme merészen villogó; ő sötét tekintettel ivott, utána kiköpött, és egy szót sem szólt.

Hogy nem dicsérte a kvaszt, már az is sértésszámba ment; de kiköpni utána, még a sértésnél is rosszabb. S ezt tette ő. Csak annyit tudtunk róla, hogy a Yukon melléki sztikek főnöke, semmi egyebet. Mondom, a sértés megtörtént. De jegyezd meg, Szőrös Arc, a sértés nem Niblakot, az ünnepély rendezőjét érte, hanem a rangban legmagasabb férfit, aki ott ült a körben. S ez Ligun volt. Hang nem hallatszott. Minden szem Ligunra tapadt, hogy mitévő lesz. De ő nem mozdult. Aszott ajkára nem jött szó, orrcimpája meg nem rándult, szemöldöke meg nem rebbent. De én láttam, hogy milyen sápadt-szürke az arca, amilyen a véneké ébredéskor keserves reggeleken, amikor dühöng az éhínség, az asszonyok jajgatnak, és a gyerekek sírnak, mert élelemnek se híre, se hamva. Amilyenek a vének ilyenkor, olyan volt most Ligun.

Hang nem hallatszott. Mintha halottak ültek volna körben; de azért minden főnök jobbról-balról a szomszédját méregette. Gyerekember voltam még, és nem sokat láttam életemben; de most tudtam, olyan pillanat ez, amilyen az ember életében csak egyszer fordul elő.

A sztik felugrott - minden szem őt figyelte -, keresztülment a körön, és megállt Ligun előtt.

„Opidza vagyok, a Kés” - mondta.

De Ligun szólni sem szólt, rá sem nézett, hanem csak a földre meredt, és a szeme meg sem rebbent.

„Te Ligun vagy - folytatta Opidza -, sokakat megöltél. De én még itt vagyok.”

És Ligun még most sem mondott semmit, csak jelt adott nekem, és erős karomra támaszkodva feltápászkodott, és megvetette lábát. Vén fenyő volt már, szürke és csupasz, de dacolt még viharral és faggyal. A szeme meg sem rezdült, és mintha se nem látná, se nem hallaná Opidzát.

És Opidza mint az eszeveszett tombolt dühében, és meredt lábbal táncolt előtte, mintha csúfolni akarná. És Opidza akkor dalban dicsőítette magát és népét, a csilkutokra és Ligunra pedig szitkokat szórt. És Opidza, amíg így táncolt és énekelt, ledobta köntösét, és késével villogó köröket rajzolt Ligun szeme előtt. És a dal, amit énekelt, a Kés Dala volt.

És nem hallatszott más, csak Opidza éneke, és körös-körül a törzsfőnökök mintha meghaltak volna. Csak a kés csillogására lobbant elő a lappangó tűz szemükből. És Ligun is nagyon csendes volt. De tudta, hogy a halála közel, és nem félt tőle. És a Kés egyre közelebbről énekelte arcába dalát, de a szeme meg sem rebbent, és nem ingott se jobbra, se balra, sem erre, sem arra.

És Opidza beledöfte a kést; így döfte: kétszer, Ligun homlokába, és pirosan serkent belőle a vér. S ekkor Ligun intett nekem, hogy fiatal erőmmel tartsam fel, mert lépni akar. És hangosan nevetni kezdett Opidzának, a Késnek az arcába, rettentő megvetéssel; és félresöpörte Opidzát, ahogy az alacsonyan függő ágat eltolja az ember, ha útját állja.

És én tudtam és megértettem. Mert szégyen lett volna Ligunra, ha a legnagyobb főnökök szeme láttára Opidzát megöli. Eszembe jutott a Törvény, és már láttam, hogy Ligun a Törvény szerint akar ölni. És vajon ki következett volna rangban utána, ha nem Niblak? És karomra támaszkodva, Niblak felé tartott, míg másik karjába a verekedő Opidza csimpaszkodott, aki nem volt méltó rá, hogy ilyen hatalmas ember, mint Ligun, a vérével mocskolja kezét. Opidza kése újra meg újra megszúrta, de Ligun ügyet sem vetett rá, szeme meg se rebbent. Így mentünk keresztül a termen, mi hárman; Niblak ott ült köntösébe burkolva, látta, hogy jövünk, és félt.

És most fellángoltak a régi viszályok, és kiújultak az elfeledett haragok. A khék törzsbeli Lemuknak egyik fivére ott fúlt bele a sztikinek gonosz vizébe, s a sztikinek nem fizettek meg a gonosz vízért gyapjútakarókkal, amint szokás volt, Lemuk hát egyenest Klak-Kudznak, a sztikinek főnökének szívébe döfte hosszú kését. És Kacsehuknak is eszébe jutott a régi vita a Naass folyó népe és az észak-dicksoni tongák között; pisztolya nagyot durrant, és egy lövéssel leterítette a tongák főnökét. A vérszomj eltöltött minden férfit a körben, a főnökök egymásnak estek, és vagy öltek, vagy meghaltak, a szerencse szerint. Ligunra is rávetették magukat, szúrták, lőtték, mert nagy és felejthetetlen dicsőség jut annak, aki megöli őt. Mint a farkasok a jávorszarvason, úgy lógtak rajta, de annyira egymás hegyen-hátán, hogy összegabalyodtak, és egymást öldösték, csak hogy Ligunhoz hozzáférhessenek. Iszonyú kavarodás volt.

És Ligun sietség nélkül, lassan lépkedett, mintha még sok év állna előtte. Úgy látszott, bizonyos a dolgában, hogy lesújt ellenfelére a maga módján, mielőtt megölik. Mondom, lassan lépkedett; késeket döfködtek belé, és elborította pirosan a vér; és noha nem engem akartak eltalálni, hiszen félig gyerek voltam még, engem is ért a kés, és pörkölt a golyó, és míg Ligun egész súlyával fiatal erőmre nehezedett, Opidza pedig egyre döfködte - haladtunk hárman előre tovább. És amikor Niblak elé értünk, az megrémült, és köntösével befedte fejét. A szkutok mindig gyávák voltak.

És Gulzug és Kadisan, az egyik halevő, a másik vadkedvelő, viaskodtak egymással törzsük dicsőségéért, és őrjöngve vagdalkoztak; és birkózás közben nekivágódtak Opidza térdének, aki elesett. Rögtön letiporták. Ekkor egy kés süvített át a levegőn, és Szkulpinnak, a szitkák főnökének torkába állt bele; vakon szétvetette karját, megingott, és estében magával rántott engem is.

És a földről láttam Ligunt, aki Niblak fölé hajolt, lerántotta fejéről a köntöst, és arcát a világosság felé fordította. És Ligun még most sem sietett. Szemébe csurgó vére elvakította, de keze fejével kitörölte, hogy lásson, és meggyőződjön róla, valóban Niblak-e. És amikor már biztos volt benne, hogy a világosság felé fordított arc Niblaké, végighasította késével a torkát, ahogy a reszkető szarvastehén torkát elvágjuk. És felegyenesedett Ligun, és csendesen ide-oda hajladozva, elénekelte halotti énekét. És aki engem a földre rántott, Szkulpin, fektében előrántotta pisztolyát, és rásütötte. És Ligun eldőlt, és úgy vágódott végig, ahogy a vén fenyő dől és elvágódik, ha derékon kapja a vihar.

Palitlum elhallgatott. Búsan parázsló szeme a tűzbe meredt, az izgalom arcába kergette a vért.

- És te, Palitlum? - kérdeztem. - És te?

- Én? Emlékeztem a Törvényre, és megöltem Opidzát, a Kést, és így van ez jól. Azután kihúztam Niblak torkából Ligun kését, és leszúrtam Szkulpint, aki lerántott a földre. Hiszen gyerek voltam jóformán, és akárkit öltem, csak dicsőségemre szolgált. Azután meg, hogy Ligun meghalt, és nem volt szüksége fiatal erőre, jobbra-balra vagdalkoztam a késével, és kiválasztottam az életben maradottak közül a legnagyobb rangúakat.

Palitlum az inge alatt kotorászva, gyöngyös késtokot vett elő, és a tokból előhúzta a kést. Otthon készített, durván kiformált kés volt, szalagfűrészdarabból, amilyent öregemberek hordanak az alaszkai falvak százaiban.

- A Ligun kése? - kérdeztem.

Palitlum bólintott.

- Adok neked a Ligun késéért tíz üveg háromcsillagost - mondtam.

Palitlum lassan rám emelte tekintetét.

- Gyönge vagyok én már, Szőrös Arc, mint a víz, és gyámoltalanabb, mint az asszony. Elrontottam a gyomromat a kvasszal, a pálinkával és a háromcsillagossal. Nem látnak szemeim, fülem elvesztette éles hallását, és háj lett erőmből. És senki sem tisztel ma már, és mindenki Palitlumnak, az Iszákosnak nevez. De Niblak patlacsán, a szkutoknál még enyém volt a dicsőség, és ennek emléke és Ligun emléke kedves nekem, és ha az egész tenger vizét háromcsillagossá változtatnád, és azt mondanád, hogy nekem adod a késért, akkor se adnám. Ma Palitlum vagyok, az Iszákos, de valaha Óló voltam, az Örökké-Éhes, aki Ligunt támogattam fiatal karom erejével!

- Nagy ember vagy, Palitlum - mondtam -, becsüllek téged.

Palitlum kinyújtotta kezét.

- Az a háromcsillagos a térded közt: az legyen enyém a történetért, amit mondtam - szólt.

Felpillantottam; hátunk mögött egy felfordított, irdatlan palack alatt hátrahajló, szörnyeteg férfitorzó árnyéka táncolt-imbolygott a meredek szirtfalon.

Határ Győző fordítása

Az ezer tucat

David Rasmunsen rámenős ember volt, és mint sok kiváló férfiú, a kitűzött egyetlen cél megszállottja. Ezért, mikor meghallotta Észak csábító harsonaszavát, kigondolt egy tojás-vállalkozást, és minden erejével nekifeküdt. Rövid és alapos számításokat végzett, s az üzlet ragyogó szivárványszínekben tündökölt előtte. Hogy a tojás tucatja Dawsonban elkel öt dollárjával, arra biztosan lehetett számítani. Amiből pedig kétségtelenül következett, hogy ezer tucat ötezer dollárt hozna az Arany fővárosában.

Másrészről azonban gondolni kellett a költséggel is, és Rasmunsen gondolt vele, mivel körültekintő és szigorúan gyakorlatias ember volt, keményfejű, és ábrándok nemigen melengették a szívét. Tizenöt centtel számítva tucatját, az ezer tucat alapköltsége százötven dollárra rúgna, ami igazán csekélység a busás haszonhoz képest. És feltéve, éppen csak feltéve, hogy az utazás és a tojás szállítása nagyon bőségesen számítva kitenne további nyolcszázötvenet: maradna még mindig tisztán négyezer dollár haszna, mire túlad az utolsó tojáson, s az utolsó szemcse aranyport is zacskóba sepri.

- Mert nézd csak, Alma - számítgatta a feleségének a kényelmes ebédlőben, amely csaknem elmerült a térképek, tereprajzok, útmutatók, alaszkai útikalauzok tengerében -, látod, a kiadások igazában nem is számítanak, amíg az ember Dyeát el nem éri; ötven dollárból kijön az egész, mégpedig első osztályú utazást véve. Na mármost, Dyeától a Lindeman-tóig az ember indián teherhordókkal viteti a holmiját, kilóját huszonnégy centért, az száz kilónál huszonnégy dollár, ezernél kétszáznegyven. Mondjuk van hatszázötven kilóm, az kitesz száznyolcvan dollárt - de vegyünk csak kétszázat, a biztonság kedvéért. Valakitől, aki most jött Klondike-ból, és szavahihető ember, azt hallottam, hogy már háromszázért kaphatok csónakot. Ugyanaz az ember mondja, hogy biztosan szerezhetek egy-két utast, fejenként fizetnek százötvenet, akkor ingyen van a csónak, és még segítenek is evezni. És... ez az egész; Dawsonnál partra rakom a tojást. No, hadd lássam csak, mennyi is ez?

- San Franciscótól Dyeáig ötven dollár, Dyeától a Lindemanig kétszáz, a csónakot fizetik az utasok... kétszázötven, mindent beleszámítva - adta össze sebesen az asszony.

- És hozzá száz ruhára meg felszerelésre - folytatta Rasmunsen vidáman. - Vagyis marad ötszáz dollár váratlan kiadásokra. De hát micsoda váratlan kiadás akadna?

Alma vállat vont, és felhúzta a szemöldökét. Ha már egyszer az a roppant Észak képes magába szippantani egy embert és ezer tucat tojást, akkor elférhet ott minden egyebe is, amije csak van. Ezt gondolta, de nem mondott semmit. Túlságosan ismerte Rasmunsent, hogy szóljon.

- Esetleges akadályokat is számítva, duplán véve az időt, megtenném az utat két hónap alatt. Gondold el, Alma! Két hónap alatt négyezer! Hol van ez attól a koszos száztól, amit most keresek! Mindenesetre továbbépítjük a házat, amerre hely van, gázt vezettetünk minden szobába, és tájképeket rakunk a falra, a bér pedig majd fedezi az adót, a biztosítást, a vízdíjat, és még marad is valami. Meg még mindig ott a lehetőség, hogy beüt a nagy pénz, és milliomosként kerülök haza. Most mondd meg, Alma, nem gondolod, hogy nagyon is szerény vagyok?

És Alma alig is gondolhatott mást. Azonkívül, hát az unokatestvére - igaz, nagyon távoli, közvetett atyafiság, az a család szégyene, az a meggondolatlan lókötő -, nem jött-e le ő is arról a titokzatos Északról százezer dollárral sárga aranyban, nem is szólva a feles tulajdonjogról a gödörre, ahonnét kiszedte?

Dávid Rasmunsen fűszerese csodálkozott, mikor Rasmunsent a pult végén, a mérlegnél látta tojást méricskélni a serpenyőben, s maga Rasmunsen még jobban csodálkozott, mikor rájött, hogy egy tucat tojás hetvenkét dekát nyom - vagyis hétszázhúsz kilót az ezer tucat! Hol vannak akkor még a ruhái, a takarók, a konyhaedények, nem is beszélve az elemózsiáról, amit mindenképpen vinnie kell magával? Számítása dugába dőlt, és éppen azon volt, hogy újrakezdje, mikor az az ötlete támadt, hogy apró tojást kellene kérnie. „Akár kicsiny, akár nagy, egy tucat tojás az egy tucat tojás" - állapította meg magában bölcsen, egy tucat apróbb tojás pedig, mint tapasztalta, nem nyom többet ötvenhat dekánál. Ezért hát San Francisco városát vizsla tekintetű küldöncök rótták keresztül-kasul, s a boltosok, tej-csarnokosok döbbenten látták, hirtelen mekkora kereslet támadt olyan tojásban, amelynek tucatja nem nyom többet ötvenhat dekánál.

Rasmunsen ezer dollárért elzálogosította házikóját, feleségét hosszabb tartózkodásra útnak indította a családjához, állását felmondta, és nekivágott Északnak. Hogy eredeti tervénél maradjon, beérte másodosztályú hellyel, ami azonban a tolongás miatt a fedélköznél is rosszabb volt; és nyár végén sápadtan és tántorogva szállt partra Dyeánál. Nem telt azonban hosszú időbe, hogy lába megint erőre kapjon, ő pedig visszanyerje étvágyát. Első tárgyalása a csilkut indiánokkal magához térítette, és megkeményítette a gerincét. Nyolcvan centet kértek a teher kilójáért a huszonnyolc mérföldes útra, s míg ő nagyokat nyelt, és még a lélegzete is elakadt, az ár felkúszott egészen nyolcvanhatig. Végül is tizenöt tagbaszakadt indián szíjazni kezdte a csomagjait kilencvenért, de mindjárt abba is hagyta egy piszkos ingbe és rongyos mackóruhába öltözött skaguayi krőzus kilencvennégyes ajánlatára. A mackóruhás a Fehér Hágó-ösvényen elvesztette a lovait, s most egy utolsó, elszánt nekirugaszkodással errefelé próbálkozott, a Csilkuton át.

De Rasmunsen szívós ember volt, és egy dollárért fogott vállalkozókat, akik két nappal később épségben rakták le tojásait Lindemanben. Kilónként egy dollár azonban tonnánként ezer dollár, és az első hétszázötven kilója máris kimerítette a váratlan eshetőségekre félrerakott tőkét, és a Tantalusz kínját hozta rá, mikor naponta látnia kellett a Dawsonba induló frissen ácsolt csónakokat. Ráadásul lázas aggodalom szállta meg a tábort, ahol a csónakok épültek. Az emberek kétségbeesett igyekezettel, erejük végső megfeszítésével dolgoztak éjjel-nappal, a tömítést, szegelést, kátrányozást őrült rohanásban végezték, aminek a nyilvánvaló magyarázatát azonban nem kellett messze keresni. A hóhatár napról napra közelebb kúszott a kopár, szirtvállú csúcsokon, egyik vihar a másikat érte, darát, hólét és havat söpörve, s az örvényeknél meg a védettebb helyeken vékony jégréteg képződött, és vastagodott az órák múltával. És reggelente nehéz munkában elmerevedett emberek lestek sápadt arccal a tóra, hogy beállt-e már. Mert a beállás reményeik halálát jelentette - reményeikét, hogy lesiklanak a sebes folyón, míg meg nem szűnik a hajózás a tavak láncolatán.

Rasmunsen további lelki gyötrelmére felfedezte, hogy három versenytárs van a tojáspiacon. Igaz, az egyik, egy kis német, tönkrement; szállítmányának utolsó csomagját magára hagyottan, egyedül cipelte visszafelé. De a másik kettőnek már csaknem készen volt a csónakja, s naponta esedeztek a kereskedők istenéhez, hogy a tél vasmarkát fogja vissza csak legalább még egy napig. De a vasmarok összezárult a vidék körül. Emberek fagytak meg a hóviharban, amely végigsöpört a Csilkuton, s Rasmunsennek lefagytak a lábujjai, mielőtt ráeszmélhetett volna. Kapott egy ajánlatot, hogy a rakományával együtt felveszik utasnak egy csónakra, amelyet éppen vízre toltak a kavicsos parton, de kétszázat, kétszáz kemény dollárt kértek, és neki nem volt pénze.

- Én aszt kondolom, hogy fárjál egy ekész picikét - mondta a svéd hajóács, aki éppen itt találta meg a maga aranybányáját, és volt elég esze, hogy ki is használja -, ety ekész picikét, és én csinálok neked ety csuta stramm kis csónak, ikaszán, bizony isten.

Ezzel a nem nagyon biztató ígérettel a zsebében Rasmunsen fogta magát, és a csapáson visszament a Kráter-tóig, ahol összeakadt két sajtótudósítóval, akiknek kusza cókmókja szerteszét hevert a Hágón, a Kőháztól egészen a Vidám Tanya környékéig.

- Igen - mondta jelentőségteljesen. - Ezer tucat tojásom fekszik Lindemanben, és a csónakomnak éppen most tömik az utolsó eresztékeit. Nagy szerencse, hogy fel tudtam hajtani. A csónaknak, tudják, nagy ára van, és egyáltalán nem lehet szerezni.

Minek következtében a tudósítók ordítva, s majdnemhogy testi erőszakot alkalmazva erősködtek, hogy vele tartanak, zöldhasú bankókat lobogtattak az orra előtt, és arany húszdollárosokat csorgattak egyik kezükből a másikba. Hallani sem akart róla, de lyukat beszéltek a hasába, s végül kelletlenül beleegyezett, hogy felveszi őket fejenként háromszázért. Az útiköltséget még rá is tukmálták előre. És mialatt beszámolót írtak lapjuknak az irgalmas szamaritánusról meg az ezer tucat tojásról, az irgalmas szamaritánus robogott vissza a svédhez Lindemanbe.

- Hé, maga! Hoci a csónakot! - üdvözölte, kezében a tudósítók aranyait csörgetve, és szeme mohón tapadt az elkészült alkotmányra.

A svéd egykedvűen végigmérte, és megrázta a fejét.

- Mennyit fizet a másik pasas? Háromszázat? Rendben, itt van négy. Fogja.

Megpróbálta rátukmálni, de az ember elhátrált.

- Keszenem, nem. Én ászt mondtam neki, fitye a csónakocska. Te csak fárjál...

- Itt van hatszáz. Az utolsó szavam. Fogja, vagy megyek. Mondja neki azt, hogy tévedés.

A svéd megingott.

- Keszenem, iken - mondta végül, s Rasmunsen utoljára annyit látott még belőle, hogy szókincse zátonyra jutott hiábavaló igyekezetében, amint a másik társaságnak a tévedését magyarázta.

A német elvágódott, és bokáját törte a síkos sziklagerincen a Mély-tó felett, dollárért tucatjával kiárusította készletét, és a pénzen indiánokat fogadott, hogy Dyeába visszavigyék. De azon a reggelen, mikor Rasmunsen tudósítóival vízre szállt, két versenytársa a nyomába eredt.

- Mennyije van? - kiáltott át az egyik, egy kis vézna új-angliai.

- Ezer tucat - válaszolta Rasmunsen büszkén.

- Ej ha! Lefogadnám egy az egyhez, hogy lepipálom magát a nyolcszázammal.

A tudósítók felajánlották neki kölcsönbe a pénzt, de Rasmunsen tiltakozott, és a jenki a másik vetélytárssal állapodott meg, egy izmos tengeri medvével, aki odáig volt hajózási tudományával, és váltig ígérgette, hogy majd mutat nekik egy-két trükköt, ha vitorlát bontanak. Fel is vonta a vitorlát, egy hatalmas, négyszögletű kátrányos ponyvát, amely minden billenésnél félig a víz alá nyomta a hajó orrát. Ő futott ki elsőnek Lindemanből, de rakományával nem törődött, s megterhelt csónakjával felborult a sziklákon, a sistergő zuhogók között. Rasmunsen meg a jenki, akinek ugyancsak két utasa volt, a hátán cipelte át a rakományt, és levezette üres csónakját a veszélyes vízen a Bennett felé.

A Bennett huszonöt mérföldes keskeny és mély tó volt, a hegyek közé ékelt tölcsér, amelyen folyvást szilaj viharok zúdultak át. Rasmunsen a tölcsér szájánál, a homokparton ütött tanyát, ahol a sarki szél ellenére rengeteg volt az észak felé igyekvő ember és csónak. Reggel arra ébredt, hogy délről erős szél süvít, amely a hófedte csúcsok és jeges völgyek hidegét hozza, és olyan fagyot áraszt, mint akármilyen északi szél. De az idő tiszta volt, és Rasmunsen azt is látta, hogy a jenki már az első meredek hegyfokon túl bukdácsol teljes vitorlázattal. Csónak csónak nyomában eredt útnak, és a tudósítók is nekikezdtek izgatottan a készülődésnek.

- Beérjük még a Keribú-gázló előtt - biztosították Rasmunsent, mikor felrángatták a vitorlát, és az első jeges tajték elborította az Alma orrát.

Rasmunsen, aki vízen egész életében gyáva volt, most eltökélt arccal, száját összeszorítva markolta a nagyokat rúgó kormányrudat. Az ezer tucat ott volt a csónakban, a szeme előtt, biztonságosan elhelyezve a tudósítók poggyásza alatt, és valahogyan ott lebegett előtte a kis házikó meg az ezerdolláros jelzálogkölcsön is.

Cudar hideg volt. Rasmussen olykor bevonta a kormánynak használt evezőlapátot, és másikat dugott ki helyette, míg a két utas lefeszegette róla a jeget. Ahol csak a tajték felcsapott, azonnal jéggé dermedt, és az orrvitorla alá-alámerülő rúdján hamarosan jégcsapok nőttek. Az Alma küszködött és hánykolódott a hatalmas hullámokon, rései és eresztékei tágulni kezdtek, de a tudósítók ahelyett, hogy a beszivárgott vizet merték volna, egyre a jeget feszegették és hajigálták ki a csónakból. Az idő nem engedett. Folyt az eszeveszett versenyfutás a téllel, a csónakok elszánt rajvonalban száguldtak előre.

- N-n-n-em bírunk megállni és kikecmeregni! - vacogott az egyik tudósító, nem a félelemtől, hanem a hidegtől.

- Így jó! Tartsa a közepén öregem! - bátorította Rasmunsent a másik.

Rasmunsen eszelős vigyorral válaszolt. A sziklás partokat habozva, tajtékozva verte a víz, és lejjebb, a közép felé is csupán egyetlen lehetőség volt: menekülni a nagy hullámok elől. Engedni a vitorlán annyit jelentett, hogy beéri és elborítja őket a hullám. Újra meg újra a sziklák közt vergődő csónakokat hagytak el, egyet a hullámtörő szélén láttak megfenekleni éppen. A hátuk megett egy apró alkotmány két utasával keresztbe állt és felborult.

- V-v-vigyázzon, öregem! - kiáltott a vacogó fogú.

Rasmunsen vigyorgott, és sajgó kezével még szorosabban markolta a lapátot. A hullámverés jó néhányszor elkapta az Alma nagy, négyszögletes farát, és kilódította irányából a hajót; a vitorla hátsó sarka ilyenkor üresen csapkodott, s Rasmunsennek minden alkalommal teljes erejére szüksége volt, hogy a hajót visszakényszerítse a helyes irányba. A vigyor már akkor az arcára kövült, és a két tudósítót nyugtalanság fogta el, ha ránézett.

Kiálló magányos szikla mellett zúgtak el, a parttól vagy százméternyire. Hullámverte csúcsán egy ember üvöltött vadul, hangja egy pillanatra túlszárnyalta a vihart. A következő pillanatban azonban az Alma már messze járt, a szikla fekete pöttyé zsugorodott a fortyogó tajtékban.

- Ez majd bead a jenkinek! Hol a nagy tengerész? - kérdezte az egyik utas.

Rasmunsen egy négyszögletes, fekete vitorlára pillantott hátra a válla felett. Látta, mikor egyszer csak kiugrott szél iránt a távoli szürkeségből, s már vagy egy órája figyelte, mint növekszik. A tengerész nyilván rendbe szedte a csónakot, és most be akarja hozni az elvesztett időt.

- Ott jön, ni!

Mindkét utas abbahagyta a jégtördelést, és figyelt. Húsz mérföldet tettek meg a Bennett-tavon - éppen elég nagy hely az a víznek, hogy az égig hányja a maga hegycsúcsait. Hol lesüllyedve, hol felmagasodva, mint valami viharisten, a tengerész elhúzott mellettük. A behemót vitorla, úgy látszott, szinte kiragadja a csónakot a hullámok tajtékából, valósággal kitépi a vízből, hogy azután harsogva és füstölögve odavágja a tátongó hullámvölgybe.

- Ezen nem fog ki a víz!

- De lemerül az orra!

Alighogy ez elhangzott, a fekete vitorla lecsapott, és eltűnt szem elől egy hatalmas parti hullám mögött. Újabb hullám gördült át a helyén s megint egy, de a hajó nem bukkant elő. Az Alma a közelbe ért. Pár doboz meg evező táncolt a vízen. Kinyúlt egy kar, azután egy bozontos fej bukott fel néhány méterrel odább.

Egy darabig csend volt. Ahogy a tó vége feltűnt a láthatáron, a visszatorlódó hullámok folyvást bevertek a csónakba, olyannyira, hogy a tudósítók már nem a jeget tördelték többé, hanem merték vödörszám kifelé a vizet. Még ez sem volt elég, hanem miután ordítva megtanácskozták Rasmunsennel, a poggyásznak estek neki. Liszt, szalonna, bab, takarók, tábori kályha, kötélzet, mindenféle apró-cseprő holmi, ami a kezük ügyébe került, repült kifelé. A csónak meg is érezte rögtön, kevesebb vizet kapott, és jobban kiemelkedett.

- Most már elég! - kiáltott Rasmunsen keményen, mikor a legfelül fekvő tojásokhoz akartak nyúlni.

- Elég a ny-nyavalyát! - felelte vadul a vacogó fogú. Jegyzetfüzeteik, fényképezőgépeik, filmtekercseik kivételével minden felszerelésüket feláldozták. Lehajolt, megragadott egy lekötözött tojásosládát, és kezdte rángatni kifele.

- Tegye le! Tegye le, azt mondom!

Rasmunsennek sikerült előszednie revolverét, és könyökével tartva a kormányrudat, célzott. A tudósító felegyenesedett a keresztpadon, előre-hátra dülöngélve egyensúlyozott, arcát fenyegetés és néma düh torzította el.

- Uramisten!

Ezt a társa kiáltotta, és arccal előre a hajó fenekére vetette magát. Az Almát, mialatt Rasmunsen figyelmét más kötötte le, derékon kapta egy hatalmas víztömeg, és megpörgette. A hátsó vitorlarész belapult és csapkodni kezdett, a keresztrúd pedig borzalmas erővel végigsepert a csónak felett, s a dühös tudósítót törött gerinccel kilódította a vízbe. Árboc és vitorla is vízbe repült. Amint a csónak veszített sebességéből, a hullámok megint becsaptak, és Rasmunsen a merőedényhez ugrott.

Az elkövetkező félórában sok csónak sodródott el mellettük, aprók és nagyobbak, olyanok, mint az övék, rémült lélekvesztők, melyek nem bírtak egyebet tenni, csak rohantak bolondul tovább. Akkor egy tíztonnás bárka a fenyegető pusztulást megkockáztatva, szélbe állított és lebocsátott vitorlával egyenest feléjük tartott.

- Forduljon el! Forduljon el! - üvöltött Rasmunsen.

De csónakjának alacsony pereme nekifeszült a nehéz alkotmánynak, és a megmaradt tudósító átkapaszkodott. Rasmunsen mint a macska kúszott a tojásosládákon az Alma orrába, és dermedt ujjakkal próbálta összecsomózni a vontatókötelet.

- Gyöjjön át! - kiáltott neki egy vörös pofaszakállas férfi az egyik csónakból.

- Ezer tucat tojás van velem! - ordította vissza Rasmunsen. - Fogjanak vontatókötélre! Megfizetem!

- Gyöjjön át! - bömbölték kórusban.

Irdatlan, fehér tarajos hullám tornyosult fel egészen a közelükben, átzúdult a bárkán, és félig elárasztva hagyta ott az Almát. A bárkát elrúgták, s Rasmunsent átkozva, vitorlát bontottak. Rasmunsen átkokkal felelt, és nekiesett a meregetésnek. Az árboc és a vitorla, felhúzókötelénél fogva, mint valami horgony, széllel és hullámokkal szemben tartotta a csónakot, így Rasmunsennek alkalma nyílt, hogy megszabaduljon a víztől.

Három óra múltán dermedten, kimerülve, s magában motyogva, mint az őrült, de még mindig merve a vizet, Rasmunsen földet ért a Keribú-gázló közelében, a jégborította parton. Két ember, egy hivatalos futár meg egy félvér vezető kisegítette a parti hullámverésből, biztonságba helyezte a rakományt, és partra húzta az Almát. Csónakon elfelé igyekeztek a vidékről, s viharvert táborukban menedéket adtak Rasmunsennek éjszakára. Másnap reggel továbbutaztak, de Rasmunsen úgy döntött, hogy a tojással marad. És attól kezdve terjedt a vidéken az ezer tucat tojásos ember híre. Aranyásók, akik még a jég beállta előtt befutottak, hozták jöttének hírét. Negyven Mérföld és Circle City deres hajú, vén rókái, szívós állkapcsú, babtól kérges gyomrú dörzsölt fickók csirke és saláta álomszerű emlékképeit idézgették nevének hallatára. Dyea és Skaguay városa is érdeklődni kezdett iránta, közeledtéről mindenkit, aki átjött a hágókon, kifaggatott, míg Dawson - az arany város, a tojástalan város - izgult és nyugtalankodott, s lesben várt minden érkezőt, hogy hírt kapjon felőle.

De erről Rasmunsen mit sem tudott. A hajótörését követő napon úgy-ahogy helyrehozta az Almát, és kifutott vele. Kegyetlen keleti szél fújt a szeme közé Tagish felől, de Rasmunsen előszedte az evezőt, s keményen belefeküdt, bár a fele idő alatt visszafelé sodródott, és a jeget tördelte a lapátokról. Amint gyakran megtörténik errefelé, Viharágnál parthoz csapódott, Tagishnál háromszor elázott, és partra húzta a csónakot, Mocsár-tónál pedig belefagyott a vízbe. Az Alma összezúzódott a jégtáblák torlódásában, de a tojás épen maradt. A jégen át visszacipelte a két mérföldnyire fekvő partra, és rejteket épített, ami még évek múltán is ott állt, s akik ismerték, mutogatták egymásnak.

Félezer fagyos mérföld nyújtózott közte meg Dawson között, s a vízi út bezárult. De Rasmunsen, furcsa, feszült kifejezéssel arcán, gyalog nekivágott visszafelé a tavaknak. Hogy mit szenvedett magányos útján egyetlen szál takaróval, fejszével és maroknyi babbal felszerelve, azt a közönséges halandónak nem adatott megtudnia. Egyedül a sarki utazó képes azt megérteni. Elég annyi, hogy a Csilkuton elkapta a hóvihar, és Birka-táborban otthagyta két lábujját a seborvosnál. Mégis lábra állt, és a Puget-öbölig edényt mosogatott a Pawona konyháján, onnan meg szenet lapátolt egy személyszállító gőzösön San Franciscóig.

Sovány, borzas hajú ember volt, aki végigbicegett a fénylő hivatali padlón, hogy újabb jelzálogkölcsönt kérjen a bank embereitől. Beesett arcát a csenevész szakáll nem takarta el, szeme mintha mély üregekbe húzódott volna, s ott égett hideg fénnyel. Kezét kicserzette a megerőltetés és a kemény munka, körmeit vastagon lerakódott szenny és szénpor szegélyezte. Zavarosan valami tojásokról és jégtorlaszokról, szelekről meg áradásokról beszélt, de amikor megtagadták kérését, hogy többet kapjon a második ezresnél, beszéde összefüggéstelenné vált, s főként a kutyák és a kutyaeleség áráról, hócipőről és mokasszinokról, utazószánokról és egyéb ilyesmiről beszélt. Ezerötszázat adtak neki, ami több volt, mint a kis házikó értéke, s fellélegeztek, mikor odakaparta az aláírását, és kilépett az ajtón.

Két hét múlva a Csilkuton járt három kutyaszánnal, mindegyiket öt kutya húzta. Az egyik csapatot maga hajtotta, két felfogadott indián a másik kettőt. Mocsár-tónál feltörték a rejtekhelyet, és megrakodtak. De út nem volt. Ő volt az első, aki át akart kelni a jégen, s neki jutott a feladat, hogy elhányja a havat, és utat véssen a behemót folyami jégtorlaszok közé. A háta mögött gyakran tábortűz füstcsíkját látta a tiszta égbe kígyózni, és csodálkozott, hogy azok az emberek vajon miért nem érik be őt. Nem volt ugyanis járatos a vidéken, és ezért nem értette meg. Nem értette indiánjait sem, mikor azok magyarázatot próbáltak adni. Ezt sértésnek vették, de mikor csökönyösködni kezdtek, és reggelente megtagadták a táborbontást, Rasmunsen pisztolyt ragadva szorította munkára őket.

Mikor a Fehér Ló-zúgó mellett átmászott egy jéghídon, és az előző fagyástól még gyenge és érzékeny lába ismét megfagyott, az indiánok várták, hogy majd letáborozik. De ő feláldozott egy takarót, s vizesvödör nagyságú, ormótlan mokasszinba bugyolált lábbal vette át az élen haladó fogat vezetését, mikor megint rákerült a sor. A munka elöl volt a legkegyetlenebb, és az indiánok tisztelték is érte, bár bütykös uijaikkal suttyomban a homlokukat kopogtatták, és jelentőségteljesen csóválták a fejüket. Egyik éjjel megpróbáltak ellógni, de Rasmunsen golyóinak süvítése meggyőzte őket, s fogcsikorgatva, morogva bár, de visszajöttek. Így aztán, mivel csak vad csilkutok voltak, összedugták a fejüket, hogy megölik; de ő úgy aludt, mint a macska, és se ébren, se álmában nem nyílt alkalom. Sokszor próbálták magyarázni neki, mit jelent a háttérben kanyargó füstoszlop, de nem volt képes felfogni, és gyanakodni kezdett rájuk. És ha duzzogtak vagy rühellték a munkát, nem habozott egyenest a szemük közé célozni, sem készen tartott revolverének látványával hűtögetni felhevült lelküket.

És így ment ez - lázongó emberekkel, vad kutyákkal, és olyan úton, amely csaknem a sírba vitt. Rasmunsen küzdött az emberekkel, hogy vele maradjanak, küzdött a kutyákkal, hogy távol tartsa őket a tojástól, küzdött a jéggel, a hideggel és a saját fájós lábával, amely nem akart gyógyulni. Amint a friss szövet kisarjadt rajta, megmarta és elégette a fagy, úgyhogy gennyes kelevénye támadt, akkora, majdhogy az ökle belefért. Reggelente, mikor először ránehezedett, a feje elkábult, és csaknem elájult a fájdalomtól; később azonban a nap folyamán rendszerint elgémberedett, hogy akkor jelentkezzék csak újra, mikor a takaróiba burkolózott, hogy aludni próbáljon, és mégis, ő, aki hivatalnok volt, s íróasztal mellett ült egész életében, robotolt tovább, mikor az indiánok már kidőltek, és lepipálta még a kutyákat is. Hogy milyen keményen dolgozott, hogy mennyit szenvedett, arról nem is volt tudomása. A kitűzött, egyetlen cél megszállottja volt, s most, hogy közelébe ért a célnak, rabja lett egészen. Tudatának előterében Dawson állt, hátterében az ezer tucat tojás, és közöttük énje vergődött és küzdött szüntelenül, hogy a kettőt egyetlen ragyogó, aranyló pontban egyesítse. Ez az aranyló pont az ötezer dollár volt, a cél beteljesedése, és kiindulópontja minden újabb célnak. Egyebekre nézve pedig puszta automata volt. Semmi más dolognak nem volt tudatában, mintha csak üvegen át, homályosan látná, s nem is gondolt rá egyáltalán. Kezének munkáját gépiesen végezte; ugyanígy az agymunkát is. Így aztán arckifejezése egészen merev lett, még az indiánok is féltek tőle, és bámulták a különös fehér embert, aki rabszolgává tette és ilyen bolond módon szorítja munkára őket.

A Le Barge-tónál azután, mikor az űrbéli fagy a földgolyó sarkát meghódította, hideghullám érkezett, és a hideg elérte a hatvan-egynéhány fokot zérus alatt. Ekkor Rasmunsen, aki nyitott szájjal dolgozott, hogy így szabadabban lélegezzék, meghűtötte a tüdejét, és útjának hátralevő részén száraz, fojtó köhögés kínozta, amely különösen a tábortűz füstjében és túlságos megerőltetés hatására vette elő. A Harminc Mérföld folyón nagy darab nyílt vizet talált, amit ingatag jéghidak íveltek át, körül pedig keskeny, ravasz és bizonytalan jégszegély határolt. A jégszegélyre lehetetlenség volt gondolni is, de ő rámerészkedett gondolkodás nélkül, s megint revolverére szorult, mikor emberei húzódoztak. A jéghidakon azonban, bár hó fedte őket, óvatosságra volt szükség. Ezeken hótalpaikon lábaltak át, hosszú póznákat tartva keresztben a

kezükben, hogy legyen mibe kapaszkodni szerencsétlenség esetén. Mikor átértek, akkor következtek a kutyák. És az egyik ilyen hídon, ahol a közbülső jég hiányát elleplezte a hó, az indiánok egyikét elérte a végzete. Olyan gyorsan és simán szaladt keresztül a jégen, mint a kés a puha vajon, s a folyam elsöpörte szem elől, be a jégár alá.

Azon az éjszakán elmenekült a társa is a halovány holdfényben, Rasmunsen hiába lyuggatta a csendet a revolverével - amit mindig hamarább szedett elő, mint a józan észt. Harminchat óra múlva az indián a rendőrállomáson volt a Nagy Lazac-tónál.

- Ő-ő... ő... furcsa embernek lenni... hogy mondani?... Elveszteni az... övé... eszét - magyarázta a tolmács a felzavart kapitánynak. - Mi? Igen, lenni bolond, nagyon bolond ember. Tojások, tojások, mindig tojások lenni... ugye mondani? Jönni oda el vele.

Ez néhány nappal azelőtt történt, hogy Rasmunsen odaért három összeerősített szánján, egyetlen falkában hajtva az összes kutyát. Nehézkes dolog volt ez így, s ahol körülményes volt az áthaladás, a szánokért egyenként vissza kellett fordulnia, bár az út legnagyobb részén, herkulesi erőfeszítés árán, sikerült valamennyit egyetlen gyeplőn tartva vezetnie. Nem látszott rajta, hogy nyugtalanítaná, mikor a rendőrkapitány elmondta neki, hogy embere útban van a dawsoni hatóságokhoz, és a jelen pillanatban talán már feleúton jár Selkirk és Stewart között. Akkor sem mutatott érdeklődést, mikor közölték vele, hogy a rendőrség utat tört már egész Pellyig; eljutott ugyanis az egykedvű belenyugváshoz a természet minden megnyilvánulásával szemben, akár jó az, akár rossz. Mikor azonban meghallotta, hogy Dawson az éhínség karmában szenved, elmosolyodott, felhányta a szerszámot kutyáira, és útnak eredt.

A következő pihenőnél aztán megtudta a titokzatos füstoszlop nyitját. Arra a hírre, ami a Nagy Lazac-tónál járta, hogy Pellyig már fel van törve az út, a füstcsíknak nem kellett tovább az ő nyomdokában késlekednie; s magányos tüzénél gubbasztva Rasmunsen tarka szánoszlopot látott elhaladni maga mellett. Elsőnek a futár meg a félvér érkezett, azok, akik őt a Bennettből kihalászták; azután Circle Citybe tartó levélhordók jöttek két szánon, majd egy vegyes társaság következett, hazafelé igyekvő klondike-iakból. Kutyák és emberek egyaránt frissek, jól tápláltak voltak, Rasmunsen és dögei meg agyonfáradtak, és csupa csont meg bőr valamennyi. Azok a füstkarikások egy napot utaztak, kettőt pihentek, és erejüket váratlan akadályokra tartogatták, amíg feltört csapáson haladhattak; ő meg azalatt mindennap hanyatt-homlok küszködött és evickélt előre, megtörve kutyái életkedvét, és kiszipolyozva vérüket.

Ami őt magát illeti, ő törhetetlen volt. Az idegenek, ezek a kövér, ruganyos emberek, szívélyesen megköszönték érdekükben kifejtett erőfeszítését - szívélyesen megköszönték, széles vigyorral és mocskos röhögéssel, és most, hogy megértette, Rasmunsen nem is válaszolt. De még csak néma keserűséget sem táplált magában. Lényegtelen volt az egész. A cél - a cél mögött lapuló valóság - nem változott. Itt áll ő meg az ezer tucatja - amott van Dawson; a feladat ugyanaz.

A Kis Lazac-tónál, kifogyván a kutyaeledelből, a kutyák rárohantak az eleségre, s innen egészen Selkirkig babon élt - nyers, barna, kövér szemű, hizlaló száraz babon, amely megfeküdte és csikarta a gyomrát, és kétóránként heves görcsöket okozott. De a selkirki ügyvivő ajtaján hivatalos hirdetmény lógott, azzal, hogy két éve nem ment fel gőzös a Yukonon, és ennek következtében az élelmiszernek megfizethetetlen ára van. Az ügyvivő fel is ajánlott cserébe lisztet, mégpedig csészényit minden tojásért, de Rasmunsen a fejét rázta, és odébbállt. Az állomás alatt a kutyák számára sikerült fagyott lóbőrt vennie az indiánoktól, akik felszedték a csilkut hajcsárok levágott lovainak hulladékát és belsőségeit. Maga is próbálkozott a bőrrel, de száját a bab felsértette, a szőrszálak pedig behatoltak a sebekbe, és ez elviselhetetlen volt.

Itt Selkirkben összetalálkozott a Dawson felől vonuló éhségzarándoklat előfutáraival, akik ettől kezdve komor tömegben lepték el a csapást. Nincs koszt! - ez volt a nóta, amit fújtak. - Nincs koszt, el kellett gyünni. Majd a tavasszal jobb lesz megint. - A liszt kilója három dollár, de nem kapni.

- Tojás? - felelte az egyik. - Dollár darabja, de nincs egy szem se.

Rasmunsen villámgyors számítást végzett.

- Tizenkétezer dollár - mondta fennhangon.

- Hogy micsoda? - kérdezte amaz.

- Semmi - felelte Rasmunsen, és odébb nógatta a kutyákat.

Mire a Stewart folyóhoz ért, hetven mérföldnyire Dawsontól, öt kutyája elhullott, és a megmaradtak is rogyadoztak a hámban. Befogta saját magát is a fogatba, és húzott minden megmaradt csöppnyi erejével. Alig vánszorgott így is naponta tíz mérföldet. Pofacsontját meg az orrát újra meg újra megmarta a fagy, hogy megfeketedett; hüvelykje, melyet a vezetőrúdon külön tartott többi ujjától, ugyancsak lefagyott, és szörnyű fájdalmat okozott. Lába még akkor is az ormótlan mokasszinba volt bugyolálva, és gyötrelmes fájások hasogatták. Hatvan Mérföldnél a bab utolja, amit már porcióznia kellett egy idő óta, elfogyott, mégis rendületlenül tartotta magát, és nem nyúlt a tojásokhoz. Lelkében nem tudott megbékülni e gondolat jogosultságával, s vánszorgott tovább előre, rátérve az Indián folyóhoz vezető útra. Itt egy frissen ejtett jávorszarvas meg egy régi aranyásó jószívűsége új erőt öntött belé és kutyáiba, Ainslie Házánál pedig már mindenért kárpótolva érezte magát, mikor egy menekülőhullám, amely alig hagyta el Dawsont, biztosította, hogy minden egyes darab tojásért megkaphat egy és negyed dollárt.

Kalapáló szívvel és roggyanó térdekkel ért fel a meredek töltésre a dawsoni faházaknál. A kutyák annyira dögrováson voltak, hogy kénytelen volt pihenőt adni, és holtfáradtan a vezetőrúdnak támaszkodva, várt. Egy ember, feltűnően jó külsejű, nagy medvebőr bundába bújt ember őgyelgett arra. Kíváncsi pillantást vetett Rasmunsenre, aztán megállt, és fürkésző tekintettel a kutyákat és a három összekötözött szánt nézegette.

- Mije van? - kérdezte.

- Tojás - felelte Rasmunsen rekedten, hangja alig volt több a suttogásnál.

- Tojás! Ujjé! Ujjé! - A levegőbe ugrott, bolondul pörögni kezdett, s kivágott egy fél tucat vad harci táncmozdulatot. - Csak nem azt akarja mondani... hogy az egész?

- Az egész.

- De hiszen akkor maga a Tojásos Ember. - Körülsétálta Rasmunsent, és szemügyre vette a másik oldalról. - Mondja, hát nem maga a Tojásos Ember?

Rasmunsen nem tudta, de úgy vélte, hogy ő az, és a másik megjózanodott valamicskét.

- Mennyit kér darabjáért? - kérdezte óvatosan.

Rasmunsen vakmerő lett.

- Másfél dollárt - mondta.

- Rendben! - válaszolta a másik azonnal. - Ide egy tucattal.

- Ú... úgy értem, hogy darabja másfél dollár - magyarázta Rasmunsen tétovázva.

- Persze. Értettem. Legyen két tucat. Itt a por.

Kihúzott egy kisebb kolbász nagyságú, tömött aranyporos zacskót, és hanyagul a vezetőrúdhoz ütögette. Rasmunsen a hasában furcsa remegést érzett, az orrlikai viszkettek, és majdnem leküzdhetetlen kedve támadt, hogy leüljön, és elsírja magát. De kíváncsi, bámész tekintetű tömeg verődött össze, és egyik ember a másik után kért tojást. Rasmunsennél nem volt mérleg, de a medvebőrbundás kerített egyet, és előzékenyen kimérte az aranyport, míg Rasmunsen a tojást számlálta elő. Rövidesen tolongás, könyöklés, taszigálás és nagy ricsaj támadt. Mindenki venni akart, és elsőnek akart kapni. És ahogy nőtt az izgalom, Rasmunsen lehűlt. Ez így nem lesz jó. Lenni kell valaminek amögött, hogy ilyen mohón kapkodják. Okosabb lesz, ha előbb pihen egyet, aztán felbecsüli a piacot. Talán megér a tojás darabja két dollárt is. Akárhogyan is, de másfélért bármikor biztosan el tudja adni, ha akarja.

- Megálljunk! - kiáltotta, mikor már elkelt pár száz darab. - Most nincs több. Ki vagyok dögölve. Adjanak valami szobát, aztán oda majd jöhetnek.

Zúgolódás támadt erre, de a medvebőrbundás helyeselt. Huszonnégy fagyott tojás kocogott öblös zsebeiben, s mit törődött vele, jut-e a többinek is, vagy sem. Mellesleg látta, hogy Rasmunsen alig áll a lábán.

- Van egy szoba a Monte Carlótól jobbra a második sarkon túl - mondta neki -, az az, amelyiknek palacküveg ablaka van. Nem az enyém, de rám van bízva. Napi tíz dollár a bére, de megéri a pénzt. Menjen egyenest oda, aztán később majd megyek én is. Ne felejtse el a homályos ablakot.

- Ujjé, ujjé! - kiáltott vissza egy pillanat múltán. - Megyek, tojást zabálok, és hazagondolok!

Útban a szállás felé Rasmunsennek eszébe jutott, hogy éhes, és a Kereskedelmi Társaság boltjában vásárolt valami ennivalót, aztán vett a mészárosnál egy szelet marhahúst is, meg szárított lazacot a kutyáknak. Könnyen megtalálta a szobát, a kutyákat nem fogta ki, de begyújtott, és feltette a kávét.

- Másfél dollár darabja... ezer tucat... az tizennyolcezer dollár! - Újra meg újra elmotyogta magában, amint tett-vett.

Ahogy a húst a serpenyőbe dobta, nyílt az ajtó. Rasmunsen megfordult. A medvebőrbundás volt. Eltökéltnek látszott, amikor belépett, mint akinek határozott célja van, de ahogy Rasmunsenre nézett, zavar telepedett az arcára.

- Szóval... hát szóval... - kezdte, de elakadt.

Rasmunsen kíváncsi volt, vajon a bért akarja-e.

- Szóval, hogy a nyavalya törje ki, tudja meg, az a tojás romlott.

Rasmunsen megtántorodott. Úgy érezte, mintha valaki váratlanul a szeme közé vágott volna. A szoba falai meginogtak, és pörögni kezdtek. Kinyújtotta a kezét, hogy megtámaszkodjék, és a kályhára tette. A beléhasító fájdalom meg a pörkölt hús bűze térítette magához.

- Értem - mondta lassan, és zsebében a zacskó után kotorászott -, vissza akarja kapni a pénzét.

- Nem is az a dohány... - mondta az ember - hanem jó tojása nincsen?

Rasmunsen megrázta a fejét.

- Jobb lesz, ha fogja a pénzét.

De a másik vonakodott és hátrált.

- Visszajövök - mondta -, ha átnézte az egészet, aztán majd megkapom, ami jár.

Rasmunsen begörgette a favágó tuskót a szobája, azután behozta a tojást. Egészen nyugodtan állt neki a dolognak. Fogta a kisbaltát, és sorra kettécsapta a tojásokat. A féldarabokat megvizsgálta, és leejtette a padlóra. Eleinte innen-onnan szedegetett a különböző ládákból, aztán módszeresen - egyet-egyet ürített ki végig. A halom egyre nőtt a padlón. A kávé kifutott, és az égő hús füstje elárasztotta a szobát. Rasmunsen rendületlenül és egyhangúan csapkodott, míg az utolsó ládával is végzett.

Valaki kopogtatott az ajtón, aztán megint kopogtatott, majd belépett.

- Szép kis maszat! - jegyezte meg, ahogy megtorpant és szemügyre vette a jelenetet.

A kettévágott tojások kezdtek felengedni a kályha melegében, és szörnyű szag terjedezett a szobában.

- Biztosan a gőzösön rohadt meg - vélte.

Rasmunsen hosszan és bambán meredt rá.

- Én Murray vagyok, Hosszú Jim Murray, mindenki ismer - mutatkozott be az. - Éppen hallom, hogy rohadt a tojás, hát én felkínálok magának kétszázat az egész kulimászért. Ha nem is lazac, de a kutya azér egész jól megzabálja ezt is.

Rasmunsen mintha kővé meredt volna. Meg se moccant.

- Menjen a pokolba - mondta szenvtelen hangon.

- Gondolja meg. Nem rossz ár ezér a maszatér, jobb, mint a semmi. Kétszáz ficcs. Na, mit szól?

- Menjen a pokolba - ismételte Rasmunsen csendesen -, és hordja el magát innét.

Murray félénk tisztelettel eltátotta a száját, aztán óvatosan kiment, hátrálva, tekintetét a másik arcára szegezve.

Rasmunsen kikísérte, és szabadon eresztette a kutyákat. Odadobta nekik az egész lazachalmot, amit vásárolt, és egy szánkószíjat felcsavart a kezére. Aztán visszament a szobába, és betolta maga mögött a reteszt. Az elszenesedett hús füstje marta a szemét. Fellépett a priccsre, a szíjat átvetette a mestergerendán, és tekintetével lemérte a kilengést. Alkalmasint nem találta megfelelőnek, mert a zsámolyt is a priccsre állította, aztán a zsámolyra kapaszkodott fel. A szíj egyik végére hurkot kötött, azon átbújtatta a fejét. A másik végét odaerősítette. Aztán kirúgta a zsámolyt maga alól.

Vajda Miklós fordítása

Az élet szerelme

Ha más nem, annyi megmarad,
Hogy játszottak, hogy éltek:
Kockát vetettek, s ezt nyerték vele,
Bár az arany az ördögé lett.

Kínosan botorkáltak le a parton, s kettejük közül az, aki elöl csúszkált, egyszer meg is botlott a szanaszét heverő otromba sziklákon. Kimerültek és gyengék voltak, arcukra a sok megpróbáltatás fáradt türelmet vésett. Vállukhoz szíjazva nehéz, pokrócba burkolt csomagokat cipeltek. A homlokuknak feszülő fejhevederek is segítettek tartani a csomagokat. Mindkét embernél volt puska. Meggörbülve mentek, válluk mélyen előrehajolt, a fejük még mélyebben, szemüket a földre szegezték.

- Bár volna nálunk vagy két töltény abból, amit a raktárunkban eldugtunk - mondta a második ember.

Hangja végtelenül tompa és kifejezéstelen volt. Lelkesedés nélkül beszélt; az előtte menő ember nem méltatta válaszra, belesántikált a sziklákon tajtékot vető tejfehér folyóba.

Társa mögötte lépkedett. Nem vetették le lábbelijüket, bár a víz jéghideg volt - olyan hideg, hogy a bokájuk sajgott, s a lábuk elzsibbadt tőle. Néhol térdükig csapott a víz, s mindketten botladozva igyekeztek újra megvetni lábukat.

A hátul botorkáló megcsúszott egy sima sziklán, csaknem elvágódott, de roppant erőfeszítéssel visszanyerte egyensúlyát, s közben élesen felkiáltott fájdalmában. Félájultan, kábultan tántorgott, s kinyújtotta szabad kezét, mintha támaszt keresne a levegőben. Végre megállt a lábán, lépett egyet, de ismét megtántorodott, és majdnem elesett. Aztán egy helyben megállt, s a társára nézett, aki egyszer se fordította vissza a fejét. Egy teljes percig mozdulatlanul állt, mintha magával győzködne. Aztán előreszólt:

- Hallod-e, Bill, kificamítottam a bokámat.

Bill tovább botorkált a tejfehér vízben. Nem nézett hátra. Társa figyelte, ahogy ott ment előtte, s bár arca éppoly kifejezéstelen volt, mint eddig, szemében a sebzett szarvas rémülete csillogott.

A másik kikecmergett a túlsó parton, és ment tovább, nem nézett vissza. A folyóban álló figyelte. Ajka remegett, annyira, hogy a ráboruló durva szőrzsúp észrevehetően rezgett. Még nyelve is előbukkant, hogy megnedvesítse a száját.

- Bill! - kiáltotta.

Az erős ember könyörgő kiáltása volt, aki bajba került, de Bill nem fordult hátra. A vízben álló figyelte: groteszken sántikált, bukdácsolva tántorgott fel az enyhe emelkedőn, az alacsony hegy lágyan kirajzolódó gerince felé. Nézte, amíg feljutott a tetőre, és eltűnt. Aztán elfordította tekintetét, s lassan körbejártatta azon a darab világon, amivel most, hogy Bill elment, egyedül maradt.

A látóhatár szélén tompán parázslott a nap, alaktalan ködök és gőzök homályosították el, s ezek a gőzök valami anyagtalan, körvonaltalan, de mégis tömeg benyomását keltették. Az ember kihúzta az óráját, s közben testsúlyát egyik lábára helyezte. Négy óra volt, s mivel július vége, augusztus eleje felé járt - csak egy-két hét eltéréssel tudta meghatározni az időpontot -,

tisztában volt vele, hogy a nap nagyjából északnyugatra áll. Dél felé nézett, s tudta, hogy valahol a kopár hegyek mögött fekszik a Nagy-Medve-tó; azt is tudta, hogy az északi-sarkkör tiltó vonala ott húzódik át a kanadai pusztaságon. Ez a folyó, amelyben állt, a Rézbánya folyóba fut, az pedig északnak folyik, s a Koronázás-öbölbe és az Északi-Jeges-tengerbe viszi vizét. Sosem járt arra, de látta egyszer a Hudson-öböl Társaság térképét.

Tekintete ismét felmérte a köréje boruló világot. Nem túlságosan vigasztaló látvány tárult elébe. Mindenfelé lágyan rajzolódó hegygerincek: a hegyek mind laposak voltak. Se fa, se bokor, se fű - semmi, csak a temérdek, irtózatos elhagyatottság, amely gyorsan növekvő félelmet ébresztett a szemében.

- Bill! - suttogta egyszer, aztán másodszor is: - Bill!

Meggörnyedt a tejszínű folyó közepén, mintha a pusztaság ellenállhatatlan erővel szakadna rá, és összezúzná iszonyú nyugalmával. Reszketni kezdett, mint a maláriás, s a puska nagy loccsanással kiesett kezéből. Ettől magához tért. Leküzdötte félelmét, összeszedte magát, tapogatózott a vízben, és megtalálta puskáját. Feljebb rántotta csomagját a bal vállán, hogy a súly egy részét levegye a sérült bokáról. Aztán lassan, óvatosan, fájdalomtól rángó arccal elindult a part felé.

Nem állt meg. Nem törődött a fájdalommal, őrületbe csapó elkeseredéssel sietett fel az emelkedőn a hegytetőre, ahol Bill eltűnt. De a tetőről csak egy sekély, élettelen völgyet látott. Megint rárohant a félelem, de legyőzte, balra rántotta vállán a csomagot, és letántorgott a lejtőn.

A völgyfenék tocsogott a víztől, mert a vastag, szivacsszerű moha a felszínen tartotta a nedvességet. A víz minden lépésnél fröcskölt a lába alól, ha pedig emelte a lábát, a marasztaló nedves moha cuppanó-szívó hanggal engedte el. Zuzmótól zuzmóig hágott, követte a másik lábnyomát a sziklahátakon át, amelyek apró szigetekként emelkedtek ki a mohatengerből.

Bár egyedül maradt, nem volt elveszett ember. Tudta, hogy arrább elérkezik arra a vidékre, amelyet a vidék nyelvén titcsinni-csilinek, a „kis botok földjének” neveznek, ahol halott lucfenyők, apró, csökött fenyőfák fognak körül egy kis tavat. Ebbe a tóba folyik egy keskeny patak, amelynek már nem tejes a vize. A patakot szittyó szegélyezi - jól emlékezett rá -, de szálfa arra sincs; megy a patak partján, míg a felső szakaszát el nem éri; átvág a vízválasztón, s megkeresi a másik patak felső szakaszát; ezt a patakot követi nyugatra, míg el nem ér a Dease folyóhoz; ott rejtekhelyet talál egy felfordított kenu alatt, amelyre szikladarabokat hordtak. S a rejtekhelyen talál lőszert puskájához, horgokat, halászzsineget, egy kis hálót - mindenféle szerszámot, amivel zsákmányt lehet fogni vagy ölni. Lisztet is talál - nem sokat -, egy darab szalonnát és egy kevés babot.

Bill majd megvárja ott, leeveznek délnek a Dease-en a Nagy-Medve-tóig. Aztán keresztülvágnak a tavon, mindig csak délnek, míg el nem érik a Mackenzie folyót. És délnek, egyre délnek mennek, s közben hasztalanul rohan utánuk a tél, az örvényekben jég képződik, a napok fagyossá és csípőssé válnak, de ők csak mennek délnek, míg el nem érik a Hudson-öböl Társaság valamelyik meleg telepét, ahol sok a fa, és magasra nő, és van mit enni szakadásig.

Vánszorgott előre, s ez járt az eszében. De amilyen keményen küszködött a teste, olyan keményen küszködött a lelke is; azt erősítgette magában, hogy Bill nem hagyta el, Bill biztosan megvárja a rejtekhelynél. Hinnie kellett ebben, másképp kár minden vergődésért, lefekszik és meghal. A nap homályos korongja lassan alászállt északnyugaton, s ő közben felmérte - és sokszor felmérte - minden egyes centiméterét az útnak, amelyen ő és Bill délnek fognak menekülni a közelítő tél elől. És újra és újra maga elé idézte az eleséget a csónak alatt s az eleséget a kereskedőtelepen. Két napja nem evett semmit, és sokkalta hosszabb idő óta nem ehetett

annyit, amennyit kívánt. Gyakran lehajolt, seszínű zuzmóbogyót szedett, szájába vette, megrágta és lenyelte. A zuzmóbogyó: parányi jégben egy magocska. A szájában elolvad a jég, s a mag csípős és keserű a fogak alatt. Tudta, hogy a bogyóban nincs táperő, de türelmesen rágta, mert erősebb volt benne a reménység, mint a tudás, és semmibe vette a tapasztalatot.

Kilenc órakor beleverte lábujjait egy sziklaélbe, s a puszta fáradtságtól és gyengeségtől megtántorodott és elesett. Egy darabig mozdulatlanul feküdt az oldalán. Aztán kibújt a csomag szíjaiból, és nehézkesen ülő helyzetbe tornászta magát. Még nem volt sötét, s a tétovázó félhomályban száraz mohadarabkák után tapogatózott. Mikor összegyűjtött egy halomra valót, tüzet gyújtott - fulladozó, bűzölgő tüzet -, és vizet tett fel forralni egy bádogedényben.

Kibontotta batyuját, és mindenekelőtt megszámolta a gyufáit. Hatvanhét darab volt. Háromszor is megszámolta, hogy biztos legyen a dolgában. Több csomóra osztotta, zsírpapírba csavarta őket, aztán az egyik csomagocskát üres dohányzacskójába tette, a másikat viharvert kalapja belső szalagja alá, a harmadikat az ingébe. Alig végzett ezzel, rémület fogta el, kicsomagolta és újból megszámolta a gyufaszálakat. Most is hatvanhét volt.

Megszárította vizes lábbelijét a tűznél. A mokasszin ázott darabokra szakadt, meleg harisnyája több helyen kilyukadt, lábfeje csupa vér és nyers seb. Bokája lüktetett, s most szemügyre vette. Akkorára dagadt, mint a térde. Hosszú csíkot hasított egyik pokrócából, és szorosan átkötötte a bokáját. Még szakított néhány csíkot, körbecsavarta a lábán, harisnya és mokasszin helyett. Aztán megitta a forrón gőzölgő vizet, felhúzta az óráját, és beburkolózott pokrócaiba.

Úgy aludt, mint a megholt. Éjfél körül támadt csak kurta sötétség, de hamar elmúlt az is. A nap felkelt északkeleten - vagy inkább derengeni kezdett arrafelé, mert a napot szürke fellegek takarták. Hatkor felébredt, s mozdulatlanul feküdt tovább a hátán. Nézett egyenesen felfelé a szürke égre, s érezte, hogy éhes. Mikor átfordult a könyökén, hangos horkanás ijesztette meg: egy keribu-bika bámulta élénk kíváncsisággal. Az állat alig tizenöt méternyire állt, s az ember érzékein azonnal átcikázott a tűz fölött sistergő, sülő keribu-hús látomása és illata. Önkéntelenül az üres puskáért nyúlt, célzott, és meghúzta a ravaszt. A bika felhorkant és elugrott, patája kopogott, csattogott, amikor átfutott a sziklaháton.

Az ember káromkodott, és eldobta az üres puskát. Fel akart tápászkodni, s hangosan felnyögött. Lassú és fárasztó munka következett. Izületei olyanok voltak, mint a rozsdás sarokvasak. Érdesen fordultak tokjukban, akadoztak, s minden hajlítást, kiegyenesítést akarata végső megfeszítésével kellett keresztülvinnie. Mikor végre talpra vergődött, vagy egy perc is beletelt, míg ki tudott egyenesedni, s úgy állt, ahogy férfinak állnia kell.

Felkapaszkodott egy kis dombtetőre, s végignézte a vidéket. Nem látott sem fát, sem bokrot, csak a moha szürke tengerét, amelyet itt-ott szakított csak meg egy-egy szürke szikla, szürke tavacska és szürke erecske. Az ég is szürke volt. A napnak egyetlen sugara sem mutatkozott. Nem is sejtette, merre van észak, s azt is elfeledte, melyik úton jött ide az éjszaka. De azért nem elveszett ember. Ezt tudta. Hamarosan a kis botok földjére érkezik. Úgy érezte, hogy valamerre balra lehet, nem messze - valószínűleg a következő alacsony domb mögött.

Visszament, és rendbe szedte holmiját az útra. Ellenőrizte, megvan-e a három gyufacsomó, bár most nem számolta meg a szálakat. De azért tétovázott, töprengett egy hasas szarvasbőr zsák felett. Nem volt nagy. A két keze eltakarta. Tudta, hogy hét kilót nyom, annyit, mint a többi csomag együttvéve - s ez aggasztotta. Végül is félretette, s kezdte összegöngyölgetni a csomagot. Megállt, nézte a hasas szarvasbőr zsákot. Aztán gyorsan felkapta, s kihívón körülnézett, mintha a pusztaság el akarta volna rabolni tőle, s amikor talpra állt, hogy tovább botorkáljon egész nap, a zsák ott szorongott csomagjában a hátán.

Balra tartott, közben egyszer-egyszer megállt, és zuzmóbogyót majszolt. A bokája megmerevedett, erősebben bicegett most, de ez a fájdalom elveszett a gyomorfájdalma mellett. Az éhség görcsei erősödtek. Marták és marták, míg végül nem tudta már állhatatosan figyelni az irányt, amelyet követnie kell, hogy a kis botok földjére eljusson. A zuzmóbogyók nem enyhítették ezt a marást, csípős ízük pedig kirágta a nyelvét meg a szájpadlását.

Egy völgybe ért; szirtifajdok rebbentek fel előtte surrogó szárnnyal a sziklákról, a mohából. „Ker-ker-ker!" - kiáltoztak. Kövekkel dobálta őket, de nem talált. Letette batyuját a földre, s úgy lopakodott feléjük, mint a macska a veréb felé. Az éles sziklák keresztülvágták nadrágszárát, s a térde véres csíkot hagyott utána; de a fájdalom elveszett az éhség fájdalmában. Ott csúszott a vizes mohán, ruhája átnedvesedett, teste megdermedt, de nem vette észre, annyira égett az ételért, s a fajdok mindig surrogva felrebbentek előtte; végül már úgy érezte, hogy „ker-ker-ker" kiáltásuk csúfolódás, és átkozta őket, és hangosan feleselt velük.

Egy alkalommal rámászott egy fajdra, amely bizonyára aludt. Nem vette észre, míg a madár arcának nem rebbent sziklavackából. Éppoly ijedten kapott utána, amilyen ijedten repült fel a fajd, és a kezében maradt három farktoll. Nézte, hogyan repül el a madár, s gyűlölte, mintha valami szörnyű bűnt követett volna el őellene. Aztán visszament, s vállra vette csomagját.

A nap folyamán völgyekbe, lapályokra jutott, ahol több volt a vad. Egy keribu-csapat ment el mellette, húsz-egynéhány állat, őrjítő közelségben, jóval lőtávolon belül. Vad vágyat érzett, hogy utánuk rohanjon, s bizonyosságot, hogy utolérné őket. Fekete róka jött feléje, s egy fajdot vitt a szájában. Ráordított. Szörnyű kiáltás volt, a róka rémülten megugrott, de nem ejtette el a madarat.

Késő délután egy mésztől fehérlő patak mellett ment - a víz ritka kákafoltokon folyt keresztül. Erősen megmarkolta a kákát a tövénél, s kihúzta a gumóját, amely egy legfeljebb zsindelyszeg nagyságú újhagymára hasonlított. Puha volt, foga roszogva mélyedt bele, s már valami jóízű ételre számított. De a rostjai szívósak, szálkásak voltak, teleszívták magukat vízzel, mint a bogyók, és hiányzott belőlük a táperő. Ledobta csomagját, négykézláb bement a káka közé, és kérődzött, ropogtatott, mint a szarvasmarha.

Nagyon fáradt volt, sokszor szívesen megpihent: lefeküdt s aludt volna, de valami folyton hajtotta előre: nem is annyira a vágy, hogy elérje a kis botok földjét, hanem inkább az éhség. Pocsolyákban békák után kutatott, körmével felásta a földet gilisztáért, pedig tudta, hogy ilyen magasan északon nincs se béka, se giliszta.

Minden tócsát szemügyre vett, de hiába: végre, mikor leszállt az alkonyat, felfedezett egy magányos, cselle nagyságú halat. Vállig belenyúlt a vízbe, de a hal odábbszökött. Most már két kézzel nyúlt utána, s felzavarta a fenék fehér iszapját. Izgalmában belezuhant a tócsába, s derékig vizes lett. Akkor meg zavarossá vált a víz, s nem látta a halat, várnia kellett, míg az üledék alászáll.

Folytatódott az üldözés, s a víz megint felkavarodott. De már elfogyott a türelme. Leoldozta a bádogedényt, s kezdte kimerni a tócsát. Eleinte vadul meregette, összefröcskölte magát, s oly közelre öntötte a vizet, hogy visszafolyt a tócsába. Gondosabban látott munkához, igyekezett nyugodt maradni, bár szíve majd kiszakította a mellkasát, s a keze remegett. Félóra alatt csaknem egészen kimerte a tócsát. Nem maradt benne egy csészényi víz. És a hal nem volt sehol. A kövek közt egy résre bukkant: ott menekült át a hal a szomszédos nagyobb tócsába - s ezt a tócsát egy nap, egy éjszaka sem meregette volna ki. Ha tudott volna a résről, lezárja egy sziklával mindjárt az elején, s a hal most az övé lenne.

Ez járt az eszében, összeroskadt, és elterült a nedves földön. Eleinte halkan sírt, magának, aztán hangosan sírt a könyörtelen pusztaságnak, amely körbefogta; és utána még sokáig heves, száraz csuklás rázta.

Tüzet rakott, literszámra itta a forró vizet, hogy felmelegedjék, s ugyanolyan hálóhelyet csinált magának egy sziklaháton, mint előző este. Elalvás előtt még megnézte, hogy a gyufái szárazak-e, s felhúzta az óráját. Takarói nyirkosak voltak, tapadtak. Bokája lüktetett a fájdalomtól. De csak annyit érzett, hogy éhes, nyugtalanul aludt, és lakomákról, bankettekről s minden elképzelhető módon feltálalt, elébe sorakoztatott ételekről álmodott.

Átfagyva, betegen ébredt. A nap nem látszott. Föld és ég szürkéje sötétebbre, mélyebbre vált. Nyers szél fújt, s az első hófuvatok fehérrel borították el a hegytetőket. A levegő sűrűbb s mind sűrűbb lett, amíg tüzet rakott, s vizet forralt. Nedves hó hullott, félig eső már, nagy, vizenyős pelyhekben. Eleinte rögtön elolvadt, mihelyt a földre ért, de egyre több esett, befedte a talajt, kioltotta a tüzet, s tönkretette moha-tüzelőkészletét.

Ez volt a jel: felcsatolta cókmókját, s botorkált tovább, maga se tudta, merre. Nem érdekelte már a kis botok földje, sem Bill, sem a rejtekhely a felfordított csónak alatt, a Dease folyó partján. Az „enni” ige uralkodott rajta. Őrültje volt az éhségnek. Nem figyelte, milyen irányba megy, amíg útja a völgyfeneken vitt keresztül. Lábalta a nedves havat a vizes zuzmóbogyókhoz, s tapintás után húzgálta ki tövénél fogva a kákát. De mindez ízetlen falat volt, s nem elégítette ki. Talált valami fanyar növényt, s annyit evett belőle, amennyit csak elő tudott kaparni - nem sokat, mert a növény földön kúszó volt, s elbújt a több centiméteres hó alatt.

Aznap éjszaka nem gyújtott tüzet, nem melegített vizet, csak beburkolózott takaróiba, elaludt, és fel-felriadt az éhségtől. A hó hideg esőre változott. Sokszor felébredt, mert érezte, hogy égnek fordított arcára esik. Eljött a nappal, szürkén, nap nélkül. Az eső elállt. Most nem mardosta az éhség. Érzékenysége - ami az ennivalót illeti - teljesen kimerült. Tompa, nehéz sajgás nyomta a gyomrát, de ez már nem gyötörte annyira. Világosabban gondolkodott, s megint a kis botok földje és a Dease-parti rejtekhely érdekelte elsősorban.

Egyik pokrócának maradékát csíkokra szaggatta, és bekötözte vérző lábát. Sérült bokáját újból áttekerte, s felkészült a napi utazásra. Nekiállt csomagolni, és sokáig tűnődött a tömzsi szarvasbőr zsák fölött, de végül is magával vitte.

A hó elolvadt az esőben, csak a hegytetők fehérlettek. A nap előbukkant, s az embernek sikerült az égtájakat meghatároznia, noha most már tudta, hogy vége van. Talán előző napi bolyongása során tért el túlságosan balra. Most jobbra fordult, hogy ellensúlyozza a valószínű eltérést a helyes iránytól.

Bár az éhség kínja tompult, ráébredt, hogy nagyon gyenge. Gyakran meg kellett állnia pihenni, s ilyenkor megrohanta a zuzmóbogyókat és kákagyökereket. Nyelvét száraznak és nagynak érezte, mintha valami finom szőrzet borítaná, s keserű íze volt a szájának. A szíve is csak bajt csinált. Néhány percnyi gyaloglás után kegyetlenül elkezdett verni, aztán fel-le ugrált, kínosan, rendetlenül kalimpált, és ő fuldoklott, szédült, ájuldozott.

Déltájban két csellét talált egy nagy tócsában. Kimerni nem lehetett volna, de most nyugodtabban állt neki, és sikerült kifognia őket a bádogedénnyel. Nem voltak nagyobbak a kisujjánál, de nem érzett különös éhséget. A gyomrában a tompa fájdalom még tompábbá és elmosódottabbá vált. Mintha a gyomra elszunnyadt volna. Nyersen ette meg a halakat, s kínos gonddal rágott, mert az evést már csak az értelem irányította. Nem kívánta nagyon az ennivalót, de tudta, hogy ennie kell, ha élni akar.

Este még három csellét fogott, kettőt megevett, a harmadikat eltette reggelire. A nap megszárított néhány elszórt mohacsomót, s így felmelegíthette magát forró vízzel. Aznap csak tíz mérföldet tett meg; s másnap, bár mindig ment, amikor a szíve engedte, csak öt mérfölddel jutott előbbre. De a gyomra a legcsekélyebb kényelmetlenséget sem okozta, elaludt. Idegen vidékre jutott, itt sűrűbben járt a keribú és a farkas. A farkasok üvöltése gyakran áthatolt a pusztaságon, s egyszer látott is hármat: előtte oldalogtak el az útból.

Még egy éjszaka; és reggel, egy értelmesebb pillanatában kioldotta a szíjat, amely elkötötte a tömzsi szarvasbőr zsákot. A zsák nyitott száján durva aranypor és aranyrögök sárga patakja ömlött ki. Az aranyat nagyjából elfelezte, egyik felét pokrócdarabba burkolva egy feltűnő sziklahátnál rejtette el, a másikat visszamerte a zsákba. Utolsó ép takarójából hasogatott csíkokat a lábára. A puskájához ragaszkodott, mert a Dease folyó partján, a rejtekben, töltényeket is fog találni.

Ködös nap volt, s ezen a napon az éhség újból feltámadt benne. Nagyon elgyengült már, s néha megvakította a szédülés. Megszokta, hogy botladozik s elesik; s egyszer megbotolva egyenest egy fajdfészekbe zuhant. Négy frissen kikelt csirke volt benne - egynaposak -, alig falatnyi apró, lüktető életdarabkák; s ő mohón felfalta mindet, elevenen gyömöszölte a szájába, s úgy roppantotta össze őket a fogával, mint a tojáshéjat. A fajdanya nagy lármával verdesett körülötte. Puskáját használta bunkónak, le akarta ütni, de a madár mindig elrebbent a közeléből. Kövekkel dobálta, s egyik kő eltörte a szárnyát. Akkor a madár csapkodva elfutott, húzta maga után törött szárnyát, az ember meg ment utána.

A kiscsibék csak növelték az étvágyát. Sérült bokájával bicegett, ugrált, időnként köveket dobált, és rekedten kiáltozott; máskor meg némán bicegett, ugrált, komoran és türelmesen tápászkodott fel, ha elesett, vagy dörzsölte a szemét, ha szédülés fenyegette.

A vadászat völgyalji süppedékeken vitte keresztül, s egyszer lábnyomokra bukkant a vizenyős mohában. Nem az ő nyoma volt, azt látta. Bizonyára Billé lehet. De nem állhatott meg, mert a fajdtyúk futott tovább. Előbb megfogja a madarat, aztán visszajön és körülnéz.

Kimerítette a fajdtyúkot; de magát is kimerítette. A madár lihegve feküdt, és ő is lihegve feküdt vagy három méterre tőle, s nem volt ereje odakúszni. Mikor magához tért, a madár is odább vergődött, ha éhes keze kinyúlt érte. Újrakezdődött a vadászat. Leszállott az este, s a madár elmenekült. Az ember megbotlott a gyengeségtől, hátán a csomaggal egyenesen előrezuhant, és felhasította az arcát. Sokáig nem mozdult; aztán oldalára hengeredett, felhúzta az óráját, s reggelig úgy feküdt.

Megint ködös nap jött. Utolsó pokrócának felét felhasználta lábkötözésre. Nem sikerült megtalálni Bill nyomát. Mit számított ez? Túlságosan parancsolóan hajtotta előre az éhség - csak arra volt kíváncsi, vajon Bill is elpusztult-e. Délben a kényelmetlen csomag túlságosan terhessé vált. Megint kettéosztotta az aranyat, az egyik felét most egyszerűen a földre öntötte. Délután eldobta a maradékot is, csak a fél pokróc, a bádogedény meg a puska maradt meg.

Káprázat kezdett játszani vele. Biztosra vette, hogy egy tölténye van még. Ott van a puska tárában, s eddig elkerülte a figyelmét. Közben pedig pontosan tudta, hogy a tár üres. De a káprázat tovább zaklatta. Órákon át küszködött vele, akkor kinyitotta a puskát, s rámeredt az üresség. Olyan keserű csalódást érzett, mintha valóban arra számított volna, hogy ott találja a töltényt.

Félóráig botorkált, akkor megint föltámadt a káprázat. Megint küszködött vele, de mégis tovább zaklatta, zaklatta, míg a puszta szabadulásért ki nem nyitotta a fegyvert, hogy meggyőzze magát. Gondolatai időnként messze jártak, s ő botorkált tovább, mint egy gépember, s közben, akár a kukacok, furcsa ötletek, szeszélyek rágták az agyát. De mindig kurtára

sikerültek ezek a kirándulások a valóságból, mert az éhség mardosása visszahívta. Egyik kirándulásról egyszer olyan látvány rántotta vissza, hogy csaknem elájult tőle. Tántorgott, himbálózott, topogott, mint a részeg, hogy el ne essen. Egy ló állt előtte! Egy ló! Nem hitt a szemének. Vastag köd borította el, telepettyegetve szikrázó fénypontokkal. Vadul dörzsölte a szemét, hogy tisztán lásson, s nem ló állt előtte, hanem egy nagy barnamedve. Az állat rosszindulatú kíváncsisággal tanulmányozta őt.

Félig vállához emelte a puskát, mikor észbe kapott. Leengedte a fegyvert, s kihúzta vadászkését; derekán lapuló gyöngyvarrottas tokból. Hús és élet állt előtte. Hüvelykujját végigfuttatta a kés pengéjén. Éles volt. A hegye sem pattant le. Ráveti magát a medvére, és megöli. De szíve rákezdett a figyelmeztető vergődésre. Aztán következett a szív vad felszökellése, a zakatoló dobpergés, a szorítás a homlokán, mintha vasabroncsba fognák, és a szédülés, amely elöntötte agyát.

Kétségbeesett bátorságát nagy félelem szorította ki. Mi lesz, ha gyengeségében a medve megtámadja? Kiegyenesedett a legfélelmetesebb tartásába, megmarkolta kését, és keményen a medvére meredt. A medve nehézkesen előrejött néhány lépést, felágaskodott, és próbaképpen mordult egyet. Ha az ember futni kezd, utánafut; de az ember nem futott el. Most már a félelem bátorsága tüzelte. Ő is vadul, szörnyűségesen morgott, hangot adott a félelemnek, amely az élet rokona, s amely az élet legmélyebb gyökereire tekeredik.

A medve fenyegető morgással oldalt kanyarodott: megdöbbentette ez a titokzatos teremtmény, amely egyenesen állt, és nem ijedt meg. De az ember nem mozdult. Szoborként állt, míg a veszély el nem múlt, akkor reszketni kezdett, s leroskadt a nedves mohára.

Összeszedte magát, és ment tovább. Most új félelem fogta el. Nem attól félt, hogy meghal tehetetlenül, mert nincs ennivalója, hanem attól, hogy erőszakosan elpusztítják, mielőtt az éhezés kiszívná belőle az utolsó csepp erőt, ami élni hajtja. Hisz ott voltak a farkasok. Jobbrabalra zengett a pusztaságban üvöltésük, még a levegőt is fenyegető anyaggá szőtte, s ez az anyag olyan tapintható volt, hogy egyszer csak előrenyújtott kézzel tolta el magától, mintha egy szélfújta sátor fala lenne.

Egyszer-másszor kettes-hármas csoportokban farkasok keresztezték útját. De rögtön elugrottak előtte. Kevesen is voltak, aztán meg keribúra vadásztak, s az nem harcol, ez a furcsa teremtmény pedig, amely fölegyenesedve jár, karmolhat és haraphat.

Késő délután elszórt csontokra bukkant: zsákmányt ejtettek itt a farkasok. A maradvány egy félórával ezelőtt bőgő, futó, csupa élet keribú-borjú volt. Nézegette a tisztára rágott, sima csontokat: rózsaszínűek voltak, mert a sejt még nem halt el bennük. Lehet, hogy ő is ilyen lesz, mire a nap véget ér? Ilyen az élet, mi? Hívságos és gyorsan elröppenő. Csak az élet kínoz meg. A halál nem fáj. Meghalni olyan, mintha elaludna az ember. Megállást, pihenést jelez. Akkor hát mért nem akar meghalni? De nem sokáig elmélkedett. Lekucorodott a mohára, szájába vett egy csontot, s kiszívta belőle azokat az életfoszlányokat, melyek még most is rózsaszínűre festették. A jó húsíz, ami csaknem olyan gyenge és illó volt, mint egy emlék, megőrjítette. Rácsukta állkapcsát a csontokra, és rágott. Néha a csont tört, néha a foga. Aztán sziklák közt zúzta szét a csontokat, péppé törte és lenyelte. Sietségében összeverte az ujját is, s egy pillanatig még csodálkozott, hogy ujjai nem fájnak olyan nagyon, ha a lecsapó szikladarab alá kerülnek.

Havas, esős, ijesztő napok következtek. Nem tudta, mikor táborozik le, mikor indul útnak. Éjszaka épp annyit ment, amennyit nappal. Ha elesett, megpihent; s tovább mászott, ha a hunyorgó élet felparázslott benne, s kevésbé hamvadozva égett. Mint ember már nem küszködött. Az élet, a meghalni nem akaró élet, az hajtotta előre. Nem szenvedett. Idegei eltompultak,

elérzéketlenedtek, agyát pedig hátborzongató látomások és gyönyörűséges álmok töltötték el. A keribú-borjú csontjának utolsó maradványait összegyűjtötte, magával vitte, s folyton majszolta, szopogatta. Nem vágott át dombokon, vízválasztókon, gépiesen követett egy nagy folyót, amely széles, lapályos völgyben kanyargott. Nem látta sem a folyót, sem a völgyet. Csak káprázatokat látott. Test és lélek egymás mellett ment vagy kúszott, de külön-külön, olyan vékony volt a fonál, amely összekötötte őket.

Tiszta ésszel ébredt, egy sziklaháton elterülve. A nap fényesen, melegen sütött. Messziről keribú-borjak bőgését hallotta. Ködösen emlékezett valami esőre, szélre, hóra, de azt nem tudta, hogy a vihar két napig vagy két hétig verte-e.

Egy darabig mozdulatlanul feküdt, barátságos napfény özönlött rá, és átitatta meleggel nyomorúságos testét. Szép nap, gondolta. Talán meg tudja határozni, hol jár. Keserves erőfeszítéssel áthengeredett az oldalán. Alatta széles, lomha folyó hömpölygött. Ismeretlensége zavarba hozta. Lassan követte tekintetével: széles kitérőkkel kanyargott a rideg, kopár dombok közt; ezeknél a domboknál ridegebbet, kopárabbat, laposabbat sohasem látott. Lassan, megfontoltan, izgalom nélkül, csak amolyan szórakozott érdeklődéssel követte a furcsa folyó útját az ég aljáig, s látta, hogy fényes, szikrázó tengerbe ömlik. Ettől sem lett izgatottabb. Nagyon különös, gondolta, valami látomás vagy látomáshoz hasonló délibáb: a zavarodott agy tréfája. Ebben megerősítette, hogy a fényes tenger közepén hajó horgonyzott. Egy időre lehunyta a szemét, aztán újból kinyitotta. Furcsa, milyen makacs ez a látomás! De valójában nem is furcsa. A pusztaság szívében, ezt jól tudta, nincsenek tengerek és hajók, mint ahogyan azt is tudta, hogy üres puskájában nincs töltény.

Zihálást hallott a háta mögött - félig fuldokló lihegést vagy köhögést. Nagyon lassan fordult át a másik oldalára, mert rendkívül gyönge és merev volt. Semmit sem látott, de türelmesen várt. Ismét hallotta a zihálást, köhögést, és két csipkézett szikla között, alig öt-hat méternyire megpillantotta egy farkas szürke fejének körvonalait. Az állat füle nem meredt fel olyan hegyesen, mint más farkasé; szeme hályogos, véreres volt, feje mintha ernyedten, gazdátlanul előrebukott volna. Folytonosan pislogott a napfényben. Betegnek látszott. Amíg figyelte, újból felzihált és köhögött.

Ez legalább valóság, gondolta, s a másik oldalára fordult, hogy igazi alakjában láthassa azt a világot, melyet imént a látomás eltakart előle. De a tenger most is ott csillogott a távolban, és a hajót tisztán ki lehetett venni. Hát mégis valóság! Hosszú időre behunyta a szemét, gondolkozott, s akkor megértette. Tévedésből a Dease vízválasztójától északnak tartott, s eljutott a Rézbánya-völgybe. Ez a széles, lomha folyó a Rézbánya folyó. A fénylő tenger az Északi-Jeges-tenger. A vitorlás: bálnavadászhajó, keletre vetődött a Mackenzie torkolatától, és lehorgonyzott a Koronázás-öbölben. Eszébe jutott a Hudson-öböl Társaság térképe, amelyet egyszer látott, és most mindezt világosnak és valószínűnek tartotta.

Felült, és a közeli dolgokra irányította figyelmét. Elkoptatta már a pokróccsíkokat, lába formátlan nyershúskonc volt. Utolsó pokróca is elfogyott. Hiányzott a kése is, meg a puskája is. Valahol elvesztette a kalapját, bélésében a gyufacsomóval, de mellén az olajos papírba és dohányzacskóba rejtett gyufa ép és száraz maradt. Megnézte az óráját. Tizenegyet mutatott, és még mindig járt. Nyilvánvalóan mindenkor felhúzta.

Nyugodt és fegyelmezett volt. Bár roppantul elgyengült, nem érzett fájdalmat. Nem volt éhes. Az étel gondolatát még csak kellemesnek sem találta, s amit tett, azt pusztán az értelem irányította. Térdig leszakította nadrágja szárát, és a lábára kötötte. Valahogy sikerült megőriznie a bádogedényt. Egy kis forró vizet iszik, mielőtt odavergődik a hajóhoz, ami - előre látta - szörnyű utazás lesz.

Lassan mozgott. Remegett, mint a szélhűdéses. Mikor neki akart indulni, hogy száraz mohát gyűjtsön, nem tudott lábra állni. Újra meg újra próbálta, végül megelégedett azzal, hogy négykézláb másszon. Egyszer a beteg farkas közelébe kúszott. Az vonakodva félrevonszolta magát, nyalogatta az oldalát, s a nyelvében mintha annyi erő sem lett volna, hogy visszakunkorodjék. Az ember észrevette, hogy a nyelve nem a szokott egészséges vörös, hanem sárgásbarna, és durva, félig száradt lepedék borítja.

Megivott egy fél liter forró vizet, s úgy érezte, képes felállni, sőt menni is, ahogy egy haldokló tudhat menni. Lépései gyengék és bizonytalanok voltak, és gyengén, bizonytalanul lépett a farkas is, amely utánajött a nyomon. Este, mikor a fénylő tengert kiszorította a semmi, tudta, hogy alig négy mérfölddel jutott közelebb hozzá.

Egész éjszaka hallotta a beteg farkas köhögését s néha-néha a keribú-borjak bőgését. Körös-körül nyüzsgött az élet, de erős, virgonc, egészséges élet, s rájött: a beteg farkas azért állt rá a beteg ember nyomára, mert remélte, hogy az előbb pusztul el, mint ő maga. Reggel, mikor felnyitotta a szemét, látta, hogy a farkas sóvárogva, éhesen mered rá. Az állat görnyedten állt, farkát a lába közé húzta, mint egy szerencsétlen, szomorú kutya. Reszketett a hideg reggeli szélben, és gyáván vicsorgott, mikor az ember szólt neki, olyan hangon, hogy az alig volt több rekedt suttogásnál.

A nap ragyogva jött fel, s az ember egész reggel a fénylő tengeren horgonyzó hajó felé botorkált-zuhant. Az idő remek volt, amilyen északon a vénasszonyok kurta nyara szokott lenni. Talán egy hétig kitart, talán holnap, holnapután már vége.

Délután nyomra bukkant. Egy ember nyoma volt, aki nem járt, hanem négykézláb vonszolta magát. Talán Bill lehetett, gondolta magában tompán, érdeklődés nélkül. Nem volt benne kíváncsiság. Az érdeklődés és az érzelem teljesen elpárolgott belőle. Fájdalom sem hatott már rá. Gyomra és idegei elaludtak. De hajtotta tovább a bujkáló élet. Nagyon eltörődött, de az élet nem akart meghalni. És ezért evett még mindig zuzmóbogyókat és cselléket, ezért ivott forró vizet, és ezért figyelte vigyázva a beteg farkast, mert az élet nem akart meghalni.

Követte a másik ember nyomát, aki itt vonszolta magát előre, s hamarosan a végére ért - néhány frissen lerágott csontot talált, s körül a süppedős mohát farkasok nyoma tarkította. Egy tömzsi szarvasbőr zsákot talált, olyat, mint az övé; éles fogak tépték össze. Felvette, bár súlya majdnem lehúzta gyenge ujjait. Bill az utolsó percig cipelte. Haha! Ő majd kineveti Billt. Életben marad, és elviszi a zsákot a fényes tengeren horgonyzó hajóra. Nevetése rekedt és kísérteties volt, mint a holló károgása, s a beteg farkas gyászos üvöltéssel csatlakozott hozzá. Az ember hirtelen abbahagyta: hogyan nevethetné ki Billt, ha ez Bill volt; ha ez a pár sima, rózsaszín-fehéres csont Bill volt?

Elfordult. Hát igen, Bill megszökött tőle; de mégsem viszi el az aranyat, és Bill csontjait se szívja ki. Bár Bill megtette volna, ha fordítva történik a dolog, botorkált tovább tűnődve.

Egy tócsához ért. Fölébe hajolt, cselléket keresett, s hirtelen hátravágta a fejet, mintha megszúrták volna. Arca tükörképét látta. A szörnyűségtől felébredt benne a fogékonyság egy pillanatra, s ez elég volt, hogy megrendüljön. Három cselle úszkált a tócsában, amely túl nagy volt, nem lehetett kimerni; meg akarta fogni őket a bádogedénnyel, de többszöri eredménytelen kísérlet után abbahagyta. Félt, hogy roppant gyengesége miatt beleesik és megfullad. A folyó homokzátonyait sok hordalékszálfa szegélyezte; de gyengesége miatt nem mert ezekre sem ráülni, nem bízta magát a folyóra.

Aznap három mérfölddel csökkentette a hajó és maga között a távolságot; másnap kettővel - most már csak kúszott, mint ennek előtte Bill; s az ötödik nap végén még mindig hét mérföldnyire volt a hajótól, s egy nap alatt már egy mérföldet sem tudott megtenni. A vén-

asszonyok nyara kitartott, s ő kúszott tovább, elájult, hátára fordult és visszafordult, s a beteg farkas mindig ott köhögött, zihált a sarkában. Térde éppúgy nyers hússá zúzódott, mint a lábfeje, és vörös nyomot hagyott a mohán, köveken, bár bebugyolálta az inge hátrészével. Egyszer, mikor visszapillantott, látta, hogy a farkas éhesen nyalja a vérnyomokat, és tisztán látta, milyen vég vár rá, hacsak - hacsak ő el nem kapja a farkast. S ekkor a lét legkomorabb tragédiája kezdődött, melyhez hasonló nem nagyon játszódott le: egy beteg, kúszó ember, s egy beteg, sántikáló farkas, két élőlény vonszolta haldokló tetemét a pusztaságon keresztül, s egymás életére tört.

Ha a farkas egészséges, az ember nem is törődött volna annyira vele; de azt a gondolatot, hogy ezt az utálatos, csaknem döglött állatot táplálja, visszataszítónak találta. Finnyás volt. Esze megint el-elbolyongott, káprázatok üldözték, s világos pillanatai ritkábbak és rövidebbek lettek.

Egyszerre arra ébredt ájulásából, hogy a füle mellett zihál valami. A farkas sántán visszaugrott, elvesztette az egyensúlyát, és elesett a gyengeségtől. Nevetséges látvány volt, de az ember nem mulatott rajta. Még csak nem is félt. Ezen már túljutott. De az agya éppen tiszta volt: feküdt és töprengett. A hajó legfeljebb négy mérföldnyire lehet. Ha kidörzsöli szeméből a ködöt, egészen világosan látja, s egy kis csónakot is lát: fehér vitorlája van, és szeldesi a tenger csillogó vizét. De ezt a pár mérföldet nem tudja kúszva megtenni. Ezt érezte, s megnyugodott a felismerésben. Érezte, hogy fél mérföldet sem tudna kúszni. Mégis élni akart. Értelmetlen volna meghalni azok után, amiken keresztülment. A végzet túl sokat kíván tőle. És haldokolva is visszautasította a halált. Talán színtiszta őrület volt, de a halál szorításában is dacolt a halállal, és nem akart meghalni.

Becsukta a szemét, és végtelen óvatossággal összeszedte magát. Acélossá merevedett, hogy fölötte maradjon a fojtogató ernyedtségnek, amely, mint a dagály, létének minden kútjából feltört. Nagyon hasonlított a tengerre ez a halálos ernyedtség, amely emelkedett, és apránként borította el öntudatát. Néha csaknem elmerült, és bizonytalan csapkodással úszott a feledésben, aztán a lélek furcsa összetétele újból elébe lökött egy akaratdarabkát, s erősebb csapásokkal felemelkedett.

Mozdulatlanul feküdt a hátán, s hallotta, hogy a beteg farkas ziháló ki- és belégzése lassan közelebb jön. Egyre közelebb-közelebb húzódott, végtelenül hosszú idő telt el, s az ember nem mozdult. Ott járt már a fülénél. Az érdes, száraz nyelv dörzspapírként horzsolta végig arcát. Keze felcsapott - legalábbis fel akart csapni. Az ujjak karomként görbültek be, de üres levegőbe markoltak. Erő kell a gyorsasághoz, biztos mozdulatokhoz, és őbelőle minden erő elszállt.

A farkas türelme szörnyű volt. Az ember türelme sem volt kevésbé szörnyű. Fél napig feküdt mozdulatlanul, küszködött az ájulással, s várta azt, ami belőle készült táplálkozni, s amiből ő maga akart volna enni. Az ernyedtség tengere néha elborította, s hosszú álmokat álmodott; de ezalatt is, ébren és alva, a ziháló lélegzetet és a nyelv durva simogatását leste.

Nem hallotta a zihálást, s álmából arra ébredt, hogy a nyelv végignyalja a kezét. Várt; az agyarak gyengén megszorították: a szorítás erősödött: a farkas megfeszítette utolsó erejét, hogy belevágja fogát az ennivalóba, amelyre ilyen sokáig várt. De az ember is sokáig várt, s a marcangolt kéz megmarkolta az állat állkapcsát. A farkas gyengén küszködött, a kéz gyengén markolt, s közben a másik kéz lassan átnyúlt, fogást keresett. Öt perc múlva az ember testének egész súlya a farkasra nehezedett. A kézben nem volt elég erő, hogy megfojtsa a farkast, de az ember arca nekifeszült a farkas torkának, s az ember szája megtelt szőrrel. Félóra múlva az ember meleg szivárgást érzett a torkában. Nem esett jól. Olyan volt, mintha olvasztott ólmot

gyömöszölnének a gyomrába, és senki más: ő maga gyömöszölte. Később átfordult a hátára, és elaludt.

Egy tudományos expedíció néhány tagja tartózkodott a Bedford cetvadászhajón. A fedélzetről különös dolgot vettek észre a szárazon. Jött le a parton, a víz felé. Képtelenek voltak meghatározni, s tudományos emberek lévén, csónakba szálltak, és partra eveztek, hogy megnézzék. És láttak valamit, ami élt, de embernek alig lehetett nevezni. Vak volt és öntudatlan. Úgy kúszott a földön, mint egy óriási hernyó. Erőfeszítése nagyrészt eredménytelen maradt, de kitartott, vonaglott, tekergett, s talán öt-hat métert jutott előre egy óra alatt.

Három hét múlva az ember a Bedford cetvadászhajó egyik priccsén feküdt, aszott arcán végigfolyt a könnye, úgy mesélte el, ki ő, és mit állt ki. Összefüggéstelenül motyogott valamit az anyjáról is, a napos déli Kaliforniáról és virágok, narancsligetek között megbúvó otthonáról.

Néhány nap múlva már asztalnál ült a tudósokkal és hajótisztekkel. Méregette szemét a sok ételre, s aggodalmaskodva nézte, mikor a többiek telerakták szájukat. Minden eltűnő falattal mélységes sajnálkozás jelent meg szemében. Teljesen épeszű volt, de étkezéskor gyűlölte ezeket az embereket. Az a félelem üldözte, hogy az étel kifogy. Szakácsnál, inasnál, kapitánynál érdeklődött az élelmiszerkészlet után. Ezerszer is megnyugtatták: de ő nem hitt nekik, és ravaszul leskelődött a kamra körül, hogy a maga szemével lássa.

Észrevették, hogy az ember hízik. Mindennap testesebb lett. A tudományos emberek fejüket csóváltak, és elméleteket állítottak fel. Korlátozták az ételadagját, de az ember csak növekedett derékbőségben, és csudálatosan feldagadt az inge alatt.

A matrózok vigyorogtak. Ők értették. S amikor a tudományos emberek figyelni kezdték, ők is megértették. Látták, mikor reggeli után előrecsoszog, és mint a koldus, nyitott tenyérrel megszólít egy matrózt. A matróz vigyorgott, s adott neki egy darabka tengerész-kétszersültet. Az ember kapzsin megmarkolta, úgy nézett rá, mint zsugori az aranyra, és belecsúsztatta az inge elejébe. Hasonló adományokat kapott más vigyorgó matrózoktól is.

A tudományos emberek titoktartóak voltak. Békében hagyták. De lopva azért kikutatták az ágyát. A lepedő alatt kétszersültet találtak; a matracok tömésében kétszersültet találtak; minden zugban, minden résben kétszersültet találtak. S az ember mégis épeszű volt. Óvintézkedéseket tett egy esetleges éhínség ellen - ennyi az egész. Ki fog gyógyulni belőle, mondták a tudományos emberek; és ki is gyógyult, mire a Bedford horgonya csörögve leereszkedett San Francisco kikötőjében.

Szász Imre fordítása

Tüzet rakni

Hidegen és szürkén virradt a hajnal, metsző hidegen és szürkén, mikor letért a Yukon mentén kanyargó főútról, és felkapaszkodott a magas parton, ahol alig látható, keveset taposott ösvény vitt keletnek, a sűrű fenyőerdőn keresztül. A part meredek volt, a tetején megállt, hogy kifújja magát, és - mintegy mentségül önmaga előtt - az órájára pillantott. Kilencre járt. A nap nem sütött, nyoma sem látszott a napnak, bár nem volt az égen egyetlen felhő sem. Tiszta idő volt, mégis mintha áttetsző fátyol fedné a világot, hajszálfinom homály derengett, ami onnan származott, hogy a nap nem állt fenn az égen. Ez azonban nem zavarta. Megszokta már, hogy nélkülözze. Néhány napja is elmúlt, hogy utoljára látta, és tudta, újabb néhány napba beletelik, míg a nyájas égitest felbukkan dél felől, hogy éppen csak pillantást vetve a láthatárra, ismét elmerüljön.

Visszapillantott a megtett útra. A Yukon egy mérföldnyi távolságban rejtőzött méternyi vastag jégkéreg alatt. A jeget ugyanilyen vastagságú hóréteg födte. Makulátlan fehér volt az egész, a feltüremlett jégtorlaszok szelíd hullámvonalat formáltak rajta. Délnek és északnak, ameddig csak ellátott a szem, töretlen fehérség volt mindenütt, azt az egy sötét hajszálcsíkot kivéve, amely a fenyőborította szigetet megkerülve kanyargott, és kígyózott lefelé délnek, s kanyargott, kígyózott felfelé északnak, ahol eltűnt egy másik fenyőborította sziget mögött. Ez a hajszálcsík volt az ösvény - a főútvonal -, amely ötszáz mérföld hosszan kanyarog dél felé a Csilkut-szorosig, Dyeáig, a tengerig; észak felé pedig elvisz a hetven mérföldre fekvő Dawsonig és tovább, ezer mérföldre egészen Nulatóig, végül St. Michaelig a Bering-tengernél, másfélezer mérföld távolságra.

De mindez - a titokzatos, távolba kígyózó ösvény, a naptalan, szürkéllő égbolt, a roppant hideg, s az egész, hátborzongatóan különös kép - nem volt rá hatással. Nem azért, mintha rég megszokta volna. Újdonsült jövevény volt a vidéken, csicsakó, és ez az első tele. Ott volt a hiba, hogy hiányzott belőle a képzelőerő. A mindennapi élet dolgaiban gyors volt és óvatos, de csak magukban a dolgokban; jelentőségük már nem ért el a tudatához. Ötven fok zérus alatt mindössze annyit számított neki, hogy kellemetlenül hideg van, semmi többet. Nem indította arra, hogy a maga esendő voltáról elmélyedjék, s arról, hogy a hőmérséklet szeszélyeinek alávetett teremtmény; s arra sem, hogy általánosságban magáról az emberi gyarlóságról töprengjen, amely a melegnek és a hidegnek csak bizonyos szűk határai között engedi meg a létezést; s innen végül nem jutott el a következtetéseknek arra a pusztán valószínűségen alapuló területére sem, ahová a halhatatlanság és az embernek a világmindenségben elfoglalt helye tartozik. Ötven fok zérus alatt; metsző hideg; fájdalmat okoz, s egyujjas kesztyűjével, füles sapkájával, meleg mokasszinnal és vastag harisnyával kell védekezni ellene. Ötven fok zérus alatt őneki pontosan ötven fok volt zérus alatt. Hogy ezenfelül még valami egyéb is, az sosem fordult meg a fejében.

Mikor sarkon fordult, hogy indul, elgondolkozva köpött egyet. Éles, pattogó reccsenés hallatszott, ami meghökkentette. Újra köpött. És megint, még a levegőben, mielőtt a hóba hullhatott volna, a köpés reccsent egyet. Azt tudta, hogy mínusz ötvennél a köpés reccsenni szokott a havon, de ez már a levegőben reccsent. Kétségtelenül hidegebb van még mínusz ötvennél is - hogy mennyivel, azt nem tudta. De nem is érdekelte a hőmérséklet. A Henderson-patak bal oldali ága mentén fekvő régi aranymosó helyre tartott, ahol a fiúk már várják. Ők átvágtak a vízválasztón az Indián folyó vidékén, maga pedig a kerülő úton jött, hogy szétnézzen a Yukon szigetein, lesz-e a tavaszra kitermelni való szálfa. Hat óra tájban ér be a táborba; valamivel már sötétedés után, az igaz, de ott lesznek a fiúk, égni fog a tűz, s készen várja a meleg vacsora.

Ami pedig az ebédjét illeti, kezét a zubbonya alól kidudorodó csomagra szorította. Még az ingének is alája rejtette, zsebkendőbe csavarva, hogy a meztelen bőréhez simult. Ez volt az egyetlen mód, hogy megmentse a kétszersültet a megfagyástól.

A kétszersültre gondolva jólesően elmosolyodott, mindegyik szelet szalonnazsírral van átitatva, s mindegyiknek a felhasított belsejében egy-egy jókora szelet sült szalonna.

Eltűnt a hatalmas fenyőszálak sűrűjében. Harminc centiméter hó esett, mióta az utolsó szán végigment rajta, s örült, hogy szán nélkül van, könnyen mozog. Tulajdonképp nem is vitt egyebet a zsebkendőbe csavart elemózsiánál. A hideg mindamellett meglepte. Hideg van, az már igaz - állapította meg, ahogy dermedt orrát és pofacsontjait dörgölgette kesztyűs kezével. Meleg pofaszakálla volt, de az arcán göndörödő szőr nem védte a kiugró pofacsontokat és a mohó orrot, amely kihívóan döfött előre a fagyos levegőbe.

Az ember nyomán egy kutya ügetett, hatalmas, bennszülött, eszkimófajta, igazi farkaskutya, szürke bundás, és minden látható, vagy alkatbeli jele nélkül, hogy különböznék testvérétől, a vad farkastól. Az állat kedvetlen volt az iszonyú hideg miatt. Tudta, hogy ez nem utazásra való idő. Ösztöne biztosabb tájékoztatással szolgált, mint az embernek a maga emberi ítélete. A valóságban ugyanis nemcsak pusztán hidegebb volt, mint ötven fok zérus alatt; hidegebb volt mínusz hatvannál, még mínusz hetvennél is. Hetvenöt fok volt zérus alatt. A kutya mit sem tudott a hőmérőről. Az ember ismerte a nagy hideg jellemzőit, a kutyának talán nem is volt tiszta képe erről. Megvolt azonban az ösztöne. Bizonytalan, de fenyegető veszedelmet érzett, s az érzés hatalmába kerítette, és arra késztette, hogy az ember sarkában oldalogjon, mohón, kérdőn figyelje minden szokatlan mozdulatát, lesve, hogy mikor üt tábort, vagy keres menedéket, s rak tüzet. A kutya ismerte a tüzet, s vágyott rá, vagy legalább szeretett volna lyukat ásni a hóba, s összekuporodva felmelegíteni testével a levegőt.

Leheletének megfagyott párája finom jégpor alakjában a bundájára ülepedett, különösen állkapcsát, orrát és szempilláit fehérítette meg kristályosodó lélegzete. Az ember vörös szakálla és bajusza ugyancsak megfagyott, de keményebben, a lerakódásból jég képződött, és vastagodott minden forró, nedves lélegzeténél. Az ember még bagót is rágott, és a jégből keletkező szájkosár olyan mereven fogta az ajkait, hogy képtelen volt letisztítani az állát, amikor a bagólét kiköpte. Az eredmény az lett, hogy borostyánkő-színű és tömörségű kristályszakálla nőtt az álla körül. Ha elvágódik, ez apró szilánkokra törik, mint az üveg. De nem törődött ezzel a képződménnyel. Ez volt a bűnhődése mindenkinek, aki bagót rágott ezen a környéken, s ő már kétszer is volt kint hirtelen jött nagy hidegben. Egyik alkalommal sem volt olyan kemény a hideg, mint most, de emlékezett, hogy Hatvan Mérföldnél egyszer mínusz ötvenet, másszor pedig ötvenötöt mértek a szeszhőmérőn.

Néhány mérföldön át a folyóval párhuzamos erdősávon haladt tovább, átvágott egy széles, zsombékos síkon, majd egy partoldalon leereszkedve keskeny patak fagyos medrébe jutott. Ez volt a Henderson-patak, s tudta, innen még tíz mérföld az elágazásig. Az órájára nézett. Tíz óra. Négy mérföldet haladt óránként, és kiszámította, hogy az elágazást fél egyre érheti el. Elhatározta, hogy ezt a teljesítményt ebédjének elfogyasztásával fogja megünnepelni.

Mikor ruganyos léptekkel nekivágott a patakmedernek, a kutya kelletlenül, behúzott farokkal ismét a nyomába szegődött.

A régi szánösvény nyoma tisztán látható volt, bár csaknem kétarasznyi hó lepte el az utolsó szántalpak barázdáit. Egy hónapja már, hogy nem járt ember a néma patakmederben. Rendületlenül törtetett tovább. A gondolkodás nemigen volt szokása, s akkor éppenséggel nem is volt mire gondolnia, kivéve, hogy majd az elágazásnál megebédel, s hatra ott lesz a táborban a

fiúkkal. Nem volt kihez szólnia; s ha akad is, lehetetlen volna a beszéd, a jégformálta szájkosár miatt, így hát csak rágta tovább a bagót, és növesztette a borostyánkő-szakállt.

Hébe-hóba felötlött benne a gondolat, hogy nagyon hideg van, s hogy ilyen hidegben még sosem volt része. Kesztyűs keze fejével menet közben meg-megdörzsölgette arccsontját és az orrát. Gépiesen tette ezt, kezét váltogatva. De dörzsölhette, mert abban a pillanatban, hogy abbahagyta, arccsontja érzéketlenné vált, s a következő percben az lett az orra hegye is. Bizonyosra vette, hogy megfagyott az arca; tudta ezt, s fájdalmas megbánást érzett, amiért nem gondoskodott orrvédőről, olyanról, amilyet Bud szokott viselni nagy hidegek idején. Az ilyen orrvédő betakarja és megvédi a pofacsontot is. De hát végül is nem sokat számít az egész. Mi az a megfagyott arc? Kicsit fájdalmas, és kész; nem komoly dolog.

Gondolattalan fejjel, de éberen vigyázva ment, és figyelte a patakmeder változásait, hajlásait és kanyarodóit, a fatorlaszokat, s jól megnézte, hová teszi a lábát. Az egyik kanyarnál egyszer csak visszahőkölt, mint a megriadt ló, letért eddigi útjáról, s néhány lépésnyire visszament az ösvényen. A patak, tudta, fenékig keményre van fagyva - ebben a sarki télben nem marad víz egyetlen patakban sem -, de tudta azt is, hogy a domboldalon források bugyognak elő, és vizük a hó alatt a patak jegének felszínén folyik tova. Tudta, hogy még a legnagyobb hidegek se fagyasztják be ezeket a forrásokat, és tisztában volt a veszélyükkel is. Csapdák ezek. Egész tavacskákat formálnak a hó alatt, néha pár centiméter, olykor meg méternyi mélyek. Néha csak bőrvékonyságú jég fedi őket, szépen letakarva hóval. Néha meg jég- és vízrétegek váltakoznak rajtuk egymás felett, s aki felül beszakad, egymás után töri át a rétegeket, s néha derékig megáztatja magát.

Ezért hőkölt vissza olyan rémülten. Érezte, hogy a talaj enged a lába alatt, s hallotta a jégbőr ropogását. Bajos és veszedelmes, ha ilyen időben vizes lesz a lába. Ha mást nem, de feltétlen késedelmet jelent, mert meg kell állnia, s tüzet kell raknia, hogy annak melegénél vesse le és szárítsa vizes harisnyáját és mokasszinját. Álldogált, s a patakmedret meg a partot tanulmányozta, és arra a megállapításra jutott, hogy a víz jobb felől ered. Egy darabig tűnődött, orrát és arccsontját dörzsölgette, majd elkanyarodott bal felé. Óvatosan lépegetett, minden lépés előtt próbálgatva a talajt. Mikor túljutott a veszélyen, friss bagót kotort elő, s újra négy mérföldes sebességre gyorsított.

A következő két órában számos hasonló csapdát került el. A rejtett víztócsák felett többnyire horpadt és cukorszerű volt a hó, jelezte a veszélyt. De aztán megint csaknem rálépett egyre; máskor meg veszélyt gyanítva a kutyát kényszerítette maga elé. A kutyának nem akaródzott előremenni. Hátramaradt, egészen addig, míg előre nem lódította, akkor gyorsan átlábalt a fehér, töretlen felületen. Hirtelen azonban beleszakadt, oldalvást kievickélt, s eliszkolt szilárdabb talajra. Mellső és hátsó lába vizes lett, s a rajta maradt víz csaknem azonnal jéggé dermedt. Igyekezett gyorsan lenyalogatni lábáról a jeget, majd leült a hóba, s harapdálni kezdte, ahol a lábujjai közé fagyott. Az ösztöne diktálta ezt. Ha otthagyja a jeget, kimarjul a lába. Nem tudott erről. Csupán engedelmeskedett a titokzatos sugalmazásnak, amely lényének mélyéből tört elő. Az ember azonban, aki ítéletet alkothatott a tárgyról, tudta ezt, s kesztyűjét lehúzva jobb kezéről, segített a kutyának eltávolítani a jégdarabokat. Ujjait tán csak egy percre hagyta szabadon, s elképedt, hogy máris megbénította őket a fagy. Bizony hideg van. Felrángatta a kesztyűt, s karjával vadul csapkodni kezdett keresztbe a mellén.

Tizenkét óra tájban lett a legvilágosabb. A nap azonban messze járt téli útján dél felé, s nem tisztította meg a látóhatárt. Majd az egész földgolyó ott állt a nap meg a Henderson-patak között, ahol az ember délben tiszta ég alatt haladt, és nem vetett árnyékot. Fél egykor, percre pontosan, elérte a patak elágazását. Meg volt elégedve gyorsaságával. Ha tovább is tartani tudja, hatra a fiúknál lehet. Kigombolta a zubbonyát, az ingét, s előszedte az ebédjét. Mindez

negyedpercig se tartott, mégis, e rövid idő alatt a bénulás átjárta a csupasz ujjakat. Nem húzta vissza a kesztyűt, ehelyett ujjait tucatszor erősen a lábához ütögette. Aztán leült enni egy hófedte fatörzsre. Az ütögetést követő fájdalom oly hamar elnémult az ujjaiban, hogy elcsodálkozott. Nem jutott hozzá, hogy egy falásnyit harapjon a kétszersültből. Újra ütögetni kezdte az ujjait, aztán visszadugta a kesztyűbe, s a másik kezét szabadította ki, hogy azzal egyék. Le akart harapni egy falatot, de a jégszájkosár nem hagyta. Elfelejtette, hogy tüzet rakjon, s annál olvassza le. Kuncogott tulajdon dőreségén, s miközben kuncogott, érezte, amint a bénulás a csupasz ujjakba kúszik. Azt is tapasztalta, hogy a szúrás, amit akkor kezdett érezni lábujjaiban, amikor leült, már múlóban is van. Nem tudta, lábujjai vajon felmelegedtek vagy megdermedtek-e. Megmozgatta őket a mokasszinban, s rájött, hogy megdermedtek.

Felrántotta a kesztyűjét, és felállt. Kissé megrémült. Fel-alá topogott, míg a szúró fájdalom visszatért a lábába. Bizony hideg van - ezt gondolta. A kénpataki vén alaszkai ember igazat mondott, mikor arról beszélt, micsoda hidegek vannak néha errefelé. S ő akkor kinevette! Ebből az következik, hogy az ember sose legyen olyan biztos a dolgában. Semmi kétség, igazán hideg van. Fel-alá járkált, dobbantott, karjával csapkodott, míg a felfrissülő vérkeringés megnyugtatta. Akkor gyufát kotort elő, és nekilátott tüzet rakni. A bozótból, ahol az áradás tavasszal alkalmas gallyakat hordott össze, megszedte a gyújtósnak valót. Gondos munkával apró, majd ropogó nagy tüzet rakott, s efölött leolvasztotta szájáról a jeget, és elfogyasztotta kétszersültjét. Pillanatnyilag kifogott az űrbéli fagyon. A kutya megörült a tűznek, elnyújtózott mellette, elég közel, hogy a meleg átjárja, de kellő távolban, nehogy megpörkölje magát.

Evés végeztével kényelembe helyezkedett, és egy pipa dohányt engedélyezett magának. Aztán felhúzta kesztyűjét, füles sapkáját gondosan fülére igazította, s nekivágott a patakmeder bal oldali ágában kanyargó ösvénynek. A kutya ímmel-ámmal kelt fel a tűztől, és sóvárogva sandított vissza. Ez az ember nem ismer hideget. Talán az őseinek minden nemzedéke is érzéketlen volt a hideg iránt, az igazi hideg iránt. Nem így a kutya; minden őse ismerte a hideget, s ő örökölte ezt az ismeretet. És tudta, hogy nem jó szabadban járni ilyen félelmes hidegben. Ilyen időben kényelmesen befészkelődve a hóban kell feküdni egy lyukban, s várni, míg felhő takarja el a távoli űrt, amely ezt a hideget küldte. Másrészről pedig nem is volt bizalmas jó viszony a kutya meg az ember között. Az egyik rabszolgája volt a másiknak, sose kapott tőle egyéb cirógatást, mint az ostorszíj cirógatását és durva, fenyegető torokhangokat, amik a szíjat jósolták, így aztán a kutya nem is próbálta meg, hogy balsejtelmét az emberrel közölje. Nem érdekelte az ember dolga; magáért sóvárgott vissza a tűzhöz. Az ember azonban füttyentett, és az ostorszíj hangján beszélt neki, hát fogta magát, s a nyomába eredt.

Az ember harapott egy pofa bagót, és újabb borostyánkő-szakállt kezdett növeszteni. Párás lehelete rögtön fehérre porozta a bajuszát, szemöldökét és pilláit. A Henderson bal oldali ágában nem akadt annyi forrás, félórája már, hogy egynek se látta nyomát. S ekkor történt a baj. Olyan helyen, ahol semmi jel nem árulkodott, ahol a puha, szűz hó szilárd alapot ígért, beszakadt alatta. Nem mélyre. Lábszára közepéig vizezte be magát, míg kievickélt a biztos talajra.

Mérges lett, és balszerencséjét átkozta. Hatra remélt a táborba jutni a fiúkhoz, s most késlekedhet egy órát, mert tüzet kell raknia, hogy megszáríthassa lábbelijét. Parancsolóan szükséges ez ilyen alacsony hőmérsékleten - ezt tudta jól, a part felé indult és felkapaszkodott. Odafenn az apró fenyőfák tövénél tenyésző bozótban az ár egész tűzifakészletet sodort össze, főként ágat és gallyat, de korhadó rönköket s finom, száraz, tavalyi füvet is. Néhány nagyobb darabot egymásra dobott a hóban. Ez volt a tűzhely, s arra is szolgált, nehogy a láng belefúljon a hóba, amit máskülönben megolvasztana. A tüzet úgy gyújtotta meg, hogy a gyufát apró nyírkéreg-

darabkához tartotta, amit a zsebéből vett elő. Ez még jobban is ég, mint a papír. A tűzhelyhez vitte, s a fiatal lángot száraz fűcsomóval, a száraz gallyak aprajával táplálta.

Lassan és gonddal dolgozott, a fenyegető veszély világos tudatában. Fokozatosan, ahogy a láng lábra kapott, egyre nagyobb gallyakkal táplálta. Lekuporodott a hóba, úgy húzgálta ki az ágakat a bozót sűrűjéből, s egyenest a lángra dobta. Tudta, nem szabad elrontania. Hetvenöt foknál zérus alatt az ember nem ronthatja el az első tűzrakási kísérletét, mikor vizes a lába. Ha száraz a lába, és el találja rontani, hát fut fél mérföldet az ösvényen, és helyreáll a vérkeringése. De vizes és fagyott láb vérkeringését nem lehet futással helyreállítani, ha mínusz hetvenöt fok van. Futhat az ember akárhogyan, a vizes láb csak annál jobban megfagy.

Mindezt tudta. A kénpataki öreg róka beszélt neki erről az őszön, s most azon volt, hogy megfogadja a tanácsát. Lába már érzéketlenné vált. A tűzrakáshoz le kellett vetnie a kesztyűjét, s ujjai gyorsan megbénultak. Az óránkénti négy mérföldes gyalogút megdolgoztatta a szívét, szivattyúztatta vele a vért testének felületére és minden végtagjába. De amint megállt, lelassult a szivattyúzás irama is. Az űr hidege lecsapott a földgolyó védtelen sarkára, és ő, ezen a védtelen parton lévén, a csapás egész súlyát érezte. Testében megdermedt tőle a vér. A vér eleven volt, akár a kutya, s mint az is, rejtőzött és takarodott volna a félelmes hideg elől. Az ember, amíg négy mérföldet gyalogolt óránként, akarva-akaratlan a felszínre szivattyúzta ezt a vért; de most elapadt, és a test rejtett zugaiba süllyedt. Elsőnek a végtagok érezték hiányát. A vizes láb és a csupasz ujjak fagytak leginkább, bár megfagyva nem voltak még. Fagyott az orr meg a pofacsont is, amint elhagyta a vér, egész testén dermedni kezdett a bőr.

De baj nincsen. Lábujjait, orrát és arccsontjait épp csak meglegyinti a fagy, hisz a tűz már nagy lánggal égni kezd. Ujjnyi vastag gallyakkal táplálta. Perc múlva már csuklóvastagságú ágat is dobhat rá, s akkor lehúzhatja a lábbelijét, s míg megszárad, a tűznél melegen tarthatja meztelen lábát, de persze előbb ledörzsöli hóval. A tűzrakás sikerült. Biztonságban van. Eszébe jutott a kénpataki tapasztalt öreg róka tanácsa, és elmosolyodott. Milyen komolyan mondta ki a szentenciát, hogy mínusz ötven alatt nem szabad egyedül útra kelni Klondike-ban. Nos, hát itt van ő; vele megesett a baj; ő egyedül van; s lám, segített magán. Ezek az öregek, gondolta, némelyik akár a vénasszony. Nem kell más, mint hogy az embernek helyén legyen az esze, és kész. Aki férfi a talpán, az nyugodtan útra kelhet egyedül is. Meglepő volt azonban a hirtelenség, ahogy az arca és az orra megfagyott. És azt se hitte volna, hogy az ujjai ilyen hamar megbénuljanak. Mert megbénultak, alig tudta őket annyira hajlítani, hogy megfogjon egy ágat, s mintha nem is tartoznának hozzá. Mikor megérintett egy ágat, oda kellett néznie, hogy tartja-e vagy sem. Elromlott a huzal közte meg az ujjai között.

De mindez nem sokat számított. Pattogva, ropogva égett a tűz, és életet ígért minden táncoló lángja. Elkezdte kifűzni a mokasszinját. Jég vonta be; a vastag német harisnya olyan lett a lábszára közepéig, mintha páncéllemezből volna; a mokasszinzsinór pedig mint valami tűzvészben összegörbült és megcsomósodott acélpálca. Béna ujjaival ráncigálta egy darabig, de akkor, felismerve dőreségét, a tőrét húzta elő.

Mielőtt azonban elvághatta volna a zsinórt, megtörtént a baj. Az ő hibája, vagy inkább vétke volt. Nem lett volna szabad a tüzet fenyőfa alá raknia. A szabadban kellett volna inkább. De hát egyszerűbb volt a bozótból előhúzni a tűzrevalót, és egyenesen a lángra dobni. A fa, amelyik alatt letelepedett, hóterhet tartott az ágain. Hetek óta nem fújt a szél, minden ágon tetézve állt a hó. Valahányszor kihúzott egy szál rőzsét, csekély lökést adott a fának - alig észrevehető lökést, már ami őt illeti, de elegendő nagyságú lökést, hogy a balesetet előidézze. Fent a magasban az egyik ág elengedte terhét. Ez alábbhullt a következőkre, és azokat is megszabadította. A folyamat folytatódott, és kiterjedt az egész fára. Nőttön-nőtt, mint a lavina,

figyelmeztetés nélkül lezúdult az emberre meg a tűzre, s megfojtotta a tüzet. Csak friss és kusza hótakaró látszott a helyén.

Megrettent. Olyan volt ez, mintha a halálos ítéletét hallgatta volna végig. Egy pillanatig ült, és arra a helyre bámult, ahol a tűz égett. Aztán nagyon nyugodt lett. Talán a kénpataki embernek igaza volt. Volna csak útitársa, nem lenne bajban most.

Az megrakhatná a tüzet. Hát most neki kell újra megraknia a tüzet, s másodszorra nem szabad hibáznia. Ha sikerül is, nagyon valószínű, hogy néhány lábujja odalesz. A lába már jócskán megfagyhatott eddig, s némi időbe még beletelik, amíg a második tűzzel elkészül.

Ez motoszkált a fejében, de nem üldögélt, és nem rágódott rajta. Egész idő alatt, amíg ez eszébe ötlött, serényen foglalatoskodott. Új fészket készített a tűznek, ezúttal a szabadban, távol minden csalóka fától, amely kiolthatná. Aztán száraz füvet és apró gallyat szedett a partra vetett hordalékból. Ujjait nem bírta összezárni, hogy megfogja, de marékkal is tudott szedni. Ilyen módon sok rothadó ágat és zöld mohát kapart elő, ami alkalmatlan ugyan, de hát más választása nem volt. Módszeresen dolgozott, s még vastagabb rőzsét is szedett egy rakással, hogy legyen, mikor a tűz erőre kap. És mindezek alatt a kutya ült és figyelte, szemében áhítatos sóvárgás, mert a tűzcsinálót látta az emberben, és a tűz késlekedett.

Mikor együtt volt minden, zsebébe nyúlt újabb nyírkéregdarabkáért. Tudta, a darabka ott van, s bár ujja nem érzékelte, de hallotta a kéreg zörgő súrlódását, ahogy kapirgált utána. Hiába erőlködött, megfogni nem volt képes. S ezalatt tudatában élt a bizonyosság, hogy lába percről percre fagy. Ez a bizonyosság vakrémületet keltett benne, de leküzdötte, és higgadt maradt. Fogai segítségével felhúzta kesztyűjét, és karjával csépelni kezdett ide-oda, mindkét kezét teljes erejéből az oldalához csapva. Csinálta ülve, majd fel is állt hozzá; miközben a kutya a hóban ült, bozontos farkasfarkát melegen mellső lábai köré csavarta, éles farkasfülét figyelmesen hegyezte, s így leste az embert. És azt, amint csapkodott és csépelt karjával, az irigység hulláma öntötte el, ahogy erre a teremtményre nézett, amelynek természetes öltözete meleget és biztonságot ad. Némi idő múltán az érzékelés első távoli jeladásait tapasztalta ujjaiban. A gyenge bizsergés erősbödött, és gyötrelmes, szúró fájdalomba ment át, de ezt megelégedéssel üdvözölte. Jobb kezéről lehúzta a kesztyűt, és előszedte a nyírfakérget. A csupasz ujjak azonnal bénulni kezdtek megint. Ezután a kénesgyufa-csomagot kotorta elő. Ujjait azonban a szörnyű hideg máris érzéketlenné dermesztette. Míg azon erőlködött, hogy egy gyufaszálat kihalásszon a többi közül, az egész csomag a hóba hullt. Megkísérelte felcsípni a hóból, de nem sikerült. A halott ujjak se fogni, se markolni nem tudtak. Nagy gonddal járt el. Fagyott lába, arca és orra gondolatát kiűzte a fejéből és teljes figyelmét a gyufára összpontosította. Figyelte - a látás képességét alkalmazva a tapintás helyett -, ujjai mikor kerülnek a csomag köré, s akkor összezárta őket - azaz össze akarta zárni őket, de mivel megszakadt az összekötetés, az ujjak nem engedelmeskedtek. Jobb kezét erre kesztyűjébe dugta, és a térdéhez csapdosta vadul. Azután két kesztyűs kezével felkapirgálta, nagy csomó hóval együtt, a gyufát az ölébe. De ezzel még nem jutott semmire. Némi mesterkedéssel sikerült a gyufacsomagot két kesztyűs csuklója közé fogni. Ilyen módon a szájához vitte. Pattogott és ropogott a jég, mikor kegyetlen erőfeszítés árán kinyitotta a száját. Alsó állkapcsát hátravonta, felső ajkát elhúzta az útból, és felső fogaival turkálta a csomagot, hogy kiszedhessen egy szálat belőle. Ez sikerült is, az ölébe pottyantotta. Nem jutott vele semmire. Nem bírta felszedni. De kifundált egy módszert. A fogai közé kaparintotta, és a lábához kezdte dörzsölni. Húsz dörzsölő mozdulat kellett, míg eredményre jutott. Amint fellángolt, fogaival a nyírkéreghez tartotta. Az égő kénkő füstje azonban felhatolt az orrába és a tüdejébe, s görcsös köhögésre ingerelte. A gyufa a hóba hullt és kilobbant.

A kénpataki cimborának igaza volt, gondolta már-már kétségbeesetten. Mínusz ötven alatt az ember ne keljen útra egyedül. Csapkodta a kezét, de nem sikerült feltámasztania az érzékelést. Foga segítségével hirtelen lerántotta a kesztyűjét mindkét kezéről. A két tenyere közé fogta az egész gyufacsomagot. Karizmai, nem lévén fagyottak, szorosan összenyomták a két csuklót a csomagon. Akkor a lábához dörzsölte az egészet. Felcsapott a láng, egyszerre hetven kénes gyufából. Nem fújt a szél, nem olthatta el. A fejét félretartotta, hogy meneküljön a fojtó lángtól, s a nyírfakéreghez nyomta a lobogó csomagot, így tartván, érzés támadt a kezében. A húsa égett. Érezte a szagát. Bent a mélyben valahol fájdította is. Az érzés gyötrelemmé nőtt, majd kínná. De állta és tartotta a lángot ügyetlenül a kéreg alá, amely nem akart felizzani, mivel útban volt a saját égő keze, s jórészt elnyelte a lángot. Végül, mikor már nem bírta tovább, szétrántotta két kezét. A lángoló gyufák sercegve hulltak a hóba, de a nyírkéreg égett. Száraz füvet és vékony gallyat rakott a lángra. Megfogni és válogatni nem tudta, mivel csak csuklóival dolgozhatott. Apró rothadt fadarabok és zöld mohák ragadtak az ágakon, ezeket fogaival harapdálta le, amennyire tudta. Óvatosan és ügyetlenül dédelgette a tüzet. Életet jelent, nem szabad elvesznie. A vér lefutott a teste felszínéről, s ettől most dideregni kezdett, és még ügyetlenebbé vált. Nagy cafat zöld mohát ejtett pontosan az apró lángra. Ujjaival próbálta elpiszkálgatni, de teste remegésétől túl nagy mozdulatot talált tenni, s szétkotorta a kis tűz magját, az égő fűszálak, gallyacskák elváltak és szétszóródtak. Megkísérelte újra összekaparni őket, de mozdulatainak merevsége ellenére a remegés elhatalmasodott rajta, s a gallyak reménytelenül szétzilálódtak. Egy-egy utolsó füstpamatot pöffentve sorra kialudtak. A tűzcsináló kudarcot vallott. Ahogy fásultan körültekintett, pillantása a kutyára tévedt. Ott ült a tűz romjain túl a hóban, és nyugtalan, gyanakvó mozdulatokat tett, hol egyik, hol másik mellső lábát könnyedén megemelintve, testsúlyát egyikről a másikra billentve, mohó várakozással.

A kutya látványa vad ötletet juttatott eszébe. Emlékezett egy történetre: valakit elkapott a hóvihar, mire megölt egy bikát, belemászott a tetembe, s megmenekült. Megöli a kutyát, és beledugja kezét a meleg testbe, míg a bénulás ki nem megy belőle. Akkor rak majd egy másik tüzet. Beszélt a kutyának, hívta magához, de hangjában a félelem különös felhangja csengett, s ez megijesztette az állatot, amely még sose hallotta így szólni az embert. Valami baj lehet; gyanakvó természete veszélyt jelzett - nem tudta, miféle veszélyt, de valahol, valahogyan balsejtelem támadt benne az emberrel kapcsolatban. Lesunyta fülét az ember hangjára, és türelmetlen, gyanakvó mozdulata, mellső lábának emelgetése és váltogatása határozottabb lett; de nem ment oda az emberhez. Az négykézlábra ereszkedett, és mászni kezdett a kutya felé. Ez a szokatlan testhelyzet megint gyanút keltett, s az állat csodálkozva eloldalgott.

Az ember egy pillanatra felült a hóban, és nyugalmat kényszerített magára. Foggal felhúzta kesztyűjét, és felállt. Előbb le kellett néznie, hogy meggyőződjék, valóban áll-e a talpán, mert lábának érzéketlensége elvágta minden kapcsolatát a földdel. Már pusztán álló testhelyzete kezdte eloszlatni a kutya gyanakvását; s mikor ellentmondást nem tűrőn megszólalt, s az ostorszíj pattogott a hangjában, a kutya ismét megszokott alattvalói hűségét tanúsította, és odament hozzá. Amint elérhető távolba ért, az ember elvesztette önuralmát. Karja a kutya felé lendült, s ekkor őszinte megdöbbenéssel fedezte fel, hogy a keze fogni nem tud, és nem képes sem irányítani, sem érzékelni az ujjait. Egy pillanatra kiment a fejéből, hogy meg vannak fagyva, s fagynak egyre jobban. Mindez sebesen történt, s még mielőtt az állat elugorhatott volna, átölelte a testét. Leült a hóba, s így tartotta a vicsorgó, morgó, panaszosan szűkölő, küszködő kutyát.

Ez volt minden, amit tenni tudott, átkulcsolva tartani karjában a kutya testét, és ülni a hóban. Felismerte, hogy nem bírja megölni a kutyát. Nincs mód megtenni. Suta kezével se kihúzni, se fogni nem tudja a kését, és megfojtani se bírja az állatot. Elengedte hát, a kutya vadul menekült, lába közé húzott farokkal és egyre vicsorogva. Úgy százméternyire lelassított, és kíván-

csian nézegette őt, figyelmesen hegyezve a fülét. Az ember lenézett a kezére, hogy a helyét megállapítsa, s a karja végén csüngve találta. Megdöbbentette, hogy a szemét kell igénybe venni, ha meg akarja tudni, hol a keze. Csapkodni kezdett a karjával előre-hátra, kesztyűs kezét az oldalához verte. Öt percig gyakorolta ezt vadul, s a szíve már elég vért szivattyúzott a felszínre, hogy elálljon a remegése. De kezében nem támadt fel az élet. Az volt az érzése, hogy mint a súly, lóg a karja végén, de mikor meg akarta emelni a súlyt, nem találta.

Tompa és szorongató halálfélelem lett úrrá rajta. Ez a félelem hamar dermesztővé vált, amint rájött, már nem arról van szó, hogy kezén és lábán lefagynak az ujjak, vagy hogy elveszíti a kezét és a lábát, hanem életről-halálról van szó, s az esélyek ellene vannak. Ettől pánik fogta el, sarkon fordult, és elkezdett rohanni felfelé a patakmederben a régi, halvány csapáson. A kutya csatlakozott, és lépést tartott vele. Vakon, céltalanul rohant, olyan félelemben, amilyet nem ismert soha életében. Lassanként, amint gázolt és evickélt a hóban, kezdte újra látni a dolgokat: a patak partjait, a fatorlaszokat, a kopasz nyárfákat meg az eget. A rohanástól magához tért. Remegése megszűnt. Talán ha továbbrohan, a lába is felenged; és végső soron, ha elég sokat rohan, eléri a tábort és a fiúkat. Minden bizonnyal elveszti néhány ujját kezén-lábán, s egy darabot az arcából is; de a fiúk majd gondjaikba veszik, és megmentik a többit, mikor odaér. És ugyanekkor egy másik gondolat is lappangott a fejében, s az azt mondta, hogy sose éri el a tábort és a fiúkat; hogy túlságosan messze van, hogy a fagynak már nagy előnye van, s hogy rövidesen merev lesz és halott. Ezt a gondolatot háttérbe szorította, és nem vette figyelembe, de az olykor mégis előtolakodott, és meghallgatást követelt, ő azonban elnyomta, és megpróbált másra gondolni.

Meglepte, hogy egyáltalán futni tud ilyen fagyott lábbal, hogy nem is érinti a földet, s viszi a teste súlyát. Úgy tetszett, suhan a felszín felett, s nem is érintkezik a földdel. Valahol egyszer látott egy szárnyas Mercuriust, s átvillant rajta, vajon Mercurius azt érezte-e, amit ő, amikor suhant a föld felett.

Elképzelése, hogy elfut a táborig, a fiúkig, egyben hibázott: kitartása nem volt hozzá. Többször elbotlott, a végén már tántorgott, összeroskadt és elterült. Mikor fel próbált kelni, nem bírt. Ülnie s pihennie kell, így döntött, s aztán csupán lépkedni fog, úgy megy tovább. Míg ült, és kapkodó lélegzete lecsendesült, arra lett figyelmes, hogy felmelegedett, és kellemesen érzi magát. Nem reszketett, és úgy tűnt fel, mellkasát és törzsét langymelegség járja át. Azonban ha orrához vagy arcához ért, még most sem érzett semmit. Nem engedtek fel a rohanásban. A keze meg a lába se engedne fel. Aztán az a gondolat ötlött fel benne, hogy testén biztosan tovább is terjed a fagyás. Ezt a gondolatot igyekezett elűzni, hogy elfelejtse, s másra gondoljon; érezte a pánikot, amit keltett benne, és félt a pániktól. A gondolat azonban tolakodott és csökönyösködött, míg végül tökéletesen megfagyott teste látomását vetítette elé. Ez sok volt; újabb vad rohanás következett az ösvény hosszában. Egy ízben lépésre lassított, de a terjedő fagyás képe megint rohanásra ösztökélte.

És a kutya mindvégig vele rohant, a sarkában. Mikor másodszor bukott fel, mellső lába köré csavart farkával leült, és szembenézett vele, kíváncsi mohósággal és figyelemmel. Az állat melege és biztonsága feldühítette, s átkozni kezdte, míg az alázatosan lesunyta a fülét. Ezúttal a didergés sokkal hamarabb jött rá az emberre. Küzdelme vesztésre állt. A fagyás mindenfelől kúszott befelé a testébe. Ez a gondolat tovább hajszolta, de harminc métert sem futott, mikor megtántorodott, és egész hosszában elvágódott. Az utolsó rémülete volt ez. Mikor lélegzete és rémülete lecsillapult, felült, és arra gondolt, hogy méltósággal várja be a halált. Ez a szándék azonban nem egészen így jelentkezett benne. Az volt a véleménye, hogy bohócot csinált magából, mikor itt körbeszaladgált, mint valami lefejezett csirke - ez a hasonlat jutott eszébe. Nos, ha elkerülhetetlenül meg kell mindenképp fagynia, hát megteheti tisztességgel is. Ezzel az

újonnan szerzett lelki megbékéléssel együtt jelentkeztek az álmosság első tünetei. Jó ötlet, gondolta, átaludni a halált. Akár ha bevesz az ember egy altatót. Megfagyni nem olyan félelmetes, mint hiszik. Csúnyább halálnem is akad szép számmal.

Elképzelte a fiúkat, ahogy másnap megtalálják a testét. Egyszerre közöttük találta magát, amint jönnek végig az ösvényen, s keresik őt. És, még folyvást velük, a szánnyom egyik fordulójánál saját magára bukkan, amint ott hever a hóban. Nem tartozott többé önmagához, kívül önmagán, a fiúk között állt, és nézte magát a hóban. Bizony hideg van, gondolta. Ha visszamegy az Államokba, elmondhatja a népeknek, mi az igazi hideg. Erről a látomásról a kénpataki emberre váltott. Tisztán látta, hogy melegben és kényelemben ül s pipázik.

- Igazad volt, öreg cimbora; igazad volt - motyogta az ember a kénpataki öregnek.

Akkor aztán életének, úgy tetszett, legkellemesebb és legüdítőbb álmába merült. A kutya nézte, és várakozva ült. A rövid nap hosszadalmas, lassú alkonyatba hajlott. Semmi jele nem látszott, hogy tűz készülne, és különben is, a kutya nem tudott visszaemlékezni, hogy valaha látott volna embert ilyen soká a hóban ülni tűz nélkül. Ahogy alkonyodott, a tűz utáni sóvár vágyakozás egészen hatalmába kerítette, s mellső lábait szaporán emelgetve és váltogatva, panaszosan szűkölni kezdett, aztán lesunyta fülét, mert az ember korholó szavát leste. Az ember azonban néma maradt. Később a kutya hangosan felvonított. Még később pedig odakúszott az ember közelébe, és ekkor elkapta a halál szagát. A szőre felborzolódott tőle, és elhátrált. Még ott bizonytalankodott rövid ideig, s vonított a csillagok alatt, amelyek táncoltak, szökelltek és fényesen szikráztak a fagyos égen. Akkor megfordult, és elügetett az ösvényen a tábor irányába, amelyet ismert, s amerre a többi ételadót és tűzcsinálót tudta.

Vajda Miklós fordítása

A Hitszegő

A munka vár, Uram, segíts,
Hogy jól dolgozzam máma is.
S ha meghalnék, én Istenem,
Kérlek, munkám rendben legyen.
Ámen.

- Johnny, ha nem kelsz fel, nem kapsz enni.

A fenyegetés nem hatott a fiúra. Aludt tovább; csökönyösen ragaszkodott hozzá, védelmezve bódulatát, ahogy az álmodozó harcolt az álmaiért. Ujjait ernyedten ökölbe hajlítva, bágyadtan, görcsös rándulásokkal bele-belebokszolt a levegőbe. A csapásokat az anyjának szánta, aki azonban gyakorlottan hajolt félre az ökle elől, és tovább rázogatta a fia vállát.

- Hagyjál békén!

Rekedten, halkan, az álom mélységeiből indult el a kiáltás, aztán meredeken, akár a fal, tört fel a magasba, harcos szenvedéllyé tornyosulva, és végül kivehetetlen vinnyogásban halt el. Állati üvöltés volt, egy meggyötört lélek véghetetlen tiltakozással és kínnal teli jajkiáltása.

Az anyja azonban nem vett róla tudomást. Szomorú szemű, fáradt arcú asszony volt, aki hozzászokott már ehhez a feladathoz, amit élete minden napján el kellett végeznie. Megmarkolta a takarót, és megpróbálta lerántani az ágyról, de a fiú, aki erre felhagyott a hadonászással, kétségbeesetten kapaszkodott bele. A kis kupacba göngyölödött test már az ágy végében feküdt, de még akkor is a takaró alatt. Az anyja ekkor megpróbálta földre rántani az egész ágyruhát. A fiú ellenállt. Az asszony nekidurálta magát. Ő volt a súlyosabb, és végül megbirkózott az ágyruhával és a fiúval; a gyermek ösztönösen húzódott a takaró után, hogy védje magát a szoba hidegétől, amely a testébe mart.

Amikor az ágy szélére ért, egy pillanatra úgy tűnt, fejjel előre fog a padlóra zuhanni. Ekkor azonban felriadt benne az eszmélet. Fölegyenesedett, s egy pillanatig veszedelmesen inogva egyensúlyozott az ágy peremén. Aztán talppal ért földet. Az anyja abban a pillanatban vállon ragadta, és rázni kezdte. A fiú ökle ismét csapdosott, most már több erővel és pontosabban. De ugyanakkor a szeme is kinyílt. Az asszony eleresztette. Fölébredt.

- Jól van - mondta a fiú.

Az anyja fölkapta a lámpát, és sietve kiment. Fia sötétben maradt.

- Meg fognak büntetni - szólt vissza az asszony az ajtóból.

A fiút nem akadályozta a sötétség. Belebújt ruhájába, aztán kiment a konyhába. Csenevész, könnyű testű gyerekember volt, de a lépte ólmos, nehézkes. Pipaszár lába, érthetetlen mód, a saját súlyát is alig vonszolta. Betört fenekű széket húzott az asztalhoz.

- Johnny! - rivallt rá az anyja.

A fiú erre azonnal fölugrott a székről, és szó nélkül a vízcsaphoz ment. Zsíros, szennyes falikút volt. A lefolyóból bűz szállt fel. A fiú észre sem vette. Az ő szemében az volt a természet rendje, hogy a vízvezeték bűzlik, s az is a természet rendjéhez tartozott, hogy a szappan fekete a mosogatólétől, és nem akar habzani. Nem mintha nagyon sikálta volna. Egy-két loccsantás megtette a csap hideg folyóvizéből. Fogat nem mosott. Igaz, nem is látott még fogkefét soha

életében, és arról sem volt tudomása, hogy élnek a földön olyan emberi lények, akik ekkora botorság bűnében vétkesek és fogat mosnak.

- Legalább napjában egyszer figyelmeztetés nélkül is megmosakodhatnál - korholta az anyja.

Törött fedőt szorítva az edényre, két csésze kávét töltött ki. A fiú nem válaszolt, mivel ez állandó civakodás tárgya volt közöttük, és ebben az egy dologban az anyja nem engedett. „Napjában egyszer" kötelező volt megmosni az arcát. Megtörülközött a nyirkos, piszkos, rongyos, zsírtól ragadós törülközővel, amelyről apró szálacskák tapadtak az arcára.

- Mennyivel jobb volna, ha kicsit közelebb laknánk - mondta az asszony, és az asztalhoz ült. - Megteszek mindent, ami tőlem telik. Te is tudod. De hát nem mindegy, hogy azt az egy dollárt megtakarítjuk-e a lakbéren, meg aztán itt tágasabban vagyunk. Te is tudod.

A fiú alig figyelt rá. Annyiszor hallotta már. Ennél messzebb sohasem kalandoztak el az anyja gondolatai, és mindig visszakanyarodtak arra a megpróbáltatásra, amit az mért rájuk, hogy messze laknak a gyártól.

- Egy dollárért sok ennivalót kapni - jegyezte meg a fiú a közmondások tömörségével. - Inkább kutyagolok, csak a kaja legyen meg.

Kapkodva evett, csak félig rágta meg a kenyeret, aztán kávéval öblítette le az őrletlen falatokat. Ezt a forró, iszapos lét mondták kávénak. És Johnny hitte is, hogy ilyen a kávé - a jó kávé. Sok illúziója ezenkívül már nem volt az életről. Valódi kávét még sohasem ivott.

A kenyér mellé kis darab hideg disznóhús is járt. Anyja újra teletöltötte a fiú csészéjét kávéval. Johnny az utolsó kenyérfalatokat majszolta, és szeme már azt kereste, mi jön még. Az anyja elkapta ezt a kérdő pillantást.

- Ne légy mohó, Johnny - szólt rá. - Már megkaptad a részed. A testvéreid kisebbek nálad.

Johnny nem válaszolt a korholásra. Nem volt beszédes természetű. És a többet váró éhes pillantás is eltűnt szeméből. Szörnyű volt panasztalan türelme, akárcsak az az iskola, amely megtanította rá. Kiitta a kávét, keze fejével megtörölte a száját, és föltápászkodott.

- Várj csak egy pillanatra - szólt sietve az anyja. - Azt hiszem, futja még egy szeletre ebből a kenyérből, egy vékonyka szeletkével.

Mozdulatai, akár egy szemfényvesztőé. Látványosan végigjátszotta a kenyérszelést, aztán fogta a kenyeret, a szelettel együtt visszarakta a kenyérdobozba, és a maga két szelete közül az egyiket tette oda a fia elé. Azt hitte, hogy sikerült megtévesztenie, a fiú figyelmét azonban nem kerülte el a kézmozdulat. Mindazonáltal röstelkedés nélkül elvette. Azzal igazolta magát maga előtt, hogy örökösen betegeskedő anyja amúgy is kisétkű.

Az anyja ekkor észrevette, hogy a fia szárazon falja a kenyeret; kinyúlt, és bögréjéből a fiáéba töltötte a kávét.

- Ma reggel valahogy nem esik jól a gyomromnak - magyarázta.

Hosszan visító, távoli sípszó állította talpra őket. Az asszony a polcon álló ébresztőórára pillantott. Fél hatot mutatott. A gyári világ még csak akkor ébredezett. Kendőt kerített a vállára, ócska, kopott, formátlan kalapot tett a fejére.

- Szedhetjük a lábunkat - mondta. Lecsavarta a lámpát, és belefújt az üvegébe.

Kibotorkáltak, aztán lementek a lépcsőn. Tiszta, hideg idő volt, s Johnny megborzongott a kinti levegő első érintésére. A csillagok még teljes fényükben ragyogtak az égen, és sötétség borította a várost. De Johnny és az anyja csak csoszogva szedték a lábukat. Hiányzott izmaikból a buzgóság, hogy fellendítse lábukat a földről.

Tizenöt néma perc múltán az asszony elfordult jobbra.

- El ne késs - hangzott utolsó intése a sötétből, amely hamarosan elnyelte.

Johnny nem válaszolt, csak ment kitartóan. A gyárnegyedben mindenfelé ajtók nyíltak, és a fiú kisvártatva már csak egy volt a sötétben törtető seregből. Épp akkor lépett be a gyárkapun, amikor újra felhangzott a sípszó. Kelet felé pillantott. Sápadt fény kúszott a háztetők cikcakkos vonala fölé. Ennyit látott a napból, aztán hátat fordított neki, és beállt a társai közé.

Elfoglalta a helyét a sok hosszú gépsor egyikében. Előtte, kis orsókkal teli láda fölött, nagy orsók pörögtek sebesen. Ezekre kellett felvetni a kis orsókról lefutó jutaszálat. A munka egyszerű volt. Csak gyorsaság kellett hozzá. Olyan gyorsan elfogyott a szál a kis orsókról, és olyan sok nagy orsó volt, hogy nem maradtak tétlen percei.

Gépiesen dolgozott. Valahányszor egy kis orsó megürült, baljával fékezve megállította a nagy orsót, és ugyanazzal a mozdulattal hüvelykujja és mutatóujja közé csípte a szál röpködő végét. Ugyanakkor a jobb kezével felkapta az újabb kis orsó szálának szabad végét. Ezeket a mozdulatokat egyszerre és sebesen végezte mindkét kezével. Aztán egyet villant a keze, takácscsomóval összekötötte a két szálat, és eleresztette az orsót. Nem nagy mesterség takácscsomót kötni. Egyszer azzal dicsekedett, hogy akár álmában is tudna. És bizony néha meg is esett vele, hogy egyetlen éjszakai álomban hosszú évszázadok robotját élte át, végtelen sorban kötözve a takácscsomókat.

Némelyik fiú hanyag volt, és nem mindjárt cserélte ki a lefutott kis orsókat, amivel az időt pocsékolták: a gépet is hiába járatták. Arra volt a felvigyázó, hogy ezt megelőzze. Egyszer Johnny szomszédját is rajtakapta, és azon nyomban meg is pofozta.

- Vegyél példát Johnnyról, te miért nem tudsz olyan lenni, mint ő? - kérdezte a felvigyázó haragosan.

Johnny orsói teljes sebességgel pörögtek, de a közvetett dicséretre mit sem érzett. Volt ugyan idő, amikor... de az már régen, nagyon régen volt. Fásult arcának kifejezéstelen közönye mit sem változott, amint azt hallgatta, hogyan állítják tündöklő például mások elé. Ő volt az eszményi munkás. Ezt maga is tudta. Már nemegyszer mondták neki. Valóságos közhely lett ez, és számára már különben sem jelentett semmit. Tökéletes munkásból tökéletes géppé alakult át. Ha csinált is selejtet, csak mindig a gép, sohasem a maga, mindig a silány anyag hibájából. Amiként a tökéletes tűvágó sem vághat tökéletlen tűket, ő sem hibázott soha.

És nem is csoda. Amióta az eszét tudta, mindig bensőséges kapcsolatban volt a gépekkel. Szinte összenőtt a gépekkel, hiszen mindig is gépre szánták. Tizenkét éve, épp ebben a szövőgyárban, kis izgalom futott át a géptermen. Johnny anyja elájult. Lefektették a padlóra a vijjogó gépek között. Néhány idősebb asszonyt odahívtak hozzá a gépétől. A művezető segédkezett. És néhány perc múltán eggyel több lélek volt a gépteremben, mint ahányan reggel beléptek az ajtaján. Johnny volt az, aki a szövőgépek zuhogó, zakatoló hangjával a fülében jött a világra, és első lélegzetével a szállongó pihékkel telített, sűrű, párás, meleg levegőt szívta be. Már élete első napján köhécselt, hogy kivesse tüdejéből a pihéket; és köhögött azóta is, és ugyanezen okból.

A Johnny mellett dolgozó fiú hüppögve szipogott. Arcát eltorzította a felvigyázó elleni gyűlölet, aki a távolból most is rajta tartotta fenyegető pillantását; most azonban minden orsó fonallal pörgött. A fiú szörnyű átkokat ordított az előtte pergő orsóknak; de hangja két méterre sem ért el, beleütközött a lármába, s az úgy zárta magába, akárha fal volna.

Johnny minderre ügyet sem vetett. Megszokta, hogy tudomásul vegye a dolgokat. S különben is, az ismétlődés egyhangúvá tesz mindent, s az előbbihez hasonló esetnek is számtalanszor volt már tanúja. Dacolni a felvigyázó akaratával szemben éppoly értelmetlennek tűnt, mintha egy géppel akarna szembeszegülni. A gépeket arra szerkesztik, hogy egy bizonyos mód működjenek, és ezáltal bizonyos feladatokat teljesítenek. A felvigyázóval sincsen ez másképpen.

Tizenegy órakor izgalom támadt a teremben. Valósággal természetfölötti módon, az izgalom egyszerre szétterjedt az egész helyiségben. A féllábú fiú, aki Johnny másik oldalán dolgozott, gyorsan egy üres orsós kocsihoz bicegett. Belebújt, és mankóstul, mindenestül eltűnt szem elől. A gyár főfelügyelője jött. Egy fiatalember kísérte. A fiatalember jólöltözött volt, és keményített inget viselt - úriember: ahogy Johnny osztályozta az emberiséget. Az „inspektor”.

Végigsétált a termen, és fürkészően nézte a fiúkat. Néha megállt, és kérdéseket tett fel. Ilyenkor kénytelen volt teli torokból ordítani, miközben mulatságosan eltorzult az arca az erőlködéstől, hogy megértesse magát. Fürge szeme felfigyelt a Johnny mellett gazdátlanul álló gépre, de nem szólt. Johnnyn is megakadt a tekintete, és hirtelen megtorpant. Karon ragadta a fiút, és egy lépést hátravonta a géptől; meghökkent kiáltással eresztette el a karját.

- Jó sovány - nevetgélt a főfelügyelő idegesen.

- Csont és bőr - hangzott a válasz. - Nézze meg ezt a lábat. Angolkóros... még csak kezdődő, de már megtámadta. Epilepsziában fog meghalni, vagy ha nem, hát csak azért, mert a tüdőbaj már előbb elviszi.

Johnny hallotta, mit mond, de nem értette. És a jövendő bajok nem érdekelték. Ezeknél sokkal nagyobb és azonnali baj fenyegette most. Az inspektor.

- Nos, kedves fiam, szeretném, ha az igazat válaszolnád - mondta az inspektor, azaz inkább kiáltotta a fiú füléhez hajolva, hogy az meghallja a szavait. - Hány éves vagy?

- Tizennégy - hazudta Johnny, teli torokból. Olyan hangosan üvöltve hazudott, hogy száraz, metsző köhögés szakadt fel belőle a hangra, amitől levált a tüdejéről a reggel óta rárakódott pihe.

- Legalább tizenhatnak látszik - mondta a főfelügyelő.

- Vagy hatvannak - vágott vissza az inspektor.

- Mindig ennyinek látszott.

- Mióta? - csattant föl az inspektor kérdése.

- Régóta már. Nem öregszik.

- Vagy nem fiatalodik, úgy is mondhatnám. Gondolom, egész idő alatt itt dolgozott, nemdebár?

- Hol igen, hol nem, de ez még az új törvény előtt volt - tette hozzá a főfelügyelő sietve.

- Az a gép üres? - kérdezte az inspektor a Johnny mellett álló, kezelő nélküli gépre mutatva, amelynek félig teli orsóiból tébolyultan röpködött a szál a levegőben.

- Úgy látszik. - A főfelügyelő magához intette a felvigyázót, beleüvöltött a fülébe, és a gépre mutatott. - Üres. - jelentette az inspektornak a választ.

Továbbhaladtak, és Johnny folytatta a munkát, megkönnyebbülve, hogy elhárult a veszély. A féllábú fiú nem volt ilyen szerencsés. Az éles szemű inspektor kihalászta az orsós ládából. A fiú ajka reszketett, és látszott a tekintetén, hogy óriási és helyrehozhatatlan szerencsétlenség érte. A felvigyázó meglepetten nézte, mintha először látná a fiút. A főfelügyelő arcán megdöbbenés és bosszúság.

- Ezt a fiút ismerem - mondta az inspektor. - Tizenkét éves. Csak az idén három gyárból bocsátottam már el. Ez a negyedik.

A féllábú fiúhoz fordult:

- Megígérted és becsületszavadat adtad, hogy iskolába fogsz járni.

A fiúból kitörtek a könnyek.

- Inspektor úr, kérem, két kis csecsemőnk már meghalt, és olyan nagyon szegények vagyunk.

- Mitől köhögsz ennyire? - kérdezte az inspektor olyan hangon, mintha valami bűnnel vádolná.

És a féllábú fiú is úgy felelt, mint aki a bűnösségét tagadja: - Semmi az egész. Csak a múlt héten kicsit megfáztam. Ennyi az egész, inspektor úr, kérem.

Végül a féllábú fiút magával vitte az inspektor, sarkában a felháborodottan tiltakozó főfelügyelővel. Ismét egyhangúság ülte meg a termet. Apránként elfogyott a hosszú délelőtt és a még hosszabb délután, és a sípszó a munkaidő végét jelezte. Már leszállt a sötétség, amikor Johnny kilépett a gyárkapun. Míg ő odabenn volt, a nap aranylétráján felkúszott az égre, elárasztotta a világot kegyes melegével, aztán ismét alászállt, és eltűnt nyugaton a háztetők cikcakkos vonala mögött.

A vacsora volt az egyetlen étkezés, amelynél az egész család együtt ült - az egyetlen alkalom, amikor Johnny kistestvéreivel találkozott. Számára csakugyan nem volt ez több találkozásnál, hiszen ő már olyan öreg volt, testvérei pedig olyan elszomorítóan fiatalok. Nem volt türelme csintalan és elképesztő fiatalságukhoz. Nem értette. A maga fiatalsága már túlságosan messzire maradt mögötte. Olyan volt, akár valami ingerlékeny vénember, és bosszantotta bohó gyerekességük, ami az ő szemében felháborító ostobaság volt. Hallgatagon tűnődött vacsorája fölött, és azzal a gondolattal vigasztalódott, hogy hamarosan nekik is dolgozniuk kell majd. Az majd meghozza az eszüket, lecsillapítja őket, és akkor ők is nyugodtak és méltóságteljesek lesznek, akárcsak ő. Mint minden ember, Johnny is magát tette meg mércének, amihez a világmindenséget mérte.

Míg az étkezés tartott, anyja végtelenül ismételgetve, különféle módokon megint elmondta, hogy ő mindent megtesz, ami tőle telik; végül már megkönnyebbülés volt, amikor elfogyott a sovány étel, és Johnny kilökte maga alól a széket, és fölállt. Egy percig tétovázott az ágy és az ajtó között, aztán végül kilépett a ház elé. Nem ment messzire. Leült a lépcsőre, térdét felhúzta, szűk vállát előretolva, könyökét a térdére támasztotta és állát a tenyerébe.

Csak ült és nem gondolkodott. Pihent. Öntudata már szinte aludt. Kistestvérei kijöttek utána, és a többi gyerekkel együtt lármás játékba fogtak körülötte. A sarki villanylámpa világította meg hancúrozásukat. Bátyjuk ingerlékeny és könnyen dühbe jön, ezt tudták, a kaland igézete mégis arra csábította őket, hogy kikezdjenek vele. Kézen fogták egymást, odaálltak elébe, és a dal ritmusára illegetve magukat, csúfolódó éneket fújtak az arcába. Eleinte csak egy-egy káromkodást vakkantott rájuk, amiket a művezetőtől tanult el. Minthogy ezzel nem ért célt, hogy őrizze a méltóságát, csökönyös hallgatásba süppedt.

Will öccse volt a főkolompos, aki most múlt tízéves, és közvetlenül őutána következett. Johnny semmiféle gyengédséget nem érzett iránta. Az életét már régóta megkeserítette, hogy örökösen fel kellett áldoznia magát Will kedvéért, mindig neki kellett engednie. Szilárdan belefészkelte magát az érzés, hogy noha Will sokkal tartozik neki, hálátlansággal fizeti ki. Valamikor, a homályba vesző múltban, amikor még ő is játszott, a játékra való idejének java részét elvette az, hogy Willre kellett vigyáznia. Will akkor még csecsemő volt, anyjuk pedig akkor is, akárcsak most, napközben a szövödében dolgozott. Johnnyra jutott nemcsak az apuka, de az anyuka szerepe is.

Willen meg is látszott bátyja önfeláldozása és önzetlensége. Jó felépítésű, rakoncátlan gyerek volt, olyan magas, mind a bátyja, és súlyra még nagyobb is nála. Mintha Johnny életereje is valamiképp átvándorolt volna az öccsébe. És a kedve is. Johnny fásult volt, elgyötört, nehézkes, öccsét meg majd szétvetette a túláradó életkedv.

Egyre hangosabb lett az ingerkedő gajdolás. Will a tánc közben egyre közelebb hajolt Johnnyhoz, és a nyelvét öltögette rá. Ekkor egyszerre kinyúlt Johnny karja, és nyakon ragadta az öccsét. Másik kezével csontos ökle ugyanekkor az arcába csapott. Szánalmasan csontos ököl volt, de az ütése kemény, amint azt a fájdalmas visítás jelezte. A többi gyerek rémült kiáltásban tört ki, Johnny húga, Jennie pedig berohant a házba.

Johnny ellökte magától Willt, vadul a sípcsontján rúgta, aztán újra megragadta, és arccal a földre vágta. És el sem eresztette, amíg egynéhányszor bele nem verte az orrát a porba. Ekkor érkezett meg anyjuk, az anyai aggodalom és harag vérszegény forgószeleként.

- Hát mért nem bír békén hagyni? - felelte Johnny a szidásra. - Nem látja, hogy fáradt vagyok?

- Én is vagyok olyan nagy, mint te - feleselt Will dühösen az anyja karjai közül, vértől, könnytől, portól maszatos arccal. - Most már én is vagyok olyan nagy, mint te, és még sokkal nagyobb is leszek tenálad. És jól el foglak verni, majd meglátod!

- Dolgoznod kellene már, ott mutasd meg, hogy milyen nagy legény vagy - vicsorgott Johnny. - Ez a te bajod. Már rég munkába kellene járnod. Csak anya nem enged.

- De hiszen még kicsi - tiltakozott az anyjuk. - Olyan kisfiú még.

- Én még annyi sem voltam, mint ő most, amikor dolgozni kezdtem.

Johnny még nyitotta a száját, hogy további hangot adjon méltatlankodásának, aztán becsukta szótlanul. Komoran sarkon fordult, és visszament a házba, az ágyába. A szoba ajtaja nyitva állt, hogy a konyhából bejöjjön a meleg. Ahogy a félhomályban vetkőzött, hallotta, hogy anyja az egyik szomszédasszonnyal beszélget, aki átszaladt látogatóba. Az anyja sírt, és a szavait meg-megszakította a szipogás.

- Nem tudom elképzelni, hogy mi lelhette ezt a Johnnyt - hallotta anyja szavait. - Azelőtt sohasem volt ilyen. Olyan angyali türelme volt.

- Persze, tudom én, hogy nagyon jó fiú ő most is - tette hozzá sietve, hogy mindjárt meg is védje a fiát. - Dolgozik rendesen, és hát bizony kicsit túlságosan korán ment dolgozni. De nem az én hibám volt. Én megteszek mindent, ami tőlem telik. Az egyszer biztos.

Hosszas szipogás a konyhából, és Johnny ezt mormolta maga elé, miközben szeme álomra csukódott: - Azt elhiszem, hogy rendesen dolgozom.

Másnap reggel anyjának ismét erőnek erejével kellett kiszakítania az álom szorításából. Aztán következett a silány reggeli, a bandukolás a sötétben, és a nappal első sápadt hunyorítása, amikor Johnny a gyárkapun belépve hátrafordult, hogy egy pillantást vessen keletre. Újabb nap jött, aztán megint egy, és teltek a napok, és minden nap egyforma volt.

És mégis volt változatosság is az életében - valahányszor munkahelyet változtatott, vagy megbetegedett. Hatéves korában apja és anyja is volt egy személyben Willnek meg a még nála is kisebb testvéreinek. Hétéves korában dolgozni ment. Csévézte a fonalat. Nyolcéves korában másik gyárba ment. Csodálatosan könnyű munkát kapott. Csak ülnie kellett, kezében kis pálcikával, és irányítania az előtte elfolyó szövetpatakot. A szövetpatak egy gép torkából ömlött elő, átbukott egy tüzes hengeren, aztán folyt tovább máshova. Ő azonban mindig csak egy helyben ült, és soha nem ért el hozzá a napvilág; feje fölött gázláng világított, és maga is csak alkatrésze volt a gépezetnek.

Párás hőségben kellett ülnie, de azért szerette ezt a munkát, mert akkor még fiatal volt, és még voltak álmai meg illúziói. És gyönyörűséges álmokat látott, ahogy nézte a végtelen folyamban ömlő gőzölgő szövetpatakot. De ehhez a munkához nem kellett erőfeszítés, a fejét sem kellett használnia, és idővel egyre kevesebbet álmodott; ellustult, eltompult a lelke. Viszont két dollárt keresett vele, és ez a két dollár jelentette a határt az éhhalál és a kóros rosszultápláltság között.

De amikor kilencéves lett, elvesztette a munkáját. A himlő miatt. Fölépülése után egy üveggyárban kapott munkát. Jobban fizették, és a munkája is olyan volt, hogy ügyességet kívánt. Darabbérben dolgozott, és minél ügyesebb volt, annál többet keresett. Itt volt, ami ösztönözze. És ez az ösztönzés kiváló munkást nevelt belőle.

Egyszerű munka volt. Üvegcsék nyakába kellett üvegdugókat kötöznie. Madzaggombolyag a derekán, térde közé fogta az üveget, hogy mindkét kezét használhassa. Ülve, előrehajolva, naponta tíz óra hosszat meggörnyesztette keskeny vállát, és összeszorította szűk mellkasát. Ez nem tett jót a tüdejének, viszont naponta háromszáz tucat üveg nyakába kötözte bele a dugót.

A főfelügyelő nagyon büszke volt rá, és minden vendéget őhozzá vitt, hogy megbámulják. Tíz óra alatt háromszáz tucat üvegcse ment át a keze között. Ez annak a jele volt, hogy gépi tökélyre fejlesztette magát. Minden felesleges mozdulatot kiküszöbölt. Sovány karjának és vékonyka ujjainak minden mozdulata gyors volt és pontos. Feszült figyelemmel dolgozott, ami arra vallott, hogy ideges lett. Éjszakánként álmában is meg-megrándultak az izmai, és nappal sem tudott elernyedni, megpihenni. Tovább dolgozott benne a feszültség, és az izmai tovább rángtak. Arca fakósárga lett, és a köhögése súlyosbodott. Aztán behorpadt mellkasában gyönge tüdeje gyulladásba esett, és Johnny elvesztette üveggyári állását.

Most ismét a jutafonóban dolgozott, ahol valamikor a csévézéssel kezdte. De most már előmenetel várt rá. Jó munkás volt. Innen a keményítőbe fogják helyezni, majd később a szövőterembe. A szövőterem után nem volt semmi, csak egyre fokozódó termelékenység.

A gépek gyorsabbak lettek azóta, hogy idekerült, az esze viszont lassabban forgott. Már sohasem álmodott, pedig valaha csupa álmodozás volt a lelke. Egyszer szerelmes is volt. Akkor történt, amikor a szövetet terelgette a tüzes hengerre. A főfelügyelő lányába volt szerelmes. Fiatal nő volt, nála sokkal idősebb, és mindig csak messziről látta, talán ötször vagy hatszor. Ez azonban mit sem számított. Nézte az előtte elfolyó szövetet, és sugárzó jövőt álmodott magának rá; amelyben elképesztő munkateljesítményeket ért el, csodálatos gépeket talált föl, a gyár főigazgatója lett, végül pedig mindig karjába vette a lányt, és tiszta, szűzi csókot nyomott a homlokára.

De mindez valamikor nagyon régen történt, amikor még nem öregedett meg ennyire, és még tudott szeretni. A lány férjhez ment, és máshová költözött, Johnnyban pedig elszunnyadt az öntudat. De azért csodálatos élmény volt, és sokszor visszagondolt rá, ahogy a felnőttek szoktak arra az időre, amikor még hittek a tündérekben. Johnny soha nem hitt a tündérekben és a Mikulásban sem; ám, bár magának sem vallotta be, hitt abban a mosolygós jövőben, amit a képzelete rajzolt a párálló szövetre.

Nagyon hamar férfivá érett. A kamaszkorba hétévesen lépett, amikor felvette első fizetését. A függetlenség érzése lepte meg, és megváltozott a viszonya anyjával. Dolgozó, kenyérkereső emberként, aki maga is végzi dolgát a világban, valamiképp egyenrangú társa lett. A férfikor, az érett férfikor tizenegy éves korában következett el, amikor már hatodik hónapja járt éjszakai műszakba. Nincs az a gyermek, aki az éjszakai műszakban gyermek maradna.

Számos nagy esemény volt az életében. Egyszer például anyja kaliforniai szilvát vásárolt. Két más alkalommal tejsodót főzött. Ezek voltak a nagy események. Meleg szívvel emlékezett rájuk. És akkor anyja valami csodálatos ételről mesélt neki; olyat is fog egyszer főzni - „madártej", ez volt a neve, és azt mondta róla, hogy még a tejsodónál is finomabb. Johnny évekig várta a napot, amikor majd egyszer leülhet az asztalhoz a madártejhez, mígnem végül ezt az ábrándot is az elérhetetlen álmok birodalmába sorolta.

Egyszer egy ezüst negyeddollárost talált a járdán. Ez is nagy esemény volt az életében, noha tragikus fordulatot vett. Ahogy szemébe villant az ezüstpénz, mindjárt tudta a kötelességét, még le sem hajolt érte. Otthon, mint rendszerint, akkor sem volt elég ennivaló, és neki ezt a huszonöt centet is haza kellett volna adnia, akár csak a bérét, szombat esténként. Semmi kétsége nem volt afelől, hogy mi a helyes út; neki azonban még soha életében nem volt költőpénze, és szenvedve sóvárgott az édességre. Rajongott az édességért, amihez csakis élete piros betűs napjain juthatott.

Nem is kísérelte meg áltatni magát. Tudta, hogy bűnt követ el, és előre megfontolt szándékkal bűnözött, amikor tizenöt centet édességre fecserélt. Tíz centet félretett a következő orgiára, de mivel nem szokta meg, hogy pénz legyen nála, elvesztette. Ez éppen akkor történt, amikor már javában gyötörték a lelkifurdalás kínjai, és a pénz elvesztése isteni igazságszolgáltatás volt a szemében. Rettegve érezte meg maga fölött a szörnyű, haragvó Istent, aki azonnal lesújt. Isten látta őt, és Isten nem késlekedett a büntetéssel. Még a bűn teljes kivitelezésétől is megfosztotta.

Emlékeiben mindig ez az eset volt az élete nagy bűne, és valahányszor az eszébe jutott, mindig újra felébredt benne a lelkiismeret, és újra furdalni kezdte. Ez volt az egyetlen titka. Természete hozta magával, és a körülmények, hogy mindannyiszor bűnbánóan gondolt vissza a tettre. Úgy érezte, hiábavalóságra költötte a pénzt. Jobban is befektethette volna, és ha már akkor is tudja, hogy milyen gyorsan lecsap az isteni büntetés, túljárt volna az Isten eszén, és egyszerre elkölti az egészet. Gondolatban számtalanszor elköltötte újra azt a negyeddollárt, és mindannyiszor sokkal okosabban.

Még egy emléke volt a múltból, már kissé kopott és halvány, de eltörölhetetlen a nyom, amit apja durva sarka hagyott a lelkén. Nem is annyira emlékkép vagy határozott körvonalú esemény volt ez, inkább lidércnyomás - olyasmi, mint az emberiség közös emléke, amelytől, ha eszébe jut, azt álmodja, hogy zuhan, és amely még abból az időből származik, amikor fán laktak az ősei.

Világos nappal, s ha ébren volt, soha nem jutott eszébe ez az emlék. Csak éjszakánként, az ágyban, azokban a percekben, amikor már süllyed s alászáll az öntudat, és egyre mélyebbre vész az álomban. Mindig rémült éberségre riadt belőle, és egy pillanatra, az ébrenlét legelső,

émelyítő pillanatára mindig azt képzelte, keresztben fekszik az ágy végében. Az ágyban apja és anyja elmosódott alakját látta. Soha nem látta szemből szembe az apját. Csak egyetlen emlék élt benne az apjáról: vad és könyörtelen talpának látványa.

Régi emlékei vissza-visszatértek, de újabbak már nem születtek. Minden nap egyforma volt. Tegnap vagy tavaly, egyre ment, mint ezer más esztendő - vagy perc akár. Soha nem történt semmi. Nem voltak események, hogy jelezzék az idő haladtát. Mindig csak állt. Csak a pergő gépek mozogtak, de ezek is egy helyben - noha egyre gyorsabban peregtek.

Tizennégy éves korában átment a keményítőbe. Óriási esemény volt. Végre történt valami, amire másnap vagy a heti fizetésnap után is visszagondolhatott. Egy korszak határát jelezte. A gépek olimpiásza volt, olyan esemény, amitől keltezni lehetett az időt. - Amikor a keményítőbe kerültem - vagy: - miután a keményítőbe kerültem - azontúl gyakran jött a szájára.

A tizenhatodik születésnapját azzal ünnepelte, hogy a szövőterembe került, gépre. Itt ismét volt, ami ösztönözze, mert ez is darabmunka volt. És ő remekelt, mert a gyárak tökéletes géppé alakították a testét. Három hónap múlva már két gépen dolgozott egyszerre, aztán három, majd négy gépen.

Két év múlva már többet termelt, mint akárki más, és több mint kétszer annyit, mint az ügyetlenebbek. És ahogy ereje teljébe ért, odahaza is kezdtek jobban menni a dolgok. Nem mintha nem lett volna szükség megszaporodott keresetére. Cseperedtek a gyerekek. És többet ettek. És iskolába jártak, és az iskolakönyvek pénzbe kerültek. És valahogy minél szaporábban dolgozott, annál szaporábban emelkedtek az árak is. Még a lakbér is fölment, pedig a ház egyre roskatagabb lett, és végül már majdhogynem összedőlt.

Megnőtt; de ettől még soványabbnak látszott, mint valaha. És idegesebb is volt. Ezzel együtt mogorvább és ingerlékenyebb is. A gyerekek megtanulták a sok keserű leckéből, hogy legjobb, ha kerülik. Anyja is tisztelte a keresetéért, de tiszteletét valamiképp félelem is árnyékolta.

Nem volt öröm számára az életben. A napokat sohasem látta. Az éjszakákat rángó izmokkal, kábulatban aludta át. A többi időben dolgozott, és öntudata géptudat volt. És ezenkívül más nem volt a lelkében. Nem voltak eszményei, és csak egyetlen illúziója: az, hogy kitűnő kávét iszik. Igavonó barom volt. Nem volt lelki élete, szemernyi sem; s mégis mélyen alant, lelke kriptáiban, s úgy, hogy maga sem tudott róla, megmérettetett és szemügyre vétetett robotja minden egyes órája, kezének minden egyes mozdulata, izmainak minden rándulása, és előkészületek történtek, hogy olyan útra lépjen, amely magát is meg fogja lepni s egész kis világát.

Vége felé járt a tavasz, amikor egy este szokatlanul kimerülten tért haza. Várakozás volt a levegőben, ahogy leült az asztalhoz, de Johnny nem vette észre. Töprengő csendben ette végig a vacsorát, gépiesen ette, amit eléje raktak. A gyerekek csettintgettek, és hangosan ájuldoztak a gyönyörűségtől, hogy milyen finom az étel, ő azonban mindenre süket volt.

- Tudod, mit eszel? - szegezte neki végül anyja kétségbeesetten a kérdést.

Johnny üres tekintettel bámult a tányérjába, aztán anyjára.

- Madártejet! - vágta ki az asszony diadalmasan.

- Nocsak - mondta Johnny.

- Madártejet! - ismételték hangos kórusban a gyerekek.

- Nocsak - mondta ő. És két-három kanál után hozzátette: - Ma este valahogy nem is vagyok éhes.

Letette a kanalat, hátratolta a székét, és fáradtan felkelt az asztaltól.

- Azt hiszem, lefekszem.

A szokásosnál is nehezebben vonszolta a lábát, ahogy végigment a konyhán. Levetkőzni is herkulesi feladat volt, kilátástalan gyötrelem, és amikor végül is cipőstül bújt az ágyba, elsírta magát gyengeségében. Valami lüktetett a fejében, és egyre dagadt, amitől kábán kóválygott. Sovány ujjai mintha csuklónyi vastagságúra duzzadtak volna, s a hegyükben tompa bizsergést érzett, akárcsak a fejében. Tűrhetetlenül nyilallt a dereka. Minden csontja fájt. Sajgott mindene. Aztán egyszerre millió kattogó, sivító, pörgő, zuhogó, zakatoló szövőgép kezdte rá az agyában. Repülő vetélők töltötték meg a világot. Akár a nyílvesszők röppentek ki és be az űrből, kerülgetve a csillagokat. Ezer gépen dolgozott egymaga, és a gépek egyre gyorsabban pörögtek, még gyorsabban, még gyorsabban, és velük pörögve fogyott, fogyott az agyveleje orsója is, és egyszer csak átváltozott azzá a szállá, amely a repülő vetélők ezreit táplálta.

Másnap nem ment dolgozni. Nem bírt, mert a fejében zakatoló ezernyi szövőgépen dolgozott rettenetes erővel. Anyja, mielőtt munkába indult volna, elhívta az orvost. Az azt mondta: súlyos influenza. Jennie ápolta bátyját az orvos utasítása szerint.

Súlyos lefolyású influenza volt, és egy hét is beletelt, mire Johnny felöltözött, és bágyadtan, tétova léptekkel újra talpra állt. Még egy hét, mondta az orvos, és mehet dolgozni. Vasárnap délután, lábadozásának első napján meglátogatta a szövőterem művezetője. Johnny a legjobb munkás az egész teremben, mondta az anyjának. Fenntartják neki az állást. Hétfőhöz egy hétre újra odaáll a gép mellé.

- Mért nem köszönöd meg szépen, Johnny? - kérdezte aggódva az anyja. - Olyan beteg volt szegény, hogy még most sem tért magához - magyarázta bocsánatkérően a látogatónak.

Johnny összekuporodva ült, és állhatatosan bámulta a padlót. A művezető elment, de Johnny utána még nagyon sokáig úgy ült mozdulatlanul. Odakinn meleg volt, s délután kiült a lépcsőre. Olykor némán mozgott az ajka. Úgy tűnt, végtelen számítgatásba merül.

Másnap reggel, amikor kimelegedett az idő, újra kiült a lépcsőre a ház elé. Most már papírral és ceruzával folytatta a számolást. És számolt, gyötrődve, mindenki elképedésére.

- A millió után mi jön? - kérdezte délben, amikor Will hazajött az iskolából. - És azzal hogyan kell számolni?

Még aznap délután elkészült. De azután is mindennap, bár papír és ceruza nélkül, visszatért a lépcsőre. Azt a magányos fát bámulta elmerülten, amely szemközt, az utca túloldalán nőtt. Órák hosszat nézte figyelmesen, a legnagyobb érdeklődéssel, olyankor, amikor szél lengette meg az ágait, s borzolta a leveleit. Az egész hetet némán, magányosan töltötte. Vasárnap, amikor ismét a lépcsőn ült, egyszer csak hangosan felnevetett, többször is, anyja legnagyobb zavarára, aki évek óta nem hallotta nevetni.

Másnap reggel a hajnali sötétségben anyja megjelent Johnny ágya mellett, hogy felköltse. Hét közben kialudta magát, és könnyen ébredt. Ez alkalommal nem hadakozott, nem próbálta visszahúzni a takarót, amikor az anyja lerántotta róla. Csak hevert az ágyon nyugodtan, és halkan így szólt.

- Nincs értelme, anya.

- Elkésel - mondta az anyja, abban a hiszemben, hogy fia még kábult az álomtól.

- Ébren vagyok, anya, de mondom, nincs értelme. Hagyjál békén. Nem kelek föl.

- Elveszted az állásodat! - kiáltott rá az anyja.

- Nem kelek föl - mondta újra furcsa, szenvtelen hangon.

Aznap az anyja sem ment dolgozni. Ez a betegség meghaladta képzeletét. A lázat, az önkívületet felfogta, ez azonban a téboly volt. Visszahúzta fiára a takarót, és elküldte Jennie-t az orvosért.

Amikor megérkezett, Johnny szelíden szendergett, és úgy is ébredt, szelíden, s tűrte, hogy megszámlálják a pulzusát.

- Kutya baja - jelentette ki az orvos. - Nagyon legyengült, ez minden. Csont és bőr.

- Hiszen mindig ilyen volt - szólt közbe az anyja kéretlen.

- Nem megyek sehova, anya; hadd alszom ki magam.

Johnny kedvesen, békésen beszélt, aztán ugyanilyen békésen befelé fordult, és újra elaludt.

Tíz órakor fölébredt, és felöltözött. Kiment a konyhába, ahol anyja riadt arccal fogadta.

- Elmegyek, anya - jelentette be -, és most el akarok köszönni tőled.

Az anyja a szeméhez kapta a kötényét, lerogyott egy székre, és felzokogott. Johnny türelmesen várakozott.

- Tudhattam volna - szipogta az anyja. - Hová? - kérdezte végül, leeresztve kötényét, és fölemelve rá döbbent tekintetét, amelyben alig volt jele a kíváncsiságnak.

- Nem tudom, mindegy, hová.

Miközben beszélt, lelki szemei előtt tündöklő fényességgel jelent meg a szemközti járda fája. Mintha mindig ott rejtőzködne a szemhéja alatt, s láthatná, amikor csak akarja.

- És a munkád? - rebegte az anyja.

- Soha többé nem megyek munkába.

- Jóságos Isten, Johnny! - sopánkodott az asszony. - Ne mondj ilyeneket!

Anyja előtt ez istenkáromlás volt. Annyira megrendült tőle, mint az az anya, aki istenkáromláson kapja gyermekét.

- Mi esett beléd? - kérdezte, erőtlen eréllyel próbálkozva.

- Számok - felelte a fiú. - Csak a számok. Sokat számolgattam a múlt héten, és ez bizony nagyon meglepő dolog.

- Nem tudom, ennek mi köze van hozzá - szipogott az asszony.

- Mindjárt megmagyarázom - mondta Johnny. - Fáradt vagyok, mint a dög. És mitől? A mozgástól. A születésem óta mindig csak mozgok. Belefáradtam a mozgásba, és elhatároztam, hogy többet nem fogok mozogni. Emlékszel még arra, amikor az üveggyárban dolgoztam? Naponta háromszáz tucat üveget kötöztem. Palackonként körülbelül tíz mozdulatot tettem. Ez egy nap harminchatezer mozdulatot jelent. Tíz nap alatt háromszázhatvanezer mozdulat. Havonta egymillió-nyolcvanezer mozdulat. Kerekítsük egymillióra - mondta az emberbarát öntelt jóindulatával -, hagyjuk el a nyolcvanezret, marad havi egymillió... azaz évi tizenkétmillió mozdulat.

A szövőszéknél kétszer ennyi mozdulatot kell tenni, azaz évi huszonötmillió mozdulatot, és én most már úgy érzem, mintha legalább egymillió éve egyre csak mozognék.

Ezen a héten viszont egyáltalán nem mozogtam. Órákig nem tettem egyetlen mozdulatot sem. És mondhatom neked, nagyszerű érzés volt órákig csak ülni, ülni és ülni, és semmit sem csinálni. Én eddig még soha nem voltam boldog. Nem értem rá. Mindig csak mozogtam. És nem ez a módja a boldogságnak. Nem is csinálom tovább. Ezentúl majd mindig csak ülök és pihenni fogok; pihenni, pihenni, és aztán még egy kicsit pihenni.

- De mi lesz Will-el és a gyerekekkel? - kérdezte az anyja kétségbeesve.

- Ez az, Will meg a gyerekek - ismételte Johnny az anyja szavait.

De a hangjában most sem volt keserűség. Már régóta tudta, milyen nagyravágyó tervei vannak az anyjának a kisebbik fiúval, és már nem ingerelte a gondolat. Már semmi sem számított. Még ez sem.

- Tudom, anyám, hogy mi a terved Will-el... taníttatni akarod, hogy könyvelő legyen belőle. De nincs értelme. Én nem csinálom tovább. El fog menni dolgozni.

- Ezt kapom tőled, amiért felneveltelek! - sírt az asszony, kötényébe temetve az arcát.

- Nem neveltél te engem - felelte bánatos szívélyességgel a fiú. - én neveltem fel magamat, és én neveltem fel Willt is. Most már nagyobb is nálam, meg nehezebb és magasabb. Gondolom, gyerekkoromban sosem kaptam eleget enni. Amikor meg ő volt gyerek, én már dolgoztam, és neki is megkerestem a kenyeret. De ennek vége. Vagy elmegy Will is dolgozni, mint én, vagy mehet a pokolba, nekem egyre megy. Fáradt vagyok. És most megyek. Nem köszönsz el tőlem, anyám?

Az anyja nem felelt. Arcát a kötényébe temetve sírt. Johnny egy pillanatra még megállt az ajtóban.

- Pedig én mindig megtettem, ami tőlem telt - szipogta az asszony.

Johnny kilépett a házból, és elindult az utcán. - Most semmit, de semmit nem fogok csinálni - mondta magában félhangosan, felkuncogva. Sóvárogva pillantott föl az égre, de a nap elkápráztatta, elvakította.

Hosszú sétára indult, és lassan lépkedett. A jutaszövő felé vitt az útja. Fülébe hangzott a gépterem tompa zúgása, és elmosolyodott. Szelíd, békés mosoly volt. Senkit sem gyűlölt, még a zúgó, zakatoló gépeket sem. Nem volt benne keserűség, csak határtalan sóvárság a pihenésre.

Elfogytak a házak meg a gyárak, ahogy egyre kijjebb ért a városból, és megnyúltak a beépítetlen szakaszok. Végül egészen elmaradt mögötte a város, és ő egy lombos ösvényen haladt a vasúti töltés mentén. Nem ember módra járt. Nem is volt emberformája. Az emberi nem gúnyrajza volt. Satnya, korcs, névtelen darabkája az életnek, amely úgy járt, akár a beteg majom; lazán lecsüngő, görnyedt vállak, szűk mell - torz és iszonytató látvány.

Apró vasútállomás mellett ment el, aztán egy fa alatt lefeküdt a fűbe. Egész délután ott hevert. Olykor el-elnyomta az álom, s ilyenkor rángtak az izmai. Amikor felébredt, mozdulatlanul feküdt tovább, bámulva a madarakat vagy az eget a fa fölébe nyúló ágai között. Egyszer vagy kétszer hangosan felnevetett, de sohasem azon, amit látott vagy érzett.

Beesteledett, s a kora éj sötétjében tehervonat zötyögött be az állomásra. Miközben a mozdony vagonokat tolatott egy mellékvágányra, Johnny a vonat felé kúszott. Kinyitotta egy üres tehervagon ajtaját, és nagy kínnal, esetlenül felkapaszkodott. Magára zárta az ajtót. Sípolt a mozdony. Johnny lehevert, és a sötétben elmosolyodott.

Bart István fordítása

Az ároktól délre

A régi San Franciscót - a tegnapi, a földrengés előtti San Franciscót - középen osztotta ketté az Árok. Ez az árok vascsatorna volt, amely a Market Street közepén futott, s ebből az árokból szállt föl annak a végeláthatatlan kábelnek a zümmögése, amely le s föl vontatta a ráerősített kocsikat. Két ilyen árok volt tulajdonképpen, de a gyors beszédű nyugatiak azzal is időt nyertek, hogy a kettőt együtt - s még inkább azt, amit a kettős árok jelentett - „az Árok”-nak nevezték. Az Ároktól északra voltak a színházak, szállodák meg az üzleti negyed, a bankok és a tekintélyes vállalatok, délre pedig a gyárak, nyomortanyák, mosodák, gépraktárak, szeszfőzők és munkáslakások.

Az Árok jelképe volt annak a szakadéknak, amely a társadalmat osztályokra választja, és ezt a jelképet senki sem lépte át eredményesebben, oda és vissza, mint Freddie Drummond. Neki sikerült egyszerre élnie a két világban, mégpedig mindkettőben kitűnően. Freddie Drummond a kaliforniai egyetem társadalomtudományi fakultásán volt professzor, s először éppen mint a társadalomtudomány professzora lépte át az Árkot, amikor hat hónapig a nagy munkásgettóban élt, s megírta *Segédmunkások* című könyvét. Ezt a könyvet mindenütt nagy ujjongással fogadták, mint az építő szándékú irodalom kiváló termékét, amely derekasan megfelel az elégedetlenkedőknek. Politikai és gazdasági szempontból tökéletesen konzervatív mű volt. A nagy vasúti társaságok elnökei tízezer példányonként vásárolták, hogy alkalmazottaiknak ajándékozzák. A gyárosok egyik szövetsége egymaga ötvenezer példányt osztott szét. Abban, ahogy takarékosságra és megelégedettségre nevelte olvasóit, igazán csak a *Wiggsné káposztáskertje*[7] című könyv múlta felül.

Eleinte szörnyű nehezen boldogult Freddie Drummond a munkásokkal. Nem értett a nyelvükön, s bizonyára azok sem az övén. Gyanakodva fogadták. Neki meg nem voltak még tapasztalatai. Előző munkahelyéről sem beszélhetett. Keze feltűnően finom volt. Szokatlan udvariassága is ellenszenvessé tette. Előbb úgy gondolta: a szabad és független amerikai polgárt fogja megjátszani, aki önként elhatározta, hogy a maga kezével keresi meg kenyerét, s tovább azután nem is kell magyarázkodnia. Hamar rájött azonban, hogy ez nem lesz jó. Kezdetben ugyan még maguk közé fogadták, de csak ideiglenesen, mint valami csodabogarat. Kicsit később, amikor lassan felismerte helyzetét, szinte észrevétlenül áttért az egyetlen szerepre, amelyet a siker valamelyes valószínűségével vállalhatott - mégpedig annak az embernek a szerepére, aki valamikor jobb napokat látott, sokkal, sokkal jobb napokat, most azonban nagyon mélyre csúszott, ha nyilvánvalóan csak átmenetileg is.

Közben sok mindent megtanult, s a tanultakból messzemenő következtetéseket vont le, gyakran egészen hibásan - ezeket a következtetéseit bárki megtalálhatja a *Segédmunkások* lapjain. Minden eshetőségre biztosította azonban magát azzal, hogy hasonló józan és konzervatív gondolkodók módjára, fejtegetéseit ő is „kísérletnek” minősítette.

Legelső élményét a nagy Wilmax Konzervgyárban szerezte, ahol darabmunkára osztották be: kis csomagolóládákat állított össze. A hozzávalót egy dobozgyár szállította, s Freddie Drummondnak nem volt más dolga, mint összerakni a részeket, s kis kalapácsával beverni a szegeket.

---

[7] Alice Caldwell Hegan könyve. A század elején „bestseller” volt, s 1903-ban éppen Jack London *A vadon szava* című regénye előzte meg a legkelendőbb könyvek listáján.

Ez nem szakmunka, de mégis darabmunka volt. A segédmunkások másfél dollárt kaptak a konzervgyárban naponta. Freddie Drummond rájött, hogy a többiek, akik ugyanazt a munkát végzik, amit ő, addig bíbelődnek, míg egy dollár hetvenöt centet meg nem keresnek. A harmadik nap ő is megkeresett már ennyit. Csakhogy Drummond ambiciózus volt. Nem szeretett sokat bíbelődni, s tekintve, hogy rendkívül ügyes és épkézláb ember volt, a negyedik nap már két dollárt keresett. Rákövetkező nap pedig - kimerítő, megfeszített munkával - két és fél dollárt. Munkatársai mogorván, fenyegető pillantásokkal méregették, s megjegyzéseket tettek rá valami gúnyos külvárosi nyelven, amit ő nem értett. Arra célozgattak, hogy nyal a főnöknek, hogy a tulaj embere, meg hogy csap alá tartják majd a fejét, talán kicsit lehiggad. Drummond nagyon csodálkozott, hogy társai olyan kedvetlenül végzik munkájukat, s ebből mindjárt következtetéseket vont le a munkások lustaságát illetően, másnap pedig sikerült három dollár értékű ládát összekalapálnia.

Akkor este, alighogy kijött a konzervgyárból, munkatársai dühödten s a maguk hebehurgya külvárosi nyelvén kérdőre vonták. Sehogy sem értette, mit is akarnak tőle tulajdonképpen. Pedig elég vaskos volt a magyarázat. Amikor Drummond kijelentette, hogy nem adja alább a tempót, s szabad munkavállalásról, az amerikai polgár függetlenségéről meg a munka méltóságáról kezdett fecsegni, a munkások nekiláttak, hogy kedvét vegyék minden további kísérletezéstől. Heves küzdelem kerekedett, mert Drummond magas, atlétatermetű férfi volt - végül a tömeg mégiscsak bezúzta bordáit, összerugdosta arcát, s letaposta ujjait. Egyheti fekvés után tudott csak felkelni, és más munka után nézni. Mindezt részletesen elmeséli említett első könyvének *„A munkások zsarnoksága”* című fejezetében.

Nem sokkal később a Wilmax Konzervgyár másik részlegében esetlenkedett, már a munkásnők között, mint gyümölcsosztályozó. Megpróbált egyszerre két dobozt tölteni meg gyümölccsel, de gyümölcscsomagoló társai csúnyán lehordták ezért. Ez nyilvánvaló rosszindulat volt, de Freddie megállapította magában: nem azért van itt, hogy megváltoztassa, hanem hogy megfigyelje az állapotokat. Tovább töltögette tehát egyik rekeszt a másik után, s idővel oly tökéletesen elsajátította az időlopás művészetét, hogy arról külön fejezetet írhatott, amelynek utolsó bekezdésében újabb kísérleti következtetésekre jut.

A hat hónap alatt különböző munkahelyeken dolgozott, s egyre jobban utánozta már a vérbeli munkásokat. Mint műkedvelő nyelvész mindig jegyzetfüzettel járt, s tudományosan tanulmányozta a munkások sajátos nyelvét és kifejezéseit - végül megtanult egész érthetően beszélni. Nyelvészkedése segítségével a munkások észjárását is eredményesebben tudta követni, s számos adatot gyűjtött később megírandó könyvének egyik tervezett fejezetéhez. A könyvnek ezt a címet szánta: *A munkásosztály lélektanának szintézise.*

Mielőtt visszatért volna a felszínre alvilági búvárkodásából, megállapította, hogy kitűnően tud színészkedni, s természete igazán rugalmas. Önmagát is meglepte, mennyire hajlékony. Miután elsajátította a munkások nyelvét, s legyőzte finnyás émelygését, úgy vélte, most már befurakodhat a munkásélet minden zugába, s tökéletesen otthon érezheti magát közöttük mindenütt. Amint második könyve, *A dolgozók* előszavában elmondja, igyekezett közelről megismerni a munkásokat, s ennek egyetlen lehetséges módja van: közöttük dolgozni, asztaluknál étkezni, ágyukban aludni, szórakozásukban részt venni; egyszóval: velük érezni és velük gondolkodni.

Drummond nem volt mély gondolkodó. Nem hitt az új elméletekben. Felfogása és gondolkodása minden tekintetben hagyományos utakon járt. A francia forradalomról írt doktori értekezése emlékezetes az egyetemek történetében, nemcsak kínos és terjengős szabatossága miatt, hanem azért is, mert a legszárazabb, legunalmasabb, legsemmitmondóbb és legmaradibb szóhalmaz, amit e tárgyról valaha írtak. Nagyon tartózkodó ember volt, s természetesen félénksége mennyiségileg nagy, minőségileg pedig rendkívül tartós volt. Barátokkal alig

dicsekedhetett. Túlságosan kimért, rideg ember volt. Szenvedélyei nem voltak, és soha senki nem kapta rajta, hogy kísértésekkel küszködnék. A dohányt utálta, a sörtől irtózott, és nem ivott töményebb szeszt, mint ebédre alkalomadtán valami gyenge bort.

Gólya korában forróbbvérű diáktársai Jégszekrénynek keresztelték. Mint professzort meg Hűtőház néven ismerték. Egyetlen bánata volt: a Freddie név. Ez akkor ragadt rá, amikor az egyetem csapatában hátvédet játszott, s hiába adott annyit a külsőségekre, ettől a névtől nem sikerült szabadulnia. Örökre Freddie maradt már, kivéve a hivatalos alkalmakat, s lidérces álomként rajzolódott elébe a jövő, amikor ismerősei csak úgy beszélnek majd róla: az Öreg Freddie.

Ami azt illeti, igen fiatalon lett a társadalomtudomány doktora - mindössze huszonhét éves volt, s még ennél is fiatalabbnak látszott. Megjelenése és viselkedése izmos, szép szál, sima arcú és jó modorú, tiszta, egyszerű és egészséges diákembernek mutatta. Köztudomású volt, hogy kitűnő atléta, s alapos, tárgyilagos, rendszeres műveltséget mondhat magáénak. Előadótermén és az értekezleteken kívül soha nem beszélt szakmájáról, kivéve később, amikor könyvei rászabadították a közönség bizalmaskodó érdeklődését, s engednie kellett, egészen addig, hogy bizonyos irodalmi és közgazdasági egyesületekben alkalmi előadásokat tartson.

Minden dolgát jól csinálta, nagyon is jól, s öltözködése és viselkedése mindig hibátlan volt. Nem mintha piperkőc lett volna. Távolról sem. Egyetemi tanár volt, öltözködésére és viselkedésére nézve tökéletes példánya annak a típusnak, amelyet felsőoktatási intézményeink olyan nagy számban ontanak az utóbbi években. Lelkesen és határozottan szorított kezet az emberekkel. Szeme hűvösen kék volt, és megnyugtatóan őszinte. Hangja biztos és férfias, kiejtése világos és kemény, a fülnek kellemes. Egyetlen rossz tulajdonsága volt: fegyelmezettsége. Soha nem tudott feloldódni. Futballista korában minél izgalmasabb volt a mérkőzés, annál nagyobb hidegvérrel játszott. Neves ökölvívó volt, de automatának tartották, aki a gépek lélektelen módján méri fel a távolságot, s időzíti csapásait, védekező mozdulatait, kitéréseit. Ritkán esett meg vele, hogy összeverjék, amint ő is ritkán verte össze ellenfelét. Sokkal okosabb volt, és sokkal jobban uralkodott magán, mint hogy a kelleténél erősebbet üssön csak egy hajszálnyival is. Neki mindez csupán testgyakorlás volt. Ez tartotta jó erőben.

Ahogy telt az idő, Freddie Drummond egyre gyakrabban kelt át az Árkon, s tűnt el a Market Streetről délre. Ott töltötte nyári és téli vakációját, s akár egy egész hétről, akár csak egy hétvégéről volt szó, megállapította, hogy értékesen és kellemesen tölti ott az idejét. Hiszen annyi feljegyzésre érdemes anyag vár rá odaát. Harmadik könyvét, *A tömeg és ura*, tankönyvnek fogadták el az amerikai egyetemeken, s jóformán észre se vette, dolgozni kezdett már a negyediken is: *A lusta munkás* címűn.

Ekkor azonban különös változás mutatkozott tudatában. Talán környezetétől s az örökös önfegyelmezéstől undorodott meg, talán őseinek józan fajától, akik előtte nemzedékről nemzedékre mind könyvemberek voltak - akárhogy is, egyre jobban érezte magát odalent a munkások világában. A maga világában ő a Hűtőház volt, odalent ellenben a Nagy Bill Totts, aki rengeteget ivott, füstölt, káromkodott, verekedett, s népszerű embernek számított. Mindenki kedvelte Billt, s nem egy munkáslány beleszeretett. Eleinte még csak színészkedett, idővel azonban második természetévé vált, amit megjátszott. Már nemcsak tette magát, hanem valóban szerette a kolbászt... a kolbászt meg a szalonnát, aminél semmiféle ételt nem utált jobban eredeti környezetében.

Már nem szükségből, hanem önmagáért folytatta a játékot.

Kezdte sajnálni, ha közeledett az idő, s vissza kellett térnie előadótermébe és a fegyelmezett életbe. Gyakran azon kapta magát, hogy alig várja, mikor múlik el ez a gyászos idő, s mikor léphet át az Árkon, hogy szabadjára engedje és kitombolhassa magát. Nem gonoszságból csinálta ezt, de mint a Nagy Bill Totts, millió dolgot megtehetett, amit Freddie Drummondnak soha sem volt szabad megtennie. Mi több, Freddie Drummondnak soha eszébe sem jutott volna ezeket a dolgokat megtennie. Ez volt felfedezésében a legkülönösebb. Freddie Drummond és Bill Totts két teljesen különböző lény volt. Az egyiknek a vágyai, szokásai, ösztönei pontosan ellenkezőek voltak, mint a másiknak. Bill Totts nyugodt lelkiismerettel lopta a napot akármi munka közben, míg Freddie Drummond káros, bűnös és amerikaellenes tevékenységnek nyilvánította a naplopást, s könyvében egész fejezeteket szánt arra, hogy ezt a bűnt kárhoztassa. Freddie Drummond nem szeretett táncolni - Bill Totts ellenben egyetlen estét se hagyott elmúlni anélkül, hogy meg ne fordult volna különböző mulatóhelyeken, mint a Magnolia, a Nyugat Csillaga vagy az Elit. A mészárosok és húsipari dolgozók évi nagy álarcosbálján háromnegyed méter magas, tömör ezüstserleget nyert, mert az ő jelmezét találták legjobbnak. S Bill Totts szerette a lányokat, a lányok meg szerették őt, míg Freddie Drummond ebben a vonatkozásban is az aszkétát játszotta: nyíltan ellenezte a nők választójogát, s magában csípős cinizmussal helytelenítette még a fiúk és leányok közös iskoláztatását is.

Freddie Drummond ruhájával együtt változtatta a modorát, s ez nem került nagy fáradságába. Mikor belépett abba a kicsiny, sötét szobába, amely átalakulásának színhelye szokott lenni, kissé túlságosan feszesen tartotta magát. Nagyon is merev volt, válla egy hüvelyknyivel hátrább állt a kelleténél, arca komor volt, majdnemhogy durva, s meglehetősen kifejezéstelen. Mikor azonban Bill Totts ruháiban újra előbukkant, egészen megváltozott. Alakja nem görnyedt meg, s Bill valahogy mégis mozgékonyabb és kecsesebb lett. Megváltozott még hangjának csengése is: hangosan és szívből tudott nevetni, s a szabadszájúság vagy alkalomadtán akár a káromkodás is egészen természetesen hangzott az ajkán. Az éjszakázásra is volt némi hajlama, s a kocsmában nemegyszer jó lélekkel összeverekedett más munkásokkal. A vasárnapi kiránduláson vagy színházból hazafelé menet pedig karja gyakorlott otthonossággal fonódott a lányok dereka köré, s az udvarlás művészetében annyi éleselméjűséget és kedvességet tanúsított, amennyit társadalmi osztályában el is vártak minden valamirevaló fickótól.

Bill Totts volt ő már tetőtől talpig; annyira munkásemberré lett, az Ároktól délre eső városrész igazi polgárává, hogy osztályöntudata se maradhatott el a magafajta átlagos munkásétól, és jobban gyűlölte a sztrájktörőket, mint az átlagos, hű szakszervezeti tagok. A kikötői sztrájk alkalmával Freddie Drummondnak sikerült valahogy kilépnie kettősségéből, s hideg tárgyilagossággal megfigyelni, milyen vidáman püföli el Bill Totts a sztrájktörő rakodómunkásokat. Mert Bill Totts rendszeresen fizette a tagdíjat a Rakodómunkások Szakszervezetében, joggal volt tehát dühös azokra, akik munkahelyét bitorolják. A Nagy Bill Totts olyan nagy volt és olyan markos, hogy a csatatéren a küzdelmek idején is ő volt a Nagy Bill. Freddie Drummond színlelt heves indulataiból - másik énjének szerepében - eljutott a valódi indulatokhoz, s csak az egyetem klasszikus légkörébe visszatérve tudta azután ésszerűen és nyugodtan levonni és papírra vetni a következtetéseket alvilági tapasztalataiból, amint képzett társadalomtudóshoz illik. Freddie Drummond világosan látta, hogy Bill Totts nem rendelkezik azokkal a távlatokkal, amelyek segítségével osztályöntudata fölé emelkedhetnék. De Bill Totts maga nem láthatta ezt. Ha meglátott egy sztrájktörőt, aki elfoglalta a munkahelyét, szeme tüstént vérbe borult, és se nem látott, se nem hallott. Freddie Drummond, aki kifogástalanul öltözködött és viselkedett, íróasztalánál ülve vagy előadás közben mindig maga előtt látta Bill Tottsot s mindent Bill Totts körül: az egész sztrájk- és szakszervezeti kérdést, és azt is, hogyan befolyásolja ez a kérdés az Egyesült Államok gazdaságának esélyeit a világpiacért folyó harcban. Bill Totts azonban nem

látott tovább a következő étkezésnél s a Víg Fiúk Atlétikai Klubjának másnap esti bokszmérkőzésénél.

Freddie akkor eszmélt rá, mekkora veszély fenyegeti, amikor *A nők és a munka* című könyvéhez gyűjtött éppen anyagot. Túlontúl sikerült egyszerre két világban élnie! Ez a különös kettősség végeredményben nagyon ingatag volt, s ha íróasztalánál ülve elgondolkozott, látnia kellett, hogy nem tarthat sokáig. Átmeneti állapot volt ez, s ha következetesen végiggondolta, azt is látta, hogy az egyik vagy a másik világról elkerülhetetlenül le kell mondania. Nem maradhatott meg mindkettőben. S ahogy végignézte a köteteket, amelyek forgatható könyvállványának legfelső polcát díszítették, saját könyveit, doktori értekezésétől kezdve egészen *A nők és a munká*-ig, úgy döntött, hogy ebben a világban fogja megvetni a lábát, s ehhez fog ragaszkodni. Bill Totts jól megfelelt feladatának, de idővel nagyon is veszélyes cinkostárssá vált. Bill Tottsot fel kell számolni!

Freddie Drummond ijedtségét Mary Condon megjelenése okozta. Mary Condon a Kesztyűmunkások Szakszervezete 974. sz. szervezetének volt az elnöke. Freddie a vendégek karzatáról pillantotta meg első ízben, az Északnyugati Munkásszövetség évi közgyűlésén - mégpedig Bill Totts szemével pillantotta meg. Erre a férfiúra a lány nagyon kellemes benyomást tett. Annál kevésbé tetszett Freddie Drummondnak. Őfelőle lehetett egy asszonynak királynői termete, lehetett kecses és izmos, mint a párduc, s varázsos fekete szeme sugározhatott tüzet vagy édes szerelmet, ahogy hangulata éppen megkövetelte, Drummond gyűlölte azokat a nőket, akikből árad az életerő, viszont hiányzik minden... no igen, minden fegyelem. Freddie Drummond elfogadta az evolúció tanát, hiszen minden egyetemi tanár elfogadta, s ő is fenntartás nélkül hitte, hogy az ember az alsóbbrendű és idétlen szerves lények örvénylő mocskából és pocsolyáiból kapaszkodott fel az élet létráján. Kicsit azonban szégyellte származását. Alighanem ezért ragaszkodott annyira a vasfegyelemhez, s ajánlgatta másoknak is, és ezért részesítette előnyben azokat a nőket, akik szabadulni tudtak bestiális és szégyenteljes örökségüktől, s fegyelmezettségükkel és önuralmukkal bizonyították, mekkora szakadék választja el már őket bárgyú őseiktől.

Bill Tottsot nem zavarták efféle szempontok. Abban a pillantásban beleszeretett Marybe, amikor szeme a gyűlésteremben először megpihent rajta, s ki is nyomozta azonnal, ott helyben, hogy ki ez a leány. Következő alkalommal egészen véletlenül találkozott vele. Ő hajtotta aznap Pat Morrissey helyett a „háztól házig" szállítókocsit. Valami penzióba hívták a Missíon Streetre, egy bőröndöt kellett raktárba szállítania. A tulajdonos leánya hívta ki, s vezette fel a kis szobába, amelynek lakóját, egy kesztyűvarró nőt, nemrég kórházba vitték. Ezt persze Bill nem tudta. Ő csak lehajolt, megemelte a láda sarkát - jókora láda volt -, s vállára vette. Háttal a nyitott ajtónak nagy nehezen fel is egyenesedett már, mikor egy nő szólt rá:

- Tagja maga a szakszervezetnek? - hangzott a kérdés.

- Mi köze hozzá? - vágott vissza Bill. - Mennyen csak dógára, s ájjon fére az útbó. Fordúni akarok.

A következő pillanatban Bill azon vette észre magát, hogy amilyen nagydarab ember, félfordulatot csinál, hátratántorodik, és a láda kezd csúszni a válláról. Végül kénytelen volt nagy koppanással nekitámasztani a falnak. Nagyot akart éppen káromkodni, amikor váratlanul Mary Condon villámló, haragos tekintetével találta magát szemközt.

- Már hogyne vónék tagja a szakszervezetnek - mondta. - Vicceltem csak.

- Hol a tagsági igazolványa? - kérdezte a leány hivatalos hangon.

- Itt a zsebemben. De most nem tom kivenni. Fene mód nehéz ez a láda. Gyűjjön le velem a kocsihoz, ott megmutatom.

- Azonnal tegye le azt a ládát - szólt a parancs.

- Már minek? Mondom, hogy van igazolványom.

- Tegye le, és kész. Aki nem szakszervezeti tag, annak nincs itt semmi keresnivalója. Szégyellhetne magát, ilyen gyáva melák... becsületes emberek munkáján élősködik! Miért nem lép be a szakszervezetbe, ahogy rendes emberhez illik?

Mary Condon arcából kiszaladt a vér - egészen belesápadt a dühbe.

- Rossz elgondolni, hogy ilyen nagydarab ember, mint maga, árulójává lesz tulajdon osztályának. Magáról még azt is feltételezem: azon töri a fejét, hogyan szegődhetnék el rendőrnek, csak hogy lepuskázhasson néhány szakszervezeti tagot a következő sztrájk során. Ugyan azon se csodálkoznék, ha kiderülne, hogy máris a rendőrség embere. Éppen az a fajta...

- De most aztán fogja be... Ez már több a soknál! - Bill nagy csattanással leengedte a ládát a padlóra, kihúzta magát, s kabátja belső zsebébe nyúlt. - Mondom, hogy csak vicceltem. Na, ezt nézze meg.

Kifogástalan szakszervezeti igazolvány volt a kezében.

- Jól van, vigye. - mondta Mary Condon. - S máskor ne vicceljen.

Arca földerült, amikor látta, milyen könnyen emeli vissza Bill a hatalmas ládát vállára, s ahogy még egyszer végignézett a szálas termetével is kecses férfin, szemében megcsillant valami. De Bill ezt már nem látta. Túlontúl el volt foglalva a ládával.

Harmadszor a mosodai sztrájk alkalmával találkozott Mary Condonnal.

A mosodai munkások nemrég alakították meg szakszervezetüket, s nagyon zöldfülűek voltak még; Mary Condont kérték fel hát, vezesse a sztrájkjukat. Freddie Drummond megneszelte, mi készül itt, s megbízta Bill Tottsot: lépjen be a mosodai munkások szakszervezetébe, és tanulmányozza a kérdést. Bill a mosócsarnokban dolgozott, s megbeszélés szerint a férfiaknak kellett kezdeniük a sztrájkot reggel, ezzel akartak azután bátorságot önteni a lányokba. Bill történetesen a mángorlóterem ajtajában ácsorgott, amikor Mary Condon be akart oda lépni. A felügyelő - magas és izmos ember - elállta a lány útját. Neki persze nem volt ínyére, hogy a lányai sztrájkba lépjenek, s leckéztetni kezdte Maryt, hogy törődjék a maga dolgával. Mikor Mary mégis megpróbált átsiklani mellette, vaskos kezével vállon ragadta s visszalökte a leányt. Mary körülnézett, s megpillantotta Billt.

- De jó, hogy itt van, Mr. Totts - szólította meg. - Kérem, segítsen. Be akarok ide menni.

Bill kellemes meglepetést érzett. A leány emlékezett még a nevére a szakszervezeti igazolványából! A következő percben a felügyelő odábbrepült az ajtóból, hasztalan ordítozott valami törvényadta jogokról - a lányok meg otthagyták gépeiket. Bill a rövid és győzelmes sztrájk hátralevő idejét Mary Condon mellett töltötte, mint a leány csatlósa és küldönce, s mikor a sztrájk befejeződött, visszatért az egyetemre, hogy ismét Freddie Drummond legyen, és törje a fejét: ugyan mi tetszik Bill Tottsnak egy ilyen nőn?

Freddie Drummondnak kutya baja se volt, Bill ellenben szerelembe esett. Ezt a tényt nem lehetett tovább tagadni, s ez a tény intette óvatosságra Freddie Drummondot. Hát igen, feladatát lényegében megoldotta, s most már véget vethet a kalandoknak. Nincs többé szükség rá, hogy átkeljen az Árkon. Új könyvéből, *A munkásmozgalom taktikája és stratégiája*, se

hiányzott már több, mint az utolsó három fejezet, s ezekhez a fejezetekhez is éppen elég adat volt birtokában.

Egyúttal eljutott egy másik következtetésre is: eszerint, ha le akar horgonyozni mint Freddie Drummond, szorosabb kötelékekkel és kapcsolatokkal kell magát tulajdon társadalmi osztályához fűznie. Itt az ideje, hogy megnősüljön. Nagyon jól tudta, hogy ha Freddie Drummond nem nősül meg idejében, Bill Totts biztosan megteszi, de ez már olyan bonyodalmakkal fenyegetett, amikre gondolni se jó. Így lép be történetünkbe Catherine Van Vorst. Catherine maga is egyetemet végzett, apja pedig - a fakultás egyetlen vagyonos tagja - a filozófiai tanszék feje volt. Jó házasságnak ígérkezik ez minden tekintetben, állapította meg Freddie Drummond, amikor eljegyzését megkötötte, s nyilvánosságra hozta. Catherine Van Vorst - bár a maga módján fel tudott melegedni - megjelenésében hideg és tartózkodó, arisztokratikus és kellő mértékben konzervatív volt. Éppúgy tudta fegyelmezni magát, mint Drummond.

Látszólag minden rendben ment, csak Freddie Drummond nem tudta elfojtani magában az alvilág hívó szavát, az Ároktól délre eső világ szabad, kötetlen életmódjának csábítását. Ahogy közeledett esküvője napja, mindinkább úgy érezte, hogy ocsút vetett, továbbá, hogy bizony jó lenne, ha még egyszer utoljára kimulathatná magát, megjátszhatna a jó pajtást és havert - mielőtt végleg megállapodik az unalmas tantermekben és a józan házaséletben. S hogy nagyobb legyen a kísértés, *A munkásosztály taktikája és stratégiája* utolsó fejezete sem akart megíródni: hiányzott néhány fontos adat, amit annak idején elmulasztott feljegyezni.

Freddie Drummond tehát még egyszer s utoljára átalakult Bill Tottsszá, megszerezte a hiányzó adatokat, s szerencsétlenségére összetalálkozott Mary Condonnal. Mikor azután ismét kényelembe helyezkedett dolgozószobájában, nem volt kellemes dolog visszagondolni erre a találkozásra. Aggodalma megkétszereződött. Bill Totts minősíthetetlenül viselkedett. Nemcsak találkozott Mary Condonnal a Munkásszervezetek Központjában, hanem hazafelé menet betért vele egy büfébe, s osztrigával vendégelte meg! S mielőtt a leány ajtajánál elváltak volna, megölelte Maryt, szájon csókolta, s azután még többször is megcsókolta. Egyre fülébe csengtek még a leány utolsó, lágy, sírással küszködő szavai... nem több, s nem kevesebb, mint egy szerelmes nő kérlelő szava: „Bill, drága, drága Bill..."

Freddie Drummond megborzongott ettől az emléktől. Most látta csak, mekkora szakadék tátong előtte. Nem volt poligám természet, s az új helyzetben rejlő lehetőségek meghökkentették. Ennek véget kell vetnie valahogy, s csak a következő két megoldás közül választhat: vagy Bill Tottsszá lesz végképpen, és feleségül veszi Mary Condont, vagy Freddie Drummond marad végképpen, és feleségül veszi Catherine Van Vorstot. Különben valami borzalmas és mélységesen megvetendő dologba keveredik.

A következő néhány hónap alatt kiéleződött a harc San Franciscóban. A szakszervezet és a gyárosok szövetsége oly elszántan akaszkodott össze, mintha így vagy úgy, de egyszer s mindenkorra tisztázni akarták volna a kérdést. Freddie Drummond azonban könyvének levonatait javítgatta, előadott az egyetemen, és meg se moccant. Életét teljes mértékben Catherine Van Vorstnak szentelte, s napról napra jobban tisztelte és csodálta - sőt szerette a leányt. A villamossztrájk ugyan némi kísértésbe hozta, de korántsem olyan mértékben, mint hitte volna - a nagy húsipari sztrájk pedig már egészen hidegen hagyta. Sikerült megölnie Bill Totts szellemét, s Freddie Drummond megújult hévvel látott neki régóta tervezett brosúrájának *A csökkenő haszon*-ról.

Már csak két hét volt az esküvőig, amikor egy délután Catherine Van Vorst lecsapott rá, s magával cipelte, hogy meglátogassanak egy napközi otthont, amelyet a leány ismerősei szerveztek legutóbb valamelyik munkástelepen. A leány bátyjának kocsiján mentek, de maguk

voltak, kettesben, nem számítva a sofőrt. Ahol a Market Street és a Geary Street beletorkollik a Kearny Streetbe, a két utca úgy fut össze, mint egy hegyesszögű V betű. Drummond és Catherine a Market Streeten jöttek az autóval, s az volt a szándékuk, hogy a hegyesszögnél befordulva mennek tovább a Geary Streeten. Éppen csak azt nem tudták, mi közeledik a Geary Streeten velük szemközt, hogy a Sors akaratából a sarkon összefussanak. Freddie Drummond értesült ugyan a lapokból, hogy a húsipari munkások sztrájkolnak, és hogy a sztrájk rendkívül elkeseredett - mégis, ebben a percben mi sem volt tőle távolabb, mint hogy erre gondoljon. Hát nem Catherine ült mellette? Különben is éppen a városi munkástelepekről alkotott nézeteit fejtegette a leánynak megfontoltan - ezeknek a nézeteknek kialakulásához Bill Totts kalandjai is hozzájárultak.

A Geary Streeten hat hűtőkocsi közeledett. A sztrájktörő kocsisok mellett rendőrök ültek. A menet előtt és mögött s két oldalán száz rendőr masírozott védőkíséretként. A rendőrhátvédet tiszteletre méltó távolságban fegyelmezett, de zajos tömeg követte több háztömb hosszában kitöltve az utat egyik szélétől a másikig. A Marhahús Tröszt szerette volna biztosítani a szállodák húsellátását, és a sztrájkot is megtörni egyúttal. A St. Francis Szálló szükségletét már biztosították, számos betört ablak és betört fej árán, s az expedíció most a Palace Szálló segítségére igyekezett.

Drummond minderről mit sem sejtve ült Catherine mellett, s magyarázta neki a városi munkástelepeket, amikor az autó sűrű tülköléssel és a járműveket kerülgetve széles ívbe lendült, hogy beforduljon a sarkon. Ott azonban útját állta egy szénnel rakott hatalmas teherkocsi, amelyet négy óriási ló húzott. A kocsi éppen be akart kanyarodni a Kearny Streetről a Market Streetre. A kocsis nem tudta, mit csináljon, a sofőr viszont mit sem törődve a rendőrök figyelmeztető kiáltásaival, fékezett ugyan, de átvitte kocsiját a bal oldalra. Ezzel megsértette a közlekedési szabályokat, csak hogy átvághasson a szeneskocsi előtt.

Ebben a pillanatban Freddie Drummond félbeszakította előadását. S többet azután nem is folytatta, mert a helyzet egy bűvészmutatvány hirtelenségével merőben új fordulatot vett. Drummond hallotta a tömeg zúgását, és látta maga előtt a sisakos rendőröket meg a döcögő hűtőkocsikat. A szeneskocsis közben ostorát pattogtatva felállt a bakon, egyenest nekivitte lovait és kocsiját a szemben közeledő menetnek, majd hirtelen visszafogta a lovakat, és fékezett. Gyeplőjét jól odakötötte a fék fogantyújához s leült, mint aki azért állt meg valahol, hogy le is telepedjék. A hatalmas, lihegő lovak mellé szorulva az autó kénytelen volt szintén megállni.

Mire a sofőr megpróbálhatott volna hátrafelé kitérni, egy öreg ír kocsis addig-addig biztatta vágtára a rozzant kocsijába fogott lovacskát, míg sikerült kereket akasztania az autóval. Drummond rögtön felismerte a lovat meg a kocsit, eleget volt a keze alatt mindkettő. Az öreg kocsis Pat Morrissey volt. Eközben a másik oldalról egy söröskocsi szorult a szeneskocsi mellé. Azután egy villamos nyomult még az utcába: vezetője vadul verte a csengőt, közben ordítozva feleselt a közlekedési rendőrrel, s ezzel a zár teljessé vált. Kocsi kocsi hátán, egyik elzárta a másik útját, és egyre nőtt a zűrzavar. A hűtőkocsik megálltak. A rendőrök kelepcébe estek. Hátuk mögött nőtt a zúgás, a tömeg támadni készült - az elöl álló rendőrök meg az útjukba szorult kocsikat rohamozták.

- Itt rekedtünk - jegyezte meg Drummond nyugodtan.

- Itt - bólintott Catherine éppoly nyugodtan. - Milyen durvák.

Drummond csodálata menyasszonya iránt megkétszereződött. Ez a leány valóban az ő fajtája. Akkor is elégedett lett volna vele, ha ijedtében elsikítja magát és belekapaszkodik, de így - így igazán nagyszerű volt! Olyan nyugodtan ült a forgatag kellős közepén, mintha csak az opera feljáróján torlódtak volna meg a kocsik.

A rendőrök próbáltak valahogy utat nyitni maguknak. A szeneskocsis - hatalmas, ingujjra vetkezett férfi - pipára gyújtott, és nyugodtan füstölt. Fölényesen nézett le a rendőrkapitányra, aki szidta és átkozta, mindössze egy vállrándítással nyugtázta szavait. A menet másik végéről már fejeken csattogó gumibotok ropogása és átkozódás, üvöltés, ordítozás, pokoli lárma hallatszott. A zaj hirtelen növekedése pedig azt hozta hírül, hogy a tömegnek sikerült áttörnie, s most valamelyik sztrájktörőt ráncigálják lefelé a kocsiról. A rendőrkapitány erősítést vitt az élről, s a tömeget hátul visszaverték. Közben a jobb kéz felőli sokemeletes épületen ablak ablak után nyílt ki, s az osztálytudatos tisztviselők a hivatali berendezés záporát zúdították alá a rendőrök és sztrájktörők fejére. Papírkosarak, tintatartók, levélnehezékek, írógépek... ami csak kéznél volt, repült lefelé.

Kapitánya parancsára egy rendőr kapaszkodott fel a szeneskocsi magas ülésére, hogy letartóztassa a kocsist. A kocsis kényelmesen és jámbor képpel fölállt, hogy fogadja, majd hirtelen karjaiba kapta, és lehajította kapitánya nyakába. Ifjú óriás volt ez a kocsis, s mikor felhágott a halom szén tetejére, és egy-egy nagy darab szenet ragadott két kezébe, a következő rendőr, aki oldalról próbált éppen a kocsira felkapaszkodni, meggondolta magát, s gyorsan leugrott. Ekkor a kapitány fél tucat emberét indította rohamra a kocsi ellen. A kocsis egyik oldalról a másikra ugrált rakománya tetején, s hatalmas széndarabokkal verte vissza a rendőröket.

A járdán torlódó sokaság s a beszorult kocsik fuvarosai hangosan és nagy élvezettel biztatták a kocsist. A villamosvezető addig püfölte váltórúdjával a rendőrök sisakját, míg félholtra nem verték, s lerángatták a peronjáról. A rendőrkapitány - őrjöngve emberei veresége miatt - maga vezette a következő támadást a szeneskocsi ellen. Két tucatnyi rendőr nyüzsgött már az erődítmény magas falai alatt, a kocsis azonban szinte megsokszorozta önmagát. Hat-nyolc rendőr is hempergett néha a kövezeten vagy a kocsi alatt. Miközben azzal volt elfoglalva, hogy erődítménye végében verjen vissza egy támadást, éppen legjobbkor fordult hátra, hogy megpillantsa a kapitányt, amint elöl fellép az ülésre. Fél lábával még a levegőben volt, a legbizonytalanabb egyensúlyi helyzetben, mikor a kocsis hozzávágott egy tizenöt kilós széndarabot. Pontosan mellbe találta a kapitányt, aki hátrabukott, rázuhant egy triciklire, lebukfencezett a földre, s nekivágódott az autó hátsó kerekének.

Catherine azt hitte, hogy meghalt, de a kapitány összeszedte magát, s feltápászkodott. A leány kesztyűs kezét kinyújtva megsimogatta a prüszkölő, remegő lovat. De ezt Drummond észre se vette. Csak a szeneskocsi körül tomboló ütközetet látta már, s közben bonyolult lelkivilága mélyén felbukkant bizonyos Bill Totts, s nagy erőlködve próbált életre kelni. Drummond maga hitt a törvényekben, a rendben és az uralkodó rend fenntartásában - ez a lázongó ősember azonban, a lelke mélyén, hallani sem akart minderről. Ha valaha, most szüksége volt Freddie Drummondnak vasfegyelmére, hogy megmeneküljön. De meg van írva: ha egy ház önmagában meghasonlik, összeomlik az a ház. Freddie Drummond rádöbbent, hogy minden akaratát és erejét megosztotta Bill Tottsszal, s az a különös lény, amelyben ketten egy párt alkottak, most kettéhasadt.

Freddie Drummond tökéletes nyugalommal ült az autóban, Catherine Van Vorst mellett. Freddie Drummond szemével azonban Bill Totts nézett a világba, s valahol e szempár mögött heves küzdelem folyt Freddie Drummond, a józan és konzervatív tudós, és Bill Totts, az osztályöntudatos és harcra kész szervezett munkás között a közös testük feletti uralomért. És Bill Totts Freddie Drummond szemén át látta a szeneskocsiért folyó ütközet elkerülhetetlen

végét. Látta, hogy egy rendőrnek sikerül feljutnia a szén tetejére, azután egy másodiknak, egy harmadiknak is. Ügyetlenül csúszkáltak az ingatag talajon, de közben előkerült és suhogott a hosszú gumibot. Egy ütés fején találta a kocsist. Egy másikat úgy került el, hogy csak a vállát érte. Számára azonban nyilván befejeződött a játszma. Hirtelen közibük ugrott, átölelt két rendőrt, s foglyukként gurult le a kocsiról.

Catherine Van Vorst már-már elalélt ennyi vér és vad verekedés láttán. Rögtön magához tért azonban ájulásából arra a feltűnő és teljességgel váratlan fordulatra, amely most következett. A mellette ülő férfiú pokoli üvöltéssel talpra ugrott. Azután csak azt látta, hogy az autó elülső ülésében terem, onnan átugrik a triciklire, és már fent is van a szeneskocsi tetején. Mint a forgószél, úgy tör előre. A kocsi tetején a meglepett rendőrtiszt - mielőtt kitalálhatta volna, mit akar ez a szabályosan öltözött, de izgatottnak látszó úriember - akkora ütést kapott a fejére, hogy nagy ívben tért vissza a levegőn át a kövezetre. Egy felfelé törekvő rendőr az arcába kapott rúgás eredményeképpen követte feljebbvalója példáját. Három másiknak azonban sikerült feljutnia a csúcsra, s ott gigászi küzdelembe bonyolódtak Bill Tottsszal. Egy rendőrbot felhasította Bill skalpját; kabátját, mellényét és félig még keményített ingét is letépték. Végül azonban mindhárom rendőr messzire repült a kocsiról, s Bill Totts, széndarabokat zúdítva az alant állókra, tartotta az erődítményt.

A kapitány hősiesen vezette a következő rohamot, de ezúttal egy vaskos széndarab úgy találta fejbe, hogy arca koromfekete lett. A rendőröknek mindenáron meg kellett törniük az előttük húzódó torlaszt, mielőtt a tömeg áttörné hátsó vonalaikat; Bill Totts viszont mindenáron tartani akarta a kocsit, míg a tömegnek sikerül hátul áttörnie. A széncsata tehát folytatódott.

A tömeg felismerte kedvencét. A Nagy Bill, mint mindig, íme most is itt van az első vonalban! Catherine Van Vorst nem tudta mire vélni a minden oldalról felhangzó biztatást: „Bill! Itt van Bill!” Pat Morrissey magánkívül táncolt és ordított kocsija bakján: „Fald fel őket, Bill! Fald fel őket! Fald fel őket elevenen!” A járdáról meg egy nő figyelmeztető kiáltását hallotta Catherine: „Bill, vigyázz, a kocsi elején...” Bill idejében meghallotta a figyelmeztetést, és jól irányzott széndarabokkal megtisztította a kocsi elejét a támadóktól. Catherine Von Vorst a hang felé fordulva egy életerős és villámló fekete szemű nőt pillantott meg a járda szélén: láthatóan egész lelkével csüngött a férfiún, aki néhány perccel előbb még Freddie Drummond volt.

A szomszéd hivatalok ablakai tapstól visszhangoztak. A tömegnek egyik oldalt sikerült áttörnie a kocsik vonalát, s most nyomult tovább előre, a rendőrök egymástól elszigetelten küszködtek még egy-egy gyűrű közepén. A sztrájktörőket lecibálták az ülésről, a lovak istrángját elvágták, és a megrémült állatokat futni hagyták. Sok rendőr a szeneskocsi alá bújva keresett menedéket, míg a szabadon engedett lovak - némelyiknek a hátára rendőrök ültek, másokat a kötőfékjüknél próbáltak visszafogni - valahogy utat találtak a csődületen keresztül, és kitörtek a Market Streetre.

Catherine Van Vorst ismét a nő figyelmeztető hangját hallotta. Ott állt most is a járda szélén, és onnan kiáltotta: „Üssed, Bill! Rajtad most a sor! Üssed!”

A rendőröket egyelőre elseperték. Bill Totts egy ugrással a kövezeten termett, s a járdán álló nőhöz sietett. Catherine Van Vorst jól látta, hogy a leány átöleli és szájon csókolja a férfit, s meglepetten nézte, hogy a férfi megindul vele a járdán, átöleli a nőt és beszélgetnek, nevetgélnek - méghozzá a férfi olyan lelkesedéssel és fesztelenül, amit álmában sem tételezett fel róla.

A rendőrök közben visszatértek, feloszlatták a csődületet, s erősítésre, új lovakra és új kocsikra vártak. A tömeg megtette a magáét, és széledni kezdett. Catherine Van Vorst pedig egyre a férfit figyelte, akit ő Freddie Drummondnak ismert. Jó fejjel a tömeg fölé emelkedett. Még mindig átkarolva tartotta a nőt. S Catherine Van Vorst jól láthatta autójából, hogy vágnak át azok ketten a Market Streeten az Árkon, és hogy tűnnek el a harmadik utcán a munkás-gettóban.

A következő években nem adott elő a kaliforniai egyetemen semmiféle Freddie Drummond, s nem jelent meg több könyv, sem közgazdasági témáról, sem a munkáskérdésről Frederick A. Drummond tollából. Feltűnt ellenben egy új munkásvezér, név szerint William Totts. Az a Totts, aki Mary Condont vette feleségül, a Kesztyűmunkások Szakszervezete 974. sz. szervezetének elnökét, s megszervezte a szakácsok és pincérek emlékezetes sztrájkját, amely nemcsak győzelmesen végződött, hanem sztrájkra ösztönzött egész sor más szakszervezetet is, így például - hogy a legtávolabbról csatlakozott szervezeteket említsük - a baromfimészárosokét és a temetkezési alkalmazottakét.

Viktor János fordítása

Mauphi háza

Esetlen, nehézkes vonalai ellenére az Aorai könnyedén mozgott az enyhe szélben, s kapitánya rendjén befutott vele, aztán megállt, éppen a hullámverés határán kívül. Hikueru korallzátony vagy száz méter széles, húsz mérföld kerületű korallhomok karéj volt; alig emelkedett ki a tengerből egy méterre, másfél méterre a legmagasabb vízállás szintje fölé. Az óriási, kristályos lagúna fenekén sok gyöngykagyló hevert, s a szkúner fedélzetéről látni lehetett, hogyan dolgoznak a gyöngyhalászok a korallzátony keskeny gyűrűjén túl. De a lagúnába még egy kereskedelmi szkúner sem juthatott be. Egyárbocos vitorlások kedvező széllel átvergődhettek a kacskaringós és sekély csatornán, de a szkúnerek kívül horgonyoztak le, s kis csónakjaikat küldték be.

Az Aorai szaporán kilódított egy csónakot, s fél tucat barna bőrű, egy szál vörös ágyékkendőt viselő matróz ugrált bele. Nekifeszültek az evezőknek: hátul, a csónak farában, a kormánylapátnál egy fiatalember állt, az európaiak fehér trópusi ruhájában. De a fiatalember nem volt színeurópai. Polinézia aranyvére kiütközött napfogta fehér bőrének aranylásában, s aranycsillámokat, fényeket vetett szemének halovány kékjére. Raoulnak hívták, Alexandre Raoulnak, legfiatalabb fia volt Marié Raoulnak, a gazdag negyedvérnek, aki vagy fél tucat, az Aoraihoz hasonló kereskedelmi szkúnerrel rendelkezett és dolgoztatott. A csónak keresztülvergődött a bejárat szájánál forgó örvényen, átvágott a fortyogó hullámtörésen, és besiklott a tükörsima lagúnába. A fiatal Raoul kiugrott a fehér homokra, és kezet rázott egy magas bennszülöttel. A bennszülöttnek pompás mellkasa, válla volt, de jobb karjának csonkja s a húsból több centiméterre kiálló csont, amelyet fehérre csiszolt az idő, egy cápával való találkozásról tanúskodott, s e találkozás után az ember nem folytathatta tovább gyöngyhalász mesterségét, hanem apró-cseprő kegyekért hízelgett és ármánykodott.

- Hallottad, Alec? - mondta mindjárt, üdvözlés helyett. - Mapuhi talált egy gyöngyöt; de micsoda gyöngyöt! Sohase halásztak még ki ilyet Hikuerun, sem a többi Paumotu-szigeten, de még az egész világon sem. Vedd meg tőle. Nála van. És ne feledd, hogy én szóltam elsőnek. Mapuhi bolond, olcsón megkaphatod a gyöngyöt. Van dohányod?

Raoul egyenest felé tartott a parton, a pandanuszfa alatt meghúzódó kunyhó felé. Ő volt az anyja rakománymestere, neki kellett átfésülnie a Paumotu-szigeteket a rengeteg kopráért, gyöngyházért, gyöngyért, ami előkerült.

Kezelő rakománymester volt, most járta ebben a tisztségben a második útját, s titokban sokat gyötrődött, hogy a gyöngyök felbecsülésében nincs elég tapasztalata. De mikor Mapuhi elébe rakta a gyöngyöt, sikerült elnyomnia a meghökkenését, s megőriznie arca közömbös, üzletszerű kifejezését. Mert a gyöngy mellbe vágta. Akkora volt, mint egy galambtojás, tökéletesen gömb alakú, s fehérsége opálos fénnyel tükrözte vissza körös-körül a színeket. Élt ez a gyöngy. Sohasem látott ehhez foghatót. Mikor Mapuhi a tenyerébe ejtette, meglepődött a súlyától. Alaposan megvizsgálta zsebnagyítójával. Nem volt azon egy hiba, egy folt sem. Tisztasága szinte elillant a kezéből, s beléoldódott a levegőbe. Árnyékban lágyan csillogott, világított, mint a telihold. Beledobta egy pohár vízbe, s a gyöngy olyan áttetszően fehér volt, hogy alig lehetett észrevenni. Gyorsan, egyenesen süllyedt a fenekére, s Raoul látta, hogy súlya elsőrendű.

- No, mit akarsz érte? - kérdezte ügyesen színlelt nemtörődömséggel.

- Akarok... - kezdte Mapuhi, s mögötte, keretbe fogva sötét arcát, két asszony és egy lány sötét arca bólogatott szaporán a kívánságokra.

Fejük előrehajolt, elfojtott mohóság tüzelte őket, szemük kapzsin felvillant.

- Akarok egy házat - folytatta Mapuhi. - Legyen rajta futtatott vastető, és hozzá egy nyolcszögletű ingaóra. Legyen tíz méter hosszú, és legyen köröskörül mindenütt tornác. Közepén legyen egy nagy szoba, annak a közepén egy kerek asztal, a falán meg a nyolcszögletű ingaóra. Legyen még négy hálószoba, a nagy szoba mindegyik oldalán kettő-kettő, legyen mindegyik hálószobában egy vaságy, két szék és egy mosdó. És a ház hátsó részében legyen egy konyha, egy jó konyha, abban fazekak, serpenyők és tűzhely. És az én szigetemen kell felépítened a házat, vagyis Fakaraván.

- Ennyi az egész? - kérdezte Raoul hitetlenül.

- Legyen egy varrógép - szólalt meg Tefara, Mapuhi felesége.

- És ne felejtsd el a nyolcszögletű ingaórát - tette hozzá Nauri, Mapuhi anyja.

- Igen, ennyi az egész - mondta Mapuhi.

A fiatal Raoul nevetett. Hosszan, szívből nevetett. De nevetés közben titokban fejszámolással igyekezett felmérni a nehézségeket. Soha életében házat nem épített, s a házépítéssel kapcsolatos fogalmai meglehetősen ködösek voltak. Nevetés közben azt számítgatta, mibe kerül az út Tahitiba anyagért, mibe kerül maga az anyag, a visszaút Fakaravába, s mennyi a kirakodás és a házépítés költsége. Vagy négyezer francia dollárra rúg, némi felkerekítéssel a biztonság kedvéért - s négyezer francia dollár húszezer frankot ér. Lehetetlen. Honnan tudná ő ilyen gyöngy értékét? Húszezer frank nagy summa pénz - hozzá még az anyja pénze.

- Mapuhi - mondta -, te nagy bolond vagy. Mondd meg, mennyit kérsz pénzben.

De Mapuhi a fejét rázta, s a három fej mögötte együtt ingott az övével.

- A házat akarom - mondta. - Legyen tíz méter hosszú, legyen körös-körül tornác...

- Jó, jó - vágott közbe Raoul -, mindent tudok a házadról, de a házból nem lesz semmi. Adok neked ezer chilei dollárt.

A négy fej kórusban, némán nemet intett.

- És száz chilei dollárt áruban.

- A házat akarom - kezdte Mapuhi.

- És mire jó neked a ház? - kérdezte Raoul. - Az első hurrikán elsodorja. Tudhatnád te is. Raffy kapitány azt mondja, most is alighanem jön a hurrikán.

- Fakaraván nem fújja el - mondta Mapuhi. - Ott magasabban van a part. Ezen a szigeten elfújná. Hikuerut minden hurrikán végigsöpri. Nekem Fakaraván kell a ház. Legyen tíz méter hosszú, legyen körös-körül tornác...

És Raoul megint végighallgatta a mesét a házról. Órák hosszat igyekezett kiverni a házőrületet Mapuhi fejéből; de Mapuhit az anyja, a felesége és a lánya, Ngakura is támogatta elhatározásában. Raoul már huszadszor hallgatta meg az óhajtott ház részletes leírását, s közben a nyitott ajtón át látta, hogy szkúneréről a második csónak is kifutott a partra. A matrózok ott maradtak az evezők mellett, ezzel is jelezték, hogy jól lesz sietni. Az Aorai kormányosa partra ugrott, beszélt pár szót a félkarú bennszülöttel, aztán Raoul felé rohant.

Hirtelen sötét lett, egy szélroham elhomályosította a nap arcát. Raoul a lagúnán keresztül látta, hogyan közeledik a szélfuvat baljós vonala.

- Raffy kapitány azt mondja, el kell mennünk innét a fenébe - mondta üdvözlésül a kormányos. - Ha van gyöngyház, meg kell kockáztatnunk, hogy később próbáljuk elcsípni, azt mondja. A barométer huszonkilenc-hetvenre zuhant.

A szélroham beletépett fejük felett a pandanusz-fába, keresztülszaladt hátrább a pálmákon, s nehéz dobbanással földre zuhintott vagy fél tucat érett kókuszdiót. Aztán jött a messzeségből az eső, szélvészüvöltéssel közeledett, s a lagúna vizét füstölgő rendekbe verdeste. Az eső-cseppek már élesen csörögtek a leveleken, mikor Raoul talpra ugrott.

- Ezer chilei dollár, készpénzben, Mapuhi - mondta. - És kétszáz chilei dollár áruban.

- Akarok egy házat - kezdte a másik.

- Mapuhi! - üvöltötte Raoul, hogy meghallják a szavát. - Bolond vagy!

Kivágódott a kunyhóból, és vállvetve a kormányossal levergődött a parton a csónakig. A csónakot nem látták. A trópusi eső rétegekben zuhogott körülöttük, s csak a partot látták a lábuk alatt, s a lagúna dühös kis hullámait, amelyek harapták, marták a homokot. Egy alak bukkant ki az özönvízből: Huru-Huru, a félkarú.

- Megkaptad a gyöngyöt? - ordította Raoul fülébe.

- Mapuhi bolond! - válaszolta üvöltve Raoul, s a következő pillanatban eltűntek egymás szeme elől az alázúduló vízben.

A korallzátony tenger felőli oldalán figyelő Huru-Huru félóra múlva látta, hogy a két csónakot felhúzzák, s az Aorai a tenger felé fordítja orrát. És nem messze tőle látott egy másik szkúnert is, amely éppen most futott be a tengerről a szélvész szárnyán, megállt, és csónakot bocsátott a vízre. Megismerte. Az Orohena volt, Toriki hajója, a félvér kereskedőé, aki maga dolgozott a maga rakománymestereként, s kétségkívül most is a csónak farában ült. Huru-Huru kuncogott. Tudta, hogy Mapuhi még a múlt évben hitelbe kapott árut, s tartozik Torikinek.

A szélvész elvonult. A nap forrón lángolt, a lagúna ismét tükörsima lett. De a levegő tapadt, mint a nyálka. Szinte összenyomta a tüdőt, alig lehetett lélegzeni.

- Hallottad az újságot, Toriki? - kérdezte Huru-Huru. - Mapuhi talált egy gyöngyöt. Sohase halásztak még ilyen gyöngyöt Hikuerun, sem a többi Paumotu-szigeten, de még az egész világon sem. Mapuhi bolond. Aztán meg tartozik neked. Ne feledd el, hogy én szóltam elsőnek. Van dohányod?

És Toriki Mapuhi fűkunyhójához ment. Hatalmaskodó ember volt, azonfelül meglehetősen ostoba. Hanyagul megnézte a csodálatos gyöngyöt, de csak egy pillanatig nézte; aztán hanyagul a zsebébe csúsztatta.

- Szerencsés vagy - mondta -, csinos gyöngy. Adok érte neked vásárlási hitelt.

- Akarok egy házat - kezdte Mapuhi megdöbbenve. - Legyen tíz méter...

- Tíz méter az öreganyád térde kalácsa! - felelte a kereskedő. - Tudod, mit akarsz? Ki akarod fizetni az adósságodat. Ezerkétszáz chilei dollárral tartozol nekem. Rendben van: mostantól nem tartozol. Az adósságot eltöröltük. Hozzá még kapsz tőlem hitelt kétszáz chileire. És ha Tahitiban jól adom el a gyöngyöt, százra még kapsz hitelt... összesen háromszázra. De vedd eszedbe, csak akkor, ha jól adom el a gyöngyöt. Tán még veszítek is rajta.

Mapuhi szomorúan összefonta karját, és lehajtott fejjel ült. Elrabolták tőle a gyöngyöt. A ház helyett adósságot fizetett. Nyoma sem maradt a gyöngynek.

- Bolond vagy - mondta Tefara.

- Bolond vagy - mondta Nauri, az anyja. - Miért adtad kezébe a gyöngyöt?

- Mit tehettem? - tiltakozott Mapuhi. - Tartoztam neki. Tudta, hogy gyöngyöm van. Hallottad: ő maga kérte, hogy mutassam meg. Én nem beszéltem róla. Tudta. Másvalaki beszélt róla. És én tartozom neki.

- Mapuhi bolond - fintorgott Ngakura.

Tizenkét éves volt, s nem ismert tekintélyt. Mapuhi egy pofonnal megpenderítette, így könnyített a lelkén; Tefara és Nauri pedig könnyekben tört ki, s asszony módra elhalmozták szemrehányással.

Huru-Huru a parton ácsorgott, s látott egy harmadik ismerős szkúnert, amint lehorgonyzott a bejáraton kívül, és csónakot eresztett le.

A Hira volt, s illett is rá a neve, mert Levy, a német zsidó, a legnagyobb gyöngykereskedő volt a gazdája, és tudni való, hogy Hira a halászok és tolvajok istene Tahitiban.

- Hallottad az újságot? - kérdezte Huru-Huru, mikor a durva és szabálytalan arcú, kövér Levy a partra lépett. - Mapuhi talált egy gyöngyöt. Sose láttak még ilyen gyöngyöt Hikuerun, sem a többi Paumotu-szigeten, de az egész világon sem. Mapuhi bolond. Eladta Torikinek ezernégyszáz chileiért, hallgatóztam és tudom. Toriki is bolond. Olcsón megveheted tőle. Ne feledd, hogy én szóltam elsőnek. Van dohányod?

- Hol van Toriki?

- Lynch kapitány házában, abszintot iszik. Már egy órája ott van.

Míg Levy és Toriki abszintot ivott, és alkudozott a gyöngyre, Huru-Huru hallgatózott, s hallotta, hogy irtózatos összegben: huszonötezer frankban egyeznek meg.

Akkorra már az Orohena és Hira is közel jött a parthoz, lövöldözött, és eszeveszetten adta a jelzéseket. A három ember idejekorán lépett ki, hogy lássa, amint a két szkúner sietősen megfordul, eltávolodik a parttól, leengedi a fővitorlákat és az ormányvitorlákat, és szembefordul a szélviharral, amely oldalra döntve hajtotta őket a tajtékzó vízen. Aztán eltakarta mindkettőt az eső.

- Ha vége lesz, visszajönnek - mondta Toriki. - Jobb lesz innen kikecmeregnünk.

- Gondolom, a mérő lejjebb zuhant - mondta Lynch kapitány.

Fehér szakállas hajóskapitány volt, kiöregedett már a szolgálatból, és az asztmája csak Hikuerun maradt nyugton. Bement, megnézte a barométert.

- Szent isten! - hallották a kívülállók, berohantak, s vele együtt meredtek a számlapra, amely huszonkilenc-húszat mutatott.

Újból kijöttek, s most már izgatottan vizsgálgatták a tengert és az eget. A szélroham elvonult, de az ég csak nem derült ki. A két szkúner s egy harmadik is, kibontott vitorlákkal igyekezett visszafelé. De a szél megfordult, lazítani kellett a köteleken, s öt perccel később hirtelen szélroham jött az ellenkező oldalról, visszanyomta a három szkúnert, s a parton állók láthatták, amint a keresztrúdköteleket lóhalálában meglazítják vagy eloldják. A hullámverés hangosan, öblösen, fenyegetően dühöngött, és hatalmasan hömpölygött a víz a part felé. Szörnyű villámok hasadtak ki a felhőkből, bevilágították a sötétséget, s a mennydörgés vadul dübörgött körülöttük.

Toriki és Levy a csónakjuk felé rohantak, az utóbbi úgy bukdácsolt, mint egy halálra rémült víziló. Éppen akkor vágott ki a két csónak a csatorna bejáratán, amikor az Aorai csónakja besodródott mellettük. A hátsó ülésen ült Raoul, és buzdította az evezősöket. Képtelen volt megszabadulni a gyöngy látomásától, s visszajött, hogy elfogadja Mapuhi követelését: a házat.

Olyan sűrű, kavargó, üvöltő szélrohamban lépett partra, hogy nekiütközött Huru-Hurunak, mielőtt észrevette volna.

- Késő! - sivította Huru-Huru. - Mapuhi eladta Torikinek ezernégyszáz chileiért, Toriki meg eladta Levynek huszonötezer frankért. És Levy százezer frankért fogja eladni Franciaországban. Van dohányod?

Raoul megkönnyebbült. Nincsen többé baja a gyönggyel. Nem kell gyötörnie magát, még ha nem kapta is meg. De nem hitt Huru-Hurunak. Mapuhi talán eladta ezernégyszáz chileiért, de az, hogy Levy, aki értett a gyöngyökhöz, huszonötezer frankot fizetett, túlságosan nagy ugrásnak látszott. Raoul elhatározta, hogy kikérdezi az üggyel kapcsolatosan Lynch kapitányt, de amikor megérkezett a vén tengerész házába, az éppen meredt szemmel bámulta a barométert.

- Maga szerint mit mutat? - kérdezte Lynch kapitány aggódva, megtörölte szemüvegét, és megint a műszerre bámult.

- Huszonkilenc-tíz - mondta Raoul. - Sohasem láttam még ilyen alacsonyan.

- Azt elhiszem! - horkantott a kapitány. - Ötven évig tengerjáró ember voltam, öcsém, és sose láttam ilyen alacsonyan. Figyeljen csak!

Egy pillanatig álltak, a hullámverés mennydörgött, és rázta a házat. Aztán kimentek. A szélroham elhúzódott. Látták az Aorait: egy mérföldnyire vesztegelt ernyedt vitorlákkal, és őrülten hánykolódott, bukdácsolt a roppant hullámokon, amelyek méltóságteljes sorokban hengeredtek alá északkeletről, és dühödten vetették magukat a korallpartra. Az egyik csónakos matróz a csatorna külső végére mutatott, és fejét rázta, Raoul odanézett, és látta, hogy fehéren őrjöng a tajték meg a hullámverés.

- Azt hiszem, kapitány, magánál maradok éjszakára - mondta. Aztán a matrózhoz fordult, s megparancsolta, hogy húzza ki a csónakot a partra, és keressen fedelet magának és társainak.

- Kerek huszonkilenc - jelentette Lynch, miután egy pillantást vetett a barométerre, s újból kijött, kezében székkel.

Leült, és bámulta a tenger háborgását. A nap előbukkant, fokozta a fülledtséget, s a teljes szélcsend még tartott. A hullámok egyre dagadtak.

- Azt szeretném tudni, mitől van ez a hullámzás - mormogta Raoul ingerülten. - Nincs szél, mégis, nézze csak, nézze, ott azt a kövéret.

Mérföldekre nyúlt el, tízezer tonnányi súlyt dübörgetett, és lökése úgy megrázta a gyenge korallzátonyt, mint a földrengés. Lynch kapitány megdöbbent.

- Szent isten! - kiáltotta, félig felemelkedett székében, aztán visszazökkent.

- De nincs szél - makacskodott Raoul. - Ha széllel jönne, akkor érteném.

- Megkapja a szelet hamarosan, nem kell úgy áhítozni utána - hangzott a mogorva válasz.

A két ember némán ült. Az izzadság millió apró cseppben ütött ki arcukon, egybefolyt, nedvességfoltokat alkotott, azok meg patakokká egyesültek, s lecsöpögtek a földre. Kapkodtak a levegő után, főként az öregember kínlódott az erőlködéstől. Egy hullám felcsapott a partra, körülnyalogatta a kókuszfák törzsét, és csaknem a lábuknál halt meg.

- Átcsapott a vízállás legfelső határán - jegyezte meg Lynch kapitány. - Pedig már tizenegy éve élek itt. - Megnézte az óráját. - Három óra.

Egy férfi és egy asszony ment el mellettük leverten, mögöttük egy gomolyagban gyerekek és kuvaszok. A ház mögött megállapodtak, és hosszas topogás után leültek a homokba. Néhány perc múlva egy másik család jött arra az ellenkező irányból, a férfiak, asszonyok összehányva cipelték cókmókjukat. És csakhamar több száz különböző korú s mindkét nembeli ember gyűlt össze a kapitány háza körül. Az megszólított egy újonnan érkezett asszonyt, aki csecsemőt ringatott a karján, s feleletképpen azt a felvilágosítást kapta, hogy az asszony házát épp most sodorta a hullámverés a lagúnába. Ez volt a sziget legmagasabb pontja mérföldekre, s a nagy hullámok már mindkét oldalon áttörték a korallzátony keskeny gyűrűjét, és a lagúnába zúdultak. A korallzátony húsz mérföldes kört fogott be, s sehol sem volt száz méternél szélesebb. A gyöngyhalászat javában folyt, s a környező szigetektől, még Tahitiból is, ide gyűltek a bennszülöttek.

- Ezerkétszáz férfi, asszony meg gyerek van itt - mondta Lynch kapitány. - Kíváncsi vagyok, hányan lesznek itt holnap reggel.

- De miért nem fúj? Ezt szeretném tudni - kérdezte Raoul.

- Sose aggódjon, fiatalember, sose aggódjon; elég hamar nyakán lesz a baj.

Lynch kapitány még beszélt, mikor egy óriási víztömeg nekivágódott a korallzátonynak. A tengervíz vagy három hüvelyk mélyen fortyogott a székük alatt. Több asszony halkan feljajdult félelmében. A gyerekek összekulcsolt kézzel bámulták a hatalmas hömpölygést, és keservesen zokogtak. Csirkék és macskák gázoltak megzavarodva a vízben, s mintha mindnyájan összebeszéltek volna, a kapitány házának tetejére igyekeztek menedékért. Egyik paumotui, egy alom újszülött kutyakölyökkel kosarában, felmászott egy kókuszfára, s vagy öt méterre a föld felett odakötözte a kosarat. A kölykök anyja nyüszítve, vonítva evickélt alattuk a vízben.

És a nap még mindig fényesen sütött, a levegő még most se moccant. Ott ültek, nézték a hullámokat és az Aorai esztelen himbálózását. Lynch kapitány annyira bámulta a berontó nagy vízhegyeket, hogy végül már nem bírta nézni. Eltakarta arcát a két kezével, hogy ne lássa; aztán bement a házba.

- Huszonnyolc-hatvan - mondta csöndesen, mikor újból kijött.

Karján egy tekercs vékony kötél lógott. Négyméteres darabokra vágta, egyet Raoulnak adott, egyet megtartott magának, a maradékot szétosztotta az asszonyok között, s azt tanácsolta, hogy válasszanak ki egy fát, és másszanak fel.

Könnyű fuvallat jött északkeletről, s Raoul szinte felvidult, mikor legyezni kezdte arcát. Látta, hogy az Aorai vitorláit elrendezik, s a hajó a tenger felé fordul, és sajnálta, hogy nincs ott a fedélzeten. A hajó mindenképpen megmenekül, de ami a szigetet illeti... Egy hullám betört, csaknem ledöntötte a lábáról, s ő is kiválasztott egy fát. Aztán eszébe jutott a barométer, és visszarohant a házba. Összefutott Lynch kapitánnyal, aki ugyanabban járt, s ketten együtt mentek be.

- Huszonnyolc-húsz - mondta az öreg tengerész. - Nagy kalamajka lesz itt... Mi volt az?

A levegő mintha megtelt volna surrogással. A ház rengett, remegett, s ők valami hatalmas, doboló hangot hallottak. Az ablakok csörögtek: két tábla beroppant; szélroham sivított be, nekilódult, s majd fellökte őket. A szemben levő ajtó bevágódott, s összetörte a reteszt. A fehér ajtógomb szilánkokban freccsent a földre. A szoba falai kidagadtak, mint a léggömb, ha hirtelen belefújnak. Aztán újabb hangot hallottak, olyat, mint a sortűz, s egy hullám tajtékja

nekiverődött a háznak. Lynch kapitány az óráját nézte. Négy órát mutatott. Vitorlavászon kabátot vett fel, leakasztotta a barométert, és belecsúsztatta egyik óriási zsebébe. Ismét meglökte egy hullám tompa dördüléssel a házat; s a gyenge építmény megrázkódott, negyedfordulattal elcsavarodott az alapján, és megsüllyedt: a padló vagy tízfokos szögben lejtett.

Raoul ment ki elsőnek. A szél elkapta, és odább repítette. Észrevette, hogy a szél iránya megváltozott, s most keletről fúj. Nagy erőfeszítéssel a homokba vetette magát, összezsugorodott és lelapult. Lynch kapitányt úgy fújta a szél, mint a szalmaszálat, s keresztülbuktatta Raoulon. Az Aorai két matróza lemászott a kókuszfáról, amelyhez eddig lapult, és lehetetlen szögben feszülve a szélnek, minden centiméterért küszködve és verekedve, segítségükre jött.

Az öregember ízületei már elmerevedtek, nem tudott mászni, s így a matrózok összekötözött kötéldarabok segítségével húzták fel a törzsön, apránként rángatták feljebb, mindig csak egy-két métert, s végül a fa csúcsán, tizenöt méterre a földtől, odakötözték a törzshöz. Raoul a szomszédos fa tövére hurkolta kötelét, ott állt, és nézte őket. Szörnyű volt a szél. Nem is álmodta soha, hogy ilyen erősen fújhat. Egy hullám áttört a korallzátonyon, s térdig megfürösztötte, mielőtt visszahúzódott volna a lagúnába. A nap eltűnt, ólomszínű félhomály szállt alá. Néhány vízszintesen repülő esőcsepp érte. Mintha ólomgolyók vágódtak volna neki. Sós tajték freccsent az arcába. Olyan volt, mintha emberkéz vágta volna pofon. Arca égett, s a fájdalomtól önkéntelenül könny futotta el fájó szemét. Több száz bennszülött kapaszkodott a fákra, s Raoul csaknem mulatott a fatetőkön dagadozó embergyümölcs-fürtökön. Aztán, tahiti születésű lévén, derékban behajlította testét, átölelte a fatörzset, talpát a törzs feléje eső felületéhez feszítette, és mászni kezdett. A fa tetején két asszonyt, két gyereket meg egy férfit talált. Egyik kislány macskát szorongatott a karjában.

Sasfészkéből átintegetett Lynch kapitánynak, s a bátor pátriárka visszaintegetett.

Raoul megrémült az égtől. Sokkal közelebb volt - mintha közvetlenül a feje felett feszült volna, és ólomszínűből feketébe váltott. Még mindig sokan álltak a földön, a fák körül csoportosultak, s a törzsekbe kapaszkodtak. Több ilyen csoport imádkozott, s egyikben a mormon hittérítő buzdította az embereket. Raoul kísérteties, ritmikus hangot hallott, olyan gyengét, mint egy távoli tücsök leggyengébb ciripelése, s mindössze egy percig hallotta, de ezalatt ködösen a mennyet és a mennyei zenét sugalmazta neki. Körülpillantott, s látta, hogy egyik fa tövében nagy csomó nép kapaszkodik kötelekbe és egymásba. Látta, hogy az arcuk vonaglik, s az ajkuk egyszerre mozog. Hangot nem hallott, de tudta: zsoltárokat énekelnek.

A szél egyre erősebben fújt. Nem tudatos érzékeléssel mérte, mert már régóta felülmúlta minden eddigi tapasztalatát; de valamiképpen mégis tudta, hogy erősebben fúj. A közelében egy fa gyökerestül kiszakadt a földből, s földre hajította emberi terhét. Hullám csapott át a homokon, és az emberek eltűntek. Most már gyorsan peregtek az események. Egy barna váll, fekete fej sziluettjét látta a lagúna tajtékos fehérségében. A következő pillanatban az is eltűnt. Fák szakadtak ki, eldőltek, és keresztül-kasul feküdtek egymáson, mint a gyufaszálak. Raoult megdöbbentette a szél ereje. Az ő fája is veszélyesen lengedezett, egyik asszony jajgatott, s karjába szorította a kislányt, aki viszont egyre szorongatta a macskát.

A férfi, aki a másik gyereket tartotta, most meglökte Raoul karját, s valamit mutatott. Raoul odanézett, s látta, hogy a mormon templom vagy harminc métert csúszik fintorogva. Leszakadt az alapzatáról, s a szél és a hullámok a lagúna felé emelték-lökték. Félelmetes vízfal kapta el, megperdítette és nekivágta vagy fél tucat kókuszfának. Az emberi gyümölcs fürtjei úgy hullottak le, mint az érett kókuszok. A visszahúzódó hullámok megúsztatták őket a földön; némelyik mozdulatlanul feküdt, mások vergődtek, vonaglottak. Raoult furcsa módon hangyákra emlékeztették. Nem rendült meg. Fölébe emelkedett a borzadásnak. Mint természetes dolgot vette

tudomásul a következő hullámot, amely elsodorta a homokról az emberi roncsokat. A harmadik hullám, a leghatalmasabb, amit életében látott, belehajította a templomot a lagúnába; ott lebegett szélárnyékban, félig elmerülten, s Raoulnak a világ minden kincséért sem jutott róla eszébe más, csak a Noé bárkája.

Kereste Lynch kapitány házát, és meglepődött, mikor nem találta. Kétségkívül gyorsan zajlottak az események. Észrevette, hogy sokan leereszkednek a még álló fákról. A szél egyre erősödött. Érezte a maga fáján: most már nem lengedezik, nem hajlong ide-oda. Most már valójában mozdulatlanul áll, amint a szél nagy ívben meggörbítette, és éppen csak rezeg. De a rezgése émelyítette az embert. Olyan volt, mint a hangvilla vagy a doromb nyelének rezgése. A gyorsasága tette ilyen kellemetlenné. Még ha gyökerei tartanák is, a fa nem sokáig bírja ezt a feszülést. Valaminek el kell törnie.

Ó, ott megint eltört egy fa. Nem látta, mikor eltűnt, de ott a csonkja, a felébe tört törzs. Ha nem látta az ember, nem tudhatta, mi történik, a fák recsegése-ropogása, az emberi kétségbeesés jajszava elenyészett ebben a hatalmas hangtömegben. Véletlenül éppen Lynch kapitány fája felé nézett, akkor történt a dolog. Látta, amint a törzs fele magasságban megreped, és hangtalanul kettéválik. A fa csúcsa, az Aorai három matrózával és a vén kapitánnyal elvitorlázott a lagúna fölött. Nem esett le a földre, úgy suhant a levegőben, mint a polyva. Vagy száz méteren át követte tekintetével repülését, akkor a fa vízbe zuhant. Erőltette a szemét, s biztosra vette, hogy látja, amint Lynch kapitány búcsút int.

Raoul nem várt tovább: megérintette a bennszülöttet, s jelekkel mutatta, hogy ereszkedjenek le a földre. A férfi ment volna, de az asszonyok megbénultak a rémülettől, s a férfi inkább velük maradt. Raoul a fa köré vetette kötelét, és lecsúszott. Felcsapódó sós víz borította el. Visszatartotta lélegzetét, és kétségbeesetten kapaszkodott a kötélbe. A víz visszahúzódott, s Raoul a fatörzs fedezékében újra levegőhöz jutott. Biztonságosabbra erősítette a kötelet, akkor újból elborította a hullám. Egyik asszony lecsúszott hozzá, a bennszülött fennmaradt a másik asszonnyal, a két gyerekkel és a macskával.

A rakományfelügyelő észrevette, hogy a fák tövénél kapaszkodó csoportok folytonosan ritkulnak. Most közvetlenül maga mellett is tapasztalhatta a folyamatot. Teljes erejével kellett kapaszkodnia, s az asszony, aki csatlakozott hozzá, egyre gyengült. Valahányszor Raoul kibukkant a hullámok alól, csodálta, hogy ő maga még ott van, s a következő percben azon lepődött meg, hogy az asszony is ott maradt. Végre aztán csak maga bukkant ki. Felnézett. A fa csúcsa is eltűnt. A törzs eredeti magasságának fele táján repedezett csonk rezgett. Biztonságban volt. A gyökér kitartott, s a fa szélfogója leszakadt. Felfelé kapaszkodott. Gyenge volt, lassan jutott feljebb, s egyik hullám a másik után kapta el, mielőtt föléjük került volna. Akkor odakötözte magát a törzshöz, s megszilárdította lelkét, hogy kiállja az éjszakát és minden egyebet.

Nagyon elhagyatottnak érezte magát a sötétben. Időnként azt gondolta, itt a világ vége, s ő a legutolsó élőlény. A szél egyre fokozódott. Számítása szerint úgy tizenegy órakor a szél hihetetlenné vált. Borzalmas szörnyeteggé, sivító őrjöngéssé, fallá, amely zúzott és elzúgott, és folyton zúzott és elzúgott... vég nélküli fallá. Úgy érezte, könnyűvé, éterivé válik, hogy ő maga van mozgásban; hogy őt hajtják elképzelhetetlen sebességgel valami végeérhetetlen szilárd anyagban. A szél már nem mozgó levegő volt. Anyagszerű lett, olyan, mint a víz vagy a higany. Úgy érezte, bele tudna kapni, és koncokat téphetne ki belőle, mint egy ökörtetem húsából; hogy megkapaszkodhatna a szélben, és lóghatna rajta, mint egy szirtfokon.

A szél fojtogatta. Nem tudott szembenézni vele és lélegezni, mert lesüvöltött a torkán, az orrlyukán, és kifeszítette tüdejét, mint a hólyagot. Ilyenkor úgy érezte, testét telegyömöszölték és kitömték kemény földdel. Csak akkor tudott lélegezni, ha száját a fa törzséhez szorította. S a szél állandó nyomása kimerítette. Elfáradt teste-lelke. Nem figyelt már, nem gondolkozott, félig volt csak eszméletén. Egy gondolat jelentette az öntudatát: *ez hát a hurrikán*. Ez az egy gondolat maradt meg benne rendületlenül. Olyan volt, mint a gyenge láng, amely csak néhanéha lobog fel. A kábulatból vissza-visszatért hozzá: *ez hát a hurrikán*. Aztán megint kábulatba zuhant.

A hurrikán este tizenegytől hajnali háromig dühöngött a legnagyobb erővel, és tizenegykor kettéroppant az a fa, amelyen Mapuhi és családjának nőtagjai kapaszkodtak. Mapuhi kibukkant a lagúna vizéből, s még mindig fogta a lányát, Ngakurát. Csak a dél-tengeri szigetek szülötte maradhatott élve ebben a rohanó áradatban. A pandanusz-fa, amelyhez odakötötte magát, átmeg átfordult a tajtékzó fortyogásban; néha kapaszkodott és várt, máskor meg gyorsan változtatta a fogást, csak így tudta időnként a maga és Ngakura fejét a felszín fölé emelni, s így is gyakran csaknem bennük szakadt a lélegzet. De a levegő is nagyobbrészt víz volt, frecskelő tajték és tömör eső, ami a függőlegesre derékszögben ömlött.

A lagúnán keresztül tíz mérföldet kellett megtenni a homokgyűrű túlsó végéig. Itt a víz fatörzseket, szálfákat, csónakroncsokat, házdarabokat taszigált, s tízből kilencet megölt a szerencsétlenek közül, akik túlélték a lagúnán való utazást. Félig fulladtan, kimerülve sodródtak az elemek tébolyult habarcsában, s ott alaktalan hússá zúzódtak. Mapuhi azonban szerencsés volt. Esélye egy volt a tízhez; de a sors szeszélye kedvezett neki. Vagy egy tucat sebből vérezve bukott ki a homokra. Ngakura bal karja eltört; jobb keze ujjai összezúzódtak; arca és homloka csontig felszakadt. Mapuhi egy még lábon álló fát kapott el, belekapaszkodott, tartotta a lányt, és levegőért zihált, a lagúna vize még térdig, sőt néha övig elborította.

Hajnali háromkor eltört a hurrikán gerince. Ötkor már csak hűvös szellő fújdogált. És hat órára megállt a levegő, és sütött a nap. A tenger visszahúzódott. A lagúna széle még nyugtalankodott, s Mapuhi látta benne azoknak a tetemét, akiknek nem sikerült partra vergődniük. Tefara és Nauri kétségkívül köztük van. Végigment a parton, vizsgálta a holtakat, s megtalálta a feleségét: félig a vízben feküdt, félig a parton. Mapuhi leült és sírt, a primitív ember szokása szerint nyers, állati hangon. Akkor az asszony nehézkesen megmozdult és nyögött. Mapuhi megnézte közelebbről; élt, sőt még csak meg sem sérült. Csak aludt. Ő is az az egy volt a tízből, aki megmenekülhetett.

Az előző este ezerkétszázan éltek a szigeten: alig háromszázan maradtak meg belőlük. A mormon hittérítő és egy csendőr végezte el a népszámlálást. A lagúnát elborították a hullák. Egyetlen ház, egyetlen kunyhó nem állt, két kő nem maradt egymáson az egész korallszigeten. Minden ötven kókuszpálmából egy állt, s az is összeszaggatva, de dió egy sem maradt rajta. Nem volt friss víz. A sekély kutak, amelyek összegyűjtötték az eső felszíni szivárgását, megteltek sóval. A lagúnából csak néhány átázott lisztes zsákot sikerült kimenteni. Az életben maradottak kimetszették a letört kókuszfák belét, és azt ették. Itt-ott kivájták a homokot, a fémtetők maradékával befedték, s ezekben az apró kunyhókban húzódtak meg. A hittérítő kezdetleges lepárolókészüléket gyártott, de háromszáz embernek nem desztillálhatott vizet. A második nap végén Raoul megfürdött a lagúnában, s felfedezte, hogy szomja valamelyest enyhült; kikiáltotta az újságot, s erre háromszáz embert: férfit és asszonyt, gyereket lehetett látni nyakig a vízben állva, amint bőrükön át próbálnak vizet inni. A holtak körülöttük úszkáltak, egyik-másikra meg ráléptek, mert még akkor is a feneken feküdtek. Harmadnap a nép eltemette halottait, s leült várni a mentőgőzösöket.

Közben Nauri, akit a hurrikán elszakított családjától, a maga külön kalandjára sodródott. Durva deszkába kapaszkodott, amely felsebezte, lenyúzta és szálkákkal tűzdelte tele testét, s így hajította át a korallzátonyon a hullám, és vitte ki a tengerre. Itt, a vízhegyek roppant döngölésében elvesztette deszkáját. Öregasszony volt, majdnem hatvanéves; de Paumotun született, és egész életében sose került el a tenger mellől. Miközben úszott a sötétben, fuldoklott, nyelt, levegő után kapkodott, egy kókuszdió keményen a vállának vágódott. Abban a pillanatban kész volt a terve, s elkapta a diót. A következő órában még hetet csípett el. Összekötve mentőöv lett belőlük, amely megmentette az életét, de közben állandóan félnie kellett, hogy kocsonyává zúzza. Kövér asszony volt, könnyen megsérült; de kiismerte már a hurrikánokat, hát várta a szél enyhülését, s közben cápaisteneihez imádkozott, hogy védje meg a cápáktól. De háromkor teljesen elkábult, nem is tudott már magáról. Hat órakor sem tudott magáról, mikor a teljes szélcsend beállt. Akkor rázkódott eszméletre, midőn a víz kivetette a homokra. Vérző, nyershús lábát, kezét belevájta a homokba, és kapaszkodott a partról visszafutó hullámokkal szemben, míg túl nem jutott a hullámverés határán.

Tudta, hol van. Ez a föld nem lehet más, csak a kis Takokota-sziget. Nincs lagúnája. Senki sem lakik itt. Hikueru tizenöt mérföldre van. Nem látta Hikuerut, de tudta, hogy délnek fekszik. Múltak a napok; s ő a kókuszdiókon élt, amelyek a víz felett tartották. Azok látták el étellel-itallal. De nem ivott, nem evett annyit, amennyit kívánt. Segítségre alig számíthatott. Látta a mentőgőzösök füstjét a láthatáron, de ugyan melyik gőzös jönne az elhagyott, lakatlan Takokotára?

Kezdettől fogva gyötörték a hullák. A tenger állhatatosan csak vetette ki őket az ő kis homokdarabjára, s Nauri, amíg erejéből futotta, állhatatosan lökdöste vissza a tengerbe, ahol a cápák széttépték és felfalták őket. Mikor ereje elfogyott, a tetemek füzére kísérteties iszonyattal fogta körül partját, de ő elhúzódott tőlük, amilyen messzire csak tudott, de ez nem nagy távolságot jelentett.

A tizedik napon elfogyott az utolsó kókuszdiója, és Nauri aszalódott a szomjúságtól. Végigvonszolta magát a homokon, kókuszdiót keresett. Furcsa volt, hogy ennyi tetem vetődött a partra, kókuszdió meg egy sem. Egészen biztos, hogy több kókuszdió került a vízbe, mint ahány ember. Végül feladta, és kimerülten feküdt. Eljött a vég. Nem volt más hátra, mint feküdni, és várni a halált.

Egyszer, mikor kábulatából magához tért, lassan ráébredt, hogy vörösesszőke gubancot bámul az egyik hulla fején. A tenger feléje hajította a tetemet, aztán visszavitte. A test felfordult, s az öregasszony látta, hogy nincs arca. Mégis valamiképpen ismerős volt ez a vörösesszőke hajgubanc. Elmúlt egy óra. Az öregasszony nem törte magát, hogy rájöjjön, ki az. A halálát várta, s nem érdekelte, ki lehetett ez a szörnyalak valamikor, ember korában.

De mielőtt az óra letelt volna, lassan felült, és a hullára meredt, melyet egy szokatlanul nagy hullám a kisebb hullámok határán túl hajított. Igen, igaza volt; ez a vörös hajgubanc egyetlen emberé lehetett a Paumotu-szigeteken: Levyé, a német zsidóé, aki megvette a gyöngyöt, és magával vitte a Hirára. Nos, egy dolog nyilvánvaló: a Hira elpusztult. A gyöngykereskedőt cserbenhagyta halász- és tolvajistene.

Az öregasszony lekúszott a halotthoz. Látta a bőr pénzesövét a derekán, mert az ing leszakadt róla. Visszafojtotta lélegzetét, és rángatni kezdte a csatot. Könnyebben engedett, mint ahogy várta; gyorsan arrább mászott a homokon, maga mögött húzva az övet. Egyik zsebet a másik után csatolta ki az övön, s mindegyik üres volt. Vajon hova tehette? A legeslegutolsó zsebben találta meg az első és egyetlen gyöngyöt, amit a kereskedő ezen az útján vásárolt. Néhány lépéssel arrébb mászott, hogy a hulla bűzétől elmeneküljön, és szemügyre vette a gyöngyöt. Az

volt, amelyet Mapuhi talált, s amelyet Toriki elrabolt tőle. Kezében méregette, és simogatóan gurigálta ide-oda. De nem látott benne önmagáért való szépséget. A házat látta benne, amelyet Mapuhival és Tefarával együtt olyan gondosan felépítettek képzeletükben. Valahányszor a gyöngyre pillantott, a házat látta, minden részletével, beleértve a nyolcszögletű ingaórát a falon. Ezért pedig érdemes élni.

Letépett a hajáról egy csíkot, és gondosan nyakára kötötte a gyöngyöt. Aztán végigment a parton; lihegve és nyögve, de elszántan kókuszdiót keresett. Hamarosan talált egyet. Aztán mikor körülpillantott, még egyet. Egyiket feltörte, kiitta poshadt levét, és kiette húsát az utolsó falatig. Kicsit később talált egy megrongálódott fatörzs-csónakot. Az egyensúlyozót is megtalálta még naplemente előtt. Mindegyik lelet előjel volt. A gyöngy talizmánnak bizonyult. Késő délután egy faládát látott mélyen a vízbe merülve úszni. Tartalma csörgött, mikor a partra vonszolta, s belül tíz lazackonzervet talált. Egyiket a kenuhoz vagdalta, úgy nyitotta ki. Mikor kilyukadt, kiszívta levét. Aztán órák hosszat szedegette ki a lazacot, apránként kalapálta, préselte ki a darabkáit.

Még nyolc napig várta a segítséget. Közben visszaerősítette az egyensúlyozót a csónakra, kötözésre felhasznált minden kókuszrostot, amit csak talált, és még az ahu maradványait is. A kenu csúnyán megzúzódott, s nem tudta betömni a réseit; de kókuszból edényt csinált, és belerakta meregetőnek. Nagyon hiányzott az evező. Egy bádogdarabbal lenyiszálta tőből a haját. A hajból kötelet font, s azzal egyméteres seprűnyelet erősített a lazacos láda egyik deszkájához. Ékeket harapdált ki, s azokkal húzta feszesre a köteléket.

A tizennyolcadik napon, éjfélkor, vízre tolta a kenut a hullámverésben, és elindult Hikuerura. Öregasszony volt. A nélkülözés lemarta róla a hajat, alig maradt más, csak a csontok, a bőr meg néhány szívós izom. A kenu nagy volt, három erős férfinak kellett volna eveznie benne. De ő egymaga elevezett, összetákolt lapáttal. S hozzá még csúnyán eresztett a csónak, és ő idejének egyharmadát meregetéssel töltötte. Napvilágnál hiába kereste Hikuerut. Takokota is eltűnt a tenger pereme mögött. A nap perzselte meztelenségében, s testének ki kellett adnia nedvességét. Két lazackonzerv maradt, a nap folyamán lyukat vert beléjük, s kiitta a folyadékot. A hús kipiszkálására nem pocsékolhatott időt. Nyugatra tartó áramlatba került, s nyugatnak tartott, ha délnek evezett, ha nem.

Kora délután, felállva a kenuban, megpillantotta Hikuerut. A sziget kókuszpálma kincse eltűnt. Csak itt-ott, egymástól nagy távolságra látott egy-egy megtépett facsonkot. A látvány felvidította. Közelebb volt, mint ahogy gondolta. Az áramlat nyugatnak hajtotta. Szembefordult vele, és evezett. A lapátkötés ékei kilazultak, sok időt vesztett, mert sűrű időközökben vissza kellett feszítenie őket. Aztán ott volt a meregetés. Kétóránként abba kellett hagynia az evezést, hogy egy órát meregessen. És egész idő alatt nyugatnak sodródott.

Napnyugtára Hikueru délkeletre volt tőle, három mérföldnyire. Telihold világított; nyolc órakor a föld egészen keletre volt már, két mérföldnyire. Tovább küszködött egy óra hosszat, de a föld egy arasszal sem közeledett. Az áramlat fő sodrába került, a kenu nagy volt, a lapát ügyetlen; és sok időt és erőt vesztett a meregetéssel. Aztán meg nagyon gyenge volt, s egyre gyengült. A kenu minden erőfeszítése ellenére sodródott tovább, nyugat felé.

Imát rebegett cápaistenéhez, átbillent a csónak peremén, és úszni kezdett. A víz felfrissítette, s hamarosan eltávolodott a kenutól. Egy óra múlva észrevehetően közelebb jutott a szigethez. Akkor megrémült. Éppen előtte, alig ötméternyire, nagy uszony hasította a vizet. Állhatatosan úszott feléje, s az uszony lassan odábbsiklott, jobbra fordult, és körülötte forgolódott. Szemmel tartotta az uszonyt, és úszott tovább. Mikor az uszony eltűnt, arcát a vízre fektette, és figyelt. Mikor az uszony újra felbukkant, folytatta az úszást. A szörnyeteg lusta volt, ezt látta.

Kétségkívül jól élt a hurrikán óta. Tudta: ha nagyon éhes, akkor nem habozik, hanem nekiront. Ötméteres állat volt, s egy harapással kettévágja - ezt is tudta.

De nem vesztegethette idejét a cápára. Akár úszott, akár nem, az áramlat mindenképpen elfelé sodorta a szigettől. Félóra telt el, s a cápa nekibátorodott. Látta, hogy az öregasszony nem veszélyes. Közelebb nyomult, szűkülő körökben, és szemérmetlenül rámeresztette szemét, mikor elsiklott mellette. Az öregasszony tudta, hogy előbb-utóbb összeszedi bátorságát, és megrohanja. Elhatározta, hogy ő fog kezdeni. Kétségbeesett tervet eszelt ki. Öregasszony volt, egyedül a tengeren, az éhezés, a nélkülözés és a szenvedés elgyengítette; és mégis, a tengeri tigris torkában meg kell előznie a támadást, magamagának kell támadnia. Úszott tovább, s leste az alkalmat. Végül a cápa lomhán, alig kétméternyire úszott el tőle. Nauri hirtelen nekirontott, úgy tett, mintha megtámadná. A cápa menekülés közben suhintott egyet a farkával, dörzspapír bőre súrolta Naurit, és könyöktől vállig leszedte a bőrét. A cápa gyorsan úszott, egyre nagyobb körökben, végül eltűnt.

A homokba vájt, fémtető-darabokkal födött lyukban Mapuhi és Tefara feküdt vitatkozva.

- Ha úgy teszel, ahogy mondtam - válaszolta Tefara immár ezredszer -, és eldugod a gyöngyöt, és nem szólsz senkinek, akkor most a tiéd volna.

- De Huru-Huru látta, mikor kinyitottam a kagylót; mondtam már neked százszor, ezerszer, meg még többször is.

- És most nem lesz házunk. Raoul mondta máma, hogy ha nem adod el a gyöngyöt Torikinek...

- Nem adtam el. Toriki elrabolta.

- Ha nem adod el a gyöngyöt, adott volna ötezer francia frankot, ami tízezer chileit ér.

- Beszélj az anyjával - magyarázta Mapuhi. - Az ért a gyöngyhöz.

- És most elveszett a gyöngy - siránkozott Tefara.

- Kifizettem vele az adósságomat Torikinek. Azt az ezerkétszázat mindenképpen megkaptam.

- Toriki meghalt! - kiáltotta az asszony. - Nem hallani semmit a szkúneréről. Elveszett az Aoraival meg a Hirával együtt. Megadja neked Toriki a háromszáz dollár hitelt, amit ígért? Nem, mert Toriki meghalt. És ha nem találsz gyöngyöt, tartoznál most ezerkétszázzal Torikinek? Nem, mert Toriki meghalt, halott embernek pedig nem fizethetsz.

- De Levy nem fizetett Torikinek - mondta Mapuhi. - Adott neki egy darab papírt, amiért pénzt lehet kapni Papeetében; és most Levy is halott, és nem tud fizetni, és Toriki is halott, és elveszett vele a papír, és a gyöngy elveszett Levyvel. Igazad van, Tefara, elvesztettem a gyöngyöt, és nem kaptam érte semmit. No, aludjunk.

Hirtelen felemelte a kezét, és hallgatózott. Kívülről valami zajt hallott, mintha valaki nehezen, kínosan zihálna. Egy kéz tapogatózott a gyékényen, amely ajtónak szolgált.

- Ki az? - kiáltotta Mapuhi.

- Nauri - hangzott a felelet. - Nem tudjátok, hol van a fiam, Mapuhi?

Tefara felsikoltott, és belemarkolt férje karjába.

- Kísértet! - vacogta. - Kísértet!

Mapuhi arca holtsápadtra vált. Erőtlenül a feleségébe kapaszkodott.

- Jóasszony - mondta dadogva, s igyekezett hangját el változtatni -, jól ismerem a fiadat. A lagúna keleti oldalán lakik.

Kívülről sóhajtás hallatszott. Mapuhi felvidult. Becsapta a szellemet.

- De honnan jössz, öregasszony? - kérdezte.

- A tengerről - hangzott a rosszkedvű válasz.

- Tudtam! Tudtam! - sikoltotta Tefara, s ide-oda himbálózott.

- Mióta fekszik Tefara idegen házban? - hallatszott Nauri hangja a gyékényen át.

Mapuhi rémülten és szemrehányóan nézett a feleségére. Az ő hangja árulta el őket.

- És mióta tagadja meg a fiam, Mapuhi, vén anyját? - folytatta a hang.

- Nem, nem, én nem... Mapuhi nem tagadott meg téged! - kiáltotta az ember. - Én nem Mapuhi vagyok. Mondom, a lagúna keleti oldalán lakik.

Ngakura felült, és elsírta magát. A gyékény lengedezni kezdett.

- Mit csinálsz? - kérdezte Mapuhi.

- Bejövök - mondta Nauri hangja.

A gyékény egyik oldala fellibbent. Tefara be akart bújni a takaró alá, de Mapuhi belekapaszkodott. Valamiben meg kellett kapaszkodnia. Egymással küszködtek, testük remegett, foguk vacogott, kidagadt a szemük, és együtt meredtek a fellibbenő gyékényre. Látták, hogy Nauri, tengervíztől csepegve, ahuja nélkül bemászik. Hátrahengeredtek, el tőle, s Ngakura pokrócait rángatták, hogy befedjék vele a fejüket.

- Adhatnál öreg anyádnak egy ital vizet - mondta a szellem panaszosan.

- Adjál neki egy ital vizet - parancsolta Tefara remegő hangon.

- Adjál neki egy ital vizet - adta tovább Mapuhi a parancsot Ngakurának.

Együtt kirugdosták Ngakurát a pokróc alól. Egy perc múlva a leselkedő Mapuhi látta, hogy a szellem iszik. Aztán mikor az kinyújtotta reszkető kezét, az övére tette, s Mapuhi érezte a súlyát, elhitte, hogy nem szellem. Akkor előbukkant, maga után rángatta Tefarát, és néhány perc múlva mindnyájan Nauri elbeszélését hallgatták. S amikor Levyről beszélt, s a gyöngyöt Tefara kezébe ejtette, az asszony belenyugodott, hogy anyósa hús-vér ember.

- Reggel - mondta - eladod a gyöngyöt Raoulnak ötezer francia dollárért.

- És a ház? - tiltakozott Nauri.

- Megépíti a házat - felelte Tefara. - Azt mondja, négyezer francia dollárba kerül. És ad még hitelt ezer francia dollárra, ami kétezer chileit ér.

- És tíz méter hosszú lesz? - kérdezte Nauri.

- Igen - válaszolta Mapuhi -, tíz méter.

- És ott lesz a középső szobában a nyolcszögletű ingaóra?

- Igen, és a kerek asztal is.

- Akkor adjatok valamit ennem, mert éhes vagyok - mondta Nauri megnyugodva. - Aztán meg aludni akarok, mert elfáradtam. És holnap még beszélünk a házról, mielőtt eladjuk a gyöngyöt. Jobb, ha az ezer francia dollárt készpénzben kérjük. A pénz mindig jobb, mint a hitel, ha valamit venni akarunk a kereskedőtől.

Szász Imre fordítása

A copfos

A korall gyarapszik, a pálma nő,
de elköltözik az ember.

Tahiti közmondás

Ah Cso nem tudott franciául. Csak ült a zsúfolt tárgyalóteremben, és fáradtan, unottan hallgatta hol egyik, hol másik hivatalnok szájából a pattogó francia beszédet. Ah Cso fülének merő zagyvaság volt ez a sok handabandázás, és csak bámulta a franciák ostobaságát, akik ennyi időt töltenek azzal, hogy megkeressék Csung Ga gyilkosát, és méghozzá hiába, mivel így sem lelik. Pedig az ültetvényen mind az ötszáz kuli tudta, hogy Ah Szan a tettes, de ezek a franciák Ah Szant még csak le sem tartóztatták. Való igaz, hogy a kulik megfogadták: egymás ellen nem vallanak, de hát oly egyszerű az eset, a franciák maguk is kideríthették volna már, hogy Ah Szan volt a gyilkos. Bizony, nagyon buták ezek a franciák.

Ah Csónak nem volt félnivalója; semmi olyasmit nem tett. Semmi része nem volt a gyilkosságban, igaz, hogy ott volt, amikor megtörtént a dolog, és amikor Schemmer, az ültetvény főfelügyelője, mindjárt utána berontott a barakkba, őt is ott találta ötöd- vagy hatodmagával; de hát mit számít ez? Csung Ga csak két szúrást kapott. És még ha mindegyiket más és más ejtette, akkor is legfeljebb csak két tettes lehetett.

Így gondolta Ah Cso, amikor négy társával összebeszélve úgy hazudott az esetről a kihallgatáson, hogy megzavarja a bíróságot, és akadályozza a munkájukat. Meghallották a lármát, és akárcsak Schemmer, ők is odacsődültek az eset színhelyére. Csak hát előbb odaértek, mint Schemmer - ennyi az egész. Igaz, Schemmer viszont azt vallotta, hogy amikor a veszekedés lármájára odament a barakkhoz, legalább öt percig állt a csukott ajtó előtt, csak azután nyitott be, az őrizeteseket akkor már odabenn találta; és lehetetlenség, hogy előtte érkeztek volna, hiszen a barakk egyetlen bejáratánál ő állt. De mit számít az? Ah Cso és négy társa egybehangzóan azt vallotta, hogy Schemmer téved. A végén csak kénytelenek lesznek szabadon bocsátani őket. Ebben mindannyian biztosak voltak. Két késdöfésért csak nem vághatják le öt ember fejét. Az idegen ördögök közül pedig senki sem látta a gyilkosságot. Csak ne volnának ezek a franciák olyan ostobák! Ah Cso tudta, hogy ha Kínában történik ilyesmi, a bíró most mindnyájukat megkínoztatná, és kiszedné belőlük az igazságot. Kínvallatásban nagyon hamar kiderül az igazság. De ezek a franciák nem kínoznak - a bolondok! Így aztán nem is fogják kideríteni soha, hogy ki ölte meg Csung Gát.

Ah Cso azonban sok mindent nem értett. Az ültetvény tulajdonosa, egy angol részvénytársaság, óriási költséggel hozatta az ötszáz kulit Tahitiba. A részvényesek már követelték az osztalékukat, a társaság pedig még semmit sem fizetett; miért is a társaság nem óhajtotta, hogy drága szegődményesei épp most nekiálljanak legyilkolni egymást. S emellett még a franciákról sem feledkezhetünk meg, akik égtek a vágytól, hogy a copfosokra is kiterjesszék a francia törvények áldását. Mert nincs is jobb módszer annál, mint hébe-korba kiszabni egy-két példás büntetést; meg hát, mi másra való Új-Kaledónia, mint arra, hogy embereket toloncoljanak telepeire, hadd lakoljanak életük fogytiglan gyötrelmes nyomorúsággal, amiért gyarló emberek voltak?

Ah Cso mindebből mit sem értett. Ah Cso csak üldögélt a tárgyalóteremben, és várta a tanácstalan bíróság ítéletét, amely majd szabadlábra helyezi társaival egyetemben, hogy visszamehessenek az ültetvényre, ledolgozni szegődményes idejüket. Most már hamarosan kimondják az

ítéletet. Az eljárás a végéhez közeledett. Elhangzottak a tanúvallomások, nem volt több handabandázás. A francia ördögök is elfáradtak, és szemlátomást várják már az ítéletet. Míg várakozott, Ah Cso az életére gondolt, arra az időre, amikor aláírta a szerződést, és hajóra szállt Tahiti felé. Nagyon keserves idők jártak akkoriban tengerparti szülőfalujára, és Ah Cso szerencsés embernek tartotta magát, amikor ötven mexikói cent napszámért öt évre elszegődött a Dél-tengerekre. Némelyik falubelijének tíz mexikói dollárért kerek egy esztendőt is kellett robotolnia, és voltak asszonyok, akik álló esztendeig fonták a halászhálót mindössze öt dollárért, a boltosházaknál pedig négy dollárnyi bért is alig fizettek a cselédnek az egész évre. Ő meg itt ötven centet kap naponta; egy napra, egyetlenegy napra kapja ezt a fejedelmi summát! Mit számít hát az, hogy nehéz a munka? Letelik az öt év, ő hazatér - így állt a szerződésben -, és soha életében többet nem kell dolgoznia. Gazdag ember lesz holta napjáig; háza lesz, felesége és gyerekei, akik tisztelni fogják. Bizony, és a ház mögött kertecskéje is lesz, itt fog majd elmélkedni meg pihenni, meg kis tavacska is lesz a kertben, és a tavacskában aranyhalak, és szélcsengettyűk csilingelnek majd a fák ágain, és majd magas fal veszi körül ezt a kertet, hogy háborítatlanul elmélkedhessen s pihenhessen.

Hármat már ledolgozott az öt esztendőből. Keresménye után odahaza már tehetős embernek számítana, és a tahiti gyapotföldeket már csak két év választotta el a reá váró nyugalmas elmélkedéstől. Persze most éppen sok pénzt vesztett a miatt a szerencsétlen véletlen miatt, hogy jelen volt Csung Ga meggyilkolásánál. Három hetet töltött a börtönben, és a három hét minden egyes napja ötven mexikói centet jelentett. Most azonban már hamarosan meghozzák az ítéletet, és ő mehet vissza dolgozni.

Ah Cso huszonkét éves volt. Megelégedett, jó kedélyű fiatalember, akinek nem esett nehezére mosolyogni. Teste karcsú volt, mint az ázsiaiaké, de az arca kerek. Kerek, akár a holdvilág, és szelíd nyugalom meg a honfitársai között oly szokatlan nyájas lélek fénye ragyogta be. És természete sem hazudtolta meg küllemét. Soha nem volt vele baj, verekedésben sosem vett részt. És a szerencsejátékban sem. A szerencsejátékhoz kíméletlenebb lélek kell. Beérte kis dolgokkal és az élet egyszerű örömeivel. Ha a gyapotföldek tikkasztó napi robotja után végre elheveredett a hűvös, néma csöndben, Ah Cso végtelen elégedettséget érzett. Órákig elüldögélt egyetlen magányos virágszálat bámulva, miközben a lét titkáról s rejtelmeiről bölcselkedett. Egy pihenő gém a fövény keskeny félholdján, a vízből kiugró halak ezüst loccsanása, egy rózsás, gyöngyházszín naplemente a lagúna vizén úgy eltöltötte néha-néha a lelkét, hogy elfelejtette a keserves napok végtelen sorát és Schemmer súlyos korbácsát.

Schemmer, Karl Schemmer vadállat volt, fenevadnál is vadabb vadállat. De a bérét megszolgálta. Az utolsó csöpp erőt is kisajtolta az ötszáz rabszolgából; mert hiszen rabszolgák voltak, amíg az idejüket ki nem töltötték. És Schemmernek keményen meg kellett dolgoznia, hogy kiszipolyozza az ötszáz verejtékező test erejét, és szállításra kész, bolyhos gyapotbálákká alakítsa. Mindent eltipró, ősvilági vaskegyetlensége tette alkalmassá a feladatra, amiben három hüvelyk széles, méternyi hosszúságú, vastag bőrszíja is segítette. Soha le nem tette, és a szíj akkorákat csattant a görnyedő kulik meztelen hátán, akár a pisztolylövés. Valahányszor Schemmer végigjárta a barázdákat, gyakran felhangzott a csattanás.

Egyszer, még az öt esztendő legelején, Schemmer egyetlen ökölcsapással megölt egy kulit. Bár az ütés nem loccsantotta szét a kuli tojáshéj koponyáját, ahhoz elég volt, hogy megzápuljon tőle az agy veleje. Egy hétig hányt tőle, aztán belehalt. A kínaiak mégse mentek panaszra a Tahitit kormányzó francia ördögökhöz. Az ő belügyük volt a dolog. Schemmer az ő gondjuk volt. Kerülniük kell haragját, ahogy a fűben megbújó s esős éjjeleken hálóhelyükre is bekúszó százlábúak csípését kerülik. A copfosok - ahogy a tunya, barna bőrű szigetlakók nevezték őket - vigyáztak, nehogy túlságosan felbosszantsák Schemmert. Ez pedig egyet jelentett azzal, hogy

iparkodtak teljes értékű munkát végezni. Az az ökölcsapás dollárezreket ért a társaságnak, Schemmernek pedig soha semmi baja nem lett belőle.

A franciák, akiknek nincs érzéke a gyarmatosításhoz, és gyermeteg próbálkozásuk a sziget gazdaságának felvirágoztatására folyton kudarcot vallott, nagyon is örvendeztek azon, hogy az angol részvénytársaság boldogul. Mit számított ehhez képest Schemmer meg félelmetes ökle? És a copfos, aki elpatkolt? Hiszen csak egy copfosról van szó. És különben is napszúrás okozta a halálát, amint ezt az orvosi jelentés is tanúsította. Noha Tahiti történetében még nem volt rá példa, hogy valaki halálos napszúrást szenvedett volna. Most azonban ez történt, vitathatatlanul, aminek fényében a copfos halála csakugyan páratlannak mondható a maga nemében. Ez állt az orvos jelentésében. A szöveg félreérthetetlen. Osztalékot kell fizetni, különben újabb csődöt gyarapszik a tahiti csődök hosszú története.

Ki érti ezeket a fehér ördögöket? Az ítéletre várva, Ah Cso kifürkészhetetlenségükön töprengett ott a tárgyalóteremben. Senki sem tudhatja, mi motoszkál a fejükben. Találkozott már nem eggyel közülük. Mind egyformák voltak - a hajó tisztjei és tengerészei, a francia tisztviselők, az ültetvény fehérei, és köztük Schemmer is. Agyuk rejtelmes utakon járt, amelyeket ő be nem láthatott. Néha minden látható ok nélkül egyszer csak feldühödtek, és haragjuk mindig vészterhes volt. Ilyenkor olyanok voltak, akár a fenevadak. Apróságok miatt aggodalmaskodtak, s néha a copfosnál is jobban bírták a munkát. És mértékletesek sem voltak, nem úgy, mint a copfosok; falánkok voltak, szertelenül sokat ettek, és még szertelenebbül ittak. És az ember sohasem tudhatta, mikor jár a kedvükben, vagy haragítja őket magára. Copfos ember ezt még csak nem is sejtheti. Ami egyszer tetszik nekik, attól másszor iszonyú haragra gerjednek. Függöny van a fehér ördögök szeme mögött, ami elfedi gondolataikat a copfosok pillantása elől. És minderre ráadásul még az a rettentő ügyességük, az a képességük, hogy mindenféle kikerül a kezük közül, hogy az ő kezükben működnek a dolgok, hogy látszatja van mindennek, amit csinálnak, hogy képesek az akaratukat rákényszeríteni mindenre, ami él és mozog, még magukra az elemekre is. Igen, különös és csodálatos lény a fehér ember, de ördög is. Mert itt van például Schemmer.

Ah Cso nem értette, miért tart ilyen sokáig az ítélet meghozatala. Nem volt a vádlottak között egy sem, aki csak ujjal is hozzáért volna Csung Gához. Ah Szan egyedül ölte meg. Fél kezével elkapta a varkocsát, hátrarántotta a fejét, aztán hátulról előrenyúlva, testébe döfte a kést. Kétszer döfött belé. Ha lehunyta a szemét, Ah Cso ott a tárgyalóteremben is fel tudta idézni a gyilkosságot - a civódást, a mocskos szitkokat, amiket egymásra hánytak, a sértéseket, amikkel egymás tiszteletre méltó őseit illették, és a meg nem született unokákra szórt átkokat, Ah Szan szökellését, a mozdulatot, ahogy megragadta Csung Ga varkocsát, a kétszer a húsába mártott kést, a kivágódó ajtót, a berontó Schemmert, az ajtó felé menekülő kulikat, Ah Szant, ahogy egérutat nyer, és Schemmer suhogó síját, ami őket, többieket, a sarokba szorította, és a pisztolylövést, amelynek jelére Schemmer segítséget kapott. Ah Cso megborzongott, ahogy ismét átélte a jelenetet. Az egyik korbácsütés az arcát érte, és egy darabon fölszántotta a bőrt. Erre a horzsolásra mutatott Schemmer, amikor tanúvallomásában azonosította Ah Cso személyét. Nem sokkal előbb még jól látszott a nyoma. Jókora ütés volt. Ha csak fél hüvelykkel arrébb éri, kiverte volna a szemét. Aztán Ah Cso ismét elfeledkezett arról, ami körülötte folyt, és belemerült az álmodozásba. A nyugalom és az elmélkedés kertjét látta maga előtt, ami majd az övé lesz, ha egyszer visszatér a hazájába.

Szenvtelen arccal hallgatta az ítélethirdetést. Ugyanilyen szenvtelen volt négy társának az arca is. És akkor is éppoly szenvtelenek maradtak az arcok, amikor a tolmács megmagyarázta nekik, hogy a bíróság mind az ötüket bűnösnek találta Csung Ga meggyilkolásában, és ezért Ah Csout lenyakazzák, Ah Csót húsz évre, Vong Lit tizenkét évre és Ah Tongot tíz évre

börtönbe zárják Új-Kaledóniában. Hasztalan lett volna felgerjedni miatta. Még Ah Csou arca is kifejezéstelen maradt, akár a múmiáé, pedig az ő fejét fogják levágni. A bíró még néhány szót fűzött az ítélethez, és a tolmács elmagyarázta, hogy Ah Csou arca hasíttatván fel legjobban Schemmer szíjától, bűnrészessége ezáltal oly kétségtelen bizonyítást nyert, hogy mivel valamelyiküknek mindenképpen halállal kell bűnhődnie, éppenséggel őrá esett a választás. Továbbá, hogy Ah Cso arcának hasonlóképpen súlyos sebével érdemelte ki a húszévi kényszermunkát, mert ebből következőleg bizonyíttatott jelenléte a gyilkosság elkövetésénél és ebben való kétségtelen bűnrészessége. És tovább, Ah Tong tíz évéig részletesen megindokoltatott az ítéletek arányos mértéke. Szívleljék meg a copfosok ezt a leckét, szólott végezetül a bíró, mert meg kell tanulniuk, hogy ég és föld összeszakadjon bár, Tahitiban érvényt fognak szerezni a törvénynek.

Az öt copfost visszavezették a fogdába. Nem rendítette meg őket az ítélet, és nem is búsultak rajta. Az ítéletek váratlansága éppenséggel egybevágott azzal, amit eddig is megszoktak már a fehér ördögöktől. Ez a mostani súlyos büntetés az el sem követett bűnért szemernyivel sem volt meglepőbb, mint a fehér ördögök többi számtalan furcsasága. Az elkövetkező hetekben Ah Cso szelíd kíváncsisággal gyakran elnézegette Ah Csout. Az ő fejét fogja levágni a nyaktiló, amit most állítanak fel az ültetvényen. Neki már nem lesz hajlott kora, elbúcsúzhat a béke és nyugalom kertjétől. Ah Cso bölcselkedett, és az élet meg a halál dolgairól töprengett. A maga sorsa nem zaklatta. Húsz év is csak húsz év. Ennyi választja el a kertjétől - számára csak ennyit jelentett a dolog. Fiatal volt még, és csontjaiban Ázsia türelme. Kivárja azt a húsz évet, addigra legalább vérének heve is lehiggad majd, és csak annál jobban fogja élvezni a csöndes gyönyörök kertjét. Elgondolkozott, milyen nevet adjon neki; a Reggeli Nyugalom Kertjének nevezte el. Egész napra boldoggá tette ez a gondolat, s egy aranymondásra ihlette, amely a türelem erényéről szólt. Ez az aranymondás nagy vigaszt nyújtott, kivált Vong Linek és Ah Tongnak. Ah Csou nem is hederített rá. Fejét olyan hamarosan el fogják választani a törzsétől, hogy ezt kivárni igazán nem kellett türelem. Jókat pöfékelt, jókat evett, jókat aludt, és nemigen aggasztotta a napok lassú múlása.

Cruchot csendőr volt. Húsz éve szolgált a gyarmatokon, Nigériától és Szenegáltól a Déltengerekig mindenütt, ez a húsz év azonban nem nagyon élesítette meg tompa eszét. Most is éppolyan nehézfejű és ostoba volt, mint amikor még paraszt volt Dél-Franciaországban. Csak a fegyelmet tudta, és azt tanulta meg, hogy a feljebbvalóktól tartani kell, a magasságos istenektől le a csendőr őrmesterig, és különbség csak rabszolgai engedelmességének fokában volt. Az őrmester még nagyobb úr volt szemében az Istennél, a vasárnapok kivételével, amikor helyette az Úristen szócsövein volt a sor. Isten általában nagyon messze volt, az őrmester viszont általában nagyon is közel.

Cruchot vitte a foglárhoz a főbíró parancsát, amely elrendelte, hogy nevezett közeg szolgáltassa ki Ah Cso őrizetes személyét Cruchot közcsendőr kezeihez. Úgy esett, hogy az előző este a főbíró vacsorát adott a kikötőbe érkezett francia hadihajó kapitányának és tisztjeinek tiszteletére. Keze reszketett, amikor a parancsot írta, s a szeme olyan rettenetesen égett, hogy át sem olvasta, amikor végre elkészült vele. Végtére is csak egy copfos életére tette rá a pecsétet, így aztán azt sem vette észre, hogy lefelejtette Ah Csou nevének utolsó betűjét. „Ah Cso” állt a parancsban, és amikor Cruchot átadta a foglárnak, az Ah Cso személyét szolgáltatta ki neki. Cruchot a személyt maga mellé ültette a bakra, és elhajtott a két öszvérrel.

Ah Cso örült, hogy kiszabadult a napfényre. Ült a csendőr mellett, és ragyogott az arca. És még nagyobb jókedve kerekedett, amikor észrevette, hogy az öszvérek délnek, Atimaono felé baktatnak. Kétségtelen, Schemmer küldött érte, hogy hozzák vissza. Azt akarja, hogy dolgozzon. És ő dolgozik is majd keményen. Schemmernek nem lesz oka panaszra. Nagyon meleg

volt aznap. A passzátszelek is elültek. Verejtékeztek az öszvérek, verejtékezett Cruchot, és verejtékezett Ah Cso is. De a legbékésebben Ah Cso tűrte a hőséget. Már három éve robotolt ilyen tűző napon. Ragyogott az arca, méghozzá olyan derűs nyugalommal, hogy ez még Cruchot koponyájába is szeget ütött.

- Fura egy szerzet vagy te - szólította meg végül is.

Ah Cso rábólintott, és még derűsebben mosolygott. Nem úgy, mint a bíró, Cruchot kanaka nyelven beszélt vele, ezen pedig, akárcsak minden copfos és minden fehér ördög, Ah Cso is értett.

- Nagyon nevethetnéked van - korholta Cruchot. - Úgy való, hogy az ilyen napon könnyel teljék meg az ember szíve.

- Örülök, mert kiszabadultam a börtönből.

- Csak ennek? - kérdezte a csendőr, a vállát vonva.

- Nem elég? - volt a felelet.

- Akkor hát te most nem annak örülsz, hogy levágják a fejedet?

Ah Cso elképedve nézett rá, és így szólt:

- De hát én most az atimaonói ültetvényre megyek, hogy újra Schemmernél dolgozzam. Vagy nem Atimaonóba visz engem a zsandár úr?

Cruchot elgondolkozva simította végig hosszú bajszát. - Hát szóval - mondta végül oda-csippentve az ostorral a rudas öszvér hátára -, te nem is tudod?

- Micsodát? - Ah Csóban megmoccant a rémület. - Hát Schemmer már nem akarja, hogy dolgozzam nála?

- Ezentúl már aligha - kacagott fel szívből Cruchot. Jó tréfa volt. - Merthogy, tudod, ezentúl te már nemigen fogsz tudni dolgozni. A feje nélkül ugyebár senki sem tud dolgozni, nem igaz? - Oldalba bökte a copfost, és kuncogva nevetgélt a tréfáján.

Mérföldnyit is megtettek a kocogó öszvérek, mire Ah Cso megtörte a csendet: - És Schemmer le fogja vágni a fejemet?

Cruchot elvigyorodott és rábólintott.

- Ez tévedés - mondta Ah Cso elkomolyodva. - Nem én vagyok az, akinek le kell vágni a fejét. Én Ah Cso vagyok. A tekintetes bíró úrnak úgy méltóztatott határozni, hogy én Új-Kaledóniába menjek húsz évre.

A csendőr csak kacagta. Jó tréfa volt, ahogy ez a mókás kedvű copfos ki akar bújni a nyaktiló alól. Átbaktattak egy kókuszligeten, aztán még fél mérföld hosszan a tengerparton is, mire Ah Cso újra megszólalt:

- Mondom, hogy én nem Ah Csou vagyok. A tekintetes bíró úr nem mondta, hogy az én fejemet is le kell vágni.

- Ne búsulj, copfos - mondta Cruchot azzal az emberbaráti szándékkal, hogy könnyítsen a foglyán. - Könnyű halál az. - Pattintott az ujjával. - Ennyi az egész... és már vége is. Nem is olyan ám, mint az akasztás, amikor ott lóg az ember a kötél végén, és még vagy öt percig rúgkapál, meg vágja a pofákat. Olyan, mint amikor baltával lecsapják a csirke fejét. Rávágsz a nyakára, és azzal kész is. Az emberrel sincs másképp. Puff! - aztán már kész is van. Nem fáj semmit. Nem is érsz rá arra gondolni, hogy fáj. De gondolkozni se fogsz. Nem lesz fejed,

úgyhogy nem lesz mivel gondolkoznod. Így jó meghalni. Én is így szeretnék meghalni: gyorsan, ilyen gyorsan. Szerencsés vagy, hogy így fogsz meghalni. Mert ugyebár másképpen úgy is eshetne, hogy leprát kapsz, és akkor apránként rohadna el a tested, hol az egyik ujjad, hol a másik, aztán meg a lábujjad. Ismertem egyszer egy illetőt, aki leforrázta magát. Két napig kínlódott, amíg sikerült meghalnia. Kilométerekre hallotta az ember az üvöltözését. Te meg? Á! Neked könnyű lesz! Nyissz! - és már nincs is fejed. Vége. Talán még csiklandozni is fog a bárd éle. Ki tudja? Még senki se jött vissza elmesélni.

Ez utóbbit pukkasztóan jó tréfának vélte, és fél percig rázta tőle a nevetés. Kissé még túlozta is a dolgot, de emberi kötelességének tartotta felvilágosítani a copfost.

- De mondom, kérem, hogy én Ah Cso vagyok - makacskodott a másik. - Én nem akarom, kérem, hogy nekem levágják a fejemet.

Cruchot fölmordult. Túlzásba viszi a tréfát ez a copfos.

- Én nem Ah Csou vagyok... - kezdte Ah Cso.

- Mindegy az - vágott közbe a csendőr. Fölfújta ábrázatát, és iparkodott minél ádázabbnak lenni.

- Mondom, hogy én nem... - kezdte elölről Ah Cso.

- Kuss! - üvöltött rá Cruchot.

Ezután ismét sokáig csöndben bandukolt a kordé. Papeete és Atimaono között húsz mérföld volt a távolság, és már a felén is túljártak, amikor a copfos ismét összeszedte a bátorságát, és megszólalt:

- Én láttam a zsandár urat a bíróságon, amikor a tekintetes bíróság a bűnösségünkben tanácskozott - kezdte. - És ez nagyon jó. És nem emlékszik a zsandár úr, hogy Ah Csou, akinek a fejét le kell vágni, nem méltóztatik emlékezni, hogy ő - Ah Csou - milyen magas ember? Tessék megnézni engem.

Hirtelen fölállt, és Cruchot láthatta, hogy Ah Cso alacsony termetű. És ugyanebben a pillanatban Cruchot emlékezetében felvillant Ah Csou képe, és Ah Csou ezen a képen csakugyan magas volt. A csendőrnek minden copfos egyforma volt. Az egyik arca olyan, mint a másiké. De magasságra már neki se voltak egyformák, és ebből tudta, hogy nem a lefejezendő copfos ül mellette. Oly hirtelen rántotta meg a gyeplőt, hogy a rúd az öszvérek elé szaladt, és a hám félrecsúszott az állatok nyakán.

- Ugye, hogy itt tévedés van - mondta Ah Cso, és szívélyesen mosolygott.

De Cruchot gondolkozott. Már bánta, hogy megállította a kordét. Hogy a főbíró elvétette a nevet, Cruchot nem tudhatta, és nem is találhatta ki; azt azonban pontosan tudta, hogy őrá azt bízták, vigye ezt a copfost Atimaonóba, és ezért neki kötelessége elvinni Atimaonóba. Mit számít az, ha egy másikat nyakaznak le? Végtére is csak egy copfosról van szó, és mit számít egy copfos? És mellesleg lehet, hogy nem is történt semmiféle tévedés. Honnan tudhatná ő azt, hogy mit gondolnak a feljebbvalói azzal a csavaros eszükkel? Egyszer, valamikor régen, megpróbálta beleártani magát a dolgukba, és akkor az őrmester azt mondta neki: „Cruchot, maga hülye. Minél jobban az eszébe vési ezt, annál könnyebben fog boldogulni. Maga ne gondolkozzék; maga engedelmeskedjék, és a gondolkodást hagyja fölötteseinek.” Most megint megszeppent, hogy ez eszébe jutott. Ráadásul ha most visszafordul Papeetébe, el kell halasztani a kivégzést, és amennyiben nem ennek a copfosnak lesz igaza, őt le fogja szidni az őrmestere, aki Atimaonóban várja az őrizetest. Tetejébe még Papeetében is megkapja majd a magáét.

Meglegyintette ostorával az öszvéreket, és továbbindult. Az órájára pillantott. Már legalább félórát késik, és az őrmester egészen biztosan dühös lesz. Gyorsabb ügetésre nógatta az öszvéreket. Minél jobban igyekezett Ah Cso, hogy tisztázza a félreértést, Cruchot csak annál konokabb lett. Éppenséggel az se nagyon vidította, hogy tudta, nem azt viszi kivégezni, akit kellene. Az viszont, hogy nem a maga hibájából teszi, megerősítette a hitében, hogy mégiscsak a helytelen a helyes, amit tesz. És különben is, tucatnyi ártatlan copfost is inkább átsegített volna a másvilágra, semminthogy kihívja maga ellen az őrmester úr haragját.

Ah Cso pedig, miután a csendőr egyszer még az ostora nyelével is fejbe kólintotta, és úgy rivallt rá, hogy fogja be a száját, mi mást tehetett volna, mint hogy befogta. Némán szekereztek tovább a hosszú úton. Ah Cso az idegen ördögök furcsa szokásain töprengett. Érthetetlenek. Akármit csinálnak, mindent úgy tesznek, ahogy most ővele cselekszenek. Először bűnösnek nyilvánítottak öt ártatlan embert, aztán annak vágják le a fejét, akire még sötét tudatlanságukban is csak húszévi börtönt szabtak ki. És nem volt mit tenni. Itt kell ülnie tehetetlenül, és tűrni, amit élet és halál urai kimérnek rá. Egyszer elfogta a rémület, és jéggé fagytak a testén a verejtékcsöppek; aztán legyűrte. Úgy próbált megbékélni a végzetével, hogy felidézte magában a Jin Csi Ven *(A béke könyve)* egyik-másik passzusát, és ezeket mondogatta - mégis mindegyre az elmélkedés és a béke álomkertje jelent meg előtte. Ez eleinte meggyötörte, de aztán átadta magát az álomnak, és kertjében üldögélve hallgatta a fák ágain csilingelő szélcsengettyűket. És lám, a kertben üldögélve álmában eszébe jutottak Jin Csi Ven sorai.

Így aztán kellemesen telt az idő Atimaonóig. Ott álltak meg az öszvérek a vérpad lábánál, amelynek árnyékában a türelmetlen őrmester várakozott. Sietve felcipelték Ah Csót a létrán. Lepillantva ott látta az ültetvény minden kuliját egybeterelve. Schemmer úgy gondolta, hogy az eset jó lecke lesz nekik, ezért berendelte őket a földekről, és megparancsolta, hogy mindannyiuknak jelen kell lenniük. Amint megpillantották Ah Csót, halk duruzsolás kezdődött. Észrevették a tévedést, de nem szóltak róla. Úgy látszik, hogy ezek az érthetetlen fehér ördögök meggondolták magukat. Az egyik ártatlan helyett most a másikat fosztják meg az életétől. Ah Csou vagy Ah Cso - mit számít az, melyik. Sohasem fogják ők megérteni ezeket a fehér ebeket, aminthogy azok sem őket. Ah Csónak most levágják a fejét, ők azonban, ha leszolgálták a hátralevő két év rabszolgaságot, hazamennek Kínába.

Schemmer maga készítette el a nyaktilót. Ügyes kezű ember volt, s bár maga még sohasem látott nyaktilót, a francia tisztviselők elmagyarázták neki a működési elvét. Az ő javaslatára rendezték Papeete helyett Atimaonóban a kivégzést. Nincs jobb hely a büntetésre a bűntett színhelyénél, mondta Schemmer, és a látvány különben is üdvös hatással lesz az ültetvény félezer copfosára. Schemmer a hóhérkodást is elvállalta, és most ebben a minőségében állt a vesztőhelyen, próbálgatva a maga készítette szerkezetet. Egy embernyaknyi vastagságú és szilárdságú banánfatörzs feküdt a bárd alatt. Ah Cso megbabonázva nézte. A német egy kar megforgatásával felhúzta a bárdot a maga eszkábálta állvány tetejére. Aztán megrántott egy kifeszülő zsineget, mire az elszabadult bárd villanva lezuhant, és takarosan kettészelte a fatörzset.

- Na, hogy működik? - A vérpadra felhágó őrmester tette fel a kérdést.

- Remekül - felelte lelkesen Schemmer. - Mindjárt bemutatom.

Megint megforgatta a kart, amely a magasba húzta a bárdot, megrántotta a zsineget, és lezúdította a bárdot a puha fatörzsre. Ez alkalommal azonban csak kétharmadáig metszett bele a fába.

Az őrmester a homlokát ráncolta. - Ez így nem lesz jó - mondta.

Schemmer letörülte homlokáról az izzadságot. - Több súly kell rá - jelentette ki. A vesztőhely szélére lépett, és lekiáltott a kovácsnak, hogy hozzon neki egy tizenkét kilós vasat. Amikor a német lehajolt, hogy ráillessze a vasat a bárd széles fokára, Ah Cso az őrmesterre pillantott, és látta, hogy itt az alkalom.

- A tekintetes bíró azt mondta, hogy Ah Csou fejét kell levágni - kezdte.

Az őrmester ingerülten bólintott rá. Az járt az eszében, hogy a délután még tizenöt mérföldet kell lovagolnia, a sziget szél felőli oldalára, meg Berthe-re gondolt, a gyöngykereskedő Lafière szép félvér lányára, aki az út végén várja.

- Hát én nem Ah Csou vagyok. Én Ah Cso vagyok. A nagytiszteletű foglár úrnak tévedni méltóztatott. Ah Csou magas ember, és az őrmester úr is látja, hogy én alacsony vagyok.

Az őrmester rápillantott, és látta, hogy csakugyan tévedés történt. - Schemmer! - kiáltott türelmetlenül. - Jöjjön ide.

A német dörmögött valamit, de föl se nézett, amíg kifogástalanul oda nem erősítette a vaskölöncöt. - Kész van már a copfosa? - kérdezte.

- Nézzen rá - hangzott a válasz. - Ez az a copfos?

Schemmer meglepődött. Elkáromkodta magát, aztán bánatos pillantással nézett az alkotmányra, amit a két keze munkájával készített el, és amit úgy sóvárgott már működésben látni. - Nézze - mondta végül -, tovább már nem odázhatjuk a dolgot. Már így is három órája áll az ötszáz copfosom. Nem engedhetem meg magamnak, hogy még egyszer három órát ácsorogjanak az igazi elítélt miatt. Intézzük el a dolgot most. Csak egy copfosról van szó.

Az őrmesternek eszébe jutott a hosszú lovaglás, meg a gyöngykereskedő lánya. Tusakodott.

- Úgyis Cruchot lesz a hibás... ha egyáltalán észreveszik - noszogatta a német. - De úgyse veszi észre senki. Ah Csounak legalábbis biztosan nem fog eljárni a szája.

- Cruchot-t semmiképp sem terheli a felelősség - mondta az őrmester. - Csak a foglár tévedhetett.

- Hát akkor rajta! Minket senki se tehet felelőssé. Ki az ördög tudná megkülönböztetni ezeket a copfosokat? Ha valaki szól, majd azt mondjuk, hogy mi csak végrehajtottuk az utasítást azon a copfoson, akit idehoztak nekünk. És komolyan mondom, még egyszer csakugyan nem hozhatom el ezeket a kulikat a munkájuktól!

Franciául beszéltek, és Ah Cso egy szavukat sem értette, de azért tudta, hogy most az ő sorsáról döntenek. Azt is tudta, hogy a végső szó az őrmesteré, és ezért ennek az ajkán csüngött.

- Na jól van - egyezett bele az őrmester. - Végezze a dolgát. Végtére is csak egy copfosról van szó.

- Csak a biztonság kedvéért előbb teszek még egy próbát. - Schemmer előrébb taszította a rönköt a magasba csigázott bárd alá.

Ah Cso minden erejét összeszedve *A béke könyve* aranymondásaira próbált gondolni. „Élj harmóniában tenmagaddal” - jutott eszébe; de ez nem illett az alkalomhoz. Többé már nem fog élni. Mindjárt meg fog halni. Nem, most nem ez a mondás kell. „Bocsásd meg a gonoszságot” - igen, csakhogy itt nincsen gonoszság, amit megbocsásson. Schemmer meg a többiek gonoszság nélkül teszik ezt vele. Elvégzendő feladat volt csupán a számukra, akárcsak a bozótirtás, a kútásás, a gyapotültetés, amit szintén el kell végezni. Schemmer megrántotta a zsinórt, és Ah Cso fejéből kiszállt *A béke könyve*. Cuppanva zuhant le a bárd, simán, egyszerre kettéhasítva a rönköt.

- Remek! - kiáltotta az őrmester, még a rágyújtás műveletét is félbehagyva. - Remek, barátom.

Schemmernek hízelgett a dicséret.

- Gyere ide, Ah Csou - szólította meg tahiti nyelven.

- De én nem Ah Csou vagyok... - mondta Ah Cso.

- Kuss! - volt a válasz. - Szétverem a fejedet, ha még egyszer kinyitod a pofádat!

Felemelt öklével fenyegette meg a felügyelő, hát csöndben maradt. Mi értelme volna tiltakozni? Ezek az idegen ördögök úgyis mindig keresztülviszik az akaratukat. Hagyta, hogy rákötözzék egy teste méretéhez szabott deszkára. Schemmer szorosra rántotta a csomókat - olyan szorosra, hogy a kötél fájón belevágott a húsába. De nem panaszkodott. Úgysem sokáig fáj már. Érezte, hogy vízszintesre fordítják a deszkát, és ekkor behunyta a szemét. És ebben a pillanatban még egyszer felmerült előtte az elmélkedés és nyugalom kertje. Mintha valóság volna. Hűs szellő fúj, és a fák ágain lágyan csilingelnek a csengettyűk. Álmosan csiripelnek a madarak, és a magas fal mögül a falusi élet távoli neszei hallatszanak...

Érezte, hogy megállapodik vele a deszka; izmai feszüléséből tudta, hogy hanyatt fekszik. Kinyitotta a szemét. Éppen fölötte ott csillogott a napban a felfüggesztett bárd. Látta az utólag rákötözött súlyt, és észrevette, hogy az egyik csomó kioldódott. Aztán felhangzott az őrmester éles vezényszava. Ah Cso gyorsan lehunyta a szemét. Nem akarta látni a zuhanó bárdot. De érezte - egyetlen hatalmas röppenő pillanatra. És ebben a pillanatban eszébe jutott Cruchot, és amit Cruchot mondott. De Cruchot tévedett. A bárd nem csiklandozott. Ezt még tudta, aztán többé nem tudott már semmit.

Bart István fordítása

Egy szelet sült

Kenyere utolsó morzsáival Tom King tisztára törölte tányérjából a rántott leves utolsó cseppjét is, aztán lassan, eltűnődve majszolta a falásnyi kenyérdarabkát. Éhesen állt fel az asztaltól, és ettől rossz kedve lett. Pedig csak neki jutott az ételből. A két gyerek már aludt a szomszéd szobában, korán lefektették őket, hátha álmukban elfelejtik, hogy aznap nem volt vacsora. A felesége se nyúlt az ételhez, csak ült, és szótlanul, aggodalmas tekintettel nézte. Sovány, elfonnyadt proletárasszony volt, bár arcán még kiütközött elmúlt szépsége. A leveshez való lisztet a szomszédasszonytól kérte kölcsön. A kenyérre az utolsó pennyjét adta ki.

Tom King letelepedett az ablak melletti rozzant székre, amely nyikorogva tiltakozott a súlya ellen, öntudatlan mozdulattal a szájába dugta pipáját, és beletúrt kabátja oldalzsebébe. Csak arról jött rá, mit tesz, hogy szemernyi dohányt sem talált a zsebben. Feledékenységén bosszankodva eltette a pipát. Lassan, szinte tunyán mozgott, mintha súllyal nyomasztanák hatalmas izomkötegei. Óriás termetű, egykedvű ember volt, megjelenése éppenséggel nem megnyerőnek mondható. Ócska, gyűrött ruhát hordott. Cipője felsőrészét annyira elnyűtte már, hogy a bőr alig bírta meg a vaskos újratalpalást, amely különben szintén nem volt friss keletű. Foszlott gallérú pamutinge olcsó, kétshillinges áru, s pecsétjei kitisztíthatatlan festékfoltok.

Kilétét azonban arca árulta el letagadhatatlanul. A hivatásos öklöző arca; olyan ember arca, aki hosszú éveket szolgált le a szorítóban, s az évek során letörölhetetlenül kiütköztek rajta a vérengző fenevad jegyei. Sötét ábrázat volt, s hogy egyetlen vonása se kerülje el a figyelmet, simára borotválta. Alaktalan ajka nyers, durva szájat formált, amely mintha csak heg volna az arcán. Az álla otromba, erőszakos, elnagyolt. Bozontos, kiütköző szemöldöke alatt lassú pillantású, nehéz pillájú, szinte kifejezéstelen szem. A baromi állat-emberben a szeme volt a legállatibb. Álmos szem volt, akár az oroszláné - a vérengző fenevad szeme. Csapott homloka hirtelen tűnt el kurtára nyírt haja alatt, amely kiadta gonosz koponyája minden rücskét, dudorát. Két helyütt betört, számtalan csapástól torzzá csépelt orr és örökre földagadt, kétszeresére duzzadt, kelvirág fül tette teljessé az ábrázat pompáját, szakálla pedig, noha frissen borotválta, máris kiserkent, és kékesfeketére árnyalta az egész arcot.

Mindent egybevéve olyan ember arca volt, akivel senki sem szívesen találkozik sötét utcán vagy elhagyott helyen. Pedig Tom King nem volt bűnöző, és még soha életében nem követett el semmi büntetendőt. A magunkfajtájúak között mindennapos verekedések kivételével még soha senkit sem bántott egy ujjal sem. Kötekedő sem volt soha. Hivatásos öklöző volt, és minden vadságát a szorítónak tartogatta. A szorítón kívül lomha, béketűrő ember, fiatalabb korában pedig, amikor még bővében volt a pénznek, adakozó természetű, aminek aztán meg is jött a böjtje. Nem volt haragtartó, és alig szerzett ellenséget. A boksz számára üzleti ügy volt. A szorítóban úgy ütött, hogy fájjon a csapás, roncsoljon, pusztítson; de indulat, az nem volt az ütéseiben. Az öklözés üzleti vállalkozás volt a számára. A közönség azért jött be a csarnokba, és azért fizetett, hogy egymást csépelő embereket lásson. És a győztes kapta a pénz nagyobbik felét. Amikor Tom King vagy húsz esztendeje, Vulumuluval, a Gőzhengerrel került szembe, nagyon jól tudta, hogy a Gőzhenger állkapcsa, amely egy newcastle-i meccsen eltört, még csak négy hónapja forrt össze. És Tom King természetesen az ellenfél állkapcsára célzott, és a kilencedik menetben el is törte újból, nem mintha haragudott volna a Gőzhengerre, hanem egyszerűen azért, mert ez volt a legbiztosabb módja kiütni a Gőzhengert, és elszedni előle a pénz nagyobbik felét. És a Gőzhenger sem neheztelt meg a dologért. Mindketten tudták, hogy ez ennek a játéknak a szabálya, s mindketten e szerint a szabály szerint űzték.

Tom King soha életében nem volt bőkezű ember, és most is szótlanul ült az ablaknál. Hallgatott mogorván, és a kezét bámulta. Nagy, duzzadt erek ütköztek ki a keze fején; összevert, elformátlanodott kéztőcsontjai elárulták, hogy mi volt a dolguk. Tom King soha nem hallotta, hogy az ember addig él, míg az erei bírják, de azt azért nagyon jól tudta, mit jelentenek ezek a kiduzzadó erek. A szíve túlságosan sok vért szivattyúzott át rajtuk, s olyan erővel, ahogy csak győzte. Most már nemigen bírták a megterhelést. Elhasználta őket, elvesztették rugalmasságukat, s rugalmasságukkal odalett Tom King állóképessége is. Mostanában már hamar fáradt. Már nem bírt húsz gyors menetet, nem bírta ütni a horgokat, az egyeneseket, nem bírta a szüntelen, lankadatlan küzdelmet gongtól gongig, nem bírta már a vad rohamokat, és nem bírt rohamra rohamot indítani, nem bírt a sarokba szorítva kitörni, és ellenfelét a sarokba szorítani, és nem bírt minden előzőnél hevesebb és gyorsabb rohamot indítani az utolsó, a huszadik menetben, amikor már talpra ugorva üvölt a közönség, nem bírt már elhajolni, támadni, lebukni, sorozni, eltáncolni, az egyik belharcot a másik után vívni, mint valamikor, amikor szíve még hűségesen szivattyúzta a vért az erekbe, ahová kellett. Az ilyenkor megduzzadó erek eleinte újra lelohadtak, ha nem is egészen - mindahányszor, bár eleinte csak alig észrevehetően, kissé tágabbak, duzzadtabbak lettek. Nézegette az ereket a keze fején, nézte összezúzott kéztőcsontjait, és egy pillanatra felmerült előtte e kezek ifjúi tökélye, amikor még az első csontocska sem zúzódott szét Benny Jones, a másképpen Wales Rémének nevezett ökölvívó koponyáján.

Újra rátört az éhség.

- Hej, de megennék egy szelet sültet! - mondta maga elé fennhangon, összeszorítva hatalmas öklét, és kiköpött egy elharapott szitkot.

- Burke-nél és Sawleynél is megpróbáltam - mondta a felesége mentegetőzve.

- És nem kaptál? - kérdezte.

- Egy fillér árát se. Burke azt mondta... - tétovázva elhallgatott.

- Na, ki vele! Mit mondott?

- Hogy Sandel ma este kikészít, és hogy különben is már éppen elég adósságod van.

Tom King csak mordult egyet válaszul. Az a bulldog járt az eszében, amit fiatal korában tartott, és sült hússal etetett. Akkor bezzeg ezer szelet húsra is lett volna hitele Burke-nél. De változnak az idők. Tom King öregedett; öreg bokszoló, másodosztályú klubok embere, aligha remélhette, hogy hosszú hitelt kap a boltosoktól.

Már azzal ébredt, hogy egy szelet sültre sóvárog, és ez a sóvárgás azóta sem csillapult. Nem tudott kellőképp felkészülni az esti meccsre. Aszályos volt az év Ausztráliában, nehéz idők jártak, és még a legalkalmibb alkalmi munka is ritkaság volt. Nem telt edzőtársra, és az utóbbi időben silányul táplálkozott, meg nem is mindig elég bőségesen. Néha, ha kapott munkát, kubikolt egy-két napig, s hogy lábmunkáját is rendbe hozza kicsit, hajnalonként körbefutkosta a városi parkot. De nem volt könnyű edzőtárs nélkül edzeni, feleséggel meg két gyerekkel a nyakán, akiket etetni kell. Bár amikor meghirdették a Sandel elleni meccset, kissé megnőtt a hitele a boltokban. A Jókedv Klub titkára háromfontnyi előleget folyósított a számára - ennyi járt az összecsapás vesztesének -, de ennél többre nem volt hajlandó. Hébe-hóba egy-két fillért régi cimboráktól is sikerült kölcsönkapnia, adtak volna többet is, de hát az aszály miatt maguk is nehezen küszködtek. Egyszóval - nem is volna értelme tagadni - nem készült fel kellőképpen a mérkőzésre. Sokkal jobban kellett volna táplálkoznia, és kevesebbet idegeskednie. No meg, ha már negyvenéves az ember, nehezebben is lendül formába, mint húszéves korában.

- Hány óra van, Lizzie? - kérdezte.

A felesége kiment a folyosóra, hogy megkérdezze, aztán visszajött.

- Háromnegyed nyolc.

- Akkor mindjárt kezdik az első meccset - mondta. - De ez még csak a bemelegítés. Aztán jön Csonttörő Wells és Gridley négymenetese, meg egy tízmenetes meccs Starlight meg valami matróz között. Rám majd csak egy óra múlva kerül sor.

Aztán újabb tízpercnyi hallgatás után fölállt.

- Az az igazság, Lizzie, hogy nem volt elég az edzés.

A kalapjáért nyúlt, és az ajtó felé indult. Nem akart csókkal búcsúzni az asszonytól - máskor se csókolta meg elmenetkor -, ma este azonban az asszony összeszedte a bátorságát, átölelte a nyakát, és úgy húzta le magához a férje arcát. Olyan kicsinyke volt, hogy szinte elveszett a hegynyi férfi mellett.

- Sok szerencsét, Tom - mondta. - Biztosan elbánsz vele.

- Az, biztosan elbánok vele - hagyta rá a férfi. - Nincs is más választásom. El kell bánnom vele, azzal kész.

Jókedvet erőltetve felkacagott, miközben az asszony még szorosabban bújt hozzá. Válla fölött elnézve, Tom körbepillantott a kopár szobán. Ezen kívül egyebe sem volt, csak a lakbérhátraléka, az asszony meg a gyerekek. És most itthagyja, kimegy az éjszakába, hogy húst hozzon eleségül a nőstényének meg a kölyköknek - nem úgy, ahogy a mai világban szokás, nem mint a munkásember, aki robotolni indul, hanem mint az ősök az ősvilágban, mint az állatok, a királyi fenevad módjára, megverekedni érte.

- El kell bánnom vele - mondta újra, s ez alkalommal már elkeseredettséggel a hangjában. - Ha győzök, az harminc fontot jelent, és ebből kifizetek minden adósságot, de még marad is. Ha vesztek, nem kapok egy vasat se, még villamospénzt se, jöhetek gyalog. A vesztesnek járó pénzt már előre odaadta a titkár. Isten veled, asszony. Ha győzök, jövök egyenest haza.

- Várlak, addig nem fekszem le! - kiáltotta utána az asszony a folyosón.

A Jókedv Klub kerek két mérföldnyire volt, és az úton bandukolva Tomnak eszébe jutott, hogy pályája csúcsán - valaha Új-Dél-Wales nehézsúlyú bajnoka volt - taxival ment volna a meccsre, és alighanem valami pénzes rajongója fizetné, csak hogy mellette ülhessen a kocsiban. Itt van például Tommy Burns meg Jack Johnson, az a jenki nigger, azok is autóval furikáznak. Ő meg csak kutyagol!

Márpedig a gyerek is tudja, hogy két mérföldes gyaloglás nem a legjobb bemelegítés a szorítóhoz. Öreg volt már, a világ pedig nem az öregeknek áll. Nem jó már csak kubikolásra, s a törött orra, duzzadt füle még abban is akadályozta. Azon kapta magát, hogy arra gondol, bárcsak valami szakmát tanult volna. Hosszú távon kifizetődőbb lett volna. De akkor senki sem intette, és a szíve mélyén azt is tudta, hogy hiába is intették volna, úgysem hallgatott volna a szóra. Hiszen úgy ment minden, akár a karikacsapás. Nagy dohány, kemény, diadalmas meccsek - aztán henyélés és mulatozás, buzgó talpnyalók udvara, a vállonveregetések, a kézrázások, a pasasok, akik boldogan fizették neki az italt a kegyért, hogy öt percig elbeszélgethetnek vele, és a dicsőség, a tomboló közönség, a szélsebes finis, és a bíró kiáltása: „Győz King!”, meg a neve másnap a sportrovatokban.

Az volt a szép idő! Lassú, hosszan kérődző eszével csak mostanában jött rá, hogy az öregeket intézte el annak idején. Ő volt az Ifjúság, a felkelő nap; ők meg a Vénség, letűnőben. Nem csoda, hogy könnyű dolga volt - duzzadt erekkel, szétvert ököllel és a sok megküzdött régi

csatától fáradt csontokkal léptek a szorítóba. Eszébe jutott az, amikor Rush-Cutters Bayben a tizennyolcadik menetben kiütötte az öreg Vasöklű Billt, és hogy utána az öltözőben Bill úgy sírt, akár egy gyerek. Lehet, hogy az öreg Bill is hátralékban volt a lakbérrel. Talán neki is volt otthon felesége meg egy-két gyereke, is lehet, hogy a meccs napján Billt is marta az éhség egy szelet húsért. De Bill kiállt a szorítóba, és rettenetesen meglakolt érte. Most, hogy már őt is összezúzta a húsdaráló, megértette, hogy azon az estén, húsz évvel ezelőtt, az öreg Bill sokkal nagyobb tétért küzdött, mint a fiatal Tom King, aki csak a dicsőségért meg a könnyű pénzért verekedett. Nem csoda, hogy sírva fakadt utána az öltözőben.

Nos, először is azt kell belátni, hogy mindenkiből csak bizonyos számú mérkőzésre futja. Ez az öklözés aranyszabálya. Akad, akiben száz kemény viadalra való is van, másban meg csak húszra való; mindenki alkata szerint és aszerint, hogy milyen fából faragták, csak bizonyos számú összecsapást áll ki, és ha ez a szám kitelt, az illetőnek vége. Őbenne sokkal több meccsre való van, mint a többségben, de bizony sokkal több jutott ki neki a kemény, kegyetlen összecsapásokból - abból a fajtából, amelyik a szétrepedésig megdolgoztatja a szívet és a tüdőt, amelyik kiveszi a rugalmasságot az erek falából, és az ifjúság laza rugalmasságából szikkadt, görcsös izmokat csomóz, lenyűvi az idegeket, fölemészti a kitartást, és olyan túlhajtott erőfeszítést, olyan megfeszített kitartást kíván, ami megfárasztja az agyat és a csontokat. Igen, ő mindenki másnál jobban bírta. Régi ellenfelei már mind eltűntek. Ő maradt utolsónak a régi gárdából. Tanúja volt bukásuknak, és némelyikük bukásában magának is része volt.

Annak idején az öregek ellen próbálták ki Tom Kinget, és ő egyre-másra intézte el őket - és csak nevetett rajta, amikor mint az öreg Vasöklű Bill, sírva fakadtak az öltözőben. De most ő is megöregedett, és most őrajta próbálják ki a fiatalokat. Itt van például ez a gyerek is, ez a Sandel. Új-Zélandról jött át, és már van mögötte néhány győzelem. Ausztráliában azonban senki sem tud róla semmit, most hát az öreg Tom Kinggel eresztik össze. Ha Sandel bizonyít, akkor majd jobb ellenfeleket is kap, és nagyobb pénzért verekedhet; vagyis biztos lehet benne, hogy mindent belead majd a küzdelembe. Mindent nyerhet vele: pénzt, dicsőséget, fényes pályát; és most Tom King a megvénült, ősz pofozógép, aki elállja előle a hírnévhez és a vagyonhoz vezető utat. Ő meg csak azt a harminc fontot nyerheti, amiből kifizethetné a háziurat és a boltosokat. És ahogy így elmélázott, Tom King tompa fejében felmerült az Ifjúság képe, a diadalmas Ifjúságé, amint mámorosan és legyőzhetetlenül emelkedik egyre magasabbra, izmai rugalmasak, a bőre selyem, szíve és tüdeje még sohase fárad, sohase szakad, és csak kacagja az erő korlátait. Igen, az Ifjúság a Végzet. Elpusztítja a véneket, és nem riasztja az sem, hogy ezáltal magát is pusztítja. Kitágítja az ereit, szétcsépeli az öklét, és aztán maga is áldozatul esik az Ifjúságnak. Mert az Ifjúság mindig fiatal. Csak a Vénség öregszik.

A Castlereagh Streeten balra fordult, aztán még három sarok, és megérkezett a Jókedv Klubhoz. Fiatal vagányok csapata lebzselt a bejáratnál, tisztelettudóan utat nyitottak neki, és ő hallotta, hogy az egyik odaszól valakinek:

- Ez ő! Ez Tom King!

Az öltöző felé menet a titkárba botlott. Hideg szemű, ravasz képű fiatalember volt. Kezet ráztak.

- Hogy vagy, Tom? - kérdezte a titkár.

- Mint hal a vízben - válaszolta King, de tudta, hogy hazudik, és hogy ha volna egy fontja, azonmód odaadná egy szelet sültért.

Amikor előlépett az öltözőjéből, mögötte a segédeivel, és megindult a sorok közt a csarnok közepén felállított szorító felé, a várakozó tömeg tapsban és üdvrivalgásban tört ki. Jobbra is, balra is meghajolt, megköszönte az üdvözlést, bár alig egy-két ismerős arcot látott. Többnyire

fiatalok ültek a sorokban, akik még meg sem születtek, amikor ő az első babérokat aratta a szorítóban. Könnyed szökelléssel fenn termett a dobogón, átbújt a szorító kötelei között, elfoglalta helyét a kijelölt sarokban, és leült az összecsukható székre. Jack Ball, a bíró odalépett hozzá, és kezet fogott vele. Jack Ball maga is lecsúszott, öreg öklöző volt, aki már vagy tíz éve csak bíróként lépett a szorítóba. King örült, hogy ő fog bíráskodni. Mindketten az öregek közé tartoznak. Tudta, ha majd egy kicsit áthágja a szabályokat, hogy megdolgozza Sandelt, Ball szemet fog hunyni fölötte.

Törekvő, fiatal nehézsúlyúak léptek a ringbe, egyik a másik után, és a bíró sorra bemutatta őket a közönségnek. Egyben kihívásaikat is bejelentette.

- A kis Pronto - hirdette ki Ball - Észak-Sydney-ből, kihívja a győztest, ötven font mellékfogadással.

A közönség tapsolt, és aztán megint tapsolt, amikor Sandel maga bújt át a köteleken, és leült a kijelölt sarokban. King kíváncsian nézegette a fiatalembert, hiszen néhány perc múlva már könyörtelen küzdelemben fognak összeakaszkodni, és mindketten azon lesznek minden erejükkel, hogy eszméletlenre verjék a másikat. De sokat nem látott az ellenfeléből, mivel Sandel is, akárcsak ő maga, melegítőt viselt a kis nadrág és a trikó fölött. Nagyon jóképű fiú volt, bozontos, göndör és szőke, s vastag, izmos nyaka pompás testet sejtetett.

A kis Pronto előbb az egyik sarokba, aztán a másikba ment, kezet fogott az ellenfelekkel, aztán lelépett a ringből. A kihívások folytatódnak. Jött az Ifjúság a szorítóba - az ismeretlen, de telhetetlen Ifjúság -, és világgá kiáltotta, hogy ereje és ügyessége felér a győztesével. Néhány évvel korábban, győzhetetlensége delén, Tom Kinget még untatta volna ez az előjáték. Most azonban megbabonázva nézte, és képtelen volt elhessegetni lelki szemei elől az Ifjúság látomását. Mindig így volt az öklözésben, egyre csak jöttek a fiatalok, bebújtak a kötelek között a szorítóba, és belekiáltották a világba kihívásukat; előttük pedig ott haladtak a mélység felé az öregek. Az öregek testén kapaszkodtak föl a sikerhez. És egyre jöttek, egyre több és több fiatal - az elfojthatatlan és ellenállhatatlan Ifjúság -, és mindig újra meg újra félresöpörték útjukból az öregeket, mígnem maguk is megöregedtek, és megindultak lefelé, ugyanazon az úton, s mögöttük egyre sürgetőbben ott nyomakodott fölfelé az örök Ifjúság - az új csecsemők, élettől duzzadók, legázolva apáikat, mögöttük pedig az újabb csecsemők, s így az idők végezetéig -, az Ifjúság, amely mindenen keresztülviszi az akaratát, és amely halhatatlan.

King a sajtópáholy felé pillantott, s odabiccentett Morgannak, a *Sportember*, és Corbettnek, a *Bíró* tudósítójának. Aztán kinyújtotta kezét, és segédei, Sid Sullivan és Charley Bates fölhúzták rá a kesztyűt, rákötözték szorosan, Sandel egyik segédjének ellenőrzésével, aki előzőleg már a King öklére tekert fáslit is alaposan szemügyre vette. King egyik segédje Sandel szorítósarkában látta el ugyanazt a feladatot. A segédek lerántották Sandel nadrágját, aztán mikor felállt, a melegítő felső részét is lehámozták róla. És ott állt Tom King előtt maga a megtestesült Ifjúság, domború mellkas, kötélinak, valóságos eleven lényekként fickándozó, ugráló izmok a hófehér, selymes bőr alatt. Az egész testben zsibongott az élet, és Tom King azt is tudta, hogy ebből az életből még nem szivárgott el a frissesség sajgó pórusokon át a hosszú mérkőzések során, amelyekben az Ifjúság lassan feláldozza magát, és amelyek után mindig kicsit öregebben távozik.

A két férfi megindult egymás felé, és mikor megszólalt a gong, és a segédek az összecsukható székekkel csattogva kitakarodtak a szorítóból, kezet ráztak, és azon nyomban öklöző tartásba ugrottak. És abban a pillanatban, akár egy hajszálra függesztett csupa acél és rugó óramű, Sandel már lendült is, ütött, visszahúzódott, egy balkezest a szemre, jobbal a bordái közé, elhajolva King ellencsapása elől, eltáncolva könnyedén, hogy aztán annál fenyegetőbben

táncoljon vissza. Gyors volt és ügyes. Káprázatos mutatványt adott elő. A közönség ujjongott lelkesedésében. De Kinget nem kápráztatta el. Annyi mérkőzést vívott már, annyi sok fiatalemberrel. Nem tévesztették meg az ütések - Sandel túlságosan ügyesen ütött és túlságosan gyorsan, semhogy igazán veszélyesen üssön. Nyilvánvaló volt, hogy elejétől fogva gyors tempót akar diktálni. Erre is számított mindenki. Az Ifjúság így szokta, szilaj rohamokban, dühös támadásban pazarolja tündöklését és pompáját, ereje és mohósága véghetetlen dicsfényével hengerli le az ellenállást.

Sandel támadott, védekezett, táncolt jobbra, táncolt balra, egyszerre volt mindenütt, könnyű lábbal és mohó szívvel, eleven csodájaként a fehér húsnak és lendülő izomzatnak, amely a támadás szemkáprázató kárpitjává szövődött, s csusszant, ugrott, akár a repülő vetélő, rohamról rohamra ezernyi támadásban, melyek mind Tom Kinget akarták elpusztítani, aki közte és a jövő között állt. És Tom King állta türelmesen. Tom King tudta, hogy mit tesz, és most, hogy megvénül, már azt is tudta, hogy milyen az Ifjúság. Semmit sem tehet, amíg a másik ki nem ereszti egy kicsit a gőzt, gondolta, és mosolygott magában, amikor szándékosan előrehajtotta fejét, hogy a feje tetejével fogjon föl egy hatalmas ütést. Kegyetlen dolog volt, de tökéletesen szabályos. Mindenki vigyázzon a kezére, és ha valaki ragaszkodik hozzá, hogy épp ellenfele feje tetejét üsse, ám tegye, de csak a maga kockázatára. King lejjebb is hajolhatott volna, hogy az ütés ártalmatlanul elsüvítsen a feje felett, de eszébe jutottak a maga fiatalkori viadalai, meg hogy hogyan zúzta szét először az öklét Wales Rémének fején. Azt tette, amit a játék szabályai előírnak. Azzal az ütéssel Sandel elintézte az egyik öklét. Nem mintha most már akár csak ügyet is vetne rá. Dehogy, most nem fog lankadni, hanem rohamoz tovább, bámulatosan fittyet hányva a fájdalomnak, és ugyanakkorákat fog ütni, mint azelőtt. De majd később, amikor már érzi a szorítók hosszú csatáit, akkor sajnálni fogja azt az öklöt, akkor majd újra eszébe jut, hogyan is volt az, amikor Tom King koponyáján szétzúzta.

Az első menet vitathatatlanul Sandelé volt, és a közönség éppoly viharosan ünnepelte, amilyen viharosan ő csépelte Tom Kinget. Sorozataival lehengerelte Kinget, King pedig nem tett semmit. Egyetlen ütést se vitt be, s megelégedett azzal, hogy fedezze magát, meg-megállítsa, és elhajolva kerülje el a csapásokat. Néha megszédült, megrázta a fejét, valahányszor teljes súlyával lecsapott rá egy-egy ütés, és csak lassan, kábán mozgott, nem táncolt, nem ugrott, mert egyetlen grammnyi erőt sem akart elfecsérelni. Csak forrja ki magából Sandel az Ifjúság hevét, aztán majd összeszedi magát a tisztes Vénség is, és megtorolja a csapásokat. King mozdulatai lassúak és módszeresek voltak, lassú pillájú, lusta mozgású szeméből mindenki azt hihette, alszik is talán, vagy kába. Pedig ez a szem mindent látott, húsz-egynéhány esztendő alatt ez a szem megtanulta, hogy mindent meglásson. Ez a szem nem pislogott, nem csukódott be a lezuhanó csapás előtt, hanem hűvösen ügyelt rá, és felmérte a távolságot.

A menet végén percnyi pihenésre a szorító sarkába rogyva hátradőlt, széttárta lábát, két karját a derékszögben találkozó kötelekre fektette, s mellkasa, rekesze mélyeket, nagyokat lélegzett, ahogy nyelte a segédek törülközőitől feléje hajtott levegőt. Lehunyt szemmel hallgatta a közönség hangjait. - Miért lazsálsz, Tom? - kiáltották sokan. - Csak nem vagy berezelve tőle?

- Merev - hallotta valaki megjegyzését az első sorból. - Nem tud gyorsabban mozogni. Kettő-egy Sandelre, fontban.

Megszólalt a gong, és a két férfi előjött a szorító sarkából. Sandel háromnegyedrészt elébe jött Kingnek, és már alig várta, hogy újrakezdhesse; King beérte a rövidebb távolsággal is. Így kívánta a taktika, jól akart gazdálkodni az erejével. Nem edzett eleget, és nem is evett eleget, ezért minden lépés számított. Amellett pedig már a sportcsarnokig is két mérföldet gyalogolt. Megismétlődött az első menet; Sandel támadott, akár a szélvész, s a közönség csalódottan kérdezgette Kinget, hogy miért nem verekszik. Megtévesztő támadásokon, jó néhány lassú és

hatástalan ütésen kívül King csak azon iparkodott, hogy megakassza a rohamokat, hátráljon és védekezzen. Sandel gyors iramot akart, King azonban okos volt, és nem hagyta magát belehajszolni. Sok szorítót látott ábrázatán fennkölt bölcsesség mosolygott, és tovább tartogatta az erejét, olyan féltve őrizte, amire csak a Vénség képes. Sandel volt az Ifjúság, és az Ifjúság léha könnyelműségével tékozolta az erejét. Mégis King volt az úr a szorítóban; hosszú, gyötrelmes csatákban szerzett bölcsessége tette azzá. Hideg szemmel, hideg fejjel figyelt, és csak lassan mozgott, várta, hogy Sandel kiadja magából az erejét. A nézők többsége úgy látta, hogy Sandel behozhatatlan fölényben van, és a véleményüknek azzal adtak kifejezést, hogy háromegy arányban fogadtak rá. De akadtak okosabbak is, néhányan, akik már régről ismerték Kinget, és tartották a fogadást, mert könnyű pénzre számítottak.

A harmadik menet is úgy kezdődött, mint az előző kettő, egyoldalúan, Sandel támadásaival, viszonzatlan ütéseivel. Az első fél perc végén a túlságosan magabiztos Sandel egy szöget fedezetlenül hagyott. És nyomban felvillant King szeme, megvillant az ökle. Ez volt az első igazi ütés: jobbhorog, ívben meghajlított karral, hogy keményen üljön, és benne volt a félcsavarba lendült test egész súlya. Olyan volt, mint amikor a látszólag álmos oroszlán mancsa hirtelen lesújt, mint a villám. Sandel, akit az állkapcsán talált az ütés, elterült, akár a letaglózott bika. Elakadt a közönség lélegzete, s a lenyűgözött emberek néma elismeréssel jutalmazták Kinget. Tehát mégsem merevek az izmai, és kitelik tőle ilyen pörölycsapás.

Sandel megrendült. Meghengeredett, és megpróbált fölállni, de a segédei éles kiáltása, hogy várja ki a számolást, visszatartotta. Féltérdre emelkedett, hozzákészült a felálláshoz, és várt, miközben a bíró ott állt fölötte, és hangosan számolta fülébe a másodperceket. A kilencediknél fölemelkedett, és vívóállásba helyezkedett, a vele szemben álló Tom King pedig sajnálta, hogy az ütés csak egy hüvelykkel is nem közelebb érte az álla csúcsát. Azzal kiütötte volna, és most már mehetne haza a harminc fonttal az asszonyhoz meg a gyerekekhez.

A menet folytatódott, amíg ki nem telt a három perc, de Sandel most már tisztelte ellenfelét, aki éppoly lassan mozgott, éppoly álmos volt a tekintete, mint addig. Ahogy végéhez közeledett a menet, amit King abból vett észre, hogy a segédek már a szorító peremén kuporogtak, készen, hogy bebújjanak a kötelek között, taktikázva a maga sarkába vitte a küzdelmet. És amikor megszólalt a gong, azonnal leült az előkészített székre, míg Sandelnek át kellett szelnie a szorító négyszögét, hogy a saját sarkába érjen. Apróság volt, de az ilyen apróságok összeadódnak, és ezek döntik el a dolgokat. Sandelnek több lépést kellett megtenni, s több erőt kiadni magából, és kénytelen még a pihenés drága percének néhány másodpercét is elvesztegetni. A menetek elején King mindig lassan jött elő a sarkából, arra késztetve ezzel ellenfelét, hogy ő tegye meg a nagyobb távolságot. A menetek végén pedig úgy manőverezett, hogy az ő sarkában érjenek véget, és ő azonnal leülhessen.

Még két menet telt el, és King továbbra is fukarkodott az erejével, Sandel pedig tékozolta. Sandel iparkodása, hogy gyorsabb iramra kényszerítse, kissé zavarta Kinget, mert a záporozó ütések jó néhánya bizony telibe talált. Mégis kitartott makacs lassúságában, hiába kiabálták be neki a forrófejű fiatalok, hogy vesse bele magát a küzdelembe. A hatodik menetben Sandel megint egyszer óvatlan volt, és Tom King félelmetes jobbja megint lecsapott az állára, a bíró megint kilencet számolt Sandelre.

A hetedik menetre elfogyott Sandel erőnlétének java, és a fiatalember belátta, hogy élete legnehezebb mérkőzését kell megvívnia. Igaz, hogy Tom King már öreg, de ilyen öreggel még sohasem találkozott - sose veszti el a fejét, nagyszerűen védekezik, és az ütései akár a lesújtó pöröly -, knock out van mind a két öklében. De King csak ritkán kockáztatta meg, hogy üssön. Egyetlen pillanatra sem feledkezett meg roncsolt ökléről, és tudta, hogy ha azt akarja, hogy ez az ökül kibírja a mérkőzés végéig, úgy kell ütnie, hogy egyetlen csapása se vesszen kárba. A

szorító sarkában ülve ellenfelére pillantott, és az jutott eszébe, hogy az ő tapasztalata és Sandel fiatalsága együttvéve világbajnokot tenne. De éppen ez volt a baj. Sandelből sohasem lesz világbajnok. Nem elég okos hozzá, és csak az ifjúságával tudja megváltani a bölcsességét, amikor pedig már elég bölcs is lesz, nem lesz hozzá ifjúsága, mert az meg addigra rámegy a bölcsesség megszerzésére.

King minden kínálkozó előnyt kihasznált. Sose mulasztott el egyetlen belharcot sem, és ilyenkor többnyire a vállát is benyomta ellenfele bordái közé. A ring filozófiája úgy tartja, hogy a váll éppúgy megteszi a magáét, mint az ütés, ami az eredményt illeti, és a kifejtendő erő tekintetében még sokkal előnyösebb is. Azonkívül az összekapaszkodásoknál King mindig rá is támaszkodott ellenfelére, és alig hagyta lerázni magát. A bíró ilyenkor kénytelen volt beavatkozni, és szétrángatni őket, amiben Sandel is segítségére volt, mert a fiatalember még nem tanulta meg, hogyan kell meccs közben pihenni. Nem tudta megállni, hogy ne lendítse a karját, hogy ne használja pompásan feszülő izmait, és amikor Tom King, fejét Sandel hóna alatt nyugtatva és vállát a bordáiba döfve, szorításba ment, Sandel mindannyiszor hátranyúlt jobb karjával, és úgy próbált beleöklözni a védtelen arcba. Mutatós ütés volt, és tetszett is a közönségnek, csak éppen ártalmatlan, és ezért csak hiába elfecsérelt erő. Sandel azonban fáradhatatlan volt, és még mit sem tudott az erő határairól, King pedig csak mosolygott magában, és állta.

Sandel hatalmas jobbkezest vitt be King testére, ami azt a látszatot keltette, hogy szörnyűséges nagy verést kap az öreg, és csak a vén szorítói rókák tudták értékelni azt az ügyes kis ütést, amit King bal kesztyűje mért a másik békájára, épp abban a pillanatban, amikor az a jobbkezes becsapott. Kétségtelen, hogy Sandel ütései mindannyiszor beletaláltak; csak éppen az a kis ütés a békájára minden alkalommal ki is vette belőlük az erőt. A kilencedik menetben King csavart ívű jobbhorga egyetlen perc leforgása alatt háromszor egymás után csapott le Sandel állára, és Sandel mind a háromszor teljes hosszában elnyúlt a szőnyegen. Mind a háromszor kivárta az engedélyezett kilenc másodpercet, aztán inogva és támolyogva bár, de még erősen, mind a háromszor felállt. Sokat vesztett gyorsaságából, és már nem tékozolta annyira az erejét. Elkeseredetten küzdött; de továbbra is legfőbb tőkéjére, a fiatalságára támaszkodott. King legfőbb tőkéje viszont a tapasztalat volt. Ahogy egyre inkább fakult az ereje, és ahogy egyre csappant a harci kedve, annál több ravaszságot vetett helyettük a harcba, hosszú viadalokban kikovácsolt bölcsességét, s csak nagyon körültekintően adagolta az erőt. Lába, keze és teste cseleivel újra és újra becsapta Sandelt, ugrott, hátrált, védekezett. King pihent, de Sandelnek pillanatnyi pihenőt sem engedett. A Vénség harcmodora volt ez.

A tizedik menet elején King azzal folytatta, hogy arcra bevitt egyenesekkel sorra megállította Sandel rohamait, mire a most már óvatosabb Sandel ballal hárított, lebukott, aztán lendületes jobbhorgot vitt King halántékára. Az ütések túlságosan magasan érték, semhogy végzetes lett volna a hatásuk, de amikor az első becsapott, King régről ismerős érzést tapasztalt magán: agyára ráborult az önkívület fekete fátyla. Egy pillanatra, azaz inkább csak egy pillanat parányi törtrészére, King elájult. Az egyik pillanatban még ott látta maga előtt ellenfelét, amint lebukva eltűnik látómezejéből, és eltűnik a fehér, figyelő arcok háttere; aztán a következő pillanatban már újra látta ellenfelét és az arcokat. Mintha elnyomta volna az álom, és épp most nyitotta volna ki újra a szemét, de eszméletlensége oly elenyészően rövid volt, hogy nem is ért rá elterülni. A közönség csak azt látta, hogy meginog, a térde rogyadozik, és aztán mindjárt utána, hogy összeszedi magát, és mélyebbre fúrja állát bal válla oltalmába.

Sandel többször is megismételte ezt az ütést, s King nem bírt magához térni félkábulatából, míg meg nem találta a védekezés módját, ami egyben ellentámadás is volt. Ballal ütést színlelve fél lépést hátrált, s ugyanakkor jobb ököllel, teljes erőből felütött. Olyan pontosan időzítette az

ütést, hogy ökle Sandel arca közepébe csapódott, aki King bal keze elől kitérve, épp lefelé kapta a fejét, majd az ütéstől a levegőbe emelkedett, hátrapenderedett, és fejjel-vállal ért földet a szőnyegen. Még kétszer sikerült ez az ütés, aztán King nem teketóriázott tovább, hanem a szorító sarkába hajszolta ellenfelét. Nem hagyott időt neki, hogy megpihenjen vagy összeszedje magát, egyik ütése a másik után zuhant le rá, mígnem már talpon áll az egész nézőtér, és szakadatlanul tomboló lelkesedés töltötte be a levegőt. De Sandel ereje és állóképessége bámulatos volt; talpon maradt. Biztosnak látszott a kiütés, és egy rendőrtiszt, megriadva a rettenetes jelenettől, már a szorítóhoz lépett, hogy megállítsa a mérkőzést. A gong a menet végét jelezte, Sandel a szorító sarkába botorkált, és tiltakozott a rendőrtiszt szándéka ellen, mondván, hogy ő ép és egészséges. Hogy bizonyítsa, két hátraszaltót csinált, mire a rendőrtiszt engedett.

A sarkában zihálva hátradőlő Tom King csalódott volt. Ha a rendőr véget vet a mérkőzésnek, a bíró neki ítéli a győzelmet és akkor most már az övé volna a dohány. Nem úgy, mint Sandel, ő nem a dicsőségért meg a fényes pályáért verekedett, hanem a harminc fontért. És Sandel most, az egypercnyi pihenő alatt magához fog térni.

Az Ifjúságé a Jövő - ez a mondás ötlött fel hirtelen King fejében, és eszébe jutott, hogy aznap este hallotta először, amikor elintézte az öreg Vasöklű Billt. Attól a pasastól, aki a meccs után meghívta egy pohár italra, és vállon veregette. Az Ifjúságé a Jövő! Igaza volt annak a pasasnak. Azon a réges-régi estén ő volt az Ifjúság. Ma este a szemközti sarokban ül az Ifjúság. Ő meg már félórája küzd, és közben öregember lett belőle. Ha úgy verekedett volna, mint Sandel, öt percre sem futotta volna az erejéből. Nem is ezzel volt baj, hanem azzal, hogy ő már nem tudja összeszedni magát. Kidagadó erei, cudarul megpróbált szíve már nem gyűjtenek erőt a menetek közötti szünetekben. És már kezdetben sem volt eléggé jó erőben. A lába elnehezedett, és már-már beleáll a görcs. Nem lett volna szabad legyalogolnia azt a két mérföldet a csarnokig. Meg az a szelet sült, amire már reggel sóvárogva vágyott. Szörnyű és rettenetes harag szállt föl benne minden hentes ellen, aki megtagadta tőle a hitelt. Komisz dolog a magafajta vénembernek éhkoppot nyelve lépni a szorítóba. Pedig egy szelet sült olyan semmiség, néhány fillér csak legföljebb, és neki mégis harminc fontja múlik rajta.

A tizenegyedik menetet megnyitó gongra Sandel olyan fürgeséget színlelve, ami már a múlté volt, rögtön támadásba indult. King azonban nagyon jól tudta, hogy miről van szó - a fogás olyan régi volt, akár maga az ökölvívás. Lefogta, hogy meneküljön tőle, aztán leválva róla, hagyta Sandelt kitámadni. King éppen erre várt. Ballal ütést színlelt, Sandel elhajolt, ő meg belendített egy horgot, majd fél lépést hátrálva, fölülről az arc közepébe csapott, és a földre hengerítette ellenfelét. Attól kezdve többé nem hagyott neki pihenőt, maga sem tért ki az ütések elől, de sokkal többet adott, a kötélhez kergette Sandelt, horgokkal, egyenesekkel, mindenféle ütésnemmel, kitépte magát a szorításából, belharccal verte szét, ha megpróbálta lefogni, és valahányszor Sandel már összerogyott volna, megtámasztotta egy felütéssel, majd a másik öklével a kötélnek döntötte, amely felfogta esését.

A közönség már őrjöngött, már az ő közönsége volt, minden hang azt üvöltötte: - Szorítsd, Tom! Adj neki! Adj neki! Üsd ki, Tom! Üsd ki, Tom! - Viharos utolsó menetet kell rendeznie, ezt akarja látni a közönség, ezért fizetett.

És Tom King, aki félóráig csak tartogatta az erejét, most tékozlón vetette bele abba az egyetlen óriási erőfeszítésbe, amire még képesnek tudta magát. Nem volt más választása: most vagy soha. Gyorsan apadt az ereje, de remélte, hogy mielőtt még utolsó cseppje is kiszikkad, leüti ellenfelét, és rászámolnak. És ahogy hidegen mérlegelve ütései erejét és hatását, szüntelen csépelte ellenfelét, rá kellett jönnie, hogy nagyon nehéz lesz Sandelt kiütni. Hatalmas szívósság és kitartás volt benne, az Ifjúság romlatlan, szűzi szívóssága és kitartása. Sandelből még lesz valaki. Benne van a fiúban. És csak abból lesz igazi öklöző, aki ilyen göcsörtös fából van faragva.

Sandel szédelgett, támolygott, de már Tom King lábát is görcs húzta, és minél nagyobbat ütött, annál jobban fájt az ökle. Mégis megacélozta magát, és szörnyű erővel ütött, de minden csapástól kín nyilallt meggyötört öklébe. Bár Sandel már szinte nem is ütött vissza, King éppen olyan gyorsan gyöngült, mint a másik. Ütései betaláltak, de már nem volt bennük erő, és már csak a rettenetes akarat hajtotta őket. Lába már mint az ólom; szemlátomást alig vonszolta magát; és ettől a jeltől felbuzdulva, Sandel hívei biztatni kezdték az emberüket.

Ez Kinget is újabb erőfeszítésre sarkallta. Gyors egymásutánban két ütést vitt be - egyet ballal a gyomorszájra, ami kissé magasra sikerült, és egyet jobbal telibe, az állára. Egyik ütés sem volt nagyon erős, de Sandel már annyira elgyengült és elkábult, hogy összerogyott tőlük, és reszketve hevert a földön. A bíró fölébe állt, és a fülébe ordította a végzetes másodperceket. Ha a tizedik másodpercre nem áll föl, elvesztette a mérkőzést. A közönség felállva, fojtott csöndben figyelte. King reszkető lábbal vesztegelt. Halálos kábulat ereszkedett le rá, vibrálva hullámzott szeme előtt az arcok tengere, és főleg valahonnan a messzi távolból hallotta a bíró hangját. De a meccset már a magáénak tudta. Lehetetlenség, hogy még fölálljon, aki ilyen verést kapott.

Erre csak az Ifjúság képes - és Sandel fölállt. A negyedik másodpercben hasra hengeredett, és vaksin tapogatózott a kötelek felé. A hetedik másodpercben már térdre tápászkodott, majd fejét bambán a vállára billentve megpihent. És amikor a bíró elkiáltotta a kilencet, Sandel már talpon volt, szabályos vívóállásban, bal karját az arca elé tartva, jobbjával gyomrát fedezve. A létfontosságú szerveket védve Sandel megindult King felé, abban a reményben, hogy összekapaszkodhat vele, és időt nyerhet.

Amint Sandel fölállt, King azonnal nekiesett, de az ellenfél karja mindkét ütését felfogta. És a következő pillanatban Sandel már össze is kapaszkodott vele, és kétségbeesetten csimpaszkodott Kingbe, úgy, hogy a bíró alig bírta szétválasztani őket. King segített a bírónak. Tudta, hogy az Ifjúság milyen gyorsan összeszedi magát, és tudta, hogy ha ezt megakadályozza, Sandel a kezében van. Egyetlen kemény csapás megtenné. Sandel már a kezében van, kétségtelenül a kezében van. Taktikával, az öklével, pontozással megverte. Sandel kifordult a szorításból, és egyetlen hajszálon csüngött az élet és a vereség között. Egyetlen jól eltalált csapás kiterítené. És ekkor keservesen fölvillant Tom King előtt az a bizonyos szelet sült, és arra gondolt, bárcsak ott volna most abban a végső ütésben, amit be kell vinnie Sandelre. Összeszedte magát az ütéshez, de könnyűre is meg lassúra is sikerült. Sandel megtántorodott, de nem bukott föl, a kötélnek dőlt, és megtámaszkodott rajta. King utána botorkált, és halálos, végső nagy kínnal még egy ütést mért rá. De ekkor cserbenhagyta a teste. Már csak az öklöző esze maradt meg belőle, de az is kábán és tompán a kimerültségtől. A Sandel állára célzott ütés csak a vállát érte. Magasabbra akarta vinni az ütést, de fáradt izmai képtelenek voltak engedelmeskedni. És a becsapódás erejétől maga King is hátratántorodott, és csaknem elterült. És akkor Tom King újra összeszedte magát. Ez az ütés már csak a levegőbe talált, és King a gyengeségtől Sandelnek zuhant, belekapaszkodott és rácsimpaszkodott, nehogy a szőnyegre rogyjon.

King már nem tett kísérletet, hogy kiszabadítsa magát. Már ellőtte minden puskaporát. Kész volt. És akkor már az Ifjúságé volt a jövő. Még csimpaszkodtában is érezte, hogy Sandel egyre szilárdabban tartja. És amikor a bíró szétválasztotta őket, ott a szeme láttára életre támadt az Ifjúság. Sandel percről percre erősödött. Eleinte még erőtlen és tétova ütései megkeményedtek és pontosabbak lettek. Tom King káprázó szeme látta, hogy állának zúdul a kesztyű, és akarta is emelni a karját, hogy útját állja, látta a veszélyt, és tenni akart ellene, de már oly nehéz volt a karja, hogy nem bírta emelni. Mintha mázsás ólomsúlyok húznák le. Nem akart emelkedni a karja, és ő már lelke végső erejével rántotta volna föl. És ekkor lecsapott a kesztyűs ököl. Hirtelen villanást látott, mintha elektromos szikra pattant volna, és ugyanakkor fekete lepel borult reá.

Amikor újra felnyitotta a szemét, már a szorító sarkában ült, és a közönség úgy bömbölt, mint a Bondi Beachen megtörő tenger hullámai. Vizes szivacsot szorítottak a tarkójára, és Sid Sullivan hideg vizet fröcskölt az arcába és a mellére. A kesztyűjét már lehúzták, és Sandel fölébe hajolva a kezét szorongatta. Nem haragudott erre az emberre, aki kiütötte, és olyan szívből viszonozta a kézszorítást, hogy roncsolt kéztőcsontjai sajogva tiltakoztak. Ekkor Sandel kiállt a szorító közepére, és a közönség elcsendesedett, hogy meghallgassa a győztes bejelentését: elfogadja a kis Pronto kihívását, és javasolja, emeljék száz fontra a mellékfogadás ősszegét. King egykedvűen nézte a jelenetet, közben segédei ledörzsölték róla a vizet, megszárogatták az arcát, és rendbe szedték, hogy az öltözőbe mehessen. Éhes volt. Nem közönséges, mardosó éhség volt, hanem hatalmas, ájult gyengeség, reszketés a gyomorszájában, ami az egész testére átterjedt. Eszébe jutott a mérkőzésnek az a pillanata, amikor Sandel már kábultan tántorgott, egy hajszálnyira a vereségtől. Az a szelet sült megtette volna a magáét! Épp az a szelet sült hiányzott a döntő csapáshoz, ezért veszített. Minden a miatt az egyetlen szelet sült miatt történt.

Segédei a hóna alá nyúlva akarták átsegíteni a kötélen, de ő lerázta őket magáról, segítség nélkül bújt ki a kötelek között, maga ugrott le a földre súlyos huppanással, és a zsúfolt folyosón utat nyitó segédek nyomában kiment az öltözőbe. Amikor kilépett az utcára, a csarnok bejáratánál valami fiatalember szólította meg.

- Mért nem szorította meg még egy kicsit, amikor már a kezében volt? - kérdezte a fiatalember.

- Hagyjon békén! - felelte Tom King, és lement a lépcsőn a járdára.

A sarki ivó ajtaja tárva-nyitva állt, látta a fényeket, a mosolygó pincérnőket, hallotta a meccset vitató hangokat és a sűrű pénzcsörgést. Valaki kiszólt neki, hogy igyon meg vele egy pohárral. Kissé tétovázott, aztán elhárította, és megindult hazafelé.

Egyetlen vas sem volt a zsebében, és egyszerre rettenetesen hosszúnak tűnt az a két mérföld hazáig. Bizony, öregszik. A városi parkon átvágva eszébe jutott, hogy az asszony virrasztva várja, hogy megtudja a mérkőzés kimenetelét, és ettől hirtelen le kellett ülnie egy padra. Nehezebb volt elviselni, mint akárhány kiütést, és úgy érezte, ezzel nem képes szembenézni.

Gyengének érezte magát, és sajgott az egész teste. Szétzúzott kéztőcsontjainak nyilallása figyelmeztette, hogy ha talál is valami kubikmunkát, beletelik egy hét, mire csákányt vagy lapátot bír a kezébe fogni. A gyomorszájában reszkető éhségtől az ájulás környékezte. Fölébe hengeredett tulajdon nyomorúsága, és nedvesség szökött a szemébe. Kezébe temette az arcát, és ahogy kitört belőle a zokogás, eszébe jutott Vasöklű Bill, és hogy mennyire elintézte szegényt azon a régi-régi estén. Szegény, öreg Vasöklű Bill! Most már értette, miért fakadt sírva az öltözőben.

Bart István fordítása

„Hej! Hej! Hej!”

Whiskyt vedelő skót volt, és a whiskyjét tisztán öntögette magába; pontosan reggel hatkor kezdte az első kupicával, s ettől fogva szabályos időközökben újrázott egész nap, lefekvésig, tehát rendszerint éjfélig. A huszonnégyből csak öt órát aludt, a fennmaradó tizenkilencet nyugodt és illedelmes részegségben töltötte. Nyolc hétig laktam vele az Ulong korallzátonyon, de azalatt nem volt egy józan lélegzete sem. Hisz olyan keveset aludt, sohasem tudott kijózanodni. Nála szebb, szabályosabb örök-részeget sose láttam.

McAllisternek hívták. Öregember volt, és nagyon reszketegen állt a két homoktipróján. Keze remegett, mintha gutaütéses lenne, főleg ha pálinkát töltött, bár sose láttam, hogy egy csöppet is mellélöttyintett volna. Huszonnyolc éve élt Melanéziában, német Új-Guineától a német Salamon-szigetekig, s teljesen azonosult a világnak ezzel a darabjával; rendszerint még azon a fattyúnyelven, a *bêche-de-mer*-en beszélt is. Így a vele való beszélgetésben *ő nap feljönni* napfelkeltét jelentett; *kai-kai ő állni*: tálalva van; és *nekem has járkálni körbe* azt jelentette, hogy fáj a gyomra. Kicsi, aszalódott ember volt, kívül-belül megégette a tüzes nap meg a tüzes szesz. Kiégetett tégla volt, egy darabka embercserép, kicsi, lelkes cserép, amely még nem hűlt ki, s mereven rángva, nekirugaszkodva mozgott, mint valami automata. Egy szélroham elfújta volna. Negyvenöt kilót nyomott.

De leginkább a hatalmat bámultam, amivel uralkodott. Ulong korallsziget kerülete száznegyven mérföld volt. Lagúnájában iránytűvel kellett kormányozni. Ötezer polinéziai népesítette be, mindnyájan izmos férfiak és asszonyok, sokan megütötték a száznyolcvanöt centimétert, és elérték a száz kilót. A legközelebbi szárazföld kétszázötven mérföldnyire feküdt Ulongtól. Évente kétszer egy kis szkúner futott be kopráért. Ulongon az egyetlen fehér ember McAllister, az aprócska kereskedő és állandó vedelő volt; és vaskézzel uralkodott Ulongon és ötezer vademberén. Azt mondta: gyere, s odajöttek; eridj, s elmentek. Sohase vitatkoztak a kívánságával vagy az ítéletével. Olyan nyűglődő volt, amilyen csak egy vén skót lehet, és állandóan beleavatkozott a bennszülöttek személyes ügyeibe. Mikor Nugun, a király lánya, Haunauhoz akart férjhez menni a zátony másik végére, apja igent mondott; de McAllister nemet mondott, s a házasságból nem lett semmi. Mikor a király meg akart venni a főpaptól egy szigetecskét a lagúnán, McAllister nemet mondott. A király adósa volt a Társaságnak száznyolcvanezer kókuszdióval, s amíg ki nem fizette, nem költhetett egy árva kókuszdiót se másra.

Hanem a király és népe nem szerette McAllistert. Sőt mi több, szörnyen gyűlölték, és tudomásom szerint az egész lakosság, élükön a főpapokkal, három hónapon át imádkozott eredménytelenül a haláláért. A varázslat, melyet rábocsátottak, rémisztő volt, de McAllister nem hitt a varázslatban, s így annak nem volt hatalma rajta. Részeg skótoknál csődöt mond minden bájolás. A bennszülöttek összeszedtek mindent: az ajkáról lehulló ételmorzsákat, az üres whiskysüvegét, a kókuszdiót, amiből ivott, de még a köpését is, és mindenféle ördöngösséget kipróbáltak rajtuk. McAllister életben maradt. Pompás egészségnek örvendett: sosem lázasodott be, sose köhögött, sose fázott meg; a vérhas elkerülte, s a rosszindulatú kelések, alattomos bőrbajok, amelyek az itteni éghajlat alatt fehéret, feketét egyaránt megtámadnak, sohasem akaszkodtak rá. Alighanem annyira átitatta az alkohol, hogy a baktériumok nem tudták befészkelni magukat. Úgy képzeltem el, hogy mikroszkopikus hamuesőként földre hullanak, mihelyt a whisky-gőzös légkörébe jutnak. Senki sem szerette, még a baktériumok sem, ő pedig csak a whiskyt szerette, s mégis élt.

Rejtély volt ez nekem. Nem értettem, miért tűri az ötezer bennszülött ezt az aszott, görcs kis zsarnokot. Csoda, hogy nem halt meg hirtelen már régen. A melanéziaiak gyávák, de itt a nép büszke és harcias. A nagy temetőben a sírok fejénél és lábánál véres történelmi múlt emlékeit találta az ember - bálnavadász késeket, rézhegyeket, régi, rozsdás szuronyokat és rövid tengerészkardokat, kormánylapátvasat, szigonyokat, mozsarakat, téglákat, amelyek csak egy bálnavadászhajó zsírolvasztó kemencéjéből származhattak, és ódon rézholmikat a tizenhatodik századból, amelyek igazolták a régi spanyol tengerészek hagyományait. Hajó hajó után került bajba Ulongon. Harminc éve sincs, hogy a Blennerdale bálnavadászhajó javításra futott be a lagúnába, s összes emberével együtt elpusztították. Hasonló módon veszett el a szantálfával megrakott Gasket legénysége. Egy nagy francia bárka, a Toulon, a szigeten kívül akadt el, a szélcsendben a szigetlakók kemény tusa után elfoglalták és elsüllyesztették a Lipau-szorosban, a kapitány és egy maroknyi tengerész azonban elmenekült a nagy mentőcsónakban. Aztán ott feküdtek a spanyol holmik, amelyek az egyik régi felfedező pusztulásáról meséltek. Az említett hajókról elmondott esemény mind történelmi tény, és megtalálható a *Déli Csendes-óceán tengerészeti útmutatójá*-ban. Volt még íratlan történelem is, de ezt csak később tudtam meg. Közben álmélkodtam, hogy ötezer primitív ember miért hagy életben egy korcs zsarnokot.

Egy forró délután McAllister s jómagam ott ültünk a verandán, s néztük a lagúna ékszerfényű színeinek csodáját. Hátunk mögött, a százméternyi, pálma borította homokon túl a külső hullámverés harsogott a zátonyon. Gyilkolt a meleg. A déli szélesség negyedik fokán voltunk, a nap meredeken a fejünk felett égett; néhány napja keresztezte az egyenlítőt dél felé vezető útjában. Szél nem fújt - még csak egy lehelet sem. A délkeleti passzát évadja idő előtt végéhez közeledett, s az északnyugati monszun még nem kezdett fújni.

- Nyavalyát tudnak táncolni - mondta McAllister.

Véletlenül megjegyeztem, hogy a polinéziai táncok szebbek a pápuai táncoknál, s McAllister tagadta ezt, pusztán csak a kötekedő természete miatt. De vitatkozni túlságosan meleg volt, nem szóltam semmit. Aztán meg sose láttam az ulongiakat táncolni.

- Bebizonyítom magának - jelentette ki, s intett az új-hannoveri fiúnak, akit munkásnak verbuváltak, s most a szakács és a mindenes háziszolga tisztét töltötte be.

- Hé, te fiú, te mondani izé király, ő jönni nekem.

A fiú elment, s visszatért a zavart, szorongó főminiszterrel, akiből dőlt a mentegetőző magyarázat. Röviden: a király alszik, s nem lehet háborgatni.

- Király sok erős izé aludni - mondta befejezésül.

McAllister úgy dühöngött, hogy a főminiszter ész nélkül menekült, s magával a királlyal tért vissza. Pompás két ember volt, főként a király, aki legalább százkilencven centiméter magas lehetett. Uralkodásra született, uralkodásra termett. Szeme villogott, míg McAllistert hallgatta, de jámboran engedelmeskedett parancsának, s elhozta a falu kétszáz legjobb férfi és női táncosát. És táncoltak két gyilkos órán át a lángoló napon. Nem köszönték meg McAllisternek, de az nem sokat törődött velük, s végül csúfondárosan, szitkozódva küldte el őket.

Ijesztő volt e pompás vademberek nyomorult szolgalelkűsége. Mitől van ez? Mi a titka McAllister uralmának? Napról napra kevésbé értettem, és nem találtam meg nyitját, bár állandó példáit láthattam a skót feltétlen egyeduralmának.

Egyszer véletlenül megemlítettem, mennyire bosszankodom, mert nem sikerült megvásárolnom egy pár gyönyörű narancsszínű kagylópénzt. Ha nem ér meg Sydneyben öt fontot, akkor egy centet sem. Kétszáz dohányrudat ajánlottam fel a tulajdonosának, de az háromszázra tartotta. Úgy mellékesen elmondtam az esetet, s McAllister azonnal elküldött az emberért, elvette tőle a

kagylót, és átadta nekem. Csak ötven rudat engedett fizetnem értük. A bennszülött elfogadta a dohányt, és látnivalóan nagyon örült, amiért ilyen olcsón megúszta. Ami engem illet, elhatároztam, hogy a jövőben lakatot teszek a számra. És tovább töprengtem McAllister hatalmának titkán. Sőt odáig merészkedtem, hogy egyenesen megkérdeztem tőle magától, de ő csak kacsintott a fél szemével, bölcsen nézett, és a következő pohár után nyúlt.

Egyik éjszaka a lagúnán halásztam Otival: azzal az emberrel, akit megfosztottunk a kagylójától. Titkon adtam neki még ötven rudat, s ettől fogva nagy tisztelettel, szinte hódolattal nézett rám, ami igen furcsán esett, mert öregember volt, majd kétszer annyi idős, mint én.

- Ti izé kanaka neve lenni mind csecsszopó! - támadtam rá. - Izé kereskedő lenni kis fickó. Ti izé kanaka lenni nagy fickó. Ti kanaka lenni, mint kutya, sok félni izé kereskedő. Ő nem megenni kanaka. Neki nem lenni fogai vele. Mit mond ilyen sok félelem?

- Ha sok izé kanaka megölni őt? - kérdezte.

- Ő meghalni - válaszoltam. - Ti izé kanaka megölni sok izé fehér ember rég. Miért lenni félni tőle izé fehér ember?

- Igen, mi megölni sok - felelte. - Én úgy élni! Igen nagy számtalan! Lenni régen. Egyszer én lenni igen nagy fiatal fickó, izé hajó megállni kint. Szél ő nem fújni. Sok izé kanaka mi ugrani bele kenu, sok izé kenu mi menni elfogni izé hajó. Két-három fehér ember lőni, mi fene. Mi nem félni. Mi jönni mellé oldala, mi felmászni oldala, sok fickó, lehet gondolni ötven tíz (ötszáz). Egy izé fehér Mary (nő) tartozni oda izé hajó. És sose látni előbb fehér Mary. Közben sok fehér ember vége. Egy izé kapitány, ő nem meghalni. Öt izé, hat izé fehér ember nem meghalni, kapitány ő ordítani. Pár fehér ember harcolni. Pár izé fehér ember kiereszteni le csónak. Aztán mind át az oldalon. Kapitány ő leereszteni fehér Mary. Azután vasi (evezni) erős izé igen nagyon sok. Apám enyém akkor erős. Ő dobni izé dárda. Izé dárda bemenni fehér Mary egyik oldala. Nem megállni. Én úgy élni, kimenni másik oldala a fehér Mary. Neki vége. Én nem félni. Sok kanaka igen nagyon nem félni.

Vén Otiban feltámadt a büszkeség, mert hirtelen lerántotta lava-laváját, és jellegzetes puskagolyóheget mutatott. Mielőtt megszólalhattam volna, az öreg zsinege hirtelen lefutott. Elkapta és be akarta vonni, de rájött, hogy a hal rátekerte egy korallágra. Szemrehányó pillantást vetett rám, mert elaltattam az éberségét, aztán lábbal előre kiugrott a csónakból, a víz alatt megfordult, s követte zsinegét a fenékig. A víz majd húsz méter mély volt. Kihajoltam, s néztem a lába játékát: kísérteties lángokat kavart a halovány foszforeszkálásban, s mind elmosódottabbá és elmosódottabbá vált. Húsz méter semmi sem volt ennek az öregembernek, a zsineg és a horog értékéhez képest. Úgy éreztem, öt perce víz alatt van, pedig aligha lehetett több egy percnél, mikor végre újból fölfelé tartott. Áttörte a felszínt, s egy ötkilós tőkehalat dobott a kenuba: zsinórnak, horognak semmi baja nem történt; az utóbbi még mindig mélyen a hal szájába akaszkodott.

- Lehet - mondtam kíméletlenül. - Ti nem félni régen. Ti most igen sok félni izé kereskedő.

- Igen sok félni - vallotta be olyan hangon, mint aki nem akar erről tovább beszélni. Félóra hosszat némán húzgáltuk fel és vetettük ki horgainkat. Akkor kicsi halevő cápák kezdtek harapni, s miután fejenként egy-egy horgot elvesztettünk, bevontuk a zsineget, s vártunk, hogy a cápák útjukra menjenek.

- Én beszélni igaz neked - tört fel Otiból. - Akkor te érteni, miért mi félni most.

Meggyújtottam a pipámat, és vártam a történetet, amit Oti komisz bêche-de-mer nyelven mesélt el, s én itt érthető szöveggel közlöm. Egyébként, ami a történet szellemét, sorrendjét illeti, hűségesen követem Oti elbeszélését.

- Aztán mi igen büszkék lettünk. Sokszor harcoltunk a furcsa fehér emberekkel, akik a tengeren laktak, és mindig megvertük őket. Néhányat közülünk megöltek, de mit számított ez az ezernyi, ezerféle sok drága holmi mellett, amit a hajókon találtunk. És akkor egy napon, tán húsz vagy huszonöt éve lehetett, jött egy szkúner, egyenest be a csatornán a lagúnába. Nagy, háromárbocos szkúner, öt fehér ember jött rajta, s tán negyvenfőnyi legénység, fekete fickók Új-Guineáról és Új-Britanniáról: és tengeriuborkát akartak fogni. A hajó a lagúna túlsó oldalán, Paulunál vetett horgonyt, és csónakjai mindenfelé kirajzottak: tábort vertek a parton, ott füstölték a tengeriuborkát. Így hát gyengék lettek, mert csoportokra oszlottak, és ezek, akik itt halásztak, s azok, akik Paulunál a szkúneren maradtak, ötven mérföldnyire kerültek egymástól, s voltak, akik még messzebb vetődtek.

Királyunk és főembereink tanácsot tartottak, és én is egész délután és egész éjszaka eveztem abban a kenuban, ami hírt vitt Paulu népének, hogy reggel egyszerre megtámadjuk az összes halásztábort, s az ő dolguk elfoglalni a szkúnert. Mi, akik a hírt vittük, elfáradtunk az evezéstől, de részt vettünk a támadásban. A szkúneren két fehér ember maradt, a kapitány és a másodkormányos, fél tucat fekete fiúval. A kapitányt három fiúval együtt a parton értük s megöltük, de előbb nyolcat közülünk megölt a két revolverével. Tudod, közelről harcoltunk, kézitusában.

Verekedésünk zaja elárulta a kormányosnak, mi történik, hát élelmet, vizet és vitorlát tett a kicsi csónakba, amely olyan kicsi volt, hogy alig ütötte meg a három és fél métert. Rárohantunk a szkúnerre, ezer ember, kenuink elborították a lagúnát. És kagylókürtöket fújtunk, harci dalokat énekeltünk, és evezőinkkel vertük a kenuk oldalát. Milyen esélye lehetett ellenünk egyetlen fehér embernek és három fekete fiúnak? Semmilyen esélye, és a kormányos tudta ezt.

A fehér ember valóságos ördög. Sokat figyeltem őket, öregember vagyok, s most már végre értem, miért foglalták el az összes szigetet a tengeren. Mert ördögök. Itt vagy te a kenuban velem. Szinte gyerek vagy még. Nem vagy bölcs, mert napról napra sok olyasmit mondok neked, amit nem tudsz. Én kicsi kölyök koromban többet tudtam a halakról meg a halak szokásairól, mint te most. Öregember vagyok, de leúszom a lagúna fenekéig, és te nem tudsz utánam jönni. Mire vagy te jó egyáltalán? Nem tudom, hacsak harcra nem. Sose láttalak harcolni, de tudom, olyan vagy, mint a fivéreid. Nem veszed észre, mikor vertek le. Halálig harcolsz, s akkor már késő, akkor már hiába vennéd észre, hogy levertek.

Hát hallgasd csak meg, mit csinált az a kormányos. Mikor a vizet elborítva és trombitáinkat fújva nekitámadtunk, otthagyta a szkúnert, és kicsi csónakjában a három fekete fiúval együtt a kijárat felé evezett. Ebben is bolond volt, mert bölcs ember nem merészkedik a tengerre ilyen kicsi csónakban. A csónak pereme tíz centire sem emelkedett a víz fölé. Húsz kenu eredt utána, kétszáz fiatal férfival.

Tíz métert eveztünk, míg az ő fekete legényei kettőt. Nem lehetett esélye, de bolond volt. Felállt a csónakban, és egy puskával sűrűn lődözött. Rosszul lőtt, de mikor közelebb nyomakodtunk, sokat megsebzett és megölt közülünk. De mégsem lehetett semmi esélye.

Emlékszem, egész idő alatt szivarozott. Mikor tizenkét méterre megközelítettük, és gyorsan mentünk előre, ledobta a puskát, meggyújtott egy dinamitrudat a szivarral, és közénk dobta. Még egyet meggyújtott, aztán még egyet, és igen sokat, igen gyorsan dobált közénk. Most már tudom, hogy kettéhasította a gyutacs végét, és gyufafejeket dugott bele, ezért gyulladt meg olyan gyorsan. Aztán meg a gyutacsok igen rövidek voltak. Néha a levegőben robbantak a dinamitrudak, de legtöbb a kenuban robbant, s annak a kenunak vége volt. A húsz kenuból tízet darabokra szaggatott. Az a kenu, amelyikben én ültem, darabokra szakadt, s a két ember is, aki mellettem ült. A dinamit közéjük esett. A többi kenu megfordult és elmenekült. Akkor a

kormányos ránk üvöltött: „Hej! Hej! Hej!” És megint nekünk támadt a puskájával, és sok embert halálra sebzett a hátán, mikor menekültünk. És a fekete fiúk a csónakban egész idő alatt eveztek. Látod, igazat mondtam, az a kormányos ördög volt.

És ezzel még nem ért véget a dolog. Mielőtt elhagyta volna a szkúnert, meggyújtotta s úgy állította be az összes puskaport meg dinamitot, hogy egyszerre robbanjon. Százszámra nyüzsögtünk a fedélzeten, el akartuk oltani a tüzet, húztuk fel a vizet a hajó oldalán, amikor a szkúner felrobbant. Így hát mindaz, amiért harcoltunk, elveszett, s hozza még sokan közülünk meghaltak. Néha még most, öregkoromra is rosszakat álmodom, és hallom a kormányost üvölteni: „Hej! Hej! Hej!” Mennydörgő hangon üvölti: „Hej! Hej! Hej!” De a halásztáborokat kiirtottuk.

A kormányos kievezett a csatornán kicsi csónakjában, és biztosra vettük, hogy odavész, mert hogyan is boldogulhatna ilyen kicsi csónak négy emberrel az óceánon. Eltelt egy hónap, és akkor egyik reggel, két zápor között, szkúner vitorlázott be a csatornán, és lehorgonyzott a falunál. A király és a főemberek sokat beszéltek, és megállapodtak, hogy két-három nap múlva elfoglaljuk a szkúnert. Közben szokásunk szerint barátságosan viselkedtünk, odaeveztünk a kenuinkban, kókuszdiófüzéreket, baromfit, disznót vittünk eladni. De mikor a hajó mellé értünk a sok kenuval, a fedélzeten álló emberek puskával kezdtek lődözni ránk, és amikor elfelé eveztünk, láttam a kormányost, aki kicsi csónakjával kifutott a tengerre; felugrott a mellvédre, táncolt és üvöltött: „Hej! Hej! Hej!”

Aznap délután három kis csónak jött a szkúnerről a partra, tele fehér emberekkel. Egyenest bejöttek a faluba, és akit megláttak, lelőtték. A disznókat és a csirkéket is leölték. Mi, akiket nem öltek meg, kenukba ugrottunk, és kieveztünk a lagúnára. Mikor visszanéztünk, láttuk, hogy minden ház ég. Késő délután sok kenut láttunk közeledni Nihi felől: ez az a falu a Nihi-csatorna mellett, innen északkeletre. Ennyien maradtak csak, a másik szkúner, amely a Nihi-csatornán jött be, az ő falujukat is felgyújtotta, mint emez a mienket.

Sötétben álltunk, innen nyugatra, Paulu felé, de éjféltájban asszonysírást hallottunk, és nagy kenuflottával találkoztunk. Ennyien maradtak meg Pauluból, az ő falujuk is hamuvá égett, mert a harmadik szkúner is befutott a Paulu-csatornán. Látod, a kormányos, a fekete legényeivel, nem veszett az örvénybe. Eljutott a Salamon-szigetekig, és ott elmondta fivéreinek, mi történt Ulongon. És fivérei valamennyien azt mondják, eljönnek és megbüntetnek bennünket, és el is jöttek három szkúnerrel, és három falunkat eltörölték a föld színéről.

Hát mit tehettünk? Reggel két szkúner szél iránt ránk vitorlázott a lagúna közepén. Élénk passzátszél fújt, s húszasával gázolták el a kenukat. És a puskák folyton-folyvást beszéltek. Szétszóródtunk, mint a repülőhalak a ragadozó bonita előtt, és olyan sokan voltunk, hogy ezrével menekültünk el, ki erre, ki arra, a korallzátony szélénél emelkedő szigetekre.

És azután a szkúnerek fel és alá hajszoltak bennünket a lagúnán. Éjszaka elsiklottunk mellettük. De másnap vagy két nap múlva, három nap múlva újra visszajöttek a szkúnerek, s a lagúna másik vége elé kergettek. És így folyt ez tovább. Már nem számoltuk, nem jegyeztük meg halottainkat. Igaz, mi sokan voltunk, ők kevesen. De mit tehettünk? Húsz kenuban olyan férfiak ültek, akik nem féltek a haláltól, köztük én is. Megtámadtuk a legkisebb szkúnert. Halomra lőttek bennünket. Dinamitot vagdostak a kenukba, s amikor kifogyott a dinamit, forró vizet borogattak le ránk. És a puskák folyton-folyvást beszéltek. És azokat, akiknek szétment a kenujuk, lelőtték, mikor elfelé úsztak. És a kormányos fel-alá táncolt a kabinok tetején, és üvöltött: „Hej! Hej! Hej!”

Minden házat felgyújtottak, a legkisebb szigeten is. Nem hagytak életben egy árva csirkét, egyetlen disznót sem. Kútjainkat megfertőzték a lemészároltak tetemeivel, vagy teledobálták korallsziklával. Huszonötezren éltünk Ulongon, mielőtt a három szkúner odajött volna. Ma ötezren vagyunk. Mikor a szkúnerek eltávoztak, csak háromezren maradtunk, amint tüstént hallani fogod.

Végül a három szkúner belefáradt, hogy fel és alá hajkurásszon bennünket. Így hát elmentek mind a hárman Nihibe, északkeletre. És onnan kitartóan hajszoltak bennünket nyugatnak. Kilenc csónakjukat is vízre bocsátották. Előrenyomulás közben megzargattak minden szigetet. Hajtottak, hajtottak, hajtottak nap nap után. És a három szkúner és a kilenc csónak minden éjszaka láncformán állt őrséget, keresztül a lagúnán, egyik parttól a másikig, s mi nem tudtunk visszaszökni.

Nem hajthattak örökké arra, mert a lagúna elfogyott, s végül azokat, akik még éltek, nyugaton az utolsó homokzátonyra terelték. Hátunk mögött a nyílt tenger feküdt. Tízezren voltunk, s elborítottuk a homokzátonyt a lagúna szélétől a másik oldalon csapdosó hullámverésig. Senki sem fekhetett le. Nem volt hely. Csípő csípőnek, váll vállnak szorulva álltunk. Két napig tartottak így, s a kormányos fel szokott mászni a kötélzetre, onnan csúfolódott és üvöltött: „Hej! Hej! Hej!”, s már sajnáltuk, hogy bántottuk őt és a szkúnerét egy hónappal azelőtt. Nem volt ennivalónk, s két nap, két éjjel csak álltunk. A kisbabák meghaltak, a sebesültek meghaltak. S ami legjobban kínzott: nem volt víz szomjunkat oltani, a nap két napon át tűzött ránk, és sehol árnyék. Sok férfi és asszony kigázolt a tengerre, s belefulladt, a hullám kivetette testüket a partra. És jöttek az istenverte legyek. Néhányan a szkúnerhez úsztak, de egy szálig lelőtték őket. És mi, akik éltünk, szántuk-bántuk, hogy büszkeségünkben el akartuk foglalni a háromárbocos szkúnert, amely tengeriuborkát halászni jött hozzánk.

A harmadik reggel kicsi csónakon odajött a három szkúner kapitánya s az a kormányos. Mindnyájan puskát és revolvert hoztak, és beszédet mondtak. Csak azért hagyják abba, mert megunták már az öldöklést, mondták nekünk. És mi mondtuk nekik, hogy szánjuk-bánjuk, soha többé fehér embert nem bántunk, és engedelmességünk jeléül homokot szórtunk a fejünkre. És a nők meg a gyerekek mind nagy jajgatást csaptak vízért, és így egy darabig semmit sem lehetett hallani a férfiak beszédéből. Aztán megmondták, mi a büntetésünk. Meg kell töltenünk a három szkúnert koprával és tengeriuborkával. És mi beleegyeztünk, mert víz kellett, és szívünk megtört, és tudtuk, hogy gyerekek vagyunk a harcban, ha a fehér emberrel harcolunk, aki úgy harcol, mint az ördög. És mikor minden beszédnek vége lett, a kormányos felállt, csúfolódott és üvöltött: „Hej! Hej! Hej!” Ezután eleveztünk kenuinkban, és vizet kerestünk.

És hetekig gürcöltünk: tengeriuborkát fogtunk, felfüstöltük, kókuszdiót gyűjtöttünk, és koprának dolgoztuk fel. Éjjel-nappal füstfellegek szálltak felfelé Ulong valamennyi szigetének valamennyi partján: fizettünk vétkes cselekedetünkért. Mert azokban a halálos napokban erősen az eszünkbe égették, hogy a fehér embert bántani nagy vétek.

Közben a szkúnerek megteltek koprával és tengeriuborkával, a mi fáinkról pedig eltűnt a kókuszdió, s egyszer a három kapitány és az a kormányos összehívott bennünket nagy beszédre. És azt mondták, igen örülnek, hogy tanultunk a leckéből, és mi tízezredszer is elmondtuk, hogy szánjuk-bánjuk, és többé nem csinálunk ilyesmit. És homokot is szórtunk a fejünkre. Akkor a kapitányok azt mondták, rendben van, de meg akarják mutatni nekünk, hogy nem felejtenek el, s ezért olyan varázslatot küldenek, amire mindig emlékezni fogunk, ha valamikor eszünkbe jutna fehér embert bántani. Ezután a kormányos még egyszer kicsúfolt bennünket, és üvöltött: „Hej! Hej! Hej!” Akkor hat emberünket, akiket rég holtnak hittünk, partra rakták az

egyik szkúnerről, és a szkúnerek vitorlát bontottak, és kifutottak a csatornán át a Salamon-szigetek felé.

A hat partra tett embert érte először a varázslat, amit a kapitányok visszaküldtek ránk.

- Nagy betegség támadt - vágtam közbe, mert rájöttem a cselfogásra. A szkúneren kanyaró-járvány volt, s a hat foglyot szántszándékkal megfertőzték.

- Igen, nagy betegség - folytatta Oti. - Hatalmas varázslat volt. A legöregebb emberek se hallottak még ilyenről. Akik a papjaink közül életben maradtak, azokat mi öltük meg, mert nem tudták legyőzni a varázslatot. A betegség terjedt. Mondom, tízezren álltunk, csípő csípőhöz, váll vállhoz szorulva a homokzátonyon. Mikor a betegség elhagyott bennünket, már csak háromezren éltek. És éhínség is támadt, mert minden kókuszdiónkból koprát csináltunk.

- Ő izé kereskedő - fejezte be Oti -, ő lenni, mint gané, ő lenni, mint döglött kagyló, ő nem kai-kai (megenni) igen sok büdös. Ő lenni, mint izé kutya, izé beteg kutya, sok légy lenni neki. Mi nem félni izé kereskedőnek. Mi félni, mert ő lenni fehér embernek. Mi tudni igen nagy sok nem jó ölni fehér ember. Izé beteg kutya kereskedő lenni neki sok fivér, fehér ember verekedni, mint ördög. Néha ő csinálni kanaka igen haragszik rá, és kanaka akarni őt megölni, kanaka gondolni varázslat, és kanaka hallani kormányos kiabálni: „Hej! Hej! Hej!” És kanaka nem megölni.

Oti felcsalizta a horgát egy tintahaldarabkával, amit fogával tépett ki az eleven, rángó szörnye-tegből, és horog és csali fehér lángokban süllyedt a fenékig.

- Cápajárás lenni vége - mondta.

- Azt hiszem, mi fogni sok izé hal.

Zsinórja vadul megrándult. Váltakozó fogással gyorsan beszedte, s nagy, tátogó tőkehalat dobott a kenu aljába.

- Nap jönni fel, én adni neki rohadt kereskedő ajándék nagy izé hal - mondta Oti.

Szász Imre fordítása

Mauki

Ötvenöt kilót nyomott. Haja gyapjas és negroid volt, a bőre fekete, sajátos, különleges fekete. Nem kékesfekete, sem vörösesfekete, hanem szilvafekete. Maukinak hívták, s főnök fiának született. Három tambója volt. Melanéziában a tabut hívják tambónak, s a tambo közeli rokona a polinéziai tabu szónak. Mauki a következő három dolgot tartotta tambónak: először, sosem szabad asszonnyal kezet fognia, asszony keze nem érintheti meg őt magát vagy személyes holmijait; másodszor, sosem ehet semmiféle ételt olyan tűzről, amelyen előbb kagylót főztek; harmadszor, sosem érintheti meg a krokodilt, s nem utazhat olyan kenun, amely a krokodilnak valamilyen részét viszi, még ha csak egy fogát is.

Mauki foga is fekete volt, de más árnyalatú: mélyfekete, vagy még inkább koromfekete. Anyja festette meg, egyetlen éjszaka leforgása alatt; bedörzsölte valami porrá tört ásvánnyal, melyet Port Adams mögött, a földcsuszamlásból ástak ki. Port Adams tengerparti falu Malaitán, Malaita pedig a legvadabb sziget a Salamon-szigetcsoportban - olyan vad, hogy sem a kereskedők, sem az ültetvényesek nem tudták rajta megvetni a lábukat; s a régi tengeriuborka-halászoktól és szantálfa-kereskedőktől kezdve, a mostani, ismétlőpuskával és benzinmotorral felszerelt munkástoborzókig egy sereg fehér embert öltek meg tomahawkkal vagy lágy hegyű Snider-golyóval. Ilyen Malaita ma is, a huszadik században, fő vadászterülete a munkástoborzóknak, akik meg-megszállják partjait munkásokért, azok meg elszegődnek, elszerződnek a szomszédos civilizáltabb szigetek ültetvényeire évi harmincdolláros bérért. Mert a szomszédos civilizáltabb szigetek bennszülöttjei már túl civilizáltak ahhoz, hogy ültetvényen dolgozzanak.

Mauki fülét átszúrták, nem egy, nem két, hanem néhány tucat helyen. Egyik kisebb lyukban agyagpipát hordott. A nagyobb lyukak túlságosan nagyok lettek volna erre a célra, a pipa kupakja átcsúszott volna rajtuk. Ami azt illeti, a legnagyobb lyukban mindkét oldalon rendszerint egy-egy tizenkét centiméter átmérőjű fadugót viselt. Durván számítva, az említett lyukak kerülete elérte a húsz centimétert. Mauki egyetemes ízlésű volt. A kisebb lyukakban üres töltényhüvelyeket, patkószegeket, rézcsavarokat, madzagdarabokat, kötelet, zöld levélfonadékot s alkonyat felé tűzvörös hibiszkuszvirágot hordott. Ebből kiderült, hogy zseb nélkül is kényelmesen elvolt. Azonfelül zsebe nem is lehetett, mert egész öltözéke néhány centiméteres vászondarabból állt. Hajában zsebkést viselt, pengéjét egyik gyapjas fürtre csattintotta. Legértékesebb holmijának egy porcelán csésze fülét tartotta; teknőscsont gyűrűre függesztette fel, azt pedig átfűzte az orrát kettéválasztó porcon.

De Maukinak a díszítés ellenére is kellemes arca volt, sőt akármilyen mértékkel mérjük is, egyenesen csinos arca, melanéziai viszonylatban pedig rendkívül jóképűnek számított. Egyetlen hibája volt csak: hiányzott róla az erő. Lágyan nőies, majdnem lányos volt, finom vonású, szabályos, vékony rajzú. Az álla gyenge volt s a szája is. Állkapcsa, orra, homloka nem sugározta az erőt, a jellemet. Csak a szemében lehetett észrevenni annak az ismeretlen tulajdonságnak a szikráit, ami akaratának nagyobbik részét jelentette, s amit mások nem értettek meg. Ez az ismeretlen tulajdonság merészségből, kitartásból, rettenthetetlenségből, képzelőerőből és ravaszságból állt; s ha valamilyen jellemének megfelelő és meglepő tettben kifejezésre jutott, Mauki környezete mindig álmélkodott.

Mauki apja Port Adams falu főnöke volt, Mauki tenger mellett nőtt fel, s jóformán kétéltű lett. Ismerte a halak, osztrigák életmódját, a zátony titkaiban úgy olvasott, mint a nyitott könyvben. A kenukhoz is értett. Egyéves korában tanult meg úszni. Hétéves korában teljes egy percig vissza tudta tartani a lélegzetét, s tízméteres vízben lebukott a fenékig. És hétéves korában

ellopták a bozótlakók, akik még úszni sem tudnak, s félnek a sós víztől. Mauki ezután csak távolról látta a tengert, a dzsungel nyiladékain át, vagy a magas hegyoldalak tisztásairól. Az öreg Fanfoa rabszolgája lett, aki vagy húsz széttört erdei falu főnöke volt Malaita hegyláncain; ezeknek a faluknak a füstje szolgáltatta csendes reggeleken a tengerjáró fehér embernek az egyetlen bizonyítékot, hogy a sziget belseje sűrűn lakott. Mert a fehérek nem hatoltak be Malaitára. Régebben megpróbálták, akkoriban, amikor aranyat kerestek, de fejük ott maradt, s azontúl a bozótlakó négerek kunyhóinak füstös szarufájáról vigyorgott alá.

Mauki tizenhét éves fiatal férfi volt, mikor Fanfoa dohánya kifogyott. Szörnyűségesen kifogyott. Nehéz idő járta minden falujára. Fanfoa hibát követett el. Suo kicsi öböl volt, nagy szkúner nem horgonyozhatott benne. Mangrove-fák vették körül, lombjuk a mély víz fölé hajolt. Csapda volt ez, s a csapdába két fehér ember hajózott be kicsi vitorlásán. Munkásokat kerestek, sok dohányt és árut hoztak magukkal, nem beszélve a három puskáról és a rengeteg lőszerről. Suónál nem laktak halásznépek, s a bozótlakók lenyomulhattak a tengerig. A kis vitorlás hatalmas forgalmat bonyolított le. Első nap húsz újonc iratkozott fel. Még a vén Fanfoa is elkötelezte magát. S ugyanaznap a húsz újonc lemetélte a két fehér ember fejét, megölte a legénységet, és elégette a vitorlást. Ezután vagy három hónapon át dugig volt dohány és áru minden erdei faluban. Akkor jött egy hadihajó, mérföldekről szórta a gránátot a hegyekbe, kiijesztette a népet a falujából, és még sűrűbb bozótba kergette. Utána a hadihajó szárazföldi csapatokat tett partra. Azok felégették a falvakat a dohánnyal és az áruval egyetemben. A kókusz- és banánfákat kivágták, a tároló-földeket gyökerestül feltúrták, a disznókat, csirkéket leölték.

Fanfoa tanult a leckéből, de közben kifogyott a dohánya. A fiatal férfiak pedig féltek, nem akartak munkástoborzó hajókra szegődni. Ezért parancsolta meg Fanfoa, hogy rabszolgáját, Maukit, vigyék le, és szegődtessék el fél láda dohányért meg késekért, baltákért, vászonért és gyöngyökért, s Mauki majd ledolgozza az előleget az ültetvényeken. Mauki ugyancsak félt, mikor a szkúner fedélzetére vitték. Mintha bárányt vezetnének a vágóhídra. A fehér emberek nagyon bősz istenteremtményei. Annak kell lenniük, másképp nem merészkednének állandóan Malaita partjára és öbleibe, ketten egy szkúneren, mikor mindegyik szkúner tizenöt-húsz feketét visz magával legénységnek, s gyakran nem kevesebb, mint hatvan-hetven fekete munkásújoncot is. Aztán meg veszélyes a parti lakosság is, váratlanul támad, s elpusztítja a szkúnert minden emberével. Bizony rettenetes lehet a fehér ember. Meg hát olyan varázsszerei vannak - puskák, amelyek sokat lőnek igen gyorsan, vas és réz jószágok, amelyek hajtják a szkúnert, ha nincs szél, és dobozok, amelyek úgy beszélnek és nevetnek, ahogyan az emberek beszélnek és nevetnek. Igen, és Mauki hallott egy fehér emberről, akinek olyan erős varázsszere volt, hogy ki tudta venni és vissza tudta tenni az összes fogát, ha akarta.

Maukit levitték a kabinba. Egyik fehér ember a fedélzeten őrködött, két revolverrel az övében. A másik fehér ember a kabinban ült, előtte könyv, amelybe furcsa jeleket és vonalakat írt. Úgy nézett Maukira, mintha disznó vagy madár lenne, belepillantott a hóna alá, és valamit írt a könyvbe. Azután odanyújtotta az íróbotocskát, Mauki éppen csak megérintette, s ezzel elszegődött a „Holdfény" Szappan Társaság ültetvényeire háromévi munkára. Azt nem magyarázták meg neki, hogy a vad fehér emberek akarata fogja majd kényszeríteni a szerződés betartására, s mögöttük, ugyanilyen szerepre, ott áll Nagy-Britannia egész hatalma és egész hajóhada.

Sok fekete volt a fedélzeten, sosem hallott távoli helyekről, a fehér ember beszélt velük, s ők kitépték a hosszú tollat Mauki hajából, rövidre vágták fürtjeit, és dereka köré élénksárga lava-lavát kötöttek. Több napot töltött a fedélzeten, és több földet és szigetet látott, mint amennyiről valaha is álmodott, aztán partra tették Új-Georgiában, és munkára fogták a földeken: dzsungelt kellett irtania, és nádfüvet vágnia. Akkor se kellett így dolgoznia, mikor

Fanfoa rabszolgája volt. S ő nem szeretett dolgozni. Hajnalban, még sötéttel kellett kelniük, s kétszer kaptak enni naponta. Hetekig nem kaptak mást, mint édesburgonyát, aztán meg hetekig csak rizst. Mauki nap nap után a kókusz belét vagdosta ki a héjából, és hosszú napokig és hetekig rakta a tüzet, amelyen a koprát füstölték, míg gyulladásba nem jött a szeme; akkor favágásra osztották be. Jó fejszés volt, s később a hídépítő csapathoz rakták. Egyszer büntetésből az útépítő bandához került. Időnként evezős volt a tehercsónakokon, mikor távoli partokról hordták be a koprát, vagy a fehér emberek kimentek dinamittal halászni.

Egyebek között megtanulta a *bêche-de-mer* angolt, s így minden fehér emberrel tudott beszélni, s a munkásokkal is, akik egyébként ezer különböző tájszólást beszéltek volna. Aztán megtudott egyet-mást a fehér emberekről, főleg azt, hogy megtartják a szavukat. Ha azt mondták valamelyik fiúnak, hogy kap egy dohányrudacskát, meg is kapta. Ha azt mondták valamelyik fiúnak, hogy palacsintává verik, palacsintává is verték minden alkalommal. Mauki nem tudta, mi az a palacsinta, de szerepelt a *bêche-de-mer*-ben, s úgy gondolta, hogy a vér meg a fog lehet, ami néha együtt jár a palacsintává veréssel. Még valamit megtanult: egyik fiút sem verik vagy büntetik meg, ha nem vét semmit. A fehér emberek még akkor se ütöttek, ha részegek voltak - ami gyakran megesett -, hacsak a fiúk meg nem szegtek valami szabályt.

Mauki nem szerette az ültetvényt. Gyűlölte a munkát, és főnök fia volt. Továbbá tíz év telt el, mióta Fanfoa ellopta Port Adamsból, és emésztette a honvágy. Honvágyában még Fanfoa rabszolgája is szívesen lett volna, így hát megszökött. Belevette magát a bozótba, azt tervezte, hogy átvergődik a déli partra, ellop egy kenut, és hazamegy Port Adamsba. De belázasodott, elfogták, s inkább holtan, mint elevenen visszavitték.

Másodszor két malaitai fiú társaságában szökött meg. Húsz mérföldnyire jutottak el a parton, s elbújtak egy malaitai szabados kunyhójában, aki ott a faluban lakott. De az éjszaka közepén két fehér ember jött, nem féltek a falu népétől, palacsintává verték a három szökevényt, megkötözték, mint a disznót, s belökték őket a tehercsónakba. De azt az embert, akinek a házában elbújtak - azt a repülő hajból, bőrből, fogakból ítélve alighanem palacsintavagdalékra verték, s evilági élete végéig elvették a kedvét attól, hogy szökött munkásokat rejtegessen.

Mauki egy évig gürcölt. Akkor megtették inasnak, finom ennivalót kapott, jó dolga volt, s könnyű munkája: tisztán tartotta a házat, whiskyt és sört szolgált fel a fehér embereknek a nap minden s az éjszaka legtöbb órájában. Ezt szerette, de Port Adamsot jobban szerette. Még két évet kellett leszolgálnia, de a két évet sokallta gyötrő honvágyában. Az egyéves szolgálat bölcsebbé tette, s most, hogy inas lett, jobb alkalom kínálkozott. Neki kellett tisztítania a puskákat, s tudta, hol lóg a fegyvertár kulcsa. Kitervelte a menekülést, s egy éjszaka tíz malaitai meg egy San Cristoval-i fiú lopózkodott ki a faházakból, s levonszolt egy tehercsónakot a parton. Mauki szerezte meg a kulcsot, amely nyitotta a csónak lakatját, és Mauki szerelte fel a csónakot egy tucat Winchesterrel, óriási mennyiségű lőszerrel, egy láda dinamittal, gyutaccsal, kanóccal és tíz láda dohánnyal.

Északnyugati monszun fújt, s éjidőben menekültek délnek; nappal félreeső, lakatlan szigetecskéken bújtak meg, vagy a nagyobb szigeteken a bozótba vonszolták tehercsónakjukat. Úgy jutottak el Guadalcanalig, félig megkerülték, s átvágtak az Elkerülhetetlen-szoroson Florida szigetéhez. Itt ölték meg a San Cristoval-i fiút, a fejét eltették, a többi részét megfőzték és megették. Malaita partja csak húsz mérföldnyire volt, de utolsó éjszaka az erős áramlat és a szembefújó szelek miatt nem sikerült elérniük. A napvilág még mindig céljuktól több mérföldnyire találta őket. De napvilággal arra jött egy kis vitorlás, két fehér ember ült rajta, és nem féltek a tizenkét puskával felfegyverzett tizenegy malaitai embertől. Maukit és társait visszavitték Tulagiba: ott lakott minden fehér emberek legnagyobb ura. És a nagy fehér úr ítélőszéket tartott, s utána egyenként kikötötték a szökevényeket, húsz korbácsütést mértek

rájuk, s tizenöt dollár bírságra ítélték őket. Aztán visszavitték a társaságot Új-Georgiába, s ott a fehér emberek sorra palacsintává verték és munkára fogták őket. De Mauki nem inaskodhatott tovább. Az útépítő csapathoz rakták. A tizenöt dollár bírságot a fehér emberek fizették ki, akiktől elszökött, s neki megmondták, hogy le kell dolgoznia, ami további hat hónap munkát jelentett. Az ellopott dohányból ráeső rész pedig újabb egyévi munkát szerzett neki.

Port Adams most három és fél évnyire volt, így hát egyik éjszaka ellopott egy kenut, megbújt a Manning-szoros szigetecskéin, kijutott a szorosból, és Ysabel-sziget keleti partja mentén igyekezett továbbjutni, de csak addig, míg útja kétharmadánál, a Meringe-lagúnában el nem fogták a fehér emberek. Egy hét múlva megugrott tőlük, és a bozótba vette magát. Ysabel-szigeten nem laktak erdei négerek, csak partiak, s azok mind keresztények voltak.

A fehér emberek ötszáz dohányrúd jutalmat tűztek ki, s valahányszor Mauki a partra merészkedett, s kenut akart lopni, a parti négerek megkergették. Négy hónap telt el így, akkor a jutalmat felemelték ezer rúdra, s Maukit elfogták és visszaküldték Új-Georgiára, az útépítő csapathoz. Mármost ezer dohányrúd ötven dollárt ér, és a jutalmat Mauki maga fizette meg, így hát további egy évet és nyolc hónapot kellett dolgoznia. Port Adams most ötévnyire távolodott el.

Maukit jobban gyötörte a honvágy, mint valaha, s nem arra biztatta, hogy csillapodjék le, viselkedjen jól, dolgozza le az öt évet, és menjen haza. Következő alkalommal a szökés pillanatában érték tetten. Ügyét Haveby úr, a „Holdfény” Szappan Társaság szigetbirtokának igazgatója elé vitték, aki javíthatatlannak minősítette. A társaságnak a Santa Cruz-szigeteken is voltak ültetvényei, sok száz mérföldnyire a tengeren, s oda küldték a Salamon-szigetek javíthatatlan munkásait. Odaküldtek Maukit is, bár sohasem érkezett meg. A szkúner megállt Santa Annában, s éjszaka Mauki partra úszott, ott ellopott a kereskedőtől két puskát, egy láda dohányt, és elindult kenun Cristoval felé. Malaita most északra feküdt, ötven-hatvan mérföldnyire. De mikor neki akart vágni az útnak, kisebb vihar kapta el, s visszahajtotta Santa Annába, ahol a kereskedő vasra verte s fogva tartotta, amíg a szkúner vissza nem érkezett Santa Cruzból. A két puskát visszaszerezte a kereskedő, de a láda dohánnyal megterhelték Maukit újabb egy év erejéig. Most már összesen hat évvel tartozott a társaságnak.

Visszatértében Új-Georgia felé, a szkúner lehorgonyzott a Marau-szorosban, amely Guadalcanal délkeleti csúcsán van. Mauki bilinccsel a csuklóján partra úszott, és a bozótba menekült. A szkúner továbbment, de az ottlakó „Holdfény”-kereskedő ezer dohányrudat tűzött ki jutalmul, s az erdei négerek odavitték neki Maukit, ez alkalommal további egy évvel és nyolc hónappal gazdagabban. Újra elillant, mielőtt a szkúner befutott volna; most tehercsónakon, a kereskedő egy láda dohányának kíséretében. De az északnyugati szél Ugira sodorta, ahol a keresztény bennszülöttek ellopták a dohányát, őt magát pedig átadták az ott székelő „Holdfény”-kereskedőnek. A dohány, amit a bennszülöttek elloptak, újabb egy évet jelentett, s most nyolc és fél évről szólt a nóta.

- Elküldjük a Lord Howe-szigetre - mondta Haveby úr. - Ott van Bunster, intézzék el a dolgot egymás között. Nagy hecc lesz, akár Mauki intézi el Bunstert, akár Bunster Maukit, s mi mindkét esetben jól járunk.

Ha az ember elhagyja a Meringe-lagúnát az Ysabel-szigeten, és iránytű szerint pontosan északnak kormányoz, százötven mérföldes utazás után kiemelkednek előtte a tengerből Lord Howe korall-homokpartjai. Lord Howe vagy százötven mérföld kerületű földgyűrű, szélessége néhány száz méter a legszélesebb pontján, s helyenként három méterrel emelkedik a tenger színe fölé. A gyűrű közepén hatalmas, itt-ott korallfoltokkal tarkított lagúna van. Lord Howe sem földrajzilag, sem néprajzilag nem tartozik a Salamon-szigetekhez. Korallzátony, a

Salamon-csoport tagjai meg magas szigetek; népe és nyelve polinéziai, a Salamon-szigetek lakói pedig melanéziaiak. Lord Howe-t az a nyugatnak tartó polinéziai vándorlás népesítette be, amely még ma is folyik: a délkeleti passzátszél partjaira sodorta a nagy, egyensúlyozóval felszerelt kenukat. Az is nyilvánvaló, hogy az északnyugati monszun idején eljutott ide valami kis melanéziai áramlat is.

Senki se megy soha Lord Howe-ra vagy Ontong Jávára, ahogy néha hívják. Thomas Cook és fiai nem árusítanak ideszóló jegyeket, s a turisták nem is sejtik létezését. Még csak egy fehér hittérítő sem lépett partjára. Ötezer bennszülött lakosa éppoly békés, mint amilyen primitív. De nem voltak mindig ilyen békések. A *Tengerészeti Útmutató* ellenségesnek és alattomosnak írja le őket. De azok az emberek, akik a *Tengerészeti Útmutató*-t összeállítják, sosem hallottak a bennszülöttek lelkében végbement változásról. Nem is olyan régen megtámadtak egy nagy bárkát, és megöltek minden embert, a másodkormányos kivételével. Az életben maradott megvitte a hírt testvéreinek. Három kereskedelmi szkúner kapitánya tért vele vissza Lord Howe-ra. Egyenest bevitorláztak a lagúnába, s kezdték hirdetni a fehér ember evangéliumát, azt, hogy csak fehér ember ölhet meg fehér embert, s az alacsonyabb rendű fajok nem emelhetnek rá kezet. A szkúnerek fel és alá vitorláztak a lagúnában, rombolva és pusztítva. A keskeny homokgyűrűről nem lehetett szökni, nem volt bozót, ahova a bennszülöttek elmenekülhettek volna. Mihelyt a fehérek észrevettek egy férfit, lelőtték, eltűnni meg nem lehetett a szemük elől. A falvakat felégették, a kenukat összetörték, a csirkéket, disznókat leölték, s az értékes kókuszfákat kidöntötték. Egy hónapig folyt ez, akkor elvitorláztak a szkúnerek; de a fehér embertől való félelmet beleégették a szigetlakók lelkébe, s azok soha többé nem vetemedtek arra, hogy egyet is bántsanak.

Max Bunster volt az egyetlen fehér ember Lord Howe-n, s a mindenütt jelenlevő „Holdfény" Szappan Társaság alkalmazottjaként kereskedett. És a Társaság Lord Howe-n kvártélyozta el, mert azonkívül, hogy meg akart szabadulni tőle, ennél eldugottabb helyet nem talált. A Társaság csak azért nem vált meg tőle, mert nehezen talált volna mást a helyére. Bunster nagy, tagbaszakadt német volt, - egy kereke hiányzott. Jótékony meghatározás, ha félnótásnak nevezzük. Szájas volt és gyáva, s háromszor akkora vadember, mint bármelyik vadember a szigeten. Gyáva lévén, durvasága is gyávaságra vallott. Mikor a Társaság szolgálatába lépett, Savóra küldték. Később egy tüdőbajos gyarmati embert küldtek leváltására, de ezt összeverte, s roncsként küldte vissza azon a szkúneren, amely odavitte.

Haveby úr ezután egy ifjú yorkshire-i óriást küldött Bunster helyére. A yorkshire-inek az volt a híre, hogy jobban szeret verekedni, mint enni. De Bunster nem verekedett. Jámbor báránykénti viselkedett - tíz napig, míg a yorkshire-it földhöz nem vágta a láz és a vérhas együttes rohama. Akkor Bunster nekiment, s földhöz vágta, és vagy hússzor beletiport. De félt, hogy baj lesz, ha áldozata felépül, s vitorlással Guvutuba menekült, ahol tovább gyarapította jó hírét, mert összevert egy fiatal angolt, akinek már előbb búr golyó nyomorította meg mindkét csípejét.

Ekkor elküldte Haveby úr Bunstert Lord Howe-ra, erre az isten háta mögötti helyre. Bunster egy szkúnerrel érkezett oda, s azzal ünnepelte meg partraszállását, hogy elpusztított fél láda gint, és elpáholta a koros, asztmás kormányost. Mikor a szkúner elment, lerendelte a kanakákat a partra, és kihívta őket; fél láda dohányt ígért annak, aki birkózásban földhöz tudja vágni. Három kanakát földhöz vágott, a negyedik egykettőre lefektette őt, de dohány helyett golyót kapott a tüdejébe.

Így kezdődött Bunster uralma Lord Howe szigetén. Háromezer ember lakott a legnagyobb faluban; de még fényes napvilágnál is elmenekültek, ha ő arra járt. Még a kutyák meg a disznók is elkotródtak az útból, s a király sem röstellt gyékény alá rejtőzni. A két főminiszter örökké rettegett Bunstertől, mert az sosem tárgyalta meg a vitás ügyeket, hanem odavágott az öklével.

És Maukit Lord Howe-ra küldték, hogy nyolc és fél hosszú éven át dolgozzék Bunsternek. Lord Howe-ról nem lehetett elmenekülni. Bunster és ő jóban-rosszban össze voltak láncolva. Bunster száz kilót nyomott. Mauki ötvenötöt. Bunster degenerált állat volt. Mauki pedig primitív vadember. És mindkettő a maga szokásai, akarata után igazodott. Mauki nem is sejtette, milyen gazdának kell dolgoznia. Nem figyelmeztették, és magától értetődőnek tartotta, hogy Bunster olyan, mint a többi fehér ember: sok whiskyt iszik, uralkodó, törvényhozó, aki mindig állja a szavát, és ok nélkül sohasem üt. Bunster előnyben volt. Ő mindent tudott Maukiról, s előre csámcsogott, hogy markába kaparinthatja. Utolsó szakácsának eltört a karja, kiugrott a válla, s Bunster megtette Maukit szakácsnak és mindenes inasnak.

S Mauki megtanulta, hogy egyik fehér ember ilyen, a másik olyan. Még aznap, mikor a szkúner eltávozott, parancsot kapott, hogy csirkét vegyen Szamiszitől, a bennszülött tonga hittérítőtől. De Szamiszi áthajózott a lagúnán, és csak három nap múlva szándékozott visszatérni. Mauki hazament a hírrel. Felkapaszkodott a meredek lépcsőn (a ház oszlopokon állt, négy méter magasan a homok fölött), s belépett a nappali szobába, jelentést tenni. A kereskedő követelte a csirkét. Mauki kinyitotta a száját, hogy elmagyarázza a hittérítő távollétét. De Bunstert nem érdekelte a magyarázat. Ököllel odavágott. Az ütés a száján érte Maukit, és felemelte a levegőbe. Egyenesen kirepült az ajtón, keresztül a keskeny verandán, áttörte a felső korlátot, és lezuhant a földre. Ajka zúzott, formátlan húsdarabbá vált, szája tele volt vérrel és törött foggal.

- Majd megtanulod, hogy nekem nem lehet visszapofázni! - ordította a kereskedő vörösen a dühtől, s lenézett rá a törött korlát fölött.

Ilyen fehér emberrel Mauki sosem találkozott, s elhatározta, hogy összehúzódik, és nem csinál hibát. Látta, mikor Bunster a csónakos fiúkat összeverte, s egyiket három napig étlen-szomjan vasban tartotta, mert evezés közben eltört egy tartóvillát. Aztán meg hallotta a falu pletykáját, és értesült róla, miért szerzi magának Bunster immár a harmadik feleséget - köztudomásúlag erőszakkal. Első és második felesége temetőben feküdt, a fehér korallhomok alatt, korallsziklatábla állt a fejüknél meg a lábuknál. Meghaltak, s az a hír járta, hogy Bunster halálra verte őket. A harmadik feleségnek is rossz sora volt. Ezt Mauki maga láthatta.

De semmi módon nem lehetett elkerülni, hogy meg ne sértse a fehér embert, akit, úgy látszik, sértett az egész élet. Ha Mauki hallgatott, megütötte, és mogorva állatnak nevezte. Ha beszélt, megütötte, mert visszaszájalt. Ha komoly volt, Bunster cselszövéssel vádolta, és előlegképpen elrakta; ha erőnek erejével mosolygott, és vidám képet vágott, Bunster azzal vádolta, hogy kiröhögi urát és parancsolóját, és megkóstoltatta vele a botot. Bunster ördög volt. A falu már elbánt volna vele, ha nem emlékszik a három szkúnertől kapott leckére. El is bánnak vele mindenképpen, ha van bozót, ahova elmeneküljenek. De így a fehér ember, bármelyik fehér ember meggyilkolása hadihajót hozna rájuk, az pedig megölné a vétkeseket, és kivágná az értékes kókuszfákat. Aztán a csónakos fiúk, azok is végképp rászánták magukat, hogy véletlenül vízbe fojtják Bunstert, mihelyt alkalmuk lesz felbillenteni a vitorlást. Hanem Bunster ügyelt rá, hogy a csónak ne boruljon fel.

Mivel Mauki más fajtából származott, s mivel nem szökhetett meg, amíg Bunster él, elhatározta, hogy elkapja a fehér embert. De hát sose nyílott rá alkalma. Bunster mindig készenlétben állt. Revolverét éjjel-nappal keze ügyében tartotta. Senkit sem engedett a háta mögé kerülni: ezt Mauki is megtanulta, miután többször leütötték. Bunster tudta, hogy jobban kell tartania a jámbor, egyenesen bájos arcú malaitai fiútól, mint Lord Howe-sziget egész lakosságától; ezért fokozott lelkesedéssel hajtotta végre kínzási tervét. És Mauki összehúzódott, tűrte a büntetéseket, és várt.

Minden más fehér ember tiszteletben tartotta tambóit, Bunster nem. Mauki heti dohány-járandósága két rúd volt. Bunster odaadta a feleségének, s Maukinak az ő kezéből kellett volna átvennie. De ezt tambója tiltotta, s Mauki dohány nélkül maradt. Ugyanígy hagyott el jó néhány étkezést, és jó néhány napon át éhezett. Bunster a lagúnában tenyésző nagy kagylókból akart vele levest csináltatni. Mauki nem engedelmeskedhetett, mert a kagyló tambo volt. Hatszor egymás után tagadta meg, hogy hozzányúljon a kagylóhoz, s gazdája hatszor leütötte. Bunster tudta, hogy a fiú inkább meghal, de tiltakozását lázongásnak nevezte, és megöli, ha talál másik szakácsot helyette.

A kereskedő egyik kedves tréfája volt, hogy elkapta Mauki gyapjas fürtjeit, és fejét a falhoz verte. A másik tréfája meg az, hogy egy óvatlan pillanatban lecsapott Maukira, és húsába nyomta szivarja égő végét. Bunster ezt oltásnak hívta, s Mauki jó sok oltást kapott minden héten. Egyszer Bunster dühében kitépte a csészefület Mauki orrából, s egészen kiszakította orrporcán a lyukat.

- Micsoda pofázmány! - jegyezte meg, mikor szemügyre vette az általa okozott kárt.

A cápa bőre olyan, mint a dörzspapír, de a rája bőre ráspoly. A Dél-tengereken a bennszülöttek fareszelőnek használják, azzal simítják le a kenut és az evezőket. Bunster rájabőrből csinál-tatott kesztyűt. Mikor először kipróbálta Maukin, nyakától a hónaljáig leszedte hátáról a bőrt. Bunster el volt ragadtatva. Feleségével is megkóstoltatta a kesztyűt, és alaposan kipróbálta a csónakos fiúkon. A főminiszterek is odajárultak hozzá fejenként egy-egy simogatásért, s vigyorogniuk kellett, mintha az egész csak tréfa volna.

- Nevessetek, a fene egyen meg, nevessetek! - adta meg Bunster a végszót.

Maukinak jutott ki a legnagyobb rész a kesztyűből. Nap el nem múlott a kesztyű simogatása nélkül. Maukiról néha akkora darabon hiányzott a felhám, hogy éjszaka nem tudott aludni, s a tréfás Bunster úr gyakran újra nyers húsig tépte fel a félig gyógyult felületet. Mauki türelmesen várt tovább, s biztosra vette, hogy előbb-utóbb eljön az ő ideje. És tudta, a legapróbb részletig, mit fog tenni, ha eljön az idő.

Egy nap Bunster olyan kedvében ébredt, hogy a világmindenséget palacsintává akarta verni. Maukin kezdte és Maukin végezte, közben leütötte a feleségét, és agyonpüfölte a csónakos fiúkat. Reggelinél mosléknak nevezte a kávét, s a csésze gőzölgő tartalmát Mauki arcába borí-totta. Tízkor Bunstert rázta a malária, s félóra múlva tüzelt a láztól. Nem közönséges roham volt. Gyorsan veszélyessé vált, s feketevíz-lázzá fejlődött. Múltak a napok, Bunster egyre gyengébb és gyengébb lett, soha fel nem kelt az ágyból. Mauki várt és figyelt, s közben bőre végre egyszer begyógyulhatott. Megparancsolta a fiúknak, hogy húzzák partra a csónakot, vakarják le a fenekét, és egészében javítsák ki. A fiúk azt hitték, Bunstertől származik a parancs, és engedelmeskedtek. De Bunster ezalatt eszméletlenül feküdt, s nem parancsolgatott. Eljött Mauki ideje, de ő még várt.

Mikor Bunster túljutott a betegség komiszán, eszméletre tért s gyógyulóban volt, Mauki bepakolta kevéske cókmókját, a porcelán csészefüllel együtt a ládájába. Aztán átment a faluba, és tanácskozott a királlyal meg a két főminiszterrel.

- Ő fickó Bunster, ő lenni jó fickó, ti szeretni sok? - kérdezte.

Azok egyhangúlag kijelentették, hogy egyáltalán nem szeretik a kereskedőt. A miniszterek elpanaszolták mindazt a méltánytalanságot és keservet, ami rajtuk esett. A király összeroppant és sírt. Mauki nyersen félbeszakította:

- Ti ismerni engem... én nagy izé úr én országom. Ti nem szeretni ő izé fehér úr. Én nem szeretni ő. Sok jó, ha ti tenni száz kókusz, kétszáz kókusz, háromszáz kókusz, vitorlás mellé. Ő lenni vége, ti menni aludni, jó izé. Összes kanaka aludni jó izé. Közben nagy zaj izé házon, ti nem tudni hallani nagy izé zaj. Ti összesen aludni erős izé igen nagyon.

Hasonló módon tárgyalt Mauki a csónakos fiúkkal. Aztán megparancsolta Bunster feleségének, hogy térjen vissza családjához. Ha az asszony tiltakozik, Mauki pácba kerül, mert tambója tiltotta, hogy kezet emeljen rá.

Mikor a ház elnéptelenedett, Mauki belépett a hálószobába, ahol a kereskedő szunyókált. Először elszedte a revolvereket, majd kezére húzta a rája-kesztyűt. Bunster egy ütéstől kapott észbe, ami levitte a bőrt végig az orráról.

- Jó izé, eh? - vigyorgott Mauki két ütés közt; egyik lehúzta húsig a kereskedő homlokát, másik megnyúzta a fele arcát.

- Nevess, a fene egyen meg, nevess.

Mauki alapos munkát végzett, s a házukban megbújó kanakák hallották a „nagy izé zajt", amit Bunster csapott, s amivel nem hagyott fel vagy egy óra hosszat.

Mauki, miután befejezte, levitte a vitorláshoz a csónakiránytűt, az összes puskát és lőszert, utána pedig dohányosládákat rakott fel. Éppen ezzel foglalatoskodott, mikor valami ocsmány, bőr nélküli lény jött ki a házból, sikoltozva lerohant a parton, elesett, és kalimpálva, vartyogva feküdt a homokban az égő napon. Mauki arra nézett és habozott. Aztán odament, levágta a fejét, gyékénybe csavarta, és berakta a csónak farládájába.

A kanakák ezen a hosszú, forró napon mélyen aludtak, és nem látták, mikor a vitorlás kifutott a szoroson, délnek fordult, és nekifeszült a délkeleti passzátszélnek. És nem látták a vitorlást, míg meg nem tette hosszú útját Ysabelig, sem később, mikor onnan nagy fáradsággal átvergődött Malaitára. Mauki Port Adamsban kötött ki, s olyan vagyona volt puskában és dohányban, mint senkinek addig. De nem maradt ott. Levágta egy fehér ember fejét, és csak a bozótban találhatott menedéket, így hát visszament az erdei falvakba, lelőtte a vén Fanfoát és fél tucat főemberét, és megtette magát valamennyi falu főnökének. Mikor apja meghalt, s Mauki jutott uralomra Port Adamsban, a parti lakosok és erdei négerek összefogtak; és ez a szövetség lett a legerősebb Malaita kétszáz harcos törzse között.

Mauki jobban félt a mindenható „Holdfény" Szappan Társaságtól, mint a brit kormánytól, s egy nap üzenetet kapott a bozótban: emlékeztették, hogy nyolc és fél évi munkával tartozik a Társaságnak. Kedvező választ küldött vissza, s akkor megjelent a kikerülhetetlen fehér ember, a szkúner kapitánya, az egyetlen fehér ember, aki Mauki uralma alatt a bozótba merészkedett, és elevenen tért vissza. Ez az ember nemcsak hogy visszatért, hanem hozott magával hétszázötven dollárt aranypénzben - nyolc és fél évi munka pénzbeli értékét, no meg bizonyos puskák és dohányosládák beszerzési árát.

Mauki már nem ötvenöt kilót nyom. Hasa háromszorosa a régi méretének. Négy felesége van és sok egyéb holmija - sok puskája, revolvere, egy porcelán csészefüle és kitűnő gyűjteménye erdei négerek fejéből. De az egész gyűjteménynél értékesebb egy tökéletesen füstölt, szárított fej, homokszínű hajjal, sárgás szakállal. Ezt Mauki a legfinomabb rostú lava-lavába csavarta, s úgy őrzi. Ha a birodalmán kívüli falvak ellen indul háborúba, minden alkalommal elővesszi ezt a fejet, és fűpalotájába húzódva, egyedül, hosszan, ünnepélyesen szemléli. Ilyenkor a halál csendje borul a falura, még a legkisebb porontyok se mernek nyikkanni. A fejet tartják Malatián a legerősebb varázsszernek és belőle származtatják Mauki minden hatalmát.

Szász Imre fordítása

A pogány

Először hurrikánban találkoztam vele; a hurrikánt ugyanazon a szkúneren álltuk ki, de őt csak akkor vettem észre, mikor a szkúner darabokra hullott alattunk. Kétségkívül láttam a többi kanaka matróz közt a fedélzeten, de tudatosan nem tartottam számon, mert a Petite Jeanne meglehetősen zsúfolt volt. A nyolc vagy tíz kanaka tengerészen, a fehér kapitányon, kormányoson, rakománymesteren s a hat első osztályú utason kívül még vagy nyolcvanöt fedélzeti utast hozott Rangiorából: paumotu- és tahitibelieket, férfiakat, nőket és gyerekeket, mindegyiket az utazóládájával, nem beszélve az alvógyékényekről, pokrócokról, ruhásbatyukról.

A Paumotu-szigeteken véget ért a gyöngyhalászat, és a munkások mentek haza Tahitiba. Mi hatan, első osztályú utasok, gyöngykereskedők voltunk. Két amerikai, Ah Csun (a legfehérebb kínai, akit életemben láttam), egy német, egy lengyel zsidó, s velem együtt lett ki a fél tucat.

Jól jövedelmezett az évad. Egyikünk sem panaszkodhatott, de a nyolcvanöt fedélzeti utas sem. Mindnyájan jól kerestünk, s mindnyájan pihenni és szórakozni akartunk Papeetében.

Persze, a Petité Jeanne-t túlterhelték. Csak hetventonnás volt, s nem lett volna szabad a tizedét se szállítania annak a tömegnek, amit a fedélzetére vett. A fedélzeti rácsok alatt dugig raktáktömték koprával[8] és gyöngykagylóval. Még a kormányház is tele volt kagylóval. Csuda volt, hogy a matrózok irányítani tudták a hajót. A fedélzeten nem lehetett mozogni. A mellvéden kellett ide-oda mászniuk.

Éjszaka az alvókon jártak, akik, esküszöm, kettős rétegben borították el a fedélzetet. Ó! és disznók és csirkék is voltak a fedélzeten, és zsákszámra yam-gyökér, és minden elképzelhető helyet ivókókuszdió-füzérek és banánfürtök tarkítottak. Az elő- és a fővitorla között mindkét oldalon köteleket feszítettek ki, olyan magasságban, hogy az előkeresztrúd éppen el tudott lengeni fölöttük; s mindegyik kötélen legalább ötven fürt banán lógott.

Komisz útnak ígérkezett, még ha meg is tesszük két vagy három nap alatt; ennyi idő kellett volna, ha a délkeleti passzátszelek élénken fújnak. De nem fújtak. Az első öt óra után a passzát vagy egy tucatnyi bágyadt sóhajjal elhalt. A szélcsend kitartott egész éjjel és másnap is - vakító, üveges szélcsend, s már az is fejfájást okozott, ha az ember arra gondolt, hogy kinyitja a szemét, és körülnéz.

A második napon meghalt egy ember - egy Húsvét-szigetről való bennszülött, aki az évad során a legjobb búvár volt a lagúnában. Himlő: az vitte el; bár nem érem fel ésszel, hogyan került himlő a hajóra, hiszen egyetlen esetről sem hallottunk a parton, mikor elhagytuk Rangiorát. De hát itt volt: himlő; egy ember meghalt, három másik meg kidűlt.

Semmit sem tehettünk. Nem különíthettük el a betegeket, és nem ápolhattuk őket. Úgy össze voltunk zsúfolva, mint a heringek. Semmit sem lehetett tenni a halálesetet követő éjszaka után. Ezen az éjszakán a kormányos, a rakománymester, a lengyel zsidó és négy bennszülött búvár elszökött a nagy tehercsónakon. Soha többé nem hallottunk róla. Reggel a kapitány tüstént megfúratta a többi csónakot, s ott álltunk megfürödve.

Aznap ketten haltak meg; következő nap hárman; aztán nyolcra ugrott a halálesetek száma. Érdekes volt látni, hogyan fogadjuk. A bennszülöttek például a tompa, egykedvű félelem állapotába zuhantak. A kapitány - francia ember, Oudouse-nak hívták - nagyon ideges lett és

---

[8] A kókuszdió szárított bele; szappangyártásnál használják.

bőbeszédű. Szabályos sokkot kapott. Nagydarab, vastag ember volt, legalább száz kilót nyomott, s hamarosan egy reszkető, zsíros kocsonyahegy élethű ábrája lett.

A német, a két amerikai és jómagam felvásároltuk az összes skót whiskyt, és attól fogva kitartottunk a részegségben. Az elmélet gyönyörű volt, nevezetesen: ha folyton alkoholban áztatjuk magunkat, minden himlőbacilus, ami érintkezésbe kerül velünk, azonnal salakká ég. És az elmélet bevált, bár meg kell vallanom, hogy sem Oudouse kapitányt, sem Ah Csunt nem támadta meg a betegség. A francia nem ivott, Ah Csun pedig napi egy pohárra korlátozta fogyasztását.

Szép kis mulatság volt. A nap éppen a fejünk felett sütött. Szél nem fújt, kivéve a gyakori szélrohamokat, melyek legkevesebb öt percig s legfeljebb félóráig dühöngtek, aztán befejezésül esővel árasztottak el bennünket. A szörnyű nap minden szélroham után előjött, és párát szívott fel az ázott fedélzetről.

A páráért nem rajongtunk. A halál párája volt, tele millió és millió bacilussal. Mindig ittunk egyet, ha láttuk felfelé szállni a holtakról és haldoklókról, és kivételesen erősen keverve, többnyire még két vagy három pohárral felhajtottunk. Azt is rendszeresítettük, hogy többszörös ráadást iszunk, valahányszor kidobják a halottakat a cápáknak, amelyek valósággal rajzoltak körülöttünk.

Egy hétig ment így, akkor elfogyott a whisky. Jó is, hogy így történt, másképp aligha élnék ma. Csak józan ember vergődhetett át az elkövetkező eseményeken, ezt nyilván önök is belátják, ha megemlítem azt az apróságot, hogy csak ketten vergődtünk át. A másik a pogány volt - legalábbis ezen a néven nevezte Oudouse kapitány abban a pillanatban, amikor tudomást vettem létéről. No de ne vágjunk az események elébe.

A hét végén, mikor a whisky elfogyott, s a gyöngykereskedők kijózanodtak, véletlenül a barométerre pillantottam, amely a kabinfeljáróban függött. A Paumotu-szigeteken általában huszonkilenc-kilencvenet mutat, de az sem szokatlan látvány, ha huszonkilenc-nyolcvanöt és harminc, sőt harminc egész nulla öt között ingadozik; de ott látni, ahol én láttam: lenn huszonkilenc-hatvankettőn, elegendő volt, hogy kijózanítsa a legrészegebb gyöngykereskedőt, aki valaha is skót whiskyben égette salakká a himlőbacilusokat.

Felhívtam rá Oudouse kapitány figyelmét, s ő közölte velem, hogy órák óta figyeli a süllyedést. Nem sokat tehetett, de azt a keveset a körülményekhez képest jól csinálta. Bevonatta a kis vitorlákat, a nagy vásznakat viharra állíttatta be, mentőköteleket bontatott, és várta a szelet. Azután tévedett csak, mikor a szél megérkezett. Úgy állíttatta be a hajót, hogy bal meneten kapja a szelet, ami helyes is az egyenlítőtől délre, ha - és itt a bökkenő -, *ha* az ember *nem* esik a hurrikán fő útvonalába.

Mi a fő útvonalba estünk. Láttam a szél állandó erősödésén és a barométer ugyancsak állandó zuhanásán. Én azt akartam, hogy forduljunk meg, és rohanjunk a bal oldali széllel, míg a barométer süllyedése meg nem szűnik, s akkor álljunk meg... Vitatkoztunk, a kapitány végül idegrohamot kapott, de mozdulni nem mozdult. Az volt a legfőbb baj, hogy a többi gyöngykereskedőt nem tudtam pártomra állítani. Egyáltalán, ki vagyok én, hogy többet tudjak a tengerről és a tenger dolgairól, mint egy szabályszerűen minősített kapitány? Láttam, ez jár az eszükben.

A tenger persze félelmetesen felbolydult a széllel, és sohasem fogom elfelejteni az első három hullámot, amely hátára vette a Petité Jeanne-t. A hajó lezuhant, ahogy álló bárkák szoktak néha, és az első hullám teljesen elintézte. A mentőköteleknek csak az erősek látták hasznát, de azok sem sokat értek vele, mikor asszonyok és gyerekek, banánok és kókuszdiók, disznók és

utazóládák, betegek és haldoklók egyetlen tömör, sikoltozó, nyögő masszában sodródtak végig a hajón.

A következő hullám elborította a Petité Jeanne-t a mellvédek pereméig; s amikor a hajó tatja lesüllyedt, orra égnek szökkent, az egész nyomorúságos ember- és poggyászrakomány hátraömlött. Eleven zuhatag volt ez. Fejjel előre, lábbal előre, oldalt, át- és áthengeredve, tekeregve, rángatózva, kifacsarodva, összenyomorodva zuhantak. Egyik-egyik elkapott néha egy támfát vagy kötelet; de a hátulról alázúduló testek súlya leszakította.

Egy ember fejjel előre egyenest nekizúdult a jobb oldali kikötőcölöpnek. Úgy tört szét a feje, mint a tojás. Láttam, mi jön, felugrottam a kabinsor tetejére, s onnan bele a fővitorlába. Ah Csun és az egyik amerikai követni akart, de egy ugrással előttük jártam. Az amerikai elsodródott, s átrepült a hajófaron, mint a szalmaszál. Ah Csun elkapta a kormány egyik küllőjét, és mögéje perdült. De egy izmos raratonga vahine (asszony) - nyomott vagy száztíz kilót - nekilódult, és fél karját a kínai nyaka köré fűzte. Ah Csun a másik kezével a kormánynál álló kanaka matrózba kapaszkodott; és éppen abban a pillanatban a szkúner átlódult a jobb oldalára.

A víz és a testek áradata, ami a bal oldali átjárón hömpölygött alá a kabin és a mellvéd között, hirtelen megfordult, és jobbra özönlött. A vahine, Ah Csun, a kormányzó matróz - mindnyájan elsodródtak; és esküszöm, láttam, hogy Ah Csun egy bölcs megnyugvásával vigyorgott rám, mikor átrepült a korlát felett és elmerült.

A harmadik hullám - hármójuk közül a legnagyobb - nem vitt véghez ilyen nagy pusztítást. Mire odaért, csaknem mindenki a kötélzeten lógott. A fedélzeten egy tucat hörgő, félig megfulladt, félig bódult szerencsétlen hentergett, vagy próbált biztonságos helyre mászni. Lerepültek a fedélzetről, akárcsak a két megmaradt csónak roncsa. A többi gyöngykereskedőnek s jómagamnak két hullám között sikerült vagy tizenöt asszonyt és gyereket a kabinba mentenünk, ott bezártuk őket. Nem sok jó származott belőle szegény teremtésekre a végén.

Szél? Tapasztalataim alapján el nem hittem volna, hogy szél így fújhasson, ahogyan ez fújt. Nem lehet leírni. Hogyan lehetne leírni a lidércnyomást? Mert ez a szél lidércnyomás volt. Letépte testünkről a ruhát. *Letépte*, mondom, és komolyan mondom. Nem kérek senkit, hogy higgyen nekem. Csak elmesélek valamit, amit láttam és éreztem. Vannak pillanatok, mikor magam sem hiszem el. De átéltem, s ennyi elég. Aki ezzel a széllel szembefordult, az nem maradt életben.

Szörnyűséges volt, s a legszörnyűségesebb az volt benne, hogy erősödött, folyton erősödött.

Képzeljenek el millió és millió tonna homokot. Képzeljék el, hogy ez a homok kilencven, száz, százhúsz vagy még több mérföldes óránkénti sebességgel süvít. Aztán képzeljék el azt is, hogy ez a homok láthatatlan, tapintani nem lehet, és mégis megtartja a homok egész súlyát és sűrűségét. Képzeljék el mindezt, s akkor halványan sejthetik, milyen is volt az a szél.

A homok talán nem is jó hasonlat. Gondolják iszapnak, láthatatlan, megfoghatatlan, súlyos iszapnak. Nem, még ez is kevés. Képzeljék el, hogy a levegő minden molekulája magában egy-egy iszapzátony. Aztán próbálják meg elképzelni az iszapzátonyok tömeges hatását. Nem, nem tudom érzékeltetni. A nyelv képes talán kifejezni az élet átlagos jelenségeit, de aligha fejezheti ki ilyen óriási szélfúvás jelenségeit. Jobb lett volna, ha kitartok eredeti szándékom mellett, s nem kísérletezem a leírással.

Ennyit mondok csak: a tengert, amely kezdetben felkavarodott, leverte a szél. Sőt: úgy látszott, mintha a hurrikán bendője felszívná az egész tengert, és ott pörgetné, abban a térségben, amit előbb levegő foglalt el.

Persze, a vitorláink rég eltűntek. De Oudouse kapitány olyasmit tartogatott a Petité Jeanne-on, amit sohasem láttam még dél-tengeri szkúneren: tengeri horgonyt. Kúp alakú vászonzsák ez, a száját óriási vasabroncs tartja nyitva. A tengeri horgonyt olyanformán kantározzák fel, mint a papírsárkányt, s úgy kap a vízbe, mint a sárkány a levegőbe, egy különbséggel: a tengeri horgony megmarad közvetlenül az óceán felszíne alatt, függőleges helyzetben. A szkúnerrel aztán hosszú kötél kapcsolja össze. Ennek eredményeképpen a Petite Jeanne szembefordult a széllel, az érkező hullámokkal, s úgy hánykódott.

A helyzet valóban kedvező lett volna, ha nem vagyunk a vihar útjában. Igaz, maga a szél kitépte a vásznat a tömítésekből, kidöntötte az árbocsudarakat, és darabokra szaggatta a mozgókötélzetet, de mégis tűrhetően megússzuk, ha nem állunk éppen a vihar közeledő középpontjával szemben. Ez intézett el bennünket. A szél hatására valami kába, béna, tehetetlen önkívületbe estem; és azt hiszem, éppen fel akartam adni a harcot, s meghalni készültem, mikor a vihar középpontja ránk zúdult. Tökéletes szélcsend támadt, azzal ütött. Egy lehelet se moccant. Émelygett tőle az ember.

Ne felejtsék el: órák hosszat iszonyú izomfeszültségben álltunk ellen a szél rettenetes nyomásának. És most hirtelen eltűnt a nyomás. Emlékszem, úgy éreztem, mintha kiterjednék, mintha darabokra vágódnék szét minden irányba. Mintha a testemet alkotó minden egyes atom visszalökné a külvilág összes atomjait, és már-már ellenállhatatlanul ki akarna rohanni a térbe. De ez csak egy percig tartott. Nyakunkon volt a végveszedelem.

A szél és a nyomás távollétében felbolydult a tenger. Ugrált, táncolt, repült egyenesen a felhők felé. Ne felejtsék el: az az elképzelhetetlen szél körös-körül minden pontról a szélcsendes középpont felé fújt. Ennek az lett a következménye, hogy a hullámok körös-körül minden pontról, a szélrózsa minden irányából felcsapódtak. Itt nem volt szél, ami lefogja őket. Úgy surrogtak fel, mint a dugók, ha elereszti őket az ember egy vödör víz fenekén. Nem mozgatja őket semmiféle rendszer, semmilyen állandóság. Homorú, tébolyult hullámok voltak. Legalább huszonöt méterre felcsaptak. Nem is hullámok voltak. Nem is hasonlítottak semmiféle emberlátta hullámra.

Tajték volt, megannyi óriás tajték - ennyi az egész. Csupa huszonöt méter magas tajték. Huszonöt! Több mint huszonöt. Túlcsaptak az árboccsúcsokon. Fröccsenések, robbanások voltak. Részegek voltak. Mindenünnen mindenhova zuhogtak. Lökdösődtek, összeütköztek. Egymásra rohantak és egymásra rogytak, vagy széthullottak ezernyi vízesésre. Ember el nem képzelhet ilyen tengert, mint ez a hurrikánközpont. Maga volt a zűrzavar, háromszorosan összezavarva. A megtestesült anarchia, a megveszett tengervíz pokolbugyra volt.

S a Petite Jeanne? Nem tudom. A pogány azt mondta utána, ő sem tudja. A hullámok a szó szoros értelmében szétszakították, feltépték, péppé verték, gyújtóssá aprították, megsemmisítették. Mikor magamhoz tértem, gépiesen úsztam, bár vagy kétharmad részben megfulladtam már. Nem jöttem rá, hogyan kerültem oda. Emlékszem, láttam a Petité Jeanne-t darabokra hullani, s ennek akkor, abban a pillanatban kellett történnie, mikor belőlem is kidöngölték az eszméletet. De ott úsztam, s nem volt más hátra, mint hogy megtegyek minden tőlem telhetőt, és ez a minden se sok jóval biztatott. A szél megint fújt, a hullámok sokkal kisebbek és szabályosabbak lettek, és én tudtam, hogy kijutottam a középpontból. Szerencsére cápák sem úszkáltak erre. A hurrikán szétszórta a nagybélű hordát, amely körülvette a halálhajót, és zabálta a holtakat.

Déltájban hullott darabokra a Petité Jeanne, és vagy két óra múlva csíptem el egyik rácsfedőjét. Akkor már sűrű eső zuhogott; csak a puszta véletlen kevert bennünket együvé a rácsfedővel. Rövid kötéldarab lógott fogantyújáról a vízbe, és én tudtam, hogy legalább egy napig kibírom,

ha a cápák nem jönnek vissza. Három óra hosszat, vagy egy kicsivel még tovább tapadtam szorosan a fedőhöz, szememet behunytam, és teljes lelkemből arra ügyeltem, hogy elegendő levegőt szívjak be, s közben ne szívjak be annyi vizet, amennyi elegendő lenne a megfulladáshoz. Egyszerre mintha hangokat hallottam volna. Az eső elállt, s a szél és a hullámok bámulatosan alábbhagytak. Tán ötméternyire tőlem, egy másik rácsfedőn kapaszkodott Oudouse kapitány és a pogány. A fedő birtoklásáért harcoltak... legalábbis a francia.

- *Payen noir*![9]- hallottam sivítani, s ugyanakkor láttam, hogy belerúg a kanakába.

Mármost Oudouse kapitány elvesztette egész ruházatát, kivéve a cipőjét, s az nehéz bakancs volt. Kegyetlenül rúgott, mert a száján és az álla csúcsán érte a pogányt, s félig elkábította. Vártam, hogy majd visszavág, de csak úszkált elángyolodottan vagy három méterre, veszélytelen távolságban. Ha egy hullámlökés közelebb hajította, a kapaszkodó francia két lábbal kirúgott feléje. És minden egyes rúgásnál fekete pogánynak nevezte a kanakát.

- Két petákért átmennék, és víz alá nyomnám magát, maga fehér barom! - üvöltöttem.

Csak azért nem mentem oda, mert végtelenül fáradt voltam. Csaknem hánytam az átúszással járó erőfeszítés puszta gondolatától is. Így hát szóltam a kanakának, hogy jöjjön oda hozzám, és megosztottam vele a rácsfedőt. Azt mondta, Otunak hívják, és azt is elmondta, hogy a Társaság-szigetek legnyugatibb tagjáról, Bora-Boráról való bennszülött.

Mint később megtudtam, ő szerezte meg elsőnek a rácsfedőt, egy idő múlva találkozott Oudouse kapitánnyal, felajánlotta, hogy megosztja vele a fedőt, és a kapitány fáradsága jutalmául elrugdosta onnan.

Hát így találkoztunk először: Otu meg én. Otuból hiányzott a harcos természet. Csupa kedvesség, csupa lágyság volt, szeretetre méltó ember, bár csaknem megütötte a száznyolcvanöt centit, s olyan izmai voltak, mint egy gladiátornak. Hiányzott belőle a harcos természet, de nem lehetett gyávának mondani. Oroszlánszív dobogott benne; és az elkövetkező években láttam őt olyan kockázatokat vállalni, amikbe még álmomban sem ugrottam volna bele. Azt akarom mondani, hogy hiányzott ugyan belőle a harcos természet, és mindig igyekezett kitérni a verekedés elől, de sohasem futott el, ha mégis kirobbant valami. És akkor aztán „félre az útból" volt a jelszó, ha Otu nekilendült. Sohasem felejtem el, mit csinált Bill Kinggel. Német-Szamoában történt. Bill Kinget az amerikai hajóhad nehézsúlyú bajnokának kiáltották ki. Nagy barom ember volt, igazi gorilla, keményen ütő, verekedő fickó, és ügyesen is forgatta az öklét. Ő kezdte a huzakodást, és kétszer megrúgta, egyszer megütötte Otut, míg Otu úgy érezte, verekednie kell. Nem hiszem, hogy négy percig is eltartott volna, s a végén Bill King négy törött borda, egy törött alkar és egy kiugrott lapocka boldogtalan birtokosa lett. Otunak fogalma sem volt a tudományos bokszolásról, egyszerűen csak verekedett, és Bill King vagy három hónapig lábadozott az után a kis verés után, amit akkor délután az Apia-parton kapott.

De előrefutottam a mesémmel. Megosztottuk egymással a rácsfedőt. Váltottuk egymást, egyikünk elfeküdt a fedőn és pihent, a másik nyakig vízbe merülve csak a kezével kapaszkodott. Két nap, két éjszaka, egyszer a fedőn, máskor a vízben, lebegtünk az óceánon. A vége felé már többnyire félrebeszéltem; és előfordult az is, hogy hallottam, amint Otu félrebeszél, és motyog anyanyelvén. Állandóan vízbe merültünk, és ez megmentett a szomjanhalástól, bár a tengervíz és a napsütés a lehető legcsinosabb egyveleggel látott el: besózott és megcserzett bennünket.

---

[9] Fekete pogány!

Végre Otu mentette meg az életemet; mert amikor magamhoz tértem, a parton feküdtem, öt méterre a víztől, s néhány kókuszlevél védett a napsütéstől. Senki más nem vonszolhatott oda, senki más nem tűzdelhette körém az árnyékot adó leveleket, csak Otu. Mellettem feküdt. Újból eszméletemet vesztettem; s amikor ismét észhez tértem, hűvös, csillagos éjszaka volt, és Otu ivó-kókuszdiót nyomott az ajkamhoz.

Mi maradtunk egyedül életben a Petité Jeanne-ról. Oudouse kapitány alighanem megadta magát a kimerültségnek, mert rácsfedője jó néhány nap múlva partra vetődött nélküle. Otu és én egy hétig laktunk a korallzátony bennszülötteinél, akkor egy francia cirkáló felszedett bennünket, és Tahitiba vitt. Közben azonban átestünk a névcsere szertartásán. A Dél-tengeren ez a szertartás jobban összeköt két embert, mint a vérrokonság. Én kezdeményeztem; és Otu elragadtatva lelkesedett, amikor szóba hoztam.

- Jó lesz - mondta tahiti nyelven. - Mert két napig társak voltunk a Halál ajakán.

- De a Halál dadogott - mosolyogtam.

- Nemesen cselekedtél, uram - felelte -, s a Halál nem volt olyan gonosz, hogy beszéljen.

- Mért „urazol” engem? - kérdeztem, sértődést mutatva. - Nevet cseréltünk, neked én Otu vagyok, te nekem Charley. És köztem és közted te Charley leszel örökkön-örökké, én pedig Otu. Így írja elő a szokás. És ha meghalunk, és talán újra élünk valahol a csillagok és az égbolt mögött, te akkor is Charley leszel nekem, s én neked Otu.

- Igen, uram! - felelte, és szeme lágyan csillogott az örömtől.

- No már megint! - kiáltottam méltatlankodva.

- Számít az, amit az ajkam mond? - érvelt Otu. - Az csak az ajkam. De mindig Otut gondolok. Ha magamra gondolok, mindig rád gondolok. Ha az emberek a nevemen szólítanak, rád gondolok. És az égbolt mögött, a csillagok mögött, mindig, örökké Otu leszel nekem. Jól van ez így, uram?

Elrejtettem mosolyom, és azt feleltem, hogy jól van.

Papeetében elváltunk. Én a parton maradtam, hogy összeszedjem magam; ő pedig tovább-vitorlázott a szigetére, Bora-Borára. Hat hét múlva visszajött. Meglepődtem, mert mesélt nekem a feleségéről, és azt mondta, visszatér hozzá, és többé nem hajózik el távoli utakra.

- Hová mégy, uram? - kérdezte, miután üdvözöltük egymást.

Vállat vontam. Nehéz kérdés volt.

- Végig a világon - feleltem -, végig a világon, végig a tengeren és végig a tenger szigetein.

- Veled megyek - mondta egyszerűen. - Meghalt a feleségem.

Sose volt fivérem; de amit más családokban láttam, abból nemigen hiszem, hogy valakinek is jelenthetett annyit a fivére, mint nekem Otu. Fivérem volt és apám és anyám. És egyet biztosan tudok: Otu becsületesebb, jobb emberré tett. Keveset törődtem másokkal, de Otu szemében becsületesen kellett élnem. Őmiatta nem mertem bemocskítani magamat. Mintaképévé emelt, s attól tartok, főként a szeretetéből és imádatából állított össze engem; és volt idő, mikor közel álltam a pokol meredek lejtőjéhez, és neki is rugaszkodom, ha Otu képe vissza nem tart. Büszke volt rám, s ez a büszkeség belém szivárgott, míg egyéni törvénykönyvem egyik fő parancsává nem vált, hogy semmit se tegyek, ami az ő büszkeségét csökkentené.

Természetesen nem tudtam meg azonnal, mit érez irántam. Sosem ítélt el, sosem rótt meg; és lassan ráébredtem, milyen magasztos helyet töltök be szívében, lassan megértettem, micsoda fájdalmat okoznék neki, ha egy kicsivel is kevesebb lennék a legjobb énemnél.

Tizenhét évig jártuk együtt a világot; tizenhét évig állt mellettem, őrizte az álmomat, betegségemben, sebesülésemben ápolt - igen, és megsebesült, mikor értem harcolt. Arra a hajóra szerződött, amelyre én; és együtt kóboroltuk be a Csendes-óceánt Hawaiitól Sydneyig, a Torres-szorostól a Galapagos-szigetekig. Négereket fogdostunk az Új-Hebridáktól és a Sor-szigetektől kezdve nyugatra, végig a Louisiade-szigeteken, Új-Britannián, Új-Írországon és Új-Hannoveren. Háromszor szenvedtünk hajótörést: a Gilbert-szigeteknél, a Santa Cruz-sziget-csoportnál és a Fidzsi-szigeteken. És üzleteltünk, és ha csak egy dollár nyereség is ígérkezett gyöngyön és gyöngyházon, koprán, tengeriuborkán, a sólyomcsőrű teknőc páncélján és megfeneklett hajóroncsokon, mi kikapartuk.

Papeetében kezdődött, közvetlenül azután, hogy kijelentette: velem jön végig a tengeren és a tenger szigetein. Volt egy klub akkoriban Papeetében, ahol összegyűltek a gyöngyösök, a kereskedők, kapitányok és a dél-tengeri kalandorok hordaléka. Nagyban járta a kártya, nagyban járta az ital; és félek, tovább ott maradtam, mint ahogy kellett és illett volna. Akármilyen későn hagytam is el a klubot, ott várt kint Otu, hogy biztonságban hazakísérjen.

Először mosolyogtam; a következő alkalommal összeszidtam. Aztán megmondtam neki kertelés nélkül, hogy nincs szükségem szárazdadára. Ezután már nem láttam, mikor kiléptem a klubból. Egészen véletlenül fedeztem fel, talán egy héttel később, hogy mégiscsak hazakísér, a mangófák árnyékában lapulva utcahosszat. Mit tehettem? Tudtam, mit tegyek.

Észrevétlen kezdtem korábban hazajárni - esős, viharos éjszakákon, mikor javában állt a mulatság-bolondság, egyre kísértett a gondolat, hogy Otu kint virraszt sivár őrségén az esőtől csepegő mangófák alatt. Ügy van, jobb embert csinált belőlem. De azért nem volt szőrszál-hasogató. És mit sem tudott a keresztény erkölcsről. Bora-Borán mindenki keresztény volt, de ő pogány, az egy szem hitetlen a szigeten, a durva materialista, aki abban hitt, hogy ha majd meghal, akkor végképp halott lesz. Csak a becsületes játékot, az egyenes eljárást ismerte el. Az apró aljasság majdnem akkora vétek volt az ő törvénykönyvében, mint a felesleges emberölés; és hiszem, többre tartotta a gyilkost, mint azt, aki apró cselfogásokkal él.

Velem kapcsolatban minden olyasmi ellen tiltakozott, ami árthatott nekem. A szerencsejáték rendjén volt. Ő maga is szenvedélyesen játszott. De a kései fennmaradás, magyarázta, árt az ember egészségének. Látott már embereket, akik nem vigyáztak magukra, s elvitte őket a láz. Otu nem volt antialkoholista, és mindig örömmel vett egy korty erős italt, ha nehéz munkával bajlódott a csónakokban. Másrészt viszont azt tartotta, hogy az ital mértékkel jó. Sok embert látott, akiket megölt vagy tönkretett a gin meg a skót whisky.

Otu mindig szívén viselte a sorsomat. Előre gondolkodott helyettem, mérlegre tette terveimet, és jobban érdeklődött irántuk, mint jómagam. Eleinte, mikor még nem sejtettem, hogy érdeklik ügyeim, ki kellett találnia szándékaimat, mint például Papeetében, mikor egyik csibész hazámfiával akartam valami guanó-vállalkozásba fogni. Nem tudtam, hogy csibész. Egyetlen fehér ember se tudta Papeetében. Otu sem tudta, de látta, mennyire összemelegedtünk, és kinyomozta nekem, pedig nem is kértem rá. Bennszülött hajósok a tenger túlfeléről meg-megfordultak Tahiti partjain; és Otu, aki éppen csak gyanakodott, eljárt közéjük, míg elegendő anyagot össze nem szedett a gyanúja igazolására. Ó, csinos kis történet volt a Randolph Watersé. Nem akartam hinni, mikor Otu elmesélte; de mikor ráolvastam Watersre, az egy szó ellenvetés nélkül elismerte, s az első gőzössel meglépett Aucklandbe.

Eleinte, megvallom őszintén, akarva-akaratlan is bosszantott, hogy Otu beleüti orrát a dolgaimba. De tudtam, hogy teljesen önzetlen; és hamarosan el kellett ismernem bölcsességét és megfontoltságát is. Mindig nyitott szemmel leste a legjobb lehetőségeket, és éles, messze tekintő szeme volt. Idővel tanácsadóm lett, s nemsokára többet tudott az üzleteimről, mint jómagam. Ó, valóban sokkalta jobban szívén viselte az érdekeimet, mint én. Én a pazarul gondtalan fiatalság voltam, mert a dollároknál jobban szerettem a romantikát, és a kényelmes éjjeli szállásnál a kalandot, így hát jól jött, ha volt valakim, aki előre lát helyettem. Ha nincs Otu, tudom, ma nem volnék itt.

A sok esetből hadd mondjak el egyet. Szereztem némi tapasztalatot a négerfogdosásban, mielőtt a Paumotura mentem, gyöngy után. Otu és én szárazra kerültünk Szamoában - igazán szárazra kerültünk, s alaposan megfeneklettünk, mikor alkalmam nyílott, hogy munkástoborzónak álljak be egy négerfogó kétárbocosra. Otu matróznak jelentkezett; és az elkövetkező hat évben ugyanannyi hajón végigkujtorogtuk Melanézia legvadabb részeit. Otu mindig ügyelt arra, hogy ő legyen a vezérevezős a csónakomban. Úgy szoktunk munkásokat toborozni, hogy a toborzót kitettük a partra. A biztosító csónak mindig vagy százméternyire állt a parttól, indulásra készen, a toborzó csónakja pedig, ugyancsak indulásra készen, a part mellett lebegett a vízen. Mikor kiszálltam áruimmal, függőlegesen hagyva kormánylapátomat, Otu eljött az evezőpadról, és hátrament a farba, ahol vitorlavászon darabka alatt lövésre kész Winchester feküdt. A csónak legénysége is felfegyverkezett, a Snidereket a csónak pereme mellett futó vászonlebernyeg alá rejtették. Míg én szorgosan érveltem és biztattam a gyapjasfejű emberevőket, hogy jöjjenek el a queenslandi ültetvényekre dolgozni, Otu résen állt. És gyakran, igen gyakran az ő halk hangja figyelmeztetett holmi gyanús mozgolódásra vagy fenyegető árulásra. Néha puskájának gyors lövésével leterített egy négert, s ezzel figyelmeztetett. És mikor a csónakhoz rohantam, mindig ott volt a keze, s a levegőbe emelve berántott. Egyszer, emlékszem, a Santa Anna-szigeten a csónak épp akkor feneklett meg, mikor a baj elkezdődött. A biztosító csónak ugyan repült segítségünkre, de a több tucat vadember elsöpört volna bennünket, mire odaér. Otu óriási ugrással a parton termett, két kézzel belemarkolt az áruba, és szórta szét a dohányt, gyöngyöt, tomahawkot, kést és vásznat.

Ezt már nem állták a gyapjasfejűek. Míg négykézláb másztak a kincsek után, kiszabadítottuk a csónakot, és már benne is ültünk, vagy tizenkét méternyire a parttól. És harminc újoncot szereztünk a parton a következő négy óra alatt.

Az az eset, amit említeni akartam, Malaitán történt, a keleti Salamon-csoport legvadabb szigetén. A bennszülöttek rendkívül barátságosak voltak; honnan tudhattuk volna, hogy az egész falu már több mint két év óta gyűjt, mert fehérember-fejet akar venni! A gazemberek egytől egyig fejvadászok, és különösen nagyra tartják a fehér ember fejét. Az a fickó, aki a fejet zsákmányolja, megkapja a gyűjtés egész eredményét. Mint mondtam: nagyon barátságosnak látszottak; s ezen a napon száz egész méternyire eltávolodtam a csónaktól a parton. Otu óvott; és mint mindig, mikor nem hallgattam rá, bajba keveredtem.

Arra kaptam észbe, hogy felhőként repül felém a mangrove-mocsárból a dárda. Legalább egy tucat akadt meg bennem. Futni kezdtem, de elbotlottam az egyik dárdában, amely lábikrámba fúródott, és elvágódtam. A gyapjasfejűek felém rohantak, mindegyik hosszú nyelű, legyezőfejű tomahawkkal: le akarták csapni vele a fejemet. Egymás útjába keveredtek, annyira kívánkoztak a jutalomdíj után.

A zűrzavarban több csapást elkerültem, mert jobbra-balra dobáltam magam a homokban.

Akkor megérkezett Otu - Otu, a verekedő. Valahogyan szert tett egy nehéz harci buzogányra, az pedig közelharcban sokkal hatásosabb fegyver a puskánál. Otu a sűrűjébe vágott, nem tudták dárdára kapni, tomahawkjaik pedig kevesebbet értek most a semminél. Otu értem harcolt, s valósággal őrjöngve harcolt. Lenyűgöző volt, ahogyan a buzogányt forgatta. A bennszülöttek koponyája úgy fröccsent szét, mint a túlérett narancs. És csak akkor kapta az első sebet, amikor visszaszorította őket, engem a karjába kapott és futni kezdett. Négy dárdadöféssel ért a csónakba, fogta a Winchesterét, és minden lövésével leterített egy embert. Aztán visszaeveztünk a szkúnerhez, és bekötöztük magunkat.

Tizenhét évig jártunk együtt. Ő tett engem valakivé. Rakománymester, toborzó vagy puszta emlék volnék ma, ha nem őrajta áll a dolog.

- Elköltöd a pénzedet, nekiindulsz, és megint szerzel - mondta egyszer. - Könnyű most pénzt szerezni. De ha öreg leszel, s elfogy a pénzed, nem tudsz majd többé nekiindulni és szerezni. Tudom, uram. Figyeltem a fehér ember szokásait. A partokon sok öregember él, aki valamikor fiatal volt, és éppúgy tudott szerezni, mint te. Most már öregek, és nincs semmijük, és várják, hogy a fiatalemberek, amilyen te is vagy, partra szálljanak, és italt fizessenek nekik. A fekete fiú rabszolga az ültetvényeken. Évente húsz dollárt kap. Keményen dolgozik. A felügyelő nem dolgozik keményen. Lovon ül, és figyeli a fekete fiú munkáját. Ezerkétszáz dollárt kap évente. Én matróz vagyok a szkúneren. Tizenöt dollárt kapok havonta. Mert jó matróz vagyok. Keményen dolgozom. A kapitánynak dupla vászonernyője van, és hosszú üvegből sört iszik. Sose láttam, hogy feszítette volna a kötelet, vagy húzta volna az evezőt. Százötven dollárt kap havonta. Én matróz vagyok, ő hajós. Uram, azt hiszem, jó lenne, ha kitanulnád a hajózás tudományát.

Otu rászorított. Velem vitorlázott mint másodkormányos az első szkúneremen, és sokkalta jobban büszkélkedett az én parancsnoki tisztemmel, mint jómagam. Később aztán így szólt a nóta:

- A kapitányt jól fizetik, uram, de a hajót az ő gondjára bízták, s ő sose szabadulhat a tehertől. A tulajdonost, azt még jobban fizetik... a tulajdonost, aki a parton ül sok szolgájával, és forgatja a pénzét.

- Igaz, de egy szkúner ötezer dollárba kerül, méghozzá használt szkúner - vetettem ellene. - Öregember leszek, mire megtakarítok ötezer dollárt.

- Van annak gyors módja, hogy a fehér ember pénzt csináljon - folytatta, s a kókusz szegélyezte partra mutatott.

Ekkoriban éppen a Salamon-szigeteket jártuk, egy rakományra való elefántcsontdiót[10] szedtünk fel Guadalcanal keleti partja mentén.

- Innen a folyótorkolattól két mérföldnyire van a következő folyó torkolata - mondta Otu. - A sík föld mélyen benyúlik. Most semmit sem ér. A jövő évben... ki tudja?... vagy a rákövetkező évben az emberek sok pénzt fognak fizetni ezért a földért. Jó a kikötőhelye. Nagy gőzösök is megközelíthetik. Megveheted ezt a földet az öreg főnöktől négy mérföldnyi mélységben tízezer dohányrúdért, tíz üveg rumért és egy Sniderért, ami összesen ha száz dollárodba kerül. Aztán leteszed a szerződést a biztosnál; és a jövő évben vagy a rákövetkező évben eladod a földet, s hajótulajdonos leszel.

---

[10] Egy pálmafa termése; elefántcsont utánzatú faragványokat készítenek belőle.

Követtem tanácsát, és jóslata bevált, bár nem két, hanem három év múlva. Aztán jött a legelőüzlet Guadalcanalon - tízezer hektár; névleges összegért kilencszázkilencvenkilenc évre adta nekem bérbe a kormány. A bérletet pontosan kilencvenkilenc napig birtokoltam, akkor csaknem egy vagyonért adtam el valamelyik társaságnak. Mindig Otu volt az, aki előre számított, s észrevette a lehetőségeket.

Őbenne fogant meg, hogy ki kell emeltetnünk a Doncastert: száz dollárért vettük meg árverésen, és háromezret söpörtünk be, miután minden költségünket kifizettük. Ő vitt bele a savaii ültetvénybe és az upolui kakaóvállalkozásba.

Nem jártuk annyit a tengert, mint régen. Túlságosan jól ment a sorom. Megnősültem, és sokkal jobb körülmények között éltem, mint azelőtt; de Otu a régi maradt, mászkált a ház körül, vagy tiporta az irodát, fapipa a szájában, shillinges ing a vállán és négyshillinges lava-lava az ágyéka körül. Nem tudtam rávenni, hogy pénzt költsön. Semmi módon nem lehetett megfizetni, csak szeretettel, és Isten látja, azt bőven megkapta mindnyájunktól. A gyerekek imádták; és ha el lehetett volna rontani, hát a feleségem biztosan tönkreteszi.

A gyerekek! A szó legszorosabb értelmében Otu volt az, aki megmutatta nekik, merre menjenek a világban. Mindenekelőtt ő tanította meg járni őket. Virrasztott mellettük, mikor betegek voltak. Alig totyogtak még, mikor sorra levitte a lagúnára, és kétéltűnek nevelte őket. Többet hallottak tőle a halak szokásairól és a halfogás módjairól, mint amennyit én egész életemben összeszedtem, így ment a bozótban is. Nem is álmodtam, hogy annyi vadászfogás létezik, amennyit Tom hétéves korában ismert. Mary hatéves korában szemrebbenés nélkül átment a Csúszós Sziklán, pedig láttam erős embereket visszarettenni ettől a mutatványtól. Frank alig töltötte be a hatodik évét, már pénzdarabokat hozott fel a tenger fenekéről, hat méter mélységből.

- Az én népem Bora-Borán nem szereti a pogányokat, ott minden ember keresztény; és én nem szeretem a bora-borai keresztényeket - mondta Otu valamelyik nap, mikor azzal a hátsó gondolattal, hogy elköltetek vele valamennyit abból a pénzből, ami jog szerint az övé, rá akartam venni, hogy menjen el a szigetére egyik szkúnerünkön különleges útra, amely elképzelésem szerint rekordot javítana a tékozló költekezés terén.

A *mi* szkúnerünkön, mondom, bár a hajók a törvény szerint akkoriban az enyémek voltak. Sokáig küszködtem Otuval, hogy legyen társam.

- Társak vagyunk attól a naptól fogva, mikor a Petité Jeanne elsüllyedt - mondta végül. - De ha annyira a szíved óhajtása, legyünk társak törvény szerint is. Nincs munkám, de a költségeim nagyok. Eszem, iszom, füstölök bőségesen... tudom, ez sokba kerül. Nem fizetek a biliárdjátszmákért, mert a te asztalodon játszom; mégis elmegy a pénz. Halászni a zátonyon: gazdag embernek való mulatság. Ijesztő, mennyibe kerülnek a horgok meg a gyapotzsinegek. Igen: társaknak kell lennünk törvényesen is. Szükségem van a pénzre. El fogom kérni a könyvelőtől az irodában.

Így hát kiállítottuk és bejegyeztettük a szerződést. Egy év múlva azonban panaszkodnom kellett.

- Charley - mondtam -, te gonosz, vén csaló, te mocskos zsugori, te nyomorult mezei poloska. Nézd, az idei jutalék a közös üzletünkben több ezer dollár. A könyvelő adta nekem ezt az írást. Az áll rajta, hogy a múlt évben pontosan nyolcvanhét dollárt és húsz centet vettél fel.

- Jár még nekem valami? - kérdezte aggodalmasan.

- Mondom, ezrek meg ezrek.

Arca felderült, mintha roppantul megkönnyebbülne.

- Jól van - mondta. - Legyen rá gondod, hogy a könyvelő pontosan számot adjon róla. Ha szükségem lesz a pénzre, akkor elkérem majd, s nekem egy cent se hiányozzék.

- És ha hiányozna - tette hozzá bőszen, némi szünet után -, akkor le kell vonni a könyvelő fizetéséből.

Később tudtam meg, hogy végrendelete, amelyet Carruthersszel vétetett fel, s amelyben engem tett meg egyedüli örökösévé, egész idő alatt az amerikai konzul páncélszekrényében feküdt.

De eljött a vég, mert minden emberi kapcsolatnak vége kell legyen egyszer. A Salamon-szigeteken történt, ahol vad fiatalságunk legvadabb munkáját végeztük, s ahová még egyszer elmentünk - elsősorban vakációzni, s mellékesen megtekinteni a Florida-szigeten fekvő birtokainkat, és megvizsgálni a gyöngyhalászat lehetőségeit a Mboli-szorosban. Savóban állomásoztunk, mert oda ruccantunk ritkaságokat vásárolni.

Mármost Savóban nyüzsög a cápa. A gyapjasfejűeknek az a szokása, hogy a tengerbe temetik halottaikat, nem nagyon bátortalanította el a cápákat, s állandó tanyát vertek a környező vizekben. Balszerencsémre kicsi, túlterhelt bennszülött kenuval indultam a hajóhoz, s a csónak felborult. Négy gyapjasfejű s jómagam ültünk benne, vagy inkább kapaszkodtunk belé. A szkúner vagy száz méterre volt tőlünk. Éppen csónakért ordítottam, mikor az egyik gyapjasfejű kiáltozni kezdett. A kenuba kapaszkodott, s őt is, a kenunak azt a részét is többször a víz alá rántotta valami. Aztán elengedte a kenut, és eltűnt. Cápa kapta el.

A három megmaradt néger ki akart mászni a vízből a kenu fenekére. Üvöltöttem, káromkodtam, öklömmel vertem a legközelebb eső négert, de hiába. Vak rémület fogta el őket. A kenu egy embert is alig bírt volna el. Hármójuk alatt felbillent, oldalra dőlt, s visszahajította őket a vízbe.

Otthagytam a kenut, és úszni kezdtem a szkúner felé. Az egyik néger is ezt az utat választotta, némán úsztunk egymás mellett, néha-néha a vízre fektettük arcunkat, s kémlelődtünk a cápák után. A kenunál maradt ember sikoltozása arról tudósított bennünket, hogy őt már elkapták. Éppen a vízben kémlelődtem, mikor egy nagy cápa úszott el pontosan alattam. Öt méter hosszú volt. Láttam az egészet. Derékban kapta el a gyapjasfejűt, s már ment is, a szegény ördög meg fejével, vállával, karjával egész idő alatt a víz fölé emelkedett, akkor a cápa lerántotta a felszín alá.

Makacsul úsztam tovább, s reméltem, hogy nem maradt cápa préda nélkül. De maradt. Nem tudom, azok közül való volt-e, amelyek az imént támadták meg a bennszülötteket, vagy másutt csapott jó lakomát. Mindenesetre nem sietett annyira, mint a többi. Most már nem úszhattam olyan gyorsan, mert erőm nagy részét arra kellett szentelnem, hogy figyelemmel kísérjem a ragadozót. Éppen figyeltem, mikor nekem támadott. Szerencsémre mindkét kezemmel elkaptam az orrát, s bár lendülete csaknem alámerített, sikerült távol tartanom magamtól. Kifordult a kezemből, s újból körözni kezdett. Másodszor ugyanazzal a fogással menekültem meg. A harmadik támadásnál mindkét fél hibázott. A cápa megfordult, abban a pillanatban, mikor elkaptam volna az orrát, de dörzspapír bőre (ujjatlan alsóingben voltam) könyöktől leszedte karomról a bőrt. Ekkor már kimerültem, és feladtam a reményt. Még akkor is hatvan méterre voltam a szkúnertől. Arcom a vízre fektettem, s figyeltem a cápa hadmozdulatait a következő kísérletre, s akkor egy barna test bukkant fel a vízben közöttünk. Otu jött oda.

- Ússz a hajóhoz, uram - mondta. És vidáman beszélt, mintha a dolog holmi móka volna. - Én ismerem a cápát. A cápa testvérem.

Engedelmeskedtem, lassan úsztam tovább. Otu meg körülöttem úszkált, mindig közém és a cápa közé furakodott, visszaverte a ragadozó támadásait, és bátorított engem.

- A csónakdaru csigasora leszakadt, most eresztik le a függőkötelet - magyarázta tán egy perccel később, s lebukott, hogy elhárítsa az újabb támadást.

Mire tízméternyire kerültem a szkúnerhez, nagyjából kész voltam. Alig tudtam mozogni. Köteleket dobáltak ránk a fedélzetről, s minden dobás rövidre sikerült. A cápa rájött, hogy nem bántják, s bátrabb lett. Többször csaknem elkapott, de Otu mindig ott termett az utolsó pillanatban. Persze Otu bármikor megmenekülhetett volna. De mellettem maradt.

- Isten veled, Charley! Végem van! - alig tudtam ennyit lihegni.

Tudtam, hogy itt a vég, a következő pillanatban felcsapom a karomat, és alámerülök. De Otu arcomba nevetett, s ezt mondta:

- Mutatok neked egy új fogást. Majd belebetegszik a cápa!

Mögém lódult, ahol a cápa készülődött, hogy rám rohanjon.

- Kissé még balra! - kiáltotta azután Otu. - Ott egy kötél a vízen. Balra, uram, balra.

Irányt változtattam, és vakon előrenyúltam. Alig voltam már eszméletnél. Kezem összezárult a kötélen, s akkor kiáltást hallottam a fedélzetről. Megfordultam és néztem. Otunak nyoma sem volt. A következő pillanatban felszínre bukkant. Mindkét keze hiányzott csuklóból, s a csonkokból szivárgott a vér.

- Otu! - kiáltotta lágyan, és láttam szemében a szeretetet, ami ott remegett a hangjában.

Akkor, csak akkor, közös éveink legutolsó pillanatában szólított ezen a néven.

- Isten veled, Otu! - kiáltotta.

Aztán a víz alá rántotta a cápa, engem meg a fedélzetre húztak, s ott a kapitány karjaiban elájultam.

Hát így távozott el Otu, aki megmentett, emberré tett, s aki a végén újból megmentett. A hurrikán torkában találkoztunk, s a cápa torkában váltunk el, közben tizenhét évig voltunk bajtársak, ahogy, merem állítani, sohasem volt még bajtársa barna ember fehér embernek. Ha Jehova az ő magas trónusáról számon tartja minden veréb hullását, nem lészen utolsó az ő országában Otu, az egyetlen bora-borai pogány.

Szász Imre fordítása

Tarts nyugatnak

Akármit csinálsz, mindig csak nyugatnak tarts!
Tarts nyugatnak!

Hajózási utasítás a Horn-fok megkerüléséhez.

A Mary Rogers hét teljes hétig veszkölődött a déli szélesség 66. foka körül az Atlanti- és a Csendes-óceán között, vagyis hét hétig küszködött a Horn-fok megkerülésével. Hét hétig hol viharok kellős közepén, hol viharok szélén hánykolódott, egyetlenegy alkalom kivételével, de akkor meg alighogy elült a hat napig dühöngő orkán, amit a félelmetes Tűzföld partjainak oltalmában vészelt át, majdhogynem partra sodródott a hirtelen beálló szélcsendben támadt hatalmas dagályban. Hét hétig birkózott a Horn-fok viharaival, s a szelek hét hétig nyűtték, cibálták. A Mary Rogers fából épült, és a szakadatlan viszontagságok meglazították eresztékeit, úgyhogy nemegyszer az egész legénység a szivattyúknál dolgozott.

A hét hét megviselte a Mary Rogerst, megviselte legénységét, és megviselte böhöm Dan Cullent, a kapitányát is. Talán őt a leginkább, mert az ő vállán volt a felelősség ebben a titáni küzdelemben. Ha nagy ritkán aludt, csak ruhástul. Éjszakánként is, akár holmi tagbaszakadt, vállas szellemalak, a fedélzeten kísértett; arca fekete a tengeri naptól, amely harminc éve égette, és szőrös, mint az orangutáné. Őt meg egyetlen gondolat kísértette, csak egyet akart, amit a hajózási utasítás írt elő a Horn-fok megkerüléséhez: *Akármit csinálsz, mindig csak nyugatnak tarts! Tarts nyugatnak!* Megszállottja volt. Másra se jutott gondolata, legföljebb néha-néha arra, hogy Istent káromolja, amiért ilyen keserves időjárást küldött rá.

Tarts nyugatnak! Rácsimpaszkodott a Horn-fokra, és vagy tucatszor horgonyt vetett, kipányvázta magát, amikor északkeletre vagy észak-északkeletre már csak mérföldekre volt tőle a Horn vasfoka. De a szűnni nem akaró nyugati szél mindannyiszor visszakergette, és ő nyugat helyett keletnek tartott. Az egyik viharral a másik után küzdött meg a hatvannegyedik foktól délre a sarkvidék zajló jegében, és a sötétség erőinek ajánlotta halhatatlan lelkét, ha csak egy szemernyit is nyugatnak segítik, ha megfordul a szél, és ő megkerülheti a fokot. De egyre csak keletnek tartott. Végső kétségbeesésében a Le Maire-szoroson is megpróbált áthajózni. A szél félúton északnyugatiról északira fordult, a barométer zuhant, s ő visszafordult, és futva menekült az orkán dühe elől. Hajszálon múlott, hogy a Mary Rogers nem zúzódott szét a sziklák fekete agyarán. Két ízben is nekivágódott a Diego Ramirez-szirtek felé, s ezek közül egyszer az mentette meg, hogy két hóförgeteg között hirtelen megpillantotta a hajók sírköveit, melyek ekkor már csupán negyed mérföldnyire előtte meredeztek.

Fúj, süvölt! Dan Cullen kapitány megesküdött mind a harminc évre, amit a tengeren töltött, hogy így még sohasem fújt. Amikor ezt a kijelentést tette, a Mary Rogers még egyenesen állt a horgonyon, de alig félóra múltán már csak gádorig megdőlve tarthatta magát. Új fővitorláját és vadonatúj sudár-vitorláját úgy ragadta el, akár a papírszeletet; öt másik, fölsodort és kettős kapcsokkal összekötözött vitorlájába is úgy belekapott, hogy kibomlott mind, és cafatokban röpdösött nádjáról. Reggelre pedig még kétannyira megdőlt, és réseket kellett vágni a mellvéden, hogy a fedélzetet legalább valamelyest mentesítsék a ránehezedő víztömeg nyomásától.

A napot általában hetenként egyszer pillantotta meg Dan Cullen kapitány. Egyszer déltájt tíz percre kisütött, de tíz percre rá már süvöltött az újabb orkán, mindkét őrszem a vitorlákat vonta be, és minden elmerült a kavargó hóförgeteg sötétjében. Egyszer két hét telt el úgy, hogy Dan Cullen kapitány nem nézett se kronométerre, se más műszerre. Fél foknál pontosabban is

csak ritkán tudta, merre jár, kivéve ha föld volt a látóhatáron; mert a nap és a csillagok elbújtak az égben, és a horizont a legjobb napokon sem volt alkalmas a pontos mérésre. Szürke homályba burkolózott a világ. Szürkék voltak a fellegek; és ólmos szürkék voltak a hatalmas, robogó hullámok; szürkén kavargó pára volt a szikla is; még a néha-néha odatévedő albatroszok is szürkék voltak, és a hóförgeteg se fehér volt, hanem szürkének tetszett a sápadt és komor visszfényben.

Szürke volt az élet is a Mary Rogers fedélzetén - szürke és komor. Szürkéskék volt a matrózok arca, kicsípte bőrüket a tenger, és a sós víztől támadt kelések gyötörték őket. Árnyak voltak, nem is emberek. Akár az orrkabinban, akár a fedélzeten voltak, hetedik hete nem láttak száraz ruhát. Már nem tudták, hogy milyen az: végigaludni a pihenőt, mert a váltások között is egyre felhangzott a parancs: „Mindenki a fedélzetre!" Zaklatott álmú, rövidke perceket csentek el a napból, s csak viharkabátjukban dőltek le, mindig készen az örökös hívásra. Olyan gyöngék és elcsigázottak voltak már, hogy két tengerész kellett egy ember munkájához. Ezért is volt többnyire mindkét váltás fönn a fedélzeten. De ha mégoly emberi roncs volt is, senki sem bújhatott ki kötelessége alól. Csak a törött láb menthetett fel a munka alól; már ketten voltak így, megnyomorítva a fedélzetre törő tengertől.

George Dorety is már csak árnya volt emberi magának. Ő volt a hajó egyetlen utasa, a cégtulajdonos barátja, aki egészségi okokból határozta el magát a tengeri útra. A Horn-foknál töltött hét hét azonban aligha vált egészségére. Zihálva szedte a levegőt a kabinjában a hosszú, viharvert éjszakában; és ha feljött a fedélzetre, annyira bebugyolálta magát, hogy olyan volt tőle, akár egy két lábon járó ószeresbódé. Amikor körülülték az ebédlőasztalt, s bár dél volt, olyan sötét homály, hogy sohasem lehetett kioltani a himbálózó hajólámpákat, George Dorety szürkébb és szederjesebb volt, mint a legbetegebb matróz. Az se igen derítette jobb kedvre, ha a szemközt ülő Dan Cullen kapitányra pillantott. Cullen kapitány mogorván nézett maga elé, rágta az ételt, és hallgatott. Mogorvasága az Istennek szólt, szájának minden egyes mozdulata pedig a lényét kitöltő egyetlen gondolatot ismételte: *tarts nyugatnak*. Nagydarab, szőrös, baromi ember volt, akinek látása nem serkentette a másik étvágyát. Szemében George Dorety hajója Jónása volt, és ezt tudtára is adta minden étkezésnél, vad fenekedését Istenről az utasra fordítva, majd ismét vissza a Mennybélire.

Nem lett jobb az étvágya az elsőtiszttől sem. Joshua Higginsnek hívták, hivatásos és szenvedélyes tengerész volt, bár a tehetségéből csak mosogatásra futotta volna; csapott vállú, örökösen szipákoló fráter volt, szívtelen, önző, és gyáva, lelketlen. Rettegve féltette az életét Dan Cullentól, de basáskodott a legénységen, akik tudták róla, hogy Cullen kapitány áll mögötte, a törvénytevő, a számonkérő, az ostor és a megsemmisülés, akibe tizenkét kalózkapitány lelke költözött. Lenn a világ déli sarkán, a cudar időben, Joshua Higgins fölhagyott a mosakodással. Szennyes ábrázata rendszerint még azt a kevéske étvágyát is elvette George Doretynek, amit sikerült valamiképp összegyűjtenie. A tisztálkodás elmulasztása rendesen nem kerülte volna el Cullen kapitány figyelmét, és biztosan szóvá is teszi, most azonban a nyugati irány tartása annyira betöltötte minden gondolatát, hogy kirekesztett belőle mindent, ami nem ezt érte. S hogy tisztjének arca tiszta-e vagy piszkos, a nyugati iránynak mit sem számított. Később, amikor valahára kiértek a Csendes-óceánra, az ötvenedik hosszúságra, Joshua Higgins nagy hirtelen ismét megmosta az arcát. Addig azonban George Dorety csak ült a kabinban, ahol bágyadt, szürke félhomály váltakozott a lámpavilággal, míg a lámpákat olajjal töltötték, s a két férfi között - az egyik tigris, a másik hiéna - azon töprengett, hogy vajon mi végre teremtette őket az Isten. A másodtiszt, Matthew Turner, igazi tengerész és igazi férfi volt, de George Dorety nem vigasztalódhatott a társaságával, mert ő mindig csak magában étkezett, miután ők már befejezték.

Július 24-én, szombaton reggel George Dorety nagy lótás-futásra ébredt, és arra, hogy a hajó sebesen halad előre. A fedélzetre menve látta, hogy tomboló délkeleti szél hajtja maga előtt a Mary Rogerst. Csak az alsó fővitorlák és elővitorlák voltak kifeszítve. Többet nem bírt volna ki, mégis tizennégy csomóval száguldott, mint Mr. Turner kiáltotta a fedélzetre lépő Dorety fülébe. És egyenesen nyugatnak. Végre megkerüli a Horn-fokot... ha kitart ez a szél. Mr. Turner lelkendezett. Talán véget ér a küszködés. De Cullen kapitányon nem látszott az öröm. Elhaladtában mogorván tekintett Doretyre. Cullen kapitány nem akarta tudatni az Úristennel, hogy örül a szélnek. Képzeletében egy rosszakaratú Isten élt, és a lelke mélyén attól tartott, ha Isten megtudja, hogy erre a szélre várt, nyomban megfordítja, és hirtelen heves orkánt zúdít rá nyugatról. Így inkább lábujjhegyen járt az Isten előtt, komor homlokráncolással és elharapott szitkokkal rejtette örömét, hogy becsapja az Istent, mert az Úristen volt az egyetlen lény az egész világegyetemben, akitől Dan Cullen félt.

Egész nap és egész szombat éjjel rohant a Mary Rogers nyugat felé. Tartotta a tizennégy csomós sebességet, úgyhogy vasárnap reggelre már háromszázhatvanöt mérföld volt mögötte. Ha kitart a szél, sikerül megkerülnie a fokot. Ha nem tart ki, ha ellene támad délnyugat és észak között bármerről is, akkor visszakergeti, és a Mary Rogers megint csak ott tart, ahol két héttel azelőtt. És vasárnap reggel alábbhagyott a szél. Lecsillapodott a hatalmas tenger, szelíden futottak a hullámok. Fedélzeten volt az egész legénység, és bontották egyik vitorlát a másik után, ahogy csak bírta a hajó. És ekkor Cullen kapitány hetvenkedően járkált fel és alá az Úristen színe előtt, kövér szivarral pöfékelt, és mosolygott diadalmasan, mintha öröme telne a szél lankadásában, magában pedig dühöngve átkozta az Istent, amiért erejét szegte ennek az áldott szélnek. *Tarts nyugatnak!* Hisz tenné ő, csak az Úr hagyná békében. Titokban ismét a sötétség erőinek ajánlotta lelkét, csak hadd tartson már nyugatnak. Azért ajánlgatta olyan könnyen a lelkét, mert nem hitt a sötétség erőiben. Igazából csak Istenben hitt, bár ő maga ezzel nem volt tisztában. És Cullen kapitány fordított teológiájában voltaképp az Isten volt a sötétség fejedelme. Cullen kapitány ugyanis ördögimádó volt, csakhogy más néven nevezte ördögét, csupán ennyi volt a különbség.

Délben, nyolc csengőjel után, Cullen kapitány megparancsolta, hogy húzzák föl a fővitorlákat. Az emberek hetek óta nem kúsztak ilyen serényen az árbocra. Nemcsak a nyugati irány serkentette őket, de a nap is kisütött, és jótékonyan melengette meggémberedett testüket. George Dorety Cullen kapitány mellett állt a tatban, és kevésbé volt bebugyolálva, mint máskor. Nézte a jelenetet, és itta magába a kegyes meleget. Hirtelen, egy szempillantás alatt játszódott le az eset. Kiáltás hangzott fel a főelővitorla rúdjáról: „Ember a vízben!” Valaki mentőövet vetett a tengerbe, és ugyanebben a másodpercben már a másodtiszt harsány és parancsoló vezényszava is felhangzott:

- Kormányt le!

A kormányos mégsem mozdította a küllőket. Jobban tudta, mit kell tennie, mert Dan Cullen kapitány ott állt mellette. Mozdította volna, tekerte volna a kormányt teljes erejéből, hogy mentse fuldokló bajtársát, de Dan Cullen kapitányra pillantott, és Dan Cullen kapitány nem adott rá jelet.

- Kormányt le! Teljes fordulat! - üvöltötte a másodtiszt, egy ugrással a taton teremve.

Aztán több ugrást nem tett, és több vezényszót sem adott, hanem Dan Cullent látva a kormánynál, megtorpant. És böhöm Dan Cullen szívta a szivarját, és nem szólt. A hajó fara mögött egyre távolodott a tengerész. A mentőövet elkapta, és belekapaszkodott. Senki sem szólt. Senki sem mozdult. Fönn, a fővitorla rúdján a matrózok megrettent arccal nézték. És a Mary Rogers egyre száguldott, egyre nyugatra. Hosszú, néma perc telt.

- Ki volt az? - kérdezte a kapitány.

- Seprű, uram - vágta rá buzgón a kormányos.

Seprű felbukkant egy hullám gerincén, aztán megint eltűnt a hullámvölgyben. Hatalmas hullám volt, de nem tarajos. Ilyen hullámverésben még a kis csónak is boldogul, és a Mary Rogers könnyen megfordulhatott volna. De hogy megforduljon, le kellett volna térnie a nyugati irányról.

Életében először George Dorety valóságos dráma szemtanúja volt, amely életre-halálra megy - nyavalyás kis dráma volt, az egyik serpenyőben egy ismeretlen, Seprű gúnynevű matróz, a másikban néhány mérföldnyi tengeri szélesség. Eddig a vízbe esett matrózt figyelte, de most a szőrös, feketére cserzett böhöm Dan Cullen felé fordult, aki ráruházott hatalmánál fogva életről s halálról döntött, és közben szivarozott.

Még egy hosszú, néma perc következett. Dan Cullen kapitány szivarozott. Aztán kivette szájából a szivart. Fölpillantott a Mary Rogers keresztárbocaira, aztán oldalt a tengerre.

- Fővitorlákat kifeszíteni! - kiáltotta.

Tizenöt perc múlva asztalnál ültek a kabinban, előttük az étel. George Dorety egyik oldalán Dan Cullen, a tigris, a másikon Joshua Higgins, a hiéna. Mindenki hallgatott. Fönn a fedélzeten az emberek a harántvitorlákat feszítették ki. George Dorety hallotta kiáltásaikat, s közben elűzhetetlenül ennek a Seprű nevű matróznak a képe kísértette, amint épen és egészségesen sodródik mentőövén mérföldekkel mögöttük a kihalt óceánon. Cullen kapitányra pillantott, és felfordult a gyomra, mert a kapitány jóízűen, szinte habzsolva falta az ételt.

- Cullen kapitány - mondta Dorety -, ön a hajó parancsnoka, és nekem nem való beleártanom magam abba, hogy mit tesz és mit nem. Egy dolgot azonban szeretnék elmondani. Van másvilág, és önnek ott igen melege lesz.

Cullen kapitányon még bosszúság sem látszott. Sajnálkozás csendült ki a hangjából:

- Erős szél jár. Lehetetlenség volt megmentenem azt az embert.

- De hiszen a fővitorlarúdról zuhant le! - kiáltotta Dorety felháborodva. - Ön akkor vonatta fel a fővitorlákat. És tizenöt perccel később a harántvitorlákat is kénytelen volt felvonatni!

- Viharos szél fújt, nem igaz, Mr. Higgins? - fordult Cullen kapitány az elsőtisztjéhez.

- Ha akkor fordulóba viszi a hajót, szilánkokra törik - hangzott az elsőtiszt válasza. - A kapitány úr azt tette, amit kellett. Reménytelen ügy volt.

George Dorety erre már nem válaszolt, és az ebéd végéig nem is szólt többet. Ettől kezdve Dorety is a kabinjába hozatta az ételt. Cullen kapitány mintha megbékélt volna vele, noha több szót nem váltottak, miközben a Mary Rogers teljes sebességgel száguldott északra, melegebb égöv felé. A hét végén Dan Cullen megállította Doretyt a fedélzeten.

- Mit akar csinálni, ha Friscóba érünk? - szegezte neki kertelés nélkül.

- Elfogatási parancsot kérek ön ellen - felelte Dorety csendesen. - Gyilkossággal fogom vádolni önt, és nem nyugszom, amíg föl nem kötik.

- De fene magabiztos - vicsorgott rá Cullen kapitány, aztán sarkon fordult.

Újabb hét telt el, és a kapitány egy reggel a hosszan kinyúló hajóorr csúcsában, a kormányház lejáratában találta George Doretyt. Akkor jött föl a fedélzetre körülnézni. A Mary Rogers teljes vitorlázatát kibontva repült az élénk szélben. Még vezérvitorláját is felvonta. Cullen kapitány is arra lépkedett. Céltalanul sétálgatott, s csak a szeme sarkából vetett egy pillantást utasára.

Dorety nem vette észre a kapitányt, a másik irányba nézett. A kormányház gádora vállig eltakarta, csak a tarkója látszott. Cullen kapitány egy szemvillanással fölmérte a középső vezérkötél nehezékét, az utas fejét, és megbecsülte a távolságot. Aztán körültekintett. Joshua Higgins, aki a tatban járkált fel s alá, éppen akkor fordított neki hátat, s indult a másik irányba. Cullen kapitány hirtelen lehajolt, és kiakasztotta a vezérkötél kapcsát. A súlyos vastömb süvítve lendült át a levegőn, és úgy loccsantotta szét Dorety fejét, akár az érett paradicsomot. Aztán még sokáig lengett előre-hátra, ahogy a szél csapta, cibálta az elszabadult vitorlát. Joshua Higgins hátrafordult, hogy megnézze, mi szabadult el, és így tanúja lett Cullen kapitány istentelen tette legiszonyúbb pillanatának.

- Magam akasztottam be - hebegte a kormányos a döbbent csendben. - Még csomót is tettem rá, hogy biztosan álljon. Világosan emlékszem rá.

- Szóval beakasztotta? - förmedt rá a kapitány, a legénység épülésére, akik a röpködő vitorlával kínlódtak, hogy újra kifeszítsék, mielőtt foszlányokká szaggatja a szél. - Az öreganyjának akasszon be így, a jóistenit magának! Ha beakasztotta és még csomót is tett rá, akkor hogy az ördögbe szabadult el, mi? Erre volnék kíváncsi. Hogy az ördögbe szabadult el?

Az elsőtiszt vinnyogva mentegetőzött.

Pofa be! - hangzott az utolsó szó.

Félóra múlva, amikor a lépcsőgádorban rátaláltak George Dorety tetemére, a kapitány volt a legjobban meglepve. Délután bevonult a kabinjába, és eligazította dolgát a hajónaplóval.

> *„Karl Brun közmatróz viharos szélben tengerbe zuhant a fővitorla rúdjáról. Teljes sebességgel haladtam, és a hajó épségének veszélyeztetése nélkül nem fordulhattam szembe a széllel. A háborgó tengeren csónak sem boldogult volna.”*

Lapozott, és az új oldalra ezt írta:

> *„Mr, Doretyt gyakran figyelmeztettük, hogy a fedélzeten tanúsított vigyázatlanságával veszélybe sodorja magát. Magam is intettem, hogy egyszer még elüti egy elszabadult kötélnehezék. A baleset oka a nem kellő gonddal rögzített fővitorlakapocs volt. Valamennyien nagyon fájlaljuk, mert Mr. Doretyt mindnyájan szerettük.”*

Dan Cullen kapitány átolvasta műremekét, és bámulta magát. Leitatta a lapot, és becsukta a hajónaplót. Szivarra gyújtott, és elbámult a levegőbe. A Mary Rogers táncolva, rengve iramlott előre, és Cullen kapitány tudta, hogy kilenc csomóval halad. Lassacskán elégedett mosoly terült szőrös, fekete arcára. Nos, akárhogyan is, de nyugatnak tart, és csak kijátszotta az Úristent.

Bart István fordítása

Hús, semmi más

A sarokra somfordált, és végignézett a keresztutcán, de semmit sem látott, csak a gázlámpák fényoázisait a betorkolló utcák szögletén. Aztán visszasomfordált ugyanazon az úton, amelyen jött. Árnyékfiguraként settenkedett a félhomályban, nesztelenül, fölösleges mozdulatok nélkül. Óvatos volt, akár egy erdei vad, érzékeny és éber. Nálánál is árnyékszerűbb lénynek kellett volna lennie, hogy valaki elkerülje a figyelmét a sötétben.

Érzékei jelentéseket szállítottak a dolgok állásáról, de érzékenyebben is felfogta, tapintotta a környező légkört. Tudta, hogy a házban, amely előtt most megállt egy pillanatra, gyerekek laknak. Nem mintha tudatos erőfeszítés útján jött volna rá. Tulajdonképpen észre sem vette, hogy tudja, olyannyira ködösnek tűnt a benyomás. De ha elérkeznék egy pillanat, amikor a házzal kapcsolatban kellene cselekedni, elkerülhetetlenül abból a feltevésből indul ki, hogy odabent gyerekek laknak. Nem is sejtette, mennyi mindent tud a környékről.

Hasonlóképp: nem is tudta, hogyan, de tudta, hogy a keresztutca felől, ahonnan most léptek zaja hallatszott, nem fenyegeti veszély. Mielőtt meglátta volna, már tudta, hogy egy elkésett polgár igyekszik hazafelé. Alig tűnt fel a sarkon, máris elnyelte a keresztutca. A leselkedő ember most fényt látott felvillanni a sarki ház ablakában, s amint kialudt, már tudta, hogy gyufát gyújtottak odafönn. Ismerős emlékképek rohanták meg, s agyán átfutott a gondolat: „Megnézte, hány óra.” Egy másik házban égett a lámpa. Halvány, de egyenletes fény öntötte el a szobát, s ettől az az érzése támadt, hogy beteg lehet odabenn.

Különösen egy ház érdekelte, az utca túloldalán, a háztömb közepén. Ennek a háznak szentelte a legnagyobb figyelmet. Akárhová nézett, akármerre kószált, tekintete és léptei mindig ide tértek vissza. Azonkívül, hogy a tornác fölött egy ablak nyitva állt, semmi különös nem volt a házon. Senki sem ment be, senki nem jutott ki. Semmi nem történt. Nem voltak kivilágítva az ablakok, fény se villant mögöttük. Mégis ide összpontosította minden figyelmét. El-elosont, hogy felderítse a környéket, de aztán újra itt foglalt el hadállást.

Bár sok mindent megérzett, korántsem volt biztos a dolgában. Teljes mértékben átérezte helyzetének kényes voltát. A kései járókelő léptei ugyan nem ijesztettek rá, mégis állandóan izgalomban égett, s akár a félénk őz, minden zajra összerezzent. Tudta, hogy körülötte a sötétben más lények is portyázhatnak: mozdulnak, érzékelnek és megsejtenek, akárcsak ő.

Az utcán, jóval távolabb, valami mozgott. Nem kései járókelő, azt rögtön tudta: ezúttal veszély fenyegetett. A szemközti háznak fordulva füttyentett kettőt, majd árnyék módjára a sarokra osont, és eltűnt szem elől. Túl a sarkon megállt, óvatosan körülnézett. Aztán nagy nehezen összeszedte magát, kikukucskált, s az egyre közelgő alakot vizslatta. Jól sejtette. Rendőr volt.

Az ember végigszaladt a keresztutcán, s a következő sarok menedékéből szemmel tartotta azt a sarkot, melyet az imént hagyott el. Látta, hogy a rendőr feltűnik, s egyenesen továbbhalad. Végigfutott a párhuzamos utcán, s a legközelebbi fordulónál megvárta, míg a rendőr újra eltűnik szem elől; aztán megfordult, és visszatért állomáshelyére. Megállt szemben a házzal, s füttyentett egyet, majd kisvártatva megint egyet. Megnyugtatásféle csengett a füttyben, mint ahogy figyelmeztetés csengett az iménti kettőben.

A tornác tetején sötét alak bukkant elő, majd óvatosan leereszkedett az egyik oszlopon. Lejött a lépcsőn, s mire a vaskapun át az utcára ért és végigment a járdán, emberi formát öltött. A férfi, aki őrködött, utánaindult a túloldalon, de csak az ároknál csatlakozott hozzá. Egészen apró termetű volt a másikhoz képest.

- Mire mentél, Matt? - kérdezte.

Társa morgott valamit, és némán továbblépdelt.

- Kirámoltam a szajrét - mondta aztán.

Jim felkuncogott a sötétben, és további információkra várt. Lábuk alatt fogyott a járda, s ő egyre türelmetlenebb lett.

- Na és? - kérdezte. - Jó fogás volt?

- Nem volt időm, hogy megnézzem, de zsíros fogás, annyi biztos. Zsíros, Jim, úgy ám! El se merem gondolni, milyen zsíros. Csak a szobáig bírd ki!

Jim a következő sarkon, a lámpa fényénél fürkész pillantást vetett társa szokásosnál is komorabb ábrázatára, s észrevette, milyen furcsán tartja a bal karját.

- Mi van a karoddal? - érdeklődött.

- Belém harapott a kis nyavalyás. Azért tán nem kapok veszettséget. Emberektől is elkapni néha, nem igaz?

- Nem hagyta magát, mi? - kérdezte Jim bátorítón.

A másik morgott valamit.

- Pokolian nehéz téged szóra bírni! - tört ki Jim ingerülten. - Gyerünk, elő a farbával! Pénzbe kerül tán, ha leadod a mesét?

- Azt hiszem, megfojtottam egy kicsit - jött a válasz. Aztán mintegy magyarázatképpen: - Fölébredt nekem.

- Tiszta munka volt. Egy árva hangot se hallottam.

- Jim - szólt a másik komoran -, ebből akasztófa lehet. Kicsináltam. Muszáj volt. Fölébredt nekem. Kushadnunk kell egy darabig.

Jim halkan füttyentett: érti.

- A füttyöt hallottad? - kérdezte váratlanul.

- Persze. Már kész voltam, épp jöttem kifelé.

- Egy hekus volt. De ránk se nézett. Hamar elhúzta a csíkot. Akkor visszajöttem, és fütyültem neked. Mért késtél annyit?

- Vártam, hogy kitisztuljon a levegő - mondta Matt. - Borzasztóan megkönnyebbültem, mikor újra hallottalak fütyülni. Szörnyű dolog várakozni. Csak ültem ott, és gondolkoztam, gondolkoztam... Mi minden eszébe jut ilyenkor az embernek! Egy átok macska meg folyton körülöttem ólálkodott, és majd megőrjített a neszezésével.

- Zsíros fogás! - kurjantott fel hirtelen Jim örömében.

- Zsíros fogás, az egyszer fix! Alig várom, hogy újra láthassam.

Szinte öntudatlanul is meggyorsították lépteiket, éberségük azonban nem csökkent. Kétszer is útirányt változtattak, hogy a rendőröket elkerüljék, s csak mikor alaposan meggyőződtek róla, hogy nem figyelik őket, ugrottak be egy ütött-kopott belvárosi bérház sötét kapuján.

Legfelső emeleti szobájukban gyufát kotortak elő, Jim meggyújtotta a lámpát, Matt pedig kulcsra zárta az ajtót, és rátolta a reteszeket is. Amikor megfordult, észrevette, hogy társa várakozón pillant rá. Matt magában csendesen mosolygott a mohóságán.

- Egész jók ezek a reflektorok - mondta, és apró zseblámpát húzott elő, és matatni kezdett rajta. - Csak új elem kéne hozzá. Alig van már benne élet. Azt hittem, még kialszik ott nekem. Fura egy ház. Majdhogynem elkeveredtem abban a fene sok szobában. Az övé balról volt, és ez megzavart egy kicsit.

- Mondtam, hogy balról van - szólt közbe Jim.

- Te azt mondtad, hogy jobbról van - folytatta Matt. - Pontosan emlékszem rá, hogy azt mondtad; különben is, itt a térkép, amit rajzoltál.

Kotorászni kezdett a mellényzsebében, s egy összehajtogatott papírdarabot húzott elő. Kiterítette. Jim föléje hajolt, és megnézte.

- Tévedtem - ismerte be.

- Bizony ám. Főhetett miatta a fejem.

- Mit számít ez most már? - kiáltott föl Jim. - Lássuk a szajrét!

- De mennyire, hogy számít! - vágott vissza Matt. - Nekem legalábbis. Én vállaltam a kockázatot. Én dugtam csapdába a fejemet, amíg kint voltál az utcán. Jó lesz, ha megembereled magad, és eztán jobban vigyázol. Na, üsse kő, megmutatom.

Hanyagul a nadrágzsebébe nyúlt, s egy marék apró gyémántot húzott elő. Csillámló patakban ömlöttek alá tenyeréből a mocskos asztalra. Jim hatalmasat káromkodott.

- Ez még semmi - szólt Matt diadalmas önelégültséggel. - Eztán jön a java.

S azzal pakolni kezdett kifelé sorra mindegyik zsebéből. Több drágakövet zergebőrbe csavartak, ezek jóval nagyobbnak tűntek, mint az iméntiek. Egyik zsebéből egy marék nagyon apró, metszett ékkő is az asztalra került.

- Gyémántpor - mondta, s egy csomóba söpörte az egészet.

Jim közelebb hajolt.

- Azért megér darabja egy-két dollárt - mondta. - Nincs több?

- Miért, nem elég? - kérdezte sértődötten a másik.

- Dehogynem - helyeselt buzgón Jim. - Hisz ez több, mint amit vártam. Legalább tízezret ér, egy centtel se kevesebbet.

- Tízezret? - vigyorgott gúnyosan Matt. - Legalább kétszer annyit, pedig én se értek a gyémántszakmához. Ide nézz, micsoda gigerli!

Kiemelt egy darabot a szikrázó halomból, és szakember módjára latolgatni kezdte a súlyát a lámpa fényében.

- Maga megér egy ezrest - sietett Jim az ítélettel.

- Ezrest a nénikéd! - hangzott a gúnyos válasz. - Háromért se kapnád meg!

- Ébressz föl! Álmodom! - Jim szemében a drágakövek tüze fénylett; válogatni kezdte a nagyobbakat, s egyenként végigmustrálta valamennyit. - Gazdagok vagyunk, Matt... igazi nagymenők!

- Évekbe telik, míg túladunk rajtuk - felelte a gyakorlatiasabb Matt.

- Gondold csak el, hogy élünk majd! Más gondunk se lesz, csak szórjuk a pénzt, meg közben el-elpasszolunk egy gyémántot.

A tüzek már Matt szemében is felvillantak, de csak halványan, mert közönyös természete egyre inkább úrrá lett rajta.

- Mondtam neked, hogy elgondolni sem merem, akkora zsíros fogás volt - morogta halkan.

- Döglesztő! Egyszerűen döglesztő! - zihált a másik elragadtatottan.

- Majdnem elfelejtettem - szólt Matt, s a belső zsebébe nyúlt.

Zergebőrbe és selyempapírba burkolt, nagy szemű gyöngyökből álló füzér került elő. Jim éppen csak egy pillantást vetett rá.

- Az is ér valamit - mondta, és visszatért a gyémántokhoz.

Csönd szállt a szobára. Jim a drágakövekkel játszadozott, ujjai közt pergette őket, halomba rakta, majd meg az egészet kiterítette az asztalon. Girhes, aszott, ideges, ingerlékeny, szertelen, vérszegény ember volt - tipikus terméke a nyomortanyáknak: csúf, torz vonások, apró malacszem, örökké és lázasan falánk arc és száj, ő maga macska módra állatias, a velejéig elkorcsosult.

Matt nem nyúlt a gyémántokhoz. Ott ült az asztalnál, könyökére támaszkodva, állat a kezében nyugtatva, és sűrűn pislogott a vakító halomra. Mindenben ellentéte volt a másiknak. Őt nem a város nevelte. Szőrös, csupa izom teste erőre és megjelenésre a gorillához tette hasonlóvá. Számára nem létezett rejtett világ. Nagy, távol ülő szemében merész jóindulat fészkelt, s ez bizalmat keltett az emberekben. Közelebbről nézve azonban kitűnt, hogy egy kicsit túlságosan is nagyok azok a szemek, túlságosan is távol ülnek. Lénye túlcsordult a normalitás peremén, s vonásai meghazudtolták a mögöttük levő embert.

- Az egész rakás megér ötvenezret - szólalt meg hirtelen Jim.

- Százezret - mondta Matt.

A csend visszatért, el is tartott jó sokáig, és megint csak Jim törte meg.

- Mi a fenét akarhatott velük ott a lakásban? Erre vagyok én kíváncsi. Az ember azt hinné, páncélszekrényben tartják az ilyesmit lenn az üzletben.

Matt emlékezetében újra felmerült a megfojtott férfi képe, ahogy még egy utolsó pillantást vet gyilkosára a zseblámpa halvány fényénél; mégsem rezzent össze Jim kérdésére.

- Ki tudja - felelte. - Lehet, hogy szép simán át akarta ejteni a társát. Lehet, hogy reggelre rég elpucolt volna valami ismeretlen helyre, ha mi nem járunk éppen arrafelé. Becsületes emberek közt is akad annyi tolvaj, mint a tolvajok között. Olvashattál róla eleget az újságban. A legjobb barátok is előbb-utóbb megkéselik egymást.

A másik pillantásába hirtelen furcsa nyugtalanság költözött. Matt úgy tett, mintha nem venné észre, de azért megkérdezte:

- Mire gondoltál, Jim?

Jim egy pillanatra zavarba jött.

- Semmire - mondta. - Csak arra, hogy milyen ostobaság ennyi szajrét tartani egy lakásban. Mért kérded?

- Semmi, csak úgy eszembe jutott.

Újra leszállt a csend, most már csak Jim törte meg néha egy-egy rekedt, görcsös vihogással. A kiterített gyémántok valósággal lenyűgözték. Nem a szépségüket élvezte, persze. Eszébe sem jutott, hogy önmagukban is szépek lehetnek. Fürge képzelete azonban előrevetítette azt a

rengeteg gyönyört, amit megvásárolhat rajtuk, beteges agyának és romlott vérének falánk vágyait máris az általuk felkínált ígéret csiklandozta. Orgiáktól hangos, gyönyörű kastélyokat épített ragyogó tüzükből, s aztán maga is elálmélkodott rajtuk. Ekkor tört ki belőle a vihogás. Olyan képtelennek tűnt az egész! De mégis, ott szikráztak előtte az asztalon, fényüktől benne is felcsapott a kéjsóvár láng, s akkor újra felvihogott.

- Meg kéne számolnunk, úgy gondolom - szólalt meg hirtelen Matt, hogy elűzze a látomásait. - Te figyeld, hogy semmi hiba ne legyen a kréta körül, mert itt tiszta játékra van szükség, Jim! Világos?

Jimnek ez nem tetszett, a szeme rögtön elárulta; Mattnek pedig a társa pillantása nem tetszett.

- Világos? - ismételte, csaknem fenyegetőn.

- Mért, becsaptuk mi egymást valaha is? - kérdezte a másik, mintegy mentegetőzve, mert a lelke mélyén már ágaskodni kezdett az árulás.

- Ínséges időkben könnyű becsületesnek lenni - vágott vissza Matt. - Legyél becsületes jómódban, az az igazi! Persze hogy becsületes az ember, ha nincs semmije. De most jómódúak lettünk, hát üzletemberré kell hogy váljunk, tisztességes üzletemberré! Világos?

- Ez a beszéd! - helyeselt Jim, de sivár lelke mélyén (szinte a tudatán kívül), mint láncra vert vadak, mozgolódtak a törvénytipró, zabolátlan gondolatok.

Matt a kétlángú petróleumtűzhely mögötti ételpolchoz lépett. Egy papírzacskóból kiöntötte a teát, egy másikból meg a paprikát. Visszament az asztalhoz, s a kisebb gyémántok két csomóját beleöntötte az üres zacskókba. Utána megszámolta a nagyobb drágaköveket, és visszacsomagolta a selyempapírba meg a zergebőrbe.

- Száznegyvenhét nagyméretű - készült a leltár -, húsz igazán nagy, két gigerli, egy óriás meg több marék apró és por.

Jimre nézett.

- Rendben - volt a válasz.

Matt egy szelet blokkpapírra írta a tételeket, másolatot csinált, és az egyiket átadta a társának, a másikat magánál tartotta.

- Csak hogy tisztán lássunk - mondta.

Újra a polchoz lépett, és kiürített egy nagy cukros zacskót. Beledobálta a gyémántokat, kicsit, nagyot, az egészet belecsavarta egy óriási, színes zsebkendőbe, és bedugta a párnája alá. Aztán az ágy szélére telepedett, és lerúgta a cipőit.

- Szóval azt hiszed, megér százezret? - kérdezte Jim, s egy pillanatra elengedte a cipőfűzőjét.

- Mi az, hogy! - hangzott a válasz. - Ismertem egy táncosnőt Arizonában, annak volt egy-két ilyen mütyürje. Nem valódiak, persze. Azt mondta, az életben nem táncolna többet, ha valódiak lennének. Ötvenezret is megkapna értük, mondta, pedig az egész nem volt egy tucat.

- Ugyan, ki melózna a betevő falatért? - kérdezte Jim diadalmasan. - Csákány, lapát, uh! - fintorgott. - Robotolsz egész életedben, minden garast félreraksz, mégse leszel félilyen gazdag, mint mi ma éjjel.

- Te legföljebb mosogatni lennél jó; kapnál vagy húsz dollárt havonta, meg az ellátást. Nem jól számoltál, Jim, de alapjában véve igazad van. Dolgozzon, aki szeret. Bolond fiatalkoromban havi harmincért terelgettem a marhát. Aztán öregebb lettem, és abbahagytam.

Lefeküdt. Jim elfújta a lámpát, és bemászott melléje a másik oldalra.

- Hogy van a karod? - érdeklődött kedvesen.

Matt, akinek feltűnt a szokatlan figyelmesség, így felelt: - Veszettségtől már nem kell tartanom. Mért kérdezed?

Jim egy pillanatig bűntudatot érzett, s átkozta magában a másik zavarba ejtő kérdéseit, fennhangon azonban ezt válaszolta:

- Semmi, csak láttam, hogy aggaszt a dolog. Te mit fogsz csinálni a részeddel, Matt?

- Veszek egy farmot Arizonában, letelepszem, és marhapásztorokat fogadok. Van egy-két ember, akinek szeretném az arcát látni, mikor munkát kér tőlem, hogy az a...! Most pedig pofa be, Jim! Soká lesz még az enyém az a farm! Pillanatnyilag aludni szeretnék!

Jim azonban még sokáig hevert álmatlanul, teste összerándult, hánykolódott, s valahányszor elszundított, szinte azon nyomban felriadt. Szemhéja alatt ott lángoltak a gyémántok, s a tüzük égetett. Matt, nehézkes természete ellenére, roppant éberen aludt, akár egy óvatos vad; teste apró moccanásokkal válaszolt Jim mocorgására, jelezvén, hogy érzékeli a külső eseményeket, s valahol az álom és ébrenlét határán vergődik. Jim sose tudta, mikor van ébren a másik, és mikor alszik. Egyszer, mintha csak társa tudomására kívánta volna hozni, hogy öntudatánál van, Matt halkan így szólt: - Aludj már el, Jim! A gyémántok miatt meg ne fájjon a fejed. Senki se lopja el őket. - Jim éppen abban a pillanatban arra gondolt, hogy Matt most már biztosan alszik.

Késő reggel Matt Jim első mozdulatára ébredt; délig még el-elszunyókáltak, aztán felkeltek és felöltöztek.

- Hozok újságot meg kenyeret - mondta Matt. - Te addig főzz kávét.

Jim tekintete elfordult Matt arcáról, s önkéntelenül a párnára siklott, amely alatt ott lapult a kendőbe tekert csomag. Abban a pillanatban Matt arca olyan lett, mint egy vadállaté.

- Ide hallgass, Jim! - morogta dühödten. - Fő a tisztességes játék. Ha piszkoskodni akarsz, kinyírlak. Világos? Megeszlek, Jim. Ezt te is jól tudod. Átharapom a torkodat, és úgy fölfallak, mint egy szelet bifszteket.

Napégette bőre elfeketült a feltóduló vértől, s a vicsorgó ajkak felfedték nikotinsárga fogait. Jim megborzongott, és erőt vett rajta a félelem. Az emberben, aki előtte állt, maga a halál fészkelt. Alig egy napja ez a fekete arcú alak a saját két kezével ölt meg valakit, aztán nyugodtan végigaludta az éjszakát. De Jim lappangó bűntudatot is érzett a lelke mélyén, s tudta, hogy megérdemelné, amivel fenyegetik.

Matt kilépett az ajtón, s ő még akkor is reszketett. Gyűlölet rántotta görcsbe az arcát, s átkok özönét küldte a távozó után. Aztán eszébe jutottak az ékkövek, odarohant az ágyhoz, s a párna alá nyúlt. Vadul belemarkolt a csomagba, hogy érezze, ott vannak-e még. Miután meggyőződött róla, hogy Matt nem nyúlt a kincshez, riadt bűntudattal a tűzhelyre nézett. Sietve begyújtotta és a láng fölé rakta a kávémasinát.

Mire a társa visszatért, már javában forrt a víz. Matt felszeletelte a kenyeret, és egy darab vajat is az asztalra tett, Jim pedig kitöltötte a kávét. Matt megvárta, míg a másik az asztalhoz ül, és iszik pár kortyot, csak azután húzta elő az újságot a zsebéből.

- Alaposan elszámítottuk magunkat - jelentette ki. - Mondtam, hogy el se merem gondolni, akkora zsíros fogás. Ide nézz!

Rábökött a vastag betűs címekre az első oldalon:

UTOLÉRTE A VÉGZET BUJANOFFOT!
KIRABOLTA A TÁRSÁT - ÁLMÁBAN
MEGGYILKOLTÁK!

- Na, mit szólsz hozzá? - kiáltott fel Matt. - Kirabolta a társát. Kirabolta, mint egy nyavalyás tolvaj!

- „Félmilliónyi érték eltűnt” - olvasta Jim fennhangon. Letette az újságot, és Mattre bámult.

- Megmondtam! - kiabálta Matt. - Egy frászt értünk mi az ékszerekhez! Félmillió! És én a legjobb esetben is csak százezerre taksáltam. Gyerünk, olvasd tovább!

Csendben olvastak, még a fejüket is összedugták, a kávé közben kihűlt; néha, mikor egy-egy megdöbbentő részhez értek, vad kiáltásokban törtek ki.

- Látni kellett volna Metzner pofáját ma reggel, ahogy a széfét kinyitotta! - mondta kárörvendően Jim.

- Rögtön Bujanoff után szalajtotta a hekusokat - magyarázta Matt. - Olvasd tovább!

- „Tegnap este tíz órakor indult volna a déltengerek felé a Sajoda fedezetén... de a gőzhajót egy újabb rakomány késleltette...”

- Ezért találtuk ágyban - szólt közbe Matt. - Pokoli mázli... mintha csak százszázalékos favoritra tettünk volna.

- „Ma reggel hatkor a Sajoda kifutott a tengerre...”

- Nélküle - szólt közbe Matt. - Ötre állította az ébresztőóráját, láttam. Bőven elérte volna... csakhogy jöttem én, és az idő megállt. Gyerünk tovább, olvasd!

- „Adolph Metzner a kétségbeesés határán... a híres Haythorne-gyöngysor... a legcsodálatosabb darabok... értékét egyes szakértők ötven-, mások hetvenezerre becsülik.”

Jim megállt, és ünnepélyes útszéli káromkodásba kezdett. - Ennyi pénzt egy rakás rohadt osztrigatojásért! - kanyarította oda a végére.

Aztán a szája szélét megnyalva hozzátette:

- Csinosak, azt meg kell hagyni!

- „Óriási brazil drágakő - olvasott tovább. - Nyolcvanezer dollár... első osztályú, értékes briliánsok... több ezer apró gyémánt negyvenezer dollár értékben.”

- Most legalább megtudunk egyet-mást a gyémántszakmáról - vigyorgott Matt jókedvűen.

- „A nyomozók elképzelése a következő - olvasta Jim. - A tolvajok előre tudták... figyelték Bujanoff minden lépését... miután a tervét kiszimatolták, házáig követték, amikor hazatért a lopott holmival...”

- Előre tudták... egy frászt! - tört ki Mattból. - Így csinálják a szenzációt, a firkászok! Honnan tudtuk volna, hogy ki akarja rabolni a társát?

- Fő, hogy itt a szajré - vigyorgott Jim. - Nézzük meg még egyszer.

Megvizsgálta a zárat és a reteszeket, közben Matt előszedte a batyut, és kinyitotta az asztalon.

- Hát nem gyönyörű? - kiáltott fel Jim a gyöngysor láttán; egy darabig le se tudta venni róla a szemét. - Egyes szakértők szerint ötven-, mások szerint hetvenezer dollárt ér.

- És a nők oda vannak az ilyesmiért! - fűzte hozzá Matt. - Megtesznek mindent, csak hogy megkapják... eladják magukat, gyilkolnak, amit akarsz.

- Akárcsak te meg én.

- Az eszed tokját! - torkolta le Matt. - Én is gyilkolok, ha kell, de nem a gyöngyért, hanem azért, amit vehetek rajta. Ez a különbség. A nők maguknak akarják az ékszert, nekem csak a nőkért kell, meg más efféléért, amit érte kapok.

- Még szerencse, hogy a nők is mást akarnak, meg a férfiak is - jegyezte meg Jim.

- Ettől megy a bolt - helyeselt Matt -, hogy mindenki mást akar.

Egy-két óra múlva Jim elment bevásárolni. Visszatértéig Matt újra összecsomagolta és párnája alá rejtette az ékszereket. Aztán begyújtotta a tűzhelyet, és vizet tett föl kávénak. Néhány perc, és megjött Jim.

- Hihetetlen! - mondta. - Az utcák, a boltok, az emberek, minden ugyanolyan, mint máskor. Semmi sem változott. Én meg, a milliomos, csak úgy sétálok közöttük. Senki se nézte volna ki belőlem.

Matt kelletlenül felmordult. Társa képzeletvilágának könnyed játékossága, apró hóbortjai vajmi kevéssé mozgatták meg a fantáziáját.

- Bélszínt hoztál? - kérdezte.

- De még milyet! Ínyencfalat! Ide nézz, milyen vastag!

Kicsomagolta a szelet húst, és odatartotta a másik elé. Aztán elkészítette a kávét, és megterített, Matt pedig ezalatt kisütötte a húst.

- Ne tegyél rá olyan fene sok paprikát! - szólt oda Jim. - Nem szoktam még meg a mexikói főztödet. Borzasztóan erősre csinálod.

Matt felröhögött, és folytatta a sütést. Jim kitöltötte a kávét, de a hibás szélű porcelán csészébe még valami port is öntött, amit a mellényzsebéből szedett elő egy darab zsírpapírban. A művelet alatt társának hátat fordított, s félelmében még körülnézni sem mert. Matt újságpapírt terített az asztalra, s arra tette rá a forró serpenyőt. Aztán kettévágta a sültet, és felszolgálta Jimnek meg magának is.

- Láss hozzá, míg forró - ajánlotta, s azzal kést-villát ragadva rögtön példát is mutatott.

- Pompás - jelentette ki Jim az első falat után. - De azért egyet mondok: hiába töröd magad, én téged az arizonai farmodon meg nem látogatlak.

- Most meg mi bajod? - kérdezte Matt.

- Még hogy mi? - volt a válasz. - Ez a mexikói konyha egy életre kikészítene ott a farmodon. Ha egyszer úgyis pokol vár rám a túlvilágon, mit gyötörjem a gyomrom még ideát is? Ó, az a rohadt paprika!

Elmosolyodott, úgy fújta ki a levegőt, hogy hűsítse a száját, ivott egy korty kávét, aztán újra nekilátott a sültnek.

- Igaz is, Matt, neked mi a véleményed erről a túlvilági életről? - kérdezte kicsivel később, s magában azon töprengett, miért nem nyúl a másik a kávéjához.

- Nincs túlvilági élet - válaszolta Matt, s abbahagyta a sültet, és kortyolt egyet a kávéjából. - Se mennyország, se pokol, se semmi. Minden itt történik velünk, ezen a földön.

- És aztán? - Jim kíváncsiskodása meglehetősen beteges volt, hisz jól tudta, hogy a vele szemben ülő ember hamarosan meghal. - Aztán? - ismételte meg.

- Láttál te már kéthetes hullát? - kérdezte a másik.

Jim megrázta a fejét.

- Nohát, én láttam. Olyan volt, mint itt ez a bifsztek. Valamikor ez is a réten ugrabugrált. Aztán hús lett belőle. Hús, semmi más. Mindannyiunkból hús lesz... belőled, belőlem, mindenkiből.

Matt kiitta a kávéját, és újra töltött.

- Félsz a haláltól? - kérdezte.

Jim megrázta a fejét.

- Mért félnék? Én úgyse halok meg. Átsétálok a másvilágra, és élek tovább...

- Lopni, hazudni, nyavalyogni még egy életen át, meg még azután is? - vigyorgott Matt.

- Az is lehet, hogy megjavulok - mondta Jim reménykedőn. - Lehet, hogy a másvilágon nem is kell okvetlenül lopni az embernek.

Hirtelen elhallgatott, s rémülten meredt maga elé.

- Mi lelt? - kérdezte Matt.

- Semmi. Csak úgy elgondolkoztam a halálról - Jim nagynehezen magához tért -, ennyi az egész.

De a félelmet, amely hirtelen rátört, mégsem tudta lerázni. Baljós szellem suhant át láthatatlanul a szobán, a jelenlétének felfoghatatlan árnya Jimre hullott. Rossz érzés fogta el. Valami történni fog, valami szörnyűség. Szerencsétlenség lógott a levegőben. Merev tekintete a másikra szegeződött. Nem értette a dolgot. Lehet, hogy tévedett, és önmagát mérgezte volna meg? Nem, nem, a hibás szélű csésze ott állt Matt előtt, márpedig ő abba öntötte a mérget.

„Képzelődöm - gondolta aztán. - Megtörtént már máskor is. Én ostoba! Hát persze hogy képzelődöm. Persze hogy történik valami, csakhogy Matt-tel, és nem velem. Talán bizony én ittam ki azt a csésze kávét?”

Jim jókedve visszatért, elfogyasztotta a maradék sültet, s utána kenyérdarabkákat mártogatott a szaftba.

- Gyerekkoromban... - kezdte újra, de bennakadt a szó.

A baljós szellem megint előlibbent, és Jim idegei szinte vitustáncot jártak a közelgő szerencsétlenség előérzetétől. Bomlasztó erők kezdtek munkálkodni a testében, s úgy érezte, hogy izmai görcsbe rándulnak. Hirtelen hátradőlt, majd éppoly hirtelen előrehajolt, könyöke az asztalon. Gyenge remegés futott át testének izmain. Így rezdülnek meg a levelek, mielőtt beléjük kap a szél. Összeszorította a fogát. Aztán megint rátört, ismét görcsösen megvonaglott. Tudta, hogy lassan pánik vesz rajta erőt. Izmai megtagadták az engedelmességet. Újra meg újra összerándultak, akarata ellenére is, hisz akarata nyugalmat parancsolt rájuk. Belső forradalom volt ez, anarchia; Jimben felcsapott a tehetetlen rémület, teste megragadta és marokba szorította egész énjét; hideg futkározott a hátán, homlokát kiverte a veríték. Körülnézett, s a szoba, a bútorok jól ismert képe a döbbenet erejével hatott rá. Úgy érezte, hosszú útról tért meg. Aztán a társára pillantott. Matt őt leste, és vigyorgott. Jim arcára kiült a rémület.

- Úristen, Matt! - ordított föl. - Csak nem tettél bele valamit?

Matt vigyorgott, és tovább figyelte. Az első roham alatt Jim nem vesztette eszméletét. Izmai összerándultak, csomóba fogta őket a görcs, kegyetlen szorításuk égette és összetörte a testét. A fájdalom tetőpontján rádöbbent, hogy Matt különösen viselkedik. Ugyanazt az utat járta végig ő is. Arcáról eltűnt a mosoly, s feszült figyelem ült ki rá helyette - mint aki belső szózatot hall, s megpróbálja kivenni az értelmét. Matt felállt, végigsétált a szobán, aztán vissza, és újból leült.

- Ez meg a te műved, Jim - mondta csendesen.

- Honnan tudtam volna, hogy te is ki akarsz nyírni engem? - szólt Jim szemrehányón.

- Kinyírtalak én, abban nincs hiba - válaszolt Matt összeszorított fogakkal, s közben egész teste remegett. - Te mit tettél bele?

- Sztrichnint.

- Akárcsak én - közölte Matt. - Jó kis kotyvalék, mi?

- Hazudsz, Matt - kapacitálta Jim. - Nem tettél bele semmit, ugye nem?

- Tettem én, becsületistenemre; még az adagot is pontosan kimértem. Aztán belesütöttem szépen a bélszínedbe. Megállj, hé! Hová rohansz?

Jim az ajtóhoz ugrott, és rángatni kezdte a reteszeket. Matt elkapta és visszalökte.

- Patika! - zihálta Jim. - Patika!

- Azt már nem. Itt maradsz. Semmi *gyerünk, nyomás a patikába*, közben kiverni a balhét az utcán, hogy megmérgeztek... itt van ez a csomó ékszer a vánkos alatt! Érted már? Hiába éled túl, elkapnak a hekusok, és kezdheted a magyarázkodást. A hánytató a legjobb ellenszer. Én is kikészültem, akárcsak te, mindjárt veszek be valamit. A patikában se adnak mást.

A szoba közepére penderítette Jimet, és visszatolta a reteszeket. Aztán odament az étel-polchoz, közben keze fejével megtörölte a homlokát, és lecsapta róla a verítéket. Hangos loccsanással ért a padlóra. Jim halálra válva leste, hogy kapja föl a mustárt meg a csészét, s rohan vele a vízcsaphoz. Kikevert egy bögrényit, lehajtotta - mustárt vízzel hígítva. Akkorra már Jim is ott volt, s reszkető kézzel nyúlt az üres csésze után. De Matt megint odébb lökte. Újabb csészével kevert magának, és így szólt:

- Azt hiszed, nekem egy csésze elég? Várj a sorodra!

Jim az ajtóhoz támolygott, Matt azonban újra elkapta.

- Ha nem hagyod békén azt az ajtót, kitekerem a nyakad. Világos? Várd ki, míg sorra kerülsz! Különben úgyis kitekerem a nyakad, ha elpatkolsz, ha nem. Neked már lőttek, Jim. Megmondtam, mit kapsz, ha piszkoskodni próbálnál.

- De hát te is azt tetted - nyögte ki nagy nehezen Jim.

Matt éppen a második csészével itta, és nem felelt. Jimnek a szemébe folyt a verejték, félig vakon az asztalhoz botorkált, s felkapott egy másik csészét. De Matt már a harmadikat kever-gette magának, s mint az előbb, most is félrelökte.

- Mondtam, hogy várd ki a sorodat! - morogta. - Tágulj innét!

És Jim, miközben az életet jelentő sárgás kotyvalék után sóvárgott, a mosogatónak dőlve gyámolítgatta rángatózó testét. Egyedül az akaraterejének köszönhette, hogy még állni tudott, és megkapaszkodott a mosogatóban. Teste legszívesebben kétrét görnyedt volna, hogy aztán kinyúljon a padlón. Matt a harmadikkal is felhajtotta, nagy nehezen széket kerített magának, és

leült. Lassan elmúlt az első roham. Szűnőben voltak a kínzó görcsök. Matt a mustáros víznek tulajdonította az eredményt. Most már biztos, hogy megmenekült. Megtörölte izzadó arcát, s a nyugalom eljöttével kíváncsisága is életre kelt. Odanézett társára.

Jim kezéből egy hirtelen görcs kilökte az edényt, s a mustár a padlóra ömlött. Lehajolt, hogy valamit a mustárból visszakaparjon a csészébe, de egy újabb görcs őt is a padlóra terítette. Matt mosolygott.

- Lubickolj csak benne - biztatta. - Jót tesz az. Engem is rendbe hozott.

Jim meghallotta a szavakat, s fájdalomtól eltorzult, könyörgő arcát Matt felé fordította. Aztán újra megrohanták a görcsök, s már a padlón fetrengett, arcát, haját mind összekente a sárga mustárral.

Matt rekedten fölnevetett, aztán bennakadt a hang. Remegés szaladt át a testén. Új roham kezdődött. Fölkelt, odatámolygott a vízcsaphoz, s ujját ledugva a torkán, eredménytelen kísérletet tett a hánytató pótlására. Aztán már csak a mosogatóba kapaszkodott, mint Jim az előbb, s rémülten várta, hogy lecsússzon a földre.

Társa ezalatt magához tért, s erőtlen mozdulatokkal ülőhelyzetbe tornászta magát; fölkelni már nem bírt, gyenge volt, homlokáról patakzott a veríték, s habzó szája sárga volt a mustártól, amiben meg-hempergőzött. Megtörölte a szemét az ujja bütykével, s torkából sivító nyöszörgés tört elő.

- Mit nyavalyogsz? - förmedt rá a haláltusáját vívó Matt. - Meg kell halnod, és kész. S ha meghaltál, mindenképp hulla lesz belőled.

- Nem... nyavalygok... csak... a... mustár... csípi... a... szememet - zihálta Jim ijesztő lassúsággal.

Ezek voltak az utolsó szavai. A többi érthetetlen motyogásba fúlt, remegő karjai még csépelték a levegőt, aztán egy újabb görcs kinyújtóztatta a padlón.

Matt a székhez vonszolta magát, beleroskadt, s két térdét átkarolva küzdött egyre erőtlenedő testével. Elmúlt a roham, és ő gyengének érezte magát, fázott. Körülnézett, s látta, hogy a másik ott hever mozdulatlanul.

Beszélni próbált, vidámságot erőltetett magára, hogy még egyszer utoljára az élet arcába nevessen, de csupán érthetetlen hangok hagyták el a száját. A mustár nem használt, villant fel benne a gondolat; nem maradt más hátra, mint a patika. Az ajtóra pillantott, és erőlködve talpra állt. Ha nem kapja el a szék karfáját, azon nyomban visszazuhan. Újabb roham jött rá. S míg egész teste rángatózott, darabjaira hullt és újra csomóba tekeredett, Matt a széket markolta, és tolta, egyre tolta maga előtt. Mire az ajtóhoz ért, akarata foszlányokra szakadt. Elfordította a kulcsot, és visszahúzott egy reteszt. Nyúlt volna a másik után, de hiába. Teljes súlyával az ajtónak dőlt, és lassan lecsúszott a földre.

Horváth László fordítása

A mexikói

1.

Senki se tudott róla közelebbit; a Juntában ismerték a legkevésbé. „A kis titokzatos”-nak, „a nagy hazafi”-nak nevezték hát, és a maga módján ő éppen olyan keményen dolgozott az eljövendő mexikói forradalomért, mint a többiek valahányan. Ezt nehezen akarták elismerni, mert a Juntában nem szerette senki. Azon a napon, amikor először járt a Junta füstös, zsúfolt helyiségeiben, mindnyájan úgy vélték, hogy besúgó, a Diaz-féle titkosrendőrség fizetett ügynöke. Sok társuk ült már akkor mindenfelé az Egyesült Államok polgári és katonai börtöneiben, másokat éppen akkor vittek megbilincselve a határon túlra, vályogfalakhoz állították és főbe lőtték őket.

A fiú első látásra nem nyerte meg őket. Szinte gyerek volt még, alig tizennyolc éves, és a korához képest fejletlen is. Azzal állított be, hogy ő Felipe Rivera, és hogy dolgozni akar a forradalomért. Csupán ennyit mondott, minden felesleges szó és további magyarázkodás nélkül. Állt és várakozott. Ajkára nem jött mosoly, tekintetéből nem áradt lelkesedés.

A testes, rámenős Paulino Vera borzongást érzett a bensejében. Valami tiltó, szörnyű, kifürkészhetetlen meredt elébe. Volt valami kígyószerű a fiú fekete szemében. Hideg tűzzel fénylett ez a szem, és tömény, roppant keserűség sugárzott belőle. Az összeesküvők arcáról az írógépre pillantott, amelyen a kis Mrs. Sethby kopogtatott szorgalmasan. Tekintete egy pillanatig az asszonyéba kapcsolódott, amikor az véletlenül fölnézett, és akkor az asszony is érezte azt a megmagyarázhatatlan valamit, ami megállította a munkájában. Újra kellett olvasnia, amit leírt, hogy folytatni tudja a levelet, amelyet gépelt.

Paulino Vera kérdőn Arrellanóra és Ramosra tekintett, azok kérdőn tekintettek vissza rá, és összenéztek. A kétkedés határozatlansága ködlött a szemükben. Ez a fiú maga volt a megtestesült ismeretlen, annak minden fenyegető veszedelmével. Megismerhetetlen volt, kívül esett a becsületes, egyszerű forradalmárok látóhatárán, akiknek minden ádáz gyűlöletük Diaz és zsarnoksága ellen végre is csak becsületes, egyszerű hazafiak gyűlölete volt. Itt valami egészen mással kerültek szembe, nem tudták, mivel. De Vera, a leghevesebb, aki mindig kapcsolt, megtörte a csendet.

- Jól van - szólt hűvösen. - Azt mondja, dolgozni akar a forradalomért. Hát vesse le a kabátját. Akassza fel oda. Majd megmutatom, hol talál vödröt meg rongyot. A padló csupa mocsok. Kezdje avval, hogy súrolja fel ezt meg a többi szobát. Aztán majd ott vannak az ablakok.

- A forradalomért? - kérdezte a fiú.

- A forradalomért - felelte Vera.

Rivera tekintetéből hideg gyanú csapott feléjük, de szó nélkül vette le a kabátját.

- Jó - mondta.

Csak ezt. Egy szóval se többet. Attól kezdve naponta megjelent, és söpört, sikált, takarított, kikotorta a kályhát, felhordta a fát, szenet, megrakta a tüzet, elkészült mindennel, mire a legbuzgóbbak reggelente megjöttek.

- Megalhatok itten? - kérdezte egy alkalommal.

Aha! Szóval mégiscsak Diaz keze van a dologban! Ha a Junta helyiségeiben alszik, ez annyit jelent, hogy titkaik, névsoraik, a mexikói földön dolgozó elvtársak címei kitudódnak. Azt válaszolták: nem, és Rivera szóba se hozta többé. Fogalmuk sem volt, hol tölti az éjszakáit, és mit eszik. Arrellano egyszer két dollárt ajánlott fel neki. Rivera fejét rázva visszautasította a pénzt. Mikor Vera unszolni kezdte, így szólt:

- A forradalomért dolgozom.

A modern forradalmak szításához pénz kell, s a Junta nemegyszer megszorult pénz dolgában. Az emberek éheztek, gürcöltek, a leghosszabb nap sem volt elég hosszú nekik, s álltak már úgy is, hogy néhány dollár miatt megakadt a munka. Egyszer, még az első időkben, kéthónapi házbérhátralék miatt a háziúr már kilakoltatással fenyegetőzött, de ekkor Felipe Rivera, a toprongyos, vedlett ruhájú takarítófiú lerakott hatvan aranydollárt May Sethby íróasztalára. Egy másik alkalommal postázásra várt háromszáz gépírásos levél (segítséget, jóváhagyást kérő levelek voltak a szakszervezetekhez, más részükben becsületes hírközlésre szólították fel a lapkiadókat, vagy tiltakoztak az Egyesült Államok bíróságainál a forradalmárok ellen hozott kegyetlen ítéletek miatt); ott hevertek az asztalon, mert nem volt pénz postára adni őket. Vera órája, apjáról maradt, régimódi arany ütőórája ráment, s eltűnt a szerény aranygyűrű May Sethby ujjáról is. Az ügyek kétségbeejtően álltak. Ramos és Arrellano hosszú bajszukat tépdesték tanácstalanságukban. A leveleket el kell küldeni, de a posta nem ad hitelt a bélyegvásárlóknak. Amikor Rivera tudomást szerzett a dologról, fogta a kalapját, és elment. Mikor visszatért, ezer darab kétcentes bélyeget rakott le May Sethby asztalára.

- Vajon nem a Diaz átkozott pénzéből való ez? - szólt Vera az elvtársakhoz.

Azok felvonták szemöldöküket, és eltűnődtek. És Felipe Rivera, aki a forradalomért súrolta a padlót, ha a szükség úgy kívánta, máskor is aranyat és ezüstöt rakott May Sethby asztalára a Junta céljaira.

És nem tudták megkedvelni mégsem. Nem ismerték. Útjai különböztek az övéiktől. Nem volt bizalmas hozzájuk. Közeledésük elől kitért. Noha fiatal gyerek volt még, valahogy nem tudták rászánni magukat, hogy kifaggassák.

- Talán valami nagy és magányos szellem lehet, a jó ég tudja, én nem tudom - mondta Arrellano tanácstalanul.

- Nem is ember - szólt Ramos.

- Tűzön edzették a lelkét - jegyezte meg May Sethby. - A kedv és a vidámság kihamvadt belőle. Olyan, mint a halott, és mégis félelmetesen eleven.

- Megjárta a poklot - mondta Vera. - Csak az ilyen, aki megjárta a poklot. Pedig gyerek még.

És mégsem tudták megszeretni. Nem beszélt, nem kérdezősködött, nem szólt közbe soha. Hallgatagon állt, kifejezéstelen arccal, csak mint valami élettelen tárgy, csak a szeme szikrázott fel hideg fénnyel, amikor a többiek emelt hangon és lelkesen a forradalmat emlegették. Tekintete ilyenkor egyik beszélő arcáról a másikéra siklott, mint a szikrázó jég tűi, nyugtalanított, és zavarba ejtett.

- Nem kém ez - mondta négyszemközt Vera May Sethbynek. - Ő az igazi hazafi - jegyezze meg -, a legnagyobb mindnyájunk közt. Én tudom. Érzem itt, a szívemben meg a fejemben. Érzem én. Csak nem tudom kiismerni sehogy.

- Rossz természete van - szólt May Sethby.

- Tudom - mondta Vera, és megborzongott. - Egyszer rám nézett avval a két szemével. Azok a szemek nem tudnak szeretni: fenyegetőek, vadak, mint a tigriséi. Érzem, ha egyszer elárulnám az ügyet, képes volna megölni érte. Nincs szíve. Kemény ez, mint az acél, metsz és mar, mint a fagy. Olyan, mint a holdfény a téli éjszakában, megfagyhatsz mellette a magányos hegytetőn. Diaztól meg az összes gyilkosaitól nem félek; de ettől a fiútól igen. Én mondom magának. Én félek. Olyan, mint a halál lehelete.

Mégis Vera beszélte rá a többieket, hogy Rivera az első megbízatását megkapja. Los Angeles és Alsó-Kalifornia között megszakadt az összeköttetés. Az történt, hogy három társukkal megásatták saját sírjukat, és belelövöldözték őket. Másik kettőt az Egyesült Államok bebörtönzött Los Angelesben. Juan Alvarado, a szövetségi parancsnok, valóságos szörnyeteg volt. Minden tervüket keresztülhúzta. Az Alsó-Kaliforniában dolgozó forradalmárokkal és az újonnan csatlakozókkal nem tudtak többé kapcsolatot teremteni.

A fiatal Rivera megkapta az utasításokat, és elküldték délnek. Mire visszatért, az összeköttetés helyreállott, Juan Alvarado pedig halott volt. Az ágyában találták, markolatig döfött késsel a mellében. Ez több volt, mint amivel Riverát megbízták, de a Juntánál tudtak útjairól. Rivera nem szólt semmit. Nem faggatták, de kérdően egymásra néztek.

- Nem megmondtam? - kérdezte Vera. - Diaznak több a félnivalója ettől a fiútól, mint bárki mástól. Kérlelhetetlen. Ez a fiú az Isten keze.

Rivera rossz természete, amit May Sethby emlegetett, s amit éreztek a többiek is valamennyien, megmutatkozott más oldaláról is. Egyik nap vérző ajakkal állított be, máskor kékre vert arccal vagy feldagadt fülekkel. Nyilvánvaló volt, hogy valahol künn a világban, ahol étkezett és lakott, verekedni szokott, s isten tudja, miféle úton-módon szerezte meg a pénzt, amire szükségük volt. Idő múltával ő kezdte szedni a kis forradalmi hetilapocskát, amelyet kiadtak. Megesett azonban, hogy nem bírt a szedőgéphez ülni, mert ujjpercei dagadtak, zúzottak voltak, hüvelykjei kificamodtak, sérülések látszottak rajtuk, s egyik vagy másik karját tehetetlenül lógatta oldalán, arcát pedig néma fájdalom torzította el.

- Nagy zsivány - vélte Arrellano.

- Sötét helyeken járkál - tette hozzá Ramos.

- De vajon honnan szedi a pénzt? - kérdezte egyik nap Vera. - Most hallom, hogy a papírszámlánkat ő fizette ki. Száznegyven dollárt.

- Aztán meg eltűnik - szólt May Sethby. - Nem mondja soha, hogy merre járt.

- A nyomára kellene állítanunk valakit - indítványozta Ramos.

- Nem szívesen lennék ez a valaki - mondta Vera. - Alighanem csak a temetésemen látnátok viszont. Szörnyen szenvedélyes ember. Az istennek se engedné meg, hogy elállja az útját.

- Én gyereknek érzem magam előtte - vallotta be Ramos.

- Nekem olyan, mint az őserő... ősember ez, vad farkas... támadó csörgőkígyó, vérszívó skorpió - mondta Arrellano.

- Ő a megtestesült forradalom - mondta Vera. - A forradalom lángja, bosszúért kiáltó, engesztelhetetlen lelke. De nem kiabál, hanem zajtalanul gyilkol. A bosszú angyala, nesztelen száll az éjszaka csöndjében.

- Sírhatnék, ha látom - szólt May Sethby. - Nem ismer senkit. Mindenkit gyűlöl. Minket eltűr, mert mi vagyunk a vágyának az útja. Olyan magányos... elhagyatott.

Hangja zokogásba fúlt, szeme elnedvesedett.

Rivera útjai és távollétei valóban rejtelmesek voltak. Előfordult, hogy egyhuzamban nem látták egy hétig. Egyszer teljes egy hónapig maradt távol. Ezeket az alkalmakat mindig betetőzte azzal, hogy amikor visszatért, szó nélkül aranypénzeket rakott le May Sethby asztalára. Aztán megint napokig és hetekig minden idejét a Juntánál töltötte. Majd újra eltűnt, szabálytalan időpontokban, a nap nagy részére, kora reggeltől késő délutánig. Ilyenkor éjszakáig ott maradt. Arrellano nemegyszer éjfélkor is bent találta, munkában a szedőgép fölött, dagadt ujjakkal vagy vérző ajakkal.

2.

A válság ideje közeledett. A Juntán állt, hogy kitör-e a forradalom, és a Junta erősen szorongatott helyzetben volt. A pénzhiány követelőbben jelentkezett, mint bármikor addig, s pénzhez jutni most még nehezebb lett. A hazafiak már utolsó centjüket is odaadták, és többet nem tudtak adni. Pályamunkáscsapatok - szökdöső mexikói parasztok - szűkös bérüknek a felét hozták. De ennél még többre volt szükség. A sokévi fárasztó, veszedelmes, idegölő munka céljához közeledett. Ütött az óra. Már-már a forradalom javára billent a mérleg. Még egy utolsó, hősi erőfeszítés súlya kellett volna a serpenyőbe, hogy végleg lebillenjen a győzelem oldalára. A Junta tagjai ismerték az ő Mexikójukat. Ha egyszer kitört a forradalom, akkor a többi már nem lesz nehéz. Az egész Diaz-gépezet összerogy, mint a kártyavár. A határon minden készenlétben állott a felkelésre. Egy jenki száz önkéntessel a határon állt, és várta a parancsot Alsó-Kalifornia felszabadítására. De fegyver kellett neki. Innen egészen az Atlanti-óceánig a Junta mindenkivel kapcsolatban állt, s mindenkinek fegyver kellett. Kalandorok várták, szerencselovagok, banditák, elégedetlen amerikai szakszervezeti emberek, szocialisták, anarchisták, verekedők, mexikói menekültek, rabszolgaságból szökött peonok, Coeur d'Alène és Colorado nyomortanyáiról való megkorbácsolt bányászok, akik csak annál hevesebben vágyták a harcot - az őrületesen bonyolult, modern világ vad szellemeinek áradata és hordaléka. De fegyverre volt szükség: fegyver kellett volna és lőszer, lőszer és fegyver - szüntelen ezt hajtogatták.

Csak ezt a tarka, rongyos, bosszúvágyó sereget kellene átdobni a határon, s máris javában állna a forradalom. A vámház meg az északi kikötők a kezükre kerülnének. Diaz nem bírná feltartóztatni őket, nem merne teljes erővel ellenük jönni, mert délről kellene védenie magát. S a tűz terjedne tovább délen. Felkelne a nép, tartomány tartomány után jutna a kezükre. A városok helyőrségei sorra megadnák magukat. És a forradalom diadalmas seregei végül minden oldalról Mexikó városát fognák körül, Diaz utolsó mentsvárát.

De pénz kellett. Türelmetlen, sürgető emberük volt elég a fegyverekhez. Szállító is volt már, akitől a fegyvereket vásárolták volna. A Junta azonban anyagilag alaposan kimerült, míg a forradalmat felszította. Ráment az utolsó dollár is, az utolsó éhező hazafiból is kiszedtek minden pénzt, s a nagy kaland még mindig csak billegtette a mérleg nyelvét. Fegyver és lőszer! A rongyos hadsereget fel kell szerelni. De miből? Ramos elkobzott birtokát emlegette; Arrellano a fiatalkorában elvert pénzen sajnálkozott; May Sethby szemrehányást tett, hogy másként állnának, ha a Junta pénzével takarékosabban bántak volna.

- Még elgondolni is szörnyű, hogy Mexikó szabadsága rongyos pár ezer dolláron múlhat... - szólt Paulino Vera.

Az arcokon kétségbeesés ült. Éppen most jött a híre, hogy utolsó reménységüket, José Amarillót, aki pénzt ígért, letartóztatták chihuahuai birtokán, és a saját istállója falához állítva agyonlőtték.

Rivera, aki térden állva súrolt, felnézett, mocskos, szappanos víztől csurgó kezével felemelte a súrolókefét.

- Ötezer dollár megtenné? - kérdezte.

Azok bámulva néztek rá. Vera bólintott, és nyelt egyet. Nem bírt szólni, de azonnal hatalmas reménység ébredt benne.

- Rendeljék meg a fegyvereket - szólt Rivera, s ezután a leghosszabb összefüggő szöveget mondta el, amit eddig hallottak tőle: - Az idő rövid. Három hét alatt megszerzem maguknak az ötezret. Rendben? Melegebb lesz az idő, jobb a harcolóknak, meg hát nem is tudom hozni előbb.

Vera reménységével küszködött. Elképzelhetetlennek látszott az egész. Már túl sok hiú remény szertefoszlását érte meg, mióta a Juntához szegődött. Hitt is ennek a rongyos padlósúroló forradalmárnak, meg nem is.

- Maga nincsen észnél - mondta neki.

- Három hét alatt - szólt Rivera. - Rendeljék meg a fegyvereket.

Fölkelt, letűrte inge ujját, kabátjába bújt.

- Rendeljék csak meg a fegyvereket - mondta. - Én most megyek.

3.

Sok szaladgálás és kapkodás, sok telefonálgatás és káromkodás után éjszakai tanácskozás folyt Kelly irodájában. Kellyt sürgette az üzlet, meg balszerencséje is volt. Lehozta New Yorkból Danny Wardot, lekötötte neki a meccset Billy Cartheyvel három hete, és most Carthey két napja súlyos sérüléssel az ágyat nyomja. Az esetet gondosan titkolták a sporttudósítók előtt. Nem volt, aki Carthey helyébe lépjen. Kelly táviratozott Kelet-Amerika minden számba vehető könnyűsúlyú öklözőjének, de valamennyit szerződések kötötték. És most mégis támadt némi halvány remény.

- Magának pokoli idegei vannak - mondta Kelly Riverának első pillantásra, amikor találkoztak.

Rivera szemében kegyetlen gyűlölet fénylett, de az arca egykedvű maradt.

- Meg tudom verni Wardot - mindössze ennyit szólt.

- Honnan veszi? Látta már verekedni?

Rivera fejével nemet intett.

- Fél kézzel és csukott szemmel kiüti magát.

Rivera vállat vont.

- Más mondanivalója nincsen? - horkantott a menedzser.

- Meg tudom verni.

- Kivel bokszolt már eddig? - kérdezte Michael Kelly. Michael a menedzser testvére volt, a Yellowstone Játékklub tulajdonosa, s ott nagy pénzeket keresett az ökölvívó-mérkőzéseken.

Rivera keserűn rátekintett, de szót sem szólt.

A menedzser titkára, láthatóan sportkedvelő fiatalember, hangosan elnevette magát.

- No, jól van! Maga ismeri Robertset - törte meg Kelly az ellenséges hangulatú csendet. - Már itt kéne lennie. Érte küldtem. Üljön le és várjon, bár így külsőre nem sok jót nézek ki magából. Nem csaphatom be a közönséget kicsinált meccsel. A ring melletti helyeket tizenöt dollárért adom, úgy vigyázzon!

Roberts megérkezett, és rögtön látni lehetett rajta, hogy ivott egy keveset. Magas, vézna, laza tartású ember volt, járása, akárcsak beszéde, halk, szenvedő, vontatott.

Kelly egyenest a tárgyra tért.

- Ide nézzen, Roberts. Maga henceg, hogy maga fedezte fel ezt a kis mexikóit. Azt tudja, hogy Carthey kitörte a karját. Hát ennek a kis sárga fickónak van mersze, és a fejébe vette, hogy beugrik ma helyette. Mit szól hozzá?

- Rendben van, Kelly - volt a lassú válasz. - Felveheti a küzdelmet.

- Úgy nézem, maga mindjárt azt fogja mondani, hogy meg is tudja verni Wardot - kaffantott Kelly.

Roberts mérlegelte a dolgot.

- Nem, azt nem mondom. Ward mesterien öklöz, bokszcsászár, de nem keni ki egykönnyen Riverát. Ismerem Riverát. Eddig még senki sem kapta el a gyengéjét. Nincs gyengéje, én legalábbis sose fedeztem fel. Azonkívül kétkezes öklöző. Bárkit, bármilyen helyzetből ki tud ütni.

- Az nem számít. Fontos, hogy látványosan dolgozik-e majd. Maga egész életében bokszolókat nevelt és készített elő versenyekre. Én mérget veszek a maga ítéletére. Megéri-e majd a közönségnek a pénzt?

- De meg ám! Wardnak nem lesz vele könnyű dolga. Maga nem ismeri ezt a gyereket. De én igen. Én fedeztem fel. Nincsenek idegei. Olyan, mint az ördög. Kis, helybeli fickó létére nagy meglepetés lesz Wardnak, de maguknak is. Nem azt mondom, hogy megveri Wardot, de biztosan olyat látnak majd tőle, hogy elhiszik nekem: a kölyöknek van jövője.

- Rendben van - fordult Kelly a titkárához. - Hívja fel Wardot. Mondtam neki, hogy dugja ide az orrát, ha érdemesnek látom a fiút. Odaát lesz a Yellowstone-ban, biztosan dülleszti a mellét, és népszerűsíti magát.

Visszafordult az edzőhöz.

- Iszik egyet?

Roberts felhajtotta a szódás whiskyt, és kényelembe helyezkedett.

- Még nem mondtam el magának, hogyan fedeztem fel ezt a kis pockot. Két éve történt; akkor bukkant fel nálam, mikor Prayne-t készítettem elő a Deleney-vel hirdetett meccsére. Prayne gonoszul dolgozott. Nincs benne szikrányi kímélet. Edzőtársait irtó kegyetlenül összeverte, s már nem találtam egyetlen fiút sem, aki edzésre kiállt volna vele. Akkor vettem észre ezt a kis éhenkórász mexikói kölyköt, ott lógott állandóan a közelben. Nem volt más választásom, hát odahívtam, megfürdettem, ráadtam a kesztyűt, és beállítottam a ringbe. Szívós volt, mint a cserzett bőr, de gyönge. A bokszolás ábécéjét se tudta. Prayne ronggyá verte. De kitartott két gyötrelmes meneten át, csak akkor ájult el. Mégpedig az éhezéstől. Adtam neki fél dollárt, és jól megetettem. Látta volna, hogy zabált! Mint a farkas. Két vagy három napja egy falatot se evett. Ezt se látom többet - gondoltam magamban. De másnap ott volt megint, mereven és összeverten, leste a fél dollárt meg az ételt. Idővel egyre ügyesebben dolgozott. Született öklö-

ző, és hihetetlenül szívós. Nincsen szíve, darab jég van neki a helyén. És tíz szónál még nem mondott többet egyhuzamban, mióta ismerem. Csak dolgozik. Fát vág, és végzi a munkáját.

- Láttam a fiút - szólalt meg a titkár -, sokat dolgozott magának.

- Minden valamirevaló öklözőm vele edzett - folytatta Roberts. - És ez tanult tőlük. Olyan is akadt, akit meg tudott verni. De a szívét nem adta bele; úgy nézem, nem szereti a szakmát. Legalábbis úgy mozgott.

- Sokat szerepelt az utóbbi hónapokban mindenféle kis egyesületekben - mondta Kelly.

- Elég sokat. Nem tudom, mi ütött belé. Hirtelen megjött a kedve. Belevágott, mint a villám, és elverte az összes helybeli nagyságokat. Úgy látszik, kell neki a pénz; nyert is valamennyit, bár nem látni meg a ruháján. Furcsa fickó. Senki sem tudja, mit csinál, mivel tölti az idejét. Ha el is jön ide, rögtön lelép, és eltűnik, ha megtette a dolgát. Néha hetekig az orrát se dugja be. Tanácsot nem fogad el. Mondhatom, amelyik menedzser leköti, az jó boltot csinál vele, csak-hogy ő meg hallani se akart róla. Csak figyelje majd, mikor megállapodnak. Legyen elkészülve, hogy magától is rögtön pénzt akar.

Ekkor érkezett Danny Ward. Egész kíséret követte. Menedzsere és edzője volt vele. Az előzékenység, jókedv, győzni akarás valóságos forgószeleként viharzott be a szobába. Üdvözléseket röppentett jobbra-balra, egy tréfát ide, egy szavacskát oda, egy-egy mosoly vagy kacaj mindenkinek jutott. De mindezt megszokásból, s csak részben őszintén. Danny jó színész volt, és azt tapasztalta, hogy a vidámság szerfölött hasznos tulajdonság, ha az ember előre akar jutni a világban. Belül hidegvérű verekedő volt és üzletember. A többi csak álarc rajta. Aki ismerte, vagy dolga akadt vele, megtanulta, hogy ugyancsak helyén van az esze, ha komolyra fordul a szó. Üzleti tárgyalásain szeretett maga is mindig jelen lenni, s néhányan azt állították, hogy menedzsere csak statiszta, egyetlen feladata, hogy Danny szócsöve legyen.

Rivera más volt. Indián vér keringett benne meg spanyol. Egy sarokba húzódva, csendesen, mozdulatlanul ült, csak fekete szeme siklott egyik arcról a másikra, mindent észrevéve.

- Szóval ez volna a fickó - szólt Danny, tekintetével végigmérve leendő ellenfelét. - Na, mi van, öregfiú?

Rivera szeme gyilkosan szikrázott, de nem válaszolt. Utálta a gringókat[11] egytől egyig, de szokatlanul heves gyűlölete ezzel a gringóval szemben még őt is meglepte.

- Az istállóját! Csak nem egy süketnémával akar összeengedni? - szólt Danny a menedzserhez. A nevetés elültével megeresztett még egy tréfát: - Nagy pácban lehet Los Angeles, ha ez a legjobb, akit innen elő lehet kaparni. Melyik óvodából hozatta?

- Rendes gyerek ez, Danny, higgye el - védte Roberts. - Nem olyan könnyű eset, mint amilyennek látszik.

- Azonkívül a fél ház már el is kelt - mondta Kelly. - Ki kell állnia vele, Danny. Mást nem tehetünk.

Danny megint Riverára pillantott, hanyagul, lebecsülően, majd felsóhajtott.

- Gyöngéden kell majd bánnom vele, úgy nézem. Hacsak fel nem robban addig mérgében.

Roberts felhorkant.

---

[11] Az észak-amerikaiak és angolok gúnyneve Latin-Amerikában.

- Jó lesz, ha vigyázol magadra - figyelmeztette Dannyt a menedzsere. - Ne fölényeskedj a sráccal, mert behúzhat egyet.

- Hát persze hogy vigyázok - mosolygott Danny. - Mindjárt az elején vigyázni fogok, még dajkálom is egy kicsit, hogy a közönség meg legyen elégedve. Tizenöt forduló. Mit szól hozzá, Kelly? Elég, ha akkor kenem ki?

- Jó lesz - hangzott a válasz. - Csak vigyázzon, ne lássák, hogy teszi magát.

- Hát akkor tárgyaljuk meg a dohányt.

Danny szünetet tartott, számolt magában.

- Természetesen a pénztári bevétel hatvanöt százaléka, úgy, mint Carthey ellen. De másképp osztozunk. Nyolcvan százalékkal megelégszem. Jó így? - kérdezte menedzserét.

A menedzser bólintott.

- Hé, maga is megértette? - fordult Kelly Riverához.

Rivera megrázta a fejét.

- Hát szóval úgy lesz - kezdte magyarázni Kelly -, hogy a díj a pénztári bevétel hatvanöt százaléka. Maga egy ismeretlen senki. Megosztoznak Dannyvel, húsz százalék a magáé, nyolcvan Dannyé. Jó ez így, Roberts?

- Nagyon jó, Rivera - helyeselt Roberts. - Nézd, neked még nincs neved.

- Mennyi lesz a pénztári bevétel hatvanöt százaléka? - kérdezte Rivera.

- Ó, hát lehet, hogy ötezer, de felmehet nyolcezerig is - magyarázta Danny. - Valami ilyesféle. A maga része úgy ezer-ezerhatszáz körül lesz majd. Elég csinos pénz azért, hogy olyan híres fickótól kaphat ki, mint én. Mit szólsz hozzá?

Rivera válaszától a lélegzetük is elállt.

- A győztesé az egész - mondta határozottan.

Dermedt csend lett.

- Elvennék a gyerektől a cukrot - jelentette ki Danny menedzsere.

Danny megrázta a fejét.

- Én már régi ember vagyok a szakmában - mondta. - Nem teszek megjegyzést a bíróra, és nem akarok szólni a jelenlevőkről, de ismerem a bukmékerek fogásait. Ez nekem nem üzlet. Olyan öklözőnek, mint én vagyok! Én biztosra megyek. Erről szó sem lehet. Eltörhetem a karomat is. Vagy beadnak nekem egy adag kábítószert. Akkor mi lesz? - Ünnepélyesen megrázta a fejét. - Akár győzök, akár nem, a nyolcvan százalék az enyém. No, mexikói, rendben?

Rivera a fejét rázta.

Danny pukkadozott. Komoly dologról volt szó.

- Nézd csak a kis korcsot! Kedvem volna beverni a fejét.

Roberts nehézkesen fölkelt, hogy megakadályozza az ellenségeskedést.

- A győztesé az egész - ismételte Rivera mogorván.

- Miért ragaszkodol ehhez? - kérdezte Danny.

- Meg tudom verni magát - hangzott a kurta válasz.

Danny már csaknem a kabátját kezdte levetni. De amint menedzsere is tudta, színlelés volt az egész. A kabát fent maradt, és Danny hagyta, hogy a társaság lefogja. Mindenki vele érzett. Rivera magára maradt.

- Ide nézzen, maga kis bolond - kezdte Kelly Riverának magyarázni -, maga egy senki. Tudjuk, hogy mit csinált az elmúlt hónapokban, megvert egypár helybeli nagyfiút. De Danny igazi klasszis. Legközelebb már a bajnokságért lép szorítóba. Maga pedig ismeretlen. Senki a nevét se hallotta Los Angelesen túl.

- Majd meghallják - mondta Rivera vállrándítva - ez után a meccs után.

- Pillanatig is azt képzeled, hogy megversz? - vágott közbe Danny.

Rivera bólintott.

- Hát legyen már észnél! - kérlelte Kelly. - Gondolja meg, micsoda reklám ez magának.

- Kell a pénz - volt Rivera válasza.

- Hát ha ezer évig élsz, akkor se nyersz tőlem - biztosította Danny.

- Akkor meg miért nem egyezik bele? - vágott vissza Rivera. - Ha olyan biztos a pénze, miért nem megy utána?

- Hát megyek is, úgy éljek! - kiáltott fel Danny hirtelen elhatározással. - Agyonverlek a szorítóban, fiam, amiért így ugrálsz nekem! Kelly, írja meg a szerződést. A győztes viszi az egész dohányt. Tegyék bele az újságokba is! Mondják meg, hogy a végsőkig megy a verekedés. Majd én megmutatom ennek a zöldfülű kölyöknek!

Kelly titkára már írta is a szerződést, amikor Danny félbeszakította.

- Megállj! - Riverához fordult. - Mérlegelés?

- A meccs előtt - hangzott a válasz.

- Azt lesheted, zöldfülű! Ha a győztes viszi az egészet, akkor délelőtt tízkor mérlegelés.

- És a győztes viszi az egészet? - kérdezte Rivera.

Danny bólintott. Ez elég. Erejének teljében lép majd szorítóba.

- Mérlegelés tízkor - mondta Rivera.

A titkár tolla sercegve írni kezdett.

- Két és fél kilót jelent - nyűglődött Roberts Riverának. - Túl sokat engedtél. Itt vesztetted el a meccset. Danny erős lesz, mint a bika. Bolond vagy. Biztosan kiken. Annyi esélyed sincs, mint egy harmatcseppnek a pokolban.

Rivera csak gyűlölettel izzó pillantással válaszolt. Még ezt a gringót is gyűlölte - pedig őt találta eddig a legkülönb gringónak valamennyi között.

4.

Riverát alig néhányan vették észre, mikor a szorítóba lépett. Csak egy-két tenyér nagyon gyenge, elszórt csattanása üdvözölte. A közönség nem hitt benne. Őt csak áldozati bárránynak nézték, akit vágóhídra vittek, hogy a nagy Danny levágja. S ráadásul csalódott is a közönség. Pazar küzdelemre számított Danny Ward és Billy Carthey között, s most itt van, be kell érnie ezzel a nyavalyás kis mexikóival. Az elégedetlenség megmutatkozott abban is, hogy a fogadók kettőt, sőt hármat az egyhez tettek Dannyre. S ahol a fogadó közönség pénze, ott van a szíve is.

A mexikói fiú leült az egyik sarokba, és várakozott. A percek lassan vánszorogtak. Danny váratta. Régi trükk volt ez már, de fiatal, kezdő öklözőkre mindig hatott. Ott üldögélve begyulladtak, mikor szembekerültek saját szorongásukkal és az érzéketlen, dohányfüstöt árasztó közönséggel. De most nem vált be a trükk. Roberts igazat mondott. Riverának nem volt gyenge pontja. Bár finomabban egybehangolt, feszültebb idegei voltak, mint itt bárkinek, nem idegeskedett. Nem hatott rá a várható vereség tudata, míg ott ült a sarokban. Segédei idegesek voltak, és hozzá gringók. Meg sötét alakok is ráadásul - a profi sport piszkos, becstelen, éhenkórász söpredéke, akik biztosra vették, hogy a vesztes oldalon vannak.

- Hát aztán vigyázz ám! - intette Pók Hagerty, aki az első segédje volt. - Tarts ki, ameddig csak bírod, Kelly azt üzeni. Ha rögtön lefekszel, az újságok megírják, hogy megint vacak meccs volt, és még jobban bemocskítják a Los Angeles-i bokszolást.

Mindez nem volt túlságosan biztató. Rivera azonban nem törődött vele. Megvetette a profi bokszolást. A gyűlölt gringók gyűlölt szórakozása. Ő csak azért csöppent bele, mások pofozó-embereként, edzéseken, mert éhezett. Az, hogy ragyogó tehetsége volt hozzá, nem számított. Gyűlölte. Sose pénzért mérkőzött, csak amióta a Juntához került. Könnyen jött a pénz. Nem ő volt az első emberfia, aki szépen haladt előre pályáján, amelyet megvetett.

Nem tépelődött sokat. Azt tudta, hogy meg kell nyernie ezt a meccset. Más eredmény nem is lehetséges. Hiszen az ő háta mögött, hitét táplálva, hatalmasabb erők állnak, mintsem azt a zsúfolt nézőtéren bárki is álmodni merné. Danny Ward pénzért dolgozik, s a könnyebb életért, amit a pénz jelent. Rivera céljai azonban ott égtek a lelkében - lángoló és rémes látomások, melyeket tágra nyílt szemmel, a szorító sarkában üldögélve s ravasz ellenfelére várva, olyan tisztán látott, ahogy átélte őket.

Látta Rio Blanco fehér falú, vízhajtotta gyárait. Látta a hatezer éhező, sápadt munkást és a hét-nyolc éves gyermekeket, akik hosszú műszakokat dolgoztak át napi tízcentes bérükért. Látta emberek járkáló holttesteit, kísérteties halálfejeit: a festőműhely munkásait. Jól emlékezett, hogy apja „halálbarlangoknak" hívta a festőműhelyeket, ahol egy év alatt biztos a halál. Maga előtt látta a kicsiny udvart, anyját, amint főz, a komisz házi munkával vesződik, és még arra is talál időt, hogy őt becézze és szeretgesse. Látta apját, mindenkinél kedvesebb apját, hatalmasan, bozontos bajszával, boltozatos mellkasával, apját, aki mindenkit szeretett, s akiben akkora szív dobogott, hogy túláradó szeretetéből bőven jutott a feleségének s az udvar sarkában játszó gyerekecskének. Abban az időben őt nem Felipe Riverának hívták. Mint apjának és anyjának is, Fernandez volt a neve, őt pedig Juannak szólították. Később maga cserélte fel a nevét, mert megtanulta, hogy Fernandez gyűlölt név a rendőrfőnökök fülében.

Jóságos, hatalmas Joaquin Fernandez! Rivera látomásában nagy szerep jutott neki. Akkoriban még nem értette őt, de most, visszatekintve, már megérti jól. Felidézte, amint szedi a betűket a kicsiny kézinyomdában, vagy a zsúfolt asztalnál rója vég nélküli, rohanó, ideges sorait. És emlékezett a különös éjszakára, amikor apjához a sötétben munkások lopakodtak titkon, mint akik rosszat követnek el, és órákig tárgyaltak vele, míg ő, a kis kölyök, gyakran ébren kucorgott a sarokban, s hallgatta őket.

Pók Hagerty hangja mintha nagy távolságból hatolt volna a fülébe, amint így szólt hozzá:

- Csak semmi lefekvés az elején. Ez az utasítás. Álld ki szépen a verést, és keresd meg a pénzed.

Tíz perc eltelt már, és még mindig a sarokban ült. Dannynek híre-hamva se volt, nyilván a végsőkig meg akarta játszani a trükköt.

Újabb látomások rémlettek fel lelki szeme előtt. A sztrájk, vagyis hát inkább a nagy munkás-elbocsátás, megtorlásul azért, mert segítették a Pueblóban sztrájkoló társaikat. Az éhség, ami a hegyek közé űzte őket, bogyót, gyökeret, füveket szedni; azt ették mindnyájan, és mind-nyájuknak görcsbe csavarta, meggyötörte a gyomrát. Aztán az ezernyi éhező munkás lidércnyomásos emlékképe merült fel; Rosalio Martinez tábornok és Porfirio Diaz katonái a társaság raktárai előtt a kopár téren; meg a halált okádó fegyverek, mintha sosem akarnák gyilkos tüzüket abbahagyni. És a munkások sérelmeit munkások vérébe fojtották megint. Látta a holtakkal zsúfolt társzekereket, indulóban Veracruz felé, hogy jóllakassák az öböl cápáit. Látta magát, amint a hullahegyek közt botladozik, keresgél, míg végre apja és anyja csupasz és megcsonkított testére talál. Anyjára különösen tisztán emlékezett - csak az arcát lehetett látni, testét tucatnyi más test takarta el. Aztán megint eldördültek Porfirio Diaz katonáinak puskái, s ő visszalapulva a földre, elkúszott onnan, mint valami űzött prérifarkas a hegyek között.

Hatalmas morajlás ért a fülébe, mint a tenger zúgása. A középső ajtónál meglátta Danny Wardot edzői és segédei kíséretében a szorító felé közeledni. A közönség harsány üdvrival-gással fogadta népszerű kedvencét, akinek győzelmét biztosra vette. Mindenki neki szurkolt. Még Rivera segédeinek is felderült az arcuk, mikor könnyedén átbukott a kötélkorlát alatt, és a szorítóba lépett. Danny képe egyetlen, szűnni nem akaró mosollyá változott, és Danny, ha mosolygott, arcának minden vonásával mosolygott, a szeme sarkában gyüremlő ráncokkal, de még a szeme legmélyével is. Ilyen nyájas ökölvívó még sose verekedett. Arca, mint a jó szándék és bajtársiasság reklámja. Mindenkit ismert. Tréfálkozott, nevetgélt, hangosan üdvözölte barátait a köteleken át. „Éljen a nagy Danny!” - hangzott távolabbról, a nézőtérről, mert a nézők nem tudták elnyomni lelkes csodálatukat. A kölcsönös szeretet vidám, lelkes kitörése volt ez, s teljes öt percig eltartott.

- Csak nem begyulladni! Jól jegyezd meg az utasításokat! - figyelmeztette a Pók. - Kitartani. Semmi lefekvés. Ha le mersz feküdni, meg lett mondva, hogy az öltözőben félholtra verünk. Megértetted? Verekedj, az a dolgod!

Az egész ház tapsba kezdett. Danny megindult feléje a szorítóban. Meghajolt, két kézzel megfogta Rivera jobbját, és tüntető szívélyességgel megrázta. Mosoly barázdálta arca egészen közel került Riverához. A közönség elragadtatott ordítással jutalmazta Danny megjátszott sportszerűségét. Egy testvér gyöngédségével üdvözölte ellenfelét. Ajka mormolt valamit, a közönség az érthetetlen szavakat szívélyes köszöntésnek vélte, és megint felordított.

A halk szavakat csak Rivera hallotta.

- Te kis mexikói patkány - sziszegte vidáman mosolygó ajkai közül -, most agyonverlek.

Rivera nem moccant. Fel sem kelt. Csak a szemében lángolt a gyűlölet.

- Állj fel, kutya! - üvöltötte valaki a köteleken túlról.

A közönség fütyülni kezdett sportszerűtlen viselkedése miatt, de Rivera mozdulatlan maradt. Újabb rivalgás harsant fel, mikor Danny visszasétált a helyére. Elragadtatott ó!-k és ah!-ok hallatszottak, amikor Danny vetkőzni kezdett. A teste tökéletes volt, csupa kicsattanó erő és egészség. Bőre fehér és sima, mint egy asszonyé. Kecsesség, erő, rugalmasság feszítette. Már jó néhány viadalban próbára tette. Fényképeit minden sportlap lehozta.

A közönség felzúgott, amikor Pók Hagerty fején át lehúzta Riveráról a melegítőt. Bőrének barnás színe miatt Rivera teste véznábbat mutatott. Izmai voltak ugyan, de nem olyan látványosak, mint ellenfelének. Jól fejlett mellkasát a közönség nem vette számításba. Ugyanígy nem sejtette rostjainak szívósságát, az izomsejtek robbanó gyorsaságát, idegeinek finom hálózatát sem, amely testének minden részét befutotta, s pompásan működő harci gépezetté

tette. A közönség csak egy tizennyolc éves, barna bőrű fiút láthatott, akinek szinte gyermekteste volt. Nem úgy Dannynek. Danny huszonnégy éves férfi volt, teste pedig férfitest. A különbség még kiáltóbban kiütközött, amikor mindketten a szorító közepére álltak, hogy meghallgassák a bíró végső rendelkezéseit.

Rivera észrevette, hogy Roberts ott ül éppen az újságírók háta mögött. Részegebb volt, mint valaha, s következésképp a beszéde is még inkább akadozó.

- Csigavér, Rivera! - mondta lassan. - Nem fog megölni, hidd el. Az elején majd rád rohan, de ne gyulladj be tőle. Fedezd magad, és fogd le. Sokat nem tud ártani neked. Dolgozz úgy, mintha edzésen volnál.

Rivera nem adta jelét, hogy a szavak füléhez jutottak.

- Nézd csak a kis mogorva hólyagot - motyogta Roberts a mellette ülőnek. - Így tesz mindig.

De Rivera ezúttal elmulasztotta a szokásos, gyűlölettől izzó pillantást. Számtalan fegyver látomása homályosította el a tekintetét. Minden arc, ameddig csak elláthatott, egészen fel a magasba, az egydolláros, olcsó ülőhelyekig, mind egy-egy fegyverré változott. A hosszú, száraz, napsütötte, gyötrődő mexikói határt látta most, amely csak a fegyverekre vár.

Várakozva állt a sarokban. Segédei is kimásztak már a szorítóból a vászonszékkel. Átlósan, a szorító másik oldaláról Danny nézett vele farkasszemet. Megszólalt a gong, a küzdelem megkezdődött. A közönség ordított az elragadtatástól. Meccset meggyőzőbben kezdeni még nem látott senki. Igazuk volt az újságíróknak. Elkeseredett küzdelem volt. Danny a távolság háromnegyed részét futva tette meg, mintha jelezni akarná, hogy az első rohammal elsöpri a kis mexikóit. Nem egy, nem két s nem tucatnyi ütéssel támadott. Valóságos ütésventillátorként a pusztítás forgószelét zúdította Riverára, aki nem volt sehol. Szinte elmerült a tengernyi ütés zuhatagában, csak úgy záporozta rá minden szögből és minden irányból az ökölvívásnak ez a művésze. Hátraszorult a kötélhez, akkor a bíró szétválasztotta őket, de hátraszorult megint.

Nem is küzdelem volt ez. Kivégzés, mészárlás inkább. Tapasztalatlanabb, profi bokszoláshoz nem szokott közönség már az első menetben agyonizgulta volna magát. Az már igaz, hogy Danny megmutatta, mit tud; ragyogó teljesítményt nyújtott. A közönség bizonyossága, izgalma és elfogultsága akkora volt, szinte észre se vette, hogy a mexikói még mindig állja a sarat. Megfeledkezett Riveráról, nem is igen látta. Igaz, a fiút teljesen elborította Danny gyilkos támadása. Így telt el egy, azután még egy perc. S ekkor, egy szétválasztás alkalmával, a közönség észrevette Riverát. Az ajka felrepedt, az orra vérzett. Mikor megfordult, és fogásba menekült, látták, hogy a hátán vastag csíkokban szivárog le a vér, mert a kötélkorlát feldörzsölte. Azt azonban a közönség nem figyelte meg, hogy Rivera melle nem zihál, s a szeme hideg fénnyel ég, mint egyébkor. Már sok becsvágyó bajnokjelölt végigpróbálta rajta ezt a fergeteges rohamot az edzések kegyetlen kavargásában. A féldolláros jutalmaktól heti tizenöt dolláros fizetésig vitte így fel, s megtanulta, hogyan kell ezt állni - kemény iskola volt, de őt keményen iskolázták.

S ekkor meghökkentő dolog történt. Az ütések káprázatos forgataga egy csapásra megszűnt. Rivera magában állt. Danny, az isteni Danny a hátán feküdt. Teste meg-megrándult, amint az öntudat lassanként visszatért belé. Nem botladozva csuklott össze, nem is zuhant el egész hosszában, mint a tuskó. Rivera villámgyors jobbhorga a halál váratlanságával terítette le. A játékvezető fél kézzel visszalökte Riverát, és ott állt az elesett gladiátor felett, számlálva a másodperceket. Máskor a közönség nagy üdvrivalgással fogadta az ilyen sikerült ütést. Most nem így volt. Nagyon váratlanul jött az egész. Néma csendben leste a másodperceket a közönség, s ebben a némaságban Roberts hangja vált hallhatóvá:

- Megmondtam, hogy kétkezes öklöző!

Az ötödik másodpercben Danny arcára fordult, s mikor a bíró kimondta a hetet, térdre emelkedve pihent, készen arra, hogy kilencnél talpra álljon, még mielőtt elhangzanék a tíz is. Ha a térde még tíznél is érinti a földet, legyőzöttnek számít, mintha kiütötték volna. Amelyik pillanatban a térde elhagyja a földet, a küzdelem ismét megkezdődik, s ettől fogva Riverának joga van támadni, s újra leküldeni őt a földre. Rivera nem játszott. Mihelyt Danny térde elválik a szőnyegtől, újra ütni fog. Körözött Danny körül, de a bíró is közöttük járkált, és nem hagyta, hogy hozzáférjen. Rivera észrevette azt is, hogy nagyon lassan számlálta a másodperceket. Minden gringó ellene volt, még a bíró is.

Kilencnél a bíró hirtelen hátralökte Riverát. Ez szabálytalan volt, de alkalom Dannynek arra, hogy felálljon; a mosoly tüstént ott ült újra a száján. Kissé meggörnyedve, karját a gyomorszája és arca előtt tartva, óvatosan fogásba ment. A szabályok szerint a bírónak szét kellett volna választania őket, de nem tette, Danny pedig úgy tapadt, mint egy hullámverte kagyló. Egyre jobban kezdte összeszedni magát. A menet utolsó perce sebesen pergett. Ha ezt még kibírja, egy teljes percet pihenhet majd a sarokban. Kibírta, és végső elkeseredésében is mosolygott.

- Az elmaradhatatlan mosoly! - kiáltotta valaki s a közönség hangosan felnevetett megkönnyebbülésében.

- Borzalmas ütése van ennek az olajos bőrűnek - lihegte Danny az edzőjének a sarokban, miközben a segédek őrült igyekezettel működtek körülötte.

A második és harmadik menet nem hozott izgalmat. Danny, a ravasz, hétpróbás bokszcsászár, nem erőltette magát, kettős fedezékbe vonult, kapaszkodott, s azon volt, hogy kiheverje az első menetben kapott ütés kábulatát. A negyedik menetre már ismét a régi lett. Bármennyire megrendült, elkábult is, pompás állóképessége volt, s így hamar visszanyerte minden erejét. Az emberevő taktikával felhagyott. A mexikói kemény ellenfélnek bizonyult. Inkább legjobb tudását vette hát elő. Fogások, ügyesség és tapasztalat dolgában ő volt a mester, s bár döntő ütést elhelyezni nem tudott, tudományos módszerességgel csépelte és fárasztotta ellenfelét. Rivera egy ütésére ő hárommal válaszolt, de ezek nem voltak veszedelmes ütések. Csak számuk tette őket azzá. Tisztelte ezt a kétkezes senkit, aki mindkét öklével olyan csodálatos rövid horgokat tud ütni.

Védekezésül Rivera zavarba ejtő balegyeneseket alkalmazott. Újra meg újra, egyik ütést a másik után helyezte Danny szájára és orrára, s egyre jobban összezúzta az arcát. De Danny olyan volt, mint a kaméleon. Harcmodorát állandóan, a szükséghez képest változtatni tudta, éppen ezért tartották a bajnokság esélyesének is. Most a belharcot erőltette. Ebben különösképpen erős volt, s így el tudta kerülni Rivera balegyeneseit. Többször megvadította vele a közönséget, s betetőzte ezt egy csodálatos felütésével, amely a levegőbe emelte a mexikóit, majd visszapottyantotta a szőnyegre. Rivera fél térden pihent, igyekezve kihasználni az időt, mert tudta, hogy a bíró most rövid másodperceket számol.

A hetedik menetben Danny újra behúzta gyilkos erejű felütését, ezúttal azonban csak megingatni sikerült Riverát, de a következő pillanatban, mikor tehetetlenül, védtelenül állt ott előtte, egy másik ütés kirepítette a köteleken túlra. Rivera teste az újságírók közé zuhant le, ők tolták fel ismét a szorító szélére. Itt pihent fél térdre állva, amíg a bíró nagy sebesen számolta a másodperceket. A köteleken belül, ahová be kell lépnie, Danny várta. Őt persze nem húzta vissza a bíró. A közönség magánkívül ordított elragadtatásában.

- Öld meg, Danny, öld meg! - ordították.

Tucatnyi hang kapta fel a szót, míg úgy hangzott, mint a farkasok vadászüvöltése.

Danny meg is tette a magáét, de Rivera már nyolcnál, ki sem várva a kilencet, váratlanul átbújt a köteleken, és szerencsésen fogásba menekült. A bíró erre működésbe lépett, elhúzta Riverát, úgyhogy fedezetlenül maradt, egyszóval minden előnyt megadott Dannynek, amit tisztességtelen bíró csak megadhat.

Rivera azonban állta a sarat, a kábulat is felszállt lassan az agyáról. Ez mind egy tőről való. Ezek a gyűlölt gringók, ezek tisztességtelenek egytől egyig. S a legnehezebb pillanatokban újra látomások rémlettek fel a szeme előtt - a végtelenbe futó vasúti sínek a sivatagban, a ruralék és amerikai rendőrök, a börtönök és fogdák, azután a csavargók a vízmedencéknél - s egész szennyes, töméntelen szenvedéssel terhes kálváriája, amit a Rio Blancó-i sztrájk óta megélt. A nagy vörös forradalmat látta most ragyogóan és diadalmasan végigsöpörni hazáján. A fegyverek ott csillogtak előtte. Minden gyűlölt arc egy-egy puska volt, s ő a puskáért harcolt. Aztán úgy érezte, ő maga is fegyver, hogy ő maga a forradalom. Egész Mexikóért harcolt.

A közönség kezdett dühbe gurulni. Mért nem tűri el Rivera a neki szánt verést? Danny természetesen meg fogja verni, hát minek csökönyösködik ennyit? Kevés embert érdekelt Rivera, csak azt az állandó, meghatározott részét ennek a szerencsejátékos-tömegnek, amely a váratlanra játszik. Ezek Dannyt tartották nyerőnek, mégis a mexikóira tették pénzüket, négy a tízhez vagy egy a háromhoz arányban. Arra sem kevesen fogadtak, hogy hány meneten át bírja Rivera. Vad ajánlatok repkedtek a szorító mellett; voltak, akik kijelentették, hogy hét menetet sem áll ki, még hatot sem. A nyertesek most már, hogy készpénzkockázatuk szerencsésen elmúlt, csatlakoztak az esélyest biztató tömeghez.

Rivera nem hagyta magát. Az egész nyolcadik menetben ellenfele hiába próbálta megismételni a felütést. A kilencedikben Rivera megint bámulatba ejtette a közönséget. Fogás közben gyors, fürge mozdulattal kiszabadult, s a kettejük test közötti szűk résben jobbja felemelkedett a derekától. Danny a földre került, és kénytelen volt igénybe venni a kilenc másodperces pihenőt. A saját csapdájában fogták meg. Híres jobbkezes felütése, a közönség elképedésére, most rajta csattant. Rivera nem támadt rá, mikor kilencnél feltápászkodott. A bíró nyíltan elállta az útját, holott mindig félreállt, mikor fordított volt a helyzet, s Rivera akart felkelni.

Kétszer ismételte Rivera a felütést a tizedik menetben, derekától emelve az öklét az ellenfél álláig. Danny felbőszült. A mosoly nem hagyta el az arcát, de visszatért emberevő taktikájához. Riverában azonban nem tudott kárt tenni. Rivera az ütések zápora közben is háromszor egymás után a szőnyegre terítette. Danny most már nem állt talpra olyan hamar, s a tizenegyedik menetre komolyan kikészült. Fogott, kettős fedezékbe ment, takarékoskodott erejével, és igyekezett további erőt gyűjteni. És olyan aljas módon küzdött, ahogy csak telik egy tapasztalt öklözőtől. Minden cselt, minden fogást kipróbált. Mintegy véletlenül, fejelt fogás közben, testéhez szorította karjával Rivera kesztyűjét, s a maga kesztyűjét Rivera szájához nyomta, hogy elfojtsa a lélegzetét. Fogások közben gyakran mocskos, szörnyű szavakat sugdosott feltépett, mosolygó ajkával Rivera fülébe. Mindenki, a játékvezetőtől az utolsó nézőig, Dannynek szurkolt, Dannynek segített, és tudták, hogy Danny mit forgat a fejében. Egy ismeretlen felülmúlta harcmodorával, s ő most egyetlen hatalmas ütésre készül. Hagyta, hogy üssék, leste az alkalmat, tettetett, és várta azt a rést, amely lehetővé teszi, hogy teljes erejéből üssön egyet, és megfordítsa a mérkőzést. Amit már egy másik, nagyobb bokszoló is megcsinált, ő is megteheti - üt egy jobbkezest meg egy balkezest, a gyomorszájra meg az állra. Megteheti, hiszen arról nevezetes, hogy ütései nem gyengülnek, karjai cseppet sem lankadnak, míg csak meg tud állni a lábán.

Riverával a saját segédei sem sokat törődtek a szünetekben. Törülközőikkel sündörögtek körülötte, de nem sok levegőt hajtottak ziháló tüdejébe. Pók Hagerty tanácsokat adott neki, de Rivera tudta, hogy azok hamis tanácsok. Mindenki ellene volt. Mindenünnen csalás vette körül.

A tizennegyedik menetben ismét földre küldte Dannyt, és leeresztett karral várt, míg a bíró számolja a másodperceket. Az átelleni sarokban gyanús sugdolózásra lett figyelmes. Látta, hogy Michael Kelly felkel, odamegy Robertshoz, lehajol, és valamit a fülébe súg. Riverának éles hallása volt, mint a macskának, elkapott valamit a suttogásból. Kíváncsi volt a többire is, s mikor ellenfele lábra állt, küzdelem közben a sarokba kényszerítette, s fogásba ment.

- Muszáj - hallotta Michaelt, Roberts pedig bólintott egyet. - Dannynek muszáj győznie. Rengeteget vesztek. Egy mázsa pénzem van rajta. Ha a tizenötödikben sem győz, tönkre vagyok téve. Magának szót fogad a kölyök. Csináljon valamit.

Ettől kezdve a látomások eltűntek Rivera szeme elől. Ezek csapdába akarják ugratni. Megint a földre küldte Dannyt, s leeresztett kézzel pihent. Roberts felkelt a helyéről.

- Ez elég neki. Menj vissza a sarokba - szólt hozzá.

Parancsoló hangon beszélt, mint máskor az edzéseken. Rivera azonban gyűlölettel nézett vissza rá, és várta, hogy Danny felálljon. Az egyperces szünetben Kelly, a menedzser jött oda hozzá.

- Hagyja már abba, az isten szerelmére! - csikorogta érdes, fojtott hangon. - Feküdjön le, Rivera. Hallgasson rám, megcsinálom a szerencséjét. Legközelebb majd megverheti Dannyt. De most le kell feküdnie.

Rivera csak pillantásával jelezte, hogy hallja, de nem adta jelét, hogy beleegyezik-e, vagy más a véleménye.

- Miért nem szól? - kérdezte Kelly ingerülten.

- Mindenképpen kikapsz - mondta a Pók. - A bíró majd gondoskodik róla. Hallgass Kellyre, és feküdj le.

- Feküdjön le, fiacskám - kérlelte Kelly -, megígérem magának a bajnokságot.

Rivera nem felelt.

- Megígérem, fiacskám, meg én.

A gongütésre Rivera valami fenyegetőt érzett. A közönség nem észlelt semmit. Bármi legyen az, a szorítón belül kell lennie, a közelében. Danny régi biztonsága visszatért. Ez a biztonság zavarba ejtette Riverát. Valami cselt sejtett. Danny rohamozott, de Rivera kerülte az összecsapást. Oldalt táncolt, biztonságos távolságra. Szemmel láthatóan a másik fogást akart. A cselhez nyilván fogás kell. Rivera hátrálva és körbejárva kerülte, de tudta, a fogás és a csel előbb vagy utóbb eléri. Kétségbeesésében elhatározta, hogy kiugratja a nyulat a bokorból. Danny újabb közeledésekor úgy tett, mintha várná a fogást. Ehelyett az utolsó másodpercben, éppen mikor a két testnek már össze kellett volna akaszkodnia, fürgén hátraszökkent. Ugyanebben a pillanatban Danny tábora szabálysértést kiáltott. Rivera bolonddá tette őket. A bíró habozva töprengett. Már száján volt az ítélet, de nem ejtette ki, mert a karzatról egy éles fiúhang közbesivított:

- Kontár bíró!

Danny hangosan káromkodott, szorította Riverát, de az eltáncolt előle. Rivera eltökélte, hogy nem üt többet Danny testére. Ezzel a módszerrel félig már úgyis eljátszotta a nyerés lehetőségét, de tudta, hogy egyetlen esélye még van a győzelemre: a kiütés. Ha a legkisebb alkalmat adja, azonnal ráfogják a szabálysértést. Danny minden óvatosságot félredobott. Két meneten át üldözte a fiút, aki nem mert összeakaszkodni vele. Rivera egyik ütést kapta a másik után; tucatjával engedte magára zuhogni az ütéseket, csak hogy a veszélyes fogást elkerülje. A nagy-

szerű, utolsó roham után a közönség felugrált, és valósággal tombolt. Nem értette meg a helyzetet. Úgy látta, kedvence végre nyerésre áll.

- Miért nem szállsz bele? - ordították. - Sárga kutya! Sárga kutya! Ne menekülj, ne menekülj, te kuvasz! Öld meg, Danny! Öld meg! Most elkaphatod! Öld meg!

Az egész tömegben Rivera volt az egyetlen nyugodt ember. Természete és vére szerint övé volt itt a legtüzesebb alkat, de annyi, sokkal forróbb helyzetet állott ki már, hogy ennek a tízezernyi toroknak együttes őrjöngése, örvénylő viharzása annyit számított neki, mint egy nyári alkony bársonyos hűvöse.

A tizenhetedik menetben Danny újra támadott, s Rivera megingott és elkábult egy súlyos ütés nyomán; karja tehetetlenül lógott, ahogy hátratántorodott. Danny azt hitte, elérkezett az alkalom, a fiú a kezében van. Rivera, mikor tettetésével így kicsalogatta Dannyt a védőállásból, nagy erővel a szájára húzott be egyet. Danny elterült. Mikor felkelt, Rivera a nyakára és az állkapcsára irányzott jobbkezessel újra leküldte a földre. Ezt háromszor megismételte. Egyetlen bíró sem nevezhette ezeket az ütéseket szabálytalannak.

- Ó, Bill, Bill! - könyörgött Kelly a bírónak.

- Nem lehet - válaszolt a bíró. - Nem ad rá alkalmat.

Danny kimerülten bár, de hősiesen, minden alkalommal talpra állt. Kelly meg mások a szorító közelében rendőrért kezdtek kiáltani, hogy állítsa le a meccset, bár Danny segédei nem lengették meg a törülközőt. Rivera látta, hogy a kövér, esetlen rendőrkapitány készül átbújni a köteleken, s nem tudta, mire vélje. A gringók úgy csalnak ezen a mérkőzésen, ahogy akarnak. Danny magatehetetlenül, kábultan tántorgott előtte. A játékvezető meg a rendőrkapitány egyszerre nyúltak Rivera karja után, mikor az utolsó ütésre lendült. De nem kellett leállítani a meccset, mert Danny nem kelt fel többé.

- Számoljon! - kiáltott Rivera nyersen a bíróra.

Mikor a számolásnak vége volt, Dannyt segédei felemelték, és a sarokba vonszolták.

- Ki győz? - kérdezte Rivera.

A bíró kelletlenül megfogta Rivera kesztyűs kezét, és a magasba emelte.

Nem ünnepelte senki. Rivera csendesen a sarokba ment, segédei még a széket sem készítették oda. Hátával a kötélnek dőlt, és tekintete a közönségre lövellte gyűlöletét: nézett körbe-körbe, míg gyűlöletébe belefoglalta mind a tízezer gringót. A térde remegett, fel-felzokogott a kimerültségtől. Hányinger környékezte, a gyűlölt arcok fel-alá táncoltak előtte szédületében. Aztán eszébe ötlött, hogy hiszen ezek a fegyverek. Megszerezte hát a fegyvereket. Kezdődhetik a forradalom.

Vajda Miklós fordítása

Háború

1.

Fiatal volt, nem több huszonnégy-huszonöt évesnél, és fiatalsága gondtalan könnyedségével ülte volna meg lovát, ha nem lett volna annyira macskaszerű és feszült a tartása. Fekete szeme körbepásztázta a változó tájat, a fákat, a bokrokat, madár rebbenésétől rezdülő ágat, gallyat, de tekintete mindig visszatért az utat két oldalról szegélyező alacsony bozótra. Bár a messze nyugat felől morajló nehéztüzérségtől eltekintve csend volt, és ő is halkan lovagolt, feszülten hallgatózott. A tüzérségi tűz már órák óta ott morajlott a fülében, és inkább csak az keltette volna fel figyelmét, ha egyszer elhallgat. Amire ő ügyelt, közelebb volt. Nyeregkápáján karabélyt egyensúlyozott.

Annyira fel volt ajzva, hogy a lova elől felrebbenő rémült fürjcsapat úgy megriasztotta, hogy azonnal visszahőköltette a lovát, és önkéntelenül is vállához emelte karabélyát. Zavartan elmosolyodott, összeszedte magát, és továbblovagolt. Oly feszülten figyelt, annyira belemerült, hogy ügyet sem vetett a letörletlen izzadságra, pedig csípte a szemét, végigcsurgott az orrán, és lecsöpögött a nyeregkápájára. Lovassági sapkájának pántja egész átázott az izzadságtól.

Aranyderes lováról is ömlött a verejték. Fülledt, forró nap dele volt. A madarak és a mókusok se merészkedtek ki a napra, és árnyékos búvóhelyre húzódtak a fák között.

Ember és állat tele volt szórva levelekkel és sárga virágporral, mert a nyílt mezei útra csak akkor merészkedtek ki, ha nem volt más választásuk. A fák és bokrok között haladtak, és valahányszor tisztás szélére érkeztek, vagy fátlan legelőn vezetett át az út, megálltak, és a férfi kikémlelt, mielőtt továbbmentek volna. Mindig észak felé haladt, bár tekervényes volt az útja; úgy tűnt, észak felől várja, amit keres, azt, amitől egyúttal a leginkább tart is. Nem volt gyáva, de bátorsága csak az átlag civilizált ember bátorsága volt; nem a halált, hanem az életet kereste.

Egy alacsony domboldalon fölfelé egy marhacsapáson haladt, de olyan sűrű volt a bozót, hogy kénytelen volt leszállni lováról, és kantáron vezetni tovább. De amikor az ösvény nyugatnak fordult, a lovas letért az ösvényről, és továbbra is észak felé igyekezett a tölgyessel borított gerincen.

A gerinc meredek lejtőben végződött - olyan meredek volt a lejtő, hogy csak jobbra-balra forgolódva az avarban, összegubancolódott indák közt csúszkálva, botladozva tudott leereszkedni rajta, közben fél szemmel mindig lovát figyelte, amely minduntalan csaknem rádőlt. Ömlött róla a verejték, és a szájában és orrlyukaiban lerakódó csípős virágportól csak még szomjasabb lett. Akármennyire igyekezett, a leereszkedés zajjal járt, ezért gyakran megállt, és a száraz forróságban lihegve fülelt, hogy nem hall-e gyanús neszeket lentről.

A lejtő alján sík vidékre ért, de oly sűrűn álltak a fák, hogy nem látta a csalit túlsó szélét. Errefelé megváltozott az erdő jellege, úgyhogy újra fel tudott ülni a lovára. A göcsörtös domboldali tölgyek helyett itt magas, egyenes szálfák nőttek a nedves, kövér talajból. Csak itt-ott voltak sűrűbb részek, és azokat is könnyen kikerülhette. Kertszerű tisztásokat pillantott meg; tehenek legeltek itt, mielőtt a háború elkergette őket.

Most, hogy leért a völgybe, már sokkal gyorsabban haladt, és félóra múlva egy tisztás szélénél megállt az ősrégi léckerítés mellett. Nem volt kedvére a nagy nyílt tér, de ha el akar jutni a folyóparti fákig, át kell rajta vágnia. Alig negyed mérföld volt az egész, de a gondolat, hogy nekivágjon, visszariasztotta. A folyóparti fák közt puska rejtőzhetett, tucatnyi vagy akár ezer is.

Kétszer is nekiindult, de mind a kétszer megtorpant. Megrémült magányosságától. Nyugat felől a háború dübörgő lüktetése csatázó társak ezreit jelentette; de itt nem volt semmi, csak a csend és ő maga, és a milliónyi rejtekhelyről rá leselkedő, halált hozó golyók. És mégis, feladata az volt, hogy rátaláljon arra, amitől rettegett. Tovább kell mennie, egyre csak tovább, amíg nem találkozik egy másik férfival, vagy férfiakkal, akit a másik oldalról küldtek ki cserkészni, ahogy ő cserkészik, hogy tegyen jelentést, ahogy neki is jelentést kell tennie, hogy érintkezésbe kerültek.

Másképp döntött; beljebb került az erdőbe, aztán újra kikémlelt a tisztásra. Ezúttal egy kis tanyaházra lett figyelmes a tisztás közepén. Életnek semmi jele nem volt. Nem szállt füst a kéményből, nem kotyogott, tollászkodott baromfi az udvaron. A konyhaajtó tárva-nyitva állt, s ő olyan hosszan és merően bámult a fekete nyílásba, hogy úgy érezte, minden pillanatban kiléphet a gazdasszony.

Lenyalta száraz ajkairól a virágport, a port; összeszedte magát testben és lélekben, és kilovagolt a tündöklő napfénybe. Semmi sem rezdült. Ellovagolt a ház mellett, és a vízparti bozót felé haladt. Egy gondolat járt a fejében makacsul, az őrülésig. A testébe becsapódó golyó gondolata. Törékenynek és védtelennek érezte magát; összekuporodott a nyeregben.

Kipányvázta lovát az erdő szélén, és gyalog ment tovább, amíg talán száz méterrel beljebb elérte a folyót. Nem volt szélesebb hat méternél, és mintha állt volna; de vize hideg, és a szomjas férfinak csábító. De ő nem mozdult, várt, és a lombfüggöny mögül szemét a túlsó part lombfüggönyére meresztette. Hogy elviselhetővé tegye a várakozást, leült, karabélyát a térdére fektette. Múltak a percek, és a feszültség lassan felengedett. Végül úgy gondolta, hogy nincs semmi veszély; ám éppen szét akarta hajtani a bokrokat, hogy lehajoljon a vízhez, mikor a túlpart bokrai közt mozgásra lett figyelmes.

Lehet, hogy csak egy madár. De azért várt. Aztán újra megmozdult valami a bokrok között, és oly hirtelen, hogy majdnem felkiáltott, szétnyíltak az ágak, és egy arc bámult ki közülük. Az arcot sokhetes vörösesbarna szakáll borította. Távol ülő kék szeme sarkában a kis nevető ráncok az egész arc fáradt és feszült kifejezése ellenére is látszottak.

Mindezt élesen és tisztán látta, hiszen a másik alig hat méterre volt tőle. Csak másodpercek teltek el az arc feltűnése óta, és ő már vállhoz emelt puskája mögül figyelte. Újra megnézte az arcot, és tudta, hogy az az ember már a halál fia. Ilyen tiszta célpontot ilyen közelről lehetetlenség eltéveszteni.

Mégse lőtt. Lassan leeresztette karabélyát, és figyelt. Kulacsot markoló kéz vált láthatóvá, és a vörösesbarna szakáll lehajolt, hogy megtöltse a kulacsot. Hallotta a víz csobogását. Aztán az összezáruló ágak között eltűnt a kar, a szakáll és a kulacs. Még sokáig várt, aztán csillapítatlan szomjjal visszakúszott lovához, lassan átlovagolt a napfürdette tisztáson, és belépett a túlszéli fák oltalmába.

2.

Újabb forró, fülledt nap. A tisztáson terjedelmes, elhagyott tanyaház, sok gazdasági épülettel és gyümölcsössel. A fürge, fekete szemű fiatalember aranyderes lován, a nyeregkápán keresztbe fektetett karabéllyal lovagolt feléje az erdőből. Megkönnyebbülve lélegzett fel, mikor elérte a házat. Nyilvánvaló volt, hogy nem sokkal ezelőtt, még ebben az évszakban itt ütközet folyt. Rozsdás tárak és üres töltényhüvelyek borították a lópaták feltépte földet. A konyhakert szomszédságában lécdarabbal megjelölt, számozott sírok voltak. A konyhaajtó mellett álló tölgyfán foszlott, viharvert ruhában két ember lógott. Összeaszott, eltorzult arcuk nem hasonlított emberi arcra. Mikor alájuk értek, az aranyderes nyihogni kezdett; lovasa megpaskolta, megnyugtatta az állatot, és távolabb kötötte meg.

Belépve a házba, a berendezést romokban találta. Ahogy szobáról szobára ment, hogy körbekémleljen az ablakokból, üres töltényhüvelyeken lépkedett. Látszott, hogy itt mindenfelé emberek aludtak, táboroztak; az egyik szoba padlóján olyan foltokat talált, amelyek félreérthetetlenül mutatták, hogy ide fektették a sebesülteket.

Kantáron vezetve lovát, megkerülte a pajtát, és belépett a gyümölcsösbe. A fák roskadoztak az érett almától. Miközben teleszedte zsebeit, evett. Hirtelen eszébe jutott valami, felnézett a napba, megbecsülte, mennyi ideje van még a visszatérésig. Levetette az ingét, csomót kötve az ujjára, zsákot formált belőle. Teleszedte almával.

Éppen fel akart ülni lovára, mikor az állat hegyezni kezdte a fülét. A férfi is fülelni kezdett, és a távolból elmosódott lódobogást hallott. A pajta sarkához kúszott, és kikémlelt. Alig százméternyire tucat lovast látott elnyújtott sorban közeledni a tisztás túlsó széle felől. A ház felé lovagoltak. Néhányan leszálltak a lóról, mások nyeregben maradtak, annak bizonyítékaként, hogy nem szándékoznak sokáig időzni. Valószínűleg tanácskoztak; hallotta őket izgatottan beszélni az idegen behatolók gyűlölt nyelvén. Az idő múlt, de nem tudtak megegyezni. Karabélyát becsúsztatta a tokba, nyeregbe ült, és almával rakott ingét a nyeregkápán egyensúlyozva türelmetlenül várt.

Lépéseket hallott közeledni, erre olyan vadul vágta sarkantyúját lova vékonyába, hogy az állat meglepetésében nagyot nyerítve előreugrott. A pajta sarkánál egy ellenséges katona bukkant fel előtte, bár uniformis volt rajta, még gyerekember, alig tizenkilenc-húsz éves; visszaugrott, hogy elfusson előle, de a ló legázolta. Ugyanabban a pillanatban a ló befarolt, és lovasa megpillantotta a ház körül rohangáló felbolygatott embereket. Néhányan leugráltak lovukról, és látta, hogy vállhoz emelik puskájukat. Elvágtatott a konyhaajtó mellett, az árnyékban himbálózó kiaszott hullák mellett, így ellenfelei kénytelenek voltak a ház eleje felé kerülni. Puska dörrent, aztán egy másik, de ő gyorsan vágtatott, mélyen előrehajolva a nyeregben, egyik kezében az almával tömött inget szorongatta, másikkal pedig a lovat irányította.

A kerítés legfelső gerendája másfél méter magasan volt, de ő jól ismerte lovát, és teljes vágtában ugratott át rajta; mögötte elszórt lövések ropogtak. Nyolcszáz méternyire kezdődött az erdő, és az aranyderes hatalmasan, hosszú ugrásokkal rohant. Most már mind tüzeltek. Olyan szaporán sütögették puskáikat, hogy egyenként már nem is hallotta a lövéseket. Egy golyó kilyukasztotta a sapkáját, de ezt észre se vette, ám azt a másikat, amelyik a nyeregkápán tartott almákba vágódott, már nem lehetett nem észrevenni. Összerezdült, és még összébb húzta magát a nyeregben, mikor egy alacsonyra sikerült lövés kavicsba ütközött lova lába között, és lepattanva róla, surranva, surrogva, zümmögve elröppent, mint valami fantasztikus bogár.

Ahogy kilőtték táraikat, egyre ritkultak a lövések, amíg egyszer csak csend lett. A fiatalember mámoros volt az örömtől. Egyetlen karcolás nélkül keresztüllovagolt ezen az elképesztő lövöldözésen. Hátrapillantott. Igen, mind kilőtte egész tárát. Látta, hogy többen újratöltenek. Mások a ház mögé rohantak a lovukért. Amíg figyelte őket, ketten már nyeregben is voltak, és sebesen vágtatva, akkor fordultak ki a sarok mögül. És abban a pillanatban észrevette a férfit az összetéveszthetetlen vörösesbarna szakállal; látta, hogy letérdel, vállhoz emeli a puskáját, és nyugodtan, gondosan megcélozza.

A fiatalember megsarkantyúzta lovát, összekuporodott, és, hogy megzavarja a másikat a célzásban, jobbra-balra farolva vágtázni kezdett. De a lövés nem dördült el. A ló minden szökellésével közelebb ugrottak a fák. Már csak kétszáz méterre volt az erdő széle, és a lövés még mindig késett.

Aztán meghallotta, és ez volt az utolsó hang, amit hallott, mert halott volt, mire nyergéből a földre zuhant. Azok, akik a ház oldalánál figyelték, látták, hogy leesik, hogy lezuhanó teste meghengeredik a földön, és látták, hogy szétgurulnak a piros almák. Nagyot nevettek a szanaszét ugráló almák váratlan látványán, és örömükben megtapsolták a vörösesbarna férfi jól irányzott lövését.

Bart István fordítása

A fedélzeten

- Nevezhet egy ember, mármint egy úriember, disznónak egy nőt?

A kis ember kihívóan vágta ezt oda a társaságnak, azután hátradőlt nyugszékében, és magabiztosan, de feszült harci kedvvel szürcsölte limonádéját. Senki sem válaszolt. Ismerték a kis embert, heves indulatait és gőgjét.

- Ismétlem, jelenlétemben mondta, hogy egy bizonyos hölgy, akit önök nem ismernek, disznó. Nem azt mondta, hogy malac. Durván azt mondta, hogy disznó. És én úgy vélem, hogy igazi férfi nem tehet ilyen megjegyzést nőre.

Dr. Dawson egykedvűen pöfékelt fekete pipájából. Matthews átkarolta felhúzott térdét, és elmerülten figyelte egy sirály röptét. Sweet kiitta szódás whiskyjét, és szemével egy fedélzeti pincért keresett.

- Kérdem önt, Mr. Treloar, nevezhet egy férfi disznónak egy nőt?

Treloar, aki a kis ember mellett ült, összerezzent a váratlan támadástól, s azon tűnődött, mit csinálhatott ő, milyen alapon hiheti a kis ember, hogy ő disznónak tudna nevezni egy nőt.

- Azt hiszem - felelte habozva -, hogy... ez... ez... az illető... a hölgytől függ.

A kis ember megdöbbent.

- Azt állítja...? - kezdte remegő hangon.

- Hogy láttam nőnemű emberi lényeket, akik olyanok voltak, mint a disznó... vagy még rosszabbak.

Hosszú, kínos csend támadt. A kis ember szinte elhervadt a válasz nyers brutalitásától. Arcáról kimondhatatlan fájdalom és panasz sugárzott.

- Ön egy férfiról beszélt, aki nem túlságosan finom megjegyzést tett, s ön elítélte - mondta Treloar hűvös, nyugodt hangon. - Én most mesélek egy nőről, bocsánat, egy hölgyről, s ha a végére értem, megkérem önt, hogy osztályozza. Miss Caruthersnek fogom nevezni, főképp azért, mert nem így hívják. A dolog a P. & O. társaság egyik hajóján történt, pontosan hét évvel ezelőtt.

Miss Caruthers elragadó volt. Nem, nem ez a helyes szó. Lenyűgöző volt. Ifjú és finom hölgy volt. Ha megmondanám apjának, a magas állású tisztviselőnek a nevét, mindnyájan azonnal felismernék. Anyjával és két szobalánnyal indult útnak, hogy csatlakozzék az öreghez valahol Keleten, ott, ahol önöknek tetszik.

Elnézést az ismétlésért, a hölgy lenyűgöző volt. Ez az egyetlen pontos jelző. Felsőfokú volt még a legszerényebb, hozzá méltó jelző is. Nem volt semmi, amihez jobban ne értett volna, mint bármely nő s a legtöbb férfi. Ének, zene... ej, ebben aztán nem volt, aki megmérkőzhetett volna vele. Úszás! Mint hivatásos versenyző hírnevet és vagyont szerezhetett volna vele. Egyike volt azoknak a ritka nőknek, akik minden fodrot ledobhatnak, s egyszerű fürdőruhában még tökéletesebb szépségek. Öltözködés! A művésze volt.

De az úszás! Testileg ő volt a tökéletes nő, tudják, mire gondolok; nem az akrobaták tagbaszakadt, izmos formájára, hanem az alak és felépítés törékenységére, a vonalak finomságára. És összefonódva vele, az erőre. Hogyan volt rá képes, ez volt a csoda. Ismerik a női kar csodáját... az alkarra gondolok; azt, ahogyan a kerek bicepszből s az izom árnyékából a vékony

könyökön a lágy és tömör emelkedésen át a csuklóig vékonyul, amely oly hihetetlenül kicsi, kerek és erős. Ilyen volt az övé. És mégis, ha az ember nézte, mikor gyorsúszás közben azokkal az éles csapásokkal úszik, hát az... nos, én értek valamit az anatómiához és az atlétikához, mégis rejtély volt számomra, hogyan csinálja.

Két percig a víz alatt tudott maradni. Én mértem. A hajón, Dennitson kivételével, senki férfi nem tudott egyetlen lemerüléssel annyi pénzdarabot összeszedni, mint ő. Az első főfedélzeten állt egy hatalmas vászontartály, s benne két méter mély tengervíz. Aprópénzt szoktunk beledobni. Láttam, amikor beleugrott a hajóhídról - s ez önmagában sem csekélység - ebbe a kétméteres vízbe, s nem kevesebb, mint negyvenhét szanaszét dobált pénzdarabot szedett össze a tartály fenekéről. Dennitson, ez a nyugodt, fiatal angol sosem tudta ebben felülmúlni, bár mindig igyekezett döntetlen eredményt elérni.

Valóságos tengeri nő volt. De szárazföldi nő is, lovas nő is, egyetemes nő volt. Ha az ember látta, lebegve a lebegő ruhákban, körülötte fél tucat sóvár férfi, s ő bágyadtan elnéz felettük, vagy értelmét és szellemét villantja rájuk, ellenük, keresztül rajtuk, azt gondolhatta volna, hogy a világon semmi másra nem jó. Ilyenkor kényszerítettem magam, hogy eszembe jusson a negyvenhét pénzdarab, amelyet az úszómedence fenekéről szedett fel. De ilyen volt ő, az örök női csoda, aki mindent remekül csinált.

Minden nadrágos lényt elbűvölt maga körül. Engem is - nem szégyellem bevallani -, engem is elbolondított a többivel együtt. Fiatal kölyökkutyák és vén szürke kuvaszok, akiknek több eszük lehetett volna... ó, mind odajött, és a szoknyája körül sündörgött és nyüszített, ha a lány egyet füttyentett. Mindnyájan bűnösek voltak, kezdve a fiatal Ardmore-on, ezen a tizenkilenc éves rózsaszín kerubon, aki valami hivatalnoki állásba készült a konzuli szolgálatban, egészen az ősz, viharvert Bentley kapitányig, akiben ránézvést annyi érzelem lakott, mint egy kínai bálványban. Volt egy rokonszenves középkorú férfi is, ha jól emlékszem, Perkins, aki elfelejtette, hogy a felesége is a hajón van, míg Miss Caruthers észre nem térítette, s a helyére nem küldte.

A férfiak olyanok voltak a kezében, mint a viasz. Megpuhította, vagy lágyan átformálta vagy elégette őket, tetszése szerint. Akármilyen előkelő és tartózkodó volt is, kérésére akármelyik pincér magát a kapitányt is leöntötte volna egy tányér levessel.

Mindnyájan láttak ilyen nőket, akik egy világot jelentenek a férfiaknak. Mint férfihódító páratlan volt. Korbács volt, fullánk és láng, elektromos szikra. Higgyék el nekem, néha átlángolt szépségén és báján egy-egy akaratvillám, és áldozatát bamba, remegő, gyáva idiótává sújtotta.

És jól jegyezzék meg az elkövetkezendők miatt, hogy nagyon büszke nő volt. Büszke a fajára, büszke az osztályára, büszke a nemére, büszke a hatalmára... mindez megvolt furcsa és akaratos és szörnyű büszkeségében.

Ő uralkodott a hajón, ő uralkodott az utazáson, ő uralkodott mindenen, még Dennitsonon is. Azt még a legkevésbé okosak is elismerték közülünk, hogy Dennitson megelőzte a falkát. Nem volt kétséges, hogy a lány kedveli, s ez az érzés egyre növekszik. Biztos vagyok benne, hogy jobb szívvel volt iránta, mint bárki férfi iránt azelőtt. Mi azért csak imádtuk, s ott lebzseltünk körülötte, vártuk, hogy odafüttyent, noha tudtuk, hogy Dennitson jó néhány ugrással megelőzött. Sosem fogjuk megtudni, mi történt volna, mert Colombóba értünk, s ott valami más történt.

Ismerik Colombót, s tudják, hogyan buknak le a bennszülött fiúk pénzdarabokért a cápáktól nyüzsgő öbölben. Persze csak a homoki cápák meg a halevő cápák közé merészkednek. Szinte hátborzongató, mennyire ismerik a cápákat, és hogyan megérzik egy igazi gyilkos jelenlétét,

például a tigriscápáét vagy az ausztráliai vizekről odatévedt szürke dajkacápáét. Ha ilyen cápa bukkan fel, jóval azelőtt, hogy az utasok bármit is sejtenének, mindegyik kölyök vadul kapaszkodik ki a vízből biztonságos helyre.

Ebéd után voltunk, és Miss Caruthers összegyűjtötte szokásos udvartartását a fedélzeti vászontető alatt. Éppen az öreg Bentley kapitányt füttyentette magához, s az megengedte neki azt, amit soha senkinek azelőtt, sem azóta: hogy a bennszülött fiúk feljöjjenek a sétafedélzetre. Tudják, Miss Caruthers úszó volt, és érdekelte a dolog. Összeszedte az aprópénzünket, s maga dobálta a vízbe egyenként vagy marékszámra, megszabta a vetélkedés szabályait, megrótt egy-egy hibázást, külön jutalmat adott az ügyességért, egyszóval megrendezte az egész látványosságot.

Különös érdeklődést tanúsított az ugrásaik iránt. Tudják, ha valaki magasból lábbal lefelé ugrik, nagyon nehéz a testét függőlegesen tartania a levegőben. A férfitest súlypontja magasan van, s ezért igyekszik átfordulni. A kis csibészek olyan módszert alkalmaztak, amelyet Miss Caruthers újnak tartott, és meg akart tanulni. A csónakfedélzet darujáról ugrottak le, s arcukat és vállukat előredöntve a vízre néztek. Csak az utolsó pillanatban egyenesedtek ki hirtelen, és függőlegesen, helyesen értek vizet.

Csinos látvány volt. A fejesük nem volt ilyen jó, bár egyikük kitűnően csinálta, akárcsak a többi mutatványt. Fehér ember taníthatta, mert szabályos hattyúfejest ugrott, s olyan szépen, ahogy még nem láttam ugrani. Tudják, ha nagy magasságból valaki fejjel a vízbe ugrik, az a probléma, hogy kifogástalan szögben érjen vizet. Ha elhibázza a szöget, legalábbis elferdül a gerince, és nyomorék lesz egész életére. Sok ügyetlenkedő bele is hal. De ez a fiú nagyszerűen csinálta... huszonöt méter magasból, a kötélzetről ugrott fejest a szemem láttára, kezét ökölben a mellére szorította, fejét hátravetette, s mint a madár repült felfelé és kifelé, aztán lefelé, teste vízszintesen feküdt a levegőben, s ha így ér vizet, kettéhasad, mint a hering. De mielőtt vizet érne, az utolsó pillanatban, a fej előrevillan, a kéz kinyúlik, és ívben fogja a kart a fej előtt, a test kecsesen lefelé hajlik, és éppen megfelelő szögben ér vízbe.

A fiú ezt újra és újra megcsinálta mindnyájunk, de főként Miss Caruthers gyönyörűségére. Egy perccel sem lehetett több tizenkét vagy tizenhárom évesnél, de kimagaslón a legokosabb volt a bandában. Ő volt a csapat kedvence és főnöke. Bár sokan voltak idősebbek nála, mindnyájan elismerték vezérségét. Gyönyörű fiú volt, kecses ifjú isten eleven bronzból, tágra nyílt szemű, okos és merész... egy buborék, egy porszem, az élet gyönyörű villanása. Láttak már csodálatos, nagyszerű teremtményeket, állatokat, bármit, egy leopárdot, egy lovat, amely soha nem nyugszik, sóvár, túlságosan eleven ahhoz, hogy valaha is nyugton maradjon, selyemizmú, a legkisebb mozdulata is a kecsesség adománya, egész mozgása vad, akadálytalan és mindenben a túlcsorduló, nagy életerő, az eleven fény ragyogása és csillogása? Ez volt abban a fiúban is. Az élet szinte sugárban áradt belőle. Ott ragyogott a bőrén, ott fénylett a szemében. Esküszöm, szinte hallottam, ahogy kirobban belőle. Ha ránézett az ember, olyan volt, mintha ózont szippantott volna, olyan üde és fiatal volt, olyan vadul vad, úgy duzzadt az egészségtől.

Ilyen volt a fiú. S ő adta le a vészjelet a mulatság közepette. A fiúk a kikötőhíd felé tódultak, ahogy csak bírtak, összevissza, csapkodva, fröcskölve, arcukon rémület, és ugrálva, nekilódulva kapaszkodtak kifelé, csak kijussanak, kézen fogva segítették egymást a biztonságos helyre, míg ott nem sorakoztak mindnyájan a kikötőhídon, s a vizet kémlelték.

„Mi van?” - kérdezte Miss Caruthers.

„Azt hiszem, cápa - felelte Bentley kapitány. - Szerencséjük van a kis csibészeknek, hogy egyet sem kapott el közülük.”

„Félnek a cápától?” - kérdezte a lány.

„Maga nem fél?” - kérdezte vissza a kapitány.

Miss Caruthers megborzongott, lenézett a vízre, és elhúzta a száját.

„A világért se merészkednék oda, ahol cápa lehet - mondta, és megint megborzongott. - Szörnyű állat! Szörnyű!”

A fiúk feljöttek a sétafedélzetre, a korlát közelében összegyülekeztek, és imádták Miss Carutherst, aki ilyen gazdag baksist adott nekik. Mivel az előadás befejeződött, Bentley kapitány intett nekik, hogy tisztuljanak onnan. A lány gyorsan visszatartotta.

„Egy percre csak, kérem, kapitány úr. Én mindig azt hallottam, hogy a bennszülöttek nem félnek a cápától.”

Közelebb intette magához a hattyúfejest ugró fiút, és mutatta, hogy ugorjon megint fejest. Az a fejét rázta, és csapata mögötte nevetett, mintha jó tréfát hallott volna.

„Cápa” - jelentette a fiú, s a vízre mutatott.

„Nem - mondta Miss Caruthers. - Nincs itt cápa.”

A fiú azonban határozottan bólintott, és a mögötte állók is éppoly határozottan bólintottak.

„Nem, nem, nem! - kiáltott a lány. S akkor felénk fordulva: - Ki ad kölcsön egy fél koronát és egy aranyat?”

Mind a fél tucat férfi azonnal nyújtotta feléje a félkoronásokat és aranyakat, s ő a fiatal Ardmore-tól fogadta el a két pénzdarabot.

Feltartotta a fél koronát a fiúk felé, hogy lássák. De azok most nem rohantak vadul a korlát felé, hogy ugráshoz készülődjenek. Szégyenlősen vigyorogva álltak. A lány mindegyiknek sorra felajánlotta a pénzdarabot, s mikor rákerült a sor, mindegyik lábikrájához dörzsölte a talpát, megrázta a fejét, és vigyorgott. A lány akkor a tengerbe dobta a pénzt. A gyerekek vágyakozó, sajnálkozó képpel figyelték ezüst röptét a levegőben, de egyik sem mozdult utána.

„Ne csinálja meg az arannyal” - mondta halkan Dennitson a lánynak.

Az nem törődött vele, hanem odatartotta az aranyat a hattyúfejest ugró fiú szeme elé.

„Ne! - mondta Bentley kapitány. - Egy beteg macskát sem dobnék a tengerbe, ha cápa van a közelben.”

A lány csak nevetett, kitartott szándéka mellett, s tovább kápráztatta a fiút.

„Ne kísértse - mondta nyomatékosan Dennitson. - Ez egész vagyon neki, és még képes utánaugrani.”

„Maga nem ugrana? - villant rá a lány. - Ha én dobom?” - Ezt már lágyabban mondta.

Dennitson a fejét rázta.

„Magának magas ára van - mondta Miss Caruthers. - Hány aranyért ugrana?”

„Nincs annyi a világon, amennyiért a vízbe mennék” - hangzott a válasz.

A lány eltűnődött egy pillanatig, a fiúról megfeledkezett a Dennitsonnal folytatott párviadalban.

„És énértem?” - kérdezte nagyon lágyan.

„Az életét megmenteni, igen. De másképp nem.”

Miss Caruthers visszafordult a fiúhoz. Megint szeme elé tartotta az aranyat, és kápráztatta óriási értékével. Azután úgy tett, mintha eldobná, és a fiú akaratlanul mozdult a korlát felé, de társainak éles, megrovó kiáltása megállította. A hangokban harag is volt.

„Tudom, hogy csak tréfál - mondta Dennitson. - Menjen el vele addig, ameddig akar, de az istenért, ne dobja le a pénzt!”

Nem tudni, a lány furcsa makacssága miatt történt-e, vagy azért, mert nem hitte, hogy a fiút rá lehet beszélni; egyikünk sem számított rá. A tetőponyva árnyéka alól aranylón kivillant a pénz a vakító napfényre, és szikrázó ívben repült a víz felé. Mielőtt bárki megfoghatta volna, a fiú átugrott a korláton, és gyönyörű ívben repült a pénz után. Egyszerre voltak a levegőben. Szép látvány volt. Az arany élesen vágódott a vízbe, és ugyanazon a helyen, csaknem ugyanabban a pillanatban, szinte nem is loccsanva, a fiú is vizet ért.

A fürge szemű, figyelő fekete gyerekekből kiáltás tört ki. Mindnyájan a korlátnál álltunk. Ne mondják nekem, hogy a cápának hanyatt kell fordulnia. Ez nem fordult hanyatt. A tiszta vízben, onnan fentről, mindent jól láttunk. A cápa hatalmas dög volt, és egy rohammal egészen kettévágta a fiút.

Valami morgás tört fel közöttünk... nem tudom, kiből, talán belőlem. Miss Caruthers szólalt meg elsőnek. Halálsápadt volt.

„Én... én... nem is álmodtam” - mondta, és kurtán, hisztérikusan felnevetett.

Egész büszkesége dolgozott benne, hogy fegyelmezni tudja magát. Erőtlenül Dennitson felé fordult, s aztán egyenként felénk. Szemében szörnyű kín volt, s az ajka remegett. Vadállatok voltunk - most, hogy visszagondolok rá, tudom. De nem csináltunk semmit.

„Mr. Dennitson - mondta a lány -, Tom, nem kísérne le?”

Dennitson állandóan egy irányba nézett. Még nem láttam férfitól ilyen üres tekintetet. A szempillája sem rebbent. Kivett egy cigarettát a tárcájából, és rágyújtott. Bentley kapitány csúnyán köszörülte a torkát, és a vízbe köpött. Ez volt az egész; ez és a csend.

A lány elfordult, és határozottan elindult a fedélzeten. Húsz lépésnyire megtántorodott, és a falnak támasztotta kezét, hogy el ne essen, így ment tovább, a kabinokhoz támaszkodva, nagyon lassú lépésekkel.

...Treloar elhallgatott. Oldalt fordult, és hűvös érdeklődéssel nézett a kis emberre.

- Nos - mondta végül. - Osztályozza.

A kis ember nagyokat nyelt.

- Nincs mit mondanom - felelte. - Egyáltalán nincs mit mondanom.

Szász Imre fordítása

Megölni egy embert

Bár csak gyenge fényű éjjeli lámpák égtek, a fiatal nő otthonosan mozgott a nagy szobákban, tágas termekben, hasztalanul keresgélve egy félig elolvasott verseskötetet, amit valahol letett, és csak most jutott újra eszébe. Mikor meggyújtotta a villanyt a szalonban, előtűnt halvány rózsaszínű, földet söprő, vállgallérján dús csipkével díszített hálóköntöse. A gyűrűk még az ujján voltak, és feltornyozott szőke haját se eresztette még le. Finom, kecses szépség volt; keskeny, ovális arc, vörös ajkak, halovány orca, kék szeme hol kislányos ártatlansággal nézett a világba, hol szürke lett; és hidegen, keményen csillogott, mint a gyémánt, vagy pedig forró, parancsoló láng lobbant benne.

Eloltotta a villanyt, végigment a hallon, és a nappali felé indult. Az ajtóban megállt, és hallgatózott. Az ajtó túlsó oldaláról mintha hallott volna valamit: nem is neszt, csak mintha mozdult volna valami. Megesküdött volna rá, hogy nem hallott semmit, mégis mintha valami másképp lett volna, mint ahogy megszokta. Valami zavarta az éjjel csendjét. Arra gondolt, hogy talán valamelyik cseléd mászkál odabenn. Az inas, aki különleges alkalmak kivételével mindig korán lefeküdt, semmi esetre sem. A szobalány se, mert neki ma estére kimenőt adott.

Odalépett a nappali ajtajához, és csukva találta. Ahogy benyitott és a szobába lépett, bár semmit se látott, azonnal érezte, hogy ami zavarta, bármi legyen is az, itt van a szobában. Sötét volt; kitapogatta a kapcsolót, és felkattintotta. Amint kigyulladt a fény, egy lépést hátrált és felkiáltott. Csupán ennyi volt: „Ó!” - és az se hangos.

Vele szemben, a kapcsoló mellett, a falhoz lapulva egy férfi állt. Kezében, feléje szegezve, revolvert tartott. Rémületében is észrevette, hogy a fegyver fekete, és hogy rendkívül hosszú csöve van. Felismerte, hogy Colt. Középmagas, rosszul öltözött férfi volt, barna szemmel és napbarnított, kreol bőrrel. Nyugodtnak látszott. Csípőhöz szorított kezében a nő gyomrának célzott revolver meg se rezzent.

- Ó - szólalt meg a nő. - Bocsánat. De megijesztett. Mit kíván?

- Gondolom, ki akarok jutni innen - felelte vidám fintorral a férfi. - Eltévedtem itt ebben a kis viskóban, és ha volna oly kegyes, és megmutatná nekem a kijáratot, azonnal elkotródnék, és nem csinálnék semmi zűrt.

- De mit keres maga itt? - kérdezte a nő, parancsoláshoz szokott éles hangon.

- Egy kis rablás, kisasszony, ennyi az egész. Körbeszaglásztam, hogy mit lehet itt begyűjteni. Azt hittem, hogy nincs itthon senki, mert láttam magát is elgurulni az autóban az öregével. Gondolom, a kedves papája volt, maga pedig Setliffe kisasszony.

Mrs. Setliffe magában megköszönte a naiv bókot, és elhatározta, hogy meghagyja hitében az embert.

- Miből gondolja, hogy én Setliffe kisasszony vagyok? - kérdezte.

- Ez az öreg Setliffe háza, nem?

A nő bólintott.

- Eddig nem tudtam, hogy lánya is van, de gondolom, maga csak az lehet. És most, ha maga se bánja, nagyon lekötelezne, ha megmutatná nekem a kijáratot.

- Miért mutatnám meg? Maga rabló, betörő.

- Ha én közönséges betörő lennék, akkor most ahelyett, hogy itt udvariaskodom magával, begyűjteném a gyűrűket az ujjáról - vágott vissza a férfi. - Azért jöttem, hogy megcsapoljam az öreg Setliffe-et, nem pedig hogy nőktől raboljak. Ha félreáll az utamból, magam is megtalálom a kijáratot.

Mrs. Setliffe élénk eszű asszony volt, és azonnal megérezte, hogy ettől az embertől nem kell tartania. Hogy nem igazi bűnöző, abban egészen biztos volt. A beszédén érződött, hogy vidéki; érezte benne a tágas, nagy térségeket.

- És ha sikítok? - kérdezte kíváncsiskodva. - Mondjuk, ha segítségért kiáltanék? Csak nem lőne le engem... egy nőt?

Egy pillanatra meglepetést látott a férfi barna szemében. Lassan, elgondolkozva válaszolt, mintha valami súlyos problémán töprengene.

- Úgy gondolom, hogy akkor kénytelen lennék megfojtani magát.

- Egy nőt?

- Kénytelen lennék - válaszolta, és a nő látta, hogy elkomorul az arca. - Nézze, kisasszony, maga csak egy finom kisasszony, de én nem engedhetem meg magamnak, hogy börtönbe kerüljek. Egyáltalán nem engedhetem meg magamnak. Egy barátom vár rám Nyugaton. Nyakig ül a csávában, és nekem kell kihúznom. - A férfi még komorabb lett. - Azt hiszem, meg tudnám fojtani, anélkül, hogy különösebben nagy fájdalmat okoznék magának.

Az asszony tágra nyílt szeme gyermeki csodálkozással, hitetlenkedve nézett rá.

- Még sose találkoztam betörővel - bizonygatta -, és nem is hinné, hogy mennyire érdekel.

- Én nem vagyok betörő, kisasszony. Nem valódi - tette hozzá sietve, mikor látta, hogy a nő hitetlenkedve mosolyog. - Tudom, hogy az a látszat, tekintve, hogy itt vagyok a házában. De ez az első eset, hogy ilyesmivel próbálkozom. Pénzre volt szükségem... nagyon. Mellesleg, csak azt szedem össze, ami amúgy is engem illet.

- Nem értem - mosolygott rá a nő bátorítóan. - Maga azért jött ide, hogy raboljon, és a rablás azt jelenti, hogy mások tulajdonát veszi el.

- Ebben az egy esetben igen is, meg nem is. De azt hiszem, hogy jobb lesz, ha most már megyek.

Az ebédlő ajtaja felé indult, de a nő gyönyörű akadálynak elébe állt.

A férfi bal keze felemelkedett, hogy félrelökje, de aztán tétovázni kezdett. A lágy nőiesség lenyűgözte.

- Látja! - kiáltott a nő diadalmasan. - Tudtam, hogy nem teszi meg.

A férfi zavart volt.

- Még sose bántam durván nővel - magyarázta -, és nem megy könnyen. De ha sikoltozni kezd, megteszem.

- Nem maradna még egypár percig? Elbeszélgetnénk - unszolta a nő. - Igazán, annyira érdekel. Szeretném, ha elmagyarázná, hogy van az, hogy csak azt szedi össze, ami megilleti.

A férfi csodálattal nézett rá.

- Mindig azt hittem, hogy a nők félnek a betörőktől - vallotta be. - De maga nem látszik valami ijedtnek.

A nő jókedvűen felnevetett.

- Tudja, nem egyformák a betörők. Magától nem félek, mert biztos vagyok benne, hogy maga nem az a fajta ember, aki bántana egy nőt. Jöjjön, beszélgessünk egy kicsit. Senki se fog zavarni. Teljesen egyedül vagyok. A... az apám New Yorkba utazott az esti vonattal. A személyzet pedig alszik. Szívesen megkínálnám valami ennivalóval - a nők mindig vacsorával kínálják a betörőket, legalábbis a folytatásos regényekben. De nem tudom, hogy hol találok ételt. Nem inna valamit?

A férfi egy ideig tétovázott, nem felelt, de az asszony látta a szemében, hogy csodálata egyre nő.

- Csak nem fél? - kérdezte. - Nem fogom megmérgezni, ígérem. Én is magával iszom, hogy bebizonyítsam, az italnak semmi baja.

- Maga aztán a zsákbamacska - jelentette ki a férfi, és most először, amióta találkoztak, leeresztette a revolvert. - Nekem többet soha senki nem meséli be, hogy a városi nőszemélyek félősek. Nem nagy eset maga, csak egy kis csinos jószág. De mersze, az van. És ráadásul még becsületes is. Nem sok nő van, de még férfi sem, aki így bánna valakivel, akinél fegyver van.

Az asszony örült a bóknak, elmosolyodott, de amikor megszólalt, ismét komoly volt az arca:

- Ez azért van, mert tetszik nekem a megjelenése. Sokkal rendesebbnek látszik, semhogy betörő legyen. Nem volna szabad ilyesmit csinálnia. Ha nincs szerencséje, hát miért nem megy el dolgozni? Jöjjön, tegye el azt a csúnya revolvert, és beszéljük meg ezt a dolgot. Magának dolgoznia kell.

- De nem ebben a városban - jegyezte meg a férfi. - Öt centit kopott a lábam, amióta munkát kezdtem keresni. Komolyan, olyan szép szál, magas ember voltam valamikor, míg munka után nem kezdtem járni.

Láthatóan megörült a vidám nevetésnek, amivel a nő a tréfáját fogadta; ezt a nő észre is vette, és azonnal ki is használta. Az ajtótól a pohárszékhez ment.

- No, erről mesélnie kell nekem, amíg töltök magának. Mit iszik? Whiskyt?

- Igen, nagysád - mondta, és a nő után indult, bár a nagy revolvert még mindig nem tette le, és vonakodva vissza-visszapillantott az őrizetlenül hagyott tárt ajtóra.

Az asszony kitöltött egy pohárral.

- Azt ígértem, hogy magával iszom - mondta bizonytalankodva. - De én nem szeretem a whiskyt. Én, én... inkább sherryt innék.

És beleegyezésére várva felemelte a sherrys üveget.

- Persze - bólintott a férfi. - A whisky férfinak való ital. Nem szeretem, ha nők whiskyt isznak. Inkább bor való nekik.

A nő hálától olvadozó szemmel koccintott vele.

- Lássuk csak; szóval kellene magának valami jó állás...

De amikor a férfi arcán megpillantotta a meglepett utálkozást, azonnal elhallgatott. A férfi fintorogva letette alig érintett poharát.

- Mi a baj? - kérdezte aggódva az asszony. - Nem ízlik? Valamit rosszul csináltam?

- Ez aztán fura whisky. Olyan az íze, mintha megégették, megfüstölték volna.

- Ó! Jaj de buta vagyok! Skót whiskyt adtam magának. Maga pedig biztos rozspálinkához van szokva. Adja csak, azonnal kicserélem.

Szinte anyás gondossággal cserélte ki a poharat, és keresgélte ki az üvegek közül a megfelelőt.

- Jobb? - kérdezte a férfit.

- Igen. Ebben nincs füst. Ez az igazi. Egy hete nem ittam egy kortyot se. Ez olyan sima, olajos, tudja; ezt nem a gyárban csinálták.

- Maga iszik?

Félig kérdés, félig kihívás volt.

- Szóra sem érdemes, nagysád. *Néha-néha* jókedvemben, de csak ritkán. De azért egyszer-másszor jólesik egy kis jó itóka, mint most is. És köszönöm a kedvességét, kisasszony, de most már igazán eltűnök.

De Mrs. Setliffe nem akarta elveszteni a betörőjét. Annál sokkal kiegyensúlyozottabb volt, semhogy romantikus hajlandóságai lettek volna, csak éppen érzett valami izgatót a szituációban, ami kedvére való volt. És mellesleg azzal is tisztában volt, hogy nincs veszély. A férfi, állkapcsa és kemény, barna szeme ellenére is, nagyszerűen kezelhető volt. Valahol, tudata mélyén, bámuló barátok képe is feltünedezett. Kár, hogy most nem látja senki.

- Még nem magyarázta el nekem, hogy van az, hogy a betörés magánál csak azt jelenti, hogy összeszedi, ami amúgy is a magáé - mondta. - Jöjjön, mondja el, üljön ide az asztalhoz.

A nő odakormányozta magát megszokott helyéhez, leült, a férfit pedig szembe, az asztal másik végére ültette. Észrevette, hogy a férfi ébersége nem csökkent, szeme sebesen cikázik ide-oda, de bámuló tekintete mindig vissza-visszatért a nőre, bár hosszabb időre sohasem állapodott meg. Azt is észrevette, hogy amíg beszélt hozzá, a férfi egészen más hangokra figyelt feszülten. Revolveréről se mondott le egészen; ott feküdt az asztal sarkán, kettejük között, agya egész közel a férfi jobb kezéhez.

A férfinak ez új terep volt, és nem ismerte ki magát rajta. Ő, a nyugati, aki az erdei és mezei tudományok minden fortélyában jártas volt, most tágra nyitott szemmel és füllel, gyanakvóan, feszülten figyelt, és nem tudta, hogy az asztal alatt, közvetlenül a nő lába mellett egy csengőgomb van. Sose hallott, sose álmodott ilyesmiről, és így minden igyekezete, minden óvatossága kárba veszett.

- Úgy áll a dolog, kisasszony - kezdte a nógatásra -, az öreg Setliffe egyszer egy kis ügyletben kikészített engem. Ronda dolog volt, de azért végigcsinálták. Mindent végig lehet csinálni szépen, törvényesen, ha van mögötte pár száz millió. Nem panaszkodom, és nem is az apukáját rántom én itt le. Azt se tudja, hogy a világon vagyok, és gondolom, arról sincs fogalma se, hogy engem tönkretett. Túl nagy ember ő, aki milliókban gondolkodik meg üzletel, ahhoz, hogy tudomást vegyen egy olyan kis senkiről, mint én vagyok. Ő üzletember. Van neki egy csomó mindenféle szakértője, akik gondolkoznak, terveznek meg dolgoznak neki; hallom, egyiknek-másiknak nagyobb a fizetése, mint az Egyesült Államok elnökéé. Én meg csak egy vagyok a sok ezer közül, akiket a maga apukája tönkretett; hát csak ennyi az egész.

Látja, kisasszony, volt egy kis lyukam a földben: ócska kis egylovas, hidraulikus berendezésű bánya. Mikor aztán Setliffe emberei lerohanták Idahót, és átszervezték a kohótrösztöt, bekerítették az egész láthatárt, és Twin Pinesnál felállították a nagy hidraulikus berendezést, engem pedig végképp megfojtottak. Többet egy vasat se láttam. Letöröltek a térképről, mielőtt még magamhoz térhettem volna, így aztán ma este, teljesen lerobbanva, a barátomra gondolva,

akinek nagy szüksége van rám, benéztem ide, hogy egy kicsit megvágjam a papáját. Mert hogy az amúgy is jár nekem, és most nagy szükségem van rá.

- Még akkor is, ha mindenben igaza van - szólalt meg a nő -, a betörés csak betörés marad. Evvel nem védekezhetne a bíróság előtt.

- Tudom - ismerte be engedékenyen. - Az igazság nem mindig törvényes. És ezért érzem én magam itt ebben a székben, magával beszélgetve, olyan kényelmetlenül. Nem mintha nem élvezném a társaságát... nagyon is élvezem... csak éppen egyszerűen nem engedhetem meg magamnak, hogy elfogjanak. Nagyon jól tudom, hogy mit csinálnának velem itt ebben a városban. Egy fiatal legény épp a múlt héten kapott ötven évet, mert két dollár nyolcvanöt centet rabolt egy járókelőtől. Az újságban olvastam róla. Nehéz időkben, mikor nincs munka, az emberek elkeserednek. És akkor azok, akiknek van valamijük, amit el lehet rabolni tőlük, azok is elkeserednek, és kizsigerelik a többit. Ha elkapnának, biztos nem úsznám meg tíz évnél kevesebbel. Ezért van már olyan mehetnékem.

- Ne, várjon. - Felemelte a karját, hogy tartóztassa, és ezzel egyidejűleg levette lábát a csengőgombról, amit akkor egy ideje már nyomkodott. - Még a nevét se mondta meg.

A férfi tétovázott.

- Szólítson Dave-nek.

- Akkor... Dave... - kedves zavartsággal felnevetett. - Valamit kell tenni magáért. Maga fiatal ember, és a rossz útnak még csak az elején van. Ha most azzal kezdi, hogy megpróbálja összeszedni azt, amiről úgy gondolja, hogy megilleti magát, később már olyan dolgokat is össze fog szedni, amihez egészen biztosan nincs semmiféle joga. És maga is tudja, hogy mi lesz a vége. Ehelyett valami becsületes munkát kell találnunk magának.

- Nekem pénzre van szükségem, mégpedig most - felelte a férfi makacsul. - Nem magam miatt teszem, hanem a barátomért, akiről már beszéltem magának. Bajban van, és segítségre van szüksége, most, vagy soha.

- Én tudnék találni magának valami állást - mondta a nő gyorsan. - Én... igen, ez lesz a legjobb!... kölcsönadom magának azt a pénzt, amit a barátjának el akar küldeni. És aztán majd a fizetéséből visszafizeti.

- Úgy háromszáz elég lenne - mondta lassan a másik. - Háromszáz kihúzná a bajból. Egy év alatt össze tudnám kaparni, hozzá, még annyit, amiből fenntartom magam, és egypár centet, hogy Bull Durhamot vegyek rajta.

- Ah! Dohányzik! Erre nem is gondoltam.

Átnyúlt a revolver fölött, és az árulkodó sárga foltra mutatott a férfi ujján. Szemével felmérte, milyen közel van kezük a fegyverhez. Égett a vágytól, hogy egyetlen gyors mozdulattal megragadja. Biztos volt benne, hogy meg tudná csinálni, de ugyanakkor mégse bízott benne; uralkodott magán, és visszahúzta a kezét.

- Nem akar rágyújtani? - kérdezte.

- Majd meghalok érte.

- Akkor csak gyújtson rá. Engem nem zavar. Tulajdonképpen szeretem is: mármint a cigarettát.

A férfi bal kezével kabátzsebébe nyúlt, vékony szalmapapírt vett elő, és letette a jobb keze mellé, a revolver közvetlen közelébe. Újra zsebébe nyúlt, és egy csipet barna vágott dohányt tett a papírra. És aztán, mindkét keze a revolver fölött, kezdte megsodorni a cigarettát.

- Annyira ragaszkodik ahhoz a csúnya pisztolyhoz, hogy kezdem azt hinni, fél tőlem - gúnyolódott a nő.

- Nem félek, csak a jelen körülmények között kicsit óvatos vagyok, kisasszony.

- De én nem féltem magától.

- Magának nincs vesztenivalója.

- Csak az életem - vágott vissza az asszony.

- Ebben igaza van - ismerte el azonnal a férfi. - És maga mégse fél tőlem. Lehet, hogy kicsit túl aggályos vagyok.

- Én nem tudnék magának ártani. - Amíg beszélt, papucsos lábával a csengő gombját kereste, aztán rálépett. De a szeme komoly és becsületes maradt. - Maga elítéli az embereket. Tudom én. A nőket is. Még most is, amikor én megpróbálom lebeszélni magát a bűnös életről, és megpróbálok magának keríteni valami becsületes munkát...

A férfin azonnal látszott a megbánás.

- Nagyon kérem, kisasszony, ne haragudjon rám - mondta. - Azt hiszem, nem nagyon hízelgő, hogy ilyen ideges vagyok.

Amíg beszélt, felemelte jobb kezét az asztalról, és miután meggyújtotta cigarettáját, nem tette vissza, hanem ölébe ejtette.

- Igazán köszönöm, hogy így megbízik bennem - lehelte lágyan a nő, és szándékosan nem nézett a revolver felé, lábát pedig továbbra is a csengő gombján tartotta.

- Ami pedig azt a háromszázat illeti - kezdte a férfi. - Még ma éjjel feladhatom nyugatra táviratilag. És kész vagyok egy év alatt ledolgozni.

- Többet is fog keresni. Megígérhetek magának legalább havi hetvenöt dollárt. Ért a lovakhoz?

A férfi arca felvidult, és a szeme is felcsillant.

- Akkor dolgozhatna nálam... vagyis az apámnál, bár a személyzetet mindig én fogadom fel. Szükségem lenne egy második kocsisra...

- És libériát hordjak? - vágott közbe élesen, ajkán és hangjában a szabadnak született nyugati gúnyával.

A nő elnézően mosolygott.

- Hát akkor ez nyilvánvalóan nem jó. Gondolkozzunk csak. Igen. Tud idomítani, csikókat betörni?

A férfi bólintott.

- Van egy tenyészméntelepünk, oda most éppen kell egy olyan ember, mint maga. Ez megfelel?

- Hogy megfelel-e? - Hangjában hála és lelkesedés volt. - Hol az az állás? Már holnap beállok És egy dolgot megígérhetek. Sose fogja megbánni a kisasszony, hogy segítségére volt Hughie Lukenak a bajában...

- Úgy emlékszem, azt mondta, hogy Dave-nek szólítsam - dorgálta megbocsátóan a nő.

- Igen, kisasszony. Azt mondtam. És most bocsánatot is kérek érte. Csak blöff volt. Az igazi nevem Hughie Luke. És ha megadja nekem a címét annak a maguk méntelepének, meg az útiköltséget, holnap reggel már indulok is.

Beszélgetés közben az asszony szüntelenül nyomogatta a csengőt. Minden riasztó jelzést kipróbált - három rövid, egy hosszú; két rövid, egy hosszú; öt rövid. Megpróbálkozott sok rövid csöngetéssel, és egyszer három egész percig egyfolytában lenyomva tartotta a gombot. Magában hol az ostoba, hétalvó inast szidta, hol pedig azon gondolkozott, vajon működik-e egyáltalán a csengő.

- Annyira örülök - mondta -, annyira örülök, hogy beleegyezik. Nem lesz szükség sok előkészületre. De még bizalommal kell lennie irántam addig, amíg fölmegyek az erszényemért. - Látta, hogy a férfi szemében egy pillanatra felvillan a kétkedés, ezért gyorsan hozzátette. - Én megbízom magában, mikor odaadom a háromszáz dollárt.

- Hiszek a kisasszonynak - válaszolta gálánsan. - De nem tehetek róla, ideges vagyok.

- Szóval felmenjek érte?

De még mielőtt választ kaphatott volna, a távolból halk, fojtott nyikordulás ütötte meg a fülét. Megismerte a személyzeti folyosó csapóajtajának hangját. De annyira halk volt - inkább csak erőtlen rezdülés, mint hang -, hogy meg se hallotta volna, ha nem számít rá, ha nem várja annyira. De a férfi meghallotta. Meglepődött, a maga higgadt módján.

- Mi volt ez? - kérdezte.

Válasz helyett a nő egyetlen villámgyors mozdulattal megragadta a revolvert. Előnyben volt a férfival szemben, de szüksége is volt rá, mert a következő pillanatban már annak a keze is az asztalon volt, de már csak levegőt markolt ott, ahol az elébb a revolver feküdt.

- Üljön le! - parancsolta élesen a nő, új, ismeretlen hangon. - Ne mozduljon. Tegye a kezét az asztalra.

Tanult a férfitól. Nem tartotta el magától, nyújtott kézzel a nehéz fegyvert, hanem az agyat az asztalra támasztotta, és nem a férfi fejére célzott, hanem a mellére. Az nyugodtan engedelmeskedett parancsainak, és jól tudta, hogy ha a lövés fel is rántja a revolver csövét, a golyó akkor is talál. Azt is látta, hogy a cső nem rezdül, a nő keze nem remeg, és azzal is tökéletesen tisztában volt, hogy mekkora lyukat üt a lereszelt hegyű golyó. Nem is a nőt figyelte, hanem az ütőszeget, amely megemelkedett, mert a nő túl erősen szorította a ravaszt.

- Azt hiszem, figyelmeztetnem kell magát, hogy a ravasz rettentő finoman meg van reszelve. Ne szorítsa olyan erősen, mert másképp még csinál rajtam egy mogyorónyi lyukat.

A nő kicsit visszaeresztette az ütőszeget.

- Így már jobb - jegyezte meg a férfi. - Jobb lenne, ha egészen visszaeresztené. Most már látja, milyen könnyen működik. Ha akarja, csak meghúzza egy kicsit a ravaszt, és már föl is emelkedik, visszacsapódik, és összepiszkítja a szép padlóját.

Háta mögött kinyílt az ajtó, és hallotta, hogy valaki belép a szobába. Nem nézett hátra. A nőt nézte, és az arc, amit látott, egy egészen más nő arca volt - kemény, hideg, könyörtelen, mégis ragyogóan szép. Hideg fényben villódzó szeme is kemény volt.

- Thomas - parancsolta -, menjen a telefonhoz, és hívja fel a rendőrséget. Miért csak ilyen sokára jött?

- Mihelyt meghallottam a csengőt, jöttem, asszonyom - hangzott a válasz.

A nő és a betörő egész idő alatt farkasszemet néztek; mikor a csengőt említette, a nő egy pillanatra zavart látott a férfi szemében.

- Bocsánat, asszonyom - szólalt meg az inas a háta mögött -, nem lenne jobb, ha én is fegyvert hoznék, és felébreszteném a személyzetet?

- Nem; hívja a rendőrséget. Én addig sakkban tartom ezt az embert. Menjen és hívja már... gyorsan.

Az inas kicsoszogott a szobából, s a nő és a férfi tovább ültek egymással szemben, farkas-szemet nézve. A nő számára izgalmas és szórakoztató, újfajta élmény volt, fejében már a társasági pletykák jártak, már látta a lapok társasági rovatában a hírek közt, hogy a szépséges Mrs. Setliffe puszta kézzel elfogott egy felfegyverzett betörőt. Nagy szenzáció lesz, ebben biztos volt.

- Majd ha már megkapta azt az ítéletet, amiről beszélt - szólt Mrs. Setliffe hidegen -, lesz ideje elmélkedni azon, hogy milyen ostoba volt, hogy mások tulajdonát akarta elvenni, és hogy nőket revolverrel fenyegetett. Lesz ideje megtanulni a leckét alaposan. Most pedig mondja el, mi az igazság. Nincs semmiféle barátja, aki bajban van. Amit nekem elmondott, az mind hazugság volt.

A férfi nem válaszolt. Bár a nőre nézett, szeme kifejezéstelen volt. Igazság szerint nem is látta a nőt, lelki szemeivel a Nyugat napsütötte tájait látta, ahol a férfiak és asszonyok sokkal nagyobbak voltak, mint azok a rohadt idegenek, akikkel ezekben a háromszor is rohadt keleti városokban találkozott.

- Gyerünk! Mi lesz? Miért nem beszél? Miért nem hazudik még valamit? Miért nem könyörög, hogy engedjem futni?

- Tehetném - válaszolta a férfi, és megnyalta kiszáradt ajkát. - Kérném, hogy hagyjon futni, ha...

- Ha mi lenne? - kérdezte a nő követelőzően, mikor a másik szünetet tartott.

- Egy szón gondolkozom, hogy milyen is maga. Szóval, amint mondtam, megkérném, ha maga rendes nő lenne.

A nő elsápadt.

- Vigyázzon magára - figyelmeztette.

- Úgyse mer megölni - mosolyodon el gúnyosan a férfi. - Ahhoz ugyan elég aljas hely a világ, hogy olyanok is mászkáljanak benne, mint maga, de azt hiszem, annyira azért nem rohadt, hogy megengedje, hogy maga itt kilyukasszon engemet. Maga igazán elég gonosz, csak az a baj magával, hogy még a gonoszságában is gyenge. Nem olyan nagy dolog megölni egy embert, de maga nem képes rá. És ez az, ahol maga veszít.

- Vigyázzon, mit mond - figyelmeztette újra az asszony. - Figyelmeztetem, hogy rosszul járhat. Rajtam is áll, hogy milyen lesz az ítélet: enyhe vagy súlyos.

- Valami nincs rendben Istennel! - folytatta a férfi, mintha meg se hallotta volna a nő megjegyzését. - Különben maga nem szaladgálhatna szabadon. Nekem persze magas, hogy miért csinál az Isten ilyen vicceket ezzel a nyomorult emberiséggel. De ha én lennék az Isten...

Nem folytathatta tovább, belépett az inas.

- Asszonyom, valami baj van a telefonnal - jelentette. - Talán a vonalban van zavar, vagy valami más, mert nem tudom hívni a központot.

- Menjen, hívjon valakit a személyzetből - utasította az asszony. - Küldje el rendőrért, aztán jöjjön ide vissza.

Újra kettesben maradtak.

- Válaszolna nekem egyetlen kérdésemre, asszonyom? - kérdezte a férfi. - Ez a szolga valami csengőt emlegetett. Úgy figyeltem magát, mint a macska, és egész biztos vagyok benne, hogy nem nyomott meg semmiféle csengőt.

- Maga szerencsétlen bolond, a csengő az asztal alatt van. A lábammal nyomtam meg.

- Köszönöm, asszonyom. Gondoltam, hogy találkoztam már a fajtájával, és most már egészen biztos vagyok benne. Én őszintén beszéltem magával, bíztam magában, maga pedig egész idő alatt hazudott nekem, mintha könyvből olvasná.

A nő gúnyosan nevetett.

- Csak folytassa. Mondjon, amit akar. Nagyon érdekes.

- Meregette rám a szemét, gyengéden, kedvesen nézett rám, egész idő alatt azt játszotta ki, hogy szoknyát visel nadrág helyett - közben meg a lábával a csengőt nyomkodta az asztal alatt. Azért van ebben valami vigasztaló is. Inkább vagyok szegény Hughie Luke, és lenyomom a magam tíz évét, mint hogy a maga bőrében legyek. Asszonyom, a pokol tele van az olyanokkal, mint maga.

Egy ideig csend volt, és ezalatt a férfi, egy pillanatra se véve le szemét a nőről, döntött.

- Folytassa - nógatta a nő. - Mondjon még valamit.

- Igen, asszonyom, még mondok valamit. Biztos lehet benne, hogy van még egy szavam. Tudja, mit fogok csinálni? Fölállok, és kisétálok az ajtón. Elvehetnem a pisztolyt is, de nem teszem, mert még bolondot csinál és elsüti. Legyen a magáé. Nagyon jó revolver. Ahogy mondtam, most kisétálok az ajtón. És maga nem fogja elsütni azt a revolvert. Lelőni egy embert, ahhoz is bátorság kell, és maga gyáva. Készüljön neki, és lássuk, meg meri-e húzni a ravaszt? Én nem bántom magát. Kisétálok az ajtón; most indulok.

Mereven farkasszemet nézve a nővel, hátratolta székét, és lassan felegyenesedett. Az ütőszeg megemelkedett. Mindketten rámeredtek.

- Húzza meg erősebben - tanácsolta a férfi. - Még félig se emelkedett. Rajta, húzza meg, öljön meg egy embert. Azt mondtam, öljön meg egy embert; loccsintsa ki az agyvelejét a szőnyegre, vagy lőjön egy lyukat a mellébe, akkorát, mint az ökle. Megölni egy embert: ezt jelenti.

Az ütőszeg finoman visszaereszkedett. A férfi hátat fordított, és lassan az ajtóhoz ment. A nő a hátára célzott. Az ütőszeg kétszer is felemelkedett, de mind a kétszer tétován visszaereszkedett.

Mielőtt továbbment volna, a férfi az ajtónál egy pillanatra még visszafordult. Gúnyos mosoly volt az ajkán. Hangja halk volt, szinte fojtott, de abban az egyetlen, kimondhatatlan és rút szóban benne volt minden gyűlölete és megvetése.

Bart István fordítása

A hercegnő

Vidáman égett a tűz a dzsungelben, és a tűznél vidáman végignyúlva iszonyú külsejű férfi hevert. A csavargók dzsungele volt, ott húzódott meg az erdő keskeny csíkja, a vasúti töltés és a folyópart között. A férfi azonban nem volt csavargó. Annyira mélyére süllyedt a társadalmi szakadéknak, hogy igazi csavargó nem telepedett volna mellé a tűzhöz. Egy városi csibész, aki tudatlan zöldfülű az „úton", leült volna az efféle figurával, de csak addig, amíg meg nem ismeri jobban. Még a lezüllött tyúktolvajok és zsebmetszők is elmentek volna mellette, ha egyszer már volt dolguk vele. Egy igazi csavargó, két ringyó vagy taknyos utcakölykök egy maroknyi csapata kikutathatta volna a rongyait azért az eltévedt néhány garasért, s azzal kidobhatta volna az éjszakába. Még egy iszákos tekergő is összehasonlíthatatlanul felsőbbrendűnek érezte magát hozzá képest.

Keverékfajta volt ez az ember a csavargóvidéken. Megrögzött iszákos, aki dologkerülővé züllött; már annyira kiveszett belőle a méltóságérzet, hogy sohasem lesz zabos - még a büszkesége is elkopott, úgy, hogy akár a szemétládából is kiszedte ennivalóját. Valóban szörnyű jelenség volt. Éppúgy lehetett hatvanéves, mint kilencven. Gúnyája még a rongyszedőnek sem kellene. Mellette kibontott batyuja hevert: rongyos felöltője s benne egy üres, füsttől fekete paradicsomos doboz, egy üres, horpadt, tejkonzerves doboz, valamicske hulladék hús, egy része csomagolópapírba göngyölve - a húst nyilván egy mészárszékben kunyerálta -, egy répa, melyen átment a kocsikerék, három penészes, rothadt burgonya meg egy mézeskalács; a kalácsból egy harapás hiányzott, alighanem a csatornából mentették ki, mert védőrétegként rajta volt a csatorna rászáradt szennye.

Arcán óriási pofaszakáll burjánzott, piszkosszürke, évek óta nem nyírták. Ez a sűrű pofaszőr fehér lett volna, de nyár lévén, már régen látott alapos záport. Ami az arcából látszott, olyan volt, mintha nekiütközött volna egy kézigránátnak. Orra annyira elformátlanodott, hogy behegedt töredékén orrnyeregnek nyoma sem volt; egyik, borsó nagyságú orrcimpája lefelé nyílt, amíg a másik, akkora, mint a vörösbegy tojása, kifordult az ég felé. Egyik sötétbarna, ködös szeme rendes nagyságú volt és kidülledt, mintha ki akarna ugrani - ezzel a szemével szakadatlanul sírt a vénségtől. A másik szeme alig volt nagyobb a mókusénál, és baljósan ragyogva felfelé bazsalygott bezúzott szemöldökcsontjának beszőrösödött sebhelyére. És csak fél keze volt.

De azért vidáman feküdt. Megmaradt kezével tompultan vakarta mellét, és arcán szelíd, érzéki gyönyörűség tükröződött. Összekaparta a morzsákat, kis ideig habozott, aztán belső zsebéből egy orvosságosüveget húzott elő. Az üveg tele volt színtelen folyadékkal, láttára apró szeme még jobban ragyogott, és szaporán pislogott. Felkapta a paradicsomos dobozt, felkelt, lement a kurta ösvényen a folyóhoz, megtöltötte a dobozt sárszínű folyóvízzel, és visszatért. A tejkonzerves dobozban egy rész vízhez két rész folyadékot kevert a gyógyszeresüvegből. Ez a színtelen folyadék tiszta szesz volt - ezt hívják „tütü"-nek a csavargóvidéken.

Mielőtt még ivott volna, lassú lépteket hallott a vasúti töltésről ereszkedőben, és összerezzent. Óvatosan lehelyezte a földre, két lába közé, a konzervdobozt, betakarta kalapjával, és szorongva leste a fenyegető veszélyt.

Egy ember bukkant fel a sötétből, ugyanolyan mocskos-rongyos, mint ő. A jövevény ugyanúgy lehetett ötvenéves, mint hatvan, és nevetségesen kövér volt. Körös-körül dagadt rajta a háj. Az egész ember ilyen hájhurkákból állt. Bunkós orra akkora volt és olyan formájú, mint a marharépa. Szemhéja püffedezett, és kék szeme versenyt dülledt vele. Gúnyájának varrása sok

helyen felhasadt testének hájhurkáin. Lábikrája benőtt a sarkáig, mert kamáslijának szakadt gumioldala dagadozott a hájtól. Fél kezét lóbálta, vállán lógott kis rongybatyuja rászáradt sárral az alján - a sarat még onnan hozta, ahol legutoljára megaludt. Próbaképp óvatosan közeledett, míg meggyőződött a tűz melletti férfi ártalmatlanságáról: akkor hozzálépett.

- Hé, tata - köszönt a jövevény, és kis szünetet tartott, hogy megbámulja a másik szembeötlő, égre tátongó orrlyukát. - Mondd csak, Pofaszakáll, hogy csinálod, hogy nem esik be az orrodba a hajnali harmat?

Pofaszakáll összefüggéstelenül mormogott valamit mély torokhangon, és beleköpött a tűzbe, annak jeléül, hogy nem találta hízelgőnek a kérdést.

- Szent Habakuk! - kuncogott a kövér. - Ha esernyő nélkül találsz kimenni záporeső idején, hát megfulladsz, mi?

- Meglehet, Kövér, meglehet - dörmögte Pofaszakáll unottan. - Nem új, amit locsogsz. Már a könyökömön jön ki.

- Remélem, még inni tudsz - szólt a Kövér lágyabb hangon; egy kezével ügyesen megoldotta a hurkot, amely batyuját összefogta, és hívogatólag intett.

Batyujából mindjárt elő is húzott egy fiaskót, tele tütüvel. De lépteket hallott a töltésen, összerezzent, lába közé, a földre helyezte az üveget, és kalapja alá rejtette.

Mint kiderült, a jövevény nemcsak hogy hasonló szerzet volt, de úgyszintén félkezű. Oly komor megjelenése volt, hogy köszönés nem hangzott el, csak dörmögés. Nagy csontú, tagbaszakadt, sovány, mint a hulla, arca, mint a mocskos halotté - oly visszataszító, lidérces vénség volt, amilyen csak Dóré képzeletében valaha megszületett. Fogatlan, vékony ajkú szája egyetlen keserű, kegyetlen vonássá torzult nagy, görbe orra alatt, mely csaknem állát érintette, és úgy hajlott meg, mint a gatyás ölyv csőre. Sovány, horgas keze valóságos madárkarom. Meg nem rebbenő, merev, szürke üveggyöngy-szeméből a halál keserűsége, az abszolút nullpont fagyossága és kegyetlensége sugárzott. Borzongató volt a jelenléte, és Pofaszakáll meg Kövér ösztönösen közelebb húzódott egymáshoz, hogy védekezzenek a kiszámíthatatlan veszedelem ellen. Hogy javítsa esélyeit, Pofaszakáll titokban közelebb piszkált egy több kilós, jókora követ, hogy keze ügyében legyen, ha tettlegességre kerülne a sor. Kövér is hasonlóképp cselekedett.

Mind a ketten bűntudatos zavarban nyalták szájukat, míg a fénytelen szemű, rettentő jövevény vasvillatekintetét rávetette hol az egyikre, hol a másikra, majd az idomtalan kövekre, amelyekkel felfegyverkeztek.

- Ha! - mondta a rettentő jövevény vigyorogva, oly félelmes, fenyegető hangon, hogy Pofaszakáll és Kövér önkéntelenül is kőkorszakbeli fegyvereik után nyúltak.

- Ha! - ismételte a jövevény, és határozott, gyors mozdulattal, fél keze karmával kabátja oldalzsebébe nyúlt. - Ördögi mázlija van ennek a két ócska tekergőnek velem.

A karom kibukkant a zsebből, és tettre készen egy háromkilós vaskorongot húzott elő.

- Mi nem akarunk balhét, Hosszú - remegett a Kövér.

- Hé te, ki vagy, hogy Hosszúnak mersz nevezni? - mordult rá a jövevény.

- Én? Hát én a Kövér vagyok, és minthogy eddig még nem találkoztunk...

- És persze az a másik ott, a Pofaszakáll, azzal a murisan pislogó veres lámpással a szemöldöke alatt, és urambocsá! azzal az orral, ami mindig a bögréjébe laffog?!

- Jól van, jól van - dörmögte Pofaszakáll kelletlenül. - Egyik orr olyan, mint a másik. Erre rájöttem vénkoromra. Úgyis mindenki ezzel zaklat, már a könyökömön jön ki. Vagy: ha esik az eső, ernyő kell, hogy meg ne fulladjak, és így tovább.

- Nem szegődöm senkihez, nem szeretem a társaságot - dörmögte a Hosszú. - Azért, komák, ha tovább akartok állni, jót mondok, szedjétek a lábatokat, de szaporán.

Zsebéből cigarettacsikket halászott elő, amelyről lerítt, hogy a csatornából halászták ki; hozzákészült, hogy a szájába veszi és elrágja. De meggondolta a dolgot, vadul társaira pillantott, és kibontotta batyuját. Markában megjelent a flaska a tütüvel.

- Na! - morogta. - Nem is adok belőle egy cseppet sem az ilyen rongy mukiknak, mint ti, hiszen nekem magamnak sem elég ahhoz, hogy jól bepiáljak.

A másik kettő büszkén felemelte kalapját, hogy megmutassa ki-ki a maga készletét; abban a pillanatban a békülékenység átsuhanó fénye villant meg a jövevény ványadt arcán.

- Van itt víz is, hogy keverjük - mondta Pofaszakáll, felmutatva paradicsomos dobozát, tele a folyó mocskos levével. - Istállók vannak erre följebb - tette hozzá mentegetőzve. - De azt mondják...

- Ha! - vágta el kurtán a Hosszú, és összetöltötte az italt. - Trágyalénél rosszabbat is kóstoltam már életemben.

Mikor már minden kész volt, kinek-kinek fél kezében ott volt a konzervdoboz a tütüvel, a három lény, aki valaha ember volt, mintegy régi szokásból habozott, aztán szégyenkezés fogta el őket, hogy ennyire kitárták magukat.

Pofaszakáll kezdte elsőnek a hetvenkedést.

- Szoptam ennél már sokkal jobb italt - hencegett.

- Bádogbögréből - vigyorgott a Hosszú.

- Ezüstpohárból - javította ki Pofaszakáll.

Hosszú szúrós, kérdő tekintetet vetett Kövérre.

Kövér bólintott.

- Az asztal végén - mondta Hosszú.

- Feljebb - javította ki a Kövér. - Már születésemnél fogva is. Sohasem utaztam másodosztályon. Vagy elsőn, vagy fedélközön. Ami közötte van, azt nem szerettem.

- Te? - mondta a Pofaszakáll, és kérdőleg Hosszúra nézett.

- Ittam én a királynő egészségére is, áldja meg az Isten - felelte Hosszú ünnepélyesen, nem morgott, nem vigyorgott.

- Tán a kamrában? - szúrta közbe a Kövér.

Hosszú a vaskorongja után nyúlt, Pofaszakáll meg Kövér egyidejűleg a kövek után.

- Ugyan, ne heveskedjünk - mondta Kövér és elejtette fegyverét. - Nem vagyunk afféle népség. Úriemberek vagyunk. Igyunk, ahogy urakhoz illik.

- Igyunk egy jót, egy igazit - helyeselt Pofaszakáll.

- A sárga földig! - hagyta helyben Hosszú. - Sok tütü folyt le a folyón, amióta utoljára urak voltunk; de felejtsük el a hosszú utat, amit megtettünk azóta, és nyúljunk el tisztességgel, ahogy ezt régen, fiatal korunkban, minden úriember tette.

- Az én öregem... az apám is ilyen volt - mondta Kövér egyetértőleg, mindjárt kijavítva szavát; ősrégi emlékek törtek fel régóta begyepesedett agysejtjeiből, a szavak, a kifejezések helyes használatáról.

A másik kettő bólintott - ők is ilyen apától származtak -, azzal megemelték konzervdobozukat, tele szesszel.

Nemsokára mindannyiuk flaskója kiürült; rongyaikból előhalászták a másodikat. Agyuk kellemesen felengedett, felhevültek, jóllehet még egyikük sem árulta el igazi nevét. De már ügyeltek angol beszédjükre. Helyesen ejtették ki a szavakat, és a csavargóvidék nyelve elhallgatott.

- Ilyen a szervezetem - magyarázta Pofaszakáll. - Kevesen bírták volna, amin én keresztülmentem életemben; hiszen majd elmondom. És sohasem vigyáztam magamra. Ha igaz volna, amit a moralisták és a biológusok mondanak, már régen halott volnék. Ugyanígy áll a dolog veletek kettőtökkel. Nézzetek ránk: ugyancsak benne vagyunk a korban, úgy dorbézolunk, ahogy fiatalok se mernének, földön hálunk a szabadban, esőben, szélben, fagyban, sohasem fedél alatt, nem félünk a tüdőgyulladástól, a reumától. Sok fiatalt már régen hordágyon vinnének a kórházba.

Abbahagyta, hogy újabb itókát keverjen, s addig a Kövér fűzte tovább a szót.

- És megvolt a mulatságunk - dicsekedett. - Ha a kedveseinkre meg a többiekre gondolunk - lopta Kiplingtől -, „duhajkodtunk, barangoltunk...”

- „Duhajkodtunk, barangoltunk a mi időnkben” - egészítette ki Hosszú az idézetet.

- Meghiszem azt, meghiszem azt - erősítette a Kövér. - Hercegnők tüntettek ki szerelmükkel... legalábbis engem.

- Kezdd el! Mondd el, hogy volt! - unszolta Pofaszakáll. - Fiatal még az éjszaka, és miért ne gondoljunk vissza arra, amikor még palotában laktunk?

Kövérnek ez csöppet sem volt ellenére; megköszörülte a torkát, mielőtt nekifogott, és összeszedte gondolatait, hogy hol is kezdje.

- Tudnotok kell, hogy jó családból származom. Mondjuk, Percival Delaney, igen, mondjuk, Percival Delaney nem volt ismeretlen Oxfordban annak idején; nem mintha tudásáról lett volna híres, bevallom; de azok a vidám fiatal kölykök a régiek közül, ha még megvan valamelyikük, emlékeznének rá.

- Az én családom a Hódítóval jött át - szakította félbe Pofaszakáll, és elismerőleg gratulált a Kövérnek története bevezetőjéhez.

- Mi a neved? - kérdezte a Kövér. - Azt hiszem, nem jól értettem.

- Delarouse, Chancey Delarouse. Éppúgy megteszi, mint akármelyik név.

Kezet ráztak, és a Hosszúra pillantottak.

- Nos igen, ha már itt tartunk... - fordult hozzá kíváncsian a Kövér.

- Bruce Cadogan Cavendish - morogta mogorván a Hosszú. - Folytasd, Percival, a hercegnőddel meg a királyi palotával.

- Hát, fiatal koromban valóságos ördög voltam - eredt meg a szava Percivalnak. - Igazi gonoszcsont voltam otthon, igazi gézengúz, fittyet hánytam a világnak. Aztán meg szemrevaló férfinak mondtak, mielőtt így kijöttem a formámból; póló, vadászlovaglás, ökölvívás, birkózás,

úszás - Ausztráliában érmet nyertem belovaglással, és én tartottam jó néhány csúcsot, négyszáz métertől fölfele. A nők utánam fordultak, amerre elmentem. Hej, a nők! Áldja meg őket az isten!

És a Kövér, más néven Percival Delaney, a férfiasság torzképe, hurkás kezét püffedt ajkához emelte, és hangos csókot cuppantott a csillagos mennybolt felé.

- És a hercegnő! - mondta végül, újabb csókot küldve a csillagoknak. - Alakra oly szép volt nőnek, mint én férfinak. Oly bátor és vakmerő, amilyen meggondolatlan és ördögi merész. Uramisten! A vízben valóságos sellő volt, a tengeristennő maga. Ami pedig a származást illeti, hozzá képest én csak amolyan felkapaszkodottnak számítottam. Királyi származása visszanyúlt régmúlt idők ködébe.

Nem fehérektől származott, aranybarna volt a bőre, aranybarna a szeme is; térdig érő haja kékesfekete és sima, csak picurkát göndörödött tincsekbe, ami oly bájossá teszi a nők haját. Ó, nem volt gyapjas haja, összes felmenő ősei közt egyetlen gyapjashajút sem találtál. Polinéziai nő volt, izzó, aranyszínű, elragadó és szeretni való, fejedelmi polinéziai lány.

Újból szünetet tartott, a lány emlékezetére csókot hintett a kezével; és Hosszú, más néven Bruce Cadogan Cavendish, az alkalmat kihasználva közbevetette:

- Ha! Lehet, hogy nem nagyon csillogtál a tudásoddal, de szép szókincset összeszedtél Oxfordban.

- És a Dél-tengereken még pompásabb szótárt állítottam össze a szerelem lexikonából - kapott a szón mindjárt Percival; és folytatta: - Talofa szigetén történt, ami szerelmet jelent; a Szerelem Szigete, ez volt az ő földje. Apja, a király, öregember volt, béna térddel gyékényszőnyegén ült, és szögletes üvegből pálinkát ivott, egész nap, egész éjjel, bújában-bánatában. A lány, az én hercegnőm volt egyedüli ivadéka, a fivére kettős kenujában ottveszett az orkánban, Szamoából hazafelé jövet. A polinéziaiak közt a fejedelmi nőknek ugyanannyi joguk van az uralkodáshoz, mint a férfiaknak. Tény és való, nőágon vezetik vissza családfájukat.

Erre mind Chancey Delarouse, mind Bruce Cadogan Cavendish nyomban helyeslőleg bólintott.

- Ó - mondta Percival -, látom, mind a ketten jól ismeritek a Dél-tengereket. Azért hát nem is szaporítom a szót... biztos vagyok benne, hogy méltányolni fogjátok hercegnőm bájait, Tui-nui-nak, Talofa hercegnőjének, a Szerelem Szigete hercegnőjének szépségét.

Kezet csókolt magának a lány emlékére, tejkonzerves dobozából hörpintve, jót húzott a szeszből, majd újra megcsókolta tulajdon kezét, megint a hercegnő emlékére.

- De tartózkodó volt, és ha ott repesett is körülöttem, sohasem elég közel. A karommal ha kinyúltam, hogy átöleljem, volt-nincs, nem láttam sehol. Megismertem, ahogy még soha, sem azelőtt, sem azután, a szerelem ezer drága és gyönyörteli gyötrelmét, a meghiúsult, az örökké visszahúzódó és biztatva-intő szerelemét: s minderre a szerelem istennője tanított.

- Szép szókincse van - szólt oda Bruce Cadogan Cavendish dörmögve Chancey Delarouse-nak. De Percival Delaneyt nem lehetett megállítani. Püffedt kezére csókot cuppantott, és feltartva az éjbe, folytatta:

- A szerelmi önkívületnek nem volt oly gyötrelme, amellyel el ne árasztott volna az én drága hercegnőm, hiszen maga az ígérkezés csalogató gyönyörűsége volt, s mindig ott csapongott a közelemben. Az édes szerelem oly poklán vezetett keresztül, amelyről Dante nem is álmodott. Ó, azok az ájult trópusi éjszakák a pálmafák alatt, a távoli hullámverés halk moraja, mint valami óriási tengeri kagyló titokzatos hangja! És ő, az én hercegnőm, nem engedett sóvár-

gásomnak, mely olyan volt, mint mikor bimbókkal-szirmokkal ezüsthúrokat cirógatnak; az őrületig fokozta szerelmem tüzét.

Akkor mutatott érdeklődést irántam, amikor Talofa bajnokaival megbirkóztam. Akkor figyelt fel rám, amikor kiváltam az úszásban, egyszer, egy úszóverseny után. Mosolyában már több volt kacérságnál, félénk tartózkodásnál, színlelt visszahúzódásnál.

Tintahalat fogtunk aznap a sziklán, nyilván tudjátok, hogyan: lebuktunk a szikla fala mellett a víz alá, ötölnyire, tízölnyire, amilyen mélyre csak bírtunk, és a korall minden lyukába-hasadékába bedugtuk vadászszurkáinkat, ahol csak tintahal fészkelhetett. A tintahalszurka tompa hegyű a két végén, úgy harminc centi hosszú, azt markoltuk keresztben tartva; a csel az, hogy tőrbecsaljuk a lustálkodó tintahalat, amíg ráfonja karjait öklünkre, a botra és a karunkra. Akkor már meg is fogtuk. A felszínre jöttünk vele, rávágtunk a fejére, mely a teste közepén van, és berántottuk a csónakba, mely ott várakozott... Ha elgondolom, hogy ilyeneket műveltem!

Percival Delaney egy pillanat szünetet tartott, és mintha fiatalságának roppant képe tárulna elébe, kerek arcán a rémület árnyéka suhant át.

- Egyszer kicibáltam egy tintahalat, jó két és fél méter volt a csápja, bizony, és mindezt tizenöt méter mélységben a víz alatt. Négy percig tudtam lenn maradni. Egy koralltömbbel ugrottam be, hogy húzzon: harminchárom méter mélységben kiszabadítottam egy beakadt horgonyt. Alighogy feljöttem, máris lebuktam újra, huszonöt méter magasról ugrottam lábbal előre...

- Jól van már, elég már, hagyd el már! - intette le Chancey Delarouse ingerülten. - Mesélj a hercegnőről. Ez pezsdíti az ember vérét, ha öreg. Szinte látom. Hát olyan szép volt?

Percival Delaney elmondhatatlan rajongással cuppantott.

- Mondom, hogy sellő volt. Az volt. Emlékszem, egyszer harminchat óra hosszat úszott, míg kimentették: a szélroham felborította a vitorlását. Láttam, amikor huszonhét méter mélységből gyöngykagylót hozott fel; mind a két keze tele... Csudálatos volt. Mint nő elragadó, fenséges. Ahogy mondtam: a tenger istennője. Igen, az. Egy Pheidiász vagy Praxitelész kellett volna, hogy megörökíthesse testének csodáját!

És egész nap, ahogy tintahalra vadásztam, majd meghaltam érte. Örült voltam, úgy bomoltam. Egyszerre ugrottunk be a nagy csónak oldaláról, együtt úsztunk, egymás mellett a hűs, színes, boldogító mélységben; úszás közben rajtam tartotta a szemét, azzal gyötört, s csak még jobban megőrjített. Végül mélyen, nagyon mélyen, elvesztettem önuralmam, és utánanyúltam. Ő sellő módra ingerkedett velem, láttam a mosolyt az arcán, amikor kisiklott. Mélyebbre menekült, és már biztosra vettem, hogy az enyém, mert ott voltam közte és a víz felszíne közt. De ő felverte tintahalszurkájával a mocskos korallhomokot a feneken. Régi fogás, így menekül az ember a cápa elől. És most ellenem használta: úgy felkavarta a vizet, hogy elvesztettem szem elől. Amikor felbukkantam, ott kapaszkodott szemközt, a csónak szélébe, és kacagott.

Nem mintha megtagadta volna magát tőlem. De nemhiába volt hercegnő. Kezét karomra tette: - Figyelj csak - mondta. - Versenyezzünk, ki hozza fel a legtöbb tintahalat, a legnagyobb tintahalat és a legkisebb tintahalat. - Minthogy csók volt a díj, elképzelhetitek, micsoda tűzzel ugrottam be már a következő merülésnél.

Nem fogtam tintahalat. Soha többé, egész életemben nem buktam le tintahalért. Ötölnyire lehettünk odalent, és végigkutattuk a szikla falát, ahol a tintahalak fészkelnek; akkor történt. Éppen tintahalfészekre bukkantam, amely üresnek bizonyult, amikor ellenséges lény közeledtét éreztem, vagy érzékeltem inkább. Odafordultam. Ott volt közvetlen mellettem, nem is hal - cápa. Negyedfél méter hosszú; jellegzetesen világoló macskaszeme izzott, mint a hullócsillag: s mindjárt tudtam, micsoda. Tigriscápa.

Alig háromméternyire jobbra, a hercegnő egy korallrepedést piszkált a tintahalszurkájával, és a tigriscápa egyenesen felé tartott. Egyszeriben tudatára ébredtem a helyzetnek, és egy mindent felmérő villanásban, egész lényem ebben az egy gondolatban összpontosult: a ragadozót el kell terelni tőle. És mi egyéb voltam én, mint őrült szerelmes, aki boldogan küzd és hal meg, vagy még boldogabban küzd és él - szerelméért? Ne felejtsétek, csudálatos nő volt, s én lángoltam érte.

Világosan tudtam, milyen veszedelmes, amit teszek. Tintahalszurkám tompa hegyű végét beleböktem a cápa oldalába, mint amikor az ember siető ismerősét lepi meg, és hüvelykujjával oldalba böki. És az emberevő cápa felém fordult. Ismeritek a Dél-tengereket, tudjátok, hogy a tigriscápa, akárcsak az alaszkai csupasz képű szürkemedve, sohasem tágít. Jó néhány ölnyire a tenger alatt elkezdődött a harc - ha ugyan harcnak lehet nevezni az ilyen egyoldalú küzdelmet.

A hercegnő nem vett észre semmit, megfogta tintahalát, és a felszínre bukkant. Az emberevő nekem rontott. Ezerfogú tátott szája fölött megfogtam az orrát mindkét kezemmel s toltam el - úgy, hogy nekiszorított az éles korallnak; máig viselem a nyomát. Valahányszor felbukkanni próbáltam, nekem rohant, pedig nem maradhattam odalent a végtelenségig lélegzet nélkül. Valahányszor nekem rohant, rávertem mindkét kezemmel az orrára, úgy hárítottam el. Meg is menekültem volna ép bőrrel, ha meg nem csúszik a jobb kezem. Beszaladt a szájába könyökig. Tudjátok, milyenek a cápa fogai. Amit egyszer bekap, nem tudja elengedni. Össze kell hogy zárja, a teljes átharapásig, de vastag csonton nem megy keresztül a foga. Könyöktől lefelé leszedte a húst a csontról a csuklóízületig, ott már össze tudta zárni a fogát, de szegény jobb kezem nem volt neki egyéb étvágygerjesztőnél.

Míg ez történt, a bal kezem hüvelykujját tövig nyomtam a szemgödrébe, és kitoltam a szemét. Ez se riasztotta vissza. A hús megbolondította. Csuklóm vérző csonkjára vetette magát. Ép kezemmel visszavertem vagy hatszor is, akkor bekapta szegény szétmarcangolt karomat újra, összezárta állkapcsát, leszaggatta a húst a csontról, válltól könyökízületig, azt átharapta és megkapta a második falást belőlem. Ezalatt azonban épen maradt kezemmel kitoltam a másik szemét is.

Percival Delaney vállat vont, és befejezte mondókáját:

- Odafent a csónakból láttak mindent, hogyan esett, és nem győzték magasztalni tettemet. Dalaikba foglaltak, mesélik történetemet mind a mai napig. A hercegnő pedig... - kurta, sokat jelentő szünetet tartott - a hercegnő hozzám jött feleségül... Ó, máma hopp, holnap kopp, pereg az idő, és forog a bolond, tébolyult szerencse, a facipő felfelé megy, a lakkcipő ballag lefelé, jön egy francia hadihajó, elfoglalnak egy szigetkirályságot Óceánián, ott ma egy parasztszármazású, műveletlen gyarmati csendőr uralkodik, és...

Történetét és mondatát itt befejezte: a tejkonzerves doboz lefeszegetett szájába temette ábrázatát, és szomjas kortyokban nyelte a maró italt.

Illő szünet után Chancey Delarouse, másképpen Pofaszakáll kezdett bele történetébe:

- Távol álljon tőlem, hogy kérkedjek azzal, milyen magasan születtem, s honnan süllyedtem idáig, hogy együtt üljek ennél a tűznél olyanokkal, akiket... erre hoz a szél. Annyit mondhatok, hogy valaha én is feltűnő férfi voltam. Hozzátehetem, hogy a lovaknak meg a túlságosan elnéző szülőknek köszönhetem, hogy világgá indultam. Én még ma is azt kérdezhetem: „Dover sziklái még mindig olyan fehérek?”

- Ha! - vigyorgott Bruce Cadogan Cavendish. - Majd mindjárt azt kérded: „S az öreg Lord Warden-nek hogy megyen sora?”

- Minden kicsapongásban benne voltam; mindhiába, a szervezetem olyan volt, mint a vas. - Pofaszakáll belemelegedett. - Most itt vagyok, jó hetven esztendő nyomja a vállam, de visszatekintve a hosszú útra, nem egy ifjoncot eltemettem, aki éppoly ördögi zabolátlan volt, mint én, de nem tudott velem lépést tartani. Már nagyon fiatalon megismertem a legrosszabbat, s most, hogy nagyon öreg vagyok, újra belekóstolok, de volt egy idő - ha, sajnos, nem tartott is sokáig -, amikor részem volt a jóban.

Én is csókot hinthetek szívem hercegnőjének. Igazi hercegnő volt, polinéziai, több mint ezer mérföldnyire délkeletre Delaneyétől, a Szerelem Szigetétől. Körös-körül a bennszülöttek Vidám-szigetnek nevezik a Dél-tengereknek azon a táján. A tulajdonképpeni neve - úgy, ahogy a rajta lakó nép hívja, helyesen így volna fordítható: „A Nyugalmas Nevetés Szigete." A térképen azt a téves nevet találjátok, melyet régi hajósok adtak neki: Manatomana. A nemes és vitézlő tengerjáró nép Ádámnélküli Édennek hívja szerte az Óceánon. A misszionáriusok Isten Tanúbizonyságának nevezték egy darabig, olyan nagy sikerrel térítették lakosait. Ami engem illet, nekem a Paradicsom volt és marad.

Az *én* Paradicsomom - mert ott élt a hercegnőm. John Alibeli Tungsi volt a király. Tiszta bennszülött vér, a legrégibb és legelőkelőbb főnöki családhoz tartozott. Őseit Manua szigetéről származtatta, ott volt a faj tengeri őshazája. Úgy is emlegették: John, a hitehagyott. Sokáig élt, és gyakran elhagyta istenét. Először a katolikusok térítették meg; lerombolta a bálványokat, ledöntötte a tabukat, a bennszülött papokat elkergette; néhány ellenszegülőt kivégeztetett, és templomba járatta összes alattvalóit.

Azután a kereskedőkért rajongott; iszonyúan rákapott közöttük a pezsgőre. Hajóra rakatta a katolikus papokat, és elküldte Új-Zélandba. Alattvalóinak többsége mindig vakon követte, és most, hogy nem volt vallásuk egyáltalán, a Nagy Kicsapongások ideje következett; a Dél-tengerek misszionáriusai prédikációikban úgy emlegették a szigetet, mint valami Babilont.

De a kereskedők tenger pezsgője tönkretette emésztését, s néhány esztendő múlva a metodisták szentírásáért rajongott. Templomba küldte népét, és úgy tisztára söpörte partjait a kereskedőnépségtől, hogy jobban se kell, jóformán még azt sem engedte meg nekik, hogy a szabadban pipázzanak vasárnap; az egyik leggazdagabb kereskedőt száz aranyra büntette, mert szombat reggel mosták a vitorlás fedélzetét.

Ez a Szigorú Törvények ideje volt, de talán túlságosan szigorúnak találta John király. Egy szép napon elkergette a metodistákat, és több száz főnyi alattvalóját száműzte Szamoára, mert ragaszkodtak a metodizmushoz; betetőzésül saját vallást eszek ki, amelyben ő volt a főisten - őt imádták. Segített ebben és a kezére járt egy fidzsi-szigeti hitehagyott. Ez az időszak öt évig tartott. Talán mert megunta istenségét, talán mert a fidzsi-szigeti elszökött a királyi kincstár hatezer fontjával, elég az hozzá, hogy az újhitű wesleyánusok kaparintották markukba, és egész királysága wesleyánus lett. Az elsőül érkezett wesleyánus misszionáriust mindjárt megtette miniszterelnökének, és a kereskedőktől óvadékot követelt. Nos, ennek az lett a vége, hogy John király országát a kereskedők feketelistára tették, elkerülték; bevétele úgyszólván semmivé zsugorodott, népe tönkrement, és John király egy shillinget se tudott kölcsönkapni leghatalmasabb főnökeitől. Meg is öregedett addigra, már bölcs volt és türelmes; és szelleme mindinkább a múlt felé fordult. Kifüstölte az újhitű wesleyánusokat, visszahívta a száműzötteket Szamoa szigetéről, meghívta a kereskedőket, nagyszabású szeretetünnepet tartott, engedékenynek mutatkozott, vallásszabadságot és magas vámokat hirdetett, ő maga pedig visszatért ősei hitére, kiásatta a bálványokat, visszahelyezett hivatalába néhány nyolcvanesztendős papot, és betartotta a tabut. Mindez ínyére volt a kereskedőknek, a sziget felvirágzott. Persze, legtöbb alattvalója követte királyát, és visszatért a pogány hitre. De itt-ott elszórtan katolikusok, metodisták és wesleyánusok is hívek maradtak hitükhöz, és elérték, hogy fenntarthattak néhány

piszkos, templomnak nevezett putrit. John király azonban nem törődött vele, azzal sem törődött, hogy a tengerparti kereskedőkre aranynapok virradtak. Minden rendben volt, ha az adókat megfizették. A feleségének, Mamare királynénak kedve szottyant, hogy baptista legyen, meghívott egy aszott, jóságos lelkű, nyomorék lábú kis baptista misszionáriust, és John király nem tett ellenvetést. Az egyetlen, amihez ragaszkodott, hogy tartsák el magukat ezek a kóbor felekezetek, és egy garast se emésszenek fel a királyi kincstárból.

És most elbeszélésem szálai az asszonyi tökéletesség példázatához: a hercegnőhöz vezetnek.

Pofaszakáll szünetet tartott: óvatosan földre helyezte félig telt tejkonzerves dobozát, amellyel eddig szórakozottan játszadozott; fél kezének ujjaival hangos csókot dobott felfelé.

- Mamare királyné lánya volt. Micsoda gyönyörű nő! Nem úgy, mint a Diána-szerű polinéziai nők - ő csaknem éteri volt. Valósággal éteri; átszellemült a tisztaságtól. Oly félénk és szemérmes, mint az ibolya, oly törékeny, karcsú, mint a liliom; és gyöngéden riadozó, fénylő szeme, akár az aszfodélosz a mennyország virányain. Csupa virág volt. Csupa tűz, csupa harmat. Egyesült benne a rózsa édessége és a gerlice bája. A jóság netovábbja volt, mint ahogy a szépség netovábbja is. Buzgón követte anyja után a baptista hitet, amelyet Ebenezer Naismith misszionárius hozott be a szigetre. De azért ne tévedjünk. Nemcsak az a merő lelki jóság töltötte el, amely megérett Ábrahám kebelére. Pompás, káprázatos nő volt a javából. Nő volt, igazi nő, utolsó bizsergő, remegő atomjáig...

És mi voltam én? Egy tengerparti fenegyerek. Senki sem volt oly vad, oly mohó a vad, mohó kereskedőbandában, mint én. Azt tartották, hogy én játszom a legvakmerőbb pókert. Én voltam az egyetlen eleven ember, fehérek, barnák és feketék közül, aki meg merte kockáztatni, hogy átkeljen a Kuni-Kuni-szoroson éjszaka. És én megtettem: sötét éjszaka, szirtek közt, viharos szélben. Egyszóval, mindenesetre rossz hírem járt a parton, ahol mindenkinek rossz a híre. Meggondolatlan voltam, veszedelmes, vidámságban, verekedésben nem ismertem mértéket; és a kereskedőhajók kapitányai rendesen mindenféle kisüstön főtt kotyvalékkal traktáltak, amelyeket a Csendes-óceán legnyomorúságosabb fészkeiben szedtek össze, hogy megpróbáljanak az asztal alá inni. Emlékszem egyre, egy megátalkodott skótra az Új-Hebridákról. Nagy ivás volt. Bele is halt; visszavittük a hajóra, bepácoltuk egy rumos hordóba, és elküldtük a hazájába. Ez csak egy példa, egy egyszerű példa, micsoda bohózatba való csínyeket vittünk véghez Manatomana partjain.

És az összes képtelen dolgok tetejébe egyszerre csak, nem tudom, hogy történt: oly szépnek találtam a hercegnőt, hogy beleszerettem. Amúgy istenigazában. Úgy rám jött a bolondéria, mint a birkára a kergeség, és beleőrültem napról napra jobban. Megjavultam. Képzeljétek el! Képzeljétek el, mit tehet egy nő egy elvetemült, bitang férfival! Pedig, istenemre, így volt. Megjavultam. Templomba jártam. Ezt hallgassátok: baptista lettem. Megtisztultam lelkemben Isten előtt, és ezzel a két kezemmel - akkor még kettő volt - hozzá sem értem a züllött bandához a parton, amikor kinevették az egészet, a legújabb bohóctréfámat, és azt kérdezték, mit nyertem vele.

Mondom, megjavultam; és olyan szenvedélyesen és őszintén átadtam magam a vallás gyakorlásának, hogy azóta is türelmes vagyok minden vallás iránt. Elbocsátottam legjobb kapitányomat erkölcstelensége miatt. Sőt a szakácsomat is, pedig úgy senki soha nem értett a főzéshez Manatomanában. Ugyanebből az okból elbocsátottam könyvelőmet. Először történt, hogy vitorlásaim bibliát vittek Nyugatra rakományaikban. Kis remetelakot építettem magamnak a városon kívül, nagy mangófák szegélyezte úton, a kis ház tőszomszédságában, ahol Ebenezer Naismith lakott. Pajtásom és cimborám lett: mintha mézet csurgatna ajkairól - olyan volt, a kedvesség és a jóság maga. És férfi, talpig férfi. Úgy is halt meg férfimód, amit szívesen

elmondanék, ha ez a történet nem nyúlna olyan hosszúra. Inkább a hercegnő tehetett róla, mint a misszionárius, hogy hitemet tettekkel akartam bebizonyítani. Kivált, amikor megépítettem az új templomot, a mi templomunkat, az anyakirályné templomát.

- A mi templomunk szegény - mondta a hercegnő nekem egy este az imagyülekezet után. Alig két hete tértem meg. - Oly kicsiny, hogy nem tud szaporodni a nyáj; és lyukas a tető. John király, keményszívű apám, egy pennyvel sem akar hozzájárulni, pedig volna jócskán fölösleg a kincstárban. És Manatomana sem szegény. Sok pénzt keresnek és elszórják. Tudom. Elpletykálták nekem, mi megy végbe a parton. Alig egy hónapja egyetlen éjszaka kártyán annyit veszítettél, amennyiből teljes éven át fenntarthatnánk a mi szegény templomunkat.

Igaz, mondtam neki, de ez még akkor történt, mielőtt megláttam a világosságot. (Pokoli rossz lapjárásom volt.) Azóta nem ittam szeszt, és nem nyúltam kártyához, mondtam neki. A tetőt nyomban kijavíttatom, válasszon keresztény ácsokat a gyülekezetből. De őt eltöltötte annak a nagy megújhodásnak a gondolata, amelyről Ebenezer Naismith prédikál - ilyen angyali szent volt a hercegnő -, és mindjárt egy nap templomról kezdett beszélni.

- Te gazdag vagy - mondta. - Sok vitorlásod van, sok kereskedőd a távoli szigeteken, és hallottam, nagyszabású szerződést kötöttél munkaerő toborzására a német ültetvényekre, Opoluba. Azt mondják, itt Schweitzer után te vagy a leggazdagabb kereskedő. Bárcsak azt látnám, hogy valaki olyasmibe fekteti a pénzét, ami Isten dicsőségét szolgálja! Ez nemes dolog volna, és büszke volnék arra, aki megtenné.

Ebenezer Naismith prédikálhatja a nagy megújhodást, mondtam neki, én megépítem a nagy templomot, hogy elférjen a nyáj.

- Akkorát, mint a katolikusoké? - kérdezte.

A romba dőlt székesegyház volt, melyet még akkor építettek, amikor az egész lakosság katolikus hitre tért; jókora templom. Én lángoltam a szerelemtől, és megígértem, hogy még annál is nagyobb templomot építek.

- De sok pénz kell hozzá - magyaráztam. - És sok idő, hogy megkeressem.

- Van neked sok - mondta a hercegnő. - Némelyek azt mondják, több pénzed van, mint apámnak, a királynak.

- Több hitelem - magyaráztam. - De te nem értesz a pénzhez. Ahhoz, hogy hitelezzenek, pénzre van szükségünk. De a pénzemmel és hitelemmel majd szerzek még több pénzt és hitelt; és megépítem a templomot.

Dolgozni! Magam is meglepődtem azon, amit véghezvittem. Bámulatos, hogy mindjárt mennyi ideje van az embernek, mihelyt abbahagyja a dorbézolást, a játékot és a part egyéb időrabló szórakozását. S most, hogy újra volt időm, egy másodpercet sem vesztegettem. Ehelyett munkaidőn túl is dolgoztam. Dolgoztam fél tucat ember helyett. Mindenkit hajtottam. Kapitányaim gyorsabban megjárták az utakat, mint valaha, és nagyobb jutalékot kaptak, akárcsak rakományfelügyelőim, akik ügyeltek, hogy vitorlásaim ne csellengjenek-csavarogjanak a tengeren, és én ügyeltem, hogy a rakományfelügyelők ügyeljenek.

És jó voltam! Uram, Teremtőm, oly jó voltam, hogy szinte fájt. Lelkiismeretem oly túláradó volt és oly érzékenyen feszülő, hogy valósággal annak a nyomorékja lettem; mindenhová magammal cipeltem a hátamon. Átnéztem a régi számláimat, és kifizettem Schweitzernek ötven arany fontot, amennyivel becsaptam három évvel azelőtt, egy fidzsi-szigeti üzlet alkalmával. Visszatérítettem kamatostul.

Dolgozni! Cukornádat ültettem; ez volt az első cukornádültetvény Manatomanában kereskedelmi célra. Százszámra hoztam a gyapjasfejűeket Malaitából - ez egyik a Salamon-szigetek közül -, a végén ezerkétszáz feketével dolgoztattam a nádban. Elküldtem egy vitorlást egyenesen Hawaiiba, hogy hozzon el egy leszerelt cukormalmot és egy németet, aki azt állította, ért a cukornádtermesztéshez. Értett is, háromszáz dollárt húzott tőlem havonta, a malomra meg én ügyeltem. Magam szereltem fel, néhány gépész segítségével, akiket Queenslandből hozattam.

Persze volt egy vetélytársam: Motomoe. A legelőkelőbb főnöki sarj, John király után. Tiszta bennszülött vér, erős, csinos férfi; a szemével öklelt, ha valami nem tetszett neki. Akkor is majd felfalt, amikor ólálkodni kezdtem a palota körül. Beleturkált a múltamba, s mindenféle sötét históriát terjesztett rólam. A feneség az volt, hogy igaz volt a legtöbbje. Még Apiába is elutazott, hogy egyet-mást megtudjon rólam - mintha nem szedhetett volna fel épp elég történetet a manatomanai parton! Vigyorgott a vallás iránti gyengémen, azon, hogy imagyülekezetbe járok; de kivált cukornádültetvényeimen. Birokra is kihívott, de én kitértem előle. Akkor megfenyegetett; megtudtam, az a terve, hogy kellő időben majd leüt. Láthatjátok, ugyanúgy kívánta a hercegnőt, mint én; s én csak annál inkább kívántam.

Olykor zongorázott a lány. Magam is valaha, de sohasem említettem neki, akkortól, hogy először hallottam a játékát. Ő azt hitte, csodálatosan játszik, a drága, imádni való lány! Hiszen ismeritek azt a fajta gépies egyet-kettőt-hármat, tam-tam, tam-tam, tam-tamot, ahogy az iskolás lányok szokták. És most mondok még valami furcsábbat: én csodálatosnak találtam a játékát. A mennyország kapui nyíltak meg előttem, ha zongorázott. Még ma is látom magam elcsigázva, kutya fáradtan a hosszú nap után, amint a palota tornácának gyékényszőnyegén heverek, és bámulom őt a zongoránál, tökéletesen elhülyülve a földöntúli boldogságtól. Hát igen, tökéletes, káprázatos lényének ez a gyöngéje volt: azt hitte, szépen zongorázik, és én még csak jobban szerettem érte. Emberibbnek, elérhetőbbnek éreztem ezáltal. Hiszen a hetedik mennyországban voltam, amikor hallottam zongorázni: egyet-kettőt-hármat, tam-tam, tam-tam, tam-tam. A fáradtságot mintha letörölték volna rólam. Szerettem a lányt, szerelmem tiszta volt, mint a láng, tiszta, mint a szeretet bennem Isten iránt. És ha hiszitek, ha nem, rajongó szerelmes fantáziámba folyvást betolakodott az a gondolat, hogy az istenség többé-kevésbé hozzá hasonlatos.

Így igaz, vigyorogj, Bruce Cadogan Cavendish, ha kedved tartja. Azt mondom neked: szerelem az, amiről beszélek. Ez az egész. Szerelem. A legvalóságosabb, a legtisztább, a legszebb dolog, ami egy férfival történhet. Tudom, miről beszélek, megesett velem.

Pofaszakáll üvegszerű mókusszeme bezúzott szemöldöke alól oly fényesen parázslott, mint lesen a dzsungelben; amíg jót húzott a tejkonzerves doboz csillapítójából, és újabb italt kevert, kis időre abbahagyta elbeszélését.

- Egyszóval a nád - folytatta végül, s keze fejével hátrasimította burjánzó, gubancos pofaszakállát. - Tizenhat hónap, míg megérik az ottani éghajlat alatt, és épp hogy csak futotta az időből, előkészítettem a malmot az őrlésre. Persze, nem egyszerre ért be az egész, mert úgy ültettem egymás után, hogy kilenc álló hónapon át őrölhessek folyvást, s ezalatt is ültessek, és a palánták is felcseperedjenek.

Épp elég gondom volt az első napokban. Hol ezzel, hol azzal volt baj a malom körül. Negyednap Fergusonnak, a gépészemnek néhány órára le kellett állítania a gépet, hogy megjavítsa. Nyakamon voltak a nádadagoló négerek. Sűrű méztejet öntettem velük az őrlődobok közé, hogy édes maradjon minden, s azzal kiküldtem őket a nádvágó csapatokhoz. A végén egyedül maradtam: Ferguson elindította a malmot. És épp amikor észrevettem, mi a hibájuk a hengerdoboknak, arra vetődött Motomoe. Ott állt Norfolk-zubbonyban, disznóbőr lábszárvédőben,

divatosan, mintha skatulyából vették volna elő; vigyorgott rajtam, mert tetőtől talpig csupa olaj voltam, csupa mocsok, akár valami kubikos. Most, hogy a dobok fehérek voltak a méztől, már láttam, mi a hiba. A hengerek nem voltak függőben. Az egyik oldalon jól őrölte a nádat, de a másik oldalon hézagot hagyott. Még az ujjam is bedugtam azon az oldalon. A henger jókora fogazata nem is érintette ujjamat. S akkor egyszerre csak bekapta; megkapta, mint tízezer ördög, becsípte az ujjam hegyét, és berántotta, hogy szétmállott, mint a lekvár. És én is, akár a nád, elindultam a gyomrába. Már nem volt megállás. Tízezer lóval sem húzhattak volna vissza. Nem lehetett visszafogni. A kezem, a karom, a vállam, a fejem, a mellkasom - le a lábujjam hegyéig: arra voltam ítélve, hogy keresztülmenjek a dobok között.

Fájt. Annyira fájt, hogy már szinte nem is éreztem. Mintha nem is én volnék, mondhatni, úgy néztem tulajdon kezemet, ahogy beőrli, ujjpercről ujjpercre, ízületről ízületre, a kezemet, a csuklót, az alsókart, lassan, elkerülhetetlenül - s csak ette-ette. A tüzér, akit a saját gránátja vet szét! A cukorgyáros, akit bezúz a saját nádmalma.

Motomoe önkéntelenül is odaugrott, a vigyorgás eltűnt arcáról, és az aggodalom kifejezése váltotta fel. Akkor felderengett benne a helyzet nagyszerűsége, és megint kuncogni, vigyorogni kezdett. Nem, nem vártam tőle semmi jót. Hiszen nem megígérte, hogy leüt? És mit is tehettem volna? Semmit sem konyított a géphez.

Úgy üvöltöttem, ahogy a torkomon kifért, Fergusonnak, hogy állítsa le a gépet, de a dobok zúgása elnyelte a hangom. Csak álltam ott, és a jobb karomat már könyökig beőrölte. Bizony, fájt. Néhányszor iszonyúan belenyilallt, amikor az idegeket foszlánnyá szaggatta, s úgy tépte ki tövestül. Emlékszem, csak azon ámultam, hogy nem fáj még annál is jobban.

Most Motomoe olyan mozdulatot tett, ami magára vonta figyelmem. Ugyanakkor nagyot mordult, mintha önmagára haragudna:

- Tisztára bolond vagyok.

Fogta magát, felkapott egy nádvágó kést - tudjátok, milyen, akkora, mint egy bozótvágó és éppoly nehéz. És már előre hálás voltam, hogy kiment ebből a nyomorúságból. Semmi értelme sem volt várni addig, míg lassan a fejemet is beőrli, hiszen a karomat péppé morzsolta már jóformán könyöktől vállig, s így őrölt egyre feljebb, így hát hálát éreztem, s lehajtottam a fejem, úgy vártam a csapást.

- Vidd a fejedet az útból, te hülye! - ordított rám.

Megértettem és engedelmeskedtem. Megtermett férfi voltam, két vágás is kellett hozzá; két csapással leválasztotta a karom vállból, visszarántott, és lefektetett a nádra.

- Aztán... A cukor mesésen fizetett, megépítettem a hercegnőnek a templomot, amelyről buzgóságában ábrándozott, és... hozzám jött feleségül.

Húzott egyet a flaskóból, és befejezte történetét:

- Uram, Teremtőm, fiatalság, bolondság... ez a vége; a szesz az egyetlen, ami még bizserget. De legalább éltem, és csókot hintek a hercegnőnek haló poraiban is; ott fekszik John király nagy mauzóleumában, amely a Manona völgyére néz, a brit kormányzó bungalója felett lobogó idegen zászlóra.

A Kövér együttérzően felé intett poharával, és fenékig ürítette kis konzervdobozát. Bruce Cadogan Cavendish hajthatatlan keserűséggel bámult a tűzbe. Olyan ember volt, aki jobb szeret egyedül inni. Kegyetlen vonalú, vékony szája játékos-gúnyosan megrándult, és a Kövér észrevette ezt. Miután előbb megbizonyosodott róla, hogy az idomtalan kő keze ügyében van, megkérdezte:

- No és te, Bruce Cadogan Cavendish? Rajtad a sor.

A másik fagyos tekintetével majd keresztülszúrta a Kövért, annyira, hogy az kényelmetlenül mocorogni kezdett.

- Nehéz sorom volt - recsegte Hosszú nyersen. - Mit tudhatok én a szerelemről?

- Senki sem kerülheti el, kivált az olyan derék, jóképű fickó, mint te - unszolta hízelegve a Kövér.

- Hát aztán? - mordult rá a Hosszú. - Azért egy úriember nem henceg mindjárt a szerelmi sikereivel.

- Ugyan kezdd el, légy jó fiú - nógatta a Kövér. - Még fiatal az éjszaka, itókánk is van még valamennyi. Delacrouse és én már elmondtuk a magunkét. Ritka eset, hogy összekerül három olyan igaz férfi, mint mi, egy kis tereferére. Bizonyára volt olyan szerelmi kalandod, amivel nem fogsz szégyent vallani, ha elmondod...

Bruce Cadogan Cavendish előrántotta vaskorongját, és szemmel láthatóan azon habozott, kiloccsantsa-e az agyvelejét a másiknak, vagy se. Sóhajtott, és eltette a fegyvert.

- No jó, ha akarjátok - adta meg magát, láthatólag vonakodva. - Akárcsak nektek kettőtöknek, nekem is pompás szervezetem volt. No meg aztán asztal alá ittam volna akármelyikőtöket, fénykorotokban. Akárcsak ti, ott kezdtem valahol messze, egész másképp. És hogy rajtam van a nemesi származás próbajele, ahhoz kétség sem fér... mert ha valamelyikőtök éppenséggel kétségbe vonná, hát...

Az egy kezével a zsebébe kapott, és megragadta vaskorongját. Egyik hallgatója sem szólt, és nem adta jelét, hogy észrevette fenyegetését.

- Ezer mérföldnyire nyugatra történt Manatomanától, Tagalag szigetén - folytatta hirtelen, és arcán mélabús csalódottság tükröződött, hogy mégsem került sor verekedésre. - De előbb hadd mondom el, hogy jutottam Tagalagba. Olyan okból, amit nem említek, egy örökség révén, amelyről nem beszélek, férfikorom virágjában, amikor javában féktelenkedtem, amikor sem oxfordi szökött diákok, sem egyéb vetélkedő ifjoncok nem tudtak kifogni rajtam, egy szép napon gazdája és tulajdonosa lettem egy annyira jól ismert kétárbocosnak, hogy nem mondom meg a nevét. Néger munkásokat szállítottam a Csendes-óceán nyugati részéből a Korall-tengertől Hawaii ültetvényeire és Chile salétrombányáiba...

- Akkor hát te voltál, aki egész lakosságát elhurcoltad annak a... - tört ki a Kövérből. Alig tudta elharapni a szót.

Bruce Cadogan Cavendish fél keze villámgyorsan a zsebébe nyúlt, előrántotta a vaskorongot, és megfenyegette vele.

- Folytasd - sóhajtott a Kövér. - Már... már el is felejtettem, mit akartam mondani.

- Pokoli mókás vidék az arra - folytatta az elbeszélő vontatottan, teljes nemtörődömséggel. - Hiszen olvashattátok azt a Tengeri Farkas-dolgot...

- Nem te voltál a Tengeri Farkas? - tört ki Pofaszakállból önkéntelenül a kérdés.

- Nem, uram - mordult rá a másik feleletül. - A Tengeri Farkas halott. Vagy nem? Én pedig élek még. Igaz?!

- Persze, persze - ismerte el Pofaszakáll. - A rakpart iszapjába fulladt, Victoria egyik kikötőjében, pár évvel ezelőtt.

- Ahogy mondtam... és nem szeretem, ha félbeszakítanak - folytatta Bruce Cadogan Cavendish -, pokoli mókás vidék az arrafelé. Jártam Taki Tikin; ez lapos sziget, közigazgatásilag a Salamon-szigetekhez tartozik, de földrajzilag egyáltalán nem, mert a Salamon-szigetek csupa hegy. Néprajzilag Polinéziához, Melanéziához és Mikronéziához tartozik, mert a déli Csendes-óceán minden fajtája elsodródott oda csónakjával, és keresztül-kasul keveredve, bámulatosan elkorcsosult. Az emberi nem ragyájának legalja, söpredéke-hulladéka lakik Taki Tikin, hogy élettanilag szóljak. És én ismerem a legalját, tudom, mit beszélek.

Pokoli mókás időket éltem ott. Kagylót halásztam, tengeriuborkát, vasabronccsal, baltával kereskedtem kopráért, elefántcsontdióért, négereket szállítottam, miegymás. És még a Fidzsin is nehéz volt a munka, a főnökök még mindig ették a „hosszú disznót". Nyugatra vadak tanyáztak, kis mókás gyapjasfejűek, emberevők mind egy szálig, és majd kiborult a bőségtől, úgy tele volt a falu üstje...

- A falu üstje? - kérdezte a Kövér, és a másik bosszús mozdulatának láttán hozzátette: - Lásd, sohasem vetődtem el odáig Nyugatra, mint te meg Delarouse.

- Valamennyien fejvadászok. A fej sokat ér, kivált ha fehér emberé. Azzal díszítik a csónak-végeket és a varázsló házát. Minden falunak megvan a maga üstje, és mindenki adakozik. Aki fehérember-fejet hoz, azé az egész. Ha sokáig nincsenek jelentkezők, akik felnyitnák, az üst rettentő méretekre nő. Pokoli mókás, mi?

Én csak tudom, hiszen ott halt meg egy holland másodkapitányom malériában, és magam is elnyertem az üstöt. Ez pedig így történt:

Akkoriban Lango Lui előtt horgonyoztunk. Sohasem árultam el, elintéztem az ügyet Johnnyval, a kormányosommal. Maga is gyapjashajú volt, Port Moresbyből. Levágta a halott másodkapitány fejét, és a partra illant vele éjszaka, én meg pufogtattam utána a puskámmal, mintha el akarnám találni. A másodkapitány fejével kinyittatta az üstöt, és az övé is lett. Persze másnap partra küldtem egy csónakot másik kettő fedezetével, és a fedélzetre hozattam a fickót a zsákmánnyal együtt.

- Mekkora volt az üst? - kérdezte Pofaszakáll. - Hallottam egy üstről Orlában, az nyolcvan aranyfontot ért.

- Először is - felelte a Hosszú - volt benne negyven hízott disznó, mindegyik megért egy rőfnyi kagylópénzt a javából, és a kagylópénznek egy aranyfont volt rőfje. Az mindjárt kétszáz dollár. Volt benne kilencvennyolc rőf kagylópénz, ez már maga közel ötszáz. Aztán volt huszonkét arany. Én négyfelé osztottam a zsákmányt: negyede Johnnyt illette, negyede a hajót, egynegyede engem mint tulajdonost és egynegyede mint kapitányt. Johnny sohasem panaszkodott. Hiszen életében nem volt még ilyen gazdag. Egyébként a másodkapitány néhány régi ingét is odaadtam neki. Azt hiszem, a holland feje máig is ott díszeleg a csónakvégben.

- Nem valami kereszténynyhez illő temetés - jegyezte meg Pofaszakáll.

- De jövedelmező temetés - vágott vissza Hosszú. - A többit, ami a másodkapitányból maradt, odavetettem a cápáknak ingyen. Csak gondoljátok el, ha egy nyolcszáz dolláros fejet is beledobtam volna vele együtt! Bűnös pazarlás lett volna, tisztára őrültség!

De azért pokoli mókás volt minden, arra Nyugatra. Nem mondom el, hogy micsoda kutyaszorítóba kerültem Taki Tikin, elég az hozzá, kétszáz gyapjasfejűt fuvaroztam el a hajón munkára Queenslandbe, s merthogy olyan furcsán toboroztam, két brit hadihajó átfésülte értem a Csendes-óceánt, megváltoztattam hát az útirányt, nyugatnak tartottam, gondoltam, majd csak leadom a rakományt a spanyol ültetvényeken, Bangarban.

A tájfun időszaka volt. A nyakunkba kaptuk. Vidám Ködnek hívták a szkúneremet, és azt hittem, derék alkotmány, amíg tájfunba nem kerültem vele. Sohasem láttam olyan hullámokat. A szó szoros értelmében darabokra törték az erős alkotmányt. Az árbocokat kirántották, a kabinokat pozdorjává zúzták, a korlátok letörtek, és amikor már minden átok rajtunk volt, elvált a fedélzet is. Csak annyi időnk volt, hogy kijavítsuk az egyik csónak roncsát, és vízen tartsuk a hajót addig, amíg a tenger valamelyest lecsendesedik, hogy elindulhassunk. Sebbellobbal felszereltük a csónakot. Az ács és jómagam, mi ketten utolsónak ugrottunk be a csónakba, amikor elmerült a hajó. Négyen maradtunk.

- Hát a négerek: odavesztek?

- Néhánya még úszott egy darabig - felelte a Hosszú. - De kötve hiszem, hogy partot értek. Nekünk is tíz nap kellett hozzá, pedig rohanó széllel tettük meg az utat javarészt. És mit gondoltok, mi volt velünk a csónakban? Néhány láda gin és néhány láda dinamit. Mókás, mi? Meghiszem; hát még később milyen mókás lett. Igaz, volt még egy kis hordó vizünk, némi sózott hús és valamicske tengerész-kétszersült, amely már megkóstolta a tengervizet - épp annyi, hogy eltengődhettünk Tagalagig.

Ez a Tagalag a legkiábrándítóbb sziget, amit valaha láttam. Annyira kiemelkedik a tengerből, hogy már húsz mérföldről észrevenni. Egy vulkán meredek kúpja tör elő a tenger mélyéből, a kráter egyik szakaszán beszakadt a fala. Így azután vízi bejárata van a kráternek magának, és olyan, mint egy pompás, védett kikötő. Ez minden. Életnek nyoma sincs. Belül is, kívül is túlságosan meredek a kráter; egy helyütt, a belső oldalán, egy földdarabon vagy ezer kókuszpálma kapaszkodott meg: mondom, ez minden, meg néhány rovar. Semmi négylábú lény, még patkány sem lakik a szigeten, és akármilyen mókás, ijesztő mókás, ennyi kókuszdió mellett egyetlen kókuszdiórákot nem találni. Az egyetlen eleven, ehető hús a rajokban úszó rózsahal a kikötőben: a legkövérebb, a legfinomabb, a legnagyobb rózsahalféle, amit valaha láttam. Négyen kikötöttünk a kis öbölben, és felütöttük sátorfánkat a kókuszpálmák alatt, a szeszünkkel és a dinamittal. Mégsem nevettek? Pedig mókás, mondhatom. Próbáljátok csak meg egyszer. Holland gin és szigorú kókuszdió-diéta. Azóta nem tudok ránézni egy cukrász kirakatára. Nem vagyok olyan vallásos, mint Chancey Delarouse, de azért nekem is megvannak a magam egyszerű fogalmai. A pokol - én így képzelem - végeláthatatlan kókuszpálma-ültetvény, telezsúfolva ládaszám holland ginnel, és az egészet hajótörött tengerészek népesítik be. Mókás, mi? Még az ördög is visítana tőle.

Tudjátok, a kókuszdió tisztán az, amit a mezőgazdák egyoldalú takarmányozásnak hívnak. Ez az egyoldalú koszt megbontotta az emésztésünk egyensúlyát. Valahányszor újra belénk mart az éhség, fogtuk magunkat, húztunk egy jót a pálinkából. Vagy két hét múlva Olafnak, egy kockafejű matróznak egy ötlete támadt. Szörnyen el volt ázva már, amikor eszébe jutott, és minthogy mi is ugyanúgy eláztunk, csak néztük, amint betolja a dinamit-rúd gyutacsát, kanócot fűz bele, és leballag a csónakhoz.

Már derengett bennem, hogy mit akar: halat robbantani, ha jön a haljárás; de átkozottul tűzött a nap. Csak hevertem, és reméltem, hogy szerencséje lesz.

Félóra múlva, hogy eltűnt, hallhattuk a robbanást. De Olaf nem jött vissza. Megvártuk, amíg az alkonyattal hűvösebbre fordul, és odalent a parton láttuk, hogy mi történt. A csónaknak nem volt semmi baja, az erős szél partra sodorta, de Olafnak nyoma veszett. Neki ugyan már többé nem kellett kókuszdiót ennie. Visszamentünk, csüggedtebben, mint valaha. És új palackot bontottunk.

Másnap a szakács kijelentette, hogy inkább szerencsét próbál a dinamittal, mint hogy továbbra is kókuszdión tengődjék; és jóllehet eddig életében még hozzá sem szagolt a dinamithoz, kókuszdiót többet szagolt a kelleténél. Leharaptuk hát a robbanópatront, befűztük a kanócot, jó gyufát választottunk; addig ő alaposan felöntött a garatra, s igyekezett a pálinkából bátorságot meríteni.

A dolog ugyanúgy folyt le, mint előző nap. Egy idő múlva hallottuk a robbanást, és alkonyatkor lementünk a csónakhoz: össze is kapartunk benne valamennyit, amennyi éppen elég volt, hogy megrendezhessük a szakács temetését.

Az ács meg én még két napig bírtuk, akkor sorsot húztunk: őrá esett. Keményen összeszólalkoztunk, mert pálinkát akart magával vinni, hogy vidámabb útja legyen, én meg ellene voltam, hogy esetleg hiába vesztegessük a gint. Különben is, több volt benne a kelleténél, tántorgott, dülöngélt lefelé menet.

Ugyanaz a nóta; kivéve, hogy jókora darab megmaradt belőle a temetésre, mert csak fél rudat használt. Másnap még valahogy kihúztam, amikor kellőképp erőt merítve a pálinkából, elég bátorságot éreztem, hogy nyakon ragadjam a dinamitot. A rúdnak csak a harmadát használtam - tudjátok, kurta kanóccal, a vége felhasítva, úgy, hogy a biztonsági gyújtó feje beférjen. Ebben javítottam elődeim módszerén. Nem a gyufafejet használták, és hosszúra hagyták a kanócot. Amikor megláttak egy raj rózsahalat, és meggyújtották a kanócot, tartaniuk kellett a dinamitot, amíg a kanóc majdnem elég, mielőtt eldobják. Ha túl korán vetik, nem robban abban a szempillantásban, amikor vizet ér, és loccsanásával csak elriasztja a rózsahalat. Mókás jószág az a dinamit! Mindenesetre még ma is azt állítom, az én módszerem volt a biztosabb.

Alig eveztem öt percet, észrevettem egy raj rózsahalat. Nagyok voltak és kövérek, szinte éreztem a szagukat, amint pirulnak a tűzön. Amikor felálltam, egyik kezemben a gyufa, másikban a dinamitrúd, térdeim összeverődtek. Talán a szesz volt, talán a félelem, a gyengeség vagy az éhség, vagy mindez együttvéve - elég az hozzá, egész testemben remegtem. Kétszer mellényúltam az égő gyufával a dinamitnak, akkor sikerült, hallottam a gyufa sercegését, és eldobtam.

Nem tudom, a többiekkel mi történt; azt tudom, hogy mi történt velem. Fordítva csináltam. Ettetek már földiepret úgy, hogy az epret eldobtátok, a kocsányát meg a szájatokba vettétek? Ezt tettem én. A gyufát utánahajítottam a rózsahalaknak a vízbe, és tovább tartogattam a dinamitot. Amikor felrobbant, elvitte a fél karomat...

A Hosszú a paradicsomos dobozban a vizet nézte, hogy van-e, s keverhet-e magának egy kis tütüt; de üresnek találta. Felállt.

- Hej, haj! - ásított, és elindult az ösvényen a folyóhoz.

Néhány perc múlva visszatért. Kellő mennyiségű sáros folyóvízbe szeszt kevert, hosszan ivott egyedül, és keserves rosszkedvében a tűzbe bámult.

- Igen, de... - nógatta a Kövér. - Mi történt azután?

- Ó - mondta a Hosszú. - A hercegnő hozzám jött feleségül, természetesen.

- Hiszen te voltál az egyetlen, aki életben maradtál, és nem volt ott semmiféle hercegnő! - kiáltotta hevesen Pofaszakáll, azzal alábbhanyatlott a hangja; zavart csend támadt.

A Hosszú meredten a tűzbe bámult.

Percival Delaney és Chancey Delarouse egymásra néztek. Nyugodtan, ünnepélyes csendben, egyik a fél kezével a másik fél kezének segítve, összegöngyölték, bekötözték batyuikat. Vállukra vetették, és némán kimentek a tűz fényköréből. Csak akkor eredt meg a szavuk, amikor a vasúti töltés tetejére felkapaszkodtak.

- Ezt úriember nem tette volna - mondta Pofaszakáll.

- Ezt úriember nem tette volna - hagyta rá a Kövér.

Határ Győző fordítása

Mint hajdan Argosz

1897 nyarán baj támadt a Tarwater családban. Tarwater nagypapa, miután tíz évig leigázva és alázatosan élt, megint kitört. Ezúttal a Klondike-lázat kapta meg. Az ilyen rohamok első és örök tünete az ének volt. Csak egy dalt énekelt, s abból is csak az első szakaszra és annak is csak három sorára emlékezett. S a család tudta, hogy viszket a lába, s agyában a régi bolondság zakatol, mikor nyers-rekedt, most már vékony-rekedt hangján felhangzott:

Mint hajdan Argosz, elmegyünk
hazánkból messze már,
tatam, tatam, tatam, tatam,
az Aranygyapjú vár.

Tíz évvel ezelőtt énekelte utoljára ezt egy zsoltár dallamára, mikor megkapta a patagóniai aranyásóbetegséget. A népes család rátelepedett, de nem volt könnyű dolga. Mikor már sehogy sem sikerült elhatározásában megingatni, ügyvédet uszítottak rá azzal a fenyegetéssel, hogy gyámság alá vétetik, és az állami bolondokházába csukatják - ami érthető is volt olyan embernél, aki negyedszázaddal ezelőtt tíz sovány hold kivételével elspekulált egy kaliforniai birtokot, s azóta sem tanúsított több üzleti tehetséget.

Az ügyvéd olyan orvossága volt John Tarwater-nak, mint a mustártapasz. Véleménye szerint ugyanis ez a népség nyúzta le róla elsősorban a hatalmas Tarwater-birtokot. Így hát patagóniai láza idején e drasztikus orvosság puszta gondolata is meggyógyította. Gyorsan bebizonyította, hogy nem bolond: lerázta magáról a lázat, és belenyugodott, hogy nem megy Patagóniába.

Azután bebizonyította, milyen bolond, mert kérés nélkül családjára íratta a tíz holdat a Tarwater-síkságon, a házat, a pajtát, a gazdasági épületeket és a vízjogokat. Átadta azt a nyolcszáz dollárt is, amit zátonyra futott vagyonából régóta őrizgetett. Családja ezért nem akarta elmegyógyintézetbe küldeni, hisz ezzel szükségképpen érvénytelenítette volna az átadást.

- Nagypapa bizonyára megsértődött - mondta Mary, a legidősebb lánya, maga is nagymama, mikor apja felhagyott a dohányzással.

Nem tartott meg magának mást, csak egy pár öreg lovat, egy könnyű kocsit, és egyetlen szobát a zsúfolt házban. Azután, mivel elhatározta, hogy egyiküknek sem lesz lekötelezettje, megbízást szerzett, hogy a hivatalos postát hetente kétszer elviszi Kenterville-ből a Tarwater-hegyen át Old Almadenbe - az utóbbi rendszertelenül művelt higanybánya volt a felvidéki legelőkön. Minden ideje ráment, hogy hetente kétszer forduljon öreg lovaival. Nem mulasztotta el egyszer sem, hogy a heti kosztpénzt ki ne fizesse Marynek. Mióta a patagóniai lázból kigyógyult, ragaszkodott ehhez, s pontosan fizette, bár felhagyott a dohányzással, hogy teljen rá.

- Hohó! - mondta bizalmasan a régi Tarwater-malom törött vízikerekének; a malmot szálfákból építette, és búzát őrölt vele az első telepeseknek. - Hohó! Engem nem fognak a szegényházba dugni, amíg eltartom magam. S ha nincs a nevemen egyetlen fillér se, aligha kezd szimatolni utánam holmi nyavalyás ügyvéd.

És mégis, éppen e nagyon ésszerű tettek miatt John Tarwatert enyhén bolondnak tartották.

A *Mint hajdan Argosz* kezdetű dalt először 1849-ben énekelte, mikor huszonkét éves korában hevesen megrohanta a kaliforniai láz, s eladott kétszázhúsz holdat, amiből negyven már fel volt szántva, négy iga ökörért és egy szekérért, és elindult keresztül a Síkságon.

- És elfordultunk Fort Hallnál, ahol az oregoni kivándorlók északra mentek, mi pedig délnek, Kaliforniába - így szokta befejezni e fáradságos út történetét. - És Bill Ping és én medvét fogtunk kötéllel a Cache Slough-i bozótban, a Sacramento völgyében.

Hosszú éveken át bányászott, fuvarozott, s miután a Merced aranymosó helyei közül egyet kikarózott, kielégítette fajtája és kora földéhségét: megtelepedett Sonoma megyében.

A tíz év alatt, míg a postát hordta Tarwater városán át, fel a Tarwater-völgyön és túl a Tarwater-hegyen - e föld legnagyobb része valaha az övé volt -, egyre arról álmodott, hogy visszaszerzi ezt a földet, mielőtt meghal. S szikár alakja jobban kiegyenesedett, mint az elmúlt években, kicsi és közel ülő szemében kék tüzek villantak, és megint rágyújtott régi harci dalára.

- Ott megy... hallgassátok csak - mondta William Tarwater.

- Nincsenek otthon - nevetett Harris Topping napszámos, Annie Tarwater férje és kilenc gyerek apja.

A konyhaajtó kinyílt, hogy beengedje a lovai etetéséből visszatérő öregembert. Az ének elhalt ajkán, de Mary ingerlékeny volt, mert megégette a kezét, s az egyik unoka gyomra nem volt hajlandó rendesen megemészteni a hígított tehéntejet.

- Semmi értelme így viselkedni, apa! - csapott le rá. - Elmúlt az az idő, mikor felkerekedhettél, és rohanhattál olyan helyekre, mint ez a Klondike. Hiába énekelsz.

- Mindegy - felelte az öreg nyugodtan. - Fogadok, hogy el tudnék menni Klondike-ba, és elég aranyat összeszednék, hogy visszavásároljam a Tarwater-birtokot.

- Vén bolond! - szólt közbe Annie.

- Háromszázezren alul nem tudnád visszavásárolni, de még föle is volna - igyekezett William letorkolni.

- Össze is szednék háromszázezret meg a fölit, ha ott volnék - válaszolta az öregember higgadtan.

- Hála isten, nem tudsz odamenni, másképp, tudom, elindulnál! - kiáltotta Mary. - A tengeri utazás pénzbe kerül.

- Valamikor volt pénzem - mondta az apja alázatosan.

- Most pedig nincs, felejtsd hát el - tanácsolta William. - Azok az idők elmúltak, mint a medvehurkolás Bill Pinggel. Nincs több medve.

- Akkor is...

De Mary félbeszakította. Felvette az aznapi újságot a konyhaasztalról, és vadul meglóbálta idős szülője orra előtt.

- Mit mondanak azok a klondike-iak? Itt van, kinyomtatva. Csak a fiatalok és erősek állják ki Klondike-ot. Rosszabb, mint az Északi-sark. És még azok közül is sokan meghaltak. Nézd a fényképüket. Negyven évvel idősebb vagy a legöregebbnél.

John Tarwater nézte, de tekintete elkalandozott a rendkívül izgalmas címlap más képeire.

- És nézd meg a képen, micsoda aranyrögöket hoztak - mondta. - Én értek az aranyhoz. Nem kapartam-e ki húszezret a Mercedből? És meglett volna a százezer, ha az a felhőszakadás nem viszi el a szárnygátat. Csak lennék ott Klondike-ban!...

- Sült bolond - vigyorgott William nyíltan a többiekre.

- Szépen beszélsz apáddal - rótta meg Öreg Tarwater szelíden. - Apám leverte volna lőccsel a derekamat, ha így beszélek vele.

- De te csakugyan bolond vagy, apám... - kezdte William.

- Azt hiszem, igazad van, fiam. És ez az, amiben apám nem volt bolond. Ő megtette volna.

- Az öregúr olvasott valami újságcikket azokról, akiknek negyven felett is sikerült - csúfolódott Annie.

- Miért ne, lányom? - kérdezte az apja. - És miért ne sikerülhetne az embernek hetven fölött? Csak idén múltam hetven. És tán sikerülne nekem is, csak eljutnék oda, Klondike-ba...

- Ahova nem fogsz eljutni - hallgattatta el Mary.

- Ha nem, hát nem - sóhajtotta. - Akkor legjobb, ha lefekszem.

Felállt; magas volt, szikár, nagy csontú, bütykös, egy férfi pompás roncsa. Gubancos haja és pofaszakálla nem szürke volt, hanem hófehér, éppúgy, mint a szőrpamatok, amelyek nagy, csontos ujjain nőttek. Az ajtóhoz ment, kinyitotta, felsóhajtott, és visszapillantva megállt.

- Mindegy - mormogta panaszosan. - A talpam szörnyűségesen viszket.

Másnap reggel a család még javában aludt, de Öreg Tarwater már megetette és felszerszámozta a lovait lámpavilágnál, megfőzte és megette a reggelit lámpavilágnál, és elindult a Tarwater-völgyben Kenterville felé. Két dolog volt szokatlan e megszokott utazásban, amit ezernegyvenszer csinált végig, mióta felvállalta a postát. Nem hajtott Kenterville-be, hanem letért a főútról Santa Rosa felé. Még ennél is figyelemreméltóbb volt a papírba burkolt csomag a lábánál. Benne volt egyetlen rendes fekete ruhája, amelyet Mary már régóta nem szívesen látott rajta, nem azért, mert kopott volt, hanem azért - sejtette, mi jár Mary eszében -, mert elég rendes volt, hogy ebben temessék el.

És Santa Rosában egy ószeresnél eladta a ruhát két és fél dollárért. Ugyanettől a lekötelező boltostól négy dollárt kapott boldogult felesége jegygyűrűjéért. A fogaton és a kocsin hetvenöt dollárért adott túl, bár készpénzben csak huszonötöt kapott meg. Véletlenül találkozott az utcán Alton Grangerrel, akinek sosem említette a tíz dollárt, amit 74-ben adott kölcsön neki, de most emlékeztette erre a csekélységre, s tüstént megkapta a pénzt. És találkozott a város részegével, akinek a régi szép időkben sok italt fizetett; s ennek hihetetlen módon most éppen volt pénze. Tőle John Tarwater kölcsönkért egy dollárt. Végül a délutáni vonattal San Franciscóba utazott.

Két hét múlva, egy félig üres vászonzacskóban cipelve takaróit és ócska ruháit, kiszállt Dyea kikötőjében, a nagy klondike-i roham legsűrűjébe. A part üvöltöző bolondokháza volt. Tízezer tonna felszerelés hevert felhalmozva és szétszórva, és kétszer tízezer ember küszködött vele, és lármázott körülötte. A teherszállítás, indiánháton a Chilcoot-hágón át a Linderman-tóig, felugrott harminckét centről hatvanra kilónként, s ez az utóbbi tonnánként hatszáz dollárt jelentett. S a sarkvidéki tél már közel ólálkodott.

Mindenki tudta ezt, s mindenki tudta, hogy a húszezer emberből nagyon kevesen jutnak át a hágókon, s a többi itt marad télre, és várja a késő tavaszi olvadást.

Ilyen partra lépett az öreg John Tarwater; s egyenest elindult a parton a Chilcoot felé vezető ösvényen, régi énekét nyekeregve, ő maga is valóságos vén Argoszként, s nem kínlódott semmiféle felszereléssel az égvilágon, mivel nem volt semmiféle felszerelése. Aznap éjszaka a síkságon aludt, öt mérföldnyire Dyeától, a csónakút vágállomásán. A Dyea itt rohanó hegyi folyóvá vált, egy sötét szakadékból tört elő a gleccserek vizével, melyek odafent táplálták.

S másnap reggel itt pillantott meg egy kicsi embert, aki nem nyomott többet ötven kilónál: egy pallón botorkált át a hátára kötözött ötven kiló liszttel. Azt is látta, hogy a kicsi ember lebillen a pallóról, és arccal előre a nyugodalmas visszaforgóba zuhan, ahol a víz fél méter mély, s ott szép csöndesen fuldoklik. Nem akart ilyen könnyen meghalni, de a hátára kötött liszt annyit nyomott, mint ő maga, s nem engedte fel.

- Köszönöm, öregem - mondta Tarwaternak, mikor az felhúzta a levegőre és ki a partra.

Míg kifűzte a cipőjét, és kiöntötte belőle a vizet, beszélgettek. Ezután előhalászott egy tízdolláros aranyat, és felajánlotta megmentőjének.

Öreg Tarwater fejét rázta, és megborzongott, mert a jeges víz térdig átáztatta.

- De azt hiszem, szívesen megennék magával egy baráti reggelit.

- Nem reggelizett? - kérdezte őszintén kíváncsi pillantással a kicsi ember, aki elmúlt negyvenéves, és azt mondta, Ansonnak hívják.

- Egy falatot se - felelte John Tarwater.

- Hol a felszerelése? Elöl?

- Nincs felszerelés.

- Ott benn akar ennivalót venni?

- Nincs nekem, barátom, egy dollárom se, hogy ennivalót vegyek. De az nem is olyan fontos, mint most egy meleg falat.

Anson táborában, negyven mérfölddel odébb, Tarwater egy karcsú, vörös pofaszakállas, harmincéves fiatal férfit talált, amint a nedves fából rakott tűz fölött káromkodott. Miután bemutatták, mint Charlest, szitkait és dühét Tarwater ellen fordította, aki vidám nemtörődömséggel a tűznek szentelte figyelmét, s kihasználta a hűvös hajnali szellőt, hogy huzatot csináljon, mert ezt Charles kövekkel ostobán elzárta, s hamarosan kevesebb füstöt és több lángot csalt elő. A társaság harmadik tagja, Bill Wilson, vagy ahogy hívták, Nagy Bill, hetvenkilós csomaggal érkezett be; s a reggelit, amit Tarwater igen pocséknak talált, Charles tálalta fel. A kukoricalepény csak félig sült meg, félig megégett, a szalonna elszenesedett, a kávé leírhatatlan volt.

Mihelyt az ennivalót befalták, a három ember vette üres teherhordó szíjazatát, s elindult visszafelé az ösvényen oda, ahol előző táborukban a felszerelés többi részét hagyták, innen egy mérföldnyire.

Öreg Tarwater pedig szorgoskodni kezdett. Elmosta az edényeket, száraz fát gyűjtött, megjavított egy elszakadt teherhordószíjat, megélesítette a húsvágó kést és a tábori fejszét, és alkalmasabb formára csomagolta át a csákányokat és ásókat.

A rövid reggeli alatt a legmélyebb benyomást az tette rá, mennyire tart Anson és Nagy Bill Charlestól. A délelőtt folyamán egy alkalommal, amikor Anson behozott egy ötvenkilós csomagot, s utána kifújta magát, Tarwater finoman célzott is erre.

- Tudja, az úgy van - mondta Anson -, hogy megosztottuk a vezetést. Mindegyikünknek megvan a maga szakmája. Én ács vagyok. Ha a Linderman-tóhoz érünk, és fákat vágunk ki és deszkává fűrészeljük, én irányítom a csónak építését. Nagy Bill favágó és bányász, így hát ő vezeti a favágást és mindenféle bányamunkát. Felszerelésünk legnagyobb része előrement. Ennyit tudtunk felküldeni az indiánokkal a Chilcoot tetejére, ebbe is tönkrementünk. Negyedik társunk fenn van vele, s egymaga cipeli le a túloldalon. Liverpoolnak hívják, matróz, így, amikor a csónak elkészül, ő lesz a vezére a társaságnak, hogy lehajózzunk a tavakon és zugokon Klondike-ba.

- És Charles, ez a Mr. Crayton, vajon neki mi a szakmája? - kérdezte Tarwater.

- Ő az üzletember. Ha üzletre vagy szervezésre kerül a sor, ő a főnök.

- Hm - tűnődött Tarwater. - Nagy szerencse, ha egy csapatban ennyiféle szakember kerül össze!

- Több, mint szerencse - helyeselt Anson. - Véletlenül történt. Mindegyikünk egyedül indult el. San Franciscóból jövet a gőzösön találkoztunk, és ott alakítottuk meg a társaságot. Most már mennem kell. Charles még utóbb nekem támad, ha nem cipelem ide a magam részét. Akkor se várhatja egy ötvenkilós embertől, hogy akkora terhet vigyen, mint egy nyolcvankilós.

- Maradjon itt, és főzzön nekünk valami ebédet - mondta Charles a következő fordulónál, mert észrevette, milyen ügyesen működött az öregember.

És Tarwater rendes ebédet főzött, elmosta az edényeket, igazi disznóhúst és babot készített vacsorára, és olyan finom kenyeret sütött a serpenyőben, hogy a három társ csaknem betegre ette magát. Elmosta a vacsoraedényt, forgácsot és gyújtóst vágott, hogy gyorsan és biztosan tudjon tüzet gyújtani a reggelihez, mutatott Ansonnak egy fogást a lábbelivel kapcsolatban, ami felbecsülhetetlen minden vándorlónál, elénekelte a maga *Mint hajdan Argosz*-át, és mesélt a Síkságon átvágó nagy negyvenkilences népvándorlásról.

- Istenemre, ez az első vidám és kellemes tábor, mióta partot értünk - jegyezte meg Nagy Bill, mikor kiverte pipájából a hamut, s lehúzta cipőjét alváshoz.

- Könnyebben mennek a dolgok, igaz, fiúk? - kérdezte Tarwater kedélyesen.

Mindnyájan bólintottak.

- Nos, akkor van egy ajánlatom. Akár elfogadjátok, akár visszautasítjátok, csak hallgassátok meg szépen. Siettek, hogy a fagy beállta előtt odajussatok. Fele időt elvesztegetitek azzal, hogy egyik főz, ahelyett, hogy cipelné a holmit. Ha én főzök nektek, mindnyájan annyival gyorsabban juttok előre. Az étel is jobb lesz, s ettől jobban tudtok cipekedni. És én is tudok közbe-közbe kicsikét cipekedni, talán nem is olyan kicsikét.

Bill és Anson már-már beleegyezőn bólintott volna, mikor Charles megállította őket.

- És mit akar érte cserébe? - kérdezte az öregembertől.

- Ó, ezt a fiúkra bízom.

- Ez így nem üzlet - vágott vissza Charles élesen. - Maga tette az ajánlatot. Fejezze is be.

- Hát, az úgy van...

- Azt akarja, hogy egész télen etessük, mi? - szakította félbe Charles.

- Nem, uram, nem. Én úgy számolom, hogy ha elvisznek Klondike-ba a csónakjukon, az becsületes fizetség.

- Nincs egy morzsa élelme se, öreg. Ott éhen fog halni.

- Elég régóta sikerül fenntartani magam - felelte Öreg Tarwater, s szemében gúnyos fény villant fel. - Hetvenéves vagyok, és még sose haltam éhen.

- Aláír egy szerződést, hogy gondoskodik magáról, mihelyt Dawsonba ér? - kérdezte az üzletember.

- Hát persze - hangzott a válasz.

Charles megint leintette két társát, akik kifejezést akartak adni annak, hogy elégedettek az egyezménnyel.

- Még valamit, öregem. Négytagú társaság vagyunk, s ilyen kérdésekben mindnyájunknak van szavazatunk. A Liverpool fiú előrement a fölszerelés javával. Neki is van szava ebben, s nincs itt, hogy közölje.

- Miféle ember? - kérdezte Tarwater.

- Viharedzett tengerész, és heves, komisz természete van.

- Kicsit veszekedős - tette hozzá Anson.

- És az egyszerűen iszonyatos, ahogy káromkodni tud - jelentette ki Nagy Bill. - De becsületes - tette hozzá.

Anson lelkesen bólintott erre a véleményre.

- Nos, fiúk - foglalta össze Tarwater -, elindultam Kaliforniába, és odajutottam. És el fogok jutni Klondike-ba is. Nincs, ami megállítson, de nincs ám. Háromszázezret fogok kiszedni a földből. Nincs, ami megállítson, de nincs ám, mert szükségem van arra a pénzre. Nem bánom a rossz természetét, ha a fiú becsületes. Szerencsét próbálok, és dolgozom veletek, míg utol nem érjük. Akkor, ha nemet mond az ajánlatra, rendben van, el vagyok bocsátva. De valahogy nem hiszem, hogy nemet mondana, mert túlontúl közel járunk a télhez, és késő volna még egy ilyen lehetőséget keresnem. És mivel biztos vagyok benne, hogy eljutok Klondike-ba, hát tisztára lehetetlen, hogy nemet mondjon.

Öreg John Tarwater feltűnő alakja lett az ösvénynek, amely csak úgy hemzsegett a feltűnő alakoktól. Emberek ezrei vonultak ide-oda, hátukon cipelték a féltonnányi felszerelést, minden mérföldet húszszor tettek meg, s mindnyájan úgy ismerték és üdvözölték, mint Mikulás apót. S ő munka közben mindig elénekelte dalát öregesen vékony hangján. Három új társa közül egyik sem panaszkodhatott a munkájára. Igaz, az ízületei merevek voltak - beléjük fészkelte magát egy kis reuma. Lassan járt, s mozgás közben minden porcikája szinte recsegett-ropogott, de csak ment tovább. Utolsónak csavarta magát pokrócaiba este, elsőnek kelt fel reggel, s a másik három forró kávét ihatott, mielőtt a reggeli előtti adagot elcipelték volna. S reggeli és ebéd között, s ebéd és vacsora között ő maga is több csomagért visszament. Harminc kiló volt azonban teherbírásának felső határa. Harminchármat is felemelt, de nem tudta tartani. Egyszer megpróbálkozott negyvenöttel, de összeesett az úton, s utána napokig erősen imbolygott.

Dolgozni! Az ösvényen, ahol keményen dolgozó emberek életükben először tapasztalták, mi az igazi munka, senki sem dolgozott erejéhez mérten keményebben az öreg Tarwaternál. A tél közelségétől kétségbeesetten hajtva s az arany csábításától eszelősen erejük utolsó cseppjéig dolgoztak, és útközben összeestek. Mások, mikor bizonyossá vált a kudarc, fejbe lőtték magukat. Néhányan megőrültek, mások az emberpusztító erőfeszítéstől felzaklatva szakítottak társaikkal, és életre szóló barátságok bomlottak fel olyan emberek között, akik egyformán rendesek és egyformán kimerültek és eszelősek voltak.

Dolgozni! Öreg Tarwater mindnyájukat lepipálta, pedig ízületei recsegtek-ropogtak, s újabban valami csúnya, hörgő köhögést szedett össze. Reggel-este, az ösvényen vagy az ösvény menti táborban mindig készenlétben állt, mindig dolgozott valamin, s mindig felelt a Mikulás apó üdvözlésre. Fáradt cipekedők tették le az övé mellé csomagjukat egy rönkre vagy sziklára, s így szóltak: „Énekeld el azt a nótát, apó, negyvenkilencről." S amikor ő lihegve teljesítette kérésüket, felvették terhüket, és megjegyezték, hogy ez csakugyan lelkesítő, azután mentek tovább előre.

- Ha volt ember, aki megdolgozott az utazásért - közölte Nagy Bill két társával -, akkor a mi vén csudabogarunk az.

- Úgy is van - helyeselt Anson. - Értékes új tagja társaságunknak, és én a magam részéről nem bánnám, ha bevennénk rendes társnak...

- Szó se lehet róla! - vágott közbe Charles Crayton. - Ha Dawsonba érünk, elválunk tőle... így szól a megegyezés. Más haszna se volna, csak eltemethetnénk, ha velünk maradna. Azonkívül éhínség lesz, és minden deka élelem számít. Ne felejtsétek el, hogy mi etetjük a magunkéból egész úton. S ha kifogyunk jövőre, a legnagyobb bajban tudni fogjátok, mi az oka. A gőzösök június közepéig nem tudnak élelmet hozni Dawsonba, s addig még kilenc hónap van hátra.

- Te is annyi pénzt és felszerelést fektettél be, mint mi - ismerte el Nagy Bill -, így hát éppúgy megmondhatod a véleményedet.

- Meg is mondom - erősködött Charles egyre ingerültebben. - És szerencsétek, ti érzelgős bolondok, hogy van, aki gondolkodjon helyettetek, másképp éhen halnátok. Mondom, hogy éhínség lesz. Tanulmányoztam a helyzetet. A liszt kilója négy dollár lesz, vagy tíz, és nem lesz kínálat. Jegyezzétek meg, amit mondtam.

A kőtörmelék borította fennsíkon át, fel a Birkamező sötét szakadékáig, a kinyúló és örökké fenyegető gleccserek mellett a Lépcsőkig, s a Lépcsőktől fel a jégvájta sziklák meredek csúcsára, ahol a teherhordók négykézláb másztak, Öreg Tarwater egész úton főzött, terhet cipelt és énekelt. Átsodródott a Chilcoot-hágón, az erdőöv fölött, az őszi hó első kavargásában. Akik lenn maradtak a Kráter-tó barátságtalan peremén, tüzelő nélkül, egy kísérteties hangot hallottak a kavargó homályból:

Mint hajdan Argosz, elmegyünk
hazánkból messze már,
tatam, tatam, tatam, tatam.
az Arany gyapjú vár.

S a hóörvényből előbukkant egy magas, ösztövér alak, lebegő fehér pofaszakállal, amely egybeolvadt a hóviharral. Görnyedten cipelt harminc kiló tábori poggyászt.

- Mikulás apó! - hangzott az üdvözlés. Azután: - Háromszoros éljen Mikulás apónak!

Két mérfölddel a Kráter-tó alatt feküdt a Szerencsés Tábor - azért nevezték így, mert itt volt az erdőöv felső széle, s az emberek megint meg tudtak melegedni a tűznél. Alig lehetett ezt itt erdőnek nevezni, mert törpe szirti lucfenyőből állt, s az soha nem emelte fél méternél magasabbra a legmagasabb ágait sem a moha fölé, s úgy csúszott, csavarult a moha alatt, mint valami gumós növény. Itt, a Szerencsés Táborba vezető úton, egy hét óta az első napsütésben, Öreg Tarwater nekitámasztotta csomagját egy hatalmas sziklának, és kifújta magát. Az ösvény ezt a sziklát kerülte meg, megterhelt emberek vánszorogtak rajta, lassan, mások üres kézzel siettek vissza új teherért. Öreg Tarwater kétszer is megpróbált felállni és továbbmenni, de reszketése mindkétszer arra kényszerítette, hogy visszaüljön erőt gyűjteni. A szikla mögül

üdvözlést hallott, megismerte Charles Crayton hangját, s rájött, hogy most végre találkoztak a fiatal Liverpoollal. Charles gyorsan a tárgyra tért, és Tarwater világosan hallott minden szót: Charles nem valami hízelgőn írta le őt s ajánlatát, hogy vigyék magukkal Dawsonig.

- Hülye ajánlat - vélte Liverpool, mikor Charles befejezte. - Egy hetvenéves vénember? Ha a végét járja, mi a fenének álltatok vele össze? Ha éhínség lesz, s úgy látszik, az lesz, minden falat élelemre magunknak van szükségünk. Csak négy emberre készültünk fel, nem ötre.

- Rendben van. - Tarwater hallotta, amint Charles megnyugtatja a másikat. - Ne izgasd magad. Az öreg csodabogár beleegyezett, hogy a végső döntés a tiéd, mikor utolérünk. Nem kell mást tenned, csak a sarkadra állnod, és nemet mondanod.

- Azt mondod, hogy nekem kell az öreget kihajítanom, miután ti bátorítottátok és kihasználtátok a munkáját Dyeától idáig?

- Nehéz út ez, Liverpool, csak kemény emberek jutnak a végére - igyekezett Charles csillapítani.

- És én végezzem a piszkos munkát? - méltatlankodott Liverpool, Tarwater szíve pedig összeszorult.

- Hát olyanformán - mondta Charles. - Neked kell döntened.

Akkor Öreg Tarwater szíve megint megkönnyebbült, mert a levegőt káromkodás vihara keverte fel, s a közepéből ilyen mondatok hallatszottak:

- Piszkos disznók!... Menjetek a pokolba!... Döntöttem!... Vigyen el benneteket az ördög!... A vén hülye lejön velünk a Yukonig, vedd tudomásul, barátocskám!... Nehéz? Majd én megmutatom neked, mi a nehéz!... Szétrúgom az egész bandát, ha valamelyik megpróbálja átejteni!... Csak próbáljátok meg átejteni, azt fogjátok hinni, itt az utolsó ítélet, és Isten nyavalyája vágott a táborba.

Liverpool szóáradata olyan frissítőleg hatott az öregemberre, hogy erőfeszítés nélkül felállt terhével, és tovább baktatott a Szerencsés Tábor felé.

És folyt tovább a gyilkos versenyfutás a téllel, a Szerencsés Tábortól a Hosszú-tóig, a Hosszú-tótól a Mély-tóig s a Mély-tótól az óriási gerincen át le a Linderman-tóig. Embereknek beleszakadt a szívük, a gerincük, s ott sírtak a kimerültségtől az ösvény mentén. De a tél nem tétovázott. Őszi szelek fújtak, s gyötrelmes, sűrű esőben és egyre növekvő hókavargásban rakta le Tarwater és a társaság, melyhez tartozott, utolsó csomagjait a parton.

Nem volt megállás. A tó túloldalán, egy mérföldre a zúgó ár fölött, kinéztek egy fenyőcsíkot, és felépítették fűrésztelepüket. Itt aztán kézzel, egy nyavalyás vonófűrész segítségével, deszkává fűrészelték a fenyőtörzseket. Éjjel-nappal dolgoztak. Az éjszakai műszakban, lenn a fűrészgödörben, Öreg Tarwater háromszor esett össze. Nappal főzött, s közben segédkezett Ansonnak a csónaképítésben lenn a zúgónál, mikor a nyers deszka megérkezett.

A nappalok egyre rövidültek. A szél északra fordult, és szüntelenül, viharosan fújt. Reggel a fáradt emberek kimásztak takaróikból, és harisnyában kiolvasztották fagyos cipőjüket a tűz mellett, melyet Tarwater sosem hagyott kialudni. Egyre vadabb mesék szállongtak a közeledő éhínségről. Az utolsó élelmiszeres hajókat a Bering-tengerről befelé jövet megállította az alacsony víz a Yukon Síkság kezdetén, több száz mérföldre Dawsontól észak felé. A régi Hudson-öböl Társaság állomásán horgonyoztak Fort Yukonnál, a sarkkörön belül. A liszt kilója Dawsonban négy dollárra ugrott, de senki sem adott el. A Bonanza és Eldorado királyai tengernyi pénzükkel kifelé indultak, mert nem tudtak élelmiszert venni. A bányászbizottságok elkoboztak minden ennivalót, és szigorú fejadagokra szorították a lakosságot. Aki egy deka

élelmet elrejtett, lelőtték, mint a kutyát. Már vagy húszat kivégeztek. És az erőfeszítéstől, melytől már sok fiatalabb ember összeroppant, Öreg Tarwater is kezdett összeroppanni. Szörnyűségesen köhögött már, s ha kimerült társai nem úgy alszanak, mint a megholtak, egész éjszaka ébren tartotta volna őket. Hideg is rázta, s ezért lefekvéshez felöltözött. Mikor végzett az öltözködéssel, egy árva rongy sem maradt a ruhászsákjában. Minden holmija rajta volt, és beburkolta öreg, ösztövér testét.

- Hű! - mondta Nagy Bill. - Ha most felveszi mindenét, mikor húsz fok fölött vagyunk, mit fog csinálni, mire ötven-hatvan fok alá érünk?

Kötélen leeresztették a durván ácsolt csónakot a hegyi zugon, csaknem elveszítették néhányszor, s őszi hóviharban eveztek át a Linderman-tó déli végén. Másnap reggel akartak berakodni és indulni, egyenest bele Észak torkába a félezer mérföldes veszélyes vízi úton, tavakon, zugokon, katlanokon át. Még mielőtt lefeküdtek volna aznap este, a fiatal Liverpool kiment a táborból. Mire visszajött, mindenki aludt. Felébresztette Tarwatert, és halkan beszélgetni kezdett vele.

- Ide hallgasson, papa - mondta. - Magának van egy helye a csónakunkban, és ha valaki megdolgozott a helyéért, akkor az maga. De maga is tudja, hogy erősen benne van a korban, és az egészsége sem valami kitűnő most. Ha velünk jön, holtbiztosan kinyúlik... várjon, míg a végére érek, papa. Egy helyért most már ötszáz dollárt fizetnek. Körülnéztem, és szereztem egy utast. Az Alaszkai Kereskedelmi Társaság hivatalnoka, és le kell jutnia. Hatszáz dollárt ajánlott, hogy velünk jöhessen. Na most, a hely a magáé. Adja el neki, vágja zsebre a hatszázat, és induljon el Kaliforniába, amíg szabad az út. Két nap alatt Dyeában lehet, s egy hétre rá Kaliforniában. Mit szól hozzá?

Tarwater köhögött és borzongott egy darabig, mielőtt lélegzethez jutott s megszólalhatott volna.

- Fiam - mondta végül -, egyet meg akarok mondani neked. Négy iga ökrömet áthajtottam negyvenkilencben a Síkságon, és egyet sem vesztettem el. Egyenest Kaliforniába hajtottam őket, és utána terhet szállítottam velük Sutter's Fortból American Barba. Most Klondike-ba megyek. Az égvilágon semmi, de semmi nem akadályozhat meg benne. Lehajózom ezzel a csónakkal, amelyet te kormányzol, egyenest Klondike-ba, és kirázok háromszázezret a mohagyökerek közül. Mivel ez így van, a józan ész és az okosság ellen való vétek volna, ha eladnám a helyem. De azért nagyon köszönöm, fiam, nagyon köszönöm.

A fiatal matróz heves mozdulattal megragadta az öregember kezét.

- Istenemre, papa! - kiáltotta. - Maga biztosan odaér. Maga a belevaló ember! - Leplezetlen megvetéssel pillantott az alvók felett Charles Crayton felé, aki vörös szakállába horkolt. - Mostanában már nem nagyon terem a maga fajtájából, papa.

Észak felé küzdöttek előre magukat, bár a kifelé jövő veteránok fejüket rázták, s azt jósolták, hogy befagynak a tavakon. Nyilvánvaló volt, hogy a víz bármelyik nap beállhat, s nem halogathatták a biztonságos átkelést. Ezért Liverpool úgy döntött, hogy áthajózik a Linderman-tavat a Bennett-tóval összekötő gyors folyón a színültig rakott csónakkal. Az volt a szokás, hogy az üres csónakot kötélen leeresztik, és a terhet gyalogszerrel áthordják, így is sok csónak összetört. De most nem volt idő ilyen óvatosságra.

- Másszon ki, papa - parancsolta Liverpool, mikor el akarta lökni magát a parttól, és rácsúszni a zúgóra.

Öreg Tarwater megrázta fehér fejét.

- A szereléssel maradok - jelentette ki. - Csak így lehet átjutni. Tudod, fiam, én Klondike-ba megyek. Ha a csónakban maradok, akkor a csónak is rendjén Klondike-ba jut... ha kiszállok, akkor alighanem odalesz a csónak.

- Nem szabad túlterhelnünk - közölte Charles, és hirtelen partra ugrott, mikor a csónak elindult.

- Legközelebb várd meg a parancsaimat! - kiáltotta Liverpool a partra, mikor a sodrás elkapta a csónakot. - És nem lesz több sétálgatás a zúgóknál, hogy időt veszítsünk, míg téged felszedünk!

Ami tíz percbe került a folyón, ahhoz Charlesnak félóra kellett a parton, s míg vártak rá a Bennett-tó elején, szóba elegyedtek néhány kifelé tartó tönkrement veteránnal. Az éhínség híre fenyegetőbb, mint valaha. Az északnyugati lovasrendőrség a Marsh-tó végén tanyázik, ahol az aranykeresők kanadai területre lépnek, s nem engednek be senkit, akinek nincs háromszázötven kiló élelme. Dawson Cityben ezer ember várja kutyaszánnal, hogy beálljon a fagy, és átkelhessenek a jégen. A kereskedő-cégek nem tudják teljesíteni élelmiszerszállítási szerződéseiket, és a társaságok sorsot húznak, hogy melyikük menjen és melyikük maradjon az aranymosó hely őrizetére.

- Ez beteszi az ajtót - jelentette ki Charles, mikor meghallotta, mit csinál a lovasrendőrség a határon. - Öregúr, maga akár most is visszaindulhat.

- Mássz be! - parancsolta Liverpool. - Klondike-ba megyünk, és a papa is velünk jön.

A feltámadó déli szélroham szépen áthajtotta őket a Bennett-tavon: repültek a Liverpool készítette hatalmas vitorlával. A nehéz felszerelés ellensúlyt adott, és Liverpool úgy vitorlázott, ahogy merész hajóshoz illő, ha minden perc számít. A szél a legjobb időben váltott át négy ponttal délnyugatira, mikor a Karibú-gázlókhoz értek, s áthajtotta őket ezen az összekötő szoroson a Tagish- és Marsh-tavakra. Viharos alkonyattal és szürkületben vágtak át a veszélyes Nagy Szeles Kanyaron, ahol a szemük láttára borult fel és fulladt vízbe két csónakrakomány aranyásó.

Charles partra akart szállni éjszakára, de Liverpool kitartott, s lekormányzott a Tagish-tóra a hullámverés morajának és a hajótörött vagy félénk argonauták által gyújtott tüzeknek a segítségével. Hajnali négykor felébresztették Charlest. Öreg Tarwater, aki dideregve virrasztott, hallotta, hogy Liverpool hátrarendeli magához Craytont a kormánylapáthoz, s hallotta az egyoldalú beszélgetést is.

- Ide figyelj, Charles barátom, és fogd be közben a szádat - kezdte Liverpool. - Szeretném, ha valamit jól megértenél, és az eszedbe vésnél: *Az öregnek át kell jutnia a rendőrségen. Érted? Át kell jutnia.* Ha megvizsgálják a felszerelésünket, az öregnek egyötödrésze van benne, értem? Ettől ugyan nekünk kevesebb lesz, mint amennyi kéne, de majd valahogy kidumáljuk. Tehát értsd meg, és jól jegyezd meg: *Az öreget senki sem fogja lebuktatni...*

- Ha azt hiszed, hogy elárulom a csodabogarat... - kezdte méltatlankodva Charles.

- Ezt akartad - állította meg Liverpool -, mert még nem beszéltem róla. Szóval értsd meg, és jól jegyezd meg: nem érdekel, mit gondolsz. Ma délután valamikor elérünk a rendőrséghez, és fel kell készülnünk, hogy szemrebbenés nélkül beadjuk a dumát, s az okos egy szóból is ért.

- Ha azt hiszed, hogy én azt akarom... - kezdte újra Charles.

- Ide figyelj - hallgattatta el Liverpool. - Nem tudom, mit akarsz. Nem is érdekel. Neked kell tudnod, hogy én mit akarok. Ha valami hiba van, ha az öreget visszaküldi a rendőrség, kikeresem az első csinos, nyugodalmas partszakaszt, és kiviszlek. És akkor ott jól ellátom a bajodat. Értsd meg, és jól jegyezd meg. Nem úgy ímmel-ámmal verlek meg, hanem alaposan, derekasan, istenigazából. Nem hiszem, hogy megölnélek; de alighanem félholt leszel utána.

- De hát mit csináljak? - Charles szinte nyüszített.

- Csak egyet - hangzott Liverpool végszava. - Imádkozol. Úgy imádkozol azért, hogy az öreg átjusson a rendőrökön, hogy át is jusson. Ennyi az egész. Most bújj vissza a takaróidba.

Mielőtt elérték volna a Le Barge-tavat, a földet elborította a hó, amely fél évig nem olvad el. A csónakkal nem futhattak kedvük szerint a partra, mert a parton már jég képződött. A folyó torkolatánál, mielőtt a Le Barge-tóba ért volna, az argonautáknak vagy száz, vihar hajtotta csónakjával találkoztak. Északról, a nagy tó egész hosszában, szűnni nem akaró hóvihar fújt. Három reggel indultak útnak, és küszködtek a széllel és az általa felkorbácsolt tarajos hullámokkal, amelyek jéggé dermedtek, amint becsaptak a csónakba. Míg a többiek csaknem megszakadtak az evezőknél, Öreg Tarwater, hogy fenntartsa vérkeringését és életben maradjon, a jeget törte a csónakban, és a vízbe dobálta.

Három napig mindennap teljes vereséget szenvedtek, és megfutottak a küzdelemből, vissza a védelmező folyóba. Negyednapra a száz csónak háromszázra szaporodott, és a rajtuk levő kétezer argonauta tudta, hogy a nagy szélvihar a Le Barge-tó befagyásának előhírnöke. Mögöttük a gyors folyók még napokig folynak, de ha ők azonnal nem jutnak át a tavon, az elkövetkezendő hat hónapra befagynak.

- Ma átmegyünk - jelentette ki Liverpool. - Nincs az az Isten, hogy visszaforduljunk. És aki meghal az evezőknél, az feltámad, és tovább evez.

És átkeltek; estig a fele tavon, s éjszaka, mikor elült a szél, egyre eveztek, elaludtak az evezőknél, de Liverpool felrángatta őket, s robotoltak az évszázadosnak tűnő lidérces éjszakában, miközben feljöttek a csillagok, s a tó olyan sima lett, mint a papír, és vékony jéggé fagyott, amely úgy csörömpölt, mint a törött üveg, mikor evezőiket belevágták.

Mikor beköszöntött a nappal, tisztán és fagyosan, beértek a folyóba, s mögöttük színtiszta jég volt a tó. Liverpool megvizsgálta koros utasát, és tehetetlennek s félholtnak találta. Mikor kifordította a parti jég felé a csónakot, hogy tüzet rakjon s felmelegítse Tarwatert kívül-belül, Charles tiltakozott az időpocsékolás ellen.

- Ez nem üzlet, tehát ne üsd bele az orrodat - figyelmeztette Liverpool. - A csónakban én vagyok a fejes. Szállj csak ki, és vágj tüzelőt, mégpedig sokat. Én kezelésbe veszem az öreget. Anson, te rakj tüzet a parton. Te pedig, Bill, állítsd fel a Yukon-kályhát a csónakban. Az öreg már nem olyan fiatal, mint mi, s a hátralevő úton tűz lesz a csónakban, hogy elüldögélhessen mellette.

Mindez meg is történt, s a csónak a sodrásban füstölt, mint egy folyami gőzös, a kályha két kürtőjén; zátonyokon akadt fenn, örvényekben hatolt előre a sarkvidéki télbe. A Nagy- és Kis-Lazac folyó kásajeget hordott a főfolyóba, mikor elhaladtak mellettük, s a zúgók alatt jég bukkant fel a fenékről, és kristályos tajtékkal borította a felszínt. A parti jég éjjel-nappal nőtt, s a csendes helyeken már száz méterre terjeszkedett. És Öreg Tarwater az összes göncében a kályha mellett ült, és rakta a tüzet. Éjjel-nappal futottak, mert féltek a rögtöni befagyástól, s nem mertek megállni, és egyre több jégtábla úszott velük.

- Hogyan vagyunk, öregapám? - kérdezte néha Liverpool.

- Pazarul - felelte rá Öreg Tarwater mindannyiszor. - Mivel hálálhatom ezt meg valaha is, fiam? - kérdezte néha Tarwater Liverpooltól, mikor a tüzet rakta, s amaz hol egyik, hol a másik szabad kezét csapkodta, hogy helyreállítsa a vérkeringést a kormánylapátnál a fagyos hajófarban.

- Énekeld el azt a rendes éneket, öreg negyvenkilences - hangzott mindannyiszor a válasz.

És Tarwater fejhangon énekelni kezdett, mint akkor is, mikor végül a csónak a zajló jégen át kifutott Dawson Citynél a partra, s az egész part menti Dawson hegyezte a fülét, hogy hallja a diadalmas éneket:

Mint hajdan Argosz, elmegyünk
hazánkból messze már,
tatam, tatam, tatam, tatam.
az Arany gyapjú vár.

Charles megtette; s annyira titokban csinálta, hogy társaságából senki sem tudta meg, legkevésbé a matróz. Két nagy nyitott bárkát látott, teli emberekkel, s kérdezősködésére megtudta, hogy ezeknek nincs élelmiszerük, s a Biztonsági Bizottság leküldi őket a Yukonon. A bárkákat az utolsó kis dawsoni gőzös fogja elvontatni, s azt remélik, hogy elérik a folyó befagyása előtt a Fort Yukont, ahol a megakadt gőzösök állnak. Mindenesetre, bármi történik is velük, Dawson megszabadul élelempusztító jelenlétüktől. Így hát Charles titokban a Biztonsági Bizottsághoz ment, hogy elültesse fülükben a bogarat Tarwater pénztelenségét, ellátatlanságát és öregségét illetően. Tarwatert az utolsók között rakták fel, s amikor Liverpool visszatért a csónakhoz, a partról látta a bárkákat a jégzajlásban eltűnni a Jávorbőr-hegy alatti kanyarban.

Egész idő alatt jégzajlásban utaztak sok száz mérföldet Észak felé, s többször kimenekültek a torlaszokból, míg végül az élelemhozó hajóraj szomszédságában fagytak be. Itt telepedett le a sarkkörön belül Öreg Tarwater a hosszú télre. Naponta több órát dolgozott, tűzifát vágott a gőzhajó-társaságnak, s ezzel megkereste az ennivalóját. A többi idő alatt nem volt mit tennie, mint téli álmot aludnia a kunyhójában.

A meleg, a pihenés s a bőséges ennivaló meggyógyította szaggatott köhögését, s korához képest a lehető legjobb erőnlétbe hozta. De már karácsony előtt kitört a skorbut a friss zöldség hiánya miatt, s egyik csalódott kalandor a másik után bújt fekhelyére, hogy nyomorultul megadja magát e mindent betetéző szerencsétlenségnek. Nem úgy Tarwater. Még mielőtt az első tüneteket észlelte volna magán, elővette egyetlen receptjét, nevezetesen a mozgást. A régi kereskedelmi állomás lomtárából kimentett egy csomó rozsdás csapdát, s az egyik gőzös kapitányától kölcsönkért egy puskát.

E felszerelés birtokában abbahagyta a favágást, és többet keresett vele a puszta megélhetésénél. Akkor sem esett kétségbe, mikor őrajta tört ki a skorbut. Tovább rakosgatta ki csapdasorait, és énekelte régi énekét. Nem volt olyan borúlátó, aki megingathatta volna hitében, hogy háromszázezer dollárnyi alaszkai aranyat fog kirázni a mohagyökerek közül.

- De hisz ez nem aranyvidék - mondták neki.

- Az arany ott van, ahol megtalálod, fiam, én csak tudom, hiszen kerestem már, mielőtt megszülettél volna, még negyvenkilencben - hangzott a válasz. - Mi volt a Bonanza-patak? Jávorlegelő. Egy aranyásó se nézett volna rá, mégis ötszáz dollárt mostak ki egy merítésből, és ötvenmillió dollárt szedtek ki belőle. Eldorado is éppen ilyen vacak volt. Mit tudjátok, talán éppen ez alatt a kunyhó alatt, vagy ott a hegyen milliók várják a magamfajta szerencsés embert, aki kiszedi őket.

Január végén történt vele a szerencsétlenség. Valami erőteljes állat - úgy vélte, hiúz - belekeveredett egy kisebb csapdájába és elvonszolta. Az erős havazás feleúton félbeszakította az üldözést, az öregember elvesztette a nyomot, és eltévedt ő maga is. Csak néhány világos óra volt mindennap a húszórás éjszakák között, és a szürkületben s a szüntelenül zuhogó hóban nagy igyekezetében még jobban eltévedt. Szerencsére téli havazáskor Északon mindig emelkedik a hőmérő, így a szokott mínusz negyven, ötven, sőt hatvan fok helyett a hőmérséklet mínusz tizenöt fok maradt. Azonkívül melegen volt öltözve, s teli volt a gyufásdoboza. Kellemetlen helyzetén az is enyhített, hogy ötödnap elejtett egy több mint féltonnás jávorszarvast. Tábort vert mellette egy lucfenyő tövében, s felkészült, hogy kivárja a tél végét, hacsak egy kereső csapat meg nem találja, vagy a skorbutja nem rosszabbodik.

Eltelt két hét, keresők nem mutatkoztak, s a skorbutja tagadhatatlanul rosszabbodott. Hosszú órákig kuporgott álomban, hosszú órákig ébren tüze mellett, melyet a külső hidegtől egy fenyőágból rakott fal védett. De mind rövidebb lett az ébrenlét, s félébrenlétté vagy félálommá vált, ahogy a téli álomba merülés folyamata mindjobban erőt vett rajta. Az öntudat és egyéniség szikrája, ami John Tarwatert jelentette, lassan mélyre, egyre mélyebbre süllyedt, lényének mélyére, mely akkor alakult ki, mikor még ember sem volt az ember, s amikor emberré vált, midőn elsőnek valamennyi állat közül befelé nézett önmagába, és lerakta erkölcsének alapjait azokban a lidérces álmokban, melyeket erkölcs gátolta vágyainak szörnyalakjai népesítettek be.

Mint lázas és néha öntudatra ébredő ember, Öreg Tarwater is felébredt, megfőzte jávorhúsát, és megrakta a tüzet, de egyre több időt töltött önkívületben, s nem tudta megkülönböztetni öntudatában a révületet az álomtól. S itt, az ember íratlan történelmének elképzelhetetlen, beláthatatlan, elfelejthetetlen sírvermeiben, lidércnyomásos fejezetekben vagy az őrület lehetetlen kalandjaiként találkozott az ember erkölcsének szörnyteremtményeivel, amelyek azóta is addig gyötrik, míg álmokat nem sző, hogy elkerülje őket, vagy megküzdjön velük.

Egyszóval, hetven évének súlya alatt, Észak hatalmas és néma magányában Öreg Tarwater, mint a kábítószer vagy az érzéstelenítés révületében, felidézte önmagában az ősvilág gyermekemberének gyerekes gondolkodását. A Halál suhogó szárnyának árnyékában kuporgott Tarwater, s mint távoli elődje, az ősember, mítoszokat teremtett, napot imádott, ő maga volt a hősteremtő és a hős, aki a nehezen elérhető hallatlan kincset keresi.

Vagy megszerzi a kincset - mert ez volt a tudat alatti árnyékvilágának könyörtelen logikája -, vagy elmerül a mindent elnyelő tengerben, a világosságevő sötétben, amely minden este felfalja a napot... a napot, amely örökké újjászületve felkel másnap reggel keleten, s amely első jelképe lett az ember halhatatlanságának az újjászületésben. Mindez tudatalattijában (a tűnő fény árnyékos nyugati világrészén) a halál közeli árnyéka volt, amelybe lassan belehullott.

De hogyan meneküljön a sötétség szörnyetegétől, amely lassan felfalja belülről? Túl mélyre süllyedt, semhogy menekülésről álmodjon, vagy a menekülés vágyának ösztönzését érezze. Megszűnt számára a valóság. Belsejének sötét kamrájából nem támadhatott fel a valóság. Évei nyomták, elgyöngült a betegségtől, túl mély volt a csend és a hideg kábulata és elesettsége. Csak kívülről hathatott rá a valóság, s ébreszthette a valóság tudatára. Különben elszivárgott volna a tudatalatti árnyékbirodalmán keresztül az elmúlás teljes sötétjébe.

De végül rátört kívülről a valóság, s dobhártyáit hangos, csattanó horkanással rohanta meg. Húsz napig a hőmérséklet nem emelkedett mínusz ötven fölé, szellő sem rezdült, a legkisebb hang sem törte meg a csendet. Mint ahogy az ópiumszívó visszaszoktatja szemét az álom hatalmas falaitól a hitvány kis szoba szűk méreteihez, úgy meredt Öreg Tarwater homályos tekintettel pislogó tüzén át a hatalmas jávorszarvasra, amely riadtan nézett rá, sebzett lábát

húzva, s a teljes kimerültség minden jelét mutatva; ő is vakon tántorgott az árnyékvilágban, és csak akkor ébredt a valóságra, mielőtt belelépett volna Tarwater tüzébe.

Az öregember keze erőtlenül kibújt nagy, egyujjas, vastag gyapjúval bélelt szőrmekesztyűjéből. Kipróbálta a mutatóujját, de annyira megdermedt, hogy mozdítani sem tudta. Óvatosan, lassan becsúsztatta csupasz kezét a takarói alá, szőrme parkája alá, be az inge nyílásán, langyos bal hónaljának üregébe. Hosszú percek teltek el, míg mozdítani tudta az ujját, akkor ugyanolyan óvatos-lassan vállához emelte puskáját, és rálőtt a tűz túloldalán álló hatalmas állatra.

A lövésre a két árnyékvilág vándora közül az egyik lezuhant a sötétbe, a másik felszállt a világosságba, és részegen imbolygott skorbut gyötörte lábain, reszketett az izgalomtól és a hidegtől, remegő ujjakkal dörzsölte elhomályosult szemét, és rámeredt a körülötte levő igazi világra, amely oly émelyítő-hirtelen tért vissza. Összeszedte magát, s rájött, hogy régóta, nem is tudja, mióta, a Halál karjában aludt. Határozott szándékkal köpött egyet, hallotta, hogy köpése recseg a fagyban, és úgy vélte, jóval mínusz hatvan alatt lehet a hőmérséklet. Csakugyan, aznap Fort Yukonnál az alkoholmérő mínusz hetvenöt fokot mutatott.

Tarwater agya lassan működni kezdett. Itt, a végtelen magányban, a Halál lakik. Két sebzett jávorszarvas vetődött ide. Miután a nagy hideggel kitisztult az ég, betájolta magát, s tudta, hogy mindkét sebzett jávor kelet felől jött hozzá. Keleten tehát emberek vannak - nem tudni, fehérek vagy indiánok, de mindenképpen emberek, akik pártját foghatják szükségében, és segíthetnek átkelnie a sötétség tengerén a valóság partjaira.

Lassan mozgott, de a valóságban mozgott: felszerelte magát puskával, lőszerrel, gyufával és tíz kiló szarvashússal. Aztán mint egy megifjodott Argosz, bár mindkét lábára bénán és tántorogva, hátat fordított a veszedelmes Nyugatnak, és elsántikált a nap-keltető, újjászülő Kelet felé.

Napok múlva - hogy hány nap múlva, sosem tudta meg - álmokkal és látomásokkal küszködve, régi negyvenkilences aranyásódalát kukorékolva, mint a fuldokló, aki gyengén úszik, hogy öntudatát az aláhúzó sötét felett tartsa, kiérkezett a havas lejtőn egy katlanhoz, s lenn füstöt látott és embereket, akik abbahagyták a munkát, hogy őt bámulják. Lebotorkált a dombról, egyre énekelve, s amikor kifulladva abbahagyta, az emberek különféle neveket kiáltottak feléje: Mikulás bácsi, Télapó, Utolsó Mohikán. Amikor közéjük ért, csendesen megállt, szó nélkül, és nagy könnyek csorogtak a szeméből. Sokáig sírt hangtalanul, végül, mint aki meggondolta magát, recsegő, ropogó ízületekkel leült a hóba, és e kényelmes helyzetben oldalt billenve, nyugodtan és békésen elájult.

Nem telt bele egy hét, Öreg Tarwater már fennjárt, és sántikálva végezte a házi munkát a kunyhóban: főzött és mosogatott a tábor öt emberére. Azok igazi pionírok voltak, szívósak és viharvertek, akik oly mélyen eltemetődtek a sarkkörön belül, hogy nem is hallottak a klondike-i leletről. Az öregember adott először hírt róla. Csaknem színhús koszton éltek, jávorszarvason, keribun és füstölt lazacon, kipótolva nyáron gyűjtött bogyókkal, ízesebb fajta gyökerekkel. Elfelejtették a kávé ízét, nagyítóval gyújtottak tüzet, ha útra keltek, égő ágakat vittek magukkal, és pipájukban száraz levelet szívtak, amely marta a nyelvüket, facsarta az orrukat.

Három évvel ezelőtt a Koyokuk folyó forrásvidékéről északra kutattak, átmentek a Mackenzie torkolatához, a Sarktengerig. Itt láttak bálnavadászhajókon utoljára fehér embert, és szerelkedtek fel a fehér ember élelmével, főként sóval és dohánnyal. Délnek és nyugatnak tartva a hosszú úton a Yukon és a Sündisznó folyó találkozásának irányában, Fort Yukon felé, aranyat találtak ebben a patakban, és itt maradtak kiaknázni.

Örömmel üdvözölték Tarwater érkezését, nem unták el negyvenkilences történeteit, és átkeresztelték Öreg Hősre. Fenyőtűből készült teával, a fűz héjának belsejéből főzött kotyvalékkal és fanyar és keserű gyökerekkel és gumókkal még skorbutjából is kigyógyították, úgyhogy nem sántított többé, és kezdett húst felszedni csontos alkatára. Azután meg nem látták semmi okát, miért ne szedjen össze gazdag aranykincset a földből.

- Háromszázezer aligha lesz - mondták neki egyszer reggelinél, mielőtt munkába indultak volna -, de mit szólna százezerhez, Öreg Hős? Ügy számítjuk, annyit ér egy mosóhely, mivel a föld jól tele van, és mi már ki is tűztük a foglaló karóit.

- Nagyon szépen köszönöm, fiúk - felelte Öreg Tarwater -, s annyit mondhatok csak, hogy százezer nagyon megteszi egy kezdőnek. Én persze nem állok meg, míg össze nem szedtem mind a háromszázezret. Azért jöttem ide.

Nevettek, és megéljenezték nagyratörését, s úgy vélték, gazdagabb mosóhelyet kell keresniük neki. És Öreg Hős úgy gondolta, hogy amint megjön a tavasz, s ő fürgébb lesz, neki magának kell kimennie, s egy kicsit körülszimatolnia.

- Mit tudja az ember - mutatott a patakon át egy domboldalra -, lehet, hogy ott a moha a hó alatt tiszta arany rögökben gyökerezik.

Nem mondott többet, de amikor a nap magasabbra emelkedett, és a napok hosszabbak és melegebbek lettek, gyakran átpillantott a patakon az éles padka-alakzatra a domb fele magasságában. És egy nap, mikor már javában olvadt, átkelt a patakon, és felmászott a padkáig. Egy-egy naposabb földsáv már egy hüvelyk mélyen felengedett. Az egyik ilyen sávon megállt, nagy bütykös markába fogott egy mohacsomót, és gyökerestül kitépte. A nap tompán fénylő sárgán villant fel. Megrázta a marék mohát, és kavicsforma nyers aranyrögök potyogtak a földre. Itt volt az Aranygyapjú, nyírásra készen.

Nem marad említetlenül Alaszka évkönyveiben az 1898-as nyári roham Fort Yukontól a Tarwater-domb bányáihoz. S amikor Tarwater eladta jogait a Bowdie-érdekeltségnek csekély félmillióért, és elindult Kaliforniába, öszvérháton lovagolt az újonnan vágott ösvényen, s kényelmes fogadók várták végig az úton egészen a Fort Yukon-i gőzhajókikötőig.

A St. Michaelsből induló óceánjárón első étkezésekor egy szürkülő hajú, kíntól elgyötört arcú, skorbuttól elnyomorított testű pincér szolgálta ki. Öreg Tarwaternak kétszer is szemügyre kellett vennie, hogy megbizonyosodjék róla: csakugyan Charles Crayton az.

- Jól kifogtad, fiam, mi? - kérdezte Tarwater.

- Ilyen az én szerencsém - panaszkodott a másik, miután felismerte és üdvözölte az öreget. - Csak én kaptam meg a társaságban a skorbutot. A poklokat jártam meg. A másik három dolgozik, egészséges, és elemózsiát gyűjt, hogy a télen elinduljon kutatni a Fehér folyón. Anson huszonöt dollárt keres naponta ácsmunkával. Liverpool húszért fát vág a fűrészmalomnak, és Nagy Bill negyvenet kap naponta, mint fűrészcsapat-vezető. Én is megtettem a tőlem telhetőt, s ha nem kapom meg a skorbutot...

- Persze, fiam, megtetted a tőled telhetőt, ami nem sok, mert természetednél fogva ingerlékeny vagy, és a túl sok üzlettől keményszívű. Mondok én neked valamit. Ilyen nyomorékon nem vagy alkalmas a munkára. Megfizetem a jegyedet a kapitánynál, hálából azért, hogy magatokkal vittél, és lefekhetsz és pihenhetsz az úton. És mi vár rád, ha kiszállsz San Franciscóban?

Charles Crayton vállat vont.

- Mondok neked valamit - folytatta Tarwater. - Kapsz munkát a birtokomon, míg el nem tudod indítani újra az üzletet.

- Szívesen vezetem az üzleti ügyeit... - kezdte mohón Charles.

- Nem, uracskám - jelentette ki Tarwater nyomatékosan. - De mindig kell dúcoknak gödröt ásni, ölfát vágni, s az éghajlat nagyszerű...

Tarwater úgy érkezett haza, mint egy igazi tékozló nagyapa, akinek kedvéért levágták és elkészítették a hízott borjút. De mielőtt asztalhoz ült volna, ki akart menni és szétnézni. És vérszerinti és törvény szerinti fiainak és lányainak vele kellett menniük, és megalázkodva enniük kellett a bütykös öreg kézből, amely félmilliót fog szétosztani. Az öregember ment elöl, s ravaszul bármilyen véleményt mondott is, egyik sem volt elég visszás vagy lehetetlen, hogy követőiből tiltakozást váltson ki. Megállt a romos vízimalomnál, melyet ő maga épített szálfákból, s arca sugárzott, mikor végigpillantott a Tarwater-völgyön s tovább, fel a Tarwater-hegy csúcsára - most mindez ismét az övé.

Valami eszébe jutott. Elfordult, és kifújta orrát, hogy elrejtse szeme villanását. Az egész család kíséretében odaballagott a megroggyant fészerhez. Felemelt egy viharvert lőcsöt a földről.

- William - mondta -, emlékszel arra a kis beszélgetésre, amit Klondike-ba indulásom előtt folytattunk? Persze hogy emlékszel, William. Azt mondtad, bolond vagyok. Én meg azt mondtam, hogy apám leverte volna a derekamat egy lőccsel, ha így beszélek vele.

- Igen, de csak tréfáltam - ellenkezett William.

William negyvenöt éves, ősz hajú férfi volt, s felesége és felnőtt fiai ott álltak a csoportban, és kíváncsian figyelték, amint Tarwater nagypapa leveszi a kabátját, és Mary kezébe nyomja.

- William, gyere ide - mondta parancsolóan.

William, bár erősen vonakodva, odament.

- Csak egy kis kóstolót abból, William fiam, amit apám gyakran kiosztott nekem - dünnyögte Öreg Tarwater, s verni kezdte fia hátát és vállát a lőcscsel. - Figyeld meg, nem ütök a fejedre. Apámnak fene nagy természete volt, és nem tett kivételt a fejjel, ha egyszer nekilátott. Ne rángasd hátra a könyököd. Még véletlenül eltörik valamelyik. És egyet mondj meg nekem, William fiam: még mindig úgy gondolod, hogy bolond vagyok?

- Nem! - kiáltotta William fájdalmasan, és ide-oda ugrándozott. - Nem vagy bolond, apám! Persze hogy nem vagy bolond!

- Te mondtad - jegyezte meg Öreg Tarwater velősen, félrehajította a lőcsöt, és igyekezett a kabátjába belebújni. - Most menjünk be és együnk.

Szász Imre fordítása

.oOo.